

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Türk Dili Bilim Dalı

HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'IN BOZKURLARIN ÖLÜMÜ VE
BOZKURLAR DİRİLİYOR ADLI ESERLERİNİN
SÖZLÜĞÜ VE SÖZ VARLIĞI

Yüksek Lisans Tezi

Esra KAN

SİVAS
Temmuz-2016

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Türk Dili Bilim Dalı

HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'IN BOZKURLARIN ÖLÜMÜ VE
BOZKURLAR DİRİLİYOR ADLI ESERLERİNİN
SÖZLÜĞÜ VE SÖZ VARLIĞI

Yüksek Lisans Tezi

Esra KAAAN

Danışman: Doç. Dr. Emin EMİNOĞLU

SİVAS
Temmuz-2016

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı : Türk Dili
Tezin Başlığı : Hüseyin Nihal Atsız'ın Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar
Diriliyor Adlı Eserlerinin Sözlüğü ve Söz Varlığı
Savunma Tarihi : 11.07.2016
Danışmanı : Doç. Dr. Emin EMİNOĞLU

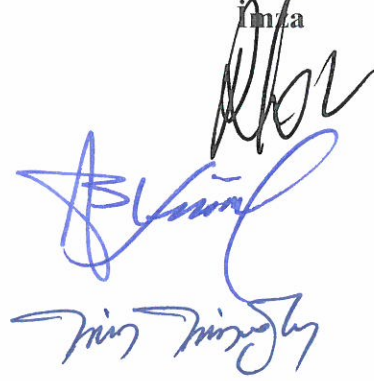
Unvanı - Adı Soyadı

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Recep TOPARLI

Üye : Prof. Dr. Bilal YÜCEL

Üye : Doç. Dr. Emin EMİNOĞLU

İmza

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Esra KAAN tarafından hazırlanan Hüseyin Nihal Atsız'ın Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar Diriliyor Adlı Eserlerinin Sözlüğü ve Söz Varlığı başlıklı tez, kabul edilmiştir./..../.....

Prof. Dr. Metin BOZKUŞ
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

İmza

Öğrencinin Adı SOYADI

Esra KAAN

ÖN SÖZ

Bir düşünceyi, bir duyguyu yazılı veya sözlü olarak sözcükler veya semboller yoluyla aktarmaya söz denir. Söz, insanlar arası iletişim ve etkileşimin en önemli aracıdır.

Söz varlığı ise; bir dilin sözcüklerini, o kültürün geleneklerini, göreneklerini insan ilişkilerini, o toplumun deyimlerini, atasözlerini, maddi ve manevi değerlerini ortaya koyan bir bütünler zinciridir. Söz varlığı zincirinin zemininde iki ögeden söz edilebilir. Bunların ilki, temel söz varlığı (çekirdek sözcükler-kalıt sözcükler de denir.) diğeri ise; ödünç ve alıntı söz varlığını da içine alan genel söz varlığıdır. Bu öğelerden temel söz varlığı; nesilden nesle aktarılarak devam eden, birincil önceliği insan ihtiyaçları olan, insanı ve çevresini anlamlandırmaya ve anlamaya çalışan temel yapıdır. İnsanın organlarını, yakın ilişkide bulunduğu akrabalarını, manevi değerlerini anlatmada kullandığı sözcüklerdir ve oldukça önemli bir yere sahiptir. Çünkü dil, onu yaratan milletin yaşam biçimini yansıtır. Her söz varlığı kendi toplumunun kültüründen izler taşımaktadır.

Bir dilin söz varlığının gelişmişliği o toplumun düşünme kabiliyetiyle doğru orantıda ilerler. İlkel toplumlar sadece günlük hayatının ihtiyaçlarını karşılarlar dolayısıyla söz varlıkları bu yönde sığ kalır. Ancak gelişmiş toplumlarda hem soyut hem somut sözcükleri, sözlü veya yazılı bir şekilde rahatlıkla ifade edebilirler.

Her toplumun söz varlığı kendi dünyalarını algılayış biçimlerine göre çeşitlilik gösterir. Toplumun kullandığı dil, onun yaşadığı çevreye, olayları değişik algılayışına ve toplumsal ortama bağlı olarak şekillenir bu yüzden de farklı ifade edilir.

Bir dilin, söz varlığındaki sözcüklerin sayısı ve bu sözcüklerle kurulmuş atasözleri, deyimler, ikilemeler, birleşik sözler gibi söz varlığını oluşturan bütün unsurlar o dilin söz varlığının ne kadar zengin olduğunun göstergesidir. Ayrıca bir sözcüğün birden fazla anlamı karşılaması, o dilin anlatım gücünü, kavramları anlamlandırmadaki yeterliliğini ortaya koymaktadır.

Başka birçok özelliğinin yanında bir dilin anlatım gücünü ve yeterliliğini ortaya koymak sözlüklerin görevidir. Sözlükler, bir dilin bütün sözcüklerini, deyimlerini, atasözlerini çeşitli alanlarla ilgili terimlerini, geçmişten günümüze kullanılan sözcük veya sözcük gruplarını, dolaylı olarak o toplumun diğer dillerle ilişkisini gösteren, çoğunlukla alfabetik sırayla dizilmiş sözcüklerin anlamlarını açıklayan kaynaklardır. Bir dilin söz varlığını ortaya koymak için o dilin iyi bir sözlüğünün hazırlanması gerekmektedir. İyi bir sözlüğün oluşturulmasına katkı sağlamak için, o dille üretilmiş bütün eserlerin taranması, yani sözcüklerin ve anlamlarının sözlüğe katılması, söz varlığının zenginleşmesine katkı sağlayacaktır.

Bir dille oluşturulmuş metinler, o toplumun sahip olduğu söz varlığının yazıya geçirilmiş hâlidir. Metinler üzerinde yapılan sözlük çalışmaları, o dilin söz varlığının zenginliğini ortaya koyar. Dolayısıyla her yeni çalışma, sonradan dile katılmış olan öğeleri ortaya çıkararak bu dilin sözlüğünü zenginleştirir.

Söz varlığı açısından oldukça önemli olan bu çalışmalar ne yazık ki yok denecek kadar azdır. Yılmaz Çolpan'ın *Ataç'ın Sözcükleri*; Ali Püsküllüoğlu'nun *Yaşar Kemal Sözlüğü*; İshak Refet Işıtman'ın *Karacaoğlan Sözlüğü*; Sıtkı Soylu'nun *Örneklemeli-Açıklamalı Karacaoğlan Sözlüğü*; Leyla Akgül'ün *Pir Sultan Abdal Sözlüğü*; Süreyya Ülker'in *Gökalp'in Sözcükleri* bu çalışmalara örnek sayılabilir. Buna benzer çalışmalar, dilde kullanılan sözcüklerin ve bu sözcüklerin anlamlarının tespit edilmesinde, o dilin sözlüğünün ve söz varlığının zenginleşmesinde oldukça önemli bir yere sahiptir.

Başlangıcından itibaren sözlü dil olarak oluşturulmuş ve zenginleştirilmiş söz varlığı, daha sonra yazıya geçilmiş metinler sayesinde incelenebilir olmuştur. Şair ve yazar sözlükleri ve metin sözlükleri yazarın veya şairin bütün eserleri taranarak oluşturulmuş sözlükler şair/ yazar sözlüğüdür. Bizim yaptığımız gibi bir yazar/şaire ait bazı metinler toplanarak oluşturulan sözlükler bir nevi metin sözlüğüdür.

Bu tezde, Hüseyin Nihal Atsız'ın *Bozkurtların Ölümü* ile *Bozkurtlar Diriliyor* adlı eserlerinde kullanılmış söz varlığını anlam bilimsel açıdan inceleyerek şair ve yazarın sözcüklere verdiği özgün anlamları tespit etmeye çalıştık. Ayrıca şair ve yazarın kullandığı söz varlığını ayrıştırarak bundan sonra yapılacak dil incelemelerine, yazın ve sözlük çalışmalarına katkı sağlamaya çalıştık.

Çalışma, *Ön Söz, Kısaltmalar, Sözlüğün Kullanımı ile İlgili Açıklamalar, Hüseyin Nihal Atsız'ın Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri, Sonuç ve Kaynakça* kısımlarından başka *Sözlük ve Söz Varlığı* olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Sözlüğün Kullanımı ile İlgili Açıklamalar kısmında, kullanılan yöntem ve madde düzeni hakkında bilgi verilmiştir.

I. Bölüm *Sözlük* kısmından oluşmaktadır. Bu bölümde yazarın eserlerinde kullandığı sözcükler tek tek incelenmiş, sözcük cümle içerisinde hangi anlamda kullanıldıysa o anlam sözlüklerden bulunarak verilmiştir. Sözcüğün hangi kitapta, hangi sayfada ve kaç defa geçtiği anlamın yanında belirtilmiştir. Anlamı sözlüklerde olmayan sözcüklere ise tarafımızdan anlam verilmiş, bu sözcüklerin geçtiği örnek cümle yazılmış, bu cümlelerin de hangi kitap ve hangi sayfada geçtiği sözcüğün yanında belirtilmiştir.

II. Bölüm *Söz Varlığı* listelerinden oluşmaktadır. Bu bölümde kitaplardan taranan sözcükler özel adlar, organ adları, akrabalık adları, yer adları vb. başlıklar altında toplanmıştır. Böylece şair ve yazarın eserlerinde kullandığı söz varlığının türlerine göre sınıflandırılması da ortaya konularak söz varlığının daha iyi görünmesi sağlanmıştır.

Sonuç kısmında, şair ve yazarın sözcük hazinesi, yabancı sözcükleri kullanma oranı, en çok kullandığı sözcükler vb. tespit edilerek yazarın dil kullanımı, önem verdiği kavramlar belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu tezin hazırlanmasında sözlük çalışmalarının ne kadar önemli olduğunu bize her fırsatta aşlayan değerli hocam Prof. Dr. Recep Toparlı'ya, tecrübesi, bilgi birikimi ve çalışma disipliniyle her zaman bana yardımcı olan hocam Doç. Dr. Emin Eminoğlu'na, lisans ve yüksek lisans öğrenimimde ders aldığım, gelişmemizi ve ilerlememizi destekleyerek bilgileriyle yolumu aydınlatan hocalarım Prof. Dr. Bilâl Yücel'e ve Yrd. Doç. Dr. Hatice Eminoğlu'na teşekkür ederim. Her an bana destek olan ve beni yalnız bırakmayan kardeşim Merve Kaan'a, arkadaşlarım Tuğba Selamoğlu'na, Hüsniye Selamoğlu'na, Hakan Çelikten'e ve Mustafa Kuruş'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR.....	xiii
SÖZLÜĞÜN KULLANIMI İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR	xv
ÖZET.....	xx
ABSTRACT	xxi
HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'IN HAYATI	1
HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'DA DİL	4
HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'IN EDEBÎ KİŞİLİĞİ	5
HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'IN SİYASÎ KİMLİĞİ VE TARİHÎ GÖRÜŞÜ	16
I.BÖLÜM	
SÖZLÜK	19
II. BÖLÜM	
SÖZ VARLIĞI	350
1.TEMEL SÖZ VARLIĞI.....	351
1.1. İnsan Bedeni ve İnsan Bedeni ile İlgili Diğer Adlar	351
1.2. Hastalık Adları ve Hastalık ile İlgili Diğer Adlar	351
1.3. Akrabalık Adları ve Akrabalık ile İlgili Diğer Adlar	352
1.4. Hayvan Adları ve Hayvan ile İlgili Diğer Adlar	352
1.5. Bitki Adları ve Bitki ile İlgili Diğer Adlar	353
1.6. Beslenme Adları	353
1.6.1. Yiyecek Adları ve Yemek ile İlgili Diğer Adlar	353
1.6.2. İçecek Adları ve İçecek ile İlgili Diğer Adlar	353
1.7. Giyim, Kuşam, Kumaş ve İlgili Diğer Adlar	353
1.8. Araç, Eşya Adları	353
1.9. İş, Meslek, Rütbe ve İlgili Diğer Adlar.....	355
1.10. Yer Adları.....	356
1.10.1. Özel Yer Adları	356
1.10.1.1. Ülke Adları	356
1.10.1.2. Bölge Adları	356

1.10.1.3. Yerleşim Yeri Adları	356
1.10.1.3.1. Başkent Adları	356
1.10.1.3.2. Şehir Adları	356
1.10.1.3.3. İlçe, Semt ve Köy Adları	356
1.10.1.4. Coğrafi Yer Adları.....	356
1.10.1.4.1. Deniz, Nehir, Göl, Dere Adları	356
1.10.1.4.2. Dağ, Ova, Yayla, Tepe, Ada Adları	357
1.10.2. Genel Yer Adları	357
1.10.2.1. Bina, İş Yeri ve Yapı Adları	357
1.10.2.2. Binanın Bölümleri ve Yapı Malzemeleri Adları	357
1.11. Özel Adlar	357
1.12. Lakap, Unvan Adları	360
1.13. Lisan Adları	360
1.14. Irk Adları	360
1.15. Millet Adları	360
1.16. Mensubiyet Adları	360
1.17. Ölçü Adları	360
1.18. Sayı Adları	360
1.19. Renk Adları	361
1.20. Ebat Bildiren Adlar	361
1.21. Miktar Bildiren Adlar	362
1.22. Zaman Adları	363
1.23. Soru Adları	363
1.24. Yön Adları	363
1.25. Madenler ve Enerji Kaynakları Adları	363
1.26. Coğrafya ile İlgili Adlar	363
1.27. Gök Bilimi ile İlgili Adlar	364
1.28. Hava Olayları ile İlgili Adlar	364
1.29. Sosyal Olaylar ile İlgili Adlar	364
1.29.1. Cinsiyet, İnsan Ömrü ve İlişkileri ile İlgili Adlar	364
1.29.2. Spor ve Oyunlar ile İlgili Adlar	364

1.30. Bilim ve Sanat ile İlgili Adlar	364
1.31. Askerlik ile İlgili Adlar	365
1.32. Savaş, Kargaşa ile İlgili Adlar	365
1.33. Siyasi Olaylar ve Siyaset ile İlgili Adlar	366
1.34. Deyimler	366
1.35. Atasözleri	378
1.36. İkilemeler	378
1.36.1. Aynı Sözcüğün Tekrar Edilmesiyle Oluşan İkilemeler	378
1.36.2. Anlamları Yakın Sözcüklerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler	379
1.36.2. Sesleri Birbirini Andıran Sözcüklerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler	379
1.36.3. Anlamları Karşıt Sözcüklerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler	380
1.36.4. Biri Anlamlı Diğeri Anlamsız İkilemeler	380
1.36.5. Biri Olumlu Biri Olumsuz Sözcükten Oluşan İkilemeler	380
1.37. Pekiştirmeler	380
1.38. Ses ile İlgili Sözcükler	381
1.39. İlişki Sözleri	381
1.40. Kalıp Sözler	381
1.40.1. Kalıplaşmış Sözler	381
1.40.2. Dualar	381
1.41. Terimler	382
1.41.1. Edebiyat ile İlgili Terimler	382
1.41.2. Müzikle İlgili Terimler	382
1.41.3. Tarih ile İlgili Terimler	382
1.41.4. Mantık ve Ruh Bilimi Terimleri	382
1.41.5. Felsefe Terimleri	382
1.41.6. Fizik- Kimya- Biyoloji Terimleri	382
1.41.7. Matematik Terimleri	382
1.41.8. Hukuk Terimleri	382
1.41.9. Tıp Terimleri	383

1.42. Argo İfadeler ve Argo ile İlgili Diğer Adlar	383
1.43. Sapmalar	383
1.44. Halk Ağzında Bulunan Sözcükler	384
1.45. Eskimiş Sözcükler	385
1.46. Hareket Adları	385
1.47. Birleşik Adları	387
1.48. İnsani Vasıf, Durum ve İnsanlık ile İlgili Adlar	388
1.49. Hareketlilik, Davranış İfade Eden Adlar	388
1.50. İrade, Düşünce Bildiren Adlar	388
1.51. Duygu İfade Eden Adlar	389
1.52. Durum Bildiren Adlar	389
1.53. Zamirler	391
1.54. Zarflar	391
1.55. Sıfatlar	395
1.55.1. Niteleme Sıfatları	395
1.55.2. Sayı Olan Sıfatlar	399
1.55.3. Renk Olan Sıfatlar	400
1.55.4. Ebat Bildiren Sıfatlar.....	400
1.55.5. Miktar Bildiren Sıfatlar	400
1.55.6. -lık, -lik, -luk, -lük Ekleriyle Kurulan Sıfatlar	401
1.55.7. -sız, - siz, -suz, -süz Ekleriyle Kurulan Sıfatlar	401
1.55.8. ılı, -li, -lu, -lü Ekleriyle Kurulan Sıfatlar	402
1.56. Ünlemler (Saygı, İstek, Seslenme, Şaşkınlık, Merak, Onama Sözleri)	404
1.57. Bağlaçlar	404
1.58. Edatlar	404
1.59. Fiiller	404
1.59.1. Basit Fiiller	404
1.59.2. Türemiş Fiiller	408
1.59.3. Birleşik Fiiller	419
1.59.3.1. Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Fiiller	423
1.59.3.1.1. Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	423

1.59.3.1.2. Olmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	424
1.59.3.1.3. Bırakmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	424
1.59.3.1.4. Kalmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	425
1.59.3.1.5. Vermek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	425
1.59.3.1.6. Edinmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	425
1.59.3.1.7. Geçmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	425
1.59.3.1.8. Yaşamak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	425
1.59.3.1.9. Bilmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	425
1.59.3.1.10. Çekmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	426
1.59.3.1.11. Yapmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	426
1.59.3.1.12. Almak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	426
1.59.3.1.13. Kalkmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	426
1.59.3.1.14. Kapatmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	426
1.59.3.1.15. Dönmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	426
1.59.3.1.16. Çıkmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	426
1.59.3.1.17. Bulmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	426
1.59.3.1.18. Geçirmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	426
1.59.3.1.19. Toplamak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	426
1.59.3.1.20. Batmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	426
1.59.3.1.21. Duymak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	427
1.59.3.1.22. İşlemek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	427
1.59.3.1.23. Sürmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	427
1.59.3.1.24. Ötmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	427
1.59.3.1.25. Görmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	427
1.59.3.1.26. Uğraşmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	427
1.59.3.1.27. Yaramak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	427
1.59.3.1.28. Dokunmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	427
1.59.3.1.29. Varmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	427
1.59.3.1.30. Kurmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	427
1.59.3.1.31. Durmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	427
1.59.3.2. Kurallı Birleşik Fiiller	428

1.59.3.2.1. Yeterlik Anlamlı Birleşik Fiiller	428
1.59.3.2.3. Tezlik Anlamlı Birleşik Fiiller	428
1.60. Atsız'ın Kazandırdığı Sözcükler	428
2. YABANCI SÖZ VARLIĞI	
2.1. Alıntılar	428
2.1.1. Almanca Alıntılar	428
2.1.2. Arapça Alıntılar	429
2.1.3. Arapça-Türkçe Alıntılar	434
2.1.4. Arapça-Türkçe-Farsça Alıntılar	435
2.1.5. Arapça-Farsça Alıntılar	435
2.1.6. Farsça Alıntılar	435
2.1.7. Farsça-Türkçe Alıntılar	436
2.1.8. Farsça-Arapça Alıntılar	436
2.1.9. Fransızca Alıntılar	436
2.1.10. İtalyanca Alıntılar	437
2.1.11. Rumca Alıntılar	437
2.1.12. Türkçe- Arapça Alıntılar	437
2.1.14. Türkçe-Farsça Alıntılar	437
2.2. İnsan Bedeni ve İnsan Bedeni ile İlgili Diğer Adlar	437
2.3. Hastalık Adları ve Hastalık ile İlgili Diğer Adlar	437
2.4. Akrabalık Adları ve Akrabalık ile İlgili Diğer Adlar	438
2.4. Hayvan Adları ve Hayvan ile İlgili Diğer Adlar	438
2.5. Bitki Adları ve Bitki ile İlgili Diğer Adlar	438
2.6. Beslenme Adları	438
2.6.1. Yiyecek Adları ve Yemek ile İlgili Diğer Adlar	438
2.6.2. İçecek Adları ve İçecek ile İlgili Diğer Adlar	438
2.7. Giyim, Kuşam, Kumaş ve İlgili Diğer Adlar	438
2.8. Araç, Eşya Adları	438
2.9. İş, Meslek, Rütbe, Görev ve İlgili Diğer Adlar	439
2.10. Yer Adları	439
2.10.1. Özel Yer Adları	439

2.10.1.1. Coğrafi Yer Adları	439
2.10.2. Genel Yer Adları	439
2.10.2.1. Bina, İş Yeri ve Yapı Adları	439
2.10.2.2. Binanın Bölümleri ve Yapı Malzemeleri Adları	440
2.11. Lakap, Unvan Adları	440
2.12. Kavim ve Boy Adları	440
2.13. Ölçü Adları	440
2.14. Renk Adları	440
2.15. Ebat Bildiren Adlar	440
2.16. Miktar Bildiren Adlar	440
2.17. Zaman Adları	440
2.18. Yön Adları	441
2.19. Coğrafya ile İlgili Adlar	441
2.20. Gök Bilimi ile İlgili Adlar	441
2.21. Sosyal Olaylar ile İlgili Adlar.....	441
2.21.1. Gelenek ve Görenek Adları	441
2.21.2. Cinsiyet, İnsan Ömrü ve İlişkileri ile İlgili Adlar	441
2.21.3. Toplum İlişkileri ile İlgili Adlar	441
2.21.4. Spor ve Oyunlar ile İlgili Adlar	441
2.22. Bilim ve Sanat ile İlgili Adlar	442
2.23. Askerlik ile İlgili Adlar	442
2.24. Siyasi Olaylar ve Siyaset ile İlgili Adlar	442
2.25. İdare ve İdari Olaylar ile İlgili Adlar	443
2.26. İkilemeler.....	443
2.26.1. Aynı Sözcüğün Tekrar Edilmesiyle Oluşan İkilemeler	443
2.27. Ses ile İlgili Sözcükler	443
2.28. İlişki Sözleri	443
2.29. Kalıp Sözler	443
2.30. Terimler	443
2.30.1. Hukuk Terimleri	444
2.30.2. Sağlık ve Tıp Terimleri	444

2.30.3. Müzik Terimleri	444
2.30.4. Tarih Terimleri	444
2.30.5. Ticaret, İş ve Ekonomi Terimleri	444
2.30.6. Mantık ve Ruh Bilimi Terimleri	444
2.30.7. Edebiyat Terimleri	444
2.30.8. Matematik Terimleri	444
2.31. Argo İfadeler ve Argo ile İlgili Diğer Adlar	444
2.32. Halk Ağzında Bulunan Sözcükler	445
2.33. Eskimiş Sözcükler	445
2.34. Birleşik Adlar	445
2.35. İnsani Vasıf, Durum ve İnsanlık ile İlgili Adlar	445
2.36. Hareketlilik, Davranış İfade Eden Adlar	445
2.37. İrade, Düşünce Bildiren Adlar	446
2.38. Zamirler	446
2.39. Zarflar	447
2.40. Sıfatlar	447
2.40.1. Niteleme Sıfatları	447
2.40.2. Renk Olan Sıfatları	448
2.41. Ünlemler (Saygı, İstek, Seslenme, Şaşkınlık, Merak, Onama Sözleri)	448
2.42. Bağlaçlar	448
2.43. Edatlar	448
SONUÇ	449
KAYNAKÇA	454

KISALTMALAR

<i>a.</i>	: ad	<i>hkk.</i>	: halk ağzında
<i>alay</i>	: alay yollu	<i>huk.</i>	: hukuk
<i>Alm.</i>	: Almanca	<i>İng.</i>	: İngilizce
<i>anat.</i>	: anatomi	<i>İt.</i>	: İtalyanca
<i>Ar.</i>	: Arapça	<i>jeol.</i>	: jeoloji
<i>argo</i>	: argo söz	<i>kaba</i>	: kaba konuşmada
<i>ask.</i>	: askerlik	<i>kim.</i>	: kimya
<i>astr</i>	: astronomi	<i>man.</i>	: mantık
<i>bağ.</i>	: bağlaç	<i>mat.</i>	: matematik
<i>bit. b.</i>	: bitki bilimi	<i>mec.</i>	: mecaz
<i>biy.</i>	: biyoloji	<i>meteor.</i>	: meteoroloji
<i>Bulg.</i>	: Bulgarca	<i>min.</i>	: mineroloji
<i>coğ.</i>	: coğrafya	<i>müz.</i>	: müzik
<i>dil b.</i>	: dil bilimi	<i>nsz.</i>	: nesne almayan fiil
<i>din b.</i>	: din bilimi	<i>öz.</i>	: özel
<i>doğ</i>	: doğru	<i>ruh b.</i>	: ruh bilimi
<i>e.</i>	: edat	<i>Rum.</i>	: Rumca
<i>ed.</i>	: edebiyat	<i>sf.</i>	: sıfat
<i>ekon.</i>	: ekonomi	<i>sos.</i>	: sosyoloji
<i>Erm.</i>	: Ermenice	<i>sp.</i>	: spor
<i>esk.</i>	: eskimiş	<i>tar.</i>	: tarih
<i>Far.</i>	: Farsça	<i>tıp</i>	: tıp
<i>fel.</i>	: felsefe	<i>tic.</i>	: ticaret
<i>fiz.</i>	: fizik	<i>tkz.</i>	: teklifsiz konuşmada
<i>Fr.</i>	: Fransızca	<i>ünl.</i>	: ünlem
<i>gök b.</i>	: gök bilimi	<i>vb.</i>	: ve benzeri
<i>hkr.</i>	: hakaret yollu	<i>yar</i>	: yardımcı fiil
<i>hay. b.</i>	: hayvan bilimi	<i>zf.</i>	: zarf

zm. : zamir

Taranan Eser Adlarının BÖ : Bozkurtların Ölümü

Kısaltmaları

BD : Bozkurtlar Diriliyor

SÖZLÜĞÜN KULLANIMI İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

1. Herhangi bir nesnenin veya kavramın adı olarak tanımlanan ve “sözlük birimi” olarak adlandırılan söz ve söz öbekleri, bitişik veya ayrı yazılmasına bakılmaksızın madde başı yapılmıştır: **acıkmak, açığöz, kurt kapanı, konukevi** vb.

Bunlara ek olarak **bahsetmek, azmetmek** gibi bitişik yazılan birleşik fiiller ile **dolayısıyla, neredeyse** gibi kalıplaşmış biçimler de madde başı yapılmıştır.

Ülke adları madde başı yapılmıştır: **Çin, Göktürk** vb.

Özel adlar, kavim adları madde başı yapılmıştır: **Almula, İşbara Alp, Kürşad, On Ok, Dokuz Oğuz, Otuz Tatarlar** vb.

Madde içinde ise *etmek, olmak, kılmak, vermek, yapmak* vb. yardımcı fiillerle oluşturulup ayrı yazılan birleşik fiiller; deyimler; atasözleri; *gibi, kadar ile* vb. sözlerle oluşturulan kalıplaşmış biçimler yer almıştır: **ayırt etmek, baskın yapmak, bir olmak, bay kılmak, adam gibi, o kadar** vb.

2. Madde başında her sözün dil bilgisindeki yeri ve fiilden önce gelen nesnelere hangi tür eklerle kullanıldığı kısaltmalarla gösterilmiştir: *a, sf. e. zf. , nsz. zm.* vb.

3. Madde başında yer alan yabancı söz varlıklarının hangi dilden geldikleri sözcüğün yanında belirtilmiştir.

çehre *a. Far.* Yüz. **BD** 118

hain *sf. Ar.* Hıyanet eden (kimse) **BÖ** 424

4. Tek sözden veya bitişik yazılan sözcüklerden oluşan madde başlarında köken bilgisi ayrıntılı olarak gösterilirken ayrı yazılan birleşik sözcüklerde bu ilke uygulanmamıştır. Örnek olarak **meydan savaşı** maddesinde köken bilgisi verilmemiş, bu sözcüklerle ilgili bilgiler, **meydan** ve **savaş** maddelerinde yer almıştır. Ayrıca Türkçe yapım ekleri ile oluşturulan yeni söz varlıklarının köken bilgilerinin verilmesine de gerek duyulmamıştır.

meydan savaşı *a. ask.* Bir savaşta kesin sonuç almak için düşmana karşı bütün güçlerle yüklenilen ölüm kalım savaşı, meydan muharebesi. **BD** 78

meydan *Ar. a.* Alan, saha. **BÖ** 6

savaş *a. ask.* Devletlerin diplomatik ilişkileri keserek giriştikleri silahla müdahale, cenk, harp. **BÖ 6**

meşdanlık *a. Açıklık.* **BÖ 347²**

5. Madde başı sözler eğer herhangi bir bilim dalının veya alanının terimi ise bunlar kısaltma ile gösterilmiştir: *anat.* (anatomi), *coğ.* (coğrafya), *ed.* (edebiyat), *fiz.* (fizik), *sp.* (spor) vb.

boyun *a. anat.* Gövdenin baş ve omuz arasında kalan bölgesi. **BÖ 74, 100²**

6. Madde başı sözlerin açıklamasında bir başka incelik de kullanım sıklığı, eskilik ve halk dilinde yaşama özelliğidir. Yaygın kullanımdaki sözler için herhangi bir kısaltma verilmezken eskilik için *esk.* , halk arasında yaşayan sözler için *hlk.* kısaltmalarına yer verilmiştir. Ancak bu kısaltmalar sözcüklerin türevlerinde kullanılmamıştır.

çapmak *nsz. esk.* Akın etmek,koşmak. **BD 94**

çaşıt *a. hlk.* Casus. **BÖ 55,80,136,**

7. Maddelerin anlamlandırılmasında genellikle sözün en yaygın anlamına öncelik verilmiş; mecazi anlam *meç.* , *argo*, *alay*, *hakaret* vb. kısaltmalardan sonra bu anlamları yazılmıştır. Ardından o sözün deyimleşmiş veya kalıplaşmış biçimleri madde içi olarak anlamlarıyla sıralanmış; atasözleri de bu bölüm içinde verilmiştir.

açık sözlü *sf. meç.* Her şeyi olduğu gibi söyleyen,sözünü esirgemeyen. **BÖ 200**

8. Tezde yer alan sözcükler Hüseyin Nihal Atsız'ın Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar Diriliyor adlı eserleri taranarak tespit edilmiştir. Her sözcük bir bir incelenmiş anlamı sözlüklerde olan sözcüklerin anlamı verilmiş,yanına hangi kitapta, hangi sayfada ve kaç kez geçtiği belirtilmiştir. Eserler **BÖ** ve **BD** şeklinde kısaltılarak verilmiş, sayfa numaraları 32, 38, 69, 102 vb. şeklinde gösterilmiş, rakamların üstündeki sayılar ise o sayfada kaç defa geçtiğini belirtmek için kullanılmıştır:

acun *a. coğ. ast.* Dünya. **BÖ 51, 58, 430² BD 29**

bir *sf. Bu sayı kadar olan.* **BÖ 5¹⁰, 7¹¹, 8¹³BD 7⁸**

9. Taranan eserlerdeki anlamı sözlüklerde olmayan söz, deyim veya atasözlerinin cümle içindeki kullanımlarını göstermek ve anlamlarına açıklık getirmek için sözcüğün anlamından sonra örnek cümleler, tırnak içinde ve eğik yazıyla dizilerek verilmiştir. Bir sözcük birden fazla yerde geçti ise içlerinden sadece bir tanesine örnek cümle verilmiş, diğer örneklerin kolay bulunması için kitap adı ve sayfa numaraları sözcüğün yanında verilmiştir:

albız a. Şeytan. ' *Katun albız gibi gülümsedi.* ' **BÖ** 54, 148, 218, 405

10. Taranan eserlerde bazı ayrı yazılması gereken sözcükler bitişik, bazı bitişik yazılması gereken sözcükler ayrı, bazı sözcükler ise yanlış yazılmıştır. Bu gibi durumlarda yanlış yazımdan doğru yazıma gönderme yapılmamış, alfabe sırası ile hazırlanan sözlükte sözcüğün bulunmasının kolay olması için madde başı olarak sözcüğün eserlerde kullanılan şekli alınmış, olması gereken şekil ise sözcüklerin yanına *doğ.* kısaltması kullanılarak doğru yazımı madde başının yanında gösterilmiştir:

at başı (doğ. atbaşı) a. Eşit,birlikte,başa baş. **BÖ** 205², 206, 207 **BD** 119³, 207

11. Bazı sözcüklerde ünlü veya ünsüzlerde görülen ikili yazımlar tespit edilmiştir. Bu durumlarda sözcükler ayrı ayrı madde başı yapılmamış, sözcüğün doğru yazımı da metinlerimizde geçtiği için sözcükler bir madde başı yapılarak her iki yazımı da eğik çizgi (/) ile gösterilmiştir:

bazan/ bazen zf. Ara sıra. **BÖ** 17, 116, 147, 265, 283, 351, 357², 405² **BD** 73, 99², 102², 113, 114, 148, 212

11. Sözlükte gönderme şu şekilde yapılmıştır:

Birleşik sözcükler sözlükte ilk sözcüğüne göre alfabe sırasıyla yer almaktadır. Aranan sözcük birleşik sözün ikinci veya üçüncü sözü olduğunda alfabe sırası ile hazırlanan sözlükte bulunması kolay değildir. Bir madde başı ile ilgili bütün söz varlığının gözler önüne serilmesi için birleşik sözler ilgili maddenin sonunda ok (→) işaretinden sonra koyu ve eğik yazıyla gösterilmiştir:

→ *açıkgöz, açık sözlü, açıktan açığa, açık hava*

12. Yapı bakımından birbirine benzeyen ve eş sesler bulunduran birçok sözcük art arda gelmektedir. *saf, sağ, yaş, yüz* bu tür örneklerden birkaçıdır. Kaynakları ve anlamları farklı olan bu yapıdaki sözcükler

saf(I),saf(II);sağ(I),sağ(II);yaş(I),yaş(II);yüz(I),yüz(II) biçiminde Romen rakamlarıyla birbirinden ayrılmıştır.

13. Eser içinde yer alan özel isimlerin tarihi bir karşılığı varsa madde başına açıklama yapılmış, eğer yoksa özel isim olduğu *öz. a.* kısaltmasıyla belirtilmiş madde başına açıklama yapılmamıştır:

Dede Korkut *öz. a.* Tür, Altay ve Oğuz efsanelerinde, masallarında, halk hikâyelerinde adı geçen ozan. **BÖ** 198, 202 '*Tarkanlar arasında ak sakallı Dede Korkut göze çarptıyordu.*'

Almıla *öz. a.* **BÖ** 62, 97, 127³, **BD** 107³, 108², 109,111³,

14. Eser içinde bazı şahıslar farklı özel isimlerle birkaç kez kullanılmıştır. Böyle isimler aynı kişiyi kastettiği için ayrı ayrı madde başı yapılmamış, ilk kullanılan isim hangisi ise o madde başı olarak kullanılıp, diğeri parantez içinde madde başının yanında gösterilmiştir:

Semin (Tay-tsong) *öz. a.* **BÖ** 238, 240, 245, 246², 247⁴, 248, 249, 259², 261, 262², 267², 269²**BD** 9

15. Taranan eserlerde aynı anlama gelen fakat farklı şekilde ifade edilen sözcüklere farklı madde başlarında aynı anlam verilmiş, hangi sayfada kaç kere geçtiği yanlarında belirtilmiştir:

beyninde şimşek çakmak Zihinde birden bir düşünce doğmak. **BÖ** 296, 307

beyninden ışık geçmek Zihinde birden bir düşünce doğmak. **BÖ** 180 **BD** 136194

beyninde yıldırım çakmak Zihinde birden bir düşünce doğmak. **BÖ** 248

16. Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlük'ünde anlamı olmasına rağmen, açıklama yetersizliğinden dolayı bazı sözcüklere yeniden anlam verilmiş, anlamı dar olan sözcükler ise küçük değişikliklerle anlam genişlemesi yapılarak anlamları verilmeye çalışılmıştır.

Türkçe Sözlükte:

başı darda kalmak: Parasızlıktan dolayı sıkıntıda olmak.

Metinlerimizde:

başı darda kalmak: Bir sebeple sıkıntıda olmak. '*Oğul! Başın darda kalırsa Tanrı erenlerinden Kıraç Ata 'ya başvur.*'

Türkçe Sözlükte:

Vezir: *a. tar. Ar.* Osmanlılarda bakanlık, valilik gibi yüksek görevlerinde bulunan ve paşa unvanını taşıyan kimse. **BÖ** 370, 371, 372²**BD** 70

Metinlerimizde:

Vezir: *a. tar. Ar.* Türk devletlerinde bakanlık, valilik gibi yüksek görevlerinde bulunan ve paşa unvanını taşıyan kimse. **BÖ** 370, 371, 372²**BD** 70

17. Metinde yanlış veya farklı yazılmış sözcükler verilen örneklerde değiştirilmemiş, metne bağlılık açısından olduğu gibi yazılmıştır:

'Türklerden o denli yılmışlardı ki Türk öncüsünün gözükmesi Çin ordusunun sarsmağa, kargaşalık uyandırmaya yetti. '

18. Metinde madde başı olmayan deyimler, ayrı yazılan birleşik fiiller gibi kalıp sözler, metin içinde madde başı olacak sözcük yoksa bile yazılmış, madde içi Sözcükler buna göre düzenlenmiş, bu tür sözcüklerin yanında herhangi bir sayı belirtilmemiştir:

had *a. Ar. esk.* Sınır, uç. **haddini bildirmek** Sert bir karşılıkla uslandırmak, yola getirmek, cezalandırmak. **BÖ** 165

ÖZET

Bu tezde, Hüseyin Nihal Atsız'ın, *Bozkurtların Ölümü* ve *Bozkurtlar Diriliyor* adlı iki eserinin hem sözlüğü hem de söz varlığı hazırlanmıştır.

Çalışma, *Ön Söz*, *Kısaltmalar*, *Sözlüğün Kullanımı ile İlgili Açıklamalar*, *Hüseyin Nihal Atsız'ın Hayatı*, *Edebi Kişiliği ve Eserleri*, *Sonuç* ve *Kaynakça* kısımlarından başka *Sözlük* ve *Söz Varlığı* olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Tezin başlangıç kısmında söz, söz varlığı, sözlük, şair/yazar sözlükleri hakkında kısa bilgilerin yanında Hüseyin Nihal Atsız'ın hayatı, edebî yönü, siyasî kimliği ve eserleri ile ilgili bilgi verilmiştir. *Kısaltmalar* kısmında, çalışmada kullanılan kısaltmalar gösterilmiş, *Sözlüğün Kullanımı ile İlgili Açıklamalar* kısmında ise tez ile ilgili bilgi almak veya tezden yararlanmak isteyenler için yardımcı olacak bilgiler verilmiştir.

Tezin *Sözlük* kısmı yazarın eserinde geçen her sözcük tek tek taranarak oluşturulmuş, Türk Dil Kurumunca 2011'de hazırlanan *Türkçe Sözlük* temel alınarak, anlamı olan sözcükler yazılmış, anlamı olmayan veya açıklaması yetersiz olan sözcükler tarafımızdan anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Söz Varlığı kısmında Nihal Atsız'ın eserlerinde kullanmış olduğu söz varlığı, temel söz varlığı ve yabancı söz varlığı olarak sınıflandırılmış ve alfabetik olarak dizilmiştir.

Sonuç kısmında, Hüseyin Nihal Atsız'ın belirlenmiş olan romanlarında, kullanmış olduğu sözcüklerle ilgili birtakım değerlendirmeler yapılmış, sayısal verilere yer verilmiştir.

Bir dilin çekirdeğini oluşturan söz varlığı ortaya çıktığı milletin dil zenginliğini sergilemektedir. Bu zenginliği ortaya çıkaracak, ona katkı sağlayacak çalışmaların artması söz varlığını daha da genişletecek ve geliştirecektir. Bu tez, Türk dilinin söz varlığına katkı sağlamak, Türk dilinin zenginliğini göstermek, yazarın söz varlığını belirlemek, sözlük bilimi çalışmalarına veri sağlayabilmek için hazırlanmıştır.

ANAHTAR KELİMELER

*Sözlük, Söz Varlığı, Sanatçı Sözlüğü, Metin Sözlüğü, Hüseyin Nihal Atsız,
Bozkurtların Ölümü, Bozkurtlar Diriliyor*

ABSTRACT

In this study, both vocabulary and dictionary of the two works of Hüseyin Nihal Atsız, which are called *Bozkurların Ölümü* and *Bozkurtlar Diriliyor* have been prepared.

This study consists of two sections; Vocabulary and Dictionary as well as Prologue, Abbreviations, Explanation About Using The Dictionary, Life of Hüseyin Nihal Atsız, literary identity and works of him, Conclusion and References.

At the beginning of the thesis, information has been given about the word, the vocabulary, the dictionary, the dictionary of poet/writer as well as life of Hüseyin Nihal Atsız, his literary side, political identity and works of him. In the section of Using Dictionary, it has been informed for ones who want to taking information about the thesis or who want to benefit from thesis.

In the section of Dictionary, every word which is used in writer's work has been formed by analyzing one by one. Based upon Turkish Dictionary, lexical items which have got meaning have been written and lexical items which have got no meaning or have got inadequate explanation have been studied to explain to meaning by us.

Vocabulary which is formed the care of a language reveals language richness of that language. Emerging this richness and increasing to contribute that language will expand and improve the vocabulary .

This thesis has been prepared to contribute to vocabulary of Turkish language, to show the richness of Turkish language, to state the vocabulary of writer and provide data for study of lexicology.

KEYWORDS

Dictionary, Artist Dictionary, Vocabulary, Hüseyin Nihal Atsız, Bozkurların Ölümü, Bozkurtlar Diriliyor.

HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'IN HAYATI¹

Hüseyin Nihal Atsız, 12 Ocak 1905 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Baba tarafından Gümüşhane'ye bağlı Torul kazasının Midi köyündeki Çiftçioğulları ailesine, anne tarafından Trabzon'un Kadıoğulları ailesine mensuptur. Babası Deniz Güverte Binbaşısı Mehmet Nail Bey, annesi Fatma Zehra Hanım'dır.

Atsız, ilk ve orta öğrenimini Kadıköy'deki Fransız ve Alman Mektebi, Süveys'teki Fransız Mektebi, Kasımpaşa'daki Cezayirli Gazi Hasan Paşa, Haydar Paşa Osmanlı İttihat mektepleri ile Kadıköy ve İstanbul sultanileri gibi çeşitli okullarda tamamlamıştır.

1922 yılında imtihanla Askerî Tıbbiyeye girmiştir. O dönemlerde tıbbiyede komünistlik ve azınlık milliyetçiliği güden öğrencilerin olması ve bu öğrencilerle Türk öğrenciler arasında sık sık kavgalar çıkması, bu kavgalara katılan Atsız'ın, çoğu kez ceza almasına sebep olmuştur. En son bir subayın selamını almadığı gerekçesiyle 4 Mart 1925 tarihinde Askerî Tıbbiyeden atılmıştır.

Bu olaydan sonra Atsız üç aya yakın Kabataş Lisesinde yardımcı öğretmenlik yapmıştır. Daha sonra Deniz Yollarının vapurunda kâtip muavini olarak görev yapmıştır.

1926 yılında hem İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakültesinin Edebiyat Bölümüne hem de Yüksek Muallim Mektebine kayıt yaptırmıştır. Kayıt yaptırdıktan bir hafta sonra askere çağırılmıştır. Dokuz ay askerliğini yaptıktan sonra arkadaşı Ahmet Naci ile birlikte '*Anadolu'da Türklere Ait Yer İsimleri*' adlı makalesini *Türkiyat Mecmuası*'nda yayınlamış, bu sayede fakülteden hocası olan Mehmet Fuat Köprülü'nün dikkatini çekmiş, fakülteyi bitirdikten sonra 25 Ocak 1931'de Köprülü'nün yanında asistanlığa başlamıştır.

Atsız, 15 Mayıs 1931'den 25 Eylül 1932 tarihine kadar, aralarında Fuat Köprülü, Zeki Velidi Togan, Abdülkadir İnan gibi edebiyat ve tarih bilginlerinin de

¹ Atsız'ın hayatı ile ilgili bilgiler şu kaynaklardan derlenmiştir: Sakin Öner, *Nihal Atsız*, Toker Yayınları, İstanbul 1977, s. 9-55. Osman Fikri Sertkaya, *Nihal Atsız*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 1-13. İhsan Işık, *Türkiye Yazar Ansiklopedisi*, Elvan Yayınları, Ankara 2011, C:1. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1977, C:1. Ömer Faruk Akün, *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 1991, C: 4, s. 87-91.

dâhil olduğu bir kadroyla '*Atsız Mecmua*'yı çıkarmaya başlayarak yayın hayatına atılmıştır.

1931 yılında, ilk eşi olan Mehpere Hanım ile evlenen Atsız bu evliliğini 1935 yılında sonlandırmıştır.

1932 yılında Ankara'da toplanan Birinci Türk Tarih Kongresi esnasında, Prof. Dr. Zeki Velidi Togan'a Dr. Reşit Galip'in yaptığı haksız hücum nedeniyle Atsız, sekiz arkadaşıyla birlikte bu durumu protesto eden bir telgraf çekmiş, bu telgrafından sonra da bütün dikkatleri üzerine çekmiştir.

19 Eylül 1932 yılında Dr. Reşit Galip Maarif Vekili olmuş, Atsız'ı üniversiteden uzaklaştırmak için fırsat aramıştır. Aradığı fırsatı Hüseyin Nihal'in '*Atsız Mecmua*'da yayınladığı bir makale ile bulan Galip, Hüseyin Nihal'i asistanlık görevinden almış, Malatya Ortaokuluna Türkçe öğretmeni olarak göndermiştir. Burada da kısa bir süre görev yapan Atsız, daha sonra da Edirne Lisesi edebiyat öğretmenliğine getirilmiştir.

Edirne'de çalıştığı süre içinde *Atsız Mecmua*'nın devamı niteliğinde olan '*Orhun*' dergisini çıkarmıştır. Bu dergide de Türk Tarih Kurumu tarafından çıkarılan tarih kitaplarını ağır bir şekilde eleştirmiş bu sebeple de dergi, Bakanlar Kurulu kararı ile kapatılmıştır. Daha sonra Atsız 9 Eylül 1934'te Deniz Gedikli Hazırlama Okuluna Türkçe öğretmeni olarak getirilmiştir. Dört yıla yakın çalıştığı bu okuldan da 1 Temmuz 1938 tarihinde alınmıştır. Bunun üzerine Özel Yüce-Ülkü Lisesine geçen ve burada 1937-1939 yılları arasında edebiyat öğretmenliği yapan Atsız, 1939-1944 tarihlerinde yine özel bir lise olan Boğaziçi Lisesinde edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Boğaziçi Lisesinde öğretmenlik yaptığı süre içinde '*Orhun*' dergisini yeniden neşre başlamıştır.

27 Şubat 1936 tarihinde ikinci eşi olan Bedriye Hanım ile evlenmiştir. Atsız'ın bu birlikteliğinden Yağmur ve Buğra adında iki oğlu dünyaya gelse de evliliğin ömrü uzun sürmemiş ve bu beraberliğin sonu da ayrılıkla bitmiştir.

II. Dünya Savaşı sırasında artan komünist faaliyetleri, resmî makamların bir şey yapmaması, Atsız'ın tepkisine neden olmuştur. Bu tepkisini yazdığı yazılarıyla belli eden Atsız, *Orhun* dergisinde, dönemin Başbakanı Şükrü Saraçoğlu'na açık mektup yazmıştır. Bu açık mektupta dönemin Marksist faaliyetleri anlatılmış, dergi kapatılmadığı takdirde bunlara örnek vereceğini açıklamıştır. Derginin

kapanmamasıyla birlikte de Giritli Ahmet Cevdet Emre, Pertev Naili Boratav, Sabahattin Ali ve Sadrettin Celal Antel'in Marksist faaliyetlerini açıklayarak dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'i istifaya çağırmıştır.

Bu ikinci açık mektup, yurt içinde büyük bir milli kargaşaya sebep olmuştur. Artan tepkiyle Hasan Ali Yücel ilk iş olarak Atsız'ın Boğaziçi Lisesindeki edebiyat öğretmenliğine son vermiştir. Daha sonra *Orhun* dergisi bir kez daha kapatılmış, Atsız'ın Marksist faaliyetleri olduğunu söylediği Sabahattin Ali de kışkırtılarak Atsız aleyhine hakaret davası açmaya zorlanmıştır. Bu süreçte dava, 'Sabahattin Ali-Nihal Atsız' davası olmaktan ziyade 'Komünistliğe karşı-Türkçülük' davası hâline gelmiştir. Davanın karar oturumunda Sabahattin Ali'ye 'vatan haini' dediği için 6 aya mahkûm edilen Atsız'ın cezası hâkim tarafından 'milli tahrik' gerekçesi ile 4 aya düşürülmüş bu 4 aylık ceza da ertelenmiştir. Ancak Atsız, ertelenme kararına rağmen mahkeme kapısından çıkarken 19 Mayıs törenlerinde tutuklanmıştır.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Atsız ve arkadaşlarını ağır şekilde suçladığı nutkunu söylemiş bundan sonrada Atsız ve arkadaşları 1 numaralı sıkıyönetim mahkemesinde yargılanmaya başlamıştır. Bu yargılamaları sonunda Atsız 6,5 seneye mahkûm edilse de bu karar bozulmuş, 1,5 yıl kadar tutuklu kaldıktan sonra tahliye edilmiştir.

Bir dönem kendisine iş verilmeyen Atsız, geçim için kitaplarının bazılarını satmak zorunda kalmıştır. Atsız'ın sınıf arkadaşlarından Tahsin Banguoğlu Milli Eğitim Bakanı olunca Atsız'ı Süleymaniye Kütüphanesi'ne uzman olarak atamıştır. Bir süre bu işte çalışan Atsız daha sonra Haydarpaşa Lisesi edebiyat öğretmenliğine getirilmiştir.

4 Mayıs 1952 tarihinde Ankara Atatürk Lisesinde vermiş olduğu '*Türkiye'nin Kurtuluşu*' adlı konferans üzerine Cumhuriyet Gazetesi Atsız'ın aleyhinde haber yapmış, hakkında soruşturma açılan Atsız, suçsuz bulunsa da Haydarpaşa Lisesindeki edebiyat öğretmenliği görevinden alınmış yine Süleymaniye Kütüphanesinde görevlendirilmiştir.

Atsız, 31 Mayıs 1952'den 1 Nisan 1969 emeklilik tarihine kadar burada en uzun memurluk görevini yapmıştır.

Orhun dergisinden sonra 1 Ocak 1964'ten itibaren *Ötüken* adıyla çıkardığı dergide memleketteki bölücülük faaliyetleriyle ilgili bir seri yazı yazmış, daha sonra

kendisi bölücülükle suçlanmış, Yargıtay'ın kararı bozmasına rağmen mahkemece oy çokluğu ile Atsız 15 ay hapse mahkûm edilmiştir.

Sağlık durumunun iyi olmaması ve hastanın sağlık şartlarının hapisane şartlarına uygun olmadığını gösteren rapora rağmen Toptaşı Cezaevine konulmuştur.

Atsız'ın haberi olmaksızın milliyetçi çevrenin aşırı protestosunun ardından Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından cezası affedilen Atsız, 11 Aralık 1975'te kalp krizi sonucunda hayatını kaybetmiştir.

HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'DA DİL²

Atsız'ın siyasi yönü üzerinde yapılmış pek çok çalışma olmasına rağmen dili üzerinde yeterince durulmamıştır. Atsız, çeşitli yazılarında dil hakkındaki dikkate değer görüşlerini net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu yazılarından edinilen bilgileri şu şekilde özetlemek mümkündür:

Hüseyin Nihal, eserlerinin neredeyse hepsinde açık, yalın ve anlaşılır bir dil seçmiştir. Yabancı sözcüklerin kullanımını ve dildeki yerini daima yadırgar. Atsız yabancı sözcüklerin dili zenginleştirmedigine inananlardandır. Ona göre bir göçmen nasıl bir milletin nüfusunu etkilemiyorsa, yabancı sözcüklerde bir dili zenginleştirmez. Bazı yabancı sözcüklerin zaman içinde dile yerleştiğini kabul etmekle birlikte bunların dile ciddi zarar verdiğini düşünür. Türk dilinin kendisini geliştirmesi fikrine sahiptir zira ona göre dili gelişmemiş toplumlar hiçbir alanda ilerleyemez.

Atsız, dil bilincini insanlarda oturtmaya ve onun önemini kavratmaya çalışmıştır. Türk Dil Kurumunun sözcüklere verdiği anlamları beğenmemiş ve verilen anlamları eleştirmiştir. '*Uydurma dil*' olarak tabir ettiği '*öz Türkçe*' anlayışıyla mücadele etmiştir. Türkçeleşmiş yabancı sözcükleri kullanırken, Türkçede karşılığı olan sözcükler var ise yabancısını kullanmak yerine Türkçesini kullanmayı tercih etmiştir.

Eserlerinde de ağır, ağıdalı bir dil yerine, herkesin anlayabileceği açık, anlaşılır sözcükler seçmiş, anlattığı dönemin dil ve üslubuna dikkat etmiş, o dönemlere ait deyimleri, atasözlerini, kalıplaşmış söz gruplarını kullanmaya özen göstermiştir.

Atsız'ın eserlerinde sıfatlardan daha çok fiillerin ağırlıklı olarak kullanılması dikkat çeker. Bu, Atsız'ın eserlerinde karakteristik bir özelliktir. Bu özelliği eserlerinin durağan bir yapıdan ziyade hareketli bir yapıda olmasını sağlar. Ayrıca

² Atsız'ın dili hakkında daha geniş bilgi almak için bk. : (a.g.e.: 68-72) (a.g.e.:17-41)
Hüseyin Nihal Atsız, 'Milli Şuur Uyanıklığı', *Kızılelma*, 1948, S. 10 s. 3-5 Hüseyin Nihal Atsız, ' Türk Milletine Çağrı', *Orkun*, 1962, S. 1. s. 16-18

yazı dilimizde bulunmayan ancak halk tarafından konuşulan farklı sözcükleri de eserlerinde sıklıkla kullanmıştır.

Örneğin: bitig (mektup), çakın (şimşek), kannış (cilve), yasavul (polis), bay (zengin) gibi.

Atsız'ın dil hakkındaki duyarlılığını ve görüşlerini Sakin Öner yine onun kendi sözleriyle şöyle özetlemiştir:

'Büyük devlet olmanın şartlarından biri de, zengin ve kudretli bir dile sahip olmaktır. Milli ihtimaller dolayısıyla gelişmemiş olan kökü kuvvetli dilimizi, büyük bir bilim ve sanat dili hâline getirmek ihmal olunamayacak bir davamızdır. Ne melezleştirilmiş eski dil ne de öz Türkçe denilen uydurma dil, büyük bilim ve edebiyat dili olamaz. Terimleri Türkçe köklerinden üretme, konuşma dilinde Türkçeyi veya Türkçeleşmiş seçme esasında olan bir 'Arınmış Türkçe' ye taraftarız. İnsanın yüreği ne ise milletin dili de odur. Bu değerli varlık, gerçek değerlerden meydana gelecek bir akademi ve milli şuura malik uzmanlar ve sanatçılar eli ile korunmalıdır. (Öner 1977: 60)

HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'IN EDEBÎ KİŞİLİĞİ³

Edebiyat ile oldukça yakından ilgili olan hem yazar hem şair hem dergici hem siyasetçi hem de fikir adamı kimliğiyle edebî yönden zengin bir yapısı vardır. Tarihe olan ilgisi ve bu alandaki bilgisi onun hem şiirlerine hem de nesir yazılarına yön vermiştir. Yazdığı eserlerin çoğunda tarihten bir iz bulmak mümkündür. Ayrıca yazmış olduğu eserlerde fikirlerini fon olarak kullanarak milli bir şuur işlemeye çalıştığı görülmektedir. Atsız'ın edebî hayatını iki başlıkta incelemek mümkündür:

a. Şair olarak Atsız

Şiir konusunda çok iddialı olmayan Atsız, hem hece ölçüsünü hem de aruz ölçüsünü kullanarak şiir örnekleri vermiştir. Hecenin genellikle 7, 8, 11, 13ve 14'lü yaygın kalıplarını kullanırken, aruz veznini kullandığı şiirler ise gazel ve kaside tarzındadır. En başarılı şiir örneklerini âşık tarzı şiirlerinde vermiştir. Şairlik yönü,

³Hüseyin Nihal Atsız'ın edebî kişiliği hakkında daha geniş bilgi için bk. (a.g.e.:68-72), (a.g.e.:17-41)

yazarlık yönünün gerisinde kalmış olsa da Atsız'ın destansı ve coşkulu bir söyleyişi vardır. Türkçülük, Turancılık, vatan,millet, kahramanlık onun en çok işlediği konulardır. Ancak ölüm, aşk, gurbet gibi konuları işlediği şiirleri de mevcuttur. Atsız'ın *'Yolların Sonu'* adında bir şiir kitabı bulunmaktadır.

b. Nesir Yazarı Olarak Atsız

Bir fikir adamı olan Atsız sözcüklerdeki ustalığını, anlatımdaki gücünü nesir yazılarında daha çok göstermiştir. Gerek romanlarıyla gerek makaleleriyle Atsız hem kendi devrinde hem de kendinden sonraki devirlerde severek okunan bir yazar olmuştur. Şairlik yönü gibi nesir yönü de onun Türkçülük fikrinden beslenir. Onun bağımsızlığa olan düşkünlüğü, Türkçülük anlayışı, tarihe olan merakı ve tarihle ilgili araştırmaları eserlerinin içeriğini oldukça zenginleştirmiştir. Romancılığının ve makaleciliğinin yanı sıra hikâye, tarih, edebiyat tarihi, tenkit, biyografi, bibliyografya türlerinde de eserleri vardır. Ancak yazmış olduğu nesir yazılarında en başarılı olduğu tür romanlarıdır. Osman Fikri Sertkaya, onun romancı kimliğinin başarısını üç sebebe bağlar. Bunlar; Atsız'ın mizacı, ilmî birikimi, şiiri ve şairliğidir.

Yazmış olduğu romanlar içinde en sevileni farklı dönemlerde yazılan *Bozkurtların Ölümü* ve *Bozkurtlar Diriliyor* adlı iki romandır. Her ne kadar bu romanlar farklı dönemlerde yazılmış olsa da birbirinin devamı, birbirinin tamamlayıcısı olarak görülmüş ve zaman içinde bu romanlar *Bozkurtlar* adı ile birleştirilmiştir. Göktürkler zamanını anlatan eser, yazarın etkileyici anlatımıyla buluşunca okuyucuyu o zamanlara götürür. Kahramanlarının çoğunu tarihte yaşamış kişilerden seçen yazar, bu tutumuyla hem tarih bilgisini ortaya koymuştur hem de romanın gerçekçiliğini artırmıştır.

Bozkurtlar ile ilgili olarak Dursun Yıldırım duygularını şu sözlerle ifade eder:

'Yalnızlığın ve ızdırabın, Türklük aşkı ile karışıp damarlarımda dolaştığı çağda, ruhum, 'Bozkurtların Ölümü' adlı öreste, Bozkurtlar Diriliyor adlı çekiçte döğülüp duruyordu. Atsız'ın bu eserlerini okuyan her birimiz, eminim buna benzer şeyler hissetmiş ve yaşamışızdır.

O zamanlar bana öyle geliyordu ki, Atsız bu eserlerde anlattıkları mutlaka o çağda yaşayıp görmüş ve bize öylece yürekte anlatıyordu. O üç bin yılın ve belki daha uzak bir geçmişin içinden çıkıp gelmiş, Köktürk çağını görüp yaşamış ve oradan yüzyılları delip kendini yirminci yüzyılda bulan bir Türk beyi, Kürşad'ın Çin

sarayı baskınından sağ kurtulan bir yiğitti. Başkası olamazdı, olanları başkası böyle bilmezdi. ' (Yıldırım 2005:18)

Araştırmacı yönü ve tarihe olan merakıyla anlattığı dönemin içinde yaşamışçasına o döneme ait sözcükleri, söz gruplarını, atasözlerini ve deyimlerini kullanan Atsız, okuyucusunda derin izler bırakır. Tarih konusuna duyduğu ilgi ve merak onu bu alanda çalışmaya yönlendirmiş, kendisinden önce fark edilmeyen Kür Şad adlı kahramanının ortaya çıkarmasını sağlamıştır. Bozkurtlar adlı eserinde de Doğu Göktürklerinin Çin'e tutsak olmasının ardından Kür Şad ve kırk arkadaşının Türk devletini yeniden diriltmek için Çin sarayına yaptığı baskınla canlarını feda etmelerini destansı bir şekilde anlatmış Kür Şad'ın herkes tarafından tanınmasını sağlamıştır.

Atsız'ın romanını Osman Fikri Sertkaya şöyle değerlendirir:

'Bozkurtlar'ın konu olarak işlediği düzen, atalarımız Göktürklerin lirik- epik karışımı zevkle çekilen çileli hayatı ve davranışlar dünyasıdır. Atsız'ın tarihi iyi bilmekten gelen ve mizacı ile şairliğinin beslendiği muhtevası bu düzeni başarılı bir şekilde anlatmasını hazırlamıştır. ' (Sertkaya 1987:30)

Atsız, eserlerindeki kahramanlarına sık sık sözünü emanet eder. Onun romanındaki karakterleri, kendi fikir dünyasından beslenir ve Atsız'ın ideal insan olarak gördüğü milli bilinci yüksek kişilerden oluşur. Atsız, olmasını istediği şeyleri romanları yoluyla ifade ederek okuyucuda da bu bilinci uyandırmak ister ancak bunu yaparken tarihe ters düşmemek için azami gayret gösterir. Tarihe olan bağlılığı ve anlatımdaki tutarlılığı onun romanlarını hem daha etkileyici hem de daha inandırıcı yapmıştır. Atsız'ın romanları mantıksal bir bütünlük içinde kurgulanmıştır.

Romanlarında da tarihten beslenen Atsız'ın bir diğer tarihi romanı Deli Kurt'tur. Bu romanında Osmanlı devletini konu edinen Atsız, Osmanlı devletinin ilk yıllarında yaşanan Fetret Devrini romanda işler. *Deli Kurt, Bozkurtlar'a* bakıldığında daha çok ruh tahlillerinin yapıldığı bir eserdir. *Bozkurtlar* kadar olmasa da başarılı bir roman olarak görülür. Atsız'ın romanları ile ilgili Osman Fikri Sertkaya şu değerlendirmeyi yapar:

'Milletin ölümsüzlüğünü, devletin ebediyen yaşamasını, doğrunun, iyinin, güzelin ve yiğitliğin ölçü olmasını işleyen bu romanlar, Türkçe'nin haysiyet kavgası verdiği eserler olmak özelliğini de taşımaktadır. ' (Sertkaya 1987:35-41)

Ruh Adam adlı romanı ise diğer romanlarından farklı olarak psikolojik yönlerin ağır bastığı bir romandır. Atsız, bu kitapta değişik ruh tahlillerinin başarılı örneklerini vermiştir. Dil ve üslup yönünden oldukça başarılı bulunan eserde, kahramanı Selim Pusat'ın üzerinden kendi ruh yapısını dile getirdiği düşünülmektedir.

Diğer eserleri olan *Z Vitamini* ve *Dalkavuklar Gecesi* mizahi öğeler içeren, hiciv ağırlıklı eserleridir. Okuyucuda hayranlık bırakan, zekâsının inceliğini gösteren eserlerdir.

Hikâye türünde de eserler veren Atsız, yazılarını dergilerde yayımlamıştır. Ancak bu hikâyeler henüz birleştirilip bir kitap hâlinde yayımlanmamıştır.

Hikâyeleri:

Dönüş: 1931- Atsız Mecmua/ Orhun

Şehitlerin Duası: 1931- Atsız Mecmua

Erkek Kız: 1931- Atsız Mecmua

İki Onbaşı, Galiçya 193:1931- Atsız Mecmua/ Çınaraltı / Ötüken

Yaptığı her araştırmada, yazdığı tüm yazılarında farklı bir bakış açısı kullanarak şiir, roman, tarih, edebiyat tarihi, tenkit, tedkik çalışmaları gibi eserlerinde samimi ve canlı bir ifade tarzı ile Türk nesrinin kıymetli örneklerini vermiş ve bu sayede edebiyatın önemli isimleri arasında sayılmıştır.

Diğer Eserleri

- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Divan-ı Türkî-i Basit Gramer ve Lûgatı', Türkiyat Enstitüsü, no. 82, İstanbul, 1930, s. 111.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Sartbaşı'na Cevap', İstanbul, 1933, s. 8.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Çanakkale'ye Yürüyüş' İstanbul, 1933, s. 54.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'XVI. ıncı Asır Şairlerinden Edirneli Nazmî'nin Eseri ve Bu Eserin Türk Dili ve Kültürü Bakımından Ehemmiyeti', İstanbul, 1934, s. 16.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Komünist Don Kişot'u Proleter Burjuva Nâzım Hikmetof Yoldaşa' İstanbul, 1935, s. 138.

- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar', I. Bölüm, İstanbul, 1935.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'XV. inci Asır Tarihçisi Şükrullah, Dokuz Boy Türkler ve Osmanlı Sultanları Tarihi', İstanbul, 1939, s. 72.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Müneccimbaşı, Şeyh Ahmed Dede Efendi, Hayatı ve Eserleri', İstanbul, 1940, s. 51.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, '900. Yıl Dönümü (1040-1940)', İstanbul, 1940, s. 32.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İçimizdeki Şeytanlar', İstanbul, 1940, s. 16.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1940, s. 76.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'En Sinsi Tehlike', İstanbul, 1943, s. 53.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal 'Hesap Böyle Verilir', İstanbul, 1943, s. 48.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkiye Asla Boyun Eğmeyecektir', İstanbul, 1943, s. 30.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Osmanlı Tarihleri I', İstanbul, 1949.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Ülküsü', İstanbul, 1956, s. 146.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Osman (Bayburtlu), Tevârîh-i Cedîd-i Mir'ât-i Cihân,' İstanbul, 1961, s. 84.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Osmanlı Tarihine Ait Takvimler I', İstanbul, 1961, s. 84.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Ordinaryüs'ün Fahiş Yanlışları', İstanbul, 1961, s. 123.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihinde Meseleler', Ankara, 1966, s. 158.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Birgili Mehmed Efendi Bibliyografyası', İstanbul, 1966.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İstanbul Kütüphanelerine Göre Ebüssuud Bibliyografyası', İstanbul 1967, s. 61.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Âlî Bibliyografyası', İstanbul, 1968, s. 121.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Âşıkpaşaoğlu Tarihi', İstanbul, 1970. s. 234
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nden Seçmeler I', İstanbul, 1971, s. 308.

- ATŞIZ, Hüseyin Nihal, 'Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nden Seçmeler II', İstanbul 1972, s. 308.
- ATŞIZ, Hüseyin Nihal, 'Oruç Beğ Tarihi', İstanbul, 1973, s. 98.

Makaleleri

- ATŞIZ, Hüseyin Nihal, 'Anadolu'da Türklere Ait Yer İsimleri', *Türkiyat Mecmuası*, 1928, sayı: 2.
- ATŞIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkler Hangi Irktandır?', *Atsız Mecmua*, 1931, Sayı: 1.
- ATŞIZ, Hüseyin Nihal 'İzmirden Sesler Hakkında', *Atsız Mecmua*, 1931, Sayı: 4.
- ATŞIZ, Hüseyin Nihal, 'İzmirden Sesler Hakkında', *Atsız Mecmua*, 1931, Sayı: 5.
- ATŞIZ, Hüseyin Nihal, 'Hindenburgun Sözleri', *Atsız Mecmua*, 1931, Sayı: 8.
- ATŞIZ, Hüseyin Nihal, 'Bugünün Meseleleri: Aynı Tarihî Yanlışlığa Düşüyor muyuz?', *Atsız Mecmua*, 1932, Sayı: 11
- ATŞIZ, Hüseyin Nihal, 'Bugünün Meseleleri: Aynı Tarihî Yanlışlığa Düşüyor muyuz?', *Atsız Mecmua*, 1932, Sayı: 12.
- ATŞIZ, Hüseyin Nihal, 'Bugünün Meseleleri: Millî Seciye Buhranı', *Atsız Mecmua*, 1932, Sayı: 14.
- ATŞIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Vatanını Peşkeş Çekenlere', *Atsız Mecmua*, 1932, Sayı: 15.
- ATŞIZ, Hüseyin Nihal, 'Sadri Etem Bey'e Cevap', *Atsız Mecmua*, 1932, Sayı: 16.
- ATŞIZ, Hüseyin Nihal, 'Bugünün meseleleri: Askerlik Aleyhtarlığı', *Atsız Mecmua*, 1932, Sayı: 17.
- ATŞIZ, Hüseyin Nihal, 'Darülfünunun Kara -daha doğru bir tabirle- Yüz Kızartacak Listesi', *Atsız Mecmua*, 1932, Sayı: 17.
- ATŞIZ, Hüseyin Nihal, 'Vâlâ Nurettin Beyden Bir Sual', *Atsız Mecmua*, 1932, Sayı: 17.

- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Dede Korkut Kitabı hakkında', *Azerbaycan Yurt Bilgisi*, 1932, c. 1.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Kuş Bakışı: Orhun', *Orhun*, 1933, Sayı: 1.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar I. Türkeli, II. İlk Türkler', *Orhun*, 1933, Sayı:1.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'En Eski Türk müverrihi: Bilge Tonyukuk', *Orhun*, 1933, Sayı:1.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Kuş bakışı: Türk Dili', *Orhun*, 1933, Sayı:2.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihi Üzerine Toplamalar III. Yabancıların Türkeline Saldırışı, IV. Milâttan Önceki 5-4'üncü Asırlarda Türkeline Doğudan Çinlilerin, Batıdan Yunanlıların Saldırışı', *Orhun*, 1933, Sayı:2.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'X Meselesi', *Orhun*, 1934, Sayı:3.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Haddini Bil!', *Orhun*, 1934, Sayı:3.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar: V. Milâttan Önce 3-2'nci Asırlarda Türkler Arasında Dahilî Savaşlar', *Orhun*, 1934, Sayı: 4.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Edirne Mebusu Şeref Bey'e Cevap', *Orhun*, 1934, Sayı: 4.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Ahmet Muhip Bey'e Cevap', *Orhun*, 1934, Sayı:4.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Şarkî Türkistan', *Orhun*, 1934, Sayı: 4.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar: VI. Kun Devletinin Dahilî Teşkilâtı, VII. Kun (Oğuz) Sülâlesi Devrinde Türk Birliği', *Orhun*, 1934, Sayı: 4.
- 'ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Komünist, Yahudi ve Dalkavuk', *Orhun*, 1934, Sayı: 5.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İkinci Türk Müverrihi: Yulıg Tigin', *Orhun*, 1934, Sayı: 5.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Alaylı Âlimler', *Orhun*, 1934, Sayı: 5.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Edirne Mebusu Şeref ve Hâkimiyeti Milliye Muharriri A. Muhip Beylere Açık Mektup', *Orhun*, 1934, Sayı: 5.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Alaylı Âlimlerden Sadri Maksudi Bey'e Bir Ders', *Orhun*, 1934, Sayı: 6.

- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Cihan Tarihinin En Büyük Kahramanı: Kür Şad', *Orhun*, Sayı: 6 (1934).
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar' *Orhun*, 1934, Sayı: 6.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Edirne Mebusu Şeref Bey'e İkinci Mektup', *Orhun*, 1934, Sayı: 6.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Gaza Topraklarının Gazi ve Şehit Çocukları', *Orhun*, 1934, Sayı:7
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar', *Orhun*, 1934, Sayı:7
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Edebiyat Fakültesi Talebe Cemiyetinin Değerli Bir İşi', 1934, Sayı: 7.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Baş Makarnacının Sırtı Kaşınıyor', *Orhun*, 1934, Sayı:7.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İnkilâp Enstitüsü Dersleri', *Orhun*, 1934, Sayı: 7.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Musa'nın Necip (!) Evlâtları Bilsinler Ki:', *Orhun*, 1934, Sayı: 7.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Tavzih', *Orhun*, 1934, Sayı: 7.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Yirminci Asırda Türk Meselesi I. Türk Birliği', *Orhun*, 1934, Sayı: 8.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar', *Orhun*, 1934, Sayı: 8.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Kanun Ahmet Muhip Efendiyi Çarpıtı', *Orhun*, 1934, Sayı: 8.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Moyunçur Kağan Âbidesi', *Orhun*, 1934, Sayı: 8.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İstanbul'un Fethi Yılına Ait Bir Mezar Taşı', *Orhun*, 1934, Sayı: 8.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Yirminci Asırda Türk Meselesi II. Türk Irkı = Türk Milleti', *Orhun*, 1934, Sayı: 9
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihi Üzerine Toplamalar', *Orhun*, 1934, Sayı: 9.

- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Namik Kemal', *Millî Türk Talebe Birliği*, 1936, Sayı: 3.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, On Beşinci Asıra Ait Bir Türkü, *Halk Bilgisi Haberleri*, 1938, Sayı: 84.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Dede Korkut', 1939, C. VIII, Sayı: 84.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Cihan Tarihinin En Büyük Kahramanı: Kürşad', *Kopuz*, 1939, Sayı: 3.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Atalarımızdan Kalan Eserleri Yıkmak Vatana İhanettir', *Kopuz*, 1939, Sayı: 5.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Tarihine Bakışımız Nasıl Olmalıdır?', *Çınaraltı*, 1941, Sayı: 1.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Koca Ragıp Paşa, Haşmet ve Fıtnat Hanım Arasında Şakalar', *Çınaraltı*, 1941, Sayı: 3.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Dilimizi Türkçeleştirmek İçin Amelî Yollar', *Çınaraltı*, 1941, Sayı: 5.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Ahlâkı', *Çınaraltı*, 1941, Sayı: 7.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, '10 İlkteşrin 1444 Varna Meydan Savaşı', *Çınaraltı*, 1941, Sayı: 15.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Büyük Günler', *Çınaraltı*, 1941, Sayı: 16.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İki Mühim Eser', *Çınaraltı*, Sayı: 17.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'En Eski Zamana Ait Türk Destanı: Alp Er Tunga Destanı', *Çınaraltı*, 1941, Sayı: 19.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Namık Kemal', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 22.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Mühim Bir Dergi', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 27.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Millî Şuur Uyanıklığı', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 33.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Gençliği Nasıl Yetişmeli?', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 35.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İran Türkleri', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 36.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Dil Meselesi', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 38.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Rıza Nur', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 42.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Yeni Bir Selçukname', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 52.

- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Günümüzün Baş Müverrihi ve Büyük Bir Eseri', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 58.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Osmanlı Padişahları', *Tanrıdağ*, 1942, C. 1, Sayı: 10.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Osmanlı Padişahları II', *Tanrıdağ*, 1942, C. 1, Sayı: 11.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Yeni Eserler: Adana Fethinin Destanı', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 82.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Milletinin Şeref Şehrahi', *Kopuz*, 1942, Sayı: 1.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Fatih Sultan Mehmet', *Çınaraltı*, 1942, Sayı: 88.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Azizim Tevetoğlu', *Kopuz*, 1942, Sayı: 7.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Sazı', *Türk Sazı*, 1942, Sayı: 1.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkiye'nin Millî Futbol Maçları', *Türk Sazı*, 1942, Sayı: 1.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkçülük', *Orhun*, 1942, Sayı: 10.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkçülere Birinci Teklif', *Orhun*, 1942, Sayı: 10.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İki Büyük Yıl Dönümü', *Orhun*, 1942, Sayı: 10.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Gençlerine Düşündürücü Levhâlar: 1', *Orhun*, 1942, Sayı: 10.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkiye'nin Millî Futbol Maçları', *Orhun*, 1942, Sayı: 10.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Büyük Bir Yıl Dönümü', *Orhun*, 1942, Sayı: 10.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkçülere İkinci Teklif', *Orhun*, 1942, Sayı: 11.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Gençlerine Düşündürücü Levhâlar: 2', 1915.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Çanakkale Savaşlarının Bilançosu', *Orhun*, 1942, Sayı: 11.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkiye'nin Millî Atletizm Maçları', *Orhun*, 1942, Sayı: 11.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Savaş Aleyhtarlığı', *Orhun*, 1942, Sayı: 12.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'İki Şanlı Yıl Dönümü', *Orhun*, 1942, Sayı: 12.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkçülere Üçüncü Teklif', *Orhun*.

- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Gençlerine Düşündürücü Levhâlar: 3', *Orhun*, 1942, Sayı: 12.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkiye'nin Millî Kılıç Maçları', *Orhun*, 1942, Sayı: 12.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Şanlı Bir Yıl Dönümü', *Orhun*, 1944, Sayı: 13.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkiye'nin Balkanlararası Millî Güreş Maçları', *Orhun*, 1944, Sayı: 13.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Kızları Nasıl Yetiştirilmeli', *Orhun*, 1944, Sayı: 13.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türk Gençlerine Düşündürücü Levhâlar: 4', *Orhun*, 1944, Sayı: 13.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkçülere Dördüncü Teklif', *Orhun*, 1944, Sayı: 13.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Türkçülere Beçinci Teklif', *Orhun*, 1944, Sayı: 14.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Yabancı Bayraklar Altında Ölenlere Ağıt', *Orhun*, 1944, Sayı: 14.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Ülküler Taarruzîdir', *Orhun*, 1944, Sayı: 14.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Varsağı', *Orhun*, 1944, Sayı: 14.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Başvekil Saracoğlu Şükrü'ye Açık Mektup', *Orhun*, 1944, Sayı: 15.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, 'Başvekil Saracoğlu Şükrü'ye İkinci Açık Mektup', *Orhun*, Sayı: 16.

HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'IN SİYASÎ KİMLİĞİ VE TARİH GÖRÜŞÜ⁴

Sakin Öner Atsız'ı şu sözler ile tanımlar:

'Türkçülük tarihinin 20. yüzyılda Ziya Gökalp ve Dr. Rıza Nur'dan sonra en güçlü temsilcisi olan Atsız, Hüseyin Nihal, hayatı boyunca taviz vermeden Türkçülük fikrinin mücadelesini yapmıştır. Hiçbir baskı, engel, işkence ve mahrumiyet onu bu mücadeleden döndürememiştir.' (Öner 1977: 16).

Atsız'ın fikirlerinin sonuna kadar arkasında durması, inandığı ilke ve inkılâplarından vazgeçmemesi hem kendi devrinde hem de daha sonraki devirlerde örnek alınmasına sebep olmuştur. Arkasından kitleleri sürükleyen bu fikir adamı, davasını sadece yabancı devletlere karşı gütmemiş, aynı zamanda kendi ülküsüne karşı olan herkesle mücadele etmiş, Türklüğü ve Türkçülüğü hem iç hem de dış tehditlere karşı daima korumak istemiştir.

İnanıldığı davasına olan sadakati, bu amaç uğrunda seneler boyunca çalışan yorulmaz kalemi, Atsız'ı Türkçü düşünüşün Cumhuriyet yıllarındaki en kuvvetli temsilcisi ve önderi yapmıştır.⁵

Atsız'a göre: *'Türkçü, Türk soyunun üstünlüğüne inanmış olan kimsedir. Türkçe, milli çıkarları şahısların üstünde tutan, milli mukaddesata ve geçmişe saygı gösteren, görev ahlakı yüksek olan, haksızlıklarla savaşta korkusuz bir insandır.'* (Atsız 1950:3) diye tarif edilir. Bu doğrultuda Atsız, Türklüğün ve Türkçülüğün yücelmesini ve benimsenmesini istemiş, bu ülkünün yayılması için elinden geleni yapmıştır.

Atsız'ı tanıyanlar, onun eserlerini okuyanlar, onu daima Türkçülük davasından hatırlamaktadır. Onun şiirlerini, romanlarını ve makalelerini ise Türk milliyetçiliği ile bütünleştirmişlerdir.⁶

Atsız bu ülkü ve inkılâpların peşinden koşarken kendini bu ilkelerine adanmış bu da kendisinin daimî bir yalnızlık hissi yaşamasına sebep olmuştur. Atsız'ın içinde bulunduğu bu yalnızlık hissini yoldaşı İsmet Tümtürk şu şekilde açıklamıştır:

⁴ Hüseyin Nihal Atsız'ın siyasi ve tarihi görüşüne daha ayrıntılı bilgi için bk. (a.g.e.:68-72)

⁵ (a.g.e.:87-91)

⁶ Yücel Hacaloğlu, 'Doğumunun 100. Yılında Hüseyin Nihal Atsız', Ankara 2005, s. 7.

'Atsız kendini yüzde yüz samimi bir Türklük sevgisine verdi; garipsedi, garipsendi; çevresindekilerden bambaşka bir duygu ve düşünce deminde yaşadı; bütün ömrü boyunca acı bir yalnızlığa sarılı kaldı. Onun yaşadığı yıllar Türk milletinin zulüm gördüğü, bahtının karanlık olduğu yıllardı. Türkiye dışındaki Türkler, yani milletin üçte ikisi, yabancı milletlerin zulmü altında ihtiva ediyordu. (Yıldırım 2005: 14)

Atsız yaşadığı dönem boyunca sadece kendi topraklarında yaşayanlar için üzülmemiştir. Onun duyarlılığı, hassasiyeti, sevgisi bütün Türk toplumlarıdır. Türk toplumlarını ayrılmaz bir bütün olarak gören Atsız, diğer Türk toplumlarının yaşadığı olumsuz olayları ayrı ayrı içinde yaşan bir insandır. Türk birliğini isteyen, Turancılık fikrini benimseyen Atsız, bu ülküsüne karşı olanları ise şu sözlerle eleştirir:

'Turancılık ülküsü gibi milleti hızlandırıcı, ahlaka ve fazilete dayalı kutlu bir ülküyü yermek için, ya damarlarındaki kanı yabancı hissetmek, ya komünist, yani vatan haini yahut da milli tarihi Malazgirt'ten başlatacak kadar cahil ve budala olmak lazımdır. (Atsız 1973: 6, 12).

Atsız'a göre, Turancılık bütün Türk milletlerini birleştirme ülküsüdür ve bu gelecek nesillere bağlı olan, kan ve can vergisi isteyen, gönüllere heyecan katan bir inançtır.⁷

Atsız, Türkiye dışındaki Türklerin çektiği sıkıntıların çözümünü bütün Türk dünyasının birleşmesinde bulmuştur. Bunun ileri derecede hayal ürünü olduğunu söyleyenlere ise bunun geçmiş tarihte örneğinin olduğunu, kendisinin bunun tekrar gerçekleşmesini istediğini söyler. Kendisinin bu tutumunun bölücülük olduğunu söyleyenlere ise Türkiye dışındaki Türkleri kurtarmak isterken, Türkiye'yi batırmak gayretinde olmadığını belirtir.⁸

Türk toplumlarının o dönemlerde yaşadığı olumsuzluklar, diğer devletlerden gördükleri işgaller ve işkenceler Atsız'ın yüreğinde derin yaralar açmıştır. Yabancı devletler tarafından Türklere yapılan haksız muameleden kurtulmak için milli bilinç, milli inanç ve bu konudaki istikrarın sürmesi taraftarıdır.

Sovyet devleti, Çin, Balkanlar, Kafkasya, Kıbrıs, Kerkük, Batı Trakya, Adalar Denizi, Azerbaycan ve pek çok ülkenin başına gelen olaylar, millet olarak

⁷ Daha ayrıntılı bilgi için bk. Hüseyin Nihal Atsız, 'Turancılık', *Ötüken*, 1973, S: 6, s. 12

⁸ Daha ayrıntılı bilgi için bk. (a.g.e.:87-91)

yaşadıkları haksızlıklar, Atsız'ın büyük üzüntüsünün, yalnızlığının sebebi olagelmıştır.

Ahlak kavramı Atsız'ın ülküsünün temelini oluşturan bir başka kavramdır. Bir toplumun ahlakı ne kadar yüksek olursa bilinç de aynı oranda yüksek olacaktır. Her inancın temelini ahlakın oluşturduğunu düşünen Atsız, bu temeli en sağlam şekilde koruma gerekliliğini savunmuş, bize ait olmayan, topluma sonradan dikta edilen, yapay ve yobaz bir ahlaaktan kaçınılması gerektiğini düşünmüştür. Bu konu ile ilgili görüşlerini ise Atsız şu sözler ile ifade eder:

'Türklüğün etrafını sarmış düşman milletler ve kuvvetler karşında ancak yüksek ahlaklı, disiplinli, uyanık bir tarih şuuruna sahip, askeri terbiyesi gevşememiş, kozmopolitlikten kendini uzak tutabilmiş bir millet olmakla ayakta kalabileceğimizi zihinlere sokmaya çalışmıştır.' (Akün 1991: 4, 88).

Atsız'ın tarihe bakış açısı ve tarihi görüşü oldukça farklıdır. Tarihi her fırsatta araştırıp öğrenmeye çalışan Atsız, Türk tarihindeki bir dizi devleti kabul etmez. Ona göre biri Orta Asya'da diğeri ondan daha batıda olan iki tane vatan vardır. Bu topraklar üzerinde hâkimiyet kuran devletler ise zaman içinde sadece iktidarlarını değiştiren tek bir vatani olan devletlerdir. Zannedildiği gibi yeni yeni bir sürü devletin kurulmadığını, devletin aynı kaldığını, değişenin sadece hanedanların ve iktidarın olduğunu düşünür.⁹

Atsız'a göre Türkiye tarihinin başlangıç tarihi de, sanıldığı gibi 1071 Malazgirt zaferi ile değil, Tuğrul Bey'in Horasan'da Dandanakan Savaşı ile bağımsızlığını ilan ettiği 1040 yılıdır. Ayrıca ilk teşkilatlı Türk ordusu da 1363'te değil, Milattan önce 209'da Tannikut Mete tarafından kurulmuştur.¹⁰

Hüseyin Nihal Atsız, hem edebî hem siyasi hem de tarihî fikirleriyle Türk toplumuna farklı bir bakış açısı kazandıran, mevcut durumlara farklı bir yerden bakılmasını sağlayan, araştırmalarıyla tarihin karanlıkta kalan kısımlarını aydınlatan önemli bir şahsiyet olmuştur.

⁹Ayrıntılı bilgi için bk. (a.g.e.:87-91)

¹⁰Ayrıntılı bilgi için bk. (a.g.e.:63)

I. BÖLÜM

SÖZLÜK

a, A

aba *a.* Yünün dövülmesiyle yapılan kalın ve kaba kumaş. **BÖ** 284

abanmak Eğilerek bir şeyin veya bir kimsenin üzerine kapanmak. **BÖ** 110 **BD** 124, 125

Abı *öz. a.* **BÖ** 400, 411, 417

abla *a.* Bir kimsenin kendisinden büyük kız kardeşi. **BÖ** 54, 223 **BD** 13², 15², 16², 17, 18, 40, 107

acaba *zf.* Merak, kararsızlık ve kuşku anlatan bir söz, *accep.* **BÖ** 6, 48, 56, 67, 120, 121, 166, 170, 181, 215³, 296², 322, 324², 343, 384 **BD** 5, 16, 17, 55, 59, 78, 81, 92, 102, 126, 130², 166, 167³, 182, 196, 197

acayip *sf. Ar.* Sağduyuya, göreneğe, olana aykırı, garip, tuhaf, yadırganan, yabancı. **BÖ** 223, 363, 364², 365

acele *a.* Tez davranma gerekliliği. **BÖ** 115, 118, 179, 243 **acele etmek** Çabuk davranmak, ivmek. **BÖ** 158 **BD** 54

Acem *öz. a. Ar.* İranlı. **BÖ** 66

acemi *sf.* Bir işin yabancıtı olan, eli işe alışmamış, bir işi beceremeyen. **BÖ** 36, 260

acemice *zf.* Toyca, beceriksizce, acemicesine. **BÖ** 417

acemilik Acemice davranış, toyluk. **BÖ** 48, 49, 198

accep *zf. Ar.* Acaba. **BÖ** 53

acı 1-*a.* Bazı maddelerin dilde bıraktığı yakıcı duyu, tatlı karşıtı. **BÖ** 51, 1402- Herhangi bir dış etken dolayısıyla duyulan rahatsızlık, ızdırıp. **BÖ** 92, 198, 204, 235, 275, 278, 294, 312, 324, 325, 326², 333, 335, 336³, 339², 348, 365, 396, 416, 430, 431, 432 **BD** 19, 32⁵, 40, 41, 58, 68, 77², 80, 88², 92², 93, 100, 112, 135², 136, 177, 181, 182², 184³, 188, 191, 208³, 212²

→ **acı acı**

acı acı *zf. mec.* Üzüntülü bir biçimde, dokunaklı olarak. **BÖ** 100, 158, 171, 263, 273, 301, 308, 326, 334, 414 **BD** 44, 74, 88, 183

acıklı *sf.* Acındıracak, acı verecek nitelikte olan, dokunaklı, üzücü, koygun. **BÖ** 269, 310, 324 **BD** 79

acıkmak *nsz.* Yemek yeme gereksinimi duymak. **BÖ** 84, 110, 181, 182, 272², 359⁷, 360³, 420 **BD** 59, 141

acılık Dokunaklılık, yaşlılık, kederlilik. **BD** 68

acımak Merhamet etmek. **BÖ** 6, 110, 191, 314, 353, 361 **BD** 57, 76², 103, 149, 181, 191

acınmak *nsz.* Başkasının hesabına üzölmek, yazıklanmak, yerinmek. **BÖ** 294, 313, 378

acıtmak Ağrı, sızı duyulmasına sebep olmak. **BÖ** 13

acun *a. coğ. ast.* Dünya. **BÖ** 51, 53, 58, 63, 87, 97, 100, 124, 148, 154, 176, 177, 255, 296, 379, 430² **BD** 29

aç *a.* Yemek yemesi gereken, tok karşıtı. **BÖ** 104², 181, 186, 190, 195, 271, 272, 273², 275, 282, 283, 284², 313, 319, 327, 346, 359, 361, 365, 370, 420 **BD** 55, 65, 91, 163 **açın** üzerine dokuz yorgan örtseler uyuyamaz Bir insanın ihtiyaçları giderilmeden hiçbir rahatlığı gözü görmez. **BÖ** 104 **aç kalmak** Karnını doyuramamak. **BÖ** 111², 178 **BD** 90² **aç buzağı ak bulutu ana memesi sanır** ‘İnsanlar yokluğunu, yoksulluğunu çektikleri şeyler için olmayacak hayaller, düşler kurarlar.’ anlamında kullanılan bir söz. **BÖ** 181 ‘Onbaşı dörtmal gidiyor, yiyecek torbası da eskisinden daha büyümüş gibi görünüyordu. Yine gülümsedi: ‘Aç buzağı bulutu ana memesi sanır’ dedi.’ **aç bırakmak** Yiyecek vermeyerek karnını doyurmasına engel olmak. **BÖ** 283

açı Görüş, bakım, yön, anlayış biçimi. **BÖ** 46

açık 1- *sf.* Açılmış, kapalı olmayan, kapalı karşıtı. **BÖ** 37, 123, 366, 396, 432 **BD** 16, 23, 33, 174, 190, 2112- Baş, taraf. ‘Yalnız Kağan’ın sol açığında, uzakta olan seyirciler, okların gez tahtasına nasıl düştüğünü

göremeyeceklerdi.’ **BÖ** 46, 47² 3- Berrak ve güneşli. (hava) **BÖ** 56 ‘Burada açık ve temiz bir hava, insanı sağlamaştıran kırmız ve gürbüz, sağlam kızlar olduğu için Türk Ellerini seviyordu.’ 4- Engelsiz, serbest. **BÖ** 58 5- Kolay anlaşılır, vazih. **BÖ** 78 6- Gizliliği olmayan, olduğu gibi görünen. **BÖ** 383 **BD** 21 **açığa vurmak** Belli etmek, ortaya çıkarmak. **BÖ** 118, 219, 246, 385, 402, 433 **BD** 14, 197 **açık vermek** Gizlenmek istenen bir olayı, bir düşünceyi veya durumu elde olmayarak ortaya koymak, açıklamak. **BD** 127

→ **açıkgöz, açık sözlü, açıktan açığa, açık hava**

açıkgöz (*doğ.*) **açık göz** *sf.* Uyanık davranarak çıkar sağlayan, imkânlardan kurnazca yararlanmasını bilen, cingöz, uyanık, kurnaz (kimse) **BÖ** 140, 165, 256 **BD** 140

açıktan açığa *zf.* Belirgin olarak, göz göre göre, ulu orta. **BÖ** 299

açık sözlü *sf. mec.* Her şeyi olduğu gibi söyleyen, sözünü esirgemeyen. **BÖ** 200

açık hava *a.* Bahçe, park gibi yapı dışı olan yer. **BÖ** 257, 334

açıkça *zf.* Gizli bir yönü kalmaksızın, kolay anlaşılır bir biçimde, alenen, aşikâre. **BÖ** 52, 140, 358, 428

açıklamak Bir konuyla ilgili gerekli bilgileri vermek, izah etmek. **BÖ** 363 **BD** 187, 196, 197

açıklık 1- Boş ve geniş yer, meydanlık. **BÖ** 105, 207, 224 **BD** 27
2- Uzaklık, mesafe. **BD** 119, 120, 169², 177, 201

açılmak 1- Bir yolun ucu bir yere varmak, bir yere ulaşmak. '*Ana caddeye açılan dar sokaklardan birisi üzerinde bulunan bu öğrenci pansiyonu tatil yüzünden çok تنها idi.*' 2- Herhangi bir duygu sonrası istenmeden verilen tepki. '*Gözleri şaşkınlıktan açılmak.*' **BÖ** 39, 291 3- *nsz.* Açma işine konu olmak. **BÖ** 54, 87, 154, 158, 182, 188, 256, 272, 294, 383², 384, 395, 409, 415, 416² **BD** 40, 44, 92, 94, 123, 143, 150 4- Genişlemek, bollaşmak. **BÖ** 193, 422, 425² 5- Sırrını, üzüntüsünü, sorunlarını birine söylemek. **BÖ** 262 6- Başlamak. **BD** 7 '*Siganfu sarayının büyük bir odasındaki toplantı heyecanlı bir hava içinde açıldı.*' 7- Buldukları noktadan bir yere kadar gitmek. **BD** 34 '*İki onbaşı kafilenin sağında solunda bulunuyorlar; arada sırada at sürüp açılarak sağı, solu gözlüyorlar sonra yine kafileye geliyorlardı.*' 8- Gereken güce ulaşmak. **BD** 126²

açlık 1- Kıtılık. **BÖ** 77, 144, 251³, 283, 284, 285, 2862-*a.* Aç olma durumu. **BÖ** 104, 106, 108², 109, 112, 181², 190, 233, 269², 270, 272, 273, 274, 275, 296, 301, 302, 307, 308, 309, 354, 356, 358², 359, 360², 369, 375⁴, 376², 378, 420² **BD** 19, 56, 161

açmak 1- Bir konu ile ilgili konuşmak. **BÖ** 47, 90, 215⁴, 357, 384, 402 **BD** 194, 196² 2- Bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek. **BÖ**

66, 67, 86, 117, 137², 139, 141, 142, 146, 151², 152³, 155, 158², 162, 163, 180, 185, 187, 198, 216³, 235, 236, 259, 273, 340, 395, 415 **BD** 6, 12, 13, 57, 79³, 127, 144, 174, 189²

açtırmak Açma işini yaptırmak. **BÖ** 412

ad a. Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam. **BÖ** 16, 37, 41, 42, 62, 72, 90, 91², 94, 96, 140², 146, 177, 180, 182, 192, 215², 216², 222, 230, 241, 244, 253, 255², 258, 260², 278, 288, 289, 290, 294, 295, 296, 317, 378, 379², 385², 387², 392, 398, 430⁴ **BD** 11, 12³, 13⁵, 14, 17, 21³, 24, 28², 29, 30, 42², 58, 60, 62², 66, 67, 69, 84, 107, 117, 134², 139, 140³, 142², 143, 150, 163, 169, 187, 191, 195 **ad almak** Kendisine ad verilmek. **BÖ** 30, 269 **BD** 11, 58, 66² **ad vermek** Adlandırmak. **BÖ** 30 **adı geçmek** Anılmak, söz konusu olmak, ismi geçmek. **BÖ** 52 **ad koymak** Adlandırmak. **BÖ** 100, 256 **adını bilmek** Çok iyi tanınmak. **BÖ** 136 '*Onbaşı Sançar'ın adını Ötüken'de herkes bilirdi.*' **ad takmak** Adlandırmak. **BÖ** 186, 378 **adını taşımak** Birinin adıyla anılmak. **BÖ** 387 **adı yaşamak** Bir kişi unutulmamak. **BD** 30² '*Babası öleli kırk yıl geçtiği halde adı, sanı hâlâ yaşıyor...*'

adına zf. Bir şeyin veya bir kimsenin namına, hesabına, yerine. **BÖ** 256

adak a. Adanılan şey, nezir. **BÖ** 67

adam *a. Ar.* 1- Birinin yanında bulunan ve işini yapan kimse. **BÖ** 28, 180, 211, 240, 243, 244, 249, 259³, 274, 299, 433 **BD** 144, 147, 156, 1782- *a.* Erkek. **BÖ** 40, 117², 143, 175, 180, 181, 209, 234, 235, 241², 242², 243, 252², 253³, 254², 270, 274, 289, 312, 313, 317, 344, 362, 369², 370, 383, 384, 405, 424, 428²**BD** 6, 8³, 10, 36, 39, 44, 46, 54, 67, 71³, 74, 79, 96, 106⁴, 107, 112, 149, 156², 158, 160, 163, 170, 180, 182, 183, 187 **adam olmak** Gelişmek, büyümek. **BÖ** 118 **adam yerine koymak** Adamdan saymak, varlığını kabul etmek. **BÖ** 310

→ *adamakıllı, adam boyu, adam gibi*

adamakıllı *zf. mec.* Gereğinden çok, iyice, bir güzel, bir temiz. **BÖ** 229, 238, 375 **BD** 77, 136, 173

adam boyu *sf.* Yaklaşık bir adam boyunda olan. **BD** 45

adam gibi Adamlığa, insanlığa yakışır yolda. **BÖ** 309

adamak Bir dileğin gerçekleşmesi amacıyla kutsal olduğuna inanılan bir güce niyette bulunmak, nezretmek. **BÖ** 239

adamcıl *sf.* İnsandan ürkmeyen, insana alışmış olan, insana sokulan, sıcakkanlı, munis. **BÖ** 174

âdet 1-*a. sos. Ar.* Görenek. **BÖ** 3572- Alışkanlık. **BD** 6, 168 **âdet edinmek** Bir şeyi alışkanlık ve huy durumuna getirmek. **BÖ** 350

âdeta *zf. Ar.* Hemen hemen, sanki. **BÖ** 49, 50, 121, 149, 156, 205 **BD** 20, 109, 127, 128, 157, 160, 173, 190, 211

adım *a.* Yürümek için yapılan ayak atışların her biri. **BÖ** 19, 24, 27², 34³, 35, 36⁴, 48², 49, 74, 84, 101, 105², 107², 111, 118, 121³, 122, 126, 127, 129, 132, 141, 152², 153³, 156², 160³, 166³, 170³, 171, 184², 193, 194², 196², 204, 223, 224³, 225, 235², 247², 249², 258, 270², 296, 302, 303⁴, 344², 346, 348, 383², 395, 397², 404², 407, 408, 409, 410, 415, 416, 418, 419, 422, 426, 428, 429² **BD** 26, 27, 28, 32, 44, 45, 47, 48², 52, 54², 58, 59, 65, 71², 73, 74, 92, 99, 108², 116, 118, 119⁶, 120⁷, 121, 150, 151, 155, 162², 169⁴, 175⁵, 176, 209, 210, 211 **adım atmak** Yürümek için ayağını öne doğru uzatıp basmak. **BÖ** 35, 58, 101, 121, 146, 149, 170², 171², 190, 269, 329, 337², 349, 354, 359, 404, 409, 421 **BD** 18, 29, 44, 46, 48, 55, 56, 76, 92, 100, 124, 137, 176, 198, 201, 202, 203, 212

→ *adım adım*

adım adım *zf.* Yavaş yavaş. **BÖ** 408, 409 **BD** 123

adımlık *sf.* Adım uzunluğunda olan. **BÖ** 259, 418 **BD** 176, 177²

adlandırmak Çağırarak veya anmak için bir canlıya, bir yere, bir şeye ad vermek, ad koymak, isim takmak. **BÖ** 6

afallamak *nsz.* Şaşkınlıktan sersemlemek. **BÖ** 106 **BD** 149, 188

ağa Ağabey. **BÖ** 23, 31³, 337 **BD** 107

ağaç *a. bit. b.* Meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki. **BÖ** 9, 33, 84, 99, 101, 102, 110, 115⁴, 116⁵, 121³, 123, 124, 169, 179², 200, 209, 280², 284, 339⁵, 340, 348, 350³, 351, 366, 368², 395, 397², 417, 424 **BD** 10, 27³, 31, 65, 114, 118, 126, 138, 161, 162², 186², 187, 189

→ **ağaç kurdu**

ağaç kurdu *a. hay. b.* Ağaçları kemirerek beslenen sinek kurtçuğu. **BÖ** 339

ağaçlık *a.* Ağacı bol olan yer. **BÖ** 14³, 179², 227, 233², 244 **BD** 45, 161, 162², 169

ağarmak 1-Aydınlanmak. **BÖ** 26, 87, 160, 197, 219, 220, 296 **BD** 33, 572-*nsz.* Beyazlaşmak. **BÖ** 354 **BD** 54

ağartmak Ak duruma getirmek, beyazlatmak. **BÖ** 396

ağır 1-Yavaş. **BÖ** 8, 24, 28, 34, 84, 117, 195², 211, 4082- Tartıda çok çeken, hafif karşıtı. **BÖ** 110, 394, 403, 408, 4153- Değerlendirmelerde herhangi bir konu veya evreye, olağanın üzerinde ve belli oranda tanınan değer. **BÖ** 221, 275, 310, 311², 312³, 326², 327, 342, 349, 350 **BD** 98, 109, 113, 202 **ağır gelmek** Gücüne gitmek, onuruna dokunmak. **BÖ** 321, 339 **BD** 19, 76, 102, 104 **ağına gitmek** Onuruna dokunmak veya gücüne gitmek. **BÖ** 380

→ **ağır aksak, ağır ağır**

ağır aksak *zf.* Yavaş ve düzensiz bir biçimde. **BÖ** 363

ağır ağır *zf.* Yavaş yavaş. **BÖ** 22, 26, 34, 50, 100, 117, 136, 154, 165, 169, 170², 172, 177, 227, 247, 342 **BD** 60, 91

ağırlamak Konuğa saygı göstererek onun her türlü rahatını, gereksinimini sağlamak, ikram etmek, izaz etmek. **BÖ** 174, 261², 314 **BD** 109, 118, 149, 150

ağırlaşmak Güçleşmek, zorlaşmak. **BÖ** 404, 431 **BD** 212

ağırlık 1-*a.* Ağır olma durumu. **BÖ** 16, 204, 238, 307, 310, 315, 327, 365, 403², 421 2- Değerlendirmelerde herhangi bir konu veya evreye, olağanın üzerinde ve belli oranda tanınan değer. **BD** 105, 181, 199, 200

ağıt *a.* Ölenin iyi niteliklerini, ölümünden duyulan acıyı dile getiren söz veya ezgi. **BD** 210

ağız 1- *a. anat.* Yüzde, avurtlarla iki çene arasında bulunan, ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye yarayan ve besinlerin sindirilmeye başlandığı organ. **BÖ** 10, 40, 47, 95, 270, 291, 310, 342, 364, 416² **BD** 80, 114², 127, 128², 169, 180, 190, 2092-Uç, kenar. **BÖ** 160, 419 3-Üslup, ifade biçimi. **BD** 162, 163 **ağızını bıçak açmamak** Üzüntüden söz söyleyemeyecek durumda olmak. **BÖ** 22, 249 **ağızına bir lokma koymamak** Hiçbir şey yememek. **BÖ** 104, 269 **BD** 54 **ağızını açmak** Bir konu hakkında konuşmak. 'Şöyle bir çamçak kırmızı bulsa artık

anasının ağız açıp dil uzatmağa yüzü olmayacak, karısı da sevinecekti. ' BÖ 115, 186, 295, 388 BD 81 ağız açık kalmak Şaşkınlıktan tepki verememek. ' *Çalğın ağız açık kaldı.* ' BÖ 118, 122, 351 ağız sıkı tutmak Sır vermemek. BÖ 139 ağız köpürmek Çok öfkelenmek. BÖ 178 ağız kulaklarına varmak Çok sevinmek. BÖ 370 ağızına ... koymamak Bir şey yememek veya içmemek. BD 31 ağız kilitlenmek Konuşamaz duruma gelmek. BD 64 ağızını aramak Konuşturarak düşüncesini öğrenmeye çalışmak. BD 168 ağız açmak Bir konu hakkında konuşmak. ' *Şöyle bir çamçak kımız bulsa artık anasının ağız açıp dil uzatmağa yüzü olmayacak, karısı da sevinecekti.* ' BÖ 115, 186, 295, 388 BD 81

→ *ağızdan ağıza, ağız kavgası, ağız dalaşı*

ağızdan ağıza sf. mec. Sözlü bir biçimde. BÖ 29

ağız dalaşı a. mec. Tartışma. BÖ 112

ağız kavgası a. mec. Tartışma. BÖ 85²

ağlamak nsz. Üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek. BÖ 25, 100, 219, 265, 267, 272, 376, 381, 396², 406 BD 22, 23, 40², 79, 181², 203

ağlaşmak nsz. Birlikte ağlamak. BÖ 273, 381

ağlamaklı sf. Ağlar gibi olan, üzüntülü, ağlak, ağlamalı, ağlamsı. *ağlamaklı olmak* Neredeyse

ağlayacak duruma gelmek, ağlamalı olmak. BÖ 220

ağrımak nsz. Vücudun bir yeri ağrılı durumda olmak. BÖ 42, 45², 360²

ağı (doğ.) ağı a. Zehir. BÖ 51, 80, 333 BD 104² ' *Seni basan şaşkınlık / Ağı gibi acı mı?* '

ağulamak Zehirlemek. BÖ 19, 31², 22², 23³, 30², 31³, 221, 262, 336

ağulanmak Zehirlenmek. BÖ 22, 25, 26, 318²

ah 1-a. İlenme, beddua. BÖ 2832- *ünl.* Sesin tonuna göre pişmanlık, öfke, özlem, beğenme, sevme vb. duygular anlatan bir söz. BÖ 321², 372, 374 *ah çekmek* Derin bir keder veya özlemle içten gelerek ah demek. BÖ 272, 431 BD 59, 203, 211 *ah etmek* Acı ile içini çekmek. BD 104

ahenk a. Far. Uyum. BÖ 319, 430 BD 39, 98 *ahenk yapmak* Çalgılı eğlence düzenlemek. BÖ 319

ahenkli sf. Uyumlu, düzenli. BÖ 201² BD 57, 163, 169, 209

ahır a. Far. Evcil büyükbaş hayvanların barındığı kapalı yer, hayvan damı. BÖ 222, 255, 257², 259², 260, 270, 391², 397³, 406, 411, 412, 415², 416², 417², 418⁶, 419², 420², 424

ahlakçı (doğ.) ahlâhçı a. Ahlak konularını inceleyen filozof veya bu konularla uğraşan kimse. BÖ 357

ahlak (doğ.) ahlâk a. Ar. Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda

oldukları davranış biçimleri ve kuralları, aktöre, sağtöre. **BÖ** 81, 265², 335, 357, 382, 387

aile *a. sos. Ar.* Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler, arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik. **BÖ** 11³, 12, 22, 33, 66, 68³, 80, 140³, 144, 167, 217³, 218, 393 **BD** 8², 11

→ **aile ocağı**

aile ocağı *a.* Aile bireylerinin karşılıklı dayanışma, sevgi ve saygı içinde birlikte yaşayıp büyüdüğü ortam. **BÖ** 5, 364

ait *sf. Ar.* İlgilendiren, ilişkin, ilişik, ilgili. **BÖ** 359, 374, 375, 384 **BD** 16², 141, 172²

ak *a.* Kar, süt vb.nin rengi, beyaz, kara ve siyah karşıtı. **BÖ** 19, 52, 65³, 66, 132, 171², 189, 198, 199, 209, 212, 409, 415 **BD** 54, 106, 178

Ak Dağ *öz. a.* **BÖ** 175

akça/ akçe *a.* Küçük gümüş para. **BÖ** 82², 86², 87², 91⁶, 96³, 117⁶, 118², 119⁵, 120¹¹, 121, 124, 126⁴, 147, 167, 184, 185, 186³, 195, 238, 239², 241², 252³, 253, 254, 256, 257⁵, 260, 261², 262², 310, 341, 366, 367, 369⁴, 370², 374⁵, 375, 378 **BD** 43, 52², 160, 161²

akıl *a. Ar.* Düşünme, anlama ve kavrama gücü, us. **BÖ** 119, 128, 165, 194 **BD** 69, 131, 200 **aklına gelmek** Hatırlamak, anımsamak. **BÖ** 59, 150, 165, 176, 178, 179, 181², 182², 198, 215², 216, 222, 230, 263, 267², 300,

321, 333, 351, 359, 368, 383, 385, 393, 403, 411, 425 **BD** 5, 54, 66, 68, 101, 102, 114, 123, 135, 140², 143, 155, 160, 167, 179, 189 **akıl erdirmek** Ne olduğunu anlamak, sırrını çözmek. **BÖ** 71, 218², 286 **BD** 118 **akıl ermek** Anlamak, çözmek. **BÖ** 85, 244 **aklına esmek** Daha önce düşünmemiş olduğu şeyi birden yapmaya karar vermek. **BÖ** 108 **aklından geçmek** Düşünmek. **BÖ** 175, 203, 216 **BD** 8, 164, 170 **aklı yatmak** Anlamaya başlamak, olacağına inanmak. **BÖ** 211 **aklına koymak** Bir şeyi yapmaya kesin olarak karar vermek. **BÖ** 217 **akıl öğretmek** Birine nasıl davranacağını göstermek, yol göstermek, akıl vermek. **BÖ** 221 **aklı almamak** Biri bir şeyi anlayamamak, kavrayamamak. **BÖ** 308 **BD** 30, 102 **aklı karışmak** Ne yapacağını bilememek, şaşırarak, bocalamak. **BD** 7 **aklına getirmek** Olabileceğini düşünmek. **BD** 22 **aklı kesmek** Bir şeyin olabileceğine inanmak. **BD** 72 **aklı başına gelmek** Ayılmak, kendine gelmek. **BD** 113² **aklı başından gitmek** Çok sevinçten veya çok korkudan ne yapacağını şaşırarak. **BD** 113 **aklına başına toplamak** Akılsızca davranışlarda bulunmaktan kendini kurtarmak. **BD** 157

akıllı *sf.* Gerçeği iyi gören ve ona göre davranan, akil. **BD** 70, 130, 137, 166

akın *a.* Düşman topraklarını tedirgin etme, yıldırma vb. amaçlarla toplu olarak yapılan baskın. **BÖ** 12, 19, 44, 64, 65, 69, 72, 81², 140, 141, 150³, 176², 178, 183, 191², 232, 245³, 246, 284, 299², 300, 301⁴, 308, 340, 393

BD 76, 78, 80, 147, 172, 173, 175, 177, 188 **akın etmek** Düşman ülkesine saldırmak, baskın yapmak. **BÖ** 12, 23, 33², 58, 65, 68, 74, 78, 80, 83², 109, 136, 144, 178, 202, 245², 246, 299, 300, 301², 309²**BD** 83 **akın yapmak** Düşman ülkesine saldırmak, baskın yapmak. **BD** 18, 65, 78, 107, 172

akıncı a. tar. Düşman ülkesine akın yağan savaşçı. **BÖ** 327

akıntı a. Akma işi. **BÖ** 429

akıntılı sf. Akıntısı olan. **BÖ** 428

akış a. Geçip gitme, sürüp gitme. **BÖ** 7² **BD** 212

akıtmak Akmasını sağlamak, akmasına yol açmak, dökmek. **BÖ** 102, 264, 333 **BD** 190

akmak 1-Sıvı maddeler veya çok ince taneli katı maddeler bir yerden başka bir yere doğru gitmek. **BÖ** 14, 16, 169², 234, 279, 324, 327, 425 **BD** 10, 52, 55, 64, 77, 106, 2112- Art arda ve toplu olarak gitmek. **BÖ** 16, 200, 246, 282, 289, 330, 434 **BD** 172, 209 3-Sürüp gitmek. **BD** 69

akraba a. huk. Kan bağıyla birbirine bağlı olan kimseler. **BÖ** 34, 41, 100, 176, 186, 238, 380 **BD** 111, 191, 208

akrabalık a. Akraba olma durumu. **BD** 130, 131, 137, 138

aksamak Bir iş gereği gibi yürümemek, geri kalmak. **BÖ** 153, 162 **BD** 50

aksettirmek Haberi, durumu ulaştırmak, yaymak. **BÖ** 7

aksi sf. Ters, zıt, karşıt, olumsuz, menfi. **BÖ** 13, 127, 188 **BD** 149, 169, 185

aksilenmek nsz. Aksileşmek, huysuzlanmak. **BÖ** 428

aksilik a. Terslik, zıtlık, karşıtlık. **BÖ** 167 **BD** 90

aksine zf. Tersine. **BÖ** 204, 312, 351

akşam a. Güneşin batmasına yakın zamandan gecenin başlamasına kadar olan vakit, akşam vakti. **BÖ** 6, 72, 93, 111², 112, 134, 180, 181, 186, 235, 251, 254, 257², 262, 276, 282, 294, 313, 319, 350, 375, 379, 382, 386², 394, 395, 434 **BD** 13, 22, 24, 34, 38, 46, 139, 141, 143, 157, 173, 190, 201

al sf. Kanın rengi, kızıl, kırmızı. **BÖ** 81 **BD** 45, 64

ala sf. Açık kestane renginde olan, ela (göz). **BÖ** 8, 81, 264 **BD** 30, 38

alabildiğine zf. Olanca hızı ile. **BÖ** 127

alaca karanlık a. Güneş doğmadan önceki veya battıktan hemen sonraki aydınlık, yarı karanlık, akşam karanlığı. **BÖ** 27 **BD** 76

alan a. Düz, açık ve geniş yer, meydan, saha. **BÖ** 34, 46², 47, 48², 80, 90, 91, 96, 99, 126, 136, 162², 222³, 223, 224, 235, 303², 306, 308, 313, 319², 324², 364, 367, 371, 372², 434² **BD** 73², 99, 200, 201, 204

alay 1- *a. ask.* Genellikle üç tabur ve bunlara bağlı birliklerden oluşan asker topluluğu. **BÖ** 193, 197, 409 2- *a.* Bir kimsenin, bir şeyin, bir durumun, gülünç, kusurlu, eksik vb. küçümseyerek eğlence konusu yapma. **BÖ** 48, 274, 321, 330 **BD** 27 **alay etmek** Bir kimsenin, bir şeyin, bir durumun, gülünç, kusurlu, eksik vb. küçümseyerek eğlence konusu yapmak. **BÖ** 52, 128², 321, 330, 340 **BD** 160

alaycı Alay eden, küçümseyen (tutum) **BD** 26

alaylı *sf.* Alay edici, küçümseyici, müstehzi. **BÖ** 330, 337

albız *a.* Şeytan. ' *Katun albız gibi gülümsedi.* ' **BÖ** 54, 148, 218, 405 **albız alsın!** Eski Türklerde 'Allah kahretsin, lanet olsun' anlamında kullanılan bir söz. **BÖ** 108, 116, 119, 153, 154, 270, 304, 342, 365, 425, 429 **BD** 87 'Hay albız alsın. Ben bu kıymızı eve götürecektim. '

albızca *sf.* Şeytanca, şeytanî. **BÖ** 227 'Bugün Katun'un dudaklarında albızca bir gülümseme vardı. '

alçak *sf.* Bile bile en kötü, en ahlaksızca davranışlarda bulunan, aşağılık, soysuz, namert, rezil, hain. **BÖ** 95, 125, 132, 146², 176, 418 **BD** 44

alçaklık *a.* Alçakça davranış, habaset, senaat. **BD** 184

alçalmak Alçak duruma gelmek, yüksekte aşağı doğru inmek. **BÖ** 8

aldamak Aldatmak, kandırmak, iğfal etmek. **BÖ** 55, 96

aldanmak 1-Bir hileye, bir yalana kanmak. **BÖ** 160, 322, 3752- Görünüşe bakarak yanlış bir yargıya varmak, yanılmak. **BD** 84², 140, 154

aldatılmak *nsz.* Aldatma işine konu olmak. **BD** 84

aldatmaca *a.* Aldatmaya dayalı davranış, aldatıcı oyun, dubara. **BÖ** 307

aldatmak Bir şeyin görünürdeki durumu, o şeyin niteliği bakımından yanlış bir kanı vermek. **BÖ** 56, 69, 81, 121, 148, 260, 320, 351, 371, 375, 419 **BD** 172

aldırış *a.* Aldırma işi. **aldırış etmemek** Önem vermemek, aldırmamak, umursamamak. **BÖ** 47, 72, 127, 147, 153, 163, 181, 234, 381 **BD** 113

aldırmak 1-Önem vermek, değer vermek. **BÖ** 15, 53, 73, 125, 129, 204, 225, 271, 302, 325, 328, 372, 374, 410, 414 **BD** 19, 52, 96, 139, 169, 2002- Alma işini yaptırmak. **BÖ** 156

alev *a.* Yanan maddelerin veya gazların türlü biçimlerdeki ışıklı uzantısı, yalım, yalaz, alaz, şule. **BD** 56

aleyh *a. Ar.* Bir şeyin veya bir kimsenin karşısında olma, leh karşıtı. **BÖ** 299³, 335 **BD** 141

alıcı *a.* Satın almak isteyen kimse, müşteri. **BÖ** 256², 259

alılık *sf.* Serssem, budala, ebleh. **BÖ** 107, 149, 352, 365

→*alılık alık*

alılık alık *zf.* Serssem serssem. **BÖ** 118 '*Suğdaklar ise bundan bir şey anlamıyarak alık alık birbirlerine bakıştılar.*'

alılıkoymak Birini, yapmakta olduğu veya yapmak istediği işten geri tutmak. **BÖ** 37, 78, 219, 311 **BD** 180

alımlı *sf.* Alımı olan, çekici, cazibeli, albenili, cazip, cazibedar, kişmirî. **BD** 30, 40

alın *a.* Yüzün kaşlarla saçlar arasındaki bölümü. **BÖ** 36, 37, 77, 101, 158, 192², 194, 252, 293, 324, 325, 408, 417, 419, 420, 432 **BD** 10, 19, 49, 55, 156

alınan *sf.* Çabuk gücenen, kırılan. **BD** 41

alınmak 1-Söylenen bir söze veya davranıştan dolayı kırılmak, incinmek. '*Kür Şad yıldırım gibi konuşuyordu. Kağan bu sözlerden alınmıştı.*' **BÖ** 80 **BD** 402- *nsz.* Alma işi yapılmak. **BD** 21, 53, 101, 200

alışveriş (*doğ.*) **alış** **veriş** *a. tic.* Satın alma ve satma işi, alım satım iş, muamele, ahzüita, aksata, pazar. **BÖ** 69, 72, 81, 116², 117², 124, 139, 148, 186, 241³, 249, 256⁵, 285, 384 **alışveriş yapmak** Alım satım işini gerçekleştirmek. **BÖ** 116², 124, 148, 202, 256

alışık *sf.* Herhangi bir duruma alışmış olan. **alışık olmak** Alışkın olmak. **BD** 68

alışkanlık *a.* Bir şeye alışmış olma durumu, alışkinlik, alışkı, itiyat, huy, meleke, ünsiyet, yordam. **BD** 172

alışmak 1-Bir işi tekrarlayarak kolaylıkla yapabilmek. **BÖ** 181², 257, 261, 269, 301, 340, 395 **BD** 72, 114, 1412- Sürekli ister olmak, bağımlılık kazanmak. **BÖ** 333 **BD** 413- Yadırgamaz duruma gelmek. **BD** 203

alıştırmak Uyar duruma gelmek. **BÖ** 170, 174, 372, 388

Alka *öz. a.* **BÖ** 195², 199, 204, 205⁶, 206¹², 207¹², 214³, 216, 393

alkışlamak Bir şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için el çırpmaq. **BÖ** 50

allak bullak *sf.* Altüst, karmakarışık. **BÖ** 407 **allak bullak olmak** Şaşkına dönmek. **BÖ** 363 **allak bullak etmek** Bir yeri veya bir şeyi dağıtmak. **BD** 78, 206

almak 1-Bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak. **BÖ** 9², 14, 40, 47², 65², 66, 69, 71, 81², 82, 86, 93², 94, 105, 106, 108², 111, 112, 113, 122, 131, 132, 143, 146, 147, 163², 164, 177, 189, 190², 191, 199³, 207², 222², 224, 241², 252, 257, 260, 267, 272, 282, 283, 293, 324, 348, 363, 375, 382, 391, 394, 409, 411, 414, 416, 421, 424, 425, 426², 433 **BD** 33, 40, 47, 48², 50, 56, 57², 58, 62², 63, 88², 92, 95, 118³, 119, 132, 137, 138, 140,

150, 151, 180, 203, 204², 2052- Algılamak. '... *Tanrının kendisini yargılaması diye alıyordu.* ' **BÖ** 173- İnanca göre ölen kişiyi Tanrı yanına götürmek. '*Tanrı ulu kağanımızı alarak bize yüz çevirdi.* ' **BÖ** 20, 23, 236, 284, 395 **BD** 106, 107, 2114- Yok etmek, gidermek. **BÖ** 26, 305, 395, 3965- *nsz.* İçine sığmak. **BÖ** 30, 273 5-*nsz.* Erkek, kadınla evlenmek. **BÖ** 11, 31, 82², 102³, 219, 220, 225, 227, 233, 234², 237, 378 **BD** 22, 103, 108, 112, 117, 133, 183², 184², 199 6-*nsz.* Başlamak. **BÖ** 52 7- Ele geçirmek, fetih etmek. **BÖ** 58, 69⁷, 70², 78, 81, 82, 141, 159, 164, 165, 167², 287², 288 **BD** 66, 177, 179 8-*nsz.* Kabul etmek. **BÖ** 60², 96, 108, 117, 126, 175, 257², 261, 378, 379 **BD** 9, 49⁴, 50, 52², 136, 144, 148, 1619- Bir şeyi veya kimseyi bulunduğu yerden ayırmak. **BÖ** 87, 107³, 122, 282, 288, 295, 348, 416 **BD** 16, 17², 21, 8410-İçeri girmesini sağlamak. **BÖ** 89, 96, 218, 238 **BD** 14311- Satın almak. **BÖ** 116, 117³, 118², 119, 120², 121³, 134³, 186², 256, 257³, 285, 341, 374, 375, 385, 38612- Birlikte götürmek. **BÖ** 136, 143, 159, 186, 187, 214, 240, 257, 267, 403²**BD** 6, 11713-*nsz.* Kendine ulaştırılmak, iletilmek. **BÖ** 31014- Görevden işten çekmek. **BÖ** 31215- Kazanmak, elde etmek. **BÖ** 366, 369²

→ *alım satım*

alım satım a. tic. Alışveriş. **BÖ** 286

Almanya öz. a. Avrupa'da bir ülke. **BÖ** 7

Almula öz. a. **BÖ** 62, 97, 127³, 129⁹, 130⁶, 131⁵, 132², 134⁴, 217⁷, 218⁷, 219⁷, 220⁹, 221³, 222¹⁰, 223⁸, 224¹¹, 225¹², 226, 227⁴, 228⁷, 229³, 230⁴, 242, 244, 378, 384 **BD** 107³, 108², 109, 111³, 112, 117

Alp Aya öz. a. **BÖ** 400, 409

Alp Bamsı öz. a. **BÖ** 42, 45

Alp Çavlı öz. a. **BÖ** 65

Alp Er Tunga öz. a. M. Ö 7. yüzyılda yaşamış kahraman ve çok sevilen bir Saka hükümdarıdır. Alp Er Tunga Orta Asya'daki bütün Türk boylarını birleştirerek hâkimiyeti altına almış daha sonra Kafkasları aşarak Anadolu, Suriye ve Mısır'ı fethetmiş ve Saka Devletini kurmuştur. **BÖ** 434

Alp Kutluk öz. a. **BÖ** 65

alp sf. Yiğit, kahraman. **BÖ** 30, 32, 33², 42

alt 1- İçerde olan, bir şeyin içindeki. '*...giyimleri altında şimdi her biri biraz daha uzun görünüyordu.* ' **BÖ** 16, 325 **BD** 792-Bir şeyin yere yakın bölümü. **BÖ** 16, 60, 110, 139², 156, 179, 198, 209, 284, 294, 348, 350, 373, 375, 397, 403, 427, 428 **BD** 88, 150, 1633- *mec.* Etkisinde olma. '*Çinli beğ üzerine yağdırılan bu kınamaların altında kendinden geçmiş gibi idi.* ' **BÖ** 52, 301, 349, 350, 405, 409, 428 **BD** 68, 149, 156, 169, 179, 1824- *sf.* Birkaç şeyden aşağıda olan. **BD** 150, 176, 177, 178, 182, 206, 2125- Bir şeye maruz kalmak, etkisi altında kalmak. **BÖ** 136 '*...geceleyin de fırtına altında yürümüşlerdi.* ' **altını üstüne**

getirmek Söz veya tutumuyla çevreyi birbirine düşürmek, karmakarışık etmek. **BÖ** 22 **altüst etmek** Yıkmak, harap etmek. **BÖ** 26 **BD** 5 **alt etmek** Üstünlük sağlamak, yenmek. **BÖ** 48, 221, 367 **BD** 141 **altına almak** Bir kimseyi sırtı üzerine yere yatırmak. **BÖ** 129 '*...Çinli'yi Almıla ilk saldırışta yatırarak altına aldı...*' **alt olmak** Yenilmek. **BÖ** 248, 385 **altından kalkmak** Bir işi becermek, başarmak. **BD** 126 '*Acaba Çalkara bu vuruşun altından kalkabilecek miydi?*'

→ *alt alta*

alt alta *zf.* Birbirinin altında olarak. **BÖ** 39

Altay öz. a. Orta Asya'da Asya kıtasının coğrafi merkezinin hemen kuzeyinde ve Güney Sibirya'da yer alan bölgenin adıdır. **BD** 12², 18 '*Urungu! Çıbtı Kağan ile birlikte Altaylar'a kadar gittin.*'

altı sf. Beşten bir artı. **BÖ** 5, 20, 91, 102, 151, 153, 159, 186, 203, 245, 269, 302, 311³, 318, 369, 370, 371, 378, 391², 393, 395, 402, 405², 407², 420, 422², 431 **BD** 10, 17, 98, 99, 120, 166, 176³

altın a. kim. Altından yapılmış, sikke. **BÖ** 60, 65², 66, 71, 81, 87, 91, 126³, 127, 132, 134², 175, 189², 199², 261, 267 **BD** 10, 45, 132, 135, 138

Altın Tarım öz. a. **BD** 142

altıncı sf. Altı sayısının sıra sayı sıfatı, sırada beşinciden sonra gelen. **BD** 135, 161

→ *altıncı duygu*

altıncı duygu a. Önsezi. '*...ancak iyi çerilerde olan altıncı duygularıyla gerilerinin tehlikede olduğunu sezmişlerdi...*' **BÖ** 421

altmış sf. Altı kere on, elli dokuzdan bir artı. **BÖ** 25, 48, 150, 152³, 175, 315, 357, 402, 408 **BD** 19, 107², 108⁴, 109, 111², 114, 151, 154, 155, 156, 158

ama bağ. Çelişkili ve tutarsız iki cümleyi birbirine bağlayan söz, lakin, fakat, velâkin. **BÖ** 6, 7, 10, 11³, 23², 26, 31, 32, 37³, 39, 43, 44, 45, 46, 49, 53, 56, 58, 70², 71, 72, 78, 79, 80, 81³, 82, 87², 90, 93, 94, 109², 110, 112², 116, 117, 119, 121, 126, 128², 129, 140, 141, 165, 174, 175, 176, 181, 185, 186², 197, 200, 205, 209, 212², 220, 221, 244², 253², 257², 260, 263², 264, 265², 266, 271, 276, 278, 281, 285, 287, 288, 289, 293, 294, 302, 313, 315, 317, 321³, 326, 328, 339², 342, 344, 353, 354², 361, 363, 364, 366², 371, 382, 384, 388, 392, 395, 421 **BD** 6, 11², 12², 13, 16³, 17, 21, 26, 27, 31, 32, 39, 43, 52, 55, 58, 65, 75², 78², 79, 80, 85, 86, 87, 88, 91, 95, 102, 104, 117, 125, 127, 143, 164, 166, 178, 184², 186, 187, 193, 197, 212

amaç Hedef. **BÖ** 48³, 50 **BD** 195, 201

aman 1- Rica anlatan bir söz. **BÖ** 259 **2-ünl.** Yardım istenildiği anlatan bir söz. **BÖ** 284³, 285², 291 **aman vermek** Canını bağışlamak, öldürmemek. **BD** 75

ambar *a.* *Far.* Genellikle tahıl saklanan yer. **BD** 79²

amca *a.* Babanın erkek kardeşi, baba yarısı, emmi. **BÖ** 144, 186, 237², 275, 336, 388

amil *a.* Etken, etmen, sebep. **BÖ** 7

amma *bağ. Ar.* Ama. **BÖ** 293, 381 **BD** 87

an *a.* Zamanın bölünemeyecek kadar kısa parçası, lahza, dakika. **BÖ** 5², 14², 16⁴, 19, 33, 35, 46, 47, 48, 50, 91, 101, 105, 123, 128, 141, 147, 155, 175, 188, 204, 223, 224, 228, 230, 235, 254, 279, 280, 291, 304, 329, 330, 333, 337², 346, 365, 373², 381, 382, 398², 401, 402, 405, 409, 411, 417, 420, 421³, 422, 428, 430, 431², 434² **BD** 28, 38, 41, 47, 48, 54, 57, 58, 59, 62, 65, 75, 95, 101, 127, 137, 161, 168, 170, 173³, 174², 175³, 176, 177, 182, 186, 199, 201, 202, 206, 210, 211

ana *a.* Anne. **BÖ** 53, 71, 74, 97², 100, 104, 112², 113, 115, 121, 123, 142², 150, 186³, 195², 196², 211, 212³, 218, 251, 258, 261, 268, 273, 282, 330, 379, 420, 433 **BD** 9, 10, 11⁸, 12², 13⁴, 14³, 15⁶, 16⁷, 17⁷, 18⁹, 19², 20⁷, 21⁵, 22⁶, 23⁵, 24, 32³, 33, 40, 54, 58, 67, 68, 80³, 103², 104⁴, 107, 111, 117, 134³, 135³, 137, 140³, 142², 145, 146, 189, 191² **anasını ağlatmak kaba** Bir kimseye çok eziyet etmek, çok sıkıntı çektirmek. **BÖ** 271

→ *anadan doğma, ana yurt, ana çizgi, ana cadde*

anadan doğma *zf.* Doğuştan. **BÖ** 53

ana yurt *a.* İlk yurt edinilen yer, ana vatan. **BÖ** 268 **BD** 109, 160

ana çizgi (*doğ.*) **anaçizgi** Herhangi bir şeyin temeli, aslı, bir şeyi çevreleyen esas öğeler. **BÖ** 363 '*Bunu bellemekten maksadı, öğrenmeğe başladığı felsefenin anaçizgileri üzerindeki bilgisini göstermekti.*'

ana cadde *a.* Şehirde ara sokakların açıldığı geniş yol. **BÖ** 5

anasız *zf.* Anası olmadan. **BÖ** 212

ancak 'olsa olsa, en çok, daha çok, güçlülükle' anlamlarında, bir şeyin daha çoğunun, ilerisinin olmadığını gösteren bir söz, dar, gücün. **BÖ** 27, 36, 48, 68, 69, 121, 122, 132, 138, 152, 166, 176, 186, 203, 214, 217, 251, 254, 270, 280, 302, 319, 331, 334, 362, 368, 385, 392, 393, 402, 407, 421 **BD** 5, 59, 104, 135, 140, 143, 161, 180, 195, 196, 199, 200, 207

ant (*doğ.*) **and** Kendi kendine söz verme, ahit. **BÖ** 248 **BD** 15 **ant içmek** Bir şeyi yapmaya veya yapmamaya söz vermek, yemin etmek. **BÖ** 78, 102, 209, 394, 403 **BD** 15, 33, 46 **and** (*doğ. ant*) **vermek** Yemin etmek, söz vermek. **BÖ** 390, 392 **BD** 192² '*And vereceklerdi. Kür Şad söyledi: Gök girsin kızıl çıksın!*'

anda Kan kardeşi. '*Gök tanık olsun. Yer tanık olsun. Ağaç tanık olsun. Su tanık olsun. And içtik. Anda olduk.*' **BÖ** 102, 209, 229, 231², 269, 270, 272, 291, 294, 295, 328, 341, 348, 350³, 360, 361, 381, 394², 395², 396, 412, 420, 430, 432 **BD** 77, 78⁴, 80³,

81, 109, 130, 132, 133, 134, 136, 180, 202

andırmak Benzer yanları bulunmak, çağrıştırmak. **BÖ** 342 **BD** 30, 136

antlaşma(*doğ.*) **andlaşma** *a.* İki veya daha çok devletin saldırmazlık, savaşta iş birliği vb. konularda kararlaştırdıkları ilkelere uygun davranmayı kabul etmeleri durumu, ahit, muahede, ahitleşme, pakt. **BÖ** 77, 78², 102

anılmak *nsz.* Anma işine konu olmak, hatırlanmak. **BD** 94, 167

anıt *a.* Önemi ve değeri çok olan eser veya kişi. **BÖ** 324

aniden *zf. esk.* Ansızın. **BD** 148

anlam *a. dil b.* Bir sözcükten, bir sözden, bir davranış veya olgudan anlaşılacak şey, bunların hatırlattığı. **BÖ** 223, 330 **anlamına gelmek** Bir anlam bildirmek. **BÖ** 363 **anlam vermek** Bir duyguyu bir düşünceyi göstermek. **BÖ** 8, 55, 333 ' *Hepsi çimenlere bağdaş kurmuşlar, kılıç yaralarıyla çentilmiş sert yüzlerine başka bir anlam veren ala ve yeşil gözleriyle Tonyukuk'a bakıyorlardı.* '

anlamak Bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak. **BÖ** 8, 12, 17, 22², 26, 28, 30, 31, 36, 37³, 39², 40², 45, 53², 54, 60, 61, 63⁴, 64, 67², 72, 78⁴, 79, 82, 88², 94, 95², 104, 105, 110, 116, 118², 124, 125, 132, 138, 139², 141, 146, 151, 152, 155², 158, 160, 161, 163, 165, 166, 170, 171, 175², 190, 198, 204, 209, 210, 212, 217, 219, 220³,

221, 223², 232, 233, 244, 245, 247, 248, 253, 256, 258⁴, 259², 260, 275, 280, 283, 285², 287, 289, 291³, 294, 296², 299, 300², 304, 305, 313, 314, 318, 321, 322, 328, 336, 339, 341, 342, 343, 344², 348², 350, 351², 352, 358, 359, 360², 361, 363, 364³, 365³, 366, 369, 371, 372, 375, 376², 383, 385, 386², 402, 406², 410, 412, 417, 421², 426², 427, 428²**BD** 5, 8, 11, 18, 28, 29², 32, 33, 36², 39², 43, 48², 50, 58, 59, 67, 68², 73, 74, 78, 84², 85, 87, 90, 91, 93, 96, 100, 102, 103³, 104, 105, 112, 113, 117, 124², 126², 127, 132, 135, 143, 144, 145², 149, 162, 166³, 168³, 169, 171, 174, 175², 176, 180, 181, 182³, 183, 184, 186, 191, 192, 193, 197², 199, 200², 207, 209

anlaşılmak Belli olmak, ortaya çıkmak. **BÖ** 27, 39, 43, 50, 62, 98, 105, 119, 129, 160, 169², 171, 180⁴, 202, 207, 233, 237, 241, 251, 258, 296², 318, 321, 342, 346, 363, 424, 427 **BD** 6, 10, 27, 28, 29, 91, 158, 160, 171, 208

anlaşılmaz Anlaşılması güç olan, bir anlam verilmeyen, karışık, muğlak, tuhaf. **BÖ** 217, 264 **BD** 5, 23, 102, 133, 148, 180, 182

anlaşmak Sözleşmek, sözleşme imzalamak. **BÖ** 237, 248, 249, 336², 337 *2-nsz.* Düşünce, duygu, amaç bakımından birleşmek, antant kalmak. **BÖ** 340, 341³ **BD** 43

anlatış *a.* Anlatma işi. **BD** 79

anlatmak Bir konu üzerinde açıklama yapmak, açıklamada bulunmak. **BÖ** 7, 8², 41, 52, 63, 80, 85, 90², 93, 124,

131, 132, 137, 139, 140, 141, 145, 165², 166, 175³, 176, 180, 182², 194², 202, 209, 214, 220², 223, 229, 238², 240, 252, 261, 262, 266², 278, 281, 294, 310, 316, 335², 336, 346, 358³, 360, 361, 366, 380², 402, 429 **BD** 7², 10, 18³, 19, 26, 28, 29, 35, 36, 58, 62², 63, 71, 74, 78, 79², 90, 93³, 94, 95, 96, 106, 111², 117, 131, 134², 135, 139, 146, 148, 151, 157, 161, 168, 182, 190, 191, 192², 196, 204, 206, 207, 208

anlayışlı *sf.* Anlayışı olan, ferasetli, izanlı, zeki. **BD** 166

anlık *sf.* Kısa süren, bir an içinde olan, enstantane. **BD** 122, 140

anmak Birini veya bir şeyi akla getirerek sözünü etmek veya onu düşünmek, zikretmek, hatırlamak. **BÖ** 100, 231, 285, 427 **BD** 36, 69, 117

ansızın *zf.* Hatıra gelmeyen bir sırada, ani, anide, aniden, ansız, apansız, apansızın, birden, birdenbire, dangadak, defaten, durup dururken, fücçeten, gürpedek, larp, larpadak, patadak, pattadak, rappadak, şakkadak, şapadanak, şırakkadak, bedaheten, fücçeten, nagehan, vehleten. **BD** 182

Apa Tarkan *öz. a.* . **BÖ** 33

apansız *zf.* Ansızın. **BÖ** 177 **BD** 180

aparmak *hlk.* Alıp götürmek. **BÖ** 19

apaydın *a.* Çok aydınlık. **BÖ** 5

apışmak Ne yapacağını bilememek, şaşırarak. **BÖ** 104

ara 1- İç. **BÖ** 8, 19, 26, 124, 152, 153², 177, 179, 180², 181, 212, 350 **BD** 6, 10, 20, 21, 23, 73², 84, 92, 94, 98, 101, 103, 109, 138, 148, 162, 163², 166², 170, 2032- Kişilerin veya toplulukların birbirine karşı olan durumu veya ilgisi. **BÖ** 7, 24³, 48, 50, 52, 62, 64, 66, 71, 91, 96, 144, 151, 162, 176, 190, 196, 205, 214, 217, 222, 223, 231, 239, 246, 247, 255, 262², 265, 266, 285², 288, 295, 299, 310, 312, 314, 316, 320², 321, 327, 328, 348, 358, 364, 367², 370², 371², 379, 383, 384, 391, 393, 394, 404, 406, 408, 411, 417, 425² **BD** 7, 9, 16, 19, 28, 29, 30, 31, 34, 40, 46², 49, 56, 63³, 64, 67, 72, 73, 90, 99, 102², 109, 120, 131², 133, 137², 138, 140, 141, 147, 149, 150, 166, 170, 177², 181, 195², 197, 199, 201², 207, 208, 2093- İki şeyi birbirinden ayıran mesafe, boşluk, uzaklık, aralık. **BÖ** 12, 15, 40, 47³, 48, 75, 105, 117, 118, 121, 123, 129, 137, 150, 169, 171, 195, 196², 198, 200, 202, 206, 207, 215, 224², 249, 292, 301, 330, 366, 397, 416, 428 **BD** 20², 21, 27, 34, 75, 108, 119, 169², 177, 2034-İki olguyu, iki olayı birbirinden ayıran zaman, fasıla. **BÖ** 15, 29, 46, 58, 95³, 117², 121, 149, 156, 213, 215, 216, 229, 245, 266, 276², 304, 328, 334, 344, 359, 364, 365, 387, 403, 408, 411, 412, 414, 421 **BD** 12, 17, 100, 103, 163, 196 **araya girmek** İki kişinin arasındaki bir işe karışmak. **BÖ** 41, 107² **BD** 28, 185 **arayı kapatmak** İki mesafe arasındaki boşluğu azaltmak. **BÖ** 206 '*Tüng Yabgu kağanın oğlu çok yaklaşmıştı. Fakat bir türlü arayı kapatamıyordu.* 'araya almak Bir çevreye kabul

etmek. **BD** 64(...) arasında kalmak İki şeyin her birinden biraz olmak. **BD** 161 'Baygın bir hâlde uyku ile uyanıklık arasında kalıp sızdı. '

→ *ara sıra, ara yerde, arada bir*

ara sıra *zf.* Seyrek olarak, arada bir, arada sırada, bazen, bazı bazı, kimi vakit, kimi zaman, zaman zaman. **BÖ** 35, 40, 59, 72, 84, 85, 137, 166, 197, 227, 245, 251, 261, 325 **BD** 34³, 40, 64, 95, 103, 160, 169, 172, 173², 208

ara yerde *zf.* Arada. **BÖ** 181

arada bir *zf.* Ara sıra. **BÖ** 72, 119, 194, 195, 209

araba *a.* Tekerlekli, motorlu veya motorsuz her türlü kara taşıtı. **BÖ** 285²

aracılık *a.* Aracı olma durumu, vasıta, vasıtalık. **BÖ** 249

araç Kişiler veya nesnelere arasında bağlantıyı sağlayan şey, vasıta. **BÖ** 7

aralamak İki şey arasında açıklık oluşturmak, az açmak. **BÖ** 291, 313

aralanmak Biraz açılmak, aralık olmak. **BÖ** 416 **BD** 78

aralık *a.* Ara. **BÖ** 122, 194, 223², 395, 409 **BD** 26, 120³, 121, 169³, 209

aralık vermek Yeniden başlamak üzere bir işi kısa süreli bırakmak. **BD** 30

aralıksız *zf.* Sürekli, ara vermeden, kesintisiz. **BD** 36, 80

aramak 1-Birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak. **BÖ** 7, 16², 20, 53, 104, 106, 107, 132, 164, 165, 169,

179, 241, 244, 257, 326, 358, 373, 395, 422, 426², 428, 433 **BD** 15, 24, 56, 87, 95², 160, 178, 183³, 2052- Bir yerde olmak, bulunmak. ' *Bu zaman burada ne arıyor.* ' **BÖ** 85, 93, 137, 259, 427 **BD** 423- Araştırmak, yoklamak. **BÖ** 294, 409 **BD** 179

araştırma *a.* Araştırmak işi, araştırı, istikşaf, taharri, tetkik. **BD** 5, 178

araştırmak Birini veya bir şeyi bulmak için bir yeri gözden geçirmek. **BÖ** 262 **BD** 68

aratmak Arama işini bir başkasına yaptırmak. **BD** 178²-Bir şeyle eşdeğer olmak, denk olmak. '...Kopuzumun mızrabı / Aratmaz kılıcımı.' **BÖ** 51

Arbuz *öz. a.* **BÖ** 400, 408

ardınca *zf.* Hemen ardından, hemen arkasından. **BÖ** 7, 86

arı Yabancı şeylerden arınmış, katışıksız, saf, halis. **BÖ** 42, 62, 177 **BD** 11, 28

Arık Buca *öz. a.* **BÖ** 18, 100, 132, 151², 152, 153, 156⁵, 158⁴, 159, 231, 380, 392 **BD** 108, 109

arık *sf.* Zayıf, cılız, kuru, sıska. **BÖ** 26, 31, 92, 241, 265, 270, 276², 296, 303², 307, 339, 366, 368 **BD** 65, 80

arka 1-*sf.* Arkada bulunan, arkada olan. **BÖ** 10, 16², 22, 36, 37, 39, 40, 43, 47, 50, 58, 61, 65, 100, 108, 125, 127, 145, 151, 153, 160, 163, 165², 166, 186, 188³, 193, 194, 195, 199², 206², 207², 224, 242, 243², 249, 258,

259, 275, 287, 291, 302, 304², 320, 321, 327, 329², 344, 347, 383, 389, 405, 407², 411, 412, 416, 417, 418, 422, 434 **BD** 27³, 34², 45, 52, 63, 64³, 99, 101, 116, 127, 151, 169², 175, 207, 2092- Art, peş. **BÖ** 291, 365, 407, 408, 410², 419, 431 **BD** 50, 72, 75, 120, 210²3- İnsanın vücudu, bedeni. **BÖ** 403 **arkada kalmak** Geride kalmak. **BÖ** 34, 205, 207 **BD** 64, 119² **arkası kesilmek** Tükenmek, son bulmak. **BÖ** 119 **arkasını (bir şeye) vermek** Yaslanmak, dayamak. **BÖ** 153 **BD** 47 '*Arkalarını duvarın burçlarına vermişler, kendilerinin on misli Çinli ile boğuşuyordu. 'arkasına düşmek* Birini gözden ayırmayarak arkasından gitmek. **BÖ** 160, 321 **arkaya dönmek** Sırt sırta vermek, sırtını başkasının sırtına yaslamak. **BÖ** 153 '*Sançar Yamtar'la arka arkaya dönmüştü.* '

arkadaş a. Bir ortamda birlikte bulunanların her biri. . **BÖ** 5, 16, 36, 58, 59, 60, 63², 100², 102, 131, 143, 146, 153, 216, 231, 256, 262, 279, 281, 286, 288, 289, 324, 328, 369, 378, 381, 385, 392, 395, 398, 402, 406², 410², 411, 412, 415, 416, 419, 421, 424, 428³, 430, 435 **BD** 19, 20², 21, 32, 57², 64, 75, 107, 130, 136, 150, 151², 174³, 203

arkadaşça zf. Arkadaş olarak. **BÖ** 259, 365

arkadaşlık a. Arkadaş olma durumu, arkadaşça yakışır davranış, omuzdaşlık, ünsiyet. **BÖ** 261 **BD** 19, 36 **arkadaşlık etmek** Bir süre beraber

bulunmak, birlikte gitmek, eşlik etmek, refakat etmek. **BD** 144

armağan a. Birini sevindirmek, mutlu etmek, onurlandırmak, kutlamak için veya anı olarak verilen şey, hediye, düri. **BÖ** 189³, 192², 199, 200² **BD** 41², 105, 112, 113, 116, 118, 131, 132³, 135, 137², 138, 143, 144⁴, 168

arsa a. Ar. Üzerine yapı yapılmak için ayrılmış yer. **BÖ** 418

arsız arsız zf. Utanmaz bir biçimde, yılışarak, sırnaşarak. **BÖ** 257

arslan sf. mec. Gürbüz, cesur ve yiğit adam. **BÖ** 42

Arslan öz. a. **BD** 19³

Arslan Tarkan öz. a. **BÖ** 203²

arşın a. esk. Yaklaşık 68 santimetreye eşit olan uzunluk ölçüsü. **BÖ** 49

art a. Arka, geri. **BÖ** 12², 13, 14, 16, 20, 39, 40², 41, 61, 64, 79, 101, 104, 108, 111, 116, 118, 127, 132, 136², 144, 150, 153, 156, 159, 160, 163, 179, 183, 188³, 189³, 193, 194, 196, 204, 205², 206⁴, 224, 225, 227, 229, 234, 247, 254, 266, 270, 271, 291, 294, 304, 305³, 306, 307, 312, 321, 322, 327, 404, 405, 409, 411, 417, 418², 419, 420, 424 **BD** 11, 41, 44², 62, 72, 73, 76, 78, 96, 108², 116, 118, 119², 132, 137, 169², 170, 171, 172, 173, 174², 175, 181, 182, 202, 209, 211 **artakalmak (doğ.) arta kalmak** Geriye kalmak. **BÖ** 48, 341 '*...bu denemeden arta kalanların sayısı 22 idi.* ' **ardına düşmek** Arkasından gitmek, peşini bırakmak. **BÖ** 87, 91,

127, 160, 243², 267, 307, 387 **BD** 163, 205

→ *ardı sıra, ardı ardına, art arda, ardına kadar açık*

ardı sıra *zf.* Ardınca. **BÖ** 13

ardı ardına *zf.* Ara vermeden, aralıksız olarak, sürekli bir biçimde. **BÖ** 35 **BD** 27

ardına kadar açık Sonuna kadar açık (kapı, pencere) **BÖ** 183

art arda (*doğ.*) **artarda** *zf.* Arka arkaya. **BD** 173

artçı *sf.* Arkadan gelen, sonra olan, öncü karşıtı. **BD** 34²

artçılık *a.* Artçının yaptığı iş. **BD** 34, 41

artık 1-*zf.* Bundan böyle, bundan sonra. **BÖ** 11, 14², 15², 17, 22, 30, 35², 37, 39³, 41, 48, 50², 53, 56, 59, 61, 63, 75, 81, 89, 100, 109, 110, 111², 113, 115³, 119, 140, 142, 144, 150, 153, 155², 158, 164, 171, 176², 178, 179², 191, 193, 207, 212, 218, 223, 225, 231, 233, 236, 244, 249, 257, 260², 261, 265, 266, 280, 285, 290, 293, 294, 304, 305, 311, 317, 322, 324, 325, 328, 330, 334, 336, 348, 349, 350², 351², 359, 367, 372, 375², 380, 383, 387², 388, 389, 396, 402, 407, 408, 409, 411, 412², 416, 421, 424, 429, 430, 431² **BD** 9, 12, 15, 17, 18, 31, 36, 48², 55, 56, 65, 67, 69, 73, 80, 91, 92, 93, 102, 105, 107, 109, 117, 144, 145, 161, 172, 174², 176, 180, 181, 184, 193, 201, 202, 203², 206, 207, 208, 209², 2112- *sf.* Daha çok,

daha fazla. **BÖ** 86, 138, 148, 156, 161, 217, 244, 364 **BD** 1433-*a.* Bir şeyin harcandıktan veya kullanıldıktan sonra geriye kalan. **BÖ** 308

artmak *nsz.* Çoğalmak. **BÖ** 16, 20, 47, 88, 141², 210, 217², 222, 261, 296, 299, 364, 402, 410 **BD** 7, 79, 143, 147, 191, 211

arttırmak 1-Artırma işi yapılmak. **BÖ** 2952- Yükseltmek. **BÖ** 351 **BD** 31, 186²

arziyatçı Yer bilimiyle uğraşan kişi. **BÖ** 6

arzulamak İstek duymak, özlemek, istemek. **BD** 199

asığ *a.* Menfaat, fayda. **asığ göstermek** Menfaati olmak, fayda sağlamak. 'Bize *asığlar gösterir.* ' **BÖ** 78

asığsız *sf.* Menfaatsiz, faydasız. 'Yurt korumak içinse düşünmez. *Asığsız işler için olursa düşünür.* ' **BÖ** 68²

asık *sf.* Somurtkan. **BÖ** 47², 67, 71, 72, 88², 95, 108, 195, 231, 330, 346 **BD** 46, 112, 118

asıl *sf.* Gerçek, esas. **BÖ** 40, 151, 247, 320, 326², 407 **BD** 7, 12, 76, 103, 158, 166

asılı *sf.* Asılmış olan, asma, asık, muallak. **BÖ** 8, 251, 282, 285, 351, 418 **BD** 151

asılmak Bir yere tutunup sarmak. **BÖ** 15², 196

asırlık *sf.* Yüzyıllık. **BÖ** 424

asi *sf.* Dikbaşı. **BÖ** 280 **BD** 101

asker *a. Ar.* Orduda görev yapan erden generale kadar herkes. **BD** 5

asla *zf. Ar.* Hiçbir zaman, hiçbir şekilde, katiyen. **BÖ** 305, 312, 396 **BD** 179

aslan *meç.* Gürbüz, yiğit ve cesur adam. **BÖ** 53

→ **aslan yürekli**

aslan yürekli *meç.* Cesaretli, gücü kuvveti yerinde olan. ' *Ben, Ötüken'in buğrası, katı demir bilekli, kara aslan yürekli, sırtına yer değmeyen, kimseye baş eğmeyen İnal Tarkan'ım.* ' **BÖ** 42

asmak Bir kimseyi boğazından ip vb. geçirip sallandırarak öldürmek, idam etmek. **BÖ** 25

aş *a.* Yemek. **BÖ** 272, 313, 314, 420 **BD** 109

aşağı *zf.* Aşağıya, yere doğru. **BÖ** 14, 15, 16, 30, 31, 46, 105, 111, 143, 151², 152³, 153, 155, 166, 170³, 172, 179, 223, 272, 325, 348, 351, 373, 396² **BD** 27, 44², 52², 113, 162, 175, 176, 178², 193, 211² **aşağı kalmamak** Herhangi bir nitelik bakımından geri olmamak. **BÖ** 336, 348

→ **aşağı yukarı**

aşağı yukarı *zf.* Tama yakın, yaklaşık olarak. **BÖ** 79, 111, 161, 185, 220, 310, 315 **BD** 130, 190

aşağılama *a.* Aşağılamak durumu, istihkar, tenzil. **BÖ** 337

aşağılamak Küçültücü davranışlarda bulunmak, hor görmek. **BÖ** 276, 417 **BD** 26

aşağılık *a.* Aşağı olma durumu, adilik. **BÖ** 248

aşçı *a.* Yemek pişirmeyi meslek edinen kimse. **BÖ** 265, 313⁶, 314, 315²

aşık *a. anat.* Aşık kemiği. **BÖ** 171 **aşık atmak** Yarış etmek, yarışmak. **BÖ** 51

aşılmak *nsz.* Aşma işine konu olmak. **BD** 179

aşınmak Eskimek, yıpranmak. **BD** 59

aşırı *sf.* Aşılan veya dayanılabilen dereceden çok daha fazla, taşkın. **BÖ** 58, 336³ **BD** 189

aşırılık *a.* Aşırı olma durumu. **BD** 103

aşırmak Bir şeyin süresini geçirmek. **BD** 132 *Yanınıza gereken erleri alarak yarın yola çıkacak ve bir ayı aşırmadan burada bulunacağız.* '

aşk *a.* Aşırı sevgi ve bağlılık duygusu, seveda. **BÖ** 7², 220, 305⁴ **BD** 57, 207

aşlanmak *meç.* Evlilik yoluyla veya başka türlü kan bağı kurarak asıl soyunu değiştirmek, aşılınmak. ? 'Çünkü ona Türk kanı aşılanıyor.' **BÖ** 82³

aşmak Yüksek, uzak veya geçilmesi güç bir yerin öte yanına geçmek. **BÖ** 150², 159, 169, 225, 246, 305² **BD** 19, 44, 106, 119², 175, 207, 210

at *a.* Atgillerden, binme, yük çekme, taşıma vb. hizmetlerde kullanılan, tek turnaklı hayvan, düldül, beygir. **BÖ** 9⁶, 10, 12, 13⁸, 14⁶, 15², 16, 17³, 19², 20², 23, 27², 28², 32, 33, 34, 37², 48², 56, 58, 59, 60, 62⁵, 65², 66, 69, 74², 77, 78, 102, 104, 105, 106², 107⁴, 109², 111³, 112, 115³, 119³, 123, 125², 126, 127⁶, 129⁷, 130, 131⁶, 134, 136¹⁰, 137⁴, 139⁴, 144, 150², 151, 160², 161³, 162, 163², 164, 165², 166⁷, 167, 169⁵, 172, 175³, 176, 179⁸, 180³, 181⁴, 183², 184, 185⁶, 186⁶, 187⁴, 188⁸, 192², 193², 194, 195⁴, 196², 204², 205², 206⁷, 207⁸, 213, 214³, 216², 221, 222³, 223³, 224⁶, 225⁷, 227², 228⁵, 229², 231, 233⁴, 235³, 237, 247², 254², 255⁵, 256⁵, 257⁶, 259⁶, 260², 261², 262, 267⁴, 270⁴, 271, 272⁴, 273², 275, 276², 280³, 281, 282, 283, 285, 286, 287, 289², 292², 295, 296, 300, 301, 302⁴, 303⁴, 304², 305², 311, 317, 318³, 319², 321², 322⁷, 324, 325, 326, 327⁴, 328⁴, 330, 333, 334, 339, 341, 352, 354, 358, 364, 371, 378, 379⁶, 382³, 385³, 391², 395, 411, 417⁵, 418⁸, 419², 424², 425³, 426⁶, 428³, 429⁷, 430⁴, 431⁴, 432⁴**BD** 6, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 22⁴, 24², 28², 31², 33, 34², 35, 38, 40, 41, 44⁷, 45⁴, 47⁴, 48², 54², 58, 62, 64², 72², 73, 78², 83³, 87, 88³, 90, 91⁴, 92, 94, 95⁴, 96, 101², 102³, 104, 105, 106³, 107, 112, 113⁴, 114³, 116, 118⁶, 119, 120⁵, 131, 132, 134, 135, 137, 150³, 151, 157, 160², 161⁸, 162⁶, 163, 169⁵, 170⁷, 172, 173², 178, 180², 181³, 182⁷, 185⁴, 186², 187⁴, 190², 200³, 201, 202, 204, 207², 208³, 209⁸, 210⁶, 211³ **at sürmek** Bir yöne doğru atla ilerlemek. '...orman dağa doğru dolu dizgin at sürdüler. ' **BÖ** 13, 19, 27, 42, 61, 62²,

104², 105, 108², 111, 112, 119, 125, 126², 127, 129, 130², 132, 149, 161, 162², 163, 164, 165, 180, 196², 223², 225, 227, 228², 233, 247, 248, 273, 287, 307, 320, 321, 322, 421, 424, 425³, 426 **BD** 21, 24, 34³, 42², 44², 45², 71, 92, 96, 106, 108, 168, 171, 172, 181, 186, 207, 208, 211

→ *bidevi at, atbaşı, at boyu*

bidevi at Bir nevi hızlı at, soy at. **BÖ** 65, 66 'Kağanımızın sana gönderdiği dokuz bidevi at uşaklarımızdadır. '

atbaşı (doğ.) at başıa. Eşit, birlikte, başa baş. **BÖ** 205², 206, 207 **BD** 119³, 207

at boyu İki kişi arasında bir at uzunluğu sığacak kadar olan mesafe. **BÖ** 205 **BD** 119, 120³ 'En geride Batılulardan bir binbaşı yarışıyor, Yüzbaşı Böğü Alp bunun bir at boyu ilerisinde bulunuyordu. '

at uşağı Bey olan kişinin özellikle at ile ilgili türlü işlerini yapmakla görevli kişi, hizmetçi. **BÖ** 19, 27⁴, 28², 37, 39², 40, 41, 43, 79, 112, 116, 118, 120, 122, 139, 140³, 143, 146, 160, 185, 186, 187², 188³, 190, 193, 194, 195, 197, 214, 223, 227², 301, 307, 310³, 319, 320², 321, 322², 326, 379, 394² **BD** 28, 31², 34², 106², 107, 113, 117, 125², 126, 132², 187

ata Dedelerden ve büyükbabalardan her biri. **BÖ** 33, 74, 169, 175, 196, 282, 294, 305, 307, 317, 346, 390, 404, 428, 434² **BD** 46², 55, 66, 88, 170

ateş 1-a. *Far.* Tutuşmuş olan cisim. **BÖ** 9⁴, 42, 51, 150, 174, 177⁶, 195,

196, 270², 278, 293², 309, 314⁴, 315³, 318, 319, 330, 348 **BD** 44, 57, 173, 174, 175², 177²- Öfke, hırs, hınç. **BÖ** 3243-Coşkunluk. **BD** 32, 68, 107, 207
ateşe tutmak Az ısıtmak. **BÖ** 177
ateş saçmak Çok kızmak, öfkelenmek. **BD** 74

→ *ateş parçası*

ateş parçası *sf.* Çok canlı, hareketli, becerikli, çalışkan. **BD** 107

atıcı *sf.* İyi nişan alan, attığını vuran (kimse) **BÖ** 48, 49

atıcılık *a.* Atıcı olma durumu. **BÖ** 45, 46, 203 **BD** 29

atılğan *sf.* Çekinip, korkmadan kendini tehlike veya güçlülere atan, acar. **BD** 99, 166

atılğanca *sf.* Atılğana yakışan. **BÖ** 389

atılğanlık *a.* Atılğan olma durumu, cesaret. **BD** 7, 22, 201

atılmak 1-Konuşmaya başlamak, birden bire söze girmek. **BÖ** 6, 8, 232, 254, 312 **BD** 134, 156⁴ *O zaman, az önce ayın ışığından faydalanarak okumağa çalışan genç atıldı.* 2- Bir şeye doğru birden gitmek, birden bir davranışta bulunmak. **BÖ** 14, 122, 130, 156, 170, 171⁴, 344², 373, 392, 417, 421, 422 **BD** 24, 46, 48, 50, 73, 91, 99, 173, 174, 200, 201, 204, 2103-Atma işine konu olmak. **BÖ** 155, 304 **BD** 1754-Başlamak. **BÖ** 176

atış *a.* Atma işi. **BÖ** 48², 49, 152, 203 **BD** 121²

atışma *a.* Atışmak işi. **BÖ** 203

atıştırma *a.* Atıştırmak işi. **BÖ** 272

atlamak 1-Binmek. **BÖ** 13, 102, 106, 107, 111, 112, 123, 131, 139, 144, 161, 162, 163, 169, 179, 185, 186, 196, 228, 233, 235, 267, 272, 282, 283, 318, 385, 417, 425, 429, 431 **BD** 18, 22, 44⁴, 48, 71, 88, 91², 120, 150², 181, 204, 209, 2112- Yüksek bir yerden alçak bir yere, ayaküstü gelecek biçimde kendini bırakmak. **BÖ** 19, 27, 101, 108, 130, 137², 152², 205, 207³, 235, 280, 428 **BD** 41, 44, 62, 178, 180, 211²

atlanmak *nsz.* Ata binmek. **BÖ** 193, 429

atlatmak Kötü bir durumu geçiştirmek, savmak. **BÖ** 274, 294 **BD** 19

atlı *a.* Ata binmiş kimse, süvari. **BÖ** 9, 12, 13³, 14, 17, 19⁵, 20, 22, 27³, 28², 29, 61⁵, 62², 101, 104², 105⁶, 106⁶, 107⁴, 108, 127, 129, 130², 136, 137², 140, 145, 150, 158, 161, 162, 163, 166, 169², 180⁵, 181³, 182, 184, 193, 196², 201, 204², 205⁴, 206, 207, 215, 222², 223³, 224⁴, 225³, 235², 240, 243, 247, 248, 254², 279, 285², 300, 304³, 305, 307², 308⁴, 309, 311, 326, 383², 425, 427, 431 **BD** 14, 15, 17², 24, 27, 28, 42², 45⁴, 47³, 48, 60², 64, 65, 71, 72², 76, 82³, 83, 90, 92, 106², 108, 147, 158, 161, 162, 168, 169⁷, 170², 172², 173, 182, 185², 186, 187, 207³, 208

atmak 1- Bir cismi bir yöne doğru fırlatmak. **BÖ** 13, 14, 27, 36², 48, 49,

52², 54, 105⁵, 110², 123, 171, 191, 192, 204, 293, 403, 404, 409, 419 **BD** 123, 124, 125, 126, 151, 158, 2032-Koymak. **BÖ** 34, 39, 110, 132, 152, 270, 307, 334, 351, 428, 432 **BD** 56, 80, 953-Bir yerden başka bir yere taşımak. **BÖ** 196 **BD** 1614- *nsz.* Geri bırakmak, ertelemek. **BÖ** 4025- *nsz.* Söylemek. **BD** 1806-Çıkarmak, dışarı vermek. **BD** 208

av *a.* Karada, denizde, gölde veya akarsularda evcil olmayan hayvanları vurma veya yakamla işi, şıkar. **BÖ** 104, 105, 107³, 108, 109, 113², 116, 136², 139, 172, 197, 262, 339, 384² **BD** 21, 24, 47, 99, 160, 161², 186 **ava** çıkmak Avlanmak için gitmek. **BÖ** 251, 262, 269 **BD** 18

→ *sürek avı*

sürek avı *a.* Birçok avcının katılmasıyla ve çoğu kez at üzerinde avı kuşatarak yapılan avlanma, sürgün avı. **BÖ** 104

avcı *sf.* Başka hayvanları yakalamakta usta olan (hayvan) **BÖ** 189, 199³

avlamak 1-Tuzağa düşürmek, kurnazlıkla kandırmak. **BÖ** 8, 3202-Bir avı diri veya ölü olarak ele geçirmek. **BÖ** 104³, 109, 112, 115², 116, 121, 136, 172, 174, 251, 339, 364, 384 **BD** 94, 160, 161², 186

avlanmak Ava gitmek, ava çıkmak, av için dolaşmak. **BÖ** 104, 107, 197 **BD** 24, 186

avlu *a. Rum.* Bir yapının veya yapı grubunun, ortasında kalan üstü açık, duvarla çevrili alan, hayat, hanay,

sahn. **BÖ** 257, 259², 260², 261, 266, 267

avrat *a. hlk. Ar.* Kadın. **BÖ** 81, 82², 83, 175

avuç *a.* Elin parmak uçlarıyla bilek arasındaki iç bölümü, apaz, hapaz, koşam. **BÖ** 325 **BD** 128³

avunç *a.* Avuntu, teselli. **BÖ** 303 **avunç vermek** Teselli etmek. '*Bana bir avunç vermiyecek misin?*' **BÖ** 100

avundurmak Acısını hafifletmek, acısını unutturmak, teselli etmek. **BÖ** 312, 350 **BD** 204

avunmak *nsz.* Bir şeyle uğraşarak acısını unutmak, sıkıntılardan uzaklaşmak, teselli bulmak, müteselli olmak. **BÖ** 306² **BD** 67

avurt *a.* Yanağın ağız boşluğu hizasına gelen bölümü. **BÖ** 346

avutmak Oyalamak. **BÖ** 265

ay *a.* Art arda gelen iki yeni ay arasında geçen süre. **BÖ** 60, 74, 150, 180, 214, 230, 238, 245, 261, 265, 266, 269, 291, 292, 296, 333², 336², 339, 341, 351, 362, 367, 375, 379², 380, 382², 383³, 384, 392 **BD** 31, 32, 77, 132²

Ay Beğ *öz. a.* **BÖ** 224⁴, 225⁶, 301³, 303⁶, 304⁵

Ay Doğmuş *öz. a.* **BÖ** 42

Ay Hanım *öz. a.* **BD** 28⁴, 29⁵, 30², 31⁵, 32³, 34², 35, 36⁴, 38³, 39², 40⁶, 41², 67, 68², 72², 74⁶, 75⁵, 76⁴, 77, 78², 80, 82⁴, 83³, 84⁶, 85⁶, 87⁶, 88³, 93⁶, 94,

95², 96⁷, 98², 99⁸, 100², 101³, 102⁵, 103³, 104⁷, 105, 109², 111³, 112², 113², 116⁴, 118, 123, 131², 132², 133⁴, 135, 136⁴, 137⁵, 138², 141, 142⁴, 143⁴, 144⁴, 145⁴, 146, 162, 163⁵, 164³, 166⁶, 167, 168⁴, 171², 179⁴, 180, 181, 182, 183, 184², 194³, 195², 196², 197³, 199⁴, 200⁷, 201⁷, 203⁷, 204³, 206⁴, 207², 208⁵, 209⁴, 210⁴, 211³, 213

Ay Kutluk *öz. a.* **BÖ** 389, 390, 398, 405², 409, 410, 433², 434

Ay *öz. a. astr.* Yer yuvarlağının uydusu olan gök cismi, kamer. **BÖ** 5, 6², 8, 9, 13, 23, 51, 53, 177, 178, 179, 181², 216, 255, 283, 295⁴, 296, 297, 330, 431, 434, 435 **BD** 18, 22, 33, 39, 67, 68³, 69⁶, 170, 192, 205, 206, 207², 209³, 212²- Bu şekilde olan, ay işareti ‘ *Tulgasında gümüşten bir ay parlıyordu.* ’ **BÖ** 34

→ **ay ışığı**

ay ışığı Ay’ın yeryüzüne verdiği ışık. **BÖ** 284, 330, 348, 394 **BD** 18, 206

ayak *a. anat.* Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü. **BÖ** 60, 87, 90, 101, 110², 111, 112, 122, 142, 156², 170, 231, 272, 292, 329, 415², 416³, 428 **BD** 14, 59, 125², 173 **ayağa kalkmak** 1- Ayakları üzerinde durmak, dikilmek. **BÖ** 110, 122, 183 **BD** 80, 98, 99, 111, 120, 124, 125, 126, 127², 128, 175, 187, 192, 197, 202, 2122-Yerinden ayrılp yol almaya başlamak. **BD** 64 **ayakta kalmak** Yıkılmamak, çökmemek. **BÖ** 153, 178, 415 **BD** 150² **ayağa kalkmak** Ayakları üzerinde durmak, dikilmek. **BÖ** 24,

39, 50, 54, 66, 88, 122, 129², 130, 131, 145, 171², 198, 258, 285, 296, 318, 329, 335, 336, 337, 422 **BD** 44, 50

→ **ayakta, ayaküzeri**

ayakta *zf.* Ayağa kalkmış durumda. **BÖ** 134, 141, 158, 235, 237, 271, 295, 325, 418, 432, 434² **BD** 35, 60, 127², 154, 202

ayak üzeri (*doğ. ayaküzeri*) *zf.* Ayaküstü. **BÖ** 164

ayaklandırmak Ayaklanmasına yol açmak. **BÖ** 424 **BD** 160

ayaklanma *a.* Başkaldırı. **BD** 39

ayaklanmak 1-Uyanmak, uyanıp kalkmak. **BÖ** 4092- Toplu bir biçimde zor ve şiddet kullanarak devlet güçlerine karşı gelmek, başkaldırmak, isyan etmek. **BD** 11, 18

ayartmak Baştan çıkarmak, doğru yoldan saptırmak. **BÖ** 83, 90, 91³, 92 **BD** 82

aydede *a.* Çocukların dilinde ay. **BÖ** 6, 7, 8

aydın 1-Kolayca anlaşılacak kadar açık, vazih. **BÖ** 1752-*sf.* Işık alan, ışıklı, aydınlık. **BD** 33, 133

aydınlanmak 1-*nsz.* Aydınlık olmak. **BÖ** 142, 248, 431 **BD** 2072- Bir sorun üzerine gereği kadar bilgi edinmek, tenevvür etmek. **BD** 16

aydınlılatmak Karanlığı giderip görünür duruma getirmek, ışıklandırmak. **BÖ** 181, 383, 395, 407² **BD** 32, 175

aydınlık *a.* Bir yeri aydınlatan güç, ışık. **BÖ** 177, 391, 394, 431 **BD** 8, 58
aydınlığa çıkarmak Bir kişinin doğru yola gelmesini sağlamak. **BÖ** 357 'Elbet bir kişiyi aydınlığa çıkaracağım diye düşünüyor, çevresini dolaşarak öğütler veriyordu. '

aygır *a.* Damızlık erkek at. **BÖ** 293

ayı *a. hay. b.* Memelilerin etobur takımından, beş parmaklı, tabanlarına basarak yürüyen, yurdumuzda boz türü bulunan, iri gövdeli hayvan, kocaoğlan. **BÖ** 121², 122⁸, 170³, 171⁸, 174² **BD** 94, 107, 113⁵, 114²

ayılmak 1-*nsz.* Sarhoşluk, baygınlık vb. durumdan kurtulmak, kendine gelmek. **BÖ** 206, 396 **BD** 189²- Akli başına gelip gerçeği görmek. **BÖ** 372, 427

ayıltmak Ayılmasını sağlamak. **BÖ** 205, 207, 347

ayıp *a. Ar.* Toplumun ahlak kurallarına aykırı olan, utanılacak durum veya davranış. **BÖ** 384

ayırarak 1-Birbirinden uzaklaştırmak. **BÖ** 35, 41², 107², 172 **BD** 28, 29², 193, 2102-Bir bütünden bir parçayı herhangi bir amaçla bir tarafa koymak, saklamak. **BÖ** 126, 147, 178, 246, 247, 260, 272², 273, 286, 287², 416, 429 **BD** 523- Farklı davranmak, fark gözetmek. **BÖ** 197 **BD** 8, 184

ayırt *a.* Fark. **ayırt etmek** Birkaç şeyi birbirinden ayıran niteliği anlamak, tefrik etmek, temyiz etmek. **BÖ** 60 **BD** 40

aykırı *sf.* Alışılmışa, doğru olarak kabul edilmişe uygun olmayan, karşıt, ters, mugayir, muhalif. **BÖ** 213, 221, 229, 335 **BD** 23

aykırılık *a.* Aykırı olma durumu, mugayeret, muhaliflik, muhalefet, tehalüf. **BÖ** 66

aylarca *zf.* Çok uzun bir süre. **BÖ** 70, 375 **BD** 103

aymak *nsz. hlk.* Kendine gelmek, akli başına gelmek, ayılmak. **BÖ** 60 **BD** 41

aynı Başkası değil, yine o. **BÖ** 6, 10, 12, 43, 48, 49⁴, 50, 52, 139, 153, 17, 188, 203, 207, 216, 223, 224, 225, 254², 301, 363, 372, 374, 375, 382², 410 **BD** 34, 35, 46, 58, 64, 70, 73, 74, 76, 77, 103, 119³, 120², 121³, 136, 149, 158, 172, 174, 184, 186, 197, 200, 207², 208, 209, 210

→ *aynı zamanda*

aynı zamanda *zf.* Aynı anda. **BÖ** 34, 121, 122², 158, 198, 370, 388, 415, 421 **BD** 44, 92, 98, 119, 124, 147, 156, 173

ayran Yoğurdun sulandırılıp çalkalanmasıyla yapılan içecek. **BÖ** 209 **BD** 190

ayrı 1-*zf.* Arasında mesafe olan, aralıklı. **BÖ** 5, 26 **BD** 69 'Hepsinden biraz ayrı oturan uzunca boylu, oldukça iri genç...' 2- *sf.* Başka, başka türlü. **BÖ** 63², 202, 211, 216, 294, 340, 363, 383 **BD** 34, 183 **ayrı tutmak** Farklı davranmak. **BÖ** 66

→ *ayrı ayrı*

ayrı ayrı *zf.* Her biri ayrı olarak. **BD** 72, 92

ayrıca Bundan başka. **BÖ** 199, 334, 384

ayrılık *a.* Düşünce, görüş veya duygu arasındaki uymazlık, mübâyenet. **BÖ** 66 **BD** 9²

ayrılmak 1- Bir yerden, bir şeyden, bir kimseden uzaklaşmak. **BÖ** 7², 9, 41, 43, 66, 107, 111, 148, 180, 181, 194, 203, 209, 229, 234, 243, 246, 254, 264, 265, 314, 327, 334, 353, 371, 386, 396, 403, 412, 428, 429², 433 **BD** 11, 38², 39², 41, 59, 78, 87, 96, 117, 138, 173, 188, 194, 2102- Ayrırma işine konu olmak. **BÖ** 35, 54, 304, 366 **BD** 22, 28², 123, 201

ayrıntı *a.* Bir bütünün önemce ikinci derecede olan öğelerinden her biri, teferruat, tafsilat, detay. **BÖ** 301, 363, 403

az çok *zf.* Bir parça. **BD** 141

az sonra *zf.* Kısa bir süre sonra, birazdan. **BÖ** 48

az *zf.* Alışılmış olandan, umulandan veya gerekenden eksik olarak. **BÖ** 23, 42, 43, 44², 65, 67, 71², 72², 77, 92, 95, 116, 118, 121², 139, 151, 154², 174, 176, 194, 202, 231, 276, 282, 300, 350, 359², 360, 361, 383, 389, 418, 420 **BD** 7, 24, 30, 46, 80, 102, 132, 144, 164, 166

→ **az buçuk, az kalsın**

az buçuk *zf.* Bir parça, biraz. **BÖ** 308

az kalsın Neredeyse. 'Çin beği az kalsın atından düşecekti.' **BÖ** 60, 105, 211, 267, 327 **BD** 47, 104

azalmak Eskisinden az bir duruma gelmek. **BÖ** 44, 48, 66², 176, 307, 312, 319, 346

azaltmak Az denecek bir miktara indirmek. **BÖ** 326 **BD** 149, 180

azametli *sf.* Ulu, çok büyük. **BÖ** 434

azar *a. Far.* Paylama. **azar işitmek** Azarlanmak. **BD** 148

azarlamak Kırıcı ve sert söz söylemek, paylamak, tekdir etmek. **BÖ** 108

azgın *sf.* Coşmuş, taşmış. **BÖ** 16, 39

azık *a.* Gereken yiyecek ve içecek şeyler, nevale. **BÖ** 45, 69, 183, 184, 267, 272², 283, 286², 289, 308³, 310, 311, 316, 318, 359, 374 **BD** 90, 93, 95, 148, 161, 163, 180, 187

azim *a. Ar.* Bir işteki engelleri yenme kararlılığı. **BD** 199 **azmetmek** (*azm Ar. + etmek Tr.*) Bir işteki engelleri yenmeye karar vermiş olmak. **BD** 212

azizim Bir tür hitap şekli. **BÖ** 6

azlık Azınlık. **BÖ** 391, 392, 417 **BD** 66, 70

b, B

baba *a.* Çocuğu olan erken, peder. **BÖ** 30, 63, 71, 112, 175, 176, 186, 187, 195, 212³, 229, 237, 240, 284⁷, 285⁴, 292³, 321, 322, 336, 348, 351, 388, 401, 405, 410³, 412³, 414³, 430, 433³, 434 **BD** 11, 13⁷, 14³, 15³, 16², 17³, 18, 20³, 30, 31, 32, 39⁴, 74, 77, 85³, 86², 87, 88⁴, 94³, 95, 98², 102, 112, 113, 118, 133, 134², 139³, 142², 184², 185, 186², 187, 188³, 189³, 193, 194, 195, 202, 204, 205, 206², 207³, 208², 211², 212

bacak *a. anat.* Vücudun kasıktan tabana kadar olan bölümü. **BÖ** 110, 156, 218, 325², 327³, 328, 414 **BD** 127, 175, 176, 177

bacanak *a.* Eşleri kardeş olan erkeklerin birbirine göre durumu. **BÖ** 242², 24

baça. *tar. Far.* Zorla alınan para, haraç. **BÖ** 284

Badruk öz. a. **BÖ** 401, 402, 403, 409

bağ *a.* Bir şeyi başka bir şeye veya birçok şeyi topluca birbirine tutturmak için kullanılan ip, sicim, şerit, tel vb. düğümlenebilir nesne. **BÖ** 36 **BD** 31

Bağa Tarkan öz. a. **BÖ** 84⁵, 85⁵, 86⁵, 87², 88⁴, 89⁴, 90³, 91, 92², 93², 94³, 100, 101², 145³, 147²

Bağatur Sibi Kağan öz. a. **BD** 117

Bağatur Şad öz. a. **BÖ** 19², 20, 22², 23², 24, 26, 27⁸, 28⁸, 29⁷, 30²

bağdaş *a.* Sağ ayağı sol uyluğun, sol ayağı sağ uyluğun altına alarak oturma biçimi. **bağdaş kurmak** Sağ ayağı sol uyluğun, sol ayağı sağ uyluğun altına alarak oturmak. **BÖ** 8, 24, 214, 272, 301, 325, 339, 394, 426, 427 **BD** 11, 35, 94, 190

bağdaşmak Anlaşmak, uzlaşmak, uymak, imtizaç etmek. **BÖ** 78

bağdaştırmak Bağdaşmasını sağlamak. **BÖ** 335

bağır *a.* Göğüs. **BÖ** 19, 102, 132, 198, 280 **BD** 24, 68, 210 **bağırına çekmek** Olumsuz bir duruma katlanmak, kabul etmek. **BÖ** 198 *Çaresiz bu ilk acemiliği bağırlarına çekeceklerdi.* **bağırına basmak** Kucaklamak. **BÖ** 268 **BD** 209

→ **bağrı yanık**

bağrı yanık *sf. mec.* Çok dert, sıkıntı, acı çekmiş, bağrı kara. **BÖ** 102 **BD** 133

bağırış *a.* Bağırma işi. **BÖ** 254, 427

bağırma *a.* Bağırma işi. **BD** 178

bağırma *nsz.* İnsan yüksek ve gür ses çıkarmak. **BÖ** 5, 13², 14⁴, 16, 17, 18, 19, 27, 35, 40, 41, 45, 46, 61, 74, 82, 86, 88², 89⁴, 95², 100², 104, 107, 108, 111, 112, 118, 120, 122, 128, 130, 132, 138, 142², 146, 149, 152, 155, 156, 160², 163⁵, 165², 171, 180², 196, 198, 206, 212², 213, 234, 247²,

248, 254, 270, 280, 285², 286, 292, 295³, 304, 305², 307, 321², 327, 328², 329², 337, 342³, 343, 346, 347³, 364³, 365, 366, 370, 371, 381, 409, 410, 412², 414², 415, 416, 417, 418², 421, 425, 431 **BD** 6, 21, 28, 42, 44, 48, 50², 52, 75², 88, 98, 105, 106, 108², 116, 125, 142, 155², 158, 170², 174, 181, 182, 183², 184, 206², 211 **bangır bangır bağırarak** Yüksek sesle, avazı çıktığı kadar bağırarak. **BÖ** 87 **bağırıp çağırmak** Öfkeyle bağırarak. **BÖ** 162, 364

→ *bağıra bağıra*

bağıra bağırarf. Bağırarak. **BD** 181 ‘*Sonra Batı’ya doğru bağıra bağıra at sürdü.*’

bağırsak a. anat. Sindirim organının mideden anüse kadar olan, ince bağırsak ve kalın bağırsaktan oluşan bölümü. **BÖ** 290

bağırtı a. Bağırırken çıkarılan sesin adı. **BÖ** 344, 372

bağırtmak Bağırmasına yol açmak. **BD** 178

bağışlamak Herhangi bir kötü davranışta ceza vermekten vazgeçmek, affetmek. **BÖ** 97, 171, 174, 200, 237 **BD** 39², 74, 76, 852- Bir mal veya hakkı karşılık beklemeden birine vermek, teberru etmek. **BÖ** 214, 428 **BD** 130

bağışlanmak nsz. Bağışlama işine konu olmak, affa uğramak, affedilmek, affolunmak. **BÖ** 315

bağlamak 1-Bir şeyi bir yere veya bir şeye tutturmak. **BÖ** 15, 101, 119, 159, 166, 213, 280, 292, 328, 346, 4292- Birini söz veya yazı ile bağlamak, taahhüt etmek, angaje etmek. **BÖ** 221, 2483- Uyulması zorunlu olmak. **BÖ** 372 **BD** 138, 180, 1964- Gönlünü kazanmak. **BÖ** 395

bağlanmak Bağlama işine konu olmak. **BÖ** 48, 49, 347, 428 **BD** 102, 120

bağlatmak Bağlama işini yaptırmak. **BÖ** 347

bağlı 1-Bir kimseye, bir düşünceye, bir hatıra saygı, aşk vb. duygularla bağlanan, sadık, tutkun. **BÖ** 181 **BD** 202- Sınırlanmış, sınırlı. **BÖ** 3393-*sf.* Bir bağ ile tutturulmuş olan. **BÖ** 346, 417 **bağlı olmak** 1-İp, kablo vb. eğilip bükülebilen bir nesneyle bir şeyi bir arada tutmak. **BÖ** 195, 207, 280 ‘*Alka, Ötüken’in en iyi binicisi olan Alka, kolları arkadan bağlı olduğu hâlde Çin’den Ötüken’e kadar attan düşmeden kaçan Alka şimdi atından mı düşüyordu?*’2- Tabii bulunmak. **BD** 118

bağlılık a. Bağlı olma durumu, merbutiyet. **BD** 118

bağrışma a. Bağrışmak işi, birlikte bağırma. **BÖ** 428

bağrışmak nsz. Birlikte veya karşılıklı bağırarak. **BÖ** 128, 295² **BD** 173

bahadır a. Savaşlarda gücü ve yılmazlığıyla üstünlük kazanan veya yiğitlik gösteren kimse, batur. **BÖ** 11, 32², 34², 41, 46², 47, 82, 96, 131, 151,

169, 171², 192, 194, 199, 201³, 202⁴, 205, 209, 221, 239⁴, 241, 252², 258, 259², 288, 299, 354, 375, 393 **BD** 10³, 16, 17³, 26, 27, 28², 30², 38, 39², 40, 88², 112, 121, 127, 145, 170, 182, 197, 201²

bahadırılık *a.* Bahadır olma özelliği, durumu, baturluk. **BÖ** 10, 80, 220, 387 **BD** 36

bahane *a.* *Far.* Bir şeyin gerçek sebebi gizlenerek ileri sürülen uydurma sebep. **BÖ** 276 **BD** 150, 180

bahar *a.* *gök b.* *Far.* İlkbahar. **BÖ** 265, 274, 299 **BD** 65, 105

bahçe *a.* *Far.* Sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer. **BÖ** 334, 342, 364, 366, 367³, 369⁶, 370³, 374, 407, 420, 434 **BD** 16, 148², 150

bahis *a.* *Ar.* Üzerine konuşulan şey, konu. **bahsetmek** (*bahs Ar. + etmek Tr.*) Bir konu üzerinde söz etmek, konuşmak. **BÖ** 63, 94, 165, 210, 358 **BD** 139, 184

baht *a.* *Far.* Gelecekteki olayları kaçınılmaz bir biçimde belirleyen ilahi idarenin insan ve toplum için çizdiği yaşayış biçimi, kader, talih. **BD** 40, 212 **bahtı kapanmak** Talihsizliğe uğramak, istenen sonuca ulaşmamak. **BÖ** 176² **bahtını okumak** Geleceğe dair bilgiler vermek. **BÖ** 171², 175, 177 *İşte şu karşısındaki adam biraz sonra ona bahtını okuyacak, ilerisini söyleyecekti.* **'bahtı açık olmak** Herhangi bir konuda şansı yaver gitmek, talih yüzüne gülmek. **BD** 41²

→ **bahtı kara**

bahtı kara *sf. mec.* Mutsuz, talihsiz (kimse) **BD** 12², 69²

bahtiyar *sf. Far.* Mutlu. **BÖ** 414² **BD** 15, 23, 32, 40, 54, 55⁴, 56, 59, 60², 67, 104, 185

bahtiyarlık *a.* Mutluluk. **BÖ** 219, 414 **BD** 9, 41, 57, 59², 60, 67, 80, 179, 193

bakılmak *nsz.* Bakma işine konu olmak bakma işi yapılmak. **BD** 65, 101

bakımdan *zf.* Yönden, açıdan. **BÖ** 220 **BD** 80

bakımından *zf.* Bakış ve görüş açısı yönünden, değerlendirme açısından. **BD** 164

bakımlı *sf.* İyi bakılmış, üzerinde iyi çalışılmış. **BÖ** 255

bakınmak *nsz.* Çevreye göz gezdirmek, araştırmak. **BÖ** 29, 34, 117, 130, 132, 166, 188, 202, 296, 319, 365, 410, 411 **BD** 40², 59

bakır *a. kim.* Atom numarası 29, yoğunluğu 8, 95 olan, 1084 °C'ye doğru eriyen, doğada serbest veya birleşik olarak bulunan, ısı ve elektriği iyi ileten, kolay dövülür ve işlenir olduğundan eski çağlardan beri türlü işlerde kullanılan, kıvılcıklı renkli element. **BD** 163

bakışa. Bakma işi. **BÖ** 5, 29, 34, 81, 90², 104, 121, 122, 131, 176, 177, 189, 214, 223³, 224, 225, 254, 264, 273, 275⁴, 289, 302, 308, 309, 325², 326, 327, 333, 334, 342, 373², 374, 376, 381, 383, 392, 396, 417, 420 **BD** 14,

18, 24, 26, 27, 29, 35, 39, 40, 50, 64², 68, 84, 86, 100, 102, 104², 107, 111, 119, 135, 137, 139, 145², 164, 170, 172, 181², 182, 183, 188, 196, 202, 208²**bakışlarını dikmek**Gözünü ayırmadan bir yere veya bir kişiye bakmak. '*...yüzüne daha acı bir anlam veren bunlu bakışlarını bir yere dikmiş, uzun zamandan beri kıpırdamadan duruyordu.*' **BÖ 40, 333, 383****bakışlar üstünde toplanmak** Bakışları belli bir noktaya odaklanmak. '*Yüzlerce Ötükenlinin yakıcı bakışları Fu-lin'in üstünde toplanmıştı.*' **BÖ 90**

bakışlı sf. Herhangi bir biçimde bakışı olan. **BD 10**

bakışmak nsz. İki veya daha çok kişi birbirine bakmak. **BÖ 29, 55, 78, 99, 105, 110, 126, 127, 134, 242, 252, 287, 288, 291, 309, 318², 327, 336, 337, 373, 402, 421** **BD 30, 40, 74, 80, 137, 138², 144, 155, 187, 188, 213**

bakmak 1- Bir şeyin yüzü bir yöne doğru olmak. **BÖ 5, 6, 8, 9, 12², 15, 17, 20, 23, 24², 29, 31⁴, 32, 33, 34, 35, 37², 39, 41, 42, 46, 48, 49, 50, 60², 62, 69, 73, 80, 83, 85, 86, 88, 91³, 92², 94, 95³, 100, 102², 104, 107², 111, 118², 123, 127, 131, 136, 137, 139², 140, 144, 147, 150, 161, 162², 163², 166³, 170, 179², 181², 183, 186, 190, 191, 195², 201, 207³, 209, 212, 216, 219³, 220³, 221, 223³, 224, 229, 233, 234, 235², 237³, 239, 242², 243, 244³, 247, 248², 249², 254, 255, 258, 263, 267, 271, 272², 273, 275², 276, 279, 292², 293², 294, 295, 296, 301, 302², 303, 304, 307², 308, 313, 314, 317, 324²,**

325, 326, 334², 341, 342³, 344, 347, 348, 349, 351², 358, 362, 363, 364, 365², 368, 371³, 374², 375, 385³, 388, 396, 397, 416, 421, 422², 424, 431 **BD 8, 10², 11, 12, 14, 15, 18², 22, 23, 28⁴, 30⁵, 31, 33², 36, 38, 39, 41³, 44, 45, 46, 48, 49, 57³, 58, 59, 62, 64², 68, 71, 75, 76², 79, 80, 84³, 86, 90, 98, 100, 101, 104², 106, 107, 111, 112, 114, 117, 118, 121², 122, 125, 128, 132, 133, 134³, 136, 139, 140², 142, 145³, 155, 158, 159, 164, 169, 170, 173, 180, 181, 182², 184, 187³, 188², 189, 191, 194, 196, 197, 202³, 203², 205³, 206, 208, 209, 210⁴, 211, 2122-**Yoklamak, incelemek, denemek. **BÖ 27, 31², 36, 39, 44, 58, 82², 85, 91, 106², 120, 160, 170, 172, 177, 185, 190, 196, 222, 251, 252, 255, 288, 315, 343, 394, 421, 425** **BD 7, 14, 29, 44, 54, 58, 71, 84, 91, 123, 1873-**Bakışı bir şey üzerine çevirmek. **BÖ 34, 35, 39, 40, 41, 47, 52, 53, 55, 59, 61, 78, 85, 87², 108, 112², 116², 117, 118, 125, 127, 130, 134, 136, 137, 170², 171², 172, 179, 181, 186, 219², 242, 265, 286, 334, 3534-** bir işi yapmak, *yapmak anlamında yardımcı eylem,* '*Çinliler de hemen uzaklaşmaya baktılar.*' **BÖ 40, 60, 72, 116, 272** **BD 965-** Yapılabilmesi bir şeye bağlı bulunmak. **BÖ 83², 2866-**Beslemek, geçindirmek. **BÖ 97, 123, 186, 350** **BD 22, 777-** Beklenmeyen bir duruma karşı şaşkınlık belirtmek. **BÖ 328², 329**'*Tanrının işine bak.* '**bak!**Beklenmeyen bir duruma karşı şaşkınlık belirtmek için söylenen söz. '*Tanrının işine bak.*' **BÖ 328², 329**

bakıvermek *nsz.* Çabucak bakmak. **BÖ** 62

bakakalmak *nsz.* Şaşkınlığa uğrayıp ne yapacağını bilmez duruma gelmek. **BÖ** 62, 312

bal mumu *a.* Arıların peteklerini yapmak için karın halkaları arasından salgıladıkları yumuşak ve sarımsı madde. **BD** 150

baldız *a.* Erkeğe göre eşinin kız kardeşi. **BÖ** 284

barbar *sf. Fr.* Uygarlaşmamış (kavim, topluluk) **BÖ** 340, 372³, 374

barbarlık *a.* Barbar olma durumu. **BÖ** 358

bardak *a.* Su vb. şeyleri içmek için kullanılan, genellikle camdan yapılan kap. **bardaktan boşanırcasına yağmak** Yağmur çok şiddetli yağmak. **BÖ** 13, 404

barınmak *nsz.* Yerleşmek, yaşamak için uygun şartlar bularak oturmak. **BD** 20, 31, 106

barış Savaşın bittiğini bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, hazar. **BÖ** 42, 80, 167, 249, 256, 307², 308, 309³, 312, 317, 318 **BD** 95, 144, 181 **barış yapmak** Barış antlaşması imzalamak. **BÖ** 253, 256², 307, 309, 312, 316

Barmaklak *öz. a.* **BÖ** 380, 387, 392, 399, 405, 411, 419, 429⁸

Barman Beğ *öz. a.* **BÖ** 209², 229, 231

basamak *a.* Bir yere çıkarken veya bir yerden inerken basılan ve art arda gelen, birbirlerine belirli aralıkları olan düz yüzeylerden her biri. **BÖ** 407 **BD** 178

basbayağı *sf.* Alışıldandan, bilinenden hiçbir farkı olmayan, bilindiği gibi. **BD** 79

basık *sf.* Çok yüksek olmayan, alçak. **BD** 16

basit *sf. Ar.* 1-Kolay. **BÖ** 72- Her zaman rastlanan, özelliği olmayan, olağan. **BÖ** 301

baskı 1-Elle veya bir araçla bir şeyi sıkıca tutmak, basınç uygulamak. **BÖ** 156, 225 ' *Bu tekme Üç Oğul'un gırtlığındaki baskıyı gevşetmiş, ona soluk aldırmişti.* ' 2- İstem dışı yaşanan bir şeyin yoğun hissedilme durumu. **BD** 149, 208 '...*dayanılmaz bir uykunun baskısı altında birer kıyı bucağa kıvrılarak sızdılar.* '

baskın Kısa süreli beklenmedik saldırı. **BÖ** 33, 152 **BD** 157 **baskın yapmak** Düşmana ansızın saldırmak. **BÖ** 70, 315 **BD** 154 **baskına uğramak** Düşmanın beklenmedik bir saldırısıyla karşılaşmak. **BÖ** 182, 239 **BD** 157², 199 **baskın vermek** Ani ve habersiz girmek. **BÖ** 327

basmak *a.* 1- →*nsz.* Örtmek, bürümek, kaplamak. **BÖ** 9, 254 **BD** 442- **Baskın yapmak** **BÖ** 25 **BD** 6, 9, 12, 16, 83, 1673- *nsz.* Bir şeyin etkisinde kalıp eziklik, üzüntü ve ağırlık duymak. **BÖ** 51 4-Bir şeyi,

üzerine kuvvet vererek itmek. **BÖ** 48, 130, 132, 325, 405 **BD** 150

Basmıl öz. a. **BÖ** 42, 46

bastırmak 1-Hemen söylemek. **BÖ** 6, 2922- Durdurmak. **BÖ** 113, 2753- Basma işini yaptırmak. **BÖ** 119, 171, 325, 327 **BD** 59, 92, 100², 127, 141, 190, 2114- *nsz.* Birdenbire gerçekleşmek ve pek çok etki göstermek. **BÖ** 2695-Bir şey diğerinin etkisini yok ederek kendi etkisi altına almak. *'Oklar uçarken çıkardığı ses, dışarıdaki fırtmanın sesini bastırıyordu.* **BÖ** 409, 414

baş 1-*a. anat.* İnsan veya hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız vb. organları kapsayan vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa, ser. **BÖ** 8, 10, 12², 20, 28², 31, 35², 36², 39, 40, 49, 60², 61, 62, 74, 80, 82, 83⁴, 101, 110², 121, 124, 126, 127, 132, 139, 147, 151, 162, 163, 164, 165², 166², 169, 171, 179, 180², 200², 205, 206, 207², 216, 220, 235, 237, 248, 256, 260, 280, 283, 284², 291, 296, 302, 309², 320, 324, 325³, 326², 327, 329², 335, 336, 350, 365, 366, 372, 374, 381, 392, 395, 397, 403, 410, 416, 417, 421, 424, 427, 428², 429, 431², 432, 433², 434 **BD** 6, 9, 11, 14, 15, 17, 18², 20, 27², 28, 32, 40³, 42, 45³, 52², 53, 56², 60, 62², 64², 66, 74, 78, 80, 83, 84², 90, 108², 113, 123, 124², 125², 127, 140, 144², 145, 151, 155², 156², 168, 169, 170, 173, 175, 180, 181, 182, 183, 186, 187, 189, 190, 191, 196, 203, 207, 210, 211², 212⁴- 'Önem ve yönetim bakımından ileride olan, en önemli, en üstün' anlamında

birleşik sözcükler yapan bir söz. **BÖ** 65, 66, 80, 146², 159, 183, 188, 206, 222, 246, 265, 267, 286, 290, 333, 384, 388, 434 **BD** 154, 159, 160²- Bir topluluğu yöneten kimse. **BÖ** 664-Bir şeyin öncüsü veya lideri. *'Ötüken'de işlerin tatsız gitmesinden en çok üzülenlerin başında kendisi vardı.'* **BÖ** 84, 148, 180, 301, 311, 312, 424 **BD** 21, 67, 82, 106, 109, 117³, 1475- Bir şeyin uçlarından biri. **BÖ** 223, 280, 2936-Bir şeyin ilerdeki kısmı. **BD** 10, 24, 31, 34, 53, 174 *'Güneş batarken en baştaki çadırdan bir erkek çıkararak ufuklara doğru uzun uzun baktı.'* 7- Bir şeyin yakını veya çevresi. **BD** 1338- Her bir. *'Dokuz Oğuz çadırlarını sayacak ve çadır başına birer at ve sığırla ikişer koyun göndermelerini bildireceksin.'* **BD** 131, 137, 144 **başına iş açmak** Uğraştırıcı ve üzücü bir işin çıkmasına yol açmak. **BÖ** 11 **baş eğmek** 1- Direnmekten vazgeçip buyruk altına girmek, inkıyat etmek. **BÖ** 14, 42, 98, 164², 229, 236, 280, 309, 349 **BD** 8, 66, 78, 82², 87, 93, 101, 116, 147, 160, 1802- Saygı göstermek için baş eğerek selamlamak. **BÖ** 33, 171 **başını uçurmak** Kellesini uçurmak. **BÖ** 23, 271, 406, 410 **BD** 35 **(birinin) başına geçmek** En üstün yeri almak, önderlik yapmak. **BÖ** 58, 150, 278, 324², 388 **BD** 8, 9, 117³ **başı dara gelmek** Sıkıntıya düşmek. *'Şimdiye kadar başı dara gelmediği için evinin eşyasından hiç birini satmamıştı.'* **BÖ** 71 **baş başa (doğ.) başbaşa vermek** İki veya daha fazla kimse bir kenara çekilip konuşmak. **BÖ** 79 **baştan çıkarmak** Karşı cinsi bir ilişkiye ikna

etmek. BÖ 82, 83, 87² başı gitmek Öldürülmek. *'Başın gidecek, doğruyu söyle de Tanrı'ya yalanla varma.* BÖ 95 başına devlet/talih kuşu konmak Beklemediği büyük bir nimeti ele geçirmek. BÖ 104 başında beklemek Yanında durup gözetlemek. BÖ 134 başından aşağı kaynar sular giymek/dökülmek Üzüntülü veya kötü bir olay karşısında birdenbire büyük bir sıkıntı duymak. BÖ 167 başı darda kalmak Bir sebeple sıkıntıda olmak. BÖ 176 *'Oğul!Başından darda kalırsa Tanrı erenlerinden Kıraç Ata'ya başvur.* ' başına dikilmek Birinin yanından uzaklaşmamak, onu denetim altında bulundurmamak. BÖ 177 başının çaresine bakmak Kimseden yardım görmeden kendi işini kendi yapmak. BÖ 186 baş göstermek (doğ.) başgöstermek Belirmek, ortaya çıkmak, zuhur etmek, vuku bulmak. BÖ 246 başı dönmek İnsana, eşyanın dönmesi, ayağının altından yerin çekilmesi vb. bir duygu gelmek. BÖ 264², 293 BD 208 başına (...) gelmek Kötü bir durumla karşı karşıya kalmak. BÖ 312²BD 21 başından geçme Kişinin yaşadığı olay veya olaylar. BÖ 333 BD 10, 16, 194 *'Son yılda başından geçenler yıldırım hızıyla gözlerinin önünden uçup gidiyordu.* 'başına kakmak Yapılan bir iyiliği yüzüne vurarak birini üzme. BÖ 344 başa düşmek Olumsuz bir olayla uğraşmak zorunda kalmak. BÖ 364 *'Kendi yurdunda olsa neyse idi ama, yabancı yerde tutsak olarak yaşamak başa düşünce kişi, eşini de, çoluk çocuğunu da yanında*

görmek istiyordu. 'başına bela olmak Sıkıntı vermek, tedirgin etmek, musallat olmak. BÖ 371 başa çıkmak Güçlükler çıkaran biriyle olan işini, kendi istediği yolda sonuçlandırabilmek. BÖ 371 BD 8 başını ezmek Bir daha kötülük edemeyecek duruma getirmek. BÖ 391 başa gelmek Kötü bir durumla karşı karşıya gelmek. BD 49 başı belaya girmek Sıkıcı, üzücü bir durumla karşılaşmak. BD 103 başından savmak Bir istekte bulunamı sözde bir sebeple uzaklaştırmak. BÖ 32 baş etmek (doğ.) başetmek Gücü yetmek. BÖ 321

→ *başı açık, baş başa, baştan başa, başa baş, baş ucu, başı dumanlı, başına buyruk, başı hoş, baştan aşağı*

başı açık sf. mec. Kafası herhangi bir şeyle örtülü ya da kapalı olmayan. BÖ 36, 405 BD 40

baş başa zf. Birlikte, beraberce. BÖ 49, 248, 267, 372 BD 177

baştan başa zf. Başından sonuna kadar, bir uçtan bir uca. BÖ 129, 305, 403, 408

baş baş (doğ.) başabaş zf. Eşit durumda, dengeli olarak. BÖ 204

baş ucu a. Yatılan bir yerin baş konulan yönü veya yakını. BÖ 218, 302 BD 18, 100, 180

başı dumanlı Sarhoş. BÖ 263

başına buyruk sf. mec. Kimseden izin almaksızın dilediği gibi davranan (kimse), failimuhtar. BD 20

başı hoş Bir şeyden rahat ve huzurlu olmak. **BÖ** 382 'Çin kağanının özel çerisindeki Türklerle başı hoştu. '

baştan aşağı *zf.* Tamamen. **BD** 145

başvurmak Bir işin yapılması için bir kimsenin aracılığını istemek. **BÖ** 176, 217, 227, 282, 357, 358, 402 **BD** 131

başyargucu Yargıçlar arasındaki en yetkili kimse. 'Baş yargucu, Bağa Tarkan'a yüz çevirerek söze başladı. ' **BÖ** 90⁴, 91, 92³, 94³, 95³, 96, 98³, 99

başarabilmek Başarma ihtimali veya imkânı bulunmak. **BÖ** 7

başarı *a.* Başarma işi, muvaffakiyet. **BÖ** 60, 389, 415, 428 **BD** 46, 52, 160
başarı kazanmak Başarmak. **BD** 46, 47, 147

başarılı *sf.* Başarı gösteren, muvaffakiyetli. **BÖ** 319

başarılmak *nsz.* Başarma işine konu olmak. **BD** 178

başarısızlık *a.* Başarısız olma durumu, muvaffakiyetsizlik. **BD** 19, 154

başarmak Bir işi istenilen biçimde bitirmek, muvaffak olmak. **BÖ** 148, 205, 217, 224, 240, 287, 315, 335, 357, 388, 389², 395, 424 **BD** 5, 53, 174, 186

başbuğ *a. tar.* Eski Türklerde, baş, başkan, komutan. **BÖ** 58, 59, 150, 160³, 161, 276, 281, 312, 328, 424³ **BD** 9, 21², 151, 154, 177

başka 1- *sf.* Bilinenden ayrı, değişik, farklı, özge. **BÖ** 8, 19, 22², 34, 39², 47, 49², 53, 55, 59, 64, 66, 67, 72, 94², 96, 98, 99, 101, 113, 120, 155, 158, 160, 162, 166, 169, 170², 175, 176, 177², 180, 183, 187³, 188, 190, 196, 197, 203, 216², 219, 220², 221², 223, 232, 238, 247, 257², 260, 265², 271, 274, 278, 279, 280, 287, 291, 292, 293, 299, 301, 302, 303, 307, 311, 313, 320², 321², 326, 327³, 329², 340², 341², 343, 357, 364², 368, 374, 378, 382, 383², 384², 394, 395, 403², 404, 406, 407, 409, 410, 414, 424, 426, 429, 432, 434³ **BD** 6, 7, 10, 17², 19, 21², 23, 28, 30, 32, 38², 39², 40, 41, 45, 47, 48², 49, 58², 59², 67, 68, 69, 70, 71, 75², 77, 79², 80, 82², 84, 90, 100, 102², 103, 104, 106, 113, 121, 130, 132, 134, 140, 141², 144², 147, 148, 150, 154, 162², 163², 167, 168, 169, 170, 173, 174², 177, 179, 186², 188², 190, 191, 195, 196, 197², 199², 200, 203², 207, 2112- *e.* 'Ayrıca, üstelik, bir yana' anlamlarında –den başka biçiminde kullanılan bir söz. **BÖ** 252, 258, 343

→ *başka başka*

başka başka *sf.* Her biri değişik, farklı. **BD** 85, 136

başkaları Diğer bir kişi, herhangi bir kimse, diğeri, ötekisi. **BÖ** 39

başkalaşmak *nsz.* Başka bir varlığa, niteliğe dönüşmek, değişmek, farklılık kazanmak. **BÖ** 64

başkalık *a.* Alışılana benzememe, değişik olma durumu, değişiklik. **BD** 5

başkan *a.* Bir topluluğun, bir toplantının veya bir derneğin başında bulunan kimse, reis, reis bey. **BÖ** 180, 389, 427 **BD** 22, 28

başkanlık *a.* Başkan olma durumu. **BÖ** 333 **başkanlık etmek** Bir toplantı veya topluluğu, başkan olarak yönetmek. **BÖ** 388², 389 **BD** 82

başkent *a.* Bir devletin yönetim merkezi olan şehir, hükümet merkezi, başşehir. **BÖ** 245, 246², 257, 262, 269, 334 **BD** 5, 8, 147, 148, 150

başkumandan *a.* Başkomutan. **BD** 148, 149, 150⁵, 151², 154², 155³, 157³, 158³, 160², 172, 195

başkumandanlık *a.* Başkomutanlık. **BD** 147, 148

başlamak 1- Bir işe girişmek, harekete geçmek. **BÖ** 5, 6², 8², 11², 13, 16, 17, 19, 24, 26, 35², 39, 46, 49, 50², 58, 62, 63², 66, 77, 84, 87, 88, 90, 110², 111, 115, 116, 117, 119², 121, 123, 126, 128, 129, 143, 144, 145, 150, 151, 152², 167, 169, 170, 177, 178, 180, 187, 193, 199, 202, 203, 206², 212, 223², 224, 225⁴, 228², 229, 234, 244, 249, 253, 254³, 256⁵, 258, 264, 269², 272, 283, 284, 285, 293³, 295, 296, 303, 304, 309, 320, 321, , 326³, 336, 339, 340, 341, 342², 343, 346, 347, 348, 350, 357, 358³, 361, 362², 363, 365, 367², 371, 381, 382, 386, 391, 398, 404, 405, 406⁴, 409², 415, 416, 417, 421, 426², 434²**BD** 11, 27, 29, 34, 38, 44², 45, 48², 59, 67, 72, 73, 75, 77, 81, 92, 93, 95, 99, 101, 102, 103, 111, 117², 120, 121, 122, 123, 124, 127, 139, 141², 144, 148,

149, 160, 161, 162², 170, 173, 174², 175, 176, 177², 178, 186, 193, 200, 201, 209, 211²- Olmak, oluşmak, ortaya çıkmak. **BÖ** 7, 35², 36, 37, 41, 45, 58, 77, 82, 86, 95, 106, 111², 125, 130, 147, 152, 161, 166², 170, 218, 219², 234², 237, 246, 248, 251, 258, 259², 265, 266, 283, 285, 289, 292, 295, 308, 319, 324, 353, 387, 397, 404, 408², 414, 420, 426, 429², 430 **BD** 14, 17, 23, 29, 42, 44, 47, 52, 56, 72, 73, 94, 101, 126, 127, 135, 136, 148, 170, 173, 190, 195, 196

başlangıç *ed.* Ön söz, giriş, mukaddime. **BÖ** 8

başlı başına *zf.* Bütün yönleriyle, tamamen. **BÖ** 7

başlı *sf.* Başlı olan. **BD** 196

başlıca *sf.* En önemli, başta gelen. **BD** 144

başsağlığı *a. mec.* Ölen bir kimsenin yakınlarına ilgi ve yakınlık göstermek. **başsağlığında bulunmak** Başsağlığı dilemek. **BÖ** 380 **BD** 83

başsız *sf.* Yöneticisi, başkanı olmayan. **BÖ** 24

başta *zf.* İlk olarak. **BÖ** 247, 362

batak *a.* Üzerine basıldığında çöken çamurlaşmış toprak. **BÖ** 13 **BD** 161²

bataklık *a.* Çok derin olmayan sularla örtülü bataklık bölge, aynaz, azmak. **BD** 17

Batı Kağan *öz. a. mec.* Batı'daki kağan. **BÖ** 61, 63⁵, 64, 67², 68, 69³, 77, 117², 150, 159, 183, 185, 187, 189,

190², 191, 192², 196², 200, 216, 229², 230, 237², 299, 308, 310³, 311, 316², 373 **BD** 107², 117, 130 'Geceye doğru, Batı Kağanı'ndan elçi geldiğini duymıyan kalmamıştı. '

Batı öz. *a.* Bulunulan yere göre güneşin battığı yönde olan bölge, garp. **BÖ** 69, 77⁴, 117, 159², 197, 198⁴, 202², 203, 205, 209³, 210, 214⁵, 227, 231², 244, 318, 391 **BD** 8, 14, 87, 101, 107, 109, 112, 113, 117⁴, 157², 162, 181³, 204, 205, 206³, 207², 209

batılı *sf.* Batı ülkeleri veya batı bölgesi halkından olan (kimse), Garplı, Mağribî. **BÖ** 197², 203³, 205⁴, 206³, 207, 209 **BD** 118, 125

batırmak Bir şeyin sıvı veya yumuşak bir maddenin içine gömülmesine yol açmak, batmasını sağlamak. **BD** 178, 194⁴

batmak 1-Dünya'nın dönüşü dolayısıyla Güneş, Ay ve yıldız ufkun altına inmek. **BÖ** 23, 177, 179², 181, 295², 320, 324 **BD** 10, 13, 14, 38, 54, 136, 140, 143², 144, 145², 161, 182, 190, 199, 202, 2042- Saplanmak. **BÖ** 176, 416 **BD** 1753- Yok olmak. **BÖ** 177, 254, 379, 430²**BD** 7, 204

Battal Gazi öz. *a.* **BÖ** 8

bay Erkek. **BÖ** 72³, 86, 87², 89, 94

bay *sf. esk.* Parası, malı çok olan, zengin (kimse) **BÖ** 67, 198, 200³, 209 **BD** 66 **bay kılmak** Zenginleştirmek, zengin etmek. 'Budunu biraz bay kılmak, karnını doyurmak gerekti. ' **BÖ** 67, 284

bayağı 1-*sf.* Aşağılık, pespaye. **BÖ** 39, 52, 263, 3412- *zf.* Oldukça, epey. **BÖ** 56, 109 **BD** 114, 155

bayağlaşmak *nsz.* Bayağı bir durum almak, bayağı bir duruma girmek, sıradanlaşmak. **BÖ** 7

baygın *sf.* Bayılmış, kendinden geçmiş. **BÖ** 134, 140, 179, 206, 235 **BD** 21, 161, 187, 188

baygınlık *a.* Baygın olma durumu. **BD** 177 **baygınlık gelmek** İç sıkılması, iç daralması, bıkkınlık. **BÖ** 53, 222, 363

bayılmak 1-*nsz.* Baygın duruma girmek, uyur gibi olmak, kendinden geçmek, kendini kaybetmek. **BÖ** 48, 95, 119, 131, 134, 138², 139, 205², 206, 207, 310, 326, 346, 372 **BD** 177, 186, 1892- Çok hoşlanmak, çok sevmek. **BÖ** 82

bayıltmak Bayılmasını sağlamak, bayılmasına yol açmak. **BÖ** 35

bayıra. Küçük yokuş, belen, kıran, şev. **BÖ** 109, 110, 111⁴, 296, 379, 424 **BD** 113²

Bayırku öz. *a.* **BÖ** 46, 274, 275

Baykal öz. *a.* **BÖ** 169

bayrak *a.* Bir milletin, belirli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş, sancak. **BD** 20, 24, 45 **bayrak açmak** Bir ülkü yolunda toplanmaya çağırmak. **BD** 24

→ *bayrakaltı*

bayrakaltı (*doğ.*) bayrak altına. *ask.*
Askerlik. **BD** 46

bayram *a.* Özel olarak kutlanan gün.
BÖ 364 **BD** 9, 133, 180

Baz Kağan *öz. a.* **BD** 29, 31², 32, 41,
70, 71³, 73, 78, 82², 83, 92, 101, 109,
195, 211

bazen *doğ.* / **bazan** *zf.* Ara sıra. **BÖ**
17, 116, 147, 265, 283, 351, 357²,
405² **BD** 73, 99², 102², 113, 114, 148,
212

bazı *sf.* Birtakım, kimi. **BÖ** 7, 16, 17,
55, 104, 223, 246, 261, 262, 326, 364,
370, 384, 385, 418, 428 **BD** 44, 74,
140, 141, 149³, 166, 168, 200

bebek *a.* Meme ve kucak çocuğu. **BÖ**
269², 432

becerikli *sf.* Becerisi olan, elinden iş
gelen, usta, maharetli, mahir,
mahirane. **BÖ** 229 **BD** 130

beceriksiz *sf.* Becerisi olmayan, usta
olmayan, maharetsiz. **BÖ** 40, 85 **BD**
147

beceriksizlik *a.* Beceriksiz olma
durumu, maharetsizlik. **BÖ** 165, 178

beceriksizleşmek *nsz.* Beceriksiz bir
duruma gelmek. **BÖ** 112

becermek Güç görülen bir iş veya
duruma çözüm bulmak, üstesinden
gelmek. **BÖ** 46, 129, 154 **BD** 114

bedbaht *sf.* *Far.* Mutsuz, bahtsız,
talihsiz. **BÖ** 357

bedel *sf.* Eşit, denk. **BÖ** 40

bey (*doğ.*) beğ 1- *mec.* Küçümsemek,
küçük görmek için kullanılan bir söz.
BÖ 6 ' ... ve buna rağmen hâlâ o canlı
gülümseyişini nasıl koruyabildiğinin
hikmetini mi, arziyatçı beğimiz?' 2-
ask. Komutan. **BÖ** 24, 28², 29, 31,
32², 42², 43¹¹, 44², 45², 46⁴, 47, 48, 51,
52², 53², 54³, 55, 56⁴, 59⁴, 60⁴, 61²,
62³, 64³, 65⁷, 66, 72², 77³, 78³, 79³,
80⁷, 82, 83⁴, 86², 91, 98, 99³, 119,
120⁴, 125, 126⁴, 128², 130², 131, 140²,
141, 143², 144, 146, 147, 148, 150,
159, 162³, 163⁴, 165², 166², 167³, 183,
189, 198², 199, 203, 214, 219, 220,
221, 223, 224, 237⁴, 238², 243, 245,
246, 248², 249³, 255, 258³, 270, 282²,
284, 286, 287², 288⁴, 291, 293, 294,
296, 299, 308, 342, 351, 358, 359,
369, 378, 379, 384², 386, 387, 388³,
389, 390, 391², 392, 398, 399, 402,
403, 405, 406, 429, 432 **BD** 18, 28,
29², 30², 34, 36, 46, 70⁵, 71³, 73, 75,
76, 82, 83², 84², 86, 88, 93, 96, 98²,
99⁴, 101, 102, 103⁵, 104³, 114, 117²,
118³, 120, 121², 125, 130⁴, 131³, 132,
133, 135, 136, 137², 138, 140, 142⁴,
143², 163, 168, 172, 180, 184⁴, 185,
190, 192, 194, 195, 196⁴, 197, 198,
201², 202, 203, 204

→ *beylerbeyi*

beylerbeyi (*doğ.*) beğlerbeği *a. tar.*
Sancak beylerinin başı. **BÖ** 247

beğenilmek Sevilmek, hoşça gidilmek.
BÖ 223

beğenmek İyi ve güzel bulmak. **BÖ**
31, 56², 72³, 112, 131, 172, 181, 189,
200, 204, 217, 303, 334, 342, 343,
363, 374², 416 **BD** 8, 26, 41, 155, 205

bekçi *a.* Bir şeyi veya bir yeri bekleyip korumakla görevli kimse. **BÖ** 404

bekçilik *a.* Bekçinin yaptığı iş. **BÖ** 326

beklemek 1- *nsz.* Ummak. **BÖ** 5, 35, 61, 73, 74, 84, 132, 223, 312², 388 **BD** 15, 103, 1492- *nsz.* Bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kalmak, durmak. **BÖ** 48, 62, 67, 84², 86, 87, 90, 106, 126, 127, 130, 143, 150, 151, 158², 159, 164, 170, 174², 178², 188, 207, 223, 236, 240, 244, 254, 256², 258, 262, 266², 276, 283, 285, 295, 296, 299, 309², 316, 335, 351, 374, 380, 383², 389², 392, 396, 397, 402, 404, 416², 417, 426, 429, 434, 435 **BD** 10, 11, 15, 16, 20, 38, 42, 45², 72, 78, 82, 83, 87, 88, 91, 96, 99, 104, 113, 123, 131², 137, 142, 150, 154, 156, 157³, 162², 168³, 169, 170, 173⁴, 180, 182, 190, 194, 203

beklenmedik *sf.* Beklenmeyen, umulmayan. **BÖ** 260 **BD** 119

bel-I *a. anat.* İnsan bedeninde göğüsle karın, sırtla kalçalar arasında daralmış bölüm. **BÖ** 8², 15, 37, 60, 87, 110, 129, 156, 170, 172, 175, 196, 204, 285, 301, 320, 347, 368, 373², 403², 405, 414, 416, 429, 431, 432 **BD** 10, 13, 17², 18, 36, 54², 56, 105, 126³, 140, 142², 143, 145, 150, 151, 191, 204

bel-II *a. Far.* Toprağı aktarmaya veya işlemeye yarayan, uzun saplı, ayakla basılacak yeri tahta, ucu sivri kürek veya çatal biçiminde bir tarım aracı. **BÖ** 340³

bela (*doğ.*) **belâ** *a. Ar.* Büyük zarar veya sıkıntıya sebep olan olay veya kimse. **BÖ** 179, 294², 299, 313, 324, 333 **BD** 183³**bela kesilmek** Birine sıkıntı ve eziyet vermek, musallat olmak. **BÖ** 265 **belaya uğramak** Beklenmedik bir belayla karşılaşmak. **BD** 90

belalı *sf.* Yoran, üzen, can sıkıan. **BD** 28, 103

belirmek İyice görünür ve anlaşılır bir durum almak, tebarüz etmek. **BÖ** 36, 49, 337 **BD** 10, 150

belirsiz *sf.* Belirli olmayan, belgisiz, gayrimuayyen, vuzuhsuz. **BÖ** 263, 342, 351 **BD** 9, 179

belirtmek Açıklamak, tebarüz ettirmek. **BÖ** 374

belki (*Ar. + Far.*) *zf.* Olabilir ki, muhtemel olarak. **BÖ** 5, 12, 15, 28, 32, 56, 58, 64, 71, 82, 87², 107, 119, 142, 146, 160, 176, 178, 180, 234, 265, 267, 311², 327, 331, 340, 366, 368, 383, 395, 425, 428, 429 **BD** 15, 33, 36², 54, 58², 67, 77, 79, 88, 103, 106, 131, 139, 144, 156, 167, 188, 192, 193, 207, 209

bellemek-I Bel denilen araçla toprağı işlemek, aktarmak. **BÖ** 340², 341², 343³, 354

bellemek-II Öğrenmek. **BÖ** 362, 363

belletmek Bellemesini sağlamak, öğretmek. **BÖ** 385

belli Gizli olmayan, ortada olan, aşikar, zahir. **BÖ** 12, 29, 33, 55, 105,

118, 131, 145, 162, 181, 194, 309, 328, 381, 387 **BD** 10, 16, 24, 42, 44, 107, 142, 149, 200, 212 **belli etmek** Sezdirmek, hissettirmek. **BÖ** 23, 40, 61, 66, 144, 414 **BD** 91, 155, 183 **belli olmak** Anlaşılmak, açıklanmak. **BÖ** 27, 72, 110, 431 **BD** 65, 67, 99, 124, 127, 201, 206

→ *belli belirsiz*

belli belirsiz *zf.* Zorlukla seçilerek, yarı belirsiz olarak, duyularak, çok az belli olarak. **BÖ** 29, 47, 175, 335 **BD** 151, 190

besili (*doğ.*) **belsi** *sf.* Semiz, semirtilmiş. **BÖ** 181, 302

ben-I *zm.* Teklik birinci şahsı gösteren söz. **BÖ** 6, 7, 8², 11, 12², 14, 15, 19², 22, 27, 28², 31², 33⁵, 36, 37, 39³, 41, 42⁸, 43, 44, 54, 55⁵, 56, 58⁴, 60⁴, 61², 65⁴, 66⁵, 67, 68³, 69⁶, 70², 74⁶, 77², 80⁴, 86³, 88², 91³, 93⁵, 94², 96³, 97, 100⁵, 102, 105⁴, 106⁸, 107⁶, 108², 109⁵, 113², 116², 117, 118, 119³, 120⁹, 124, 126², 130, 131, 132, 134³, 140, 141³, 142, 143, 144, 146³, 150, 152, 156, 158, 163², 164, 171², 172, 174, 177², 185, 187², 192⁶, 196, 197, 202, 210, 211, 212², 214, 218², 220, 221⁶, 225, 228³, 232, 233³, 234, 236², 239, 240², 242, 243², 244³, 248, 252², 253⁵, 257, 258⁵, 260³, 262², 263, 265, 267, 270, 271², 272, 273², 274², 278, 279, 287, 288⁵, 289³, 291, 300², 302, 305, 308, 309, 318, 321, 322, 334², 335, 336, 340³, 341⁶, 342, 343, 346³, 347, 353, 354⁷, 358³, 359³, 360, 362², 363, 364, 366, 373³, 375, 376, 385, 386, 388, 389, 392², 393, 395³, 396, 404, 411, 415³, 416², 425 **BD** 11⁵, 12³, 13²,

14, 15, 26, 33, 38, 39³, 40, 41, 43⁴, 44³, 45, 46, 49³, 52, 55³, 56⁴, 59, 62, 63, 65, 66², 68, 75, 79³, 81, 83, 86², 87, 88⁴, 93³, 95⁴, 96², 98³, 99², 104, 107⁶, 108³, 112², 116, 118, 121, 134², 138², 139², 140², 142³, 143⁴, 144², 155⁴, 157², 158², 170², 180, 181, 184², 185², 190², 196, 197, 198²

→ *bana bak!*

bana bak! *ıkz.* ‘beni dinle’ anlamında kullanılan bir seslenme ve gözdağı sözü. **BÖ** 210, 212, 213, 253, 258, 341, 353², 375

ben-II *a.* Çoğu doğuстан, tende bulunan ufak, koyu renkli leke veya kabartı. **BD** 134

benimsemek Bir şeyi kendine mal etmek, sahip çıkmak, kabullenmek, tesahup etmek. **BÖ** 357 **BD** 195

beniz *a.* Yüz. **BÖ** 26, 37, 81, 95, 132, 273, 370 **benzi sapsarı olmak** Yüzünün rengi solmak. **BÖ** 86, 272, 294, 324 **benzi sararmak** **BÖ** 143, 222, 294, 324 **BD** 212 **benzi atmak** Ansızın yüzünün rengi sararmak, solmak. **BÖ** 218, 271 **benzine kan gelmek** Sağlığı yerine gelmek, benzinin solgunluğu geçmek. **BÖ** 370 **benzi solmak** Gücünü yitirmek, sağlık sorunu olmak. **BÖ** 380 **BD** 18, 80

benzemek 1- İki veya iki nesne arasında birbirini andıracak kadar ortak nitelikler bulunmak, andırmak. **BÖ** 12², 19, 31, 44, 58, 62, 72, 79, 82², 91, 110, 112, 117, 124, 195², 203, 213, 255, 261, 265, 279, 340, 348, 361, 384 **BD** 11, 18, 32, 45, 67, 79, 106, 111,

112, 114, 122, 130², 135, 136², 145, 163, 188, 208, 211, 2122- Sanısını uyandırmak, gibi görünmek. **BÖ** 257, 362, 363, 420 **BD** 10², 30, 168

benzer *sf.* Nitelik, görünüş ve yapı bakımından bir başkasına benzeyen veya ona eş olan, benzeri, müşabih, mümasil. **BÖ** 363, 410 **BD** 63, 180³

benzerlik *a.* Benzer olma durumu. **BD** 31, 190

benzeyiş *a.* Benzeme işi. **BÖ** 194 **BD** 111, 122

beraber 1- -e rağmen, -e karşın. **BÖ** 6, 7, 72, 174 **BD** 1822-*zf.* Birlikte, bir arada. **BÖ** 16, 30, 34, 49, 63, 159, 205, 206, 300, 370², 419 **BD** 16, 85, 119², 132, 133, 134, 136, 169, 207

bere *a.* Bir yere çarpma, incitme veya vurma sonucu vücudun herhangi bir yerinde oluşan çürük. **BÖ** 92, 159²

bereket *a.* *Ar.* Bolluk, gürlük, ongunluk, feyiz, feyezan. **bereket versin** Bir kimsenin bir durumdan hoşnutluğunu anlatan söz. **BÖ** 136, 141, 178, 383

beri 1- *a.* Konuşanın önündeki iki uzaklıktan kendisine daha yakın olanı. **BÖ** 9, 16, 27, 33, 36, 37, 99, 107, 138, 151, 161, 163², 188, 246, 254, 258, 324, 344 **BD** 10, 36, 57, 82, 148, 1492- *e.* -den bu yana. **BÖ** 54, 63, 115, 116, 129, 217, 230, 245, 269, 302, 324, 333, 336, 341, 342, 366, 372, 382, 387², 402, 405², 410, 414, 417 **BD** 11, 23, 35, 45, 50, 56, 74, 75, 77³, 104, 106, 110, 150, 186, 195 **beri gelmek** Öne çıkmak. '*Tunga Tigin*'le

boy ölçüşmek isteyen varsa beri gelsin. '. **BÖ** 33, 42, 274, 346, 354²

beriki *zm.* Beride olan şey veya kimse. **BÖ** 118, 129, 172, 201, 233, 252, 267, 328, 375, 431 **BD** 44, 91, 151, 170

berkitilmek *nsz.* Berkitme işi yapılmak. **BD** 200

beslemek 1-Yetiştirmek. **BÖ** 582- Yiyecek ve içeceğini sağlamak. **BÖ** 339², 350

beslenmek Besleme işine konu olan. **BÖ** 19, 282 **BD** 72

beş *sf.* Dörtten bir artık. **BÖ** 13, 18, 22, 23, 25, 39, 51, 66, 91, 101², 150, 153², 154, 155, 156², 160, 186, 187, 188, 203², 204, 206, 224, 246, 256⁴, 257, 260, 276, 292, 293, 294, 302, 303, 304, 305², 307, 308, 315, 318, 343, 357, 374, 375, 378, 379, 387², 388, 393, 395, 405², 407, 409², 410, 411, 417, 422³, 434 **BD** 11, 12, 20, 21, 22³, 26, 32, 44, 46, 47², 49, 54, 83, 84, 99, 104, 107, 119, 130, 151², 158, 166, 169, 176⁵, 195², 205, 206, 208, 209, 210³

beşer *sf.* Beş sayısının üleştirme sayı sıfatı. **BÖ** 241, 282, 403 **BD** 135, 186

beşinci *sf.* Beş sayısının sıra sayı sıfatı, sırada dördüncüden sonra gelen. **BÖ** 207, 386 **BD** 45, 52, 161

bet *a.* Beniz sözcüğüyle birlikte 'yüz rengi' anlamında ikileme oluşturan bir söz. **BÖ** 37

beter *sf. Far.* Daha çok, çok kötü. **BD** 104

beyaz *a. Ar.* Ak, kara, siyah karşıtı. **BD** 149², 152

beyazlık *a.* Beyaz olma durumu. **BÖ** 434

beyin *a. anat.* Kafatasının içinde beyin zartlarıyla örtülü, iki yarım küre biçiminde sinir kütlesinden oluşan duyum ve bilinç merkezlerinin bulunduğu organ, ensefal, dimağ. **BÖ** 66, 178, 192, 215, 216, 219, 248, 295, 328, 334, 342, 363, 379, 391 **BD** 27, 28, 77, 113, 114, 130, 190, 191, 193, 209, 211 **beyninde çakın çakmak** Zihinde birden bir düşünce doğmak. **BÖ** 126 **beyninde şimşek çakmak** Zihinde birden bir düşünce doğmak. **BÖ** 296, 307 **beyninden ışık geçmek** Zihinde birden bir düşünce doğmak. **BÖ** 180 **BD** 136194 **beyninde yıldırım çakmak** Zihinde birden bir düşünce doğmak. **BÖ** 248

beynini çatlatacak gibi Bir şeyi çok fazla düşünmek. **BÖ** 137 '*Sançar beynini çatlatacak gibi düşünüyordu.* ' **beynine kazılmak** Unutulmamak, çok iyi hatırlanmak. **BD** 36 '*...Urungu işitmiyor, yalnız beynine kazılan birkaç söz, aralıksız olarak içinde tekrarlanıyordu.* '

beylik *a.* Bey olma durumu. **BÖ** 334 **BD** 184

bezek *a.* Süs, ziynet. **BÖ** 25

bezenmek *nsz.* Bezeme işine konu olmak, süslenmek. **BÖ** 30

bezgin *sf.* Yaşama veya iş görme isteğini yitirmiş. **BÖ** 376

bezginlik *a.* Bezgin olma durumu, usan. , yorgunluk. **BÖ** 308 **BD** 108

bezmek Bezgin duruma gelmek, bezginlik getirmek, bıkıp usanmak. **BÖ** 37, 358

bıçak *a.* Bir sap ve çelik bölümden oluşan, kesici araç. **BÖ** 8, 19, 59, 60, 71, 93, 94, 96, 102, 115, 121, 122³, 124, 129, 130², 142, 154, 155², 156⁶, 170, 189, 199, 218³, 235⁴, 251, 282, 320, 325², 338, 403³, 404, 409², 414³, 416, 431, 432 **BD** 10, 13⁴, 14³, 15², 18², 36², 54, 55⁴, 57⁴, 58, 60, 79, 105², 113², 132, 135, 136⁶, 138², 139, 140⁶, 142², 143⁴, 144², 145⁴, 191⁴, 202, 204², 205², 206 **bıçak çekmek** Üzerindeki bıçağı birden eline alarak birine saplamaya hazırlanmak. **BÖ** 129, 414, 416, 431 **BD** 15, 192

bıçaklamak Bıçakla yaralamak. **BD** 204

bıkkınlık *a.* Çok bıkmış olma durumu. **BÖ** 364

bıkmak Tekrarlanması, sürüp gitmesi yüzünden bir şeyden doyunluk veya yorgunluk duyarak onu istemez duruma gelmek, usanmak. **BÖ** 37, 265, 358, 379

birakabilmek Bırakma gücü bulunmak. **BD** 104

birakılmak *nsz.* Bırakma işine konu olmak, terk edilmek. **BÖ** 43, 154, 412 **BD** 92

bırakmak 1-Uğraşmaz olmak, artık uğraşmamak. **BÖ** 6², 23, 40, 41, 50, 122, 130, 138, 158, 163, 172, 206², 223, 340², 341, 344, 370, 372, 373, 384, 410, 416, 417 **BD** 6, 49², 161, 168, 184, 202² 2-*nsz.* Yanına almamak, yanına götürmemek. **BÖ** 115, 132, 144, 150, 167, 186, 191, 195², 214, 227, 245, 257, 267, 273, 307², 327, 339, 348, 418, 419 **BD** 17, 58, 102, 2033- Elinde bulunan bir şeyi tutmaz olmak. **BÖ** 173, 207, 224, 281, 292, 415², 416², 422, 432 **BD** 15, 54, 57, 100, 2124-Kendinden sonraya kalmak, neslini devam ettirmek. **BÖ** 176 '*Kim bilir, belki de yer yüzünde bir oğul bırakmadan göçecekti.*' 5- Ayrılmak, terk etmek. **BÖ** 228², 295, 305, 308, 328, 330, 390 **BD** 107, 1206- İzin vermek, göndermek. **BÖ** 257, 301 **BD** 43, 50, 73, 75, 93 '*Seni kılıçla içeri bırakmazlar.*' 7- Bir şeyin olması için çaba sarfetme, oluruna bırakmak. '*Gök Türk Kağanlığı'nın geleceğini bir talih denemesine mi bırakacağız.*' **BÖ** 309 8- Bir işin sorumluluğunu, yükümlülüğünü başkasına vermek, görevlendirmek. **BÖ** 316, 372 **BD** 44, 132, 148, 1969-*nsz.* Ölen ayrılan birinden iş, kişi, nesne vb. şeyler kalmak. **BD** 13, 24, 206

bıyık *a.* Üst dudak üzerinde çıkan kıllar. **BÖ** 422

bıyıklı *sf.* Bıyığı olan. **BD** 79²

biçim *a.* Bir nesnenin dış çizgileri bakımından niteliği, dıştan görünüşü, şekil, eşkal. **BÖ** 141, 172², 280, 361, 370 **BD** 106, 134

biçmek 1-*a.* Yayılım ateşiyle öldürmek. **BÖ** 3052- Belli bir biçim vererek kesmek. **BÖ** 421 **BD** 100

biftek *a.* *Fr.* Izgara veya tavada pişirilen, genellikle dana eti dilimi. **BÖ** 6

bilakis *zf.* *Ar.* Tersine olarak, tam tersine, tersine, aksine. **BÖ** 81, 111, 170 **BD** 40, 59, 204

bildirmek Herhangi bir şeyi haber vermek. **BÖ** 16, 48, 54, 98, 99, 120, 144, 145, 150, 159, 160, 176, 182, 184, 187, 210, 220, 227², 229, 238, 245², 253, 262, 300, 302, 310, 312, 315², 330, 347, 357, 358, 363, 367, 373, 386, 394, 407, 433 **BD** 7, 23, 31, 42, 46, 47, 70, 72, 87, 90², 92, 94, 95, 101, 124, 131³, 138, 143, 144, 151, 154, 157, 163, 166, 168², 172, 195², 197²

bile 1-*bağ.* Da, de, dahi. **BÖ** 5, 8, 6², 12, 32, 43, 45, 47, 48, 49, 50², 56, 59², 60, 61, 64, 71, 72, 80, 91, 113, 115, 123, 129, 131, 140, 147, 150, 152, 153, 163, 164, 167, 175⁵, 185, 195, 207, 217, 225, 244, 247², 249, 256, 257, 263, 264, 267, 287, 288, 293, 303, 311, 313², 325, 330, 334, 335, 339, 341², 354, 360, 375, 379², 380, 382³, 388, 395³, 401, 403², 404, 407, 409, 418, 420 **BD** 6, 12, 13, 16, 19, 22, 23, 27, 28, 30, 32, 35, 36, 44, 54, 56, 57, 59², 74, 91, 95, 99, 101, 102, 106, 118, 121, 127, 136, 144, 147, 148, 154, 161, 164, 167, 181, 190², 198, 201, 208, 209, 212 2- *zf.* Üstelik. **BÖ** 12 **BD** 136, 157

bilek 1-*a.* Elle kolun, ayakla bacağın birleştiği bölüm. **BÖ** 102, 110, 129, 204², 278, 373, 414², 422 **BD** 92, 125, 1272- Güç, kuvvet. **BÖ** 131 **BD** 20, 104, 121

bilemek Kesici aletlerin ağzını, çark, zımpara, ege, bileği taşı vb.nde keskinleştirmek, keskin duruma getirmek, kılağalamak, zağlamak. **BÖ** 10², 23, 301, 392

Bilge Tudun *öz. a.* **BÖ** 42², 45³

bilgi İnsan zekâsının çalışması sonucu ortaya çıkan düşünce ürünü, malumat, vukuf. **BÖ** 33, 83, 176, 252, 254, 269, 302, 360, 363 **BD** 29, 66, 104, 147, 150², 196 **bilgi edinmek** Bir durumu öğrenmek, bilgi almak. **BÖ** 63, 357, 384 **BD** 78, 117

bilgiç *sf.* Bilgili. (kimse) **BÖ** 175²

bilgili *sf.* Bilgi sahibi olan, malumatlı, malumattar, malumat sahibi, haberli. **BÖ** 64, 66, 354 **BD** 130

bilgin *a.* Bilimsel bir konuda çok bilgisi olan kimse, bilimci, âlim. **BÖ** 270, 294, 357

bilgisizlik *a.* Bilgisiz olma veya bilgi yokluğu durumu, bilisizlik, cahillik, cahiliyet, cehalet. **BD** 167

bilhassa *zf. Ar.* Özellikle. **BD** 82, 148

bilim *a.* Belli bir konuyu bilme isteğinden yola çıkan, belli bir amaca yönelen bir bilgi edinme ve yöntemli araştırma süreci. **BÖ** 353, 354⁴, 358, 375

bilinmedik *sf.* Herkes tarafından öğrenilmemiş. **BÖ** 361, 433 **BD** 36, 108, 151' *Bu filozofluk kişinin başından usunu alan bilinmedik bir sayrılık olacak.*

billur *sf.* Duru, temiz ve akıcı. **BÖ** 169

bilmece Bilinmeyen şey, muamma. **BÖ** 137, 241, 244, 301, 384² **BD** 58, 130, 178

bilmek 1- *nsz.* Bir şeyi anlamış veya öğrenmiş olmak. **BÖ** 8², 9, 10, 12, 14, 22, 23, 24, 27², 28⁴, 31, 32², 36, 40, 48, 52, 55, 58³, 59³, 61², 63, 67, 69, 72², 73, 77, 79², 81³, 82², 84, 85, 87, 88², 89, 91⁵, 92³, 93², 95², 96², 97², 98, 100, 104, 111, 112, 113, 117, 119, 121², 122, 124², 127, 128, 131, 135, 136, 140³, 141, 143², 145³, 146², 147, 155, 156, 160², 164⁴, 169, 171, 172, 174, 175, 176⁴, 181, 189, 191², 199, 200, 202, 207, 210, 215, 216², 218, 219², 221², 222, 227³, 231, 232⁴, 234², 236, 237, 239², 243², 244, 246², 253, 254, 256, 259, 262, 263⁴, 265, 267, 269, 270, 272, 279, 283, 284, 288, 296, 301³, 302², 307, 312², 313, 315, 317, 320², 321, 322, 326², 327, 337³, 338, 340², 341³, 346³, 348, 350, 353³, 354⁵, 357², 358, 360³, 364, 365, 366, 367, 372, 373, 378, 381, 382³, 384, 387, 388, 389², 395², 397, 401, 402³, 403², 404², 407, 410, 417, 418³, 419, 421, 424, 425, 431, 433³ **BD** 11, 12, 13, 14, 16², 19, 26², 27, 31, 38, 39², 42, 44, 46², 49, 52, 57, 60³, 62, 63, 67, 74, 77², 78², 79², 86, 87, 88², 90, 94, 98, 103, 104, 105, 107², 108, 113, 118, 121, 122, 127, 130², 131, 133, 134²,

136⁶, 137², 139, 142⁵, 144, 145, 147, 156, 158, 161², 162, 167², 168, 169, 173, 174, 175, 177, 181², 182², 183², 186², 188, 189⁴, 190, 191, 192², 193, 194, 196, 197⁴, 199, 207, 208, 209, 211, 2122- Tanımak, hatırlamak. **BÖ** 176, 204, 258, 282, 312, 321 **BD** 20, 131, 1343- Sanmak, varsaymak, farz etmek. **BD** 39

→ *bile bile*

bile bile *zf.* Bilerek, isteyerek, önceden tasarlayarak, düşünülerek, kasten. **BD** 126

bin 1-*sf.* On kere yüz, dokuz yüz doksan dokuzdan bir artı. **BÖ** 7², 8, 22, 24, 25, 27, 29, 54, 66, 70², 91, 140², 150³, 160², 162, 163, 177, 179, 204, 216, 246, 255, 295², 296, 303⁵, 304², 305, 306, 308, 309, 311⁸, 315³, 319², 324⁶, 326, 333², 357, 374², 379, 430², 431, 432 **BD** 8, 9, 72³, 118, 147³, 150, 151², 154³, 155, 156⁶, 157, 158, 160, 164, 172², 173, 199²- *sf.* Pek çok, çok sayıda. **BÖ** 363, 414

→ *binde bir, binbir*

binde bir *zf.* Seyrek. **BÖ** 414

binbir (*doğ.*) **bin bir** *sf.* Pek çok, çok sayıda. **BD** 40, 188

bin türlü *zf.* Birbirinden çok farklı, çok değişik bir biçimde. **BÖ** 37, 81, 120, 307**BD** 103

binbaşı *a. ask.* Orduda rütbesi yüzbaşıyla yarbay arasında bulunan ve asıl görevi tabur komutanlığı olan subay. **BÖ** 11⁵, 24, 28, 30, 33, 41, 49, 65, 71, 85, 89², 96, 97, 98, 99, 101²,

113, 122, 131, 132, 134, 135, 137², 138², 139², 143, 144², 150², 154, 155, 159³, 160², 161, 163, 164, 166⁴, 180², 182³, 187², 188, 199, 204, 205, 209², 215, 217, 222, 225, 227, 228³, 229⁴, 230², 231³, 232, 235², 238², 239, 240², 241², 243², 244², 246, 248³, 249³, 274, 279, 290, 295, 299³, 300², 301⁴, 302⁵, 303², 304, 305², 310, 311², 312, 318, 319, 327, 390, 398, 411 **BD** 21, 28³, 31³, 34, 35, 36², 38², 39, 108³, 109², 111⁵, 112², 116³, 117, 118², 120, 121, 122, 123, 125, 126, 130², 131², 132², 136², 137, 139, 140², 142², 145, 162, 166², 168, 171, 187³, 188, 190², 192, 196, 197, 198², 201³, 202², 203, 204, 205⁴, 206², 207, 208, 211, 212, 213

bindirmek Bir kimseyi bir şeyin üzerine çıkartmak, oturtmak veya içine yerleştirmek, binmesini sağlamak. **BÖ** 119, 166, 205, 206, 235, 327², 328, 330 **BD** 150

binek *sf.* Binmeye yarayan. **BÖ** 185², 267 **BD** 106

binici *a.* Ata binen kimse. **BÖ** 32, 62, 190, 205, 207, 374, 417, 426 **BD** 113, 118, 119, 209, 210

binicilik Ata binilerek yapılan spor. **BÖ** 175

binicisiz Bir binek hayvanının üzerine binen kimsenin olmaması. **BÖ** 235 'Uzakta keskin gözlerle bakarak bir atın binicisiz durduğunu, biraz yaklaşınca yerde birisinin yattığını görmüştü.'

binlerce *sf.* Pek çok, çok sayıda. **BÖ** 25², 32, 39, 46, 302, 314, 319, 380, 403, 434 **BD** 65, 148

binmek Yüksek bir şeyin veya bir hayvanın üstüne çıkıp ayaklarını sallandırarak oturmak. **BÖ** 19², 27, 34, 37, 62³, 115, 127², 139, 150, 175, 176, 187, 192, 195, 206, 213, 222, 224, 261, 269, 273, 281, 285², 300, 302, 318, 327, 339, 341, 354, 378, 382³, 418 **BD** 20, 54, 69, 91, 101, 151

bir ara *zf.* Kısa bir süre. **BÖ** 121, 136, 163, 180, 253 **BD** 28, 117

bir arada *zf.* Toplu bir durumda, birlikte, toplu olarak. **BÖ** 256

bir araya gelmek Bir yerde toplanmak, buluşmak. **BÖ** 132

bir çırpıda *zf.* Çabucak. **BD** 88

birçok (*doğ.*) **birçok** *sf.* Oldukça çok, sayısı belirsiz, bir hayli. **BÖ** 7, 24, 48, 59, 67, 71², 91, 95, 104, 166, 167, 176², 202, 203, 214, 217, 220, 256, 262, 282, 285, 294, 296², 311, 317, 319, 327, 357, 363, 370, 378, 383, 395², 431 **BD** 5⁴, 6, 10, 17³, 35, 100, 179

bir daha *zf.* Yeniden, tekrar. **BÖ** 49, 234, 308, 318, 329, 330, 420, 429, 431 **BD** 10, 12, 31², 32, 60, 63, 107, 112, 133, 189, 202, 204, 206, 210

bir diğeri *zm.* Başkası. **BÖ** 6

bir o kadar Ne kadar varsa o kadar daha, bir katı, bir misli. **BÖ** 69, 324

bir *sf.* Bu sayı kadar olan. **BÖ** 5¹⁰, 6⁷, 7¹¹, 8¹³, 9⁵, 10⁵, 12⁸, 13⁶, 14¹⁰, 15²,

16¹³, 17³, 18², 19¹², 23², 24⁶, 25, 26⁴, 27, 28⁴, 29⁴, 30³, 31², 32³, 33, 34⁷, 35³, 36¹², 37⁶, 39⁹, 40¹², 41, 43⁴, 45³, 46², 47⁸, 48⁹, 49⁸, 50⁸, 51³, 52, 53², 54³, 55³, 56⁸, 58⁷, 59⁵, 60⁵, 61³, 62³, 63⁴, 64², 65⁵, 66¹¹, 67³, 68², 69³, 70², 71⁵, 72⁸, 73⁶, 74⁷, 77², 78², 79², 80⁵, 81², 82⁵, 83, 84, 85⁵, 86, 87², 89², 90, 91, 92, 94⁴, 95⁵, 96⁴, 97⁴, 98³, 99³, 101⁷, 104⁹, 105⁵, 106, 107, 108⁴, 109², 110⁶, 111, 112⁶, 113⁵, 115⁵, 116⁵, 117⁵, 118⁵, 119⁴, 121¹⁰, 122¹⁰, 123⁵, 124³, 125, 126⁵, 128³, 130³, 131², 132⁷, 134⁵, 136⁴, 137⁴, 139³, 140³, 141⁴, 143⁵, 144⁴, 145, 146⁴, 147³, 150⁴, 152³, 153, 154⁴, 155⁷, 156⁶, 158⁴, 159, 162⁶, 163², 164⁵, 165⁵, 166³, 167², 169⁶, 170⁸, 171⁷, 172⁷, 174³, 175, 176⁵, 177³, 178⁴, 179⁶, 180⁷, 181, 182³, 183⁴, 184³, 185², 186⁵, 187⁴, 188³, 189⁴, 190⁴, 191³, 192⁶, 194, 195⁵, 196⁵, 197, 198⁵, 199⁴, 200, 201⁶, 202, 203⁵, 204⁵, 205⁵, 206, 209⁸, 210⁴, 211⁴, 212³, 214, 215⁷, 216³, 217⁶, 218⁶, 220⁸, 221⁸, 222⁸, 223⁹, 224⁵, 225⁶, 227¹⁰, 228⁴, 229⁴, 230³, 231², 233⁷, 234¹¹, 235⁵, 236, 237⁸, 238³, 239⁷, 240³, 241⁴, 242², 243⁵, 244⁴, 245⁶, 246, 247⁶, 248⁶, 249², 251⁴, 252², 254⁴, 255⁴, 256¹⁰, 257⁶, 258⁷, 259³, 260⁵, 261³, 262⁹, 263⁷, 264⁴, 265⁴, 266, 267⁷, 269³, 270⁹, 271⁶, 272⁵, 273³, 274⁵, 275², 276², 278², 279⁶, 280⁷, 282², 283⁴, 284², 285⁶, 286⁵, 287², 288⁴, 290³, 291⁶, 292², 293⁴, 295⁶, 296⁸, 299², 300⁴, 301⁶, 302⁴, 303⁵, 304², 305⁹, 307⁶, 308⁴, 309⁵, 310⁵, 311⁶, 312⁹, 313⁴, 314⁸, 315², 316⁶, 317⁹, 318³, 319⁴, 320², 321⁵, 322, 324⁷, 325⁹, 326⁸, 327⁴, 328⁵, 329⁹, 330⁷, 333⁶, 334, 335³,

336⁵, 337⁶, 338⁴, 339⁶, 340³, 341³,
 342⁵, 343, 344⁵, 346¹⁵, 347⁵, 348⁸,
 350⁴, 351⁹, 352, 354⁶, 356, 357⁷, 358⁸,
 359⁵, 360⁶, 361, 362, 363⁴, 364⁹, 365⁵,
 366⁶, 367⁶, 368, 369⁵, 370², 371⁷,
 372⁵, 373⁶, 374⁶, 375², 376³, 378²,
 379⁴, 380, 381⁷, 382⁷, 383⁴, 384¹³,
 385⁵, 386⁵, 387², 388², 389⁵, 390²,
 391², 392³, 393, 394³, 395⁴, 396³,
 397⁵, 398³, 401², 402⁸, 403⁵, 404,
 405², 406⁷, 407⁵, 408⁷, 409⁴, 410⁶,
 411², 412, 414⁶, 415⁶, 416², 417⁶,
 418³, 419³, 420¹¹, 421⁹, 422⁹, 424⁴,
 425⁴, 426⁵, 427⁶, 428⁶, 429², 430⁷,
 431⁹, 432⁵, 433², 434¹⁶ **BD** 5⁴, 6⁷, 7⁸,
 8⁵, 9³, 10⁸, 11⁶, 12⁴, 13³, 14³, 15⁶, 16⁵,
 17¹⁰, 18⁶, 19⁹, 20⁵, 21⁸, 22⁴, 23⁴, 24⁵,
 26⁵, 27⁹, 28⁶, 29⁶, 30⁶, 31⁴, 32⁵, 33⁶,
 34⁴, 35⁴, 36⁷, 38², 39³, 40⁶, 41⁸, 42³,
 43³, 44³, 45⁸, 46³, 47⁷, 48⁹, 49⁸, 50⁶,
 52⁷, 53, 54¹⁵, 55⁶, 56⁵, 57¹¹, 58¹⁴, 59¹¹,
 60⁵, 62⁴, 63⁴, 65⁵, 67⁴, 68⁹, 69⁶, 70,
 71⁶, 72⁷, 73⁶, 74³, 75⁴, 76³, 77⁵, 78³,
 79¹⁰, 80⁵, 82³, 83², 84⁴, 85⁵, 86², 87³,
 88², 90⁹, 91⁵, 92¹⁰, 93⁴, 94², 95³, 96²,
 98², 99⁴, 100³, 101³, 102⁴, 103¹², 104⁵,
 105⁵, 106¹², 107⁷, 108⁶, 109⁴, 111²,
 112⁸, 113¹², 114³, 116³, 117, 118⁵,
 119⁵, 120¹⁰, 121¹⁰, 122², 123², 124⁵,
 125⁹, 126⁸, 127⁶, 130⁷, 131⁴, 132⁶,
 133¹², 134², 135⁴, 136⁸, 137², 138²,
 139², 140⁶, 141², 142⁷, 143⁷, 144³,
 145⁵, 147⁸, 148, 149¹⁰, 150¹⁰, 151¹¹,
 152⁵, 154⁴, 155⁴, 156², 157, 158⁷,
 160⁵, 161¹³, 162⁶, 163⁵, 164⁵, 165,
 166, 167¹⁰, 168⁹, 169⁵, 170⁴, 172,
 173³, 174⁷, 175¹², 176⁹, 177⁹, 178¹³,
 179³, 180¹⁰, 181⁵, 182⁹, 183³, 184⁷,
 185⁷, 186⁹, 187², 188⁶, 189¹², 190²,
 191⁸, 194⁸, 195⁷, 196⁵, 197³, 198,
 199⁴, 200⁴, 201⁴, 202⁷, 203¹⁰, 204³,

205³, 206¹⁰, 207⁵, 208⁷, 209⁵, 210⁸,
 211¹¹, 212⁹, 2132- *sf.* Aynı, benzer.
BÖ 71, 175, 200, 204, 211³, 363, 375
BD 103, 118 **bir taşla iki kuş**
vurmak Bir davranışla birden çok
 yararlı sonuca ulaşmak. **BÖ** 156 **BD**
 147 **bir olmak** 1-Denk olmak, eşit
 olmak. ' *O zaman Türklerle Çinli bir*
olur. ' **BÖ** 832- Aynı anda meydana
 gelmek. **BÖ** 160, 171, 224, 302, 351,
 373 **BD** 59, 175 '*Borumun ötmesiyle*
Türklerin yüzgeri etmesi bir oldu. ' **bir**
deri bir kemik (kalmak) Çok zayıf
 (olmak) **BÖ** 369

→ *bir bir*

bir bir *zf.* Birer birer. **BÖ** 427 **BD** 63

bir solukta *zf.* Çabucak. **BÖ** 152

bir sürü *sf.* Pek çok. **BÖ** 344, 365 **BD**
 106

birtakım(doğ.) bir takım *sf.* Bazı,
 kimi. **BÖ** 61², 163, 191, 348, 374, 391
BD 16, 106, 137, 143, 173, 180

bir tek Yalnız bir. **BÖ** 7³, 16, 63, 69,
 123, 185, 279, 301², 311, 328, 333,
 341, 384, 416, 424 **BD** 6, 32, 33, 67,
 174, 181

bir türlü *zf.* Hiçbir şekilde, hiçbir
 yolla. **BÖ** 34, 50, 67, 138, 206, 211,
 212, 218, 237, 241, 246, 251, 258,
 286, 290, 299, 333, 362, 367, 371,
 403, 406, 415, 416 **BD** 17, 33, 42, 72,
 119, 120, 128, 160, 166, 189, 196, 208

bir yandan *zf.* Bir taraftan,
 hem...hem. **BÖ** 16², 112², 153, 155²,
 181, 270, 283², 291, 292², 293², 303,

305, 314², 321², 348, 374², 397, 414
BD 6, 23², 44, 47², 118, 174², 206²

bir yol *zf.* Bir kez, bir defa. BÖ 31,
87, 94, 150, 321 BD 20, 93, 121, 177

bir zaman *zf.* Belirli bir süre, zarf. BÖ
383², 388 BD 149, 169, 181

bir aralık (*doğ.*) **biraralık** *zf.* Bir
ara. BÖ 7, 14, 27, 34, 39, 40, 85, 107,
111, 129, 141, 155, 202, 206, 207,
214, 216, 234, 237, 291, 296, 327,
364, 365 BD 99, 127, 128, 149, 163,
169, 189, 201

biraz *sf.* Bir parça, azıcık. BÖ 5³, 8,
9², 11, 14², 16², 19, 27, 28, 30, 36, 37,
40, 43², 46², 47², 48, 58, 60², 61, 63,
67, 69, 83, 90, 100², 102, 108, 109,
112, 116, 121, 123, 126, 129, 134,
136, 138, 144², 145, 146, 149, 154²,
156, 160, 161, 167, 169, 170², 172,
175, 180², 181, 182, 183, 184, 186,
188, 189, 193, 194, 203, 205, 206,
210, 217, 219, 220, 222, 223, 225²,
230, 232, 235, 237, 238, 239, 240,
241, 249³, 252, 256², 257, 258, 259,
260², 271, 272², 273, 274², 280², 282²,
285², 287², 292, 293, 295, 299, 300,
304, 311³, 313², 315, 317, 318, 320²,
322, 325², 326, 327, 330, 333, 335,
338, 341, 344, 348, 352, 363, 364²,
365, 370, 373, 374², 383², 384, 394²,
396², 401, 402, 406, 410, 412², 414,
416, 417, 419², 424, 425³, 426², 429,
431 BD 6, 11, 13, 18, 21, 22, 28, 29,
30, 31, 33, 41², 43, 45, 52, 56², 57,
59², 71², 77³, 93, 95, 96², 102, 109,
111, 121, 123, 126, 133, 135, 138,
141, 143, 145, 149², 152, 158, 162⁴,
164, 168², 169, 170, 173, 176, 177²,
178, 182, 187, 188, 193, 201, 212

birbiri *zm.* Karşılıklı olarak bir diğeri.
BÖ 7, 15², 24, 29, 34³, 35³, 43, 45, 49,
55, 63, 64², 66, 77², 78³, 91, 102, 110³,
111, 117, 122, 125, 128, 130, 132,
134², 137, 144, 159, 178, 180, 181,
202, 206, 215, 234³, 243, 244, 256,
257, 259², 261, 262, 287, 288, 289²,
292, 294, 295, 304, 351, 363, 368,
372, 393, 397, 402, 408, 416, 419,
428, 429, 430 BD 8², 17², 23, 47², 49,
50, 62, 67, 68, 69, 77, 90, 92, 123³,
125, 126³, 127⁴, 137², 138, 169, 189,
200², 201, 204 **birbirine girmek**
Kavga etmek, dövüşmek. BÖ 338,
370, 431 BD 202 **birbirine düşmek**
Araları açılmak, aralarında
anlaşmazlık çıkmak. BD 194

birden 1-Ansızın. BÖ 16, 29, 35, 39,
50, 105, 121, 142, 160, 212, 286, 303,
364, 422, 434 BD 33², 50, 54, 57², 58³,
60, 68, 72, 76, 92, 105, 108², 119, 123,
125², 126, 131, 134, 136, 170, 173,
175, 177, 189, 192, 203, 210 2- *zf.*
Birlikte, beraberce, hepsi bir arada.
BÖ 6, 36, 40, 42, 45, 62, 69, 122, 132,
134, 136, 145, 155, 158, 160, 165,
166, 187, 198, 207, 223², 226, 235,
239, 253, 280, 285, 295, 301, 322,
325, 344, 351, 367, 373, 382, 412,
414, 422, 431, 434 BD 21, 48², 49, 52,
57, 62, 88, 113, 117, 132, 140, 154,
175, 176², 202, 209, 213

birdenbire *zf.* Ansızın. BÖ 8, 12, 13²,
24, 26, 32, 55, 58, 74, 86, 87, 109²,
110, 115, 116, 119, 127, 136, 138,
160, 166, 169, 170, 178², 180², 182³,
189, 206, 215, 216², 220, 225², 227,
230, 234, 241, 242, 251, 263, 266,
267, 273, 283, 286, 288, 289, 292,
293. 294, 295, 296, 308, 314, 316,

327², 328, 335, 342², 343, 344, 372, 373, 383², 396, 415, 421, 429, 431, 434² **BD** 15, 17², 28, 48, 74, 75, 85, 86, 100, 106, 139, 148, 158, 167³, 173, 178, 179, 182, 184, 186, 191, 210, 211, 212

birer sf. Herkese bir. **BÖ** 8, 9, 17², 24, 27, 35², 37, 48, 49, 58, 60, 80, 83, 101, 102², 107, 113, 117², 121, 151, 153², 165, 172, 173, 199, 203, 205, 206², 214, 224, 246, 251, 264, 271, 287, 295², 315, 319, 320, 325, 326, 358, 375², 378, 384, 387, 407, 418, 421, 432 **BD** 16, 20², 22, 58, 100, 116, 117, 131, 137, 149⁴, 177, 197², 201³, 208

→ **birer birer**

birer birer zf. Teker teker. **BÖ** 16, 50 *Her biri, bir yere ilişen çeriler birer birer toplanmaya başlamışlardı.*

biri 1-Bilinmeyen bir zaman, kişi. **BÖ** 6², 9², 15, 16², 26², 27², 35, 36², 37⁴, 39, 40, 43², 53², 56, 59, 63, 64, 65, 67, 71², 72, 74, 77, 80², 84³, 85, 86, 90, 92, 94², 97, 105³, 106², 107³, 116³, 119, 129, 136, 143², 145, 147, 153, 154, 155³, 156³, 164, 165, 167, 171, 174, 180, 196, 219, 220, 221, 240, 241², 258, 259, 271, 273, 327, 350, 351, 4052-*zm.* Bir tanesi. **BÖ** 185⁴, 194, 197, 199, 205, 210, 215, 221, 234, 239, 243, 245, 251, 259, 265, 271, 272, 282, 285, 286², 287², 288, 303, 308, 309², 310, 313, 317, 327², 329², 335, 341², 342³, 347², 349, 363³, 365, 367², 368, 371³, 372, 373, 374, 378², 380, 382, 384, 392, 395, 404², 405, 408, 409⁵, 417, 421, 422², 424, 427, 428, 433, 434 **BD** 5², 7, 8, 13,

17⁴, 20³, 21, 24, 28, 29², 33, 34, 39, 40, 42², 44, 46, 47, 52, 64², 68², 70, 71, 72, 73, 75², 76, 79², 80, 82, 83², 90, 91, 99, 106², 108, 120², 133, 137², 141², 145, 149, 150, 151², 156², 158, 162, 176³, 180, 185, 186, 196, 202², 204, 211

biricik a. Eşi, benzeri, ikincisi olmayan ve çok sevilen, yegane, tek. **BÖ** 170, 176, 236, 303, 428 **BD** 86

birikinti a. Bir yerde kendi kendine birikmiş olan şey. **BÖ** 405 **BD** 178

birikmek Bir araya gelmek, toplanmak. **BÖ** 90 **BD** 131, 178

biriktirmek Bir şeyi ölçülü kullanarak artırmak, tasarruf etmek. **BÖ** 87, 91

birinci sf. Bir sayısının sıra sıfatı. **BÖ** 47, 48, 50, 126, 189, 193, 194, 198, 207², 216, 225, 392 **BD** 32, 49, 103, 118, 120, 131, 132, 138, 141

→ **birinci sınıf**

birinci sınıf sf. Kaliteli, mükemmel, kusursuz. **BD** 91

birkaç sf. Çok olmayan, az sayıda. **BÖ** 10, 14, 15, 25, 27, 28, 29², 37², 43, 70, 71, 72, 74, 92, 105, 106, 115, 116, 121, 132, 135, 137, 151, 153, 154, 156, 158, 164, 166, 172, 180, 185, 190, 193, 194, 198, 228, 230, 233, 238, 243, 246², 247, 254, 256, 257, 258, 260², 261, 267², 269, 270, 279, 282, 284, 289, 311, 320³, 328, 329, 333, 350², 351, 352, 362, 368², 371, 374, 375, 379², 380², 385, 386, 389, 402², 407, 408, 409, 414, 415, 426, 429, 431, 434 **BD** 5², 9, 10², 21, 29,

36, 38², 46³, 48, 50, 58, 71, 74, 77, 78, 82, 87, 107, 108², 112, 113, 137, 138, 143, 144, 147, 149, 154, 164, 166², 167, 172, 175, 178, 179, 190

birleşmek *nsz.* Ayrıyken tek bir bütün hâline gelmek. **BÖ** 64³, 66, 67², 69, 96, 104, 176, 214, 295², 335, 424 **BD** 20, 32, 42, 46, 67², 70, 71², 72, 196, 202, 210

birleştirmek Bir araya getirmek. **BÖ** 249

birlik *a.* Bir arada olma durumu, vahdet. **BÖ** 22, 102, 299 **BD** 46 **birlik gelmek** Birleşmek, ortak olmak, dahil olmak. '*Tüng Yabgu çerisi de bizimle birlik gelse işler başkalaşır.*' **BÖ** 64 **birlik olmak** Bir işi yapmak için anlaşmak. **BD** 39, 45

birlikte Beraber. **BÖ** 49, 50, 54, 63, 64², 84, 90, 117, 119, 123, 126, 150, 151, 155, 159, 170, 183, 186, 194, 199, 200, 205, 206, 217, 218, 230, 231, 245, 246, 254³, 258, 259, 262³, 266, 267, 271, 282, 294, 300, 307, 319, 336, 341, 357², 375, 380, 381, 382, 390, 393, 406, 412², 415, 418, 429², 432 **BD** 12, 15, 16², 27, 31, 34, 38², 39, 44, 45, 46, 54, 66, 72, 80, 82, 83, 92², 96, 102², 108, 109, 111, 113, 117, 124, 126, 130, 132, 141, 156, 157, 160, 161³, 164, 174, 178², 194, 197, 201, 204², 207, 209

bitig (*doğ.*) **bitik** Yazı, kitap, mektup. **BÖ** 64³, 65, 66⁴, 77², 143, 144, 145, 146, 189², 198, 214, 238, 240², 275 '*Yüce Kara Kağan'a kağanın selamlarını ve bitiğini getirdim.*'

bitik Kötü, fena. **BÖ** 44, 139, 244, 310, 314

bitiklik *a.* Bitik olma durumu. **BD** 186

bitirmek Bitmesini sağlamak, sona erdirmek, tüketmek, tamamlamak, sonuçlandırmak. **BÖ** 50, 59, 72², 108, 137, 146, 160, 177, 187, 199, 207, 212, 217, 220, 221, 265, 271, 310, 318, 343, 361, 418², 419, 422 **BD** 41, 73, 76, 91, 111, 118, 127², 160, 199, 211

bitkin *sf.* Gücü tükenmiş olan, çok yorgun, argın, aygın, dermansız. **BÖ** 138, 220, 299, 322, 327, 420 **BD** 50, 55, 163

bitmek Sona ermek. **BÖ** 19, 41², 45, 46, 50, 54, 64, 80, 81³, 83, 88, 105³, 111, 117, 118, 132, 136, 153², 187, 192, 251, 272, 280, 283, 284, 320, 324, 326, 330, 348, 395, 399, 401, 409, 411, 418, 419 **BD** 11, 35, 38, 72, 75, 90, 112, 120, 126, 127, 163, 176, 205

biz *zm.* Çokluk birinci kişiyi gösteren söz. **BÖ** 8, 12, 14², 15, 20, 22, 23², 24, 25³, 32, 34, 39, 45, 47, 64³, 66², 69⁵, 77², 78⁹, 79³, 80³, 81⁵, 82³, 83², 98, 99³, 126⁴, 128, 140³, 145, 146³, 147, 148, 150, 151, 152, 155, 162², 163, 165, 167², 180², 181², 191⁴, 198, 199, 200, 210², 211², 213, 231, 232, 239², 242, 243, 245, 254, 262, 264, 265, 266², 270², 271, 275, 276, 279, 282, 283, 284, 286², 287, 291³, 292², 301, 302, 309², 314², 315³, 316, 317, 320, 322, 329², 334, 335, 336, 343, 352, 353², 358, 388, 390, 391², 393³, 403, 412², 418², 427 **BD** 8, 9, 26, 29³, 30²,

39, 60, 65, 66, 67, 70, 79³, 83², 84, 85, 86, 87³, 90², 91, 95, 99, 101, 107, 108², 109, 111, 118, 131³, 134, 155, 158, 164, 167, 168, 194, 197

bizzat *zf.* Aracısız, bizzat kendi olarak. **BÖ** 7², 414

bocalamak Bir işte tutulması gereken işi kestirememek, ne yapacağını bilememek, kararsız olmak. **BÖ** 373

boğaz *a.* Boynun ön bölümü ve bu bölümü oluşturan organlar, imik, kursak. **BÖ** 122, 129², 130, 156, 158, 409, 414², 422², 431³

→ **boğazı tok**

boğazı tok Maddi anlamda bir şeye ihtiyacı olmayan. *'Eskiden Türk Elinde tek kağan varken budumun boğazı tok, sırtı pek, yağısı az idi.'* **BÖ** 77, 181

boğazlanmak *nsz.* Boğazlama işine konu olmak veya boğazlama işi yapılmak. **BD** 206

boğmak 1-Bir canlıyı, soluk almasına engel olarak öldürmek. **BÖ** 1562- *nsz.* Bunaltmak. **BÖ** 3343- Tamamıyla sarmak, kaplamak. **BÖ** 424 **BD** 41, 212

boğucu *sf.* Bunaltıcı, sıkıcı. **BÖ** 364 *'Bu Siganfu şehrinde ise tıpkı Çinliler gibi boğucu sokaklarda salına salına yürümekten, uyuşuk uyuşuk gezmekten başka bir şey yaptığı yoktu.'*

boğuk *sf.* Kısılmış (ses) **BÖ** 156

boğulmak *nsz.* Boğma işine konu olmak. **BÖ** 129, 156, 231, 264, 433 **BD** 73², 161

boğuşma *a.* Boğuşmak işi. **BÖ** 156, 159 **BD** 202

boğuşmak *nsz.* Birbirinin boğazına sarılmak, dövüşmek. **BÖ** 39, 129, 155, 156², 372, 414 **BD** 19, 73², 94, 193, 202, 203, 204

boğuşulmak *nsz.* Boğuşma işi yapılmak. **BÖ** 319

bol *sf.* Nicelik bakımından olağandan veya alışıldandan çok, kıt karşıtı. **BÖ** 167, 231, 272², 280, 365 **BD** 143

→ **bol bol, bol keseden**

bol bol *zf.* Fazlasıyla. **BÖ** 32, 71, 283 **BD** 35, 148²

bol keseden *zf.* Bol bol, ölçüsüz bir biçimde. **BÖ** 253 **BD** 45

bolluk *a.* Parasal bakımdan rahatlık. **BÖ** 270, 271 **BD** 109

bolca *sf.* Oldukça çok. **BD** 180

bomboş *sf.* Büsbütün, tamamen boş. **BD** 83

bora *a. İt.* Genellikle arkasından yağmur getiren sert rüzgar. **BÖ** 13, 20, 141, 278 **BD** 39², 94, 103, 133

borç *a.* Geri verilmek üzere alınan veya ödenmesi gerekli para veya başka bir şey. **BÖ** 131, 247, 389

borçlu *sf.* Borcu olan, borç almış olan, verecekli, medyun, alacaklı karşıtı.

BÖ 100 borçlu olmak Borçlu duruma düşmek. **BÖ 100**

boru Borazan. **BÖ 13², 30, 32², 45, 64, 160³, 188, 301, 303³, 304², 318, 382** **BD 116², 173³** **boru çalmak** Borazan öttürmek. **BÖ 13, 27, 42, 160, 186, 193, 304, 318², 320²** **BD 78, 124, 173²** **borusu ötmek** Sözü geçmek, yetkisi olmak. **BÖ 79, 148, 217**

boş 1-sf. İçinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan, dolu karşıtı. **BÖ 45, 233, 418, 427** **2-** Bir işe yaramayan, yararsız. **BÖ 20** **BD 18** **boşa gitmek** Harcanan emek, para hiçbir işe yaramamak, olumlu bir sonuca ulaşamamak. **BÖ 13, 52, 110, 154** **BD 12** **boşa çıkarmak** Olumlu bir sonuç alınmasını engellemek. **BÖ 128** **BD 83** **boş kalmak** Kimse oturmamak. **BÖ 328** **BD 149**

→ *boş laf*

boş laf (*doğ.*) **boş lâf** *a.* Gereksiz, yararsız bir biçimde konuşma. **BD 86**

boşaltmak Boş duruma getirmek. **BÖ 31, 118**

boşanmak *nsz.* Bol bol akmak. **BÖ 342, 344, 364, 424, 425** **BD 80**

boşboğaz Yerli yersiz konuşan. **BÖ 313², 366** **boşboğazlık etmek** Gereksiz, yersiz, düşüncesiz konuşmak. **BÖ 12**

boşluk 1- Belirsiz yer, müphem. ‘ *Çalığ’ı üzerinden atan at deli gibi boşluğa doğru koşarken üzerine düşen bir yıldırımla yanverdi.* ’ **BÖ 142-**

Boş geçen süre. **BÖ 2763-** Boş olan yer. **BÖ 434** **BD 56, 210²**

boşu boşuna *zf.* Boşuna. **BD 181, 188**

boşuna *zf.* Boş yere, yararsız yere, sebepsiz yere, gereksiz, beyhude, nafile. **BÖ 12, 36, 132, 146, 155, 174², 219, 273, 295, 389, 409, 429²** **BD 176, 189, 194, 211**

boy 1-Uzunluk. **BÖ 5, 81, 96, 171, 194, 204, 211, 246, 264, 269, 326, 365, 369, 387** **BD 31, 44, 82, 84², 101, 103, 106, 127, 1432-** Kenar. ‘ *Selenge boyunda sivri kayalar yanından iki Türk ve bir Çinli ile geçen Onbaşı Pars sen değil misin?* ’ **BÖ 243** **boy ölçüşmek** Yarışmak. . **BÖ 33, 221, 371** **BD 118**

→ *boydan boya, boy bos, boylu boslu*

boydan boya 1-zf. Bir uçtan bir öbür uca kadar. **BÖ 372-a.** Renk vermek, dış etkilerden korumak için eşyanın üzerine sürülen veya içine katılan renkli madde. **BD 159, 194⁴**

boy bos *a.* Vücudun yapısı bakımından biçimi, eğin, kesim. **BÖ 60**

boylu boslu *sf.* Uzun boylu, yakışıklı, gösterişli. **BÖ 222**

boy-2a. *sos.* Ortak bir atadan türediklerine inanılan toplumsal ve ekonomik ilişkilerinde anaerkil, ataerkil anlayışı uygulayan geleneksel topluluk, kabile, klan. **BÖ 202², 317, 321** **BD 24, 26, 66, 147**

boya Kadınların makyaj yapmak için kullandıkları malzemeler. '*Çin kadınları da kendilerini boya ile, kanmış ile sürüp Türk erlerine satıyorlar.*' BÖ 81

boyalı sf. Boya sürülmüş, boyanmış veya boyaya batırılmış. BÖ 364

boyamak Boya sürerek veya boyaya batırarak renk vermek. BÖ 405

boyanmak nsz. Boyama işi yapılmak. BÖ 46, 101

Boyla Bağa Tarkan öz. a. BD 45², 62², 63³, 64, 65², 66, 116, 172

boyuna. amat. Gövdenin baş ve omuz arasında kalan bölgesi. BÖ 74, 100², 154, 251, 266, 282, 330, 339, 372, 394, 416, 431, 432 BD 80, 95
boynunu bükmek Acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak. BÖ 296, 366
boynunu vurmak Başını keserek öldürmek. BD 80

→ *boynu bükük*

boynu bükük sf. Üzgün, kırılmış, acınacak ve yardım bekler bir durumda, zavallı bir biçimde. BÖ 280 BD 22

boyuna zf. Ara vermeden, durmaksızın. BÖ 14, 35, 37, 58, 85, 233, 249, 258, 313 BD 80, 81, 95, 123, 132, 173, 185, 200

boyunduruk sp. Güreşte hasmın başını koltuk altına alıp boynuna kol dolama oyunu. BÖ 373 BD 124, 127

boz a. Açık toprak rengi. BD 10

bozayı a. hay. b. Ayıgillerden, Avrupa ve Kuzey Asya'da sık ormanlarda yaşayan, uzunluğu yaklaşık 2, 5 metre, kuyruğu 8 santimetre olan, tüyleri esmer kahverengi bir tür ayı. BÖ 42

bozgun a. ask. Yenilgi. BÖ 276, 278³, 299, 305, 306, 307, 312, 336, 341 BD 83, 92, 191 **bozguna uğramak** Yenilip perişan olmak, dağılmak, hezimete uğramak. BÖ 312

bozkır a. Asya bölgesinde 'bozkır' ikliminin yaşandığı ve bu iklimden dolayı bölgenin aynı adla anılması durumu. '*İnce yapılı kız, gürbüz, sağlam, çekik gözlü bir bozkır kızı olmuştur.*' BÖ 8, 19², 20, 24, 25, 26, 58, 126, 127, 150, 180, 181, 231, 234³, 235, 236, 286, 301, 319, 322, 324², 328, 330², 334, 364, 390 BD 20, 24³, 32, 54, 56, 65², 78, 95², 106², 114, 160, 161, 169⁴, 172, 182, 185, 206, 207³, 209², 212

Bozkırlı Bozkır olarak adlandırılan bölgede yaşayan kişilere verilen ad. BD 24, 182 '*Bozkırlı! Kimsin? Nereye gidiyorsun?*'

bozkurt 1- mec. Türkçülük anlayışını savunanlarca sembol edinilmiş hayvan, kurt. Esasen bu ilkeyi savunanların kendine verdikleri ad. BÖ 33, 66, 80, 286, 328, 337, 388, 389, 404, 427 BD 8², 9, 13, 14², 18, 20, 23, 45, 56, 59, 65, 78, 107, 118, 193, 2102- *a.* Birçok Türk destanında yer alan kutsal hayvan. BÖ 25², 269

bozmak 1-Bırakmak, dağıtmak. BÖ 802- Bir yerin, bir şeyin düzenini

kariştırmak. **BÖ** 81, 99, 200, 222, 265, 382 **BD** 119

bozuk 1-*sf.* Bozulmuş olan. **BÖ** 209², 3022-*sf.* Gereği gibi olmayan, yeterli seviyeye erişememiş olan. **BD** 21, 52 '*...sonra bir subay bozuk bir Türkçe ile şöyle cevap vermişti*'

bozulmak 1-Bir şeye kızmak, içerlemek. **BÖ** 612- İyi ve değerli niteliğini yitirmek. **BÖ** 73, 99, 387 **BD** 83, 1453- *nsz.* Bozma işine konu olmak. **BD** 19, 117, 174

böcek *a. hay. b.* Kelebek, kurt ve tırtılın dışında kalan küçük hayvancıklar. **BD** 33

Böğü Alp (Böğü) *öz. a.* **BÖ** 171, 172⁵, 174³, 175², 176³, 177³, 178⁴, 179², 180⁵, 181⁵, 182⁴, 183⁶, 184², 185³, 186², 187⁵, 188³, 189, 190², 191³, 193, 194³, 198, 199³, 200³, 202, 203⁶, 204⁷, 205³, 206⁵, 207, 214³, 215⁴, 216², 230⁵, 232, 235², 236³, 241⁷, 242⁴, 243⁴, 244⁴, 248, 249⁴, 255², 279², 280³, 296⁴, 299⁴, 300⁴, 301², 302, 303³, 304⁶, 305², 306, 310², 312², 314³, 315, 316, 317, 318², 319⁴, 324, 326, 327³, 329, 358², 371³, 372, 373², 374, 378³, 379⁶, 380, 382², 383⁸, 384⁹, 385⁵, 386, 387³, 388⁴, 389², 390², 391, 393, 394², 398, 402⁵, 403, 404, 405³, 406, 407, 408, 411⁴, 412⁴, 415², 416², 417², 418⁴, 419⁴, 425², 426, 430², 432 **BD** 17, 19, 21, 94

bögür *a.* İnsan ve hayvan vücudunun kaburga ile kalça arasındaki bölüm. **BÖ** 48, 118, 212, 305, 327, 330, 410 **BD** 180

bögürmek *nsz.* Öküz, manda, deve, ayı bağırmak. **BÖ** 171, 295, 362

bölge *a.* Sınırları, idari, ekonomik birliğe, toprak, iklim ve bitki özelliklerinin benzerliğine veya üzerinde yaşayan insanların aynı soydan olmalarına göre belirlenen toprak parçası, mıntıka. **BÖ** 237 **BD** 169, 175

bölmek Birliğin bozulmasına yol açmak, parçalamak. **BÖ** 144

bölük *ask.* Takımlardan oluşan, üçü veya dördü bir tabur oluşturan ve öbür birliklerin temeli sayılan birlik. **BÖ** 8, 154 **BD** 48, 60, 65², 73, 172, 173²

bölüm *a.* Bir bütünü oluşturan parçaların her biri, kısım. **BÖ** 247 **BD** 176

bölünmek *nsz.* Belirli bölümlere, parçalara ayrılmak. **BÖ** 64, 77, 297

bölüşmek İki veya daha fazla kimse aralarında herhangi bir şeyi paylaşmak, üleşmek, payını almak, taksim etmek. **BÖ** 105

bölüştürmek Bölüşme işini yaptırarak. **BÖ** 174

bön *sf.* Budala, saf, avanak, ahmak. **BÖ** 212

börk *a.* Genellikle hayvan postundan yapılan başlık. **BÖ** 8, 12², 48, 60, 96, 186, 307, 366, 374, 381, 383, 406, 409, 410, 422, 432 **BD** 10, 27², 28², 40⁶, 99, 136², 144²

Börü (Börü Beğ) *öz. a.* **BD** 15², 19, 20³, 21, 22², 46, 47⁴, 48⁵, 50², 52, 64,

77², 78³, 79³, 80², 81², 118², 119⁷, 123⁹, 131⁴, 132, 133², 134⁵, 135², 137², 138, 140, 144³, 180, 201, 202², 204

börü a. 'Kurt' anlamına gelir. Eski Türklerde kağan ailesinden olup daima onun yanında bulunanlara verilen unvandır. **BD** 172 '*...Boyla Bağa Tarkan, birkaç beğ, börüler ve muhafızlar geliyordu.*'

Börü Tarkan öz. a. BÖ 183², 188³, 274⁴, 275⁴, 276, 307², 309², 310, 311³, 316, 319

böyle sf. Bunun gibi, buna benzer. **BÖ** 12, 27, 35³, 43, 47, 51², 59³, 60, 61, 63, 71, 77, 81², 82³, 84, 107, 116², 118, 121², 127, 139, 140, 145, 155, 162, 166, 170, 176, 177², 180, 181², 186, 190², 191, 192, 209, 210, 215, 218³, 221, 244, 262, 271, 285, 291², 293², 294, 295², 296, 303, 313, 314, 315, 324, 327, 330, 333, 336, 339, 352, 353, 354, 358, 359, 363², 366², 371, 372, 375, 380, 389², 392², 402, 403², 404, 416, 420⁴, 430² **BD** 15², 24, 28, 30, 31², 32, 38, 52, 60, 70, 72, 79, 81, 84, 86², 90, 91, 101, 102, 103², 104, 114, 119, 133, 134, 144², 147, 149, 154, 160, 164, 167, 169, 174, 176, 181, 182², 188, 197, 204, 209

böylece zf. En sonunda, böylelikle. **BÖ** 13, 15, 49, 59, 85, 116, 197, 215, 227, 264, 319, 327, 405 **BD** 8, 9, 36, 38, 79, 114, 131, 149, 161, 168

böylelikle zf. Böylece. **BÖ** 32, 153, 176, 179, 350, 358, 378 **BD** 7, 8, 34, 72, 132, 133, 147, 149, 151, 160, 167

bu arada zf. Bu süre içinde. **BÖ** 350, 411, 431

bu sf. Yerde, zamanda veya söz zincirinde en yakın olanı gösteren bir söz. **BÖ** 5⁵, 6⁷, 7³, 8³, 9, 10⁴, 11³, 12⁴, 13, 14³, 15⁴, 16³, 17⁵, 18, 19, 22³, 23⁸, 24², 25⁵, 27⁵, 28⁵, 29², 30², 31², 32⁵, 33³, 34, 35⁹, 36⁶, 37⁵, 39³, 40⁶, 41², 42, 43, 45³, 46⁵, 47³, 48¹⁰, 49⁶, 50³, 51, 52⁴, 53², 56³, 58³, 59⁵, 60³, 61, 62⁶, 63⁵, 64³, 65⁷, 66, 67³, 68³, 69⁵, 71⁵, 72⁴, 73⁵, 74⁴, 77, 78⁵, 79⁴, 80⁴, 81⁴, 82⁹, 83², 84², 85⁴, 86³, 87³, 88⁴, 89², 90³, 91⁵, 92⁹, 93², 94⁴, 95⁵, 96³, 98⁴, 99, 100, 104², 105², 106³, 107², 108³, 109, 110, 111⁵, 112², 113, 115⁴, 116⁷, 117⁵, 118⁵, 119², 121⁷, 122⁵, 123³, 124², 125, 126, 127, 128², 129², 130⁴, 131, 132², 134³, 136³, 137³, 138², 139⁵, 140⁶, 141³, 142³, 143, 144⁴, 145², 147², 148, 149, 150⁴, 152³, 153³, 154⁴, 155³, 156⁴, 158³, 159, 160⁴, 161³, 162², 163², 165³, 166², 167³, 169², 170⁴, 171², 172⁵, 173, 174, 175³, 176⁴, 177², 178², 180³, 181⁴, 182², 185², 186², 187³, 189², 190², 191³, 192⁶, 195², 198², 199², 200⁴, 201⁶, 203⁴, 204³, 205², 209², 210, 211³, 212⁶, 213³, 214, 215⁵, 216, 217³, 218², 220⁶, 221⁵, 222⁷, 223⁶, 224⁴, 225², 228, 229⁵, 231³, 232², 233⁵, 234³, 237³, 239, 240⁴, 241², 242, 243, 244³, 245⁴, 246⁴, 247⁴, 248⁷, 249⁹, 251², 252⁴, 253, 254, 255², 257⁵, 258⁷, 260³, 261, 262⁹, 263³, 264⁶, 265⁴, 266, 270⁷, 271, 272, 273, 275⁶, 276², 278², 279³, 280³, 281², 282, 283, 284², 285⁶, 286, 287², 288², 289, 290², 291⁵, 292², 293, 295³, 296³, 299, 300², 301⁵, 302⁵, 303², 304², 305³, 308⁴, 310³, 311³,

312⁷, 313⁵, 314⁵, 315², 316⁴, 317⁴,
 318, 319, 320, 321³, 322, 324, 325²,
 326², 327², 328, 329³, 330⁶, 331, 333,
 334², 335², 336⁵, 337³, 338², 339⁶,
 340³, 341³, 342³, 343⁵, 344², 346,
 347³, 348⁴, 349, 351⁶, 352⁴, 253, 354,
 356², 357⁴, 358⁶, 359³, 360², 361,
 362⁴, 363⁴, 364⁴, 365⁶, 366², 367⁴,
 368⁴, 369, 370⁴, 371², 372⁵, 373, 374⁵,
 375², 376, 378², 379⁴, 380, 381⁵, 382⁴,
 383⁶, 384¹¹, 385, 386, 387, 388, 389³,
 391⁴, 392³, 393⁴, 394, 396², 397², 398,
 402, 403³, 404, 405, 406⁸, 407⁴, 408³,
 409, 411², 412², 414, 415⁵, 416², 417,
 418², 419⁵, 420³, 421², 422⁴, 424⁵,
 425², 426⁴, 427², 428⁷, 429, 430³,
 431⁵, 433, 434⁴, 435 **BD** 5⁴, 6⁴, 7⁷, 8⁹,
 9³, 10⁶, 11⁴, 12⁵, 13², 14⁶, 15², 16²,
 17⁵, 18⁴, 19⁸, 20¹¹, 21³, 22⁴, 23, 24³,
 27³, 28⁵, 29⁷, 30⁹, 31⁷, 32⁶, 34⁴, 36⁵,
 38⁸, 39⁵, 40⁴, 41, 42³, 43, 44², 45³, 46³,
 47, 48⁴, 49⁴, 50², 52⁶, 53², 54⁴, 55²,
 56², 57⁶, 58³, 59⁶, 60⁴, 62⁵, 63⁴, 64, 65,
 67⁵, 68⁴, 69², 70², 71⁵, 72³, 73, 74, 75⁵,
 76, 78², 80⁶, 82², 83⁴, 84², 85², 86, 87²,
 88, 90², 91², 92², 93⁴, 94, 95, 96, 98⁵,
 99⁴, 100, 101, 102⁵, 103⁵, 104, 105²,
 106³, 107⁴, 108⁴, 109², 111, 112, 113⁶,
 114, 118, 119³, 120⁴, 121⁴, 122³, 123,
 125³, 126³, 127³, 130⁵, 131³, 132²,
 133³, 134⁴, 135⁴, 136⁵, 137⁵, 138⁵,
 139, 140³, 141³, 142⁴, 143⁵, 144³,
 145³, 146, 147², 149⁴, 150³, 151⁵, 152,
 154⁵, 155², 156⁶, 157⁶, 160², 161²,
 162, 163⁷, 164, 165², 166, 167⁶, 168,
 169⁴, 170⁶, 171, 172, 173⁵, 174³, 175²,
 176², 177⁴, 178⁵, 179³, 180³, 181²,
 182³, 183², 185, 186⁶, 187², 188⁷,
 189⁵, 190³, 191⁵, 194, 195⁶, 196⁵,
 197⁴, 198², 199², 200², 201², 202²,

203³, 204, 205⁵, 206³, 207⁴, 208⁴,
 209⁴, 210³, 211⁵, 212⁴

bu yüzden *zf.* Bundan dolayı. **BÖ** 49,
 107, 144², 195, 225, 321, 375, 406 **BD**
 58, 77, 90, 108, 113³, 140, 141

bucak *a.* Kenar, köşe, yer. **BÖ** 117
BD 10, 46, 56, 59, 149

→ *buca bucak*

bucak bucak *zf.* Her yerde, her
 tarafta, her yanda. **BÖ** 246

buçuk *sf.* ... ve yarım. **BÖ** 171

Buda Budizm'de nefsi duygularını bir
 kenara bırakan ve dünyevi acılardan
 tamamen kurtulmuş olan, bir başka
 deyişle Nirvana'ya ulaşmış kişiye
 verilen ad. **BD** 147 '*Hoay-i, Buda*
rahipliğinden gelme idi.'

budalaca *zf.* Budalaya yakışır bir
 biçimde, budalacasına. **BÖ** 160

budun Ulus, millet. **BÖ** 25, 46, 52,
 64, 66⁴, 69², 77, 79, 83², 90, 95, 96²,
 99², 117, 148, 176, 177, 181, 182, 253,
 255, 294, 295, 324, 334, 335, 337,
 371, 379², 387⁴, 388, 389², 395³, 396,
 397, 404², 426, 430², 433 **BD** 46, 66²,
 107, 117, 131, 137², 166

bugün *a.* İçinde bulunulan gün. **BÖ**
 32, 47, 115², 148, 153, 183, 227, 229,
 294, 370, 381, 418 **BD** 6², 7, 18, 19,
 21, 32, 41², 66², 77, 82, 112, 143, 199

boğa (*doğ.*) **buğa** *a.* Damızlık erkek
 sığır. **BÖ** 42, 153, 290, 367, 373 **BD**
 65, 126

Buğaç Beğ *öz. a.* **BÖ** 203

buğday *a.* Bu bitkinin başaktan ayrılıp öğütülmesiyle elde edilen tanesi. **BÖ** 68, 340

buğra *mec.* Gücü kuvveti yerinde olan anlamında kullanılan bir övgü sözü. ‘*Ben, Ötüken’in buğrası, katı demir bilekli, kara aslan yürekli, sırtına yer değmeyen, kimseye baş eğmeyen İnal Tarkan’ım.*’ **BÖ** 42, 45

Buğra *öz. a.* **BÖ** 18³, 19, 231 **BD** 108, 109

buğu Soğuk bir cisim üzerinde ince bir tabaka durumunda yoğunlaşmış sıvı. **BÖ** 19, 296²

bulamak Bir nesnenin her yanını bir şeye değdirerek üstünü onunla kaplamak, bir nesneyi başka bir maddeye batırmak. **BD** 177

bulanmak *nsz.* Parlaklığını ve açıklığını yitirmek. **BÖ** 36, 263

bulaşmak 1-Hastalık geçmek, sirayet etmek. **BÖ** 2942-Bir davranış sonucu ortaya çıkan duygu bir çok kişiyi etkilemek. **BÖ** 328 ‘*Başka bir zamanda olsa Sançar’ın kahkahası bütün orduya bulaşır, onları da kahkahalarla güldürürdü.*’ 3-İstenilmeyen bir madde bir şeye sürülmek. **BÖ** 409

bulmak 1-Arayarak veya aramadan bir şeyle, bir kimseyle karşılaşmak. **BÖ** 7², 14, 16, 96, 109, 112, 115, 121, 134³, 139², 142, 159, 163, 164, 172, 175, 179, 182, 186², 198, 211, 227, 229, 241², 244, 247, 251², 257, 269, 274, 282, 283, 285, 299, 308, 310, 350, 358, 366, 367, 376², 379, 383²,

395, 421³, 425, 428, 433 **BD** 6², 16, 22, 41, 47, 58³, 78², 79², 82³, 87, 95⁴, 104², 105², 109, 114, 135, 143, 161², 170, 179³, 180, 187, 195, 205²-Herhangi bir görüşe, bir yargıya varmak. **BÖ** 12, 40, 58, 60, 68, 91, 99, 140, 158, 166, 167, 203, 233, 260, 262, 273, 282, 284, 312, 353, 358, 374, 380 **BD** 5, 58, 110, 133, 142, 164, 169, 1933- İstenilen şeye kavuşmak, nail olmak. **BÖ** 16, 27, 35, 37, 108², 115, 136, 186, 187, 199, 286, 301, 326, 407²**BD** 8, 67, 92, 193, 1994- Bir yere, bir noktaya erişmek, ulaşmak. **BÖ** 47, 48², 101, 116, 154, 305, 318, 344, 375, 424 **BD** 20, 21, 57, 120, 121, 200, 201

Buluç *öz. a.* **BD** 56⁵, 57³, 58⁴, 59², 60³, 62⁴, 63³, 64², 124⁸, 125⁵, 126⁷, 127⁵, 128³

bulundurmak Var olmasını, hazır bulunmasını sağlamak. **BÖ** 313, 391**BD** 103, 140, 148, 165

bulunmak 1-Bir şeyin içinde olmak, içinde yer almak. **BÖ** 7², 84, 102, 150, 164, 197, 311, 384, 385 **BD** 28, 32, 64, 72, 74, 82, 117², 195, 201² ‘*Bir roman ki içinde yalnız bir tek kahraman bulunmıyacak.*’ 2- Bir yerde olmak. **BÖ** 5³, 22, 34, 50, 58, 64, 65, 71, 116, 129, 137, 153, 159, 160, 162, 164, 170, 183, 187, 194, 196, 205, 219, 222, 223, 224, 231, 243, 246², 247, 248, 261, 262, 289, 301, 303, 304, 312, 319, 320, 321, 336, 380, 383², 391², 402, 407, 415 **BD** 12, 17, 18², 20, 21, 34², 38, 52, 54, 71, 72, 84, 101, 102, 119, 130², 131, 132, 144, 148, 150, 154², 158, 161, 163, 167, 168,

175, 176², 182, 193, 201, 207, 3- Var olmak. **BÖ** 137, 162, 170, 175, 282, 299, 403, 410 **BD** 45, 55, 119, 121, 131, 132, 134, 151, 173 'Ötesinde berisinde de birkaç kılıç yarası bulunuyordu. '4-Bulma işine konu olmak. **BÖ** 145, 156, 310 **BD** 5, 235- Herhangi bir durumda olmak. **BÖ** 181, 261, 270, 274, 296, 334, 347, 379 **BD** 85, 108, 149, 155, 156, 178, 196 6- Herhangi bir durumda olmak. **BD** 18, 188 'O zaman 11 yaşında bulunan Urungu 'yu anası çağırması...'

bulunmaz sf. Eşsiz, nadir, kıymetli. **BÖ** 82 **BD** 134

buluşmak nsz. Bir araya gelmek. **BÖ** 254 **BD** 41, 178²

bulut a. Atmosferdeki su damlacıkları ve buz taneciklerinin görülebilir yoğunluk kazanmasıyla oluşan biçimleri, yükseklikleri ve yol açtıkları hava olaylarıyla birbirinden ayrılan yığın. **BÖ** 12², 19, 20, 23, 382, 383², 397, 431² **BD** 68, 69³, 169, 171

bulutlanmak nsz. Bulutlarla kaplanmak. **BÖ** 434

bulutlu sf. Bulutlarla kaplanmış, bulutlanmış. **BÖ** 382

Bumin Kağan öz. a. Tür adıyla kurulmuş ilk Türk devleti olan Göktürk imparatorluğunun kurucusudur. **BD** 13, 14², 136, 140, 143², 191

bun a. Sıkıntı. **BÖ** 61, 215

bunak sf. Bunamış olan, matuh. **BÖ** 213, 340

bunalmak Çok sıkılmak, çok tedirgin olmak. **BÖ** 11, 207, 271, 293, 341, 380 **BD** 35, 103, 135

bunaltmak Bunalmasına yol açmak. **BD** 126

bunamak nsz. Çeşitli sebeplerle zihin gücünü yitirerek ne yaptığını bilemez duruma gelmek, ateh getirmek. **BD** 188

bunatmak Bunamasına sebep olmak. **BÖ** 353 'Kocamışlık seni bunatmış mı ne?'

bunca zf. Bu kadar, bu denli. **BÖ** 222 **BD** 180, 185

bundan Bu nedenle. **BÖ** 32, 49, 219, 227, 312, 414 **BD** 7, 176

bunlanmak Üzölmek, sıkıntılı bir hâl almak. **BÖ** 393 'Kür Şad'ın bakışları bunlandı. '

bunlar zm. Bu zamirinin çokluk biçimi. **BÖ** 24⁴, 37, 40, 43, 60, 61, 64, 65, 71, 72, 80, 81, 91², 94, 107, 108, 115², 116³, 117⁵, 119, 122, 123, 125, 127, 134, 138, 143, 151, 154, 164, 167, 170², 172, 175, 177, 180, 185, 188, 189, 194³, 195², 201, 205, 206³, 210, 222, 243, 251, 253, 254, 261, 262², 263², 264, 265³, 272, 279, 280, 281, 282, 285², 286, 299, 301², 310³, 311, 313, 324, 325, 326, 329², 334, 335², 336, 339², 346, 352, 358, 363, 367, 370², 371, 374³, 375, 378, 382, 383, 384, 387, 388, 391, 392, 393, 405, 418, 425 **BD** 5³, 6³, 8, 13, 14, 16², 17², 19, 24, 39², 46, 47, 55³, 56, 58², 60, 70, 79, 82², 91, 92, 93, 118, 130,

135, 145, 149, 162, 177, 183, 184, 187, 191, 204

bunlu *sf.* Sıkıntılı. **BÖ** 10, 25, 32², 102, 284, 302, 325, 333, 338, 379 **BD** 10, 22, 188

bununla beraber *zf.* Bununla birlikte. **BÖ** 39, 59, 71, 72, 154, 409 **BD** 38, 59, 72, 77, 123, 128, 148

bura *a.* Bu yer. **BÖ** 14², 31, 37, 39, 40², 56², 58, 59⁵, 61, 66, 72, 78, 79, 85, 86, 94, 104, 107, 111², 116, 117, 121², 126², 128², 131, 134, 137², 144², 148, 151, 152⁴, 153, 158, 162, 164³, 169, 170², 172, 174, 175², 176, 177, 180³, 187, 196, 202, 209, 233², 234, 235, 238, 241, 247, 254, 256, 257, 259³, 260², 262, 265², 266², 267, 276, 286, 292, 300, 304, 309², 314, 315, 320, 321, 335, 339, 341², 353, 366⁴, 367⁴, 373, 384, 402², 407, 410², 412, 416, 417, 418², 419, 425, 426, 427, 428², 434 **BD** 17, 21, 38, 42³, 43², 56², 58³, 60, 79², 80, 82², 86, 87³, 88², 96, 101, 102, 104², 105, 106, 107², 108², 119, 121, 132, 133³, 139, 140, 157², 178, 183, 184, 187, 200

burası *a.* Bu yer, bura. **BÖ** 14, 58, 104, 148, 169², 170, 172, 174

burç *a.* *Ar.* Kale duvarlarından daha yüksek, yuvarlak, dört köşe veya çok köşeli kale çıkıntısı. **BÖ** 153

Burguçan *öz. a.* **BÖ** 194³, 199, 232⁴, 233⁶, 234⁴, 235⁷, 236³, 241², 242², 243, 248, 289⁴

buruna. *anat.* Alınla üst dudak arasında bulunan, çıkıntılı, iki delikli

koklama ve solunum organı. **BÖ** 36, 40, 344 **BD** 123, 127

buruşturmak Buruşuk duruma gelmek. **BÖ** 132, 139, 182, 239, 325

buruşuk *sf.* Gerginliği, düzgünlüğü kalmamış olan. **BÖ** 6

buruşukluk *a.* Ciltte oluşmuş kırışık. **BD** 8

buşkulanmak Kızmak, sinirlenmek. **BÖ** 34 '*Ortalıkta kılıç şakırtısından başka ses işitilmiyordu. Katun buşkulanmıştı.*'

buyruk 1- Egemenlik. **BÖ** 14, 34, 63², 117, 136, 159, 162, 187, 246, 252, 253, 269, 275, 282, 303, 337 **BD** 9, 47, 48, 66, 72, 117, 162, 198, 2002-Belirli bir davranışta bulunmaya zorlayıcı söz, emir, ferman. **BÖ** 14, 16², 19, 24, 29, 32, 33, 46², 50, 63, 65, 84², 90, 137, 139, 142, 144², 147, 150, 151², 155, 159², 161, 163, 164, 180, 182, 183³, 185², 186, 187, 189, 191², 196, 197, 202, 203, 210, 215, 221, 222, 228², 229, 238, 240⁴, 247, 274, 275, 276³, 278², 286, 287², 288, 299², 300², 305, 309², 314, 315, 321, 346, 347, 386, 387, 389, 394, 404, 411, 412, 416, 417, 425, 428, 430, 434 **BD** 21, 22, 29², 31², 32, 34, 39, 47², 50, 52, 63², 66, 70², 72², 82, 85, 87³, 88², 92, 101², 109, 112, 118, 120, 130, 131³, 132², 137³, 138, 143, 145, 148, 149, 150, 151², 156, 157², 158³, 159, 160, 172, 173, 178, 196, 201, 208 **buyruk vermek** Belli bir işi yapmaya zorlayıcı söz, emretmek, ferman vermek. **BÖ** 9, 20, 23, 28, 29, 41, 43, 67, 77, 98, 130, 134, 143, 147, 150, 152, 153, 159,

160, 161, 164², 167, 178², 187, 191, 207, 221², 227, 228², 229², 238, 249, 258, 267, 274, 285, 289, 292, 299², 300³, 304², 308, 309², 310, 312, 314, 317, 318, 320², 322, 327, 336, 339, 343³, 378, 385, 389², 391, 392², 397, 404, 407, 411², 412, 415, 416, 418, 429² **BD** 21, 28², 42, 48, 63, 73², 74, 75, 79, 84, 91, 98, 100, 114, 121, 125, 136, 140, 143, 145³, 149, 154, 155², 156, 161, 164², 168, 187, 195, 198, 200, 205 **buyruk almak** Talimat almak, emir almak ‘ *Yüzbaşımın buyruğunu alınca bir an tereddüt etmedi...* ’ **BÖ** 16, 84, 182, 228, 300², 304, 305, 389, 416, 421 **BD** 75, 111, 135, 136, 143, 148, 149, 151, 165, 167, 177, 190, 207 **buyruk altında olmak** Egemenlik altında olmak. **BÖ** 20, 144 **buyruk altına girmek** Bir kimse başka bir kimsenin isteklerini ister istemez yerine getirmek zorunda olmak. **BÖ** 64², 150, 253 **BD** 95 **buyruğuna almak** Bir kişiyi veya kişileri egemenliği altına almak. **BÖ** 319 **BD** 38 *‘İşbara Han ve Börü Tarkan çerisini kendi buyruğuna alarak güneyden gelen Çinliler’e saldırırken Böğü Alp da kendi bini ile geriden gelen Çin tümenine at tepti.’*

buyruk a. Bakan, vekil, vezir. **BÖ** 30 **BD** 116, 196² *‘Tahtın iki yanında şadlar, tarkanlar, buyruklar sıralanmıştı.’*

buyrultu a. tar. Sadrazam, vezir, beylerbeyi vb. yüksek devlet görevlileri tarafından yazılan buyruk. **BÖ** 391 **BD** 150, 151³

buyurmak Bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını kesin olarak söylemek, emretmek. **BÖ** 13, 14, 17⁴, 18⁴, 19, 41, 59, 86, 87, 89², 90, 101², 137, 142, 145, 152, 183, 185, 189, 215, 246, 247, 304, 309, 310, 398⁷, 399¹², 400¹², 401⁹, 402, 433 **BD** 70², 137, 155, 168 **buyur etmek** Buyurun diyerek konuğu saygı ile içeri almak. **BÖ** 47

buyurucu sf. Buyurur gibi, emir verici nitelikte, emir vermeye yakın. **BD** 142 *‘Buyurucu bir sesle: ...’*

buz a. Donarak katı hâle gelmiş su. **BÖ** 295

buzacağı a. hay. b. Yeni doğmuş, ana sütüyle beslenen sığır yavrusu. **BÖ** 23, 269

büyü (doğ.) büyü a. Karşı durulamaz güçlü etki. **BÖ** 283 **BD** 104², 142

büyülü (doğ.) büyümlü sf. Çok etkileyici. **BD** 39, 145

bükülmek Eğilmek. **BÖ** 280 **BD** 54, 100

bürümek Sarmak, kaplamak, örtmek, basmak, istila etmek. **BÖ** 14, 15, 293

bürünmek Bürüme işine konu olmak. **BD** 65

büsbütün zf. İyiden iyiye, tamamen, tamamıyla, temelli. **BÖ** 12, 74, 111, 127, 140, 146, 180, 210, 211, 219, 253, 262, 272, 278, 299, 319, 343, 363, 374, 381, 396, 407 **BD** 6, 7, 104, 119, 141, 150, 191, 196², 199, 208

bütün sf. Eksiksiz, tam. **BÖ** 6, 7, 12, 14², 15, 16, 20, 22, 26, 29, 34, 37, 46,

51², 55², 60, 62, 63, 69⁴, 80, 82, 84, 87, 94, 96, 99, 104, 118², 120, 122, 123, 134, 141, 145, 167², 175, 176², 178, 181, 186, 190, 195, 199, 202, 204, 207, 210, 211², 217, 223², 225³, 229, 230², 246², 247, 248, 264, 265, 281², 282, 286², 287², 292, 295², 302, 303, 304, 307², 308², 309, 310², 311², 313, 316², 321, 322, 327, 328⁴, 336, 338, 339, 346, 350, 358, 359, 362, 367², 373, 388³, 394, 397, 407, 409, 411², 412, 414, 420, 421², 424, 426³, 428, 429, 430, 431, 433³, 434²BD 5², 6³, 7, 8, 10, 11, 14, 17, 22, 23, 28, 52, 55, 57, 58, 59, 60, 62, 66, 73, 78, 87, 90, 94, 99, 102, 107², 109, 116, 117², 118, 121, 126³, 127, 130², 135, 136, 138, 142, 147, 148, 149, 150², 152, 154, 161³, 167, 173², 175, 176, 177, 178, 182, 184, 190, 191², 193, 194, 195, 196², 197², 199, 200², 201, 207, 208, 209, 210

bütünleme *a.* Tamamlama, tam duruma getirme, ikmal. **BÖ** 118

bütünlemek Eksiksiz duruma getirmek, tamamlamak. **BÖ** 393

büyücek *sf.* Biraz büyük, büyüğe yakın. **BÖ** 37, 65, 124, 164, 366

büyük *1-sf.* Boyutları benzerlerinden daha fazla olan, makro, küçük karşıtı. **BÖ** 9, 30, 46, 49, 65, 116², 117, 129, 134, 137, 147, 150, 170, 172, 242, 247, 272, 304, 306, 314², 334, 362, 363⁴, 369², 383, 414, 418, 420 **BD** 7, 20, 42, 53, 59, 60, 73², 74, 78, 154, 160, 1722- Makam, rütbe, derece

bakımından daha üst olan kimse. **BÖ** 27, 30, 31, 62, 63², 97, 164, 175, 186³, 222, 244, 249, 381, 388 **BD** 14, 19, 22, 108, 112, 117, 123, 187, 2023- Çok, ortalamayı aşan. (soyut) **BÖ** 32, 34, 49, 127, 128, 141, 177, 186, 195, 200, 201, 210², 214², 216, 219, 220, 224, 227, 228, 234, 235, 239, 260, 265, 267², 273, 276, 278, 286, 287, 294, 295, 296, 305, 310², 311, 326, 326, 335², 336, 347, 347, 350, 359², 360, 363, 371³, 379², 381, 384, 386, 389³, 392, 397, 407³, 410, 412, 414, 422, 424, 434 **BD** 5, 7, 8, 11, 15, 16, 17², 18, 19², 29, 31, 32, 36, 42, 44, 46, 54², 56, 59², 73, 90, 91, 92², 95, 107², 108, 112, 116, 119, 121, 126, 136, 142, 144, 147, 148, 150, 151, 154², 155, 158, 160, 164, 166, 175, 179, 180, 184², 189, 190, 191, 193, 201, 207, 209, 212³

büyüklik *a.* Büyük olma durumu. **BÖ** 170, 310, 403 **BD** 121, 193

büyülemek Çekiciliği ile etkisi altına almak, birini kendine bağlamak, teshir etmek. **BÖ** 264

büyümek *1-* Artmak, güçlenmek, şiddeti artmak. **BÖ** 24, 85, 170, 175, 237, 285, 352, 422 **BD** 101 *2-* Yaşı artmak, yaşlanmak. **BÖ** 393 **BD** 107, 114, 1163-Genişlemek. **BD** 109, 135, 170

büyütmek Yetiştirmek, bakmak. **BÖ** 175 **BD** 9, 11, 13, 22, 139

c, C

caka *a. argo. İt.* Gösteriş, çalım, kabadayılık, fiyaka. **caka yapmak** Gösterişli davranmak, fiyakalı durumda olmak. **BD** 147

cambazlık *a.* Cambazın işi veya mesleği, akrobatlık, akrobasi. **BÖ** 366, 367

can *a. Far.* İnsan ve hayvanlarda yaşamayı sağlayan ve ölümle vücuttan ayrılan madde dışı varlık. **BÖ** 66, 86, 131, 155, 266, 286, 339, 389, 395², 416, 427, 429 **BD** 35, 52, 76, 174 **canını almak** Öldürmek. **BÖ** 118 **BD** 73 **canı yanmak** Çok acı duymak. **BÖ** 122, 155² **BD** 128 **canı istemek** Heves duymak. **BÖ** 126, 339 **canını pahalıya satmak** Mücadele sonucunda can vermenin karşındaki düşman için pahalıya mal olmak. 'On üç er ise birer birer kırılıyor, fakat canlarını da pahalıya satarak bir yandan da Çinlileri kırıyordu. ' **BÖ** 153, 419 **can çekişmek** Ölmek üzere bulunmak. **BÖ** 156, 273 **can yakmak** Üzmek, acı vermek. **BÖ** 171 **canı çıkmak** Ölmek. **BÖ** 171 **can vermek** Ölmek. **BÖ** 175, 279, 319, 432 **BD** 64, 201 **canını dişine takmak** Bütün gücünü harcayarak yapmak. **BÖ** 206 **can atmak** Bir şeyi şiddetle arzu etmek, çok istemek. **BÖ** 265 **canı acımak** Çarpma, vurma vb. sonucu acı duymak. **BÖ** 344 **cana kıymak** Öldürmek. **BÖ** 371 **canı çekmek** Bir şeyi istemek, istek duymak, arzulamak. **BÖ** 375 **canı sıkılmak** İçi

sıkılmak, yapacak bir işi olmamaktan tedirginlik duymak. **BÖ** 12, 45, 62, 67, 104, 109, 159, 204, 212, 237, 258, 302, 354 **BD** 154 **cana can katmak** Yaşama gücünü artırmak. **BD** 58 **canına susamak** Birini öldürmeyi istemek. **BD** 182

→ *can sıkıntısı, can acısı, can alıcı, can düşmanı, can pazarı, canım!, can yoldaşı, can pazarı*

can sıkıntısı *a. mec.* Yapılacak bir iş olmaması ve hiçbir şeyle oyalanma imkânı bulunmaması sebebiyle duyulan tedirginlik, bunalım. **BÖ** 111 **BD** 77, 90

can acısı *a.* Vücudun herhangi bir yerinde duyulan şiddetli acı. **BÖ** 130, 224, 421

can alıcı *sf. mec.* En önemli, çarpıcı. **BÖ** 155, 408

can düşmanı *a. mec.* Aşırı düşmanlık güden kimse. **BÖ** 250

can pazarı *a. mec.* Herkesin kendi canının kaygısına düştüğü ve kendi canını kurtarmaya çalıştığı bir durum. **BÖ** 326

canım! *ünl.* Seslenme sözü. **BÖ** 341, 354 'Canım! Bende Çinlilerin hepsiyle konuşacak değilim ya. '

can yoldaşı *a.* Yalnızlıktan kurtulmak için birlikte yaşanan kimse. **BÖ** 43, 403, 426, 428

canına minnet Beklenilmeyen iyi bir durumla karşılaşıldığında duyulan memnunluğunu anlatmak için söylenen bir söz. **BD** 39

canavar *a. Far.* Kurt, domuz vb. cana kıyan yaban hayvanı. **BÖ** 122 **BD** 18 **canavar kesilmek** Hırçınlaşmak, canavar gibi olmak. **BÖ** 122

candan *sf.* İçten, yürekten, gönülden, samimi. **BD** 199

canla başla *zf. mec.* Seve seve, her şeyi göze alarak, var gücüyle. **BÖ** 112, 147, 411, 412

canlandırmak Bir şeye yoğunluk ve etkinlik kazandırmak. **BÖ** 5, 308 **BD** 106, 110

canlanma *a.* Canlılık işi, hareketlilik. **BÖ** 28

canlanmak *1-nsz.* Gücü artmak, diri hâle gelmek. **BÖ** 82, 85, 95, 230, 396 **BD** 59, 2032- Geçmişte yaşanan olay veya durum yeniden hatırlanmak. **BD** 16, 121, 135

canlı *1-sf.* Dikkat çekici, göz alıcı. **BÖ** 62-*sf.* Canı olan, diri, yaşayan. **BÖ** 428 **BD** 32

canlılık *a.* Neşelilik, hareketlilik. **BÖ** 5, 188 **BD** 65

cansız *1-zf.* Güçsüz, mecalsiz bir biçimde. **BÖ** 2622- *sf.* Canını yitirmiş, ölmüş. **BÖ** 320, 324, 409, 414, 421, 428 **BD** 75, 76

caymak Sözünden, kararından dönmek, vazgeçmek. **BÖ** 68, 223, 290, 375, 379, 428 **BD** 92

ceket *a. Fr.* Erkeklerin ve kadınların giydiği, genellikle önden düğmeli, kalçayı örten, kollu üst giysisi. **BÖ** 5, **BÖ** 8

cennet *a. din b. Ar.* Dinî inanışlara göre imanlı, dünyada iyi işler yapmış kimselerin öldükten sonra sonsuz mutluluğa kavuşacakları yer, uçmak, behişt. **cennet gibi** Güzel, bakımlı (yer) **BÖ** 150

cep *a.* Genellikle bir şey koymaya yarayan, giysinın belli bir yeri açılarak içine yerleştirilen astardan yapılmış parça. **BÖ** 5, **BÖ** 8

cephe *a. Ar.* Yan, yön, taraf. **BÖ** 419

cesaret *a. Ar.* Güç veya tehlikeli bir işe girişirken Kişinin kendinde bulduğu güven. **BD** 94, 155

cesaretlendirmek Yüreklendirmek, yiğitlendirmek, cesaret vermek. **BÖ** 371

ceset *a. Ar.* Ölü beden, naaş. **BÖ** 380 **BD** 5

cevapa *Ar.* Bir soruya, bir isteğe, bir söz, bir davranış veya yazıya verilen karşılık, yanıt. **BÖ** 6², 73², 90, 94, 137, 220, 262, 318, 365, 398 **BD** 90, 143, 156, 157, 164, 166, 167, 170² **cevap almak** Yöneltilen bir soruya karşılık olarak bildirmek. ‘*Yüzbaşı İşbara Alp, bu soruya cevap alamadı.*’ **BÖ** 18, 73, 207, 230, 240, 261, 311, 359, 363, 398, 428 **BD** 21, 41, 101, 131 **cevap vermek** Karşılık olarak bildirmek, söylemek. **BÖ** 6, 10², 13, 18, 19, 22, 25, 31, 35, 37, 41², 47, 51, 52², 53, 59, 60, 61, 67, 73, 78, 85, 88, 89, 90, 105,

106, 107, 108, 109², 111, 112, 118, 119, 124, 125, 129, 130, 131, 132, 134, 142², 167, 178, 180, 191, 195, 196, 211², 215, 216², 219, 220², 221, 231, 232, 242, 247, 248², 255, 259, 266, 282, 286, 288, 289, 290, 309, 313, 316, 317, 334, 341, 346³, 348, 351, 356, 359, 363, 365², 368, 385, 387, 402, 414, 415², 427, 433 **BD** 11, 13, 15, 21, 29, 34, 38, 45, 52, 55, 62, 63, 66², 70, 75, 78, 86, 88, 90, 95, 108, 112, 116, 121, 134, 139, 140, 142³, 146, 151, 159, 162², 163, 164, 166², 167, 168, 170, 178², 181, 183, 188, 196, 197

ceza *a. huk. Ar.* Suç işleyen bir kimsenin yaşantısına, özgürlüğüne, mallarına, onuruna karşı yasaların öngördüğü yaptırım. **BÖ** 31, 97, 98, 346, 406 **ceza vermek** Cezalandırmak. **BÖ** 92 **ceza görmek** Kendisine ceza verilmek, cezalandırılmak. **BÖ** 92, 95, 237 **ceza kesmek** Bir kişiyi yaptığı bir suçtan dolayı cezalandırmak. '*Buyruk ver, bu onbaşıya başka bir ceza kessinler.*' **BÖ** 98 **ceza çekmek** Maddi veya manevi olarak işlenen suçun ağırlığını çekip sıkıntı ve üzüntü içinde kalmak. **BÖ** 406 **ceza almak** Cezalandırılmak. **BÖ** 433

cılız *sf.* Çok zayıf ve güçsüz, eneze, nahif. **BÖ** 339

ciddi *sf.* Ağırbaşlı. **BÖ** 5, 218, 375, 389 **BD** 19, 147

ciddileşmek *nsz.* Ciddi bir durum almak. **BÖ** 29, 220 **BD** 39, 85, 86, 142

ciddiyet *Ar.* Ağırbaşlılık. **BÖ** 128, 336 **BD** 79, 183

ciğer *a. Far.* Akciğerle karaciğerin ortak adı. **BÖ** 156, 389, 424

cinayet *a. Ar.* Adam öldürme. **cinayet işlemek** Adam öldürmek. **BD** 50

coşkun *sf.* Coşmuş olan. **BÖ** 425, 426

coşmak *nsz.* Duygu ve düşünceleri güçlü bir tepki ile dışarı vurmak, galeyan etmek. **BÖ** 24⁴, 149², 295, 305

cümle *a. dil b. Ar.* Bir yargı bildirmek için tek başına çekimli bir fiille kullanılan sözcükler dizisi, tümce. **BÖ** 362, 363²

cüret *a. Ar.* Yüreklilik, ataklık, cesaret. **BÖ** 163 **BD** 156²

cüretkârlık *a.* Cüretkâr olma durumu. **BÖ** 347

Ç, Ç

çabalamak Güç bir durumdan kurtulmaya uğraşmak. **BÖ** 14, 129, 155, 246, 269, 270, 414, 434 **BD** 126, 176, 191

çabucak *zf.* Vakit geçirmeden, kısa sürede, acelelen, acilen, alelacele, anında, bir anda, bir çırpıda, birden, bir hamlede, bir koşu vb. **BÖ** 43, 45, 123, 141, 142, 161, 295, 305, 315 **BD** 48, 126, 149, 177³

çabuk *zf.* Alışıldan veya gösterilenden daha kısa bir zamanda, tez, yavaş karşıtı. **BÖ** 13, 54, 64, 81, 87, 118, 137, 142², 145, 150, 152², 204, 222, 225, 234, 240, 286, 287, 289, 292, 293, 302, 313, 319, 337, 340, 342, 350, 353, 354, 356, 365, 393, 397, 412, 417 **BD** 12, 27², 55, 56, 109, 127, 158, 162, 176², 200² **çabuk olmak** Çabuk davranmak, oyalanmamak. **BÖ** 27, 87, 146, 173, 280 **BD** 45

çabuklaşmak *nsz.* Çabukluk kazanmak, hızlanmak, aceleleşmek. **BD** 126

çabukluk *a.* Çabuk olma durumu, hız, sürat. **BÖ** 16, 27, 50, 152², 187, 267, 340, 408 **BD** 27², 44, 47, 56, 121, 123², 172, 174, 177, 186, 189

çadır *a. Far.* Keçe, deri, kıl dokuma, sık dokunmuş kalın bez veya plastik maddelerden yapılarak direklerle tutturulan, taşınabilir barınak, çerge, oba, otağ. **BÖ** 8, 23, 54³, 66³, 71³, 75,

81², 84⁴, 85², 86³, 87, 89, 93², 94⁶, 95², 96², 112, 115, 132, 134, 137, 138, 139², 140, 144, 145, 159², 175, 182, 183², 184, 185⁶, 186², 187⁶, 195², 196, 218⁶, 219², 220³, 230², 231, 241³, 242³, 251, 270², 271, 282, 291, 292², 293⁵, 294, 295³, 296², 313, 314², 318, 333, 340 **BD** 10⁴, 13², 14, 15, 16, 17³, 18, 19, 20³, 21², 22³, 23³, 24, 31⁶, 33, 34, 36, 46³, 47⁵, 49, 53², 58, 71³, 73⁴, 74⁵, 75, 77², 78, 82², 85, 94³, 95, 96³, 99, 101, 102², 103, 105², 106², 109, 114, 130, 131³, 134, 135, 137³, 138, 141⁶, 144, 154, 155, 157², 164, 166, 185, 187, 189, 190⁴

çağ *a.* Zaman dilimi, vakit. **BÖ** 40, 52, 54, 61, 67, 116, 154, 158², 263, 293, 300, 307, 324, 375, 380 **BD** 26, 45, 54, 210 **çağı gelmek** Zamanı gelmek, vakti gelmek. 'Artık yılışmanın çağı geldiğine hükmetti...' **BÖ** 61, 68², 101, 161, 387

çağırma 1-Birinin gelmesini kendisine yüksek sesle söylemek, seslenmek. **BÖ** 17, 46, 96, 100, 144, 145, 150, 164, 179, 195, 227, 229², 326², 382, 397, 398 **BD** 18, 38, 43², 59, 149², 150, 163, 1692- Herhangi birinin bir yere gelmesini istemek, davet etmek. **BÖ** 56, 79, 98, 220, 240, 241, 247, 265, 299, 300, 310, 311, 313, 315, 350, 369, 370, 389, 392 **BD** 46, 70, 102, 103, 144²

çağırtmak Çağırma işi yaptırmak. **BD** 139, 144, 164

Çağrı öz. *a.* **BÖ** 399, 410

çağrılmak *nsz.* Çağırılma işi yapılmak. **BÖ** 48, 201, 209, 220 **BD** 103

çakı *a.* Açılıp kapanan bir veya birkaç ağızlı küçük cep bıçağı. **BÖ** 16

çakılmak Çakma işine konu olmak. **BÖ** 339

çakın *a.* Şimşek. **BÖ** 15, 16, 33

çakır *sf.* Açık mavi, hareli ela (göz) **BÖ** 195, 207²

çakmak taşı *a. min.* Düvenlerin altına çakılan küçük ve kesici taş. **BÖ** 177

çalgi Çalgı çalma, müzik. **BÖ** 79, 262, 265, 364², 366, 426², 428

çalgıcı *a.* Çalgı çalmayı kendisine meslek edinmiş kimse. **BD** 148

Çalık öz. *a.* **BÖ** 9, 13³, 14², 28, 37³, 39⁴, 40², 41⁵, 42², 50, 104⁵, 105⁷, 106⁵, 107⁵, 108⁹, 109⁶, 110¹⁴, 111⁸, 112⁸, 113⁷, 115⁶, 116⁸, 117⁷, 118⁶, 119², 120³, 121⁷, 122¹¹, 123⁵, 134², 135², 137¹⁰, 138¹², 139⁴, 140³, 141⁵, 142¹⁰, 143², 145, 147, 149, 186, 188, 195, 231, 282, 430

çalılık *a.* Çalısı çok olan yer. **BD** 17

çalışma *a.* Çalışmak işi, emek, say. **BÖ** 8 **BD** 59

çalışmak 1-Bir şeyi yapmak için gereken çarelere başvurmak, o şeyi gerçekleştirmek için kendini zorlamak, çaba harcamak. **BÖ** 8², 14, 33, 59, 120, 121, 122, 129, 130, 132, 137, 144, 158, 179, 186, 191, 206, 224³, 251, 262, 271, 294, 304², 313, 319,

326, 334, 335, 347, 350², 353, 358, 363, 378, 394, 404, 408, 409, 414, 428, 429 **BD** 11, 17, 18, 55, 56, 57⁴, 58, 60, 71, 82², 148, 159, 169, 201, 2122- Herhangi bir iş üzerinde olmak. **BÖ** 7, 144, 169, 213, 218, 311, 326, 335, 350, 362 **BD** 84, 107, 127, 149, 162, 166, 194

çalkalanma *meç.* Toplulukta meydana gelen hareketlilik sonucu oluşan gürültü 'Kür Şad'ın adı geçince budun arasında bir çalkalanma oldu. ' **BÖ** 52 **BD** 63

çalkantı Kargaşa ve bunalımın yol açtığı düzensiz, karışık, sıkıntılı durum. **BÖ** 342

Çalkara öz. *a.* **BD** 113³, 114², 116, 118, 123, 125³, 126⁵, 127⁵, 128³, 132, 187³, 190³, 192

çalmak 1-Vurarak veya sürterek ses çıkartmak. **BÖ** 24², 26, 50, 64, 148, 262, 283³, 284³, 285, 364, 426, 427, 428 **BD** 34, 38, 116, 1862- Atmak, çalmak, vurmak. **BÖ** 329² **BD** 19, 104

çam *a. bit. b.* Çamgillerin örnek bitkisi olan, dört mevsim yeşil kalabilen, iğne yapraklı, yurdumuzda birçok türü yetişen bir orman ağacı. **BÖ** 115², 124, 169

→ *çam kütüğü*

çam kütüğü *sf. meç.* İri yarı, güçlü kuvvetli kimse. **BÖ** 110 '...yere vurmak istedi, istedi ama çam kütüğüne benzeyen Yamtar öyle kolay kolay devrilmiyordu. '

çamçak *a.* Ağaçtan oyularak yapılmış kulplu su kabı, çapçak. **BÖ** 9, 31², 45, 50, 52, 60³, 71, 100, 102, 108³, 109, 110, 115, 119³, 121², 134², 172², 232, 233, 252, 272, 291², 420 **BD** 15², 22, 41, 69, 103, 180

çamur *a.* Su ile karışıp bulaşır ve içine batılır duruma gelmiş toprak, balçık. **BÖ** 405², 432

Çamur Beğ *öz. a.* **BÖ** 238³, 239², 240³, 243, 244², 249, 274, 290

çanak *a.* Toprak, metal vb. bir maddeden yapılmış yayvan, çukurca kap. **BÖ** 369³, 370 **BD** 59, 149⁵, 152

Çang-Çung *öz. a.* **BÖ** 347, 414²

Çang-su *öz. a.* **BÖ** 238³, 239, 288, 291

Çao-lien *öz. a.* **BÖ** 353, 357

çapmak *nsz. esk.* Akın etmek, koşmak. **BD** 94

çapraşıklaşmak *nsz.* Çapraşık duruma gelmek. **BÖ** 384 **BD** 196

çapul *a. tar.* Yağma. **BÖ** 309

çare *a. Far.* Bir sonuca varmak, ortadaki engelleri kaldırmak için tutulması gereken yol, çıkar yol, çözüm yolu. **BÖ** 166, 227, 270, 282, 326, 424 **BD** 7², 170, 199

çaresiz *zf.* Çıkar yol bulamayan bir biçimde. **BÖ** 178, 198, 339

çark *a. Far.* Bir eksenin döndürdüğü tekerlek biçimindeki makine parçası. **çark etmek** Bir doğrultuda giden kimse, şey sağa veya sola doğru yön

değiştirmek. **BÖ** 225 **çark yapmak** Bir doğrultuda giden kimse, şey sağa veya sola doğru yön değiştirmek. **BD** 119²

çarpılmak Çarpma işine konu olmak. **BÖ** 346

çarpıntı *a.* Kalbin hızlı ve sık vurması. **BD** 211

çarpışma *a.* Çarpışmak işi, müsademe, sadme. **BÖ** 34, 152, 154, 161, 203, 260, 414, 430 **BD** 19, 79, 119, 167

çarpışmak *nsz. ask.* Vuruşmak, savaşmak. **BÖ** 49, 107, 129, 147, 153, 203, 205, 217, 228, 235, 248, 275, 303, 307, 403, 414, 422, 430, 432 **BD** 19², 28, 47, 50, 73, 77, 119, 186, 187, 195, 198, 201

çarpıştırmak Çarpışma işini yaptırmak. **BÖ** 34, 149

çarpmak 1-Değmek, hissettirmek. **BÖ** 118, 170, 174, 204, 234, 283, 294, 319, 337, 394, 410, 419 **BD** 31, 49, 50, 73, 91, 113, 126, 186, 189², 190, 1922- Değmek, hissetmek. **BÖ** 397, 426 'Evinden çıktığı zaman yüzüne çarpan serinlikle başını göğe kaldırdı. '3- Çekiciliğiyle etkilemek, şaşırtmak. **BD** 69

→ **çarpa çarpa**

çarpa çarpa Çarparak. **BD** 59 '...bütün dirliğinde yaptığı kılıçların en güzeli olan üç tanesini yapmış, sonra yüz yıl çarpa çarpa, felaket ve sefalet göre göre örselenmiş, aşınmış olan yüreği bu yıpratıcı gece

çalışmasına dayanamıyarak durmuştu.

çarptırılmak *nsz.* Çarptırma işine konu olmak. **BÖ** 347

çarşı *a. Far.* Dükânların bulunduğu alışveriş yeri. **BÖ** 375

çaşıt *a. hlk.* Casus. **BÖ** 55, 80, 136, 138⁴, 139², 140¹⁰, 143, 145², 146³, 147, 234, 302 **BD** 42, 46, 71, 145, 147, 150, 151², 156, 158, 160², 162, 165, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 195

çaşıtlık *a.* Casusluk. **BÖ** 79, 80, 165, 227

çatık *sf.* Çatılmış olan. **BÖ** 90, 145 **BD** 112, 118, 196

çatırtı (*doğ.*) **çatırdı** Çatırdama sesi. **BD** 128

çatışmak Birbirine çatmak veya çatılmak. **BÖ** 106

çatlamak 1- Gök gürültüsüyle birlikte parıldamak, ışık vermek. '*Korkunç yıldırımlar sağda solda çatlarken...*' **BÖ** 132- Aşırı yemekten, içmekten, yorgunluktan, ağlamaktan ölecek duruma gelmek veya gelmek. **BÖ** 206, 214, 216²

çatlatmak Ölecek duruma getirmek veya öldürmek. '*...öteki üçü at çatlatırcasına doludizgin güneğe at sürmüşler, karşılıklarına Çin duvarı çıkıncaya kadar yarışmışlar, fakat hiçbir Çinliye rastlamamışlardı.*' **BD** 21, 95, 135

çatmak Rastlamak, karşılaşmak. **BÖ** 154, 239, 358

çayır *a.* Üzerinde gür ot biten düz ve nemli yer. **BÖ** 314 **BD** 185

çayırılık *a.* Çayırı olan yer. **BÖ** 9, 12, 13²

çehre *a. Far.* Yüz. **BD** 118

çekememek Kıskanmak. **BÖ** 261

çekememezlik *a.* Çekememe durumu veya çekememekten, kıskançlıktan doğan davranış, çekemezlik. **BÖ** 265

çekici *sf.* Alımlı. **BÖ** 264 **BD** 104

çekiç *a.* Çivi çakma, madenleri dövme vb. işlerde kullanılan saplı bir el aleti. **BD** 56⁴, 57³, 59, 60

çekidüzen *a.* Düzenli olma durumu. **çekidüzen vermek** Düzgün duruma getirmek, düzeltmek. **BÖ** 59

çekik *sf.* Yanlara doğru çekilerek gerilmiş gibi olan. **BÖ** 8, 34, 60

çekilmek 1- Kendini geriye veya bir yana çekmek. **BÖ** 26, 27, 31, 36², 39, 46, 164, 166, 173, 203², 234, 243, 249, 280, 295, 304, 307, 353, 372, 385, 398, 412, 419 **BD** 73, 82, 84, 151, 174, 194 2- *nsz.* Çekme işi yapılmak. **BÖ** 415

çekingen *sf.* Her şeyden çekinen, ürkek, tutuk (kimse), muhteriz. **BÖ** 335

çekinmek Saygı, korku, utanma vb. duygularla bir şeyi yapmak istememek, kaçınmak. **BÖ** 7, 20, 52, 68³, 72, 112, 126, 162, 222, 268, 299, 320 **BD** 20, 44, 86, 127, 155², 190, 201, 203

çekiş *a.* Çekme işi. **BÖ** 235

çekişme *a.* Çekişmek işi. **BÖ** 420

çekişmek Üstün gelmek için karşılıklı çabalamak. **BÖ** 206, 223, 224 **BD** 119

çekmek 1-Üzerinde bulunan bir silahla saldırmak için davranmak. **BÖ** 27, 40, 49, 50, 101², 121, 122, 158, 160³, 195, 244, 254², 287, 320, 329², 337, 408², 411, 428 **BD** 27, 44⁴, 108, 120, 121, 169, 174, 175³, 176, 181, 2112- Bir yerden başka bir yere taşımak. **BÖ** 69, 154, 257, 260, 295, 303, 412, 418, 419, 429 **BD** 125²³- Bir kimseyi veya bir şeyi geri almak. **BÖ** 102³, 107, 140, 152, 225, 258², 264², 284, 295, 300, 4094- Bir kimse ailesinden birine herhangi bir bakımdan benzemek. **BÖ** 1125- Güç durumlara dayanmak, katlanmak. **BÖ** 225, 256, 301, 327, 389, 395, 406, 415, 417 **BD** 15, 40, 55, 93, 100, 107, 144, 212²⁶-Bir duyguyu içinde yaşamak. **BÖ** 379 7-Örtmek, giymek. **BD** 578- Bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek. **BD** 163, 177, 210 **çekip gitmek** Bırakıp gitmek, ayrılmak, savuşmak. **BÖ** 186, 261 **çekip almak** Uzaklaştırmak, uğraşısına son vermek, koparmak. **BÖ** 422

çelik *a.* Su verilerek çok sert veya esnek duruma getirilebilen, birleşiminde az miktarda karbon bulunan demir ve karbon alaşımı, polat. **BÖ** 201, 330, 344, 392

→ **çelik kol**, **çelik yürek**

çelik kol *meç.* Güçlü, kuvvetli. **BÖ** 151, 154 'Gök Börü'nün çelik kollarıyla tuttuğu kalkanına ise bir şey olmuyordu.'

çelik yürek *meç.* Korkusu olmayan, cesaretli, dayanıklı kişi. **BÖ** 6, 131 '...nice süngülerin kendi ışığı sayesinde nice çelik yürekli acımadan delişini seyrettiğini ve buna rağmen hâlâ o canlı gülümseyişini nasıl koruyabildiğinin hikmetini mi, arziyatçı beğimiz?'

çelimsiz *sf.* Gücsüz, zayıf, naif. **BÖ** 222, 262, 265

çelme Birini yere düşürmek için ayağının önüne ayak uzatmak. **BÖ** 110, 130, 156 **BD** 124, 125, 127 **çelme atmak** Birini çelme ile yıkmaya çalışmak. **BÖ** 110³, 368 **BD** 126, 127

çelmek 1-Yolundan çevirmek, engellemek, engel olmak. **BÖ** 34, 35, 36, 542- Bir şeyin kenarını verev veya çapraz kesmek, çalmak. **BD** 27, 28, 48, 73, 92, 100, 123²

çene *a. Far.* Canlılarda baş bölümünde yer alan, kemik veya kıkırdak ile desteklenen, altlı üstlü dişleri taşıyan ve ağzın kapanıp açılmasını sağlayan kasları üzerinde barındıran iki parçaya verilen ad. **BÖ** 234, 236, 241², 294, 313, 325, 415, 417, 420 **BD** 48

Çengşi *öz. a.* **BÖ** 401, 411, 418, 419, 420, 421, 422 **BD** 79

çentik *a.* Bir şeyin kenarından kesilerek veya kırılarak açılan küçük kertik, tırtık. **BÖ** 106²

çentilmek *nsz.* Çentme işine konu olmak. **BÖ** 8, 154

çeri *a. esk.* Asker. **BÖ** 9³, 12², 13, 14⁴, 15³, 16⁴, 17², 19³, 20², 22², 23, 24⁵, 27, 28², 39², 40², 42, 46⁵, 47⁴, 48, 50³, 53², 55, 59², 62, 64², 66², 69⁶, 70, 74, 78², 79, 82, 111², 119, 126, 128, 136², 140, 150, 152, 154³, 155, 156³, 160³, 161³, 163³, 164², 165⁴, 166², 188², 199, 201⁴, 202⁴, 227, 228², 246³, 247³, 248, 249², 252, 255, 259², 260², 266², 267², 275⁵, 276⁵, 278, 279³, 285², 286, 300, 301⁴, 302⁴, 303², 304, 308², 309², 310², 311⁶, 312, 314², 315, 316, 319², 320⁴, 326³, 327, 333, 334², 335³, 337, 371³, 374, 375, 378⁵, 379, 382⁴, 384, 385, 387, 391³, 403, 407, 408³, 416, 420, 421, 424³, 427, 434**BD** 6, 17, 19³, 28, 34⁴, 35, 39³, 42, 44, 45, 46, 47³, 48², 50, 52, 62, 63³, 64, 66⁴, 68, 72², 73⁵, 74, 77, 83², 84³, 85, 89, 90, 91², 93, 102, 103, 107, 109, 116, 118, 124, 131, 133, 136, 137, 140², 147³, 148, 157⁴, 158², 164², 173, 177, 178³, 198, 200 **çeri çıkarmak** Asker göndermek. **BD** 131 'Bu vergi güzden önce bize erişmezse üzerlerine çeri çıkartacağımız anlatacaksın!'

çetele *a. Rum.* Çizilerek veya oyularak açılan kertik. **BÖ** 19

çetin Amaçlanan duruma getirilmesi, elde edilmesi, çözümlenmesi, işlenmesi güç veya engeli çok olan güç, zor, müşkül. **BÖ** 56, 204, 351, 373²**BD** 20, 47, 164

çetrefil *sf.* Karışıklığı dolayısıyla anlaşılması veya sonuca bağlanması güç. **BÖ** 364, 384

çevik *sf.* Kolaylık ve çabuklukla davranan, tetik, atik, atik tetik. **BÖ** 34, 128, 130, 153, 195³, 224, 264 **BD** 62, 99, 150, 173, 186, 211

çeviklik *a.* Çevikçe davranış. **BÖ** 129, 228 **BD** 56

çevirmek 1-Bir şeyin yönünü değiştirmek. **BÖ** 10, 28, 31, 35², 39, 49, 101, 126, 127, 154, 155², 158, 162, 165, 179, 212, 220, 291, 325, 327, 334, 366, 372, 373, 410, 416, 421 **BD** 15, 18, 23², 64, 80, 81, 140², 145², 162, 169, 173, 182, 185, 205, 208², 212 2- Çeviri yamak. **BÖ** 52, 143², 144, 247², 248, 346 3- Yönetmek, idare etmek. **BÖ** 2674- Bir yerin çevresini bir şeyle sarmak, kuşatmak. **BÖ** 3265- Geri göndermek. **BD** 179

çevre 1-Kişinin içinde bulunduğu toplumu oluşturan ortam. **BÖ** 12, 24², 46, 48, 132, 153, 156, 159, 166², 202, 326, 339, 357, 364, 365, 371 **BD** 92, 1242-*a.* Bir şeyin yakını, dolayı, etraf, periferi. **BÖ** 110, 117, 130², 132, 156, 162, 183, 188, 209, 210², 212, 225, 296, 305, 318, 319⁴, 320, 325, 326, 328², 329, 344, 366, 391, 397, 398, 407, 411, 412², 422, 434² **BD** 27, 28, 34, 35², 40², 49, 59, 71, 82, 90, 99, 101, 114, 119, 124, 125, 149, 162, 175, 184, 189, 200, 203, 204, 205

çevrelemek Kuşatmak, sarmak, ihata etmek. **BÖ** 50, 91, 96

çevrenmek *nsz.* Kuşatılmak, sınır içine alınmak, tahdit edilmek. **BÖ** 26

çevrik *sf.* Çevrilmiş, dönük. **BÖ** 396

çevrilmek 1-Kendini çevirmek, birine dönmek. **BÖ** 34, 101, 107, 223, 304, 349 **BD** 172, 181, 196 2- Bir şeyin başka bir şeye dönüştürmek. **BÖ** 358 '...felsefe yolu ile açlığın tokluğa çevrileceğini umduğu için bu işe giriştiğini saklamamıştı. ' 3-Çevirme işine konu olmak. **BÖ** 364 **BD** 181, 200

Çıbı Tegin (Çıbı Kağan) öz. a. BD 11³, 12², 18², 19², 35

Çıgay Börü öz. a. BÖ 380, 387, 392, 399, 405, 411, 419, 426, 430, 432

çığa. Dağın bir noktasından kopup yuvarlanan ve yuvarlandıkça büyüyen kar kümesi. **çığ gibi büyümek** 1-Bir olay birdenbire ve etkileyici bir biçimde büyümek. **BÖ** 24, 181 **BD** 17, 18

çığlık a. Acı, ince ve keskin ses, feryat, figan. **BÖ** 141 **BD** 6 **çığlık atmak** Kulak tırmalayıcı korkunç sesler çıkararak acı acı bağırarak. **BÖ** 313

çıkagelmek nsz. Beklenmedik bir zamanda gelmek. **BÖ** 99, 105, 333, 342, 381

çıkarmak *nsz.* Güç durumlarda insanı başarıya ulaştıran, kurtaran davranış, çözüm yolu, çare. **BÖ** 153, 158, 260, 287, 292, 307 **BD** 161, 177

çıkartılmak nsz. Çıkarma işine konu olmak. **BÖ** 371, 372 **BD** 5, 120³, 121

çıkarmak 1- Bir yerin veya bir şeyin içinden başka bir şeyin çıkmasını sağlamak. **BÖ** 5, 37, 40³, 60, 107, 185,

259, 275, 303, 325, 326, 426 **BD** 18, 34, 40, 43, 91, 99, 105, 151, 158, 163, 177 '...ceketinin cebinden ikiye katlanmış ve elde taşınmaktan yıpranmış bir kitap çıkararak ta gözlerinin içine kadar sokup okumağa başladı. ' 2-Birinin veya bir şeyin çıkmasını sağlamak, çıkmasına sebep olmak. **BÖ** 12, 14², 16, 36², 39, 102³, 106³, 112, 119, 134, 151, 172, 174, 175, 224, 235, 238, 259, 281, 293², 315, 319, 330, 347, 348², 369², 370, 387, 412, 414, 431, 433 **BD** 79, 164, 172, 179, 2033- *nsz.* Yollamak, göndermek. **BÖ** 64, 69, 136, 302, 303, 336, 424 **BD** 131, 147, 1664- *sf.* Herhangi bir şeyden işitilebilecek ses oluşmak. 'Okların uçarken çıkardığı ses, dışarıdaki fırtınanın sesini bastırıyordu. ' **BÖ** 409 **BD** 31, 50, 56, 57 5- Hatırlamak. **BD** 176- Anlamak, ne olduğunu bilmek, sezme. **BD** 142²

çıkartmak Çıkarma işini yapmak. **BÖ** 27, 109 **BD** 79, 151

çıkılmak Çıkma işine konu olmak. **BÖ** 172

çıkıntı a. Bir yüzeyde ileri doğru çıkan bölüm. **BÖ** 16, 383

çıkıntılı sf. Çıkıntısı olan. **BÖ** 14

çıkışmak Bir kimseye hoş gitmeyen davranışlarından dolayı sert sözler söylemek, azarlamak. **BÖ** 112

çıkılmak 1- (Ses) belirli hâle gelmek. 'İçlerinden en ufak tefek görünen ve sesi de bir tuhaf çıkamı bağırdı. ' **BÖ** 5, 14, 351, 4282- Bir yerden dışarıya varmak. . **BÖ** 33, 40, 42, 47, 48, 61,

70, 108, 111, 115, 135, 164, 170, 220, 222, 224, 227², 230, 233, 240, 241³, 246, 259, 263, 267, 272, 273, 281, 296², 297, 308, 312, 325, 326, 338, 350, 367, 373², 379, 380, 381, 382, 383², 396, 397, 402, 403, 406, 409, 412, 418, 429, 431, 434 **BD** 5, 6, 10², 31, 44³, 46, 58, 63, 71, 73, 74, 76², 80, 84, 88, 99², 103, 105², 111², 120, 127², 132, 141³, 150, 151, 168, 169, 173, 194, 203, 204, 209 3- Bir şeyin yukarısına doğru yürümek. **BÖ** 19, 111, 162, 170, 174, 179, 283, 379, 394, 407²**BD** 20, 42, 43³, 113, 1744- Karşı gelebilmek, boy ölçüşmek. **BÖ** 32, 45, 51, 301², 367, 369 **BD** 118, 120, 123², 124, 125 5- Bir nesnenin üzerine tırmanıp orada bulunmak. 'Birkaç kişi devenin üstüne çıkmışlar, savaşa baktıyorlardı. ' **BÖ** 37, 116, 151, 152³, 426²6- *nsz.* Gelmek. **BÖ** 39, 106, 134², 248, 251, 255, 301, 346 **BD** 28, 102, 108, 1187- *nsz.* Niteliği sonradan anlaşılacak. **BÖ** 55 **BD** 1918- *nsz.* Olmak, bulunmak, var olmak. **BÖ** 59, 82, 91, 108, 120, 162, 167, 259, 407, 430 **BD** 107, 144, 178, 2049- *nsz.* Oluşmak, olmak. **BÖ** 77, 174, 259, 358 **BD** 18, 39, 47, 60, 102, 14410- *nsz.* Bir meslek veya bilim kurumunda okuyup yetişmek, mezun olmak. **BÖ** 8211- İçerden dışarıya varmak, gitmek. **BÖ** 88², 94, 123, 139, 141, 143, 144, 149, 158, 170, 171², 172, 183, 184, 290 **BD** 4712- Birinin huzuruna, karşısına gelmek. 'Bir daha karşımıza çıkarsan göreceğin ceza ölüm olur. ' **BÖ** 95², 126, 366 **BD** 71, 83, 94, 131, 13513- Ortaya çıkmak, daha önce görülmeyen bir şey görülür hâle gelmek. **BÖ** 407 **BD** 21, 79,

106 'Sarayın dış kapısından girince karşılıklarına bir bahçe çıktı. ' 14- *nsz.* Belirmek, tanınmak. **BD** 1015- *nsz.* Sesini yükseltmek. **BD** 126² 16- Önemli bir mevkiye yükselmek, tahta oturmak. ' Şimdi Tang kağan ailesi çıktı. ' **BÖ** 11, 2032- Karşı gelebilmek, boy ölçüşmek. **BÖ** 196, 202, 203³, 204³, 37117- Meydana gelmek. **BÖ** 224 **BD** 167 18- *nsz.* Yükselmek, artmak. **BÖ** 311 19- *nsz.* Gerçekleşmek. **BÖ** 380 **BD** 85, 107

çıldırma 1- Çıldırmasına sebep olmak. **BÖ** 414 **BD** 2062- *nsz.* Delirmek, aklını oynatmak. **BÖ** 74, 89, 120, 415

çılgın Çok büyük, aşırı, olağanüstü. **BÖ** 42, 427, 430 **BD** 5, 199, 207, 208 **çılğına dönmek** Kendine hakim olamamak. **BÖ** 89, 343 **BD** 21, 108, 199

çılğınca Aşırı bir biçimde. **BÖ** 50, 404

çılğınlık a. Aşırı davranış. **BD** 183, 211

çınçın (doğ.) çınçın zf. Metal eşyaya vurulduğunda çıkan sese benzeyen bir ses çıkararak. **çın çın ötmek** Sürekli olarak keskin ses çıkarmak. **BÖ** 344, 407

çınlamak Yankı vermek. **BÖ** 118, 119², 303, 304, 305, 328, 330, 405, 408, 414, 415², 435 **BD** 98, 169, 212

çınlatmak Çınlamasını sağlamak. **BÖ** 165, 188, 291, 327, 329, 330

çınlayıcı 'çın' yankısı çıkarıcı. **BD** 123 'Çınlayıcı bir ses işitildi. '

çıplak *sf.* Üstünde bulunması gereken giysi, örtü vb. bulunmayan, üryan, nü, cıbil, cııldak. **BÖ** 72, 262

çıra *a. Far.* Bu bölümden küçük küçük kesilerek hazırlanmış, tutuşturma ve aydınlatma işlerinde kullanılan parça. **BÖ** 142³, 272, 294, 375, 407 **BD** 47, 56, 173⁵, 178

çırak *a. Far.* Zanaat öğrenmek için bir ustanın yanında çalışmak. **BÖ** 353², 354, 357

çırpınmak 1- *nsz.* Acı ile debelenmek. **BÖ** 3252- Çok istenilen bir şeyi gerçekleştirebilmek için aşırı derecede çaba harcamak. **BD** 22, 124, 125, 158

çıt *a.* Hafif ve anlık ses. **BÖ** 12, 47, 95 **BD** 118 **çıt kalmamak** Hafif ve anlık bir sesi bile çıkmamak. '*Koca çayırda çıt kalmamıştı.*' **BÖ** 12 **çıt çıkmamak** En hafifi bir ses bile çıkmamak. **BÖ** 222, 247, 401 **çıt çıkarmamak** En hafif bir ses bile çıkmamak. **BÖ** 12, 24, 33, 41

çiçek *a. bit. b.* Çiçek açan kır veya bahçe bitkisi. **BÖ** 264 **BD** 35 **çiçek açmak** Yeniden ortaya çıkmak, görüntü vermek. **BD** 40

Çiğil *öz. a. tar.* Eski Türk boylarından biri. **BÖ** 201 **BD** 112

çiğnemek Ayağı veya tekerleği altına alarak ezmek. **BÖ** 166 **BD** 47

çiğnenmek *nsz.* Çiğneme işi yapılmak. **BÖ** 428

çil *a. hay. b.* Orman tavuğugillerden, eti için avlanan, ormanda yaşayan bir

kuş, dağ tavuğu. **çil yavrusu gibi dağılmak** Toplu olarak bulunan insanların her biri bir yana dağılmak. **BD** 78

çile *a. Far.* Zahmet, sıkıntı. **BÖ** 396 **BD** 206 **çileden çıkarmak** Çok kızdırmak. **BÖ** 14, 122, 128, 352 **BD** 91 **çile çekmek** Büyük sıkıntı ve üzüntü içinde yaşamak. **BD** 15, 60

çilekeş *sf. esk. Far.* Hayatı boyunca birçok üzüntü ve sıkıntı çekmiş (kimse) **BD** 11, 15

çimen *a.* Kendiliğinden yetişmiş çim. **BÖ** 8

Çin dili Çince. **BÖ** 28², 340⁶, 341²

Çin *öz. a.* Asya'da bir ülke. **BÖ** 11², 12², 16, 19, 22², 26, 27, 28, 33², 35, 36², 37², 39, 43¹¹, 44³, 46², 48, 49, 54³, 56⁵, 58⁷, 59³, 60⁴, 61², 62², 68⁸, 69⁶, 70⁵, 72², 74, 77, 78², 79, 80⁶, 81⁵, 82⁵, 83⁷, 86³, 91², 94², 95, 96, 109, 112, 113, 116², 125, 126, 127³, 128², 130, 131, 136, 139², 140⁶, 141², 143², 144³, 145, 146, 147, 148, 150⁴, 151², 159⁴, 160², 162³, 163³, 165², 166², 167⁷, 178, 181, 183, 189, 191, 192, 195, 199³, 200, 202, 207, 217², 218, 219, 220², 222, 228, 232², 238², 240, 245³, 246⁹, 247⁵, 248, 249⁶, 250, 251, 253², 255³, 256⁴, 257³, 258⁵, 259², 260⁵, 261⁵, 262⁴, 264⁷, 265⁶, 269³, 282², 283³, 285², 286³, 290², 291, 294, 299, 300³, 301, 302, 303⁶, 304³, 305⁴, 307², 308², 309², 311, 312⁴, 313, 314³, 315, 316², 318², 319³, 320, 326⁶, 327³, 328², 333², 334³, 335², 337³, 339², 340², 341, 342, 344³, 346³, 347⁴, 348, 354, 357², 362⁴, 367³, 369, 370, 371⁶,

70, 108, 111, 115, 135, 164, 170, 220, 222, 224, 227², 230, 233, 240, 241³, 246, 259, 263, 267, 272, 273, 281, 296², 297, 308, 312, 325, 326, 338, 350, 367, 373², 379, 380, 381, 382, 383², 396, 397, 402, 403, 406, 409, 412, 418, 429, 431, 434 **BD** 5, 6, 10², 31, 44³, 46, 58, 63, 71, 73, 74, 76², 80, 84, 88, 99², 103, 105², 111², 120, 127², 132, 141³, 150, 151, 168, 169, 173, 194, 203, 204, 209 3- Bir şeyin yukarısına doğru yürümek. **BÖ** 19, 111, 162, 170, 174, 179, 283, 379, 394, 407²**BD** 20, 42, 43³, 113, 1744- Karşı gelebilmek, boy ölçüşmek. **BÖ** 32, 45, 51, 301², 367, 369 **BD** 118, 120, 123², 124, 125 5- Bir nesnenin üzerine tırmanıp orada bulunmak. 'Birkaç kişi devenin üstüne çıkmışlar, savaşa bakıyorlardı. ' **BÖ** 37, 116, 151, 152³, 426²6- *nsz.* Gelmek. **BÖ** 39, 106, 134², 248, 251, 255, 301, 346 **BD** 28, 102, 108, 1187- *nsz.* Niteliği sonradan anlaşılacak. **BÖ** 55 **BD** 1918- *nsz.* Olmak, bulunmak, var olmak. **BÖ** 59, 82, 91, 108, 120, 162, 167, 259, 407, 430 **BD** 107, 144, 178, 2049- *nsz.* Oluşmak, olmak. **BÖ** 77, 174, 259, 358 **BD** 18, 39, 47, 60, 102, 14410- *nsz.* Bir meslek veya bilim kurumunda okuyup yetişmek, mezun olmak. **BÖ** 8211- İçerden dışarıya varmak, gitmek. **BÖ** 88², 94, 123, 139, 141, 143, 144, 149, 158, 170, 171², 172, 183, 184, 290 **BD** 4712- Birinin huzuruna, karşısına gelmek. 'Bir daha karşımıza çıkarsan göreceğin ceza ölüm olur. ' **BÖ** 95², 126, 366 **BD** 71, 83, 94, 131, 13513- Ortaya çıkmak, daha önce görülmemeyen bir şey görülür hâle gelmek. **BÖ** 407 **BD** 21, 79,

106 'Sarayın dış kapısından girince karşılıklarına bir bahçe çıktı. ' 14- *nsz.* Belirmek, tanınmak. **BD** 1015- *nsz.* Sesini yükseltmek. **BD** 126² 16- Önemli bir mevkiye yükselmek, tahta oturmak. ' Şimdi Tang kağan ailesi çıktı. ' **BÖ** 11, 2032- Karşı gelebilmek, boy ölçüşmek. **BÖ** 196, 202, 203³, 204³, 37117- Meydana gelmek. **BÖ** 224 **BD** 167 18- *nsz.* Yükselmek, artmak. **BÖ** 311 19- *nsz.* Gerçekleşmek. **BÖ** 380 **BD** 85, 107

çıldırma 1- Çıldırmasına sebep olmak. **BÖ** 414 **BD** 2062- *nsz.* Delirmek, aklını oynatmak. **BÖ** 74, 89, 120, 415

çılgın Çok büyük, aşırı, olağanüstü. **BÖ** 42, 427, 430 **BD** 5, 199, 207, 208 **çılğına dönmek** Kendine hakim olamamak. **BÖ** 89, 343 **BD** 21, 108, 199

çılgınca Aşırı bir biçimde. **BÖ** 50, 404

çılğınlık *a.* Aşırı davranış. **BD** 183, 211

çınçın (*doğ.*) **çınçın** *zf.* Metal eşyaya vurulduğunda çıkan sese benzeyen bir ses çıkararak. **çın çın** ötmek Sürekli olarak keskin ses çıkarmak. **BÖ** 344, 407

çınlamak Yankı vermek. **BÖ** 118, 119², 303, 304, 305, 328, 330, 405, 408, 414, 415², 435 **BD** 98, 169, 212

çınlatmak Çınlamasını sağlamak. **BÖ** 165, 188, 291, 327, 329, 330

çınlayıcı 'çın' yankısı çıkararak. **BD** 123 'Çınlayıcı bir ses işitildi. '

çıplak *sf.* Üstünde bulunması gereken giysi, örtü vb. bulunmayan, üryan, nü, cıbil, cııldak. **BÖ** 72, 262

çıra *a. Far.* Bu bölümden küçük küçük kesilerek hazırlanmış, tutuşturma ve aydınlatma işlerinde kullanılan parça. **BÖ** 142³, 272, 294, 375, 407 **BD** 47, 56, 173⁵, 178

çırak *a. Far.* Zanaat öğrenmek için bir ustanın yanında çalışmak. **BÖ** 353², 354, 357

çırpınmak 1- *nsz.* Acı ile debelenmek. **BÖ** 3252- Çok istenilen bir şeyi gerçekleştirebilmek için aşırı derecede çaba harcamak. **BD** 22, 124, 125, 158

çita. Hafif ve anlık ses. **BÖ** 12, 47, 95 **BD** 118 **çit kalmamak** Hafif ve anlık bir sesi bile çıkmamak. 'Koca çayırda çit kalmamıştı.' **BÖ** 12 **çit çıkmamak** En hafifi bir ses bile çıkmamak. **BÖ** 222, 247, 401 **çit çıkarmamak** En hafif bir ses bile çıkmamak. **BÖ** 12, 24, 33, 41

çiçek *a. bit. b.* Çiçek açan kır veya bahçe bitkisi. **BÖ** 264 **BD** 35 **çiçek açmak** Yeniden ortaya çıkmak, görüntü vermek. **BD** 40

Çiğil *öz. a. tar.* Eski Türk boylarından biri. **BÖ** 201 **BD** 112

çiğnemek Ayağı veya tekerleği altına alarak ezmek. **BÖ** 166 **BD** 47

çiğnenmek *nsz.* Çiğneme işi yapılmak. **BÖ** 428

çil *a. hay. b.* Orman tavuğugillerden, eti için avlanan, ormanda yaşayan bir

kuş, dağ tavuğu. **çil yavrusu gibi dağılmak** Toplu olarak bulunan insanların her biri bir yana dağılmak. **BD** 78

çile *a. Far.* Zahmet, sıkıntı. **BÖ** 396 **BD** 206 **çileden çıkarmak** Çok kızdırmak. **BÖ** 14, 122, 128, 352 **BD** 91 **çile çekmek** Büyük sıkıntı ve üzüntü içinde yaşamak. **BD** 15, 60

çilekeş *sf. esk. Far.* Hayatı boyunca birçok üzüntü ve sıkıntı çekmiş (kimse) **BD** 11, 15

çimen *a.* Kendiliğinden yetişmiş çim. **BÖ** 8

Çin dili Çince. **BÖ** 28², 340⁶, 341²

Çin *öz. a.* Asya'da bir ülke. **BÖ** 11², 12², 16, 19, 22², 26, 27, 28, 33², 35, 36², 37², 39, 43¹¹, 44³, 46², 48, 49, 54³, 56⁵, 58⁷, 59³, 60⁴, 61², 62², 68⁸, 69⁶, 70⁵, 72², 74, 77, 78², 79, 80⁶, 81⁵, 82⁵, 83⁷, 86³, 91², 94², 95, 96, 109, 112, 113, 116², 125, 126, 127³, 128², 130, 131, 136, 139², 140⁶, 141², 143², 144³, 145, 146, 147, 148, 150⁴, 151², 159⁴, 160², 162³, 163³, 165², 166², 167⁷, 178, 181, 183, 189, 191, 192, 195, 199³, 200, 202, 207, 217², 218, 219, 220², 222, 228, 232², 238², 240, 245³, 246⁹, 247⁵, 248, 249⁶, 250, 251, 253², 255³, 256⁴, 257³, 258⁵, 259², 260⁵, 261⁵, 262⁴, 264⁷, 265⁶, 269³, 282², 283³, 285², 286³, 290², 291, 294, 299, 300³, 301, 302, 303⁶, 304³, 305⁴, 307², 308², 309², 311, 312⁴, 313, 314³, 315, 316², 318², 319³, 320, 326⁶, 327³, 328², 333², 334³, 335², 337³, 339², 340², 341, 342, 344³, 346³, 347⁴, 348, 354, 357², 362⁴, 367³, 369, 370, 371⁶,

372, 374⁵, 378⁵, 379², 380², 382², 387³, 390, 391⁹, 393, 397, 402², 403², 404², 406³, 407, 408³, 409³, 410, 414, 420, 424², 426², 427², 428, 432, 433³, 434²BD5⁴, 6, 7⁶, 8³, 9², 11, 12², 16², 17, 19², 20, 21, 23², 42⁴, 45², 46², 47, 48, 50, 52³, 54², 66, 70², 71, 77, 79, 83⁷, 94, 107, 109, 130, 132, 137, 147³, 150⁵, 54³, 157, 158, 160⁶, 161, 163³, 164³, 166, 167², 168², 172³, 173⁴, 174², 175², 177³, 178³, 179², 188, 194

→ *Çin seddi*

Çin seddi Çinliler tarafından savunma yapmak amacıyla inşa edilmiş yapı. **BÖ** 150, 152, 231, 380

Çince öz. *a.* Çin dili. **BÖ** 26, 37, 39, 51, 52, 54, 60², 84, 85, 116, 121, 139, 140, 142, 143², 256, 258, 261, 312, 314, 341², 342, 343, 346, 362⁶, 363⁶, 364³, 365⁵, 366, 367, 376, 378, 407, 424², 427² **BD** 42, 52, 150, 158, 163, 169

Çinli öz. *a.* Çin halkından veya bu halkın soyundan olan kimse. **BÖ** 11⁵, 22², 23⁴, 24, 25, 26², 27⁷, 28², 29², 31⁵, 33, 36³, 37³, 39⁷, 40⁹, 41, 42, 43, 44, 47², 51, 52³, 53³, 55⁴, 58, 59, 60, 61⁴, 64, 68², 69³, 70, 72¹⁰, 73, 77, 78², 79¹¹, 80⁶, 81³, 82¹⁶, 83³, 84⁴, 85, 86⁶, 87⁴, 89, 90, 93⁴, 94⁶, 95², 96, 98, 99, 116⁵, 117³, 118⁸, 119⁴, 120⁶, 121⁵, 122⁴, 123², 125⁵, 126⁵, 127¹⁰, 128³, 129⁹, 130⁶, 131, 132², 134², 138, 139³, 140², 142, 143⁷, 144⁵, 145, 146, 147³, 148⁴, 149, 150, 151⁵, 152⁹, 153⁷, 154³, 158, 160¹¹, 161⁶, 162², 165, 176, 177, 180⁵, 181³, 182, 191, 192², 198, 200, 202, 211³, 215², 217⁴, 221, 222, 223³, 227, 238⁴, 239², 240, 243, 256³, 257⁴, 258³,

260², 261³, 262, 265², 267, 270³, 271⁸, 272, 278², 285², 286⁷, 287⁷, 288⁷, 289⁵, 291, 294², 299, 301, 302, 303², 304⁷, 305⁶, 306, 307², 309², 311, 312, 313, 314, 316, 317³, 318, 319⁴, 320¹⁰, 321¹², 322³, 324⁵, 326, 327², 328⁵, 329⁷, 330², 333, 335, 336³, 337, 338, 339³, 340⁸, 341⁵, 342³, 343², 344⁵, 346, 347², 351⁹, 352³, 353³, 354³, 356, 357², 358³, 359, 362², 363, 364⁶, 365⁷, 366⁵, 367⁴, 369², 370³, 371², 372⁵, 373, 375², 380, 382³, 384⁶, 385⁵, 386⁴, 391, 392, 396, 402, 405², 406⁴, 408, 409³, 410⁵, 412³, 414⁶, 415², 416², 417³, 418, 419⁵, 420⁴, 421³, 422⁴, 424, 425², 426², 427, 428⁵, 431⁶, 432⁴, 434 **BD** 6, 11, 13², 17, 18, 20, 21, 26, 27², 30, 42, 43³, 44⁴, 47⁷, 49³, 50, 52², 53, 58, 67², 70², 71, 77, 78², 79³, 80, 81, 86, 87, 92, 107, 150, 151, 161, 163, 170, 174⁷, 175⁵, 176³, 177⁶, 189

çirkin *sf.* *Far.* Göze veya kulağa hoş gelmeyen, güzel karşıtı. **BÖ** 116 **BD** 8

çiselemek *nsz.* Yağmur yavaşça yağmak. **BÖ** 397

çizgi 1- Yüz ve vücut hatlarının her biri. **BÖ** 36², 43, 3962- *a.* Çizilerek veya çeşitli yollarla oluşturulmuş iz, çizi, hat, tahril. **BÖ** 106, 194 **BD** 10, 144

çizik Sıyrık, çizgi biçiminde yara. **BÖ** 313², 325 **BD** 92, 99, 104, 113, 123

çizilmek *nsz.* Çizme işine konu olmak. **BÖ** 129, 420

çizme *a.* Koncu diz kapaklarına kadar çıkan bir ayakkabı türü. **BÖ** 8, 60 **BD** 10 **çizmeden yukarı çıkmak** Çizmeyi

aşmak. **BÖ** 165 çizmeyi aşmak Bilmediği, aklının ermediği, yetkisi dışındaki bir işe karışmak. **BÖ** 165

çizmek 1-*nsz*. Geçersiz kılmak için üzerine çizgi çekmek. **BÖ** 19, 3632- Çizgi biçiminde yaralamak. **BÖ** 234

Çobayıkmiş öz. *a.* **BÖ** 400, 411, 419, 429²

çocuk *a.* Küçük yaştaki erkek ya da kız. **BÖ** 25, 26, 32, 49, 63, 82, 104, 113, 125, 147, 150, 176, 186, 251, 269, 272, 273², 284, 285², 286, 292³, 293³, 294², 301, 307, 327, 333³, 341, 344, 348³, 351², 352³, 359, 369, 371, 375, 378, 379², 380, 382², 387², 396, 397, 406 **BD** 8, 9², 11, 16, 18, 19³, 20², 21², 22⁴, 47, 50, 58, 80, 94², 95², 96, 98, 99², 103, 107, 112, 113, 132, 137, 183², 195, 199³, 206, 207², 211 **çocuk yerine koymak** Birini küçümsemek, çocuk olarak kabul etmek. '*Kür Şad sen bizi çocuk yerine koyuyorsun.*' **BÖ** 80

→ **çoluk çocuk**

çoluk çocuk *a.* Çocuklarla birlikte aile topluluğu. **BÖ** 178, 254, 295, 339, 364

çocukluk İnsan hayatının bebeklikle ergenlik arasındaki dönemi. **BD** 56

çoğalmak *nsz.* Azken çok olmak, çok duruma gelmek, artmak, fazlalaşmak, ziyadeleşmek. **BÖ** 61, 66, 121, 153, 217, 299, 359, 397, 422 **BD** 46, 65, 66, 96, 101

çoğaltmak Miktarını, sayısını, ölçüsünü arttırmak, fazlalaştırmak, ziyadeleştirmek. **BÖ** 396 **BD** 6, 195

çoğu 1-Çok kimse. **BÖ** 24, 62, 239, 282, 296, 315, 380, 410 **BD** 73, 82, 200, 2012- *zm.* Bir şeyin büyük bölümü. **BÖ** 155, 197, 222, 276, 285, 308², 319, 368 **BD** 8, 47, 55², 114

çok az *zf.* Biraz, az miktarda. **BÖ** 5, 128 **BD** 113, 149

çok *zf.* Aşırı bir biçimde. **BÖ** 5, 7³, 14, 17, 24, 36, 39, 46², 47, 49, 50, 53, 54², 58², 61, 64, 65, 66², 68, 71², 72, 73, 74, 77, 78², 84, 87, 91, 92, 93, 104⁴, 109, 111, 112, 115³, 116, 118, 121³, 122, 124, 125, 129, 132, 134², 138, 140, 144², 148², 154, 155, 156, 163, 164, 170, 175³, 176, 180, 186³, 188², 194, 195⁵, 196, 198, 199, 204, 206², 209², 210, 211, 214², 215³, 217, 218², 221, 222³, 224³, 225, 227, 229², 231, 234, 237, 240, 246, 249, 251, 254², 256, 258, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 269, 270, 271, 274, 276, 282², 287, 288³, 289², 291, 292, 293, 300, 301, 303, 304, 305², 307², 308, 309, 310², 311, 312², 313, 315, 318², 319², 321, 325, 327², 329, 330³, 335, 338, 339, 347², 350, 353, 354, 357³, 359², 361², 364, 365², 368², 369⁵, 371, 374⁴, 375, 378, 382², 383², 384, 388, 389, 390⁴, 394, 403³, 404, 407², 410, 412, 415, 418, 420⁵, 421², 422, 425², 427, 428², 429 **BD** 5², 6, 7, 8, 10, 11, 12², 13, 17, 18², 19, 20, 21, 26, 28³, 29, 35, 36, 40, 41, 50, 54³, 55², 57, 60, 65, 67², 68, 72, 76, 77, 83, 86, 95, 99², 101, 102², 104², 106, 107², 109², 111, 112, 113⁴, 119, 120, 124³, 128², 130³, 131, 132, 133, 136², 138, 142, 143, 144, 148², 151, 152, 156², 158, 160, 162, 163, 166, 168, 173², 176, 181, 186², 187, 188², 189, 190, 191², 193,

194, 195, 208, 211, 212 **çok görmek**
Yadırgamak. **BÖ** 196, 374

çokluk Çoğunluk. **BÖ** 64, 391² **BD**
102

çoktan *zf.* Çok zaman önce, çok
zamandan beri, öteden beri, uzun
süreden beri. **BÖ** 56, 84, 122, 162, 416
BD 8

çomak *a.* Ucu topuzlu değnek. **BÖ**
344, 422

çorak *sf.* Verimli olmayan (toprak)**BD**
22

çökertmek Bulunduğu yere yıkmak,
çökmesini sağlamak. **BÖ** 155, 334

çökmek 1-Oturmak, birdenbire
oturmak. **BÖ** 10, 149, 179, 329, 341
BD 11, 80, 942- Basmak, yayılmak.
BÖ 23, 78, 98, 287, 349 **BD** 1903-
Üzerinde bulunduğu yere yıkılmak.
BÖ 42, 111, 235, 409, 410, 424, 435
BD 161, 211

çöktürmek Çökmesine yol açmak,
çökmesine sebep olmak. **BD** 196

çöl *a.* Kumluk, susuz ve ıssız geniş
arazi, sahra, badiye. **BÖ** 306²

çömelmek *nsz.* Dizlerini bükerek
topukları üzerine oturmak. **BD** 71, 187

çözmek 1-Düğümlü, bağlı veya sarılı
bir şeyi açmak. **BÖ** 15, 16, 63, 259,
373, 417, 418² **BD** 312- Bulmaca,
sorun vb. bilinmeyen gizli noktasını
bulup açıklamak, sonuca bağlamak.
BÖ 137, 244, 375, 384 **BD** 6, 40, 168,
178, 183², 196

çözülme *nsz.* Çözme işine konu
olmak. **BÖ** 152, 241, 248, 346² **BD**
40, 130

Çuçu *öz. a.* **BÖ** 50², 51², 52, 53²,
148², 196⁴, 197⁴

çukurlaşmak *nsz.* Çukur duruma
gelmek. **BD** 178

Çulluk Kağan(Çuluk Kağan)*öz. a.*
BÖ 10, 11², 12, 19, 20, 22³, 23², 24,
25, 26², 28³, 29, 30², 31², 33², 50, 186,
221, 238, 254, 321, 342, 388³ **BD** 54,
109

Çur Bilge Kağan *a. öz.* **BÖ** 290

çünkü *bağ.* Şundan dolayı, şu sebeple.
BÖ 6, 15, 22, 27, 28, 30, 40, 41², 43,
59, 73², 81², 82², 87, 89, 105, 107,
110, 112, 129, 140², 153², 158², 165,
166, 169, 170², 190, 196, 198, 204,
211, 220, 221, 224, 225, 229, 230,
243, 244, 257, 258, 262, 270, 272,
276, 279, 282, 285, 295, 300, 303²,
305, 307², 309, 311, 312, 320, 321,
334, 335, 336, 353, 354, 359, 360²,
361, 362, 363, 371, 372⁶, 415, 421,
428, 434 **BD** 5, 8, 12², 13, 14, 15, 17²,
45, 52, 70, 72, 75, 82, 100, 103, 104²,
107, 113², 126, 131, 133, 136, 137,
147, 158, 163, 187, 195², 200, 203,
204, 209

çürük *sf.* Çürümüş olan. **çürük**
tahtaya basmak Tedbirsizlik edip,
sonu tehlikeli olabilecek bir işe
girişmek. **BÖ** 10

d, D

dadannmak Yarar, çıkar amacıyla veya alışkanlıkla bir yere sık uğramak, abone olmak. **BÖ** 357, 384

dağ 1-*a.* Yer kabuğunun çıkıntılı, yüksek, eğimli, yamaçlarıyla çevresine hakim ve oldukça geniş bir alana yayılan bölümü. **BÖ** 12², 13², 42, 104⁵, 302, 364, 384, 394, 424 **BD** 65, 69, 94, 106², 1132-*sf.* Heybetli, büyük, kocaman. **BÖ** 325 '*Ok, dağ yüzbaşının gövdesine saplı duruyordu.*' **dağ dağa kavuşmaz, kişi kişiye kavuşur** 'Ne kadar uzak düşmüş olurlarsa olsunlar, insanlar günün birinde birbirleriyle' anlamında kullanılan bir söz. **BD** 41

→ **dağ eteği, dağ taş**

dağ eteği *a. coğ.* Dağ yamacının alt bölümü. **BÖ** 13

dağ taş *a. mec.* Her yer, her taraf. **BÖ** 358 **BD** 101

dağılış *a.* Dağılma işi. **BD** 19

dağılmak 1-*nsz.* Toplu durumdayken ayrılıp birbirinden uzaklaşmak. **BÖ** 9, 163, 431 **BD** 19, 73², 82, 1132- Yavaş yavaş kaybolmak, yok olmak. **BD** 155

dağınık *sf.* Geniş bir alana yayılmış olan. **BD** 20, 46

dağıtılmak *nsz.* Dağıtma işi yapılmak, tevzi edilmek. **BÖ** 83 **BD** 21

dağıtmak 1-Toplu durumda bulunanları birbirinden uzaklaştırmak veya ayırmak. **BÖ** 228, 302, 3082-

Herhangi bir şeyi ayrı ayrı kimselere vermek. **BD** 1493- Etkisini, gücünü azaltmak, gidermek. **BD** 166, 186

dağlamak 1- Akan kanı dindirmek veya hasta bölümleri ortadan kaldırmak için vücudun bir yerini kızdırılmış bir metal araçla yakmak. **BÖ** 9, 132, 137, 310, 313, 325, 326, 327 **BD** 93, 1812- Acısı yüreğine işlemek. **BÖ** 26, 283, 395 **BD** 36

daha 1-Var olana, elde bulunana ek olarak. **BÖ** 8², 11, 12, 15⁶, 16⁶, 17, 19, 23, 24, 29², 30, 33, 34², 36³, 39, 40², 43, 46², 47², 48², 51, 58, 61, 62, 63², 64³, 67, 69², 73³, 74², 78, 79, 82³, 86⁴, 87, 92³, 104², 109², 111, 115, 116, 121³, 122⁵, 123², 132, 136, 152², 159, 160², 164, 165, 166², 170, 172, 178, 181², 184, 185, 186, 187, 188², 190, 191, 195², 196, 198, 199², 202², 203, 204, 206, 207, 210, 219, 220, 225^{2z}, 230, 232, 233, 234², 237, 240, 249⁴, 255, 256, 257, 258, 263, 264, 267, 269, 270, 271, 273, 274, 280, 282, 285, 289², 291, 293, 302, 304, 307, 310², 311³, 313, 316, 318, 320², 321, 322, 325, 326², 329, 330, 333, 334, 337, 339, 346, 347², 350², 352, 354⁵, 358, 359, 361, 364, 365, 367⁵, 368, 369², 372, 374³, 375², 378, 380, 382², 383, 384², 386, 387, 388, 389⁵, 390⁴, 393², 394, 395, 396, 397, 398, 405, 406, 407, 408, 409, 412², 417, 419, 421, 422², 424, 425³, 428, 429², 430, 431, 434² **BD** 7², 11, 12, 13, 15², 17, 20², 21, 26, 27⁵, 30³, 31, 33, 36, 41²,

43, 44, 45, 46³, 49, 52, 59, 60, 68², 72, 74, 75, 77, 84, 85, 87, 88, 94, 95, 103, 104⁴, 109, 113, 116, 118, 121, 122, 123², 126², 127, 131, 132, 135, 136², 137, 140², 141, 142, 143, 144, 148², 149, 151, 161², 166, 168, 169, 170, 175, 176³, 185, 187, 188², 191, 193⁴, 199, 200², 201, 203², 208³, 210²2- *zf.* Henüz. **BÖ** 13, 15, 19, 26, 32, 35, 50, 55, 61, 77, 100, 105, 142, 146, 158, 175, 176, 186, 231, 297², 344, 357, 406, 411, 415, 420, 424 **BD** 11, 17, 54, 81, 117², 1543- Bunun dışında. **BÖ** 35, 49, 95, 112, 131, 140, 221, 224, 276, 290, 312, 340, 348, 378

dahi bağ. Da, de. **BÖ** 91 **BD** 173, 209

dâhice *sf.* Beklentilerin üstünde, beklenmedik, alışılmadık. **BD** 8

dahil *a. esk. Ar.* Bir işe karışmış olma, karışma. **dahil olmak** Bir işe karışmış olmak, bir işte parmağı olmak. **BD** 147

dâhiyane *zf. esk.* Dâhice. **BÖ** 8

daima *zf. Ar.* Her zaman, sürekli olarak. **BÖ** 7, 16, 47, 195, 207, 272, 335 **BD** 22, 101

dair *sf. Ar.* Bir konu üzerine olan, üzerine, konusunda, ...ile ilgili, üstüne. **BD** 137, 143, 168

daire 1-*a.* Yuvarlak bir şekle sahip olan. **BÖ** 153³ 'Sançar en geride bulunuyor, böylelikle bu altı onbaşı bir daire teşkil ediyorlardı. ' 2-*a.* Ar. Konut olarak kullanılan bir yapının bölümlerinden her biri, kat. **BÖ** 391, 404, 407², 409, 410

dakika An, zaman. **BÖ** 20, 27, 29

dal *a.* Ağacın gövdesinden ayrılan kollarından her biri. **BÖ** 115², 121², 200, 351 **BD** 120², 121², 138, 162

daluyku (*doğ.*) **dal uyku** *a.* Derin uyku. **BÖ** 177, 316

dalak *a. anat.* Midenin arkasında, diyaframın altında, sol böbreğin üstünde, yassı, uzunca, akyuvar üreten ve yıpranmış alyuvarları toplayan, damarlı, gevşek bir dokudan oluşmuş organ. **BÖ** 421

dalamak Köpek, kurt vb. hayvanlar dişlemek, ısırarak. **BD** 52, 53

dalavere *a. tkz.* Yalan dolanla gizlice görülen kötü iş, gizli oyun. **BÖ** 79, 181, 261

daldırmak Dalma işini yaptırmak, dalmasına sebep olmak. **BÖ** 414, 416, 431 **BD** 73

dalgalanma Pek çok kimsede bir anda yaratılan güçlü heyecan, sansasyon. **BÖ** 96, 312, 320 **BD** 99

dalgalanmak Hareketli olmak, kıpırdamak. **BÖ** 20, 47 **BD** 11, 13, 60, 64², 78, 172, 179, 182

dalgın *sf.* Çevresinde olup bitenleri fark edemeyecek kadar düşünceye dalan. **BÖ** 5, 179, 207², 214, 251, 342, 392 **BD** 68, 106

→ **dalgın dalgın**

dalgın dalgın *zf.* Çevresiyle ilgilenmeden, düşünceli olarak. **BÖ** 241 **BD** 142

dalgınlık *a.* Dalgın olma durumu. **BÖ** 24, 392 **BD** 131, 141

dalmak 1-Başka bir şeyle uğraşamayacak veya başka bir şeyi düşünemeyecek biçimde kendini bir şeye kaptırmak. **BÖ** 9, 11, 12, 24, 28, 37, 61, 216², 284, 301, 342, 350, 364, 372, 379, 395, 427, 429 **BD** 10, 36, 78, 93, 127, 143, 164, 1682- *nsz.* Bir yerin içine girmek. **BÖ** 86, 152, 153², 159, 228, 303, 305², 321, 322, 373, 375, 379, 417, 418, 419² **BD** 94, 125, 174³, 1773- *nsz.* Uyumak. **BÖ** 141², 177, 187, 196, 301 **BD** 23, 56², 59, 90², 150, 1524- *sp.* Güreşte rakibinin belden aşağı yerini aniden tutmak. **BD** 124

damak *a. anat.* Ağız boşluğunun tavanı. **BÖ** 283

damar *a. anat.* Canlı varlıklarda kanın veya besleyici sıvıların dolaştığı kanal. **BÖ** 155, 236, 395, 431 **BD** 59 **damarı kaynamak** Bir duygu bir anda aşırı derecede ortaya çıkmak. **BÖ** 286 *'Birden hepsinin bozkurtluk damarı kaynadı.* **'damarı kabarmak** Bir huy veya duygu güçlü bir biçimde ortaya çıkmak. **BÖ** 328, 342

damat *a. Far.* Bir kızın ailesinden olan büyüklere göre kızın kocası, güveyi. **BÖ** 299

damga Bir şeyin kime, hangi çağa ait olduğunu gösteren belirgin iz, işaret, nitelik. **BÖ** 106⁴, 107 **BD** 14³, 140, 143², 191

damla 1-*a.* Yuvarlak biçimde, çok küçük miktarda sıvı. **BÖ** 272, 3522- Çok az miktar. **BÖ** 395

damlamak Damla durumunda tane tane düşmek. **BÖ** 293

damlatmak Damla damla akıtmak. **BÖ** 102

dana *a. hay. b.* İneğin sütten kestikten sonra bir yaşına kadar olan yavrusu. **BÖ** 109, 339

dangalak *a. tkz.* Akılsız, düşüncesiz, kimse. **BÖ** 36, 37

Danışmend Gazi *öz. a.* Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliklerinden biri olan Danışmentlilerin kurucusu kabul edilen alim ve savaşçının adıdır. **BÖ** 8

dar 1-*sf.* İçine alacağı şeye oranla ölçüleri yetersiz olan, geniş karşıtı. **BÖ** 5, 257, 293, 319, 382, 428 **BD** 175, 2012- Sıkıntılı. **BD** 141

daracık *sf.* Çok zor. **BD** 201

daralmak *nsz.* Dar duruma gelmek, küçülmek. **BÖ** 50, 223 **BD** 201

daraltmak Dar duruma getirmek. **BÖ** 8

darbe *a. Ar.* Vuruş, çarpış. **darbe vurmak** İyi olan bir durumu kötüye dönüştürmek. **BD** 46

dargın *sf.* Darılmış olan, küskün. **BÖ** 121

dargınlık *a.* Dargın olma durumu. **BÖ** 112

darı *a.* Bu bitkinin buğday yerine besin olarak kullanılan tohumu. **BÖ** 68, 167, 256, 262, 340 **BD** 19, 78, 133, 164

darlık *a.* Geçim zorluğu. **BÖ** 256

darmadağın *sf.* Çok dağınık ve karışık, darmadağınık, tarumar. **BD** 83 **darmadağın olmak** Dağınık ve karışık duruma gelmek. **BÖ** 260, 276 **BD** 93 **darmadağın etmek** Dağıtmak, karıştırmak. **BÖ** 303 **BD** 95

darmadağınık *sf.* Darmadağın. **BÖ** 412 **BD** 21 **darmadağınık olmak** Dağılmak, ayrılmak, bölünmek. **BÖ** 154 **BD** 55, 82 '...kılıcını elinden kaparak yarılmakta olan sıralarını gene düzeltebildi. Yoksa darma dağınık olacaktı. '

darmadağınıklık *a.* Darmadağınık olma durumu. **BÖ** 378

dava 1-*a. huk. Ar.* Sorun. **BÖ** 2482-Ülkü. **BÖ** 294 **BD** 108, 167 **dava etmek** Hukuksal korunmanın bir hüküm ile sağlanması için yargı organlarına başvurmak. **BÖ** 290

davalı *sf.* Davası olan (kimse) **BD** 88

davar *a.* Koyun ve keçiye verilen ortak ad. **BÖ** 44, 66, 82, 147, 161, 286³ **BD** 78, 166, 179

davet *a. Ar.* Çağrı, çağırma. **davet etmek** Çağırma. **BD** 108

davetli *a.* Çağrılı. **BD** 150

davranış *a.* Davranma işi, tutum, davranım, muamele, hareket. **BÖ** 351 **BD** 26, 27, 45, 92, 127, 150, 194, 209

davranmak 1-Bir işi yapmaya hazır olmak, hazırlanmak. **BÖ** 13, 16, 27, 35, 36, 39, 73, 80, 89², 104, 112, 118, 122, 141², 146, 155, 156, 158, 170, 186, 195, 228, 234, 266, 269, 271, 287², 292², 320, 337, 356, 403, 407, 411 **BD** 42, 50², 52, 72, 75, 76, 96, 126, 166, 176, 178, 187, 200, 202, 2112-*nsz.* Bir kimseye veya bir şeye karşı belli bir tavır takınmak. **BÖ** 335, 342 **BD** 23, 83, 92, 102, 144

davul *a. müz. Ar.* Büyük ve enlice bir kasnağın iki yanına deri geçirilerek yapılan, tokmak veya değnekle çalınan çalgı. **BÖ** 32², 48, 50, 54, 64, 201², 205, 223⁵ **BD** 116², 118, 121, 123², 124, 127 **davul çalmak** Bir şeyi herkesin haber alabileceği biçimde ortalığa yaymak. **BÖ** 29, 30, 45, 193 **BD** 66, 78, 180

dayak *a.* Bir insanı veya bir hayvanı dövme işi, sopa, patak, kötek. **dayak yemek** Dövülmek. **BÖ** 40, 88, 144

dayamak Yaslamak. **BÖ** 85, 86, 151², 179, 180, 325, 326, 327, 348, 373, 416, 421, 425, 432 **BD** 174, 180, 207

dayanıklıs *sf.* Dayanabilen, sağlam, güçlü, stabil. **BÖ** 13

dayanılmaz *sf.* Karşı konulamaz veya karşı çıkılmaz, tahammülfersa. **BÖ** 36, 179, 237, 333, 335 **BD** 149, 177, 191

dayanmak 1-Bir şeyin üzerinde kurulmuş olmak. **BÖ** 72- Zarar

görmemek, varlığını korumak, hasar görmemek. **BÖ** 10, 14, 16, 35³, 87, 92³, 110, 119, 263, 269, 2823-Bir yere yaslanmak, kendini dayamak. **BÖ** 124, 217, 422 **BD** 134, 2024-Ulaşmak, varmak. **BÖ** 246, 419 **BD** 1735- *nsz.* Güç bir duruma katlanmak, çekmek, sabretmek, tahammül etmek. **BÖ** 293, 325, 339, 372, 379, 414, 421², 422²**BD** 59, 79, 101, 105, 113, 128, 207, 209, 2116- Birinden, bir şeyden güç almak, güvenmek, istinat etmek. **BÖ** 316 **BD** 197

dayı a. Annenin erkek kardeşi. **BÖ** 176, 405

dayı oğlua. Dayının oğlu, dayızade. **BÖ** 71

debelenmek Çırpınmak, tepinmek, kımıldanmak. **BÖ** 122, 130, 287 **BD** 49, 125, 161

dede a. Torunu olan erkek, büyükbaba, büyük peder. **BÖ** 66, 175⁵, 176⁴, 178², 282, 294, 321, 322, 342, 430 **BD** 54, 55, 56, 57⁷, 58³, 59⁸, 60, 62, 63, 94²

Dede Korkut öz. a. Tür, Altay ve Oğuz efsanelerinde, masallarında, halk hikâyelerinde adı geçen söylencesel ozan. **BÖ** 198, 202 '*Tarkanlar arasında ak sakallı Dede Korkut göze çarpıyordu.*'

dedikodu a. Başkalarını çekiştirmek ve kınamak üzere yapılan konuşma, kov, gıybet, kılükal. **BÖ** 299 **BD** 147

dedirmek Denilmesini sağlamak. **BD** 86

defa a. Ar. Kez, kere. **BÖ** 6, 13, 16, 31, 33, 34, 49², 59, 104, 122, 156², 172, 176, 177, 195², 204², 205, 214, 215, 223, 238, 246, 248, 262, 272, 293, 338, 357, 363, 367³, 370², 375, 378, 379, 382, 384, 406, 407, 431 **BD** 7, 12, 14, 18, 19, 32, 38, 40, 77, 78, 80², 84, 95, 99, 106, 112², 113, 114, 118, 123, 132, 136, 138, 150, 173², 180, 189, 196, 208², 209, 210

değdirmek Değmesini sağlamak, değmesine yol açmak. **BÖ** 10, 129, 156, 203, 204 **BD** 124, 125, 161, 210

değer 1-Üstün nitelik, meziyet, kıymet. **BÖ** 40, 175, 300, 312, 429 **BD** 36, 1642- Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı bedel, kıymet, paha, valör. **BÖ** 119, 261 **BD** 153-*a.* Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. **BD** 60, 80, 140, 141, 183 **değeri artmak** Birine veya bir şeye karşı olumlu düşünceyi çoğaltmak. **BÖ** 214 **BD** 18 '*Kılıçta, güreşte yüzlerini ak eden Böğü Alp'in değeri aralarında artmıştı.*'

değerli sf. Değeri olan veya değeri yüksek olan, kıymetli, kıymettar. **BÖ** 65, 66, 71², 214, 251, 312 **BD** 36, 143

değersiz sf. Değeri olmayan veya değeri çok az olan, önemsiz, kıymetsiz, naçiz. **BÖ** 223

değil a. Cümle içinde art arda kullanılan iki veya daha çok özneyi, yüklemi, tümleci, aralarından bazılarına olumsuzluk kavramı vererek birbirine bağlayan veya yüklem olumsuz çekimini sağlayan sözcük.

BÖ 6³, 11, 12³, 14, 15, 27, 29, 35, 39², 40, 45, 48, 50, 58, 60, 68², 69, 72², 74, 78, 79², 80, 81, 83², 86, 89, 97, 98², 104, 105, 115, 116, 117, 119, 122, 124, 127², 128, 129, 143, 145, 146², 148, 158, 167, 169, 170, 172, 174, 175, 177, 178, 179, 180, 186, 190, 191, 194, 195², 196, 197, 200, 202², 203², 204, 207, 212⁴, 220, 221, 223², 232², 233², 234², 239, 242⁴, 243², 244, 248, 251², 252, 253³, 254, 258, 260, 262², 264, 265³, 270, 273, 275, 276, 279, 285², 286, 288, 289, 290, 292, 296, 301, 303, 309, 315, 325, 335, 336, 337², 339, 340², 341², 351, 352, 354, 356, 359, 360³, 361, 362², 363, 365, 366², 370, 373, 375, 376², 379, 381, 382, 383, 384, 388², 389, 393, 396², 405, 406, 407, 409, 411, 419, 420, 424, 425, 430, 433²**BD** 6, 7², 11, 12, 14, 16², 17, 27, 28, 30², 36, 40, 42, 57³, 58, 59, 67, 68, 71, 74, 75², 76, 78, 79, 80, 84, 86, 88, 90, 95³, 102², 104, 109, 114², 116, 119, 127, 128, 133, 134, 135, 136, 139, 143, 144, 147, 149, 150, 154, 158⁴, 160, 162, 163, 166, 168, 170³, 174, 176, 182², 183², 185, 193², 197, 202, 204, 205, 207², 208², 209

değine. Dek. **BÖ** 32, 37, 47, 63, 109, 192

değişiklik Farklılık. **BÖ** 33, 141, 197, 359, 385² **BD** 5, 38, 84, 98, 139

değişiş *a.* Değişme işi. **BÖ** 37

değişmek 1-*nsz.* Başka bir biçim veya duruma girmek, tahavvül etmek. **BÖ** 8, 27, 37, 43, 48, 75, 154, 177, 194, 248, 253, 260, 265, 273, 319, 324, 366, 369, 402 **BD** 104, 119², 139,

1872-Karşılıklı alıp vermek, mübadele etmek. **BÖ** 115, 196

değişmez *sf.* Aynen kalan, değişikliğe uğramayan. **BÖ** 234 **BD** 211

değiştirmek 1-Başka bir biçime sokmak, değişikliğe uğratmak. **BÖ** 361, 391, 430 **BD** 74, 150, 179, 2-Anlatıma yeni bir içerik vermek. **BD** 73- Bir şeyi veya bir kimseyi bulunduğu yerden başka bir yere götürmek. **BD** 33, 163

değme Seçkin, seçme. **BD** 73

değmek 1-İstenilen yere düşmek, rast gelmek, isabet etmek. **BÖ** 47, 105², 192, 234², 368, 408, 410, 419 **BD** 49, 52, 100, 200², 2012- Aralık kalmayınca kadar birbirine yaklaşmak, dokunmak, temas etmek. **BÖ** 291, 365 **BD** 11, 47, 125, 128

değnek Değnekle atılan dayak. **BÖ** 86, 88², 92¹⁰, 407

dek Belirtilen zamanı, yeri vb. ni içine almayacak bir biçimde, kadar, değin. **BÖ** 32, 126, 177, 255, 279, 296, 379, 430 **BD** 46

deli 1-Coşkun, azgın (hayvan, duygu vb.) **BÖ** 14 **BD** 1332- Davranışları aşırı ve taşkın olan (kimse), çılgın. **BÖ** 100, 148, 151, 154, 270, 292, 293, 294, 325, 327, 341, 342, 344, 346, 349, 408 **BD** 96, 98, 102, 103, 183, 211² **deliye dönmek** Çok kızmak. **BD** 21

→ *deli gibi*

deli gibi Oldukça çok, aşırı. **BÖ** 141, 224, 307, 379 '*Rüzgar korkunç çılgınlıklarla uğulduyor, kar deli gibi yağıyordu.*'

Deli Ersegün (Ersegün) öz. *a.* **BD** 94⁴, 95⁴, 96⁴, 98⁵, 99³, 100², 101⁴, 102⁴, 103³, 104³, 105², 118², 119⁷, 120⁵, 123, 132⁴, 133³, 135², 136², 137, 144², 162, 182, 183⁵, 184², 185, 195, 199³, 200², 202, 203, 205, 206², 207², 208, 211⁴, 212

delice *zf.* Delicesine. **BÖ** 225, 310 **BD** 103, 185

delik 1-*a.* Dar, küçük açıklık. **BÖ** 37, 42, 170, 172 **BD** 46, 47³- Cezaevi. Deliğe tıkmak **deliğe tıkmak** *kargo* Tutuklamak, hapsedmek. **BÖ** 84², 87, 300 **delikte kapalı olmak** Hapsedilmek, tutuklu olmak. '*...Fulin bu müddet içinde delikte kapalı olup hiçbir suç işlemmediği hâlde yargucuların karşısına yine çıkmaktan ödü patlamıştı.*' **BÖ** 95

→ **delik deşik**

delik deşik *sf.* Her yanı deliklerle dolu. **BÖ** 280, 324, 330, 414

delilik *a.* Deli olma durumu, cinnet. **BÖ** 328, 342 **BD** 104, 108, 162, 183 **deliliği tutmak** Delice davranmak. **BD** 105

delinmek *nsz.* Delme işi yapılmak. **BÖ** 49, 192, 435 **BD** 10, 19, 50

delirmek 1- Şiddetini artırmak. '*Yağmur kuduruyor, rüzgâr deliriyordu.*' **BÖ** 142- Deli olmak,

aklımı yitirmek, çıldırmak. **BÖ** 211, 414 **BD** 55, 86, 183, 199²

delişmen *sf.* Çılgın, hercai. **BD** 95, 207

delmek 1-Delik açmak, delik duruma getirmek. **BÖ** 6, 23, 54, 158, 303, 325², 409², 410, 421, 424 **BD** 27, 35, 40², 75, 76², 85, 104, 119, 190

demek 1- *nsz.* Söylemek, söz söylemek. **BÖ** 6³, 8, 11⁵, 12, 20, 22, 24, 26³, 27, 28², 29, 31⁵, 32², 33², 34, 35, 36, 37, 39³, 40², 41², 42, 43, 51², 52, 54⁴, 55⁴, 58, 59⁴, 60⁴, 62³, 63³, 65⁴, 68, 69³, 72², 73, 74³, 77², 78⁴, 79³, 80², 81, 82, 83, 85⁶, 86², 87, 88, 90, 93³, 94⁴, 95³, 96⁴, 97³, 98², 99, 100³, 101, 102³, 104², 105, 106³, 107, 108, 109², 111, 113, 116³, 117², 118, 119², 120², 122, 124⁴, 125², 126³, 128³, 130, 131, 134⁵, 135, 136, 137, 138, 139⁴, 140², 142, 143², 145², 146⁵, 147, 150, 151, 154, 162, 163², 164, 165, 167², 170, 171², 172³, 174, 175, 176, 177, 179², 180², 181³, 183, 187, 189, 191, 196, 198, 199⁴, 200, 203², 204, 210⁵, 211², 212, 215, 216⁵, 218³, 219², 220, 221, 222, 225², 231, 232³, 233, 234, 236, 237, 238, 242, 243, 248², 249², 251, 252², 253³, 254, 255, 257⁴, 258, 259², 260, 262, 263, 264, 265, 270², 271², 272³, 273², 274², 276³, 278², 281, 284, 287, 288, 289², 290, 293, 295², 301, 302, 305, 308, 309, 310, 311², 312, 315³, 317, 318⁴, 320, 321³, 322, 327, 328, 329², 334, 336, 338, 340⁵, 341, 342³, 343⁵, 347, 348², 350, 351³, 352³, 354³, 358³, 359², 361, 362⁵, 363⁵, 364³, 365³, 367³, 368, 370, 373³, 374², 375², 376³, 378, 379², 380², 381², 384,

385², 386, 387, 389, 392³, 393, 396, 397, 403, 406, 408, 411, 415, 416², 417, 421², 422, 425, 428, 430 **BD** 7, 8², 9, 11, 12⁴, 13, 14, 15³, 17², 18², 19, 26⁴, 27³, 29², 30³, 31, 33, 38, 39³, 40, 41, 43, 52, 55, 56, 62³, 63, 64, 65², 66³, 68, 69², 70², 71, 72, 75³, 76, 78, 79¹⁰, 80³, 85, 86⁴, 87⁴, 88, 90, 91, 93³, 94, 95, 96⁵, 98³, 100, 103⁴, 104³, 105, 106², 107⁴, 108, 110, 111, 112², 113, 114, 116, 118⁴, 121², 123, 125², 128, 132, 134³, 137², 140, 142⁷, 143⁴, 144, 145, 151, 152, 154, 155⁴, 158², 163, 164, 165, 168², 174, 177, 179, 180, 181⁸, 182², 183³, 184, 185, 187³, 188², 189, 190², 191, 192, 194³, 195², 197, 198², 202, 203, 204³, 205, 211, 212²-Bir şey anlamına gelmek. **BÖ** 419, 420 **BD** 9, 41, 42, 43, 44, 83, 158, 189, 194, 205 3- Ad vermek. **BD** 96

→*demek ki*

demek ki Şu hâlde, öyle ise. **BÖ** 296, 317, 425 **BD** 39, 59, 68, 76, 101

demin *zf.* Az önce, demincek, deminden. **BÖ** 35, 95, 107, 108, 111, 117, 121, 156, 259², 302, 342, 352, 366, 402, 405, 410, 411, 417, 424 **BD** 18, 48, 74, 75, 210

demir Bu elementten yapılmış parça. **BÖ** 9, 15, 54, 122, 153, 154, 310, 346, 348, 403, 408², 409, 420 **BD** 54, 55², 56, 59², 62, 63, 73², 74, 116

→ *demir bilek, demir yürekli*

demir bilek *mec.* Bileği bükülemeyecek kadar güçlü, kuvvetli. **BÖ** 42, 258 'Ben, Ötüken'in buğrasi, katı demir bilekli, kara aslan yürekli,

sırtına yer değmeyen, kimseye baş eğmeyen İnal Tarkan'im. '

demir yürekli *mec.* Sağlam ve cesaretli olmak. **BÖ** 64, 154

demirci *a.* Demir satan, demir eşya yapan veya onaran kimse. **BD** 54, 55², 59², 60², 62², 63³, 64, 66, 124, 126, 127, 167², 193

Demirkapı *öz. a.* **BD** 46

deneç Kişinin gücünü, yeteneğini, becerikliliğini sınavan şeyler. **BÖ** 47, 48 'Türk türesince konuk kutlu olduğu için Kağan bu deneçlere girmeği dilemiş olan Şen-King'e ilk oku atması için buyur etti. '

deneme *a.* Denemek işi, sınama. **BÖ** 48², 49², 260, 309, 357, 367, 375 **BD** 47, 86, 120, 121, 136², 137, 143

denemek Değerini anlamak, gerekli niteliği taşıyıp taşımadığını bulmak için bir insanı, bir nesneyi veya bir düşünceyi sınamak, tecrübe etmek. **BÖ** 10, 131, 144, 155, 308, 309², 421 **BD** 27, 86², 92, 177

deneşmek Karşılıklı olarak iki kişi birbirini sınamak, test etmek, ölçmek. **BÖ** 46 'Ulu Kağan Ötüken'in erlerini deneşmeye çağırıyor. '

denilmek *nsz.* Ad verilmek. **BÖ** 30

deniz *a.* Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan birbiriyle bağlantılı tuzlu su kütleleri. **BÖ** 210 **BD** 78

denk Uygun, nitelik yönünden eşit. **BÖ** 10, 32, 41², 63³, 79², 107, 309,

392 **BD** 22 **denk kalmak** Birbirine eşit olmak, birinin bir diğerine üstünlüğü olmamak. **BÖ** 41, 45 **BD** 124 'Gök Türklerin yenilmez bahadırı Tunga Tigin'le denk kaldın. '

denkleşme *nsz.* Birbirine denk olmak, denk duruma gelmek. **BÖ** 429

denli (*doğ.*) **denlü** *e.* 'kadar' anlamında üstünlük derecesini belirten bir söz. **BÖ** 27, 37, 48, 52, 69, 90, 166, 175, 247 **BD** 12, 104

denmek *nsz.* Ad vermek. **BÖ** 72, 280, 295, 354, 363, 387, 406 **BD** 66, 69, 195

depo *a. ask. Fr.* Ordu mallarının saklandığı, bakımlarının yapıldığı yer, debboy. **BÖ** 335

deprenmek *nsz. hlk.* Kımıldamak, hareket etmek, sarsılmak. **BÖ** 42

dere *a. coğ.* Genellikle yazın kuruyan küçük akarsu. **BÖ** 14⁵, 279 **BD** 13, 161, 169

derece *e. Ar.* Denli, kadar. **BÖ** 8, 48, 58, 293, 306, 365, 372 **BD** 28

derhâl (*doğ.*) **derhal** *zf. (der Far. + hâl Ar.)* Çabucak. **BD** 84, 109

deri *a.* İnsan ve hayvan vücudunu kaplayan tüy, kıl veya pulla kaplı tabaka, cilt, ten. **BÖ** 65², 81², 270, 344, 346, 351 **BD** 163

derin 1-Yoğun. **BÖ** 48, 55, 134, 199, 220, 249, 287, 308, 309, 317, 330, 340, 352², 360, 365, 381, 431 **BD** 16, 40, 56², 59, 63, 78, 87, 93, 130, 138, 143, 144, 152, 168, 179, 188, 203,

2112- *sf.* Dibi yüzeyinden veya ağzından uzak olan. **BÖ** 234, 241, 279, 313, 325, 417 **BD** 52, 92, 107, 123

→ *derin derin*

derin derin *zf.* Uzun uzun. **BÖ** 159, 296, 334, 379 **BD** 130, 143, 144, 194, 205

derinleşmek Bir konuda köklü, sağlam bilgi edinmek, bilgisini genişletmek. **BÖ** 384

derinlik *a.* Bir şeyin dip tarafının yüzeye, ağza olan uzaklığı. **BD** 213

derken Tam o sırada. **BÖ** 61, 182, 287

derlemek Seçme yaparak toplamak, bir araya getirmek, tedvin etmek. **BÖ** 308 **derleyip toplamak** Dağınık olan şeyleri bir araya getirip düzenlemek, düzene sokmak. **BD** 82

derme 1-*a.* Dermek işi. **BÖ** 302- Aynı türden bir araya getirilmiş şeylerin hepsi, koleksiyon. **BÖ** 339

dermek *hlk.* Bir araya getirmek, derlemek, toplamak, devşirmek. **BD** 71²

dernek *a.* Toplantı, düğün. **BÖ** 406

ders *a. Ar.* Bir olayın bellekte bıraktığı öğretici iz, öğüt, ibret. **BÖ** 351, 363, 375 **ders olmak** Kötü bir olay bir daha yapmamak üzere örnek olmak, ibret olmak. **BÖ** 147 **ders vermek** 1-Öğretmek, yetiştirmek. **BÖ** 175, 221, 350, 358, 362, 378 **BD** 182- Azarlamak, sert davranmak, sert bir

karşılıkla yola getirmek. **BÖ** 309 **ders almak** Bir konu üzerinde bir öğrenci yetkili bir kimseden bilgi edinmek. **BÖ** 356, 414 **BD** 182

Derse öz. a. BÖ 209³, 213

dert a. Far. Sorun, kaygı. **BÖ** 251, 341, 359 **BD** 67, 130 **dert yanmak** Bir şeyden şikayet etmek, yakınmak. **BÖ** 40

dertli sf. Derdi olan. **BD** 67, 79

destan a. ed. Far. Bir kahramanlık hikayesini veya bir olayı anlatan, koşma biçiminde, ölçüsü on bir hece olan halk şiiri. **BÖ** 8

desteklemek Arka olmak, arka çıkmak. **BÖ** 317, 372 **BD** 7, 8

deşik sf. Deşilmiş olan. **BÖ** 280

deşmek 1-Birini kesici bir şeyle yaralamak, öldürmeye kastetmek. 'Davranmayın! Deşerim hal!' **BÖ** 89, 431 **BD** 2112- Bir sorunun üzerinde yeniden durmak, hatırlatmak, kurcalamak. **BD** 29, 36

dev sf. Olağanüstü irilikte olan. **BÖ** 270, 367, 368, 372, 422²

devam a. Ar. Sürme, sürüp gitme, kesilmeme, bitmeme. **BD** 164 **devam etmek** Başlanmış bir işi sürdürmek. **BÖ** 48, 78, 200, 206, 217, 225, 232, 234³, 264, 267, 288, 314, 321, 329, 334, 336, 343, 376, 384, 392, 396, 398, 406, 409, 414 **BD** 32, 36, 39, 49, 64, 79, 104², 108, 114, 124, 138, 150, 209

deve a. hay. b. Geviş getiren memelilerden, boyu uzun, sırtında bir veya iki hörgücü olan, yük taşımakta kullanılan hayvan. **BÖ** 37

devirmek 1-Ayakta veya dik duran bir şeyi düşürmek, yatay duruma getirmek. **BÖ** 27, 33, 42, 129², 153², 156, 158, 171, 260, 278, 280, 305, 320, 408, 417, 420², 430, 432 **BD** 44, 48, 75, 104, 124, 125², 127², 135, 176, 2012- Bir yönetim organının veya başkanın yönetim gücünü zorla elinden almak. **BÖ** 68, 151

devlet a. huk. sos. Ar. Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık. **BÖ** 176, 202, 248, 324, 328, 390³, 404 **BD** 7, 9, 11, 24, 45, 46², 52, 55², 60, 62, 64, 65², 66², 117, 147, 197

devrilmek 1-*nsz.* Devirme işi yapılmak. **BÖ** 101, 153, 304, 325, 368, 408 **BD** 104, 175, 2032- Yok edilmek, ortadan kaldırılmak. **BÖ** 110, 244, 414, 422, 424, 431 **BD** 176, 201

deyiş a. ed. Halk şiiri, halk türküsü. **BÖ** 24, 25, 50, 51², 52², 284, 285, 428 **BD** 34, 36², 66, 69, 212

dırlanmak *nsz.* Herkesi tedirgin edecek, bezdirecek biçimde söylenmek. **BÖ** 289

dış a. Herhangi bir cisim veya alanın sınırları içinde bulunmayan yer, hariç, iç karşıtı. **BÖ** 48, 66, 167, 224, 262, 291, 372, 379, 408 **BD** 35, 45, 74, 75², 83, 113, 150, 154, 174, 176, 178dış

kapı a. Binayı sokaktan ayıran giriş kapısı. **BÖ** 404, 407² (...)dışına çıkmamak Söylenen bir sözü, verilen bir emri yerine getirmek ve buna aykırı hareket etmemek. **BD** 149 'Onlar da kendisinden korktukları için buyruğun dışına çıkmıyorlardı. '

dışarı a. Dış çevre, dış yer, hariç, içeri karşıtı. **BÖ** 48, 58, 87², 93², 118, 119, 132, 141, 142, 143, 158, 184, 224, 232, 237, 269, 272, 290, 295², 309, 317, 318², 371, 409, 412², 415, 424 **BD** 6, 13, 46, 47, 71, 76, 88, 99, 105, 157, 202² dışarıda kalmak bir sınır veya sıralamaya girememek. ' Fakat bir kere bile amacı tutturamıyan dışarıda kalmağa mecbur olduğundan bu denemelerden arta kalanların sayısı 22 idi. ' **BÖ** 48 dışarı atmak Bulunulan ortamdan dışarıya doğru çıkmak, gitmek. **BÖ** 141 'Bereket versin Van-zin-şan çabucak yerinden kalkmış, kapıdan dışarı kendini atmıştı. '

didinmek nsz. Çok güçlük çekerek sürekli çalışmak. **BÖ** 110, 375 **BD** 60, 124

didişme a. Didişmek işi. **BD** 127

diğer sf. Başka, özge, öteki. **BÖ** 16, 224 **BD** 149

dik 1-Sert. **BÖ** 162, 233, 286, 2892-sf. Yatay bir düzleme göre yerçekimi doğrultusunda bulunan, eğik olmayan. **BÖ** 170, 417 **BD** 113 **dik dik bakmak** Çok sert biçimde, sert sert, öfkeli öfkeli bakmak. **BÖ** 126, 128 **dik durmak** Hiçbir durumdan etkilenmemek, sarsılmamak. ' Ben ,

Kırgızların arslanı, Gökmen Eli kapları, tipi olsa at süren, yer deprense dik duran... ' **BÖ** 42 **dikine gitmek** 1- Kimsenin sözünü dinlemeyerek kendi bildiğini yapmak. **BÖ** 1412-İstenilen biçimde olmamak, bir iş istendiği gibi olmamak. **BÖ** 153 'Bu gün işler dikine gidiyordu. '

dikbaşı sf. mec. İnatçı, bildiğinden dönmeyen, büyüklerinin sözünü dinlemeyen, boyun eğmeyen (kimse), dikkafalı. **BÖ** 183 **BD** 87, 88

dikbaşlılık a. Dik başlı olma durumu, dik kafalılık. **BÖ** 94, 191

diken a. Bazı bitkilerin dal, yaprak, meyve kabuğu vb. bölümlerinde ve bazı hayvanların derisinde bulunan sert, ucu sivri ve batıcı çıkıntılardan her biri. **BÖ** 427

dikey zf. Dik olarak. **BÖ** 397

dikilmek 1-Dik duruma gelmek. **BÖ** 12, 182, 183, 254, 318, 418 **BD** 53², 72, 120, 2082- Ayakta durmak. **BÖ** 188, 302, 358 **BD** 413- nsz. Dikme işi yapılmak. **BD** 116, 163

dikkat a. Duygularla düşünceyi bir şey üzerinde toplama, uyanıklık. **BÖ** 116, 177, 199, 218, 223, 248, 279, 303, 431 **BD** 31, 57, 84, 107, 111², 114, 118, 122, 134, 136, 145, 149, 166 **dikkatini çekmek** Fark etmek. **BÖ** 241, 302, 366, 407, 426 **BD** 70 **dikkat kesilmek** Bütün dikkatini bir şey üzerinde toplamak. **BÖ** 431 **BD** 38, 117 **dikkat çekmek mec.** Göze batmak, fark edilmek. **BD** 144

diklemesine *zf.* Dik olarak, dikçe. **BÖ** 415

dikleşmek 1-*nsz.* Dik duruma gelmek. **BÖ** 892- Birine karşı ters tutum içine girmek, karşı durmak. **BÖ** 190, 309, 4013- Sertleşmek, etkili duruma gelmek. **BD** 12, 142 '*Urungunun kaşları çatıldı, sesi dikleşti.*'

dikmek 1-Bardak, kadeh, testi vb. kapların içindekini bir çırpıda, bir solukta içmek. **BÖ** 9, 85, 87, 108, 119, 172, 232 **BD** 2-Bir cismi dik olarak durdurmak. **BÖ** 207⁴, 247, 303, 418 **BD** 14, 45, 118, 120 3- Yapı dikmek, inşa etmek. **BÖ** 313 **BD** 31

dil-Ia. Ağız boşluğunda, tatmaya, yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan etli, uzun, hareketli organ, tat alma organı. **BÖ** 333 **dili tutulmak** Sevinç, korku, şaşkınlık vb. sebeplerle birdenbire söz söyleyemez olmak. **BÖ** 87 **BD** 189², 194 **dil uzatmak** Bir kimse veya bir şey için kötü söylemek. **BÖ** 115 **dili dönmek** Bir sözü doğru düzgün söylemeyi becerememek. **BÖ** 321, 365 **dilini yılan soksun!** Hoşa gitmeyen bir söze karşı bir ilenme sözü. **BÖ** 365 '*Dilini yılan soksun! Yang-ta değil, Yamtar.*' **dil dökmek** Kandırmak, inandırmak veya yararlanmak için tatlı sözler söylemek. **BÖ** 385 **dili çözülmek** Konuşamayan veya susan kişi konuşmaya başlamak. **BD** 30, 189 **dillere destan olmak** Herkes tarafından konuşulur olmak. **BD** 147 **dillerde dolaşmak** Her yerde sözü edilmek. **BD** 167 **dili açılmak** Herhangi bir sebeple konuşmayan

kimse konuşmaya başlamak. **BD** 193, 205, 207 **dilinden kurtulamamak** Sürekli olarak bir kimsenin sitem, eleştiri ve sataşmalarına uğramak. **BÖ** 121

→ *dile kolay*

dile kolay *sf. mec.* Anlatılması kolay ancak yapılması veya katlanması çok güç. **BD** 108

dil-II Bir çağa, bir gruba, bir yazara özgü söz dağarcığı ve söz dizimi. **BÖ** 117², 124³, 209, 340², 357, 362, 363 **BD** 90³

dilek *a.* Bir kimsenin dilediği şey, istek, talep, temenni, rica, murat. **BÖ** 42², 66, 69, 181, 183, 189², 190², 192², 239², 389, 435 **BD** 39, 145

dilemek 1-Kendi düşünce, görüş ve isteğini yapmak. **BÖ** 33, 47, 64, 65³, 66², 89, 107, 148, 171, 182, 183, 197, 199, 217, 226, 228, 239, 274, 282, 290, 309, 310³, 315, 317 **BD** 31, 39², 46, 52, 63, 125, 132, 1382- Birinden bir şeyin yapılmasını istemek, rica etmek, arzu etmek. **BD** 21, 118

dilmaç *a.* Çevirmen. **BÖ** 43, 53, 247², 248, 291, 312, 313², 315⁵, 342⁴, 343³, 344², 346³, 347² **BD** 90, 91, 92

dilmaçlık *a.* Çevirmenlik. **BÖ** 341², 374 **BD** 90

dimağ Zihin. **BÖ** 8

dimdik *zf.* Çok dik bir biçimde. **BÖ** 142, 158, 279, 329, 349 **BD** 29, 38, 144, 184

dinç *sf.* Gücü ve sağlık durumu yerinde, canlı, zinde, tendürüst, tüvana. **BD** 45

dinelmek *nsz. hlk.* Ayakta durmak. **BÖ** 47

dinlemek 1-İşitmek için kulak vermek. **BÖ** 27³, 28³, 51, 59, 85, 94, 148, 159, 180, 202, 210², 212, 257, 259, 263, 281, 283, 300, 347, 357, 381, 395, 425 **BD** 20, 24, 35⁴, 38, 65, 67², 79, 103, 107, 111, 113, 126, 134, 137², 142, 161, 189, 190, 1922-Birinin sözünü, öğüdünü kabul edip gereğince davranmak. **BÖ** 318, 347, 391 **BD** 95

dinlenmek *nsz.* Güç kazanmak için çalışmaya ara vermek, yorgunluğunu gidermek, soluklanmak, istirahat etmek. **BÖ** 9, 66, 172, 179, 214, 233², 285, 314, 421, 426 **BD** 19, 24, 35, 56, 109, 138

dinletmek Dinlemesini sağlamak, söz geçirmek. **BÖ** 77

dinleyici *a.* Söylenen veya çalınan bir şeyi dinleyen kimse. **BÖ** 149 **BD** 71

dinmek 1-Kar ve yağmurun yağması, rüzgarın esmesi kesilmek veya durmak. **BÖ** 16, 136, 4312-*nsz.* Sona ermek, bitmek, durmak. **BÖ** 325, 326, 367, 411 **BD** 36², 74

dip Dikili duran bir şeyin yerle birleştiği nokta ve çevresi veya bir şeyin yanı başı. **BÖ** 9, 84, 99, 254, 339, 397 **BD** 14², 106², 140², 161², 174, 178, 211

dipdiri *sf.* Çok diri, çok canlı. **BD** 150, 193

direk *a.* Ağaçtan veya demirden yapılan uzun ve kalın destek. **BÖ** 293, 366

direnış *a.* Direnme işi. **BD** 200, 201

direnme *a.* Direnmek işi. **BÖ** 217, 358

direnmek *nsz.* Herhangi bir düşüncede, bir istekte veya bir durumda ayak diremek, inat etmek, ısrar etmek, taannüt etmek. **BÖ** 257, 262, 300², 346, 363, 367, 416 **BD** 95, 126, 145

diri 1-*sf.* Yaşamakta olan, yaşayan, canlı, ölü karşıtı. **BÖ** 54, 112, 113, 272, 341 **BD** 2002-Güçlü, zinde. **BÖ** 179 **BD** 109²

dirilik *a.* Diri olma durumu. **BÖ** 280

dirilmek Yeniden etkin olmak, geçerli duruma gelmek. **BÖ** 177, 178, 216, 255, 296², 336, 379, 387, 430² **BD** 55³, 78, 210

diriltmek Dirilmesini sağlamak. **BÖ** 336, 390 **BD** 18, 46², 52, 60, 64

dirlik *a.* Yaşayış, hayat, sağlık, varlık, geçim. **BÖ** 60, 101, 177, 248², 260², 294, 305, 321, 338, 359, 410, 420², 427 **BD** 9, 11, 32, 35, 40, 56, 59, 107, 130, 136², 194, 212

dirsek *a.* Kol ve ön kol arasındaki eklemin arka yanı. **BÖ** 325, 373

diş *a.* Çene kemiklerinin üzerinde dizili, ısırıp koparmaya ve çiğnemeye yarayan sert, beyaz organlardan her biri. **BÖ** 95, 145, 292, 422 **BD** 114, 128³, 163 **dişinin kovuğunu**

doldurmamak Yiyecek çok az olmak. **BÖ** 109 **dişini sıkamak** Darlığa, sıkıntıya katlanmak, katlanmak. **BÖ** 167, 324, 325 **BD** 212

dişi a. Kadın. **BÖ** 23²

dişlemek Bir şeyin bir parçasını ısırmak veya koparmak. **BD** 141

divan a. Ar. Meclis. **BD** 150

diye Diyerek. **BÖ** 7, 11², 12², 13², 14², 17, 25, 26, 28, 31², 33³, 34, 35³, 36, 40², 43², 45, 50, 54, 55², 59, 60, 81², 86, 89², 100³, 104, 106, 107², 108², 111, 112², 113, 116², 117, 119², 121, 123², 124, 130², 131, 132, 134, 136, 138², 143, 144, 145, 146², 160, 162, 163, 167, 171, 172, 174, 178⁴, 179, 180², 181³, 182³, 183, 194, 195, 196, 197, 198, 201², 204², 207, 209, 210, 211, 213, 215, 216², 218², 219⁴, 220, 221³, 222, 228², 229, 231², 237, 238², 240, 242², 245, 250, 255, 257, 258³, 259, 262, 265³, 265, 266, 271, 272², 276, 281, 282, 285⁵, 289², 290, 292², 293, 294, 295², 300, 302, 303, 304, 305², 307, 309², 310, 312, 314, 316, 317³, 318², 320, 321, 322, 324, 328², 329, 333, 337⁴, 338, 340⁴, 341, 342⁴, 344², 346², 347, 352², 357, 358⁴, 359³, 362², 363³, 364, 366², 371, 372, 373, 374, 376, 380, 381, 383, 385², 386, 387², 396, 403³, 405, 412³, 414², 415, 416, 418, 420, 421², 424, 430, 432, 433², 434³ **BD** 6, 11², 15³, 17², 18, 20², 21, 22, 23³, 28, 29, 30², 32, 33, 38, 40, 42, 43, 44³, 46, 48, 49, 50³, 52³, 55², 56, 58, 59², 67², 70, 75², 79⁶, 80, 84, 88, 90², 93, 94², 95, 98⁴, 99, 101, 103², 104, 108⁴, 112², 114, 116, 117, 121², 122, 127, 131, 134⁵, 135, 139², 140,

141², 142⁷, 144, 145⁴, 146, 150, 155, 158, 159², 162², 163², 170³, 171, 178, 179, 181⁴, 183³, 184³, 188³, 190, 194, 195, 196, 197, 198, 202, 203, 210², 211⁴

diz a. anat. Kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer. **BÖ** 14, 130, 325 **diz vurmak** Eski Türkler de rütbece büyük olanlara saygılarını göstermek için dizlerini yere vurarak selamlaması. **BÖ** 9, 19, 27, 28, 32, 33³, 40, 41, 43, 46, 65, 88, 90, 98, 102, 108, 131, 132, 135, 144, 180, 183², 184, 188, 198, 199, 202, 207, 220, 221, 227, 238, 239, 240, 243, 245, 274, 276, 302, 309, 314, 317, 318, 334, 386, 397 **BD** 28², 29, 30, 38, 39, 40, 41, 45, 59, 60, 74, 83, 84, 87, 88, 96, 98, 99², 100, 111, 112, 116², 118, 120, 125, 131, 132, 137, 138², 141, 144, 146, 161, 163, 179, 198 **diz çökmek** Dizlerini yere koyarak oturmak. **BÖ** 85, 101², 130, 219, 325, 328, 434 **BD** 50, 56, 203

→ *dizüstü*

dizüstü(doğ.) diz üstü zf. Dizleri yere gelecek biçimde. **BÖ** 155, 235, 329², 409, 415, 424 **BD** 41, 80

dizgin Gemin uçlarına bağlanarak hayvanı yönetmeye yarayan kayış. **BÖ** 223, 428, 429² **BD** 208 **dizgin boşaltmak** Atı hızlı bir biçimde sürmek. **BÖ** 169 **BD** 182, 208 **dizginler elinde olmak** Bir işin, bir yönetimi, bir olayın kontrolü kişinin kendinde olmak. **BÖ** 231 'Dizginler İçing Katun'un elinde.'

dizi *a.* Herhangi bir bakımdan bir bütün oluşturan şeylerin tümü, seri. **BÖ** 22, 223, 247, 405, 410², 416 **BD** 64, 118

diziliş *a.* Dizilme işi. **BÖ** 303

dizilmek Yan yana veya üst üste sıralanmak. **BÖ** 46, 160, 205, 222²

dizli *sf. mec.* Güçlü, kudretli. **BD** 196 'Başlıların yükündürüldüğü, dizlilerin çöktürüldüğünü anlatarak anlattı. . '

dizmek Yan yana veya üst üste sıralamak. **BÖ** 256, 419

doğan 1-*a. hay. b.* Kartalgillerden, sırtı kül rengi ve enine çizgili, küçük kuş, fare vb. ile beslenen ve alıştıırılarak kuş avında kullanılan yırtıcı bir kuş. **BÖ** 42, 65⁵, 66, 170³, 172⁵, 173, 174², 178, 189², 199³, 303 **BD** 99, 1742- *mec.* Kargaya benzetilen Çinlilere karşı Türkler için kullanılan bir övgü sözü. **BÖ** 328 'Islak kargalar doğanları yendi be... '

doğmak 1-Ortaya çıkmak, sonucu olmak. **BÖ** 6, 158, 183, 229, 348, 365, 368, 373, 392, 407, 412 **BD** 31, 57, 67, 98, 111, 133, 169, 202, 2082- *nsz.* Dünyaya gelmek. **BÖ** 32, 62, 82, 186, 196, 197, 212², 213, 258, 269, 279, 314, 375, 420² **BD** 9, 12³, 22, 107², 112, 113, 114, 116, 145, 185, 2043- Güneş, ay, yıldız ufuktan yükselerek görünmek. **BÖ** 296, 316, 324 **BD** 14, 23, 58, 136, 143, 192, 209

doğru 1-*zf.* Hiçbir yöne sapmadan, doğruca, dosdoğru. **BÖ** 9, 11, 13², 14², 19², 22, 35, 42, 62², 205, 222, 224,

228, 241, 246, 247, 248, 257², 264, 282, 289, 304, 314, 328², 330, 344², 354, 359, 375, 405, 406, 410, 412², 415, 418, 424, 425, 426², 433, 435 **BD** 10, 11, 18, 22, 24, 34², 50, 55, 56, 64, 89, 100², 101, 106, 108, 114, 121, 125², 127, 133, 134, 141, 161², 162³, 168², 170, 171, 173, 176, 180², 181², 185², 200, 204, 207, 209², 210, 2122- *e.* Karşı yönünce. **BÖ** 24², 28², 33, 48, 54, 58, 60, 61, 63, 65, 67, 85, 101, 102, 105, 107, 110, 116, 118, 122², 129, 130², 136, 141, 149, 155, 158, 160, 165, 166², 169, 170⁵, 172, 174, 178, 180², 183, 185, 186, 188, 194, 196, 203, 206, 207, 215, 222, 223³, 224, 225², 233², 235³, 243, 246², 249, 254, 262, 264, 273, 279, 285, 296, 303, 304, 305, 307², 315, 319, 321, 326, 337², 342, 351, 381, 389, 397, 407, 408, 418, 419, 421, 424, 425, 426, 430, 434 **BD** 5, 10, 36, 40, 42², 44², 45, 46, 47, 48², 49, 54, 71², 72², 73, 75, 76³, 91, 92, 109, 112, 119, 121, 132, 140, 145, 151², 158, 160, 162, 169, 170, 172, 173³, 175², 176, 177², 186, 192, 198, 207, 211²³- *zf.* Yanlışsız, eksiz bir biçimde. **BÖ** 41, 59, 96, 97, 120, 140, 143, 146², 147, 209, 212, 299², 302, 346², 358³, 359, 362, 392, 411, 430 **BD** 954- Akla, mantığa, gerçeğe veya kurala uygun. **BÖ** 43, 77, 83², 92⁴, 93², 95, 99³, 121, 178, 182, 191, 212, 215, 221, 244, 248, 259, 308, 317², 338, 350, 353⁴, 358, 420² **BD** 22, 68, 95, 113, 145, 1995- *e.* Zaman olarak yakın, yakınlarında. ' Gece yarısına doğru ortalık soğudu. ' **BÖ** 84, 141, 196², 229, 276 **BD** 83, 139, 143, 148, 157

doğru bulmak Uygun görmek, onamak. **BÖ** 191

→ *doğru yol*

doğru yol *a. mec.* Her türlü kötülükten uzak olan tutum, hak yolu. **BÖ** 357²

doğrudan *sf.* Aracısız. **doğrudan doğruya** *zf.* Dolaysız, araçsız, aracısız, araya başka bir şey girmeden, resen. **BÖ** 67, 227

doğrulamak Bir şeyin doğru olduğunu ortaya koymak, desteklemek, gerçeklemek, teyit etmek, tasdik etmek. **BÖ** 374

doğrulamak Oturan veya yatan bir kimse toparlanmak, dik bir duruma gelmek. **BÖ** 24, 27, 75, 79, 132, 258, 273, 329 **BD** 55, 57, 80, 186

doğrusu *zf.* Gerçeği söylemek gerekirse, gerçek şu ki. **BÖ** 35, 371 **BD** 60, 84

doğu Bulunulan yere göre güneşin doğduğu yönde kalan bölge. **BÖ** 31, 77, 159, 190, 196, 197, 198⁴, 200³, 202, 203, 209, 237, 307, 318, 380, 394 **BD** 10, 70, 71², 92, 106, 117, 180

doğulu *sf.* Doğu ülkelerinden olan(kimse), Şarklı. **BÖ** 197², 203⁴, 204², 205², 206², 207⁴ **BD** 124, 126

doğurmak 1- *nsz.* Yavru dünyaya getirmek, doğum yapmak. **BÖ** 23², 53, 211, 212²-Ortaya çıkmasına yol açmak, sebep olmak. **BÖ** 64, 246 **BD** 212

doksan *a.* Seksen dokuzdan sonra gelen sayının adı. **BD** 120

dokuma *a.* Dokumak işi, tekstil. **BÖ** 382

dokumacılık *a.* Dokumacının yaptığı iş, dokuyuculuk, tekstil. **BÖ** 372²

dokumak Tezgahta ipliği, çözgü ve atkı durumunda kullanarak kumaş yapmak. **BÖ** 23

dokunmak 1-Nesnelerin sıcaklık, soğukluk, sertlik, yumuşaklık vb. niteliklerini derinin altındaki sinir uçları aracılığıyla duymak, değmek, el sürmek, temas etmek. **BÖ** 86², 171, 283, 365 **BD** 22 2- İnsanın içine işlemek, duygulandırmak, etkilemek, koymak, batmak. **BÖ** 279

dokunuşa. Dokunma işi, temas. **BÖ** 10

dokuza. Sekizden sonra gelen sayının adı. **BÖ** 32, 42, 64, 65, 66, 90, 119², 120², 166, 172², 178, 184, 206, 223, 255², 273, 311², 342, 379, 405, 424, 430 **BD** 10, 117, 195², 196, 197

Dokuz Oğuz *öz. a.* **BÖ** 42², 45³, 46, 80, 274, 275², 276, 278³, 279², 280⁶, 281, 282, 283, 285 **BD** 26⁵, 27⁴, 29², 30, 31², 34, 35², 36, 39², 68, 70, 72³, 73⁴, 74, 78, 82³, 83³, 85, 86, 88, 90, 92⁴, 93², 94, 95⁴, 96⁴, 100, 101³, 102², 103, 105, 109³, 116², 117, 131³, 132, 135, 136, 137⁴, 138², 140, 141², 160³, 161³, 162, 163³, 164⁴, 166, 167, 168², 179, 195³, 196, 199³, 200², 201⁶, 202, 203², 205

dolamak Sarmak, kavuşturmak. **BÖ** 74

dolaşmak 1- *nsz.* Gezmek, gezinmek. **BÖ** 12, 52, 79, 84, 143, 223, 357², 358, 364, 382², 385, 431, 434² **BD** 55, 118, 124, 154, 162, 178, 184, 1942- Çok kimse tarafından söylenmek. **BÖ** 1403-Belirmek. **BÖ** 288, 296

dolay *a.* Bir yeri saran başka yerlerin bütünü, civar. **BD** 82

dolayı 1-*zf.* Ötürü. **BÖ** 73, 227, 306, 312², 347², 380 **BD** 154, 157, 162, 176, 2002-*sf.* Çevrede etrafta bulunan. **BÖ** 293

dolayısıyla *zf.* Nedeniyle. **BD** 7², 44, 85, 113, 131, 195, 200, 207

doldurmak 1- Ses, koku yayılıp kaplamak. **BÖ** 32, 118 **BD** 13, 732- Dolmasını sağlamak, dolu duruma getirmek. **BÖ** 119, 121³, 136, 163 **BD** 78, 149², 152, 1493- Yaşını, yılını bitirmek. **BÖ** 420

dolgun *sf.* Balıknetinde. **BÖ** 195, 405, 431

dolma kalem *a.* İçine mürekkep doldurularak kullanılan yazı kalemi. **BÖ** 8

dolmak 1-Bir yerde pek çok eşya veya kimse toplanmak, kalabalık duruma gelmek. **BÖ** 46, 158, 424 2- *nsz.* Dolu duruma gelmek. **BÖ** 82, 136, 154, 195, 219, 325 **BD** 13, 32, 1273- Bir yere iyice yayılmak, kaplamak. **BD** 23, 30, 60, 143 **dolup taşmak** Gereğinden çok olmak, gereğinden çok kaplamak. **BÖ** 53, 389 **BD** 40

dolu dizgin(*doğ. doludizgin*) *zf.* Son hızla, çok hızlı bir biçimde. **BÖ** 13,

19, 61, 101, 127, 132, 136, 158, 161, 166, 206, 304 **BD** 21, 44, 48, 60, 64, 71, 90, 95, 96, 108, 151, 157, 182², 187, 207

dolu-I *a.* Havada su buğusunun birden yoğunlaşıp katılaşmasından oluşan, türlü irilikte, yuvarlak veya düzensiz biçimli buz parçaları durumunda yere hızla düşen bir yağış türü. **BÖ** 13, 17, 20

dolu-III-*sf.* İçi boş olmayan, dolmuş, meşbu, pür, boş karşıtı. **BÖ** 60, 65, 87, 134, 172, 182, 240, 251², 252, 254, 289, 369, 370, 403 **BD** 54, 57, 62, 1062- Bir duygunun güçlü etkisinde olan. **BÖ** 130, 324, 427 **BD** 1903- Bir yerde sayıca çok. **BD** 113, 160, 2033- Çok olan. **BD** 147

don *a.* Hava sıcaklığının sıfırdan aşağı düşmesiyle suların buz tutması. **BÖ** 294, 297

donakalmak *nsz.* Şaşırıp bir süre ne yapacağını, ne diyeceğini bilememek. **BÖ** 142

donanma *a.* Donanmak işi.

donanma gecesi *a.* Donanma. **BÖ** 5

donatmak Birinin giyimini sağlamak. **BÖ** 302, 403

dondurmak Donmasını sağlamak. **BÖ** 270

donmak 1-Beklenmedik bir durum karşısında hareketsiz kalmak. 2- Yaşamını yitirmek, soğuktan dönmek. **BÖ** 273², 291², 292, 293³, 294 **BD** 12 **donup kalmak** Donakalmak. **BÖ** 19

donuk Canlılığı az olan, durgun, uyuşuk. **BÖ** 26, 431 **BD** 10, 197

donuklaşmak *nsz.* Donuk duruma gelmek. **BD** 13, 181

donukluk *a.* Donuk olma durumu. **BÖ** 34

dost *a. Far.* Sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılan kimse, düşman karşıtı. **BÖ** 271 **BD** 144, 170

doymak *nsz.* İsteği kalmayınca kadar yemek, açlığı kalmamak. **BÖ** 45, 113, 187², 209, 234, 308, 339, 358, 359, 369, 370, 375³, 4272- Yeter bulmak, kanmak, tatmin olmak. **BÖ** 410

→ *doya doya*

doya doya *zf.* Doyasıya. **BÖ** 395

doyum *a.* Eldekinden hoşnut olma durumu, doyma işi, yetinme, kanma, kanaat. **BÖ** 245², 299, 307 **BD** 78 **doyum olmamak** Bir şeyi çok fazla beğenmek. **BÖ** 35

doyumlu *sf.* Doymuş, doyumlu olan. **BÖ** 255

doyumluluk *a.* Doyumlu olma durumu. **BD** 179

doyurmak 1-Herhangi bir gereksinimin karşılanması, yeterli duruma getirmek. **BÖ** 118, 190, 195 '...*Türkler'in yanında gülmek ihtiyaçlarını doyuramadıkları için bu fırsattan istifadeye çalışıyorlardı.* ' 2-Açlığını gidermek. **BÖ** 169, 185, 275, 286, 311, 375, 420

dövüşmek (*doğ.*) **dögüşmek** *nsz.* Karşılıklı birbirini dövmek, vuruşmak. **BÖ** 32, 34, 35³, 36², 37², 39², 40³, 53, 65, 79, 107³, 112, 128, 129, 131, 144, 145², 155, 161, 174³, 177, 216, 234, 266, 289, 295, 300², 303, 305, 325, 346, 352², 375, 379, 395, 411², 412, 425, 430³, 432 **BD** 11, 28², 48, 73, 77, 86, 91², 113, 202, 204

dökmek 1-Bir şeyi yok etmek için atmak. **BÖ** 3042-Üstünde bulunan bir şeyi düşürmek. **BD** 114

dökülmek 1-Salınmak, serbest bırakılmak. **BÖ** 8, 3742- *nsz.* Dökme işi yapılmak veya dökme işine konu olmak. **BÖ** 953- Düşmek. **BÖ** 409 **BD** 10, 474-Çıkmak, söylemek. **BD** 179, 210 '...*dudaklarından belirsiz birkaç söz döküldükten sonra yüzü kıpkırmızı oldu.* '

döl Yavru, çocuk. **BÖ** 414 **BD** 49

döndürmek Dönmesini sağlamak. **BÖ** 35, 125, 129, 152, 394, 409 **BD** 28, 119, 170

döndürüş *a.* Döndürme işi. **BÖ** 152²

dönemeç *a.* Bir yolun yön değiştirdiği yer, viraj. **BÖ** 108 **BD** 174², 178, 186

dönmek 1- *—den, -e* Geri gelmek, geri gitmek. **BÖ** 5, 13, 17, 19, 27, 65, 72, 104, 109, 111, 112, 116, 121, 128, 130, 131, 136, 137, 146, 159, 173, 178², 179, 180, 186, 191, 205, 214, 215², 229³, 230, 237, 241², 248, 251, 255, 257, 262, 265, 276, 282, 285, 286², 307, 308, 314³, 317, 333, 382³, 383², 394, 406 **BD** 6, 17, 18, 19, 21, 22, 31, 48, 77³, 78, 90, 92², 104, 112²,

119, 124, 148, 149, 151², 160, 162², 179, 186, 192, 202 2- Durumdan duruma geçmek, değişmek. **BÖ** 6, 304 **BD** 126², 127, 1363- Yönelmek. **BÖ** 6, 7, 12, 13, 26, 32, 33³, 34, 35, 41, 43, 47, 55, 59, 65, 86, 89, 92, 95, 98², 99, 108, 119, 125, 126, 131, 134², 139, 141, 146, 163, 165², 167, 171, 180², 191, 199, 204, 210, 216, 228, 232, 238, 258, 260, 291, 343, 407, 428 **BD** 58, 62, 66, 70, 75, 125, 131, 158, 162, 189, 198, 2124- Sapmak. **BÖ** 108, 406²5- *nsz.* Kendi eksenini üzerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek. **BÖ** 110, 130, 153², 293 **BD** 49, 92, 124, 125

→ *döne dolaşa*

döne dolaşa *zf.* Dolaylı olarak, er veya geç (gerçekleşmek). 'Söz *döne dolaşa* kendi evlerine geldi. ' **BÖ** 214, 290

dönük Dönmüş, çevrilmiş (kimse) **BÖ** 165, 330

dönüm *a.* Dönme işi. **dönüm noktası** *a.* bir olayın yeni bir duruma geçme zamanı. **BÖ** 363

dönüş *a.* Dönme işi. **BÖ** 129, 179, 206 **BD** 119, 186

dörder *sf.* Dört sayısının üleştirme sayı sıfatı. **BÖ** 282 **BD** 31

dördüncü *sf.* Dört sayısının sıra sıfatı, sırada üçüncüden sonra gelen. **BÖ** 48, 65², 138, 171, 176, 180, 196, 207, 218, 378, 409 **BD** 20, 50², 106, 150, 155², 158, 159, 161

dörtnal (*doğ.*) **dörtnal** *zf.* At, dörtnal koşarak. **BÖ** 13, 27, 62, 101, 102, 104,

119, 123, 127, 129, 130², 136, 139, 150, 161, 162, 166, 179, 181³, 194, 223, 225, 233, 235, 240, 243, 254, 267, 280, 299, 303, 307, 310, 371, 428 **BD** 14, 44³, 45, 71, 76, 89, 105, 106, 118, 120, 132², 134, 150, 169, 170, 182

dört *sf.* Üçten bir artık. **BÖ** 19, 32, 33³, 34, 36³, 37, 39², 40, 42², 46², 47, 58, 64, 65², 92², 97, 122, 128, 136³, 150, 155², 156, 159, 166, 169, 170², 172², 176, 180⁵, 181², 182, 185, 186, 187², 188, 189, 192, 194, 195, 199, 204, 205³, 215², 231, 245, 257, 259, 272, 273, 282, 285², 286³, 287⁴, 289, 292², 311², 320, 333, 342, 344, 350, 353², 369, 370⁴, 371³, 372², 380, 383², 403, 409, 411, 417, 418⁴, 419⁶, 420, 422, 433, 434 **BD** 10, 15, 16, 19, 20, 21², 22³, 38, 46, 47, 56, 83, 92², 94, 102, 106, 116, 118², 119, 120², 132, 135, 137, 148, 161, 169, 176, 195, 196, 208², 210, 211, 213³

→ *dört yan*

dört yan *mec.* Her yer, bütün çevre. **BÖ** 9, 22, 26, 330, 435 **BD** 45, 46, 71, 178, 196 'Türkeli'nin parlak ışıklı ayı dört yanı ısıtıyordu. '

dörtlük *ed.* Dört dizelik bölümlerden oluşmuş şiir veya şiir parçası, kıta. **BÖ** 25, 53²

dövmek Ateşte ısıtılarak yumuşatılmış bir madeni, vurarak istenilen biçime getirmek. **BD** 66

dövülmek *nsz.* Dövme işine konu olmak. **BÖ** 347, 420

dövüş/döğüş Tokat, yumruk, tekme gibi saldırılarıyla yapılan kavga. . **BÖ** 33, 35², 36, 37³, 39³, 40⁵, 41³, 45, 79, 89, 107, 108², 112, 128, 129, 147², 228, 234², 235, 259⁴, 260, 261, 265, 266, 321, 403, 419, 420, 425 **BD** 17², 41, 49, 73, 75, 86², 141, 142, 199, 201², 202²

dövüşçü *a.* Dövüşmeyi seven kimse. **BÖ** 39, 41, 130 **BD** 86

dövüştürmek Dövüşmelerini sağlamak. **BÖ** 288

dua *a. din b. Ar.* Yakarış. **BÖ** 138

dudak Ağız. **BÖ** 13, 33, 47, 49, 75, 227 **BD** 22, 179, 210²**dudak ısırma** Hayrete, şaşkınlığa düşmek. **BÖ** 35, 48, 348

duman *a.* Bir maddenin yanması ile çıkan ve içindeki katı zerrecilerle buğu bulunan değişik renklerde gaz. **BÖ** 296², 297, 434² **BD** 47 **duman olmak** *argo* İşi, durumu berbat olmak. **BÖ** 148

dumanlaşmak Duman hâline gelmek. **BÖ** 296 '*Güneş yükselirken buğular artıyor, dumanlaşıyordu.*'

dumanlanmak Sarhoş olmak. **BD** 148

dumanlı *1-sf.* Dumanı olan, duman çıkan. **BÖ** 192- Sıkıntılı, bulanık. **BD** 27, 203

durak Kısa bir süre konaklanacak, durulacak yer. **BD** 95

duraklamak Bir süre ses çıkarmamak, bir şey söylememek, duraksamak, tereddüt etmek. **BÖ** 165

duraksamak *nsz.* Ne yapmak veya ne demek gerektiğini kestiremeyerek duraklamak, tereddüt etmek. **BÖ** 94, 105, 116, 182, 191, 220, 228, 242, 381 **BD** 164, 175²

durdurmak Durmasını sağlamak. **BÖ** 34, 40, 152², 165, 229, 266, 273, 280, 327, 329, 410, 414, 425 **BD** 39, 92, 123, 124, 126, 127, 170, 174²

durdurulmak *nsz.* Durdurma işi yapılmak. **BÖ** 280

durgun Neşesiz, kayıtsız, sessiz. **BÖ** 127, 380 **BD** 41, 126

durgunlaşmak *nsz.* Durgun bir duruma gelmek. **BÖ** 32, 429

durmadan *zf.* Ara vermeden, kesintisiz, sürekli. **BÖ** 30, 39, 58, 116, 129, 143, 169, 288, 291 **BD** 99, 126, 201

durmak *1-Kişinin içinde bulunduğu durum dışarıdan belli olmak. 'Omun için sıkıntılı duruyordu.'* **BÖ** 10, 46, 47, 62, 672- Hareketsiz durumda beklemek. **BÖ** 12, 14, 16², 19, 27, 30, 40, 47, 51, 65, 74, 84, 85, 100, 101, 107, 108, 109, 137, 160, 163, 164, 165, 167, 169, 170, 172, 180³, 188⁶, 189², 192, 199, 204, 223², 235², 237, 247², 249⁴, 259, 271, 272², 279, 280², 284, 285, 295³, 302², 304, 325, 328, 329, 333, 337, 383, 395, 398, 405, 406, 409, 410, 416, 426², 428, 429, 431, 434 **BD** 10, 22², 26, 28², 35, 38, 40, 46, 47², 48³, 60, 62², 71², 74³, 92², 95, 96, 108⁴, 116³, 118, 123, 124, 135, 137, 144, 150, 155², 162³, 166, 169², 174², 175², 178, 182², 186, 187, 202³,

203, 205, 2123- Sürekli, devamlı. ' *Yüzbaşı durmadan olduğu yerde atını şahlandırarak yüz geri etti.* ' **BÖ** 13, 16, 19, 35, 59, 107², 210, 243, 296, 325, 346, 395, 409, 419 **BD** 12, 19, 42², 148, 149, 157, 194 4- Dinmek, kesilmek. **BÖ** 32, 351 **BD** 595- Beklemek, dikilmek. **BÖ** 34, 90, 99, 104, 111, 112, 121², 122², 124, 127², 130, 142², 166², 170, 174, 196², 202, 266, 324, 325, 347, 383, 421, 425, 427 **BD** 29, 60, 101, 1626- Var olmak. **BÖ** 81, 176, 199, 288, 325, 391, 412, 421, 432 **BD** 46, 56, 59², 107, 111, 154, 1847- Yaşamak. **BÖ** 82, 294

→ *durup dururken, dur bakalım*

durup dururken *zf. mec.* Ansızın. **BÖ** 359 **BD** 36, 144, 167²

dur bakalım 'Bekle, yavaşla' anlamında seslenme sözü. **BÖ** 285 **BD** 42

durmak Belli bir durumda olan. '*Belki de bu sebeple çok az konuşuyor, zaten tükenmiş gibi duran konuşmayı canlandırmaya teşebbüs etmiyordu.*' **BÖ** 5

durmaksızın *zf.* Hiç durmadan, ara vermeden. **BÖ** 84 **BD** 7, 131, 135, 137, 157, 201

durukluk *a.* Duruk olma durumu. **BD** 124

durulmak Sakinleşmek. **BD** 135

durum *a.* Bir şeyin içinde bulunduğu koşulların hepsi, vaziyet, hâl. **BÖ** 5, 48, 49, 60, 91, 95, 152, 153², 160, 164,

169, 180, 189, 194, 200, 219, 228, 229, 231, 243, 244, 245, 246, 253, 254, 255, 260, 266, 270², 271, 273, 287, 294², 304, 309, 310, 315, 317, 318, 319, 321, 322, 327, 333, 346, 357, 368, 373, 381, 383², 384, 391, 402, 411, 424 **BD** 7, 30, 36², 46, 50, 62, 74, 75, 83, 95, 101, 109, 119, 123, 130, 136, 158, 162, 172², 174², 184, 187, 188, 190², 209 *durum almak* Bir olay karşısında belli bir tavır almak. **BÖ** 41, 182, 237, 288, 290, 371 **BD** 27, 176 ...*durumuna düşmek* Şartları kötüleşmek. **BÖ** 378

duruş *a.* Durma işi. **BÖ** 5 **BD** 10, 24 **BD** 28, 29, 112, 136, 210

duvar *a. Far.* Bir yapının yanlarını dışa karşı koruyan, iç bölümlerini birbirinden ayıran taş, tuğla vb. gereçlerden yapılan veya örülen dikey düzlem. **BÖ** 70, 150⁴, 151³, 152⁵, 153, 159, 246², 397⁴, 410, 412, 418 **BD** 20², 21³, 42⁵, 43, 44⁴, 45³, 52², 78, 107, 109, 154, 160, 161, 173⁵, 174³, 175², 177², 178⁵, 179

duygu Kendine özgü bir ruhsal hareket ve hareketlilik. **BÖ** 53, 140, 175, 178, 179, 229, 342, 350, 404 **BD** 23, 32, 72, 172, 177, 180², 188, 207² *duygusu vermek* Bir duygu oluşturmak. **BÖ** 195

duygulu *sf.* Duygusu, duyarlılığı çok olan, kolay duygulanan, içli, duyar, hassas. **BÖ** 343, 380

duygusuz *sf.* Duygusu, duyarlılığı olmayan, hissiz. **BÖ** 348

duymak 1- Dokunma, koklama vb. duyularla algılamak, hissetmek. **BÖ** 13, 24, 171, 177, 178, 179, 204, 217, 219, 220, 229, 230², 264, 291, 302, 311, 312², 326, 328, 347, 357, 362, 363, 365, 371, 372, 375, 380², 395, 410, 415, 420, 421 **BD** 5, 8, 15, 19, 20, 29, 32, 33, 44, 56, 57², 59, 77², 84, 92², 108, 131, 135, 145, 164, 170, 175, 179, 181, 182², 184, 188, 189, 191, 192, 203, 207, 208, 209, 2102-İşitmek, ses almak. **BÖ** 42, 59, 63, 72, 81³, 121, 140, 142, 163, 215, 216, 241, 330, 344, 395, 404 **BD** 49, 60, 141, 1613- Bilgi almak, öğrenmek, haber almak. **BÖ** 83, 90, 140, 146, 210, 213, 244², 310 **BD** 107, 164

duyulmak *nsz.* Duyma işine konu olmak. **BÖ** 10, 59, 87, 180, 217, 369 **BD** 46

duyurmak Duymasını sağlamak. **BÖ** 182 **BD** 163

düğüm Anlaşılamayan, çözülemeyen karışık durum. **BÖ** 230, 248 **BD** 6, 183, 196

düğümlemek Düğüm yaparak bağlamak. **BÖ** 15²

düğümlemek Bütün sorunlar bir yerde toplanıp birleşmek. **BD** 130, 135

düğün *a. mec.* Olumsuz bir olayı olumlu ve değerli yapmak için yüklenen anlam. 'Çeriyi düşünmeden, arkaya bakmadan, gözler yalnız ileriye dikilmiş olduğu hâlde yürüyorlardı. Büyük düğüne yaklaşıyorlardı. ' **BÖ** 407 **BD** 43², 52⁴

dükkâna. *Ar.* Esnafın perakende satış yaptığı, küçük zanaat sahiplerinin çalıştıkları yer. **BÖ** 384², 385⁵, 386⁵, 402

dümdüz *sf.* Sade, basit. **BÖ** 434 **BD** 106, 172

dün *a.* Bugünden bir önceki gün. **BÖ** 19, 20, 32, 94, 95², 96, 104, 115, 159, 270, 318, 403, 414, 427 **BD** 18, 59, 142, 145, 181

dünya *a. Ar.* 1-*a.* Dış, çevre, ortam. **BÖ** 6, 175, 178, 219, 262, 286, 291, 341, 348, 372, 381, 387, 395², 417 **BD** 32, 60, 67², 80, 105, 112, 114, 118 2-*a.* Üzerinizde yaşadığımız toprak ve denizler, yeryüzü. **BÖ** 216, 220, 223, 324, 414, 4203- Duygu, düşünce ve hayal âlemi. **BÖ** 427 **BD** 102 **dünyaya gelmek** İnsan, doğmak. **BÖ** 419 **dünyayı görmemek** Bir konuya veya işe aşırı odaklanıp çevre ile ilgilenmemek. **BD** 103

→ *dünya âlem*

dünya âlem *zm. hlk.* Herkes, bütün insanlar. **BÖ** 305

dünyada *zf.* Hiçbir zaman, hiçbir biçimde. **BD** 79

düpedüz *zf.* Başka bir amaç gütmeyen, açıktan açığa, açıkçası, gerçekten. **BÖ** 37

dürmek Bir şeyi kıvrıp silindirik biçimde kendi üzerine sarmak. **BÖ** 187

dürtmek Değmek, dokunmak. **BÖ** 31, 35, 85, 86, 153, 321, 325

dürtüş *a.* Dürtme işi. **BÖ** 147, 235, 328, 329, 414 **BD** 50, 177

düş *a.* Uyurken zihinde beliren olayların, düşüncelerin bütünü, rüya. **BÖ** 81, 245, 427 **BD** 9, 15, 40², 57, 109², 141, 191², 193 **düş görmek** Rüya görmek. **BÖ** 88, 113, 179, 362, 363, 364, 365 **BD** 40, 49, 57

düşeyazmak *nsz.* Düşme tehlikesi atlatmak. **BD** 79

düşman *a. Far.* Birinin kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden, ona zarar vermeye çalışan kimse, yağı, hasım, antagonist, dost karşıtı. **BÖ** 122, 144, 259, 271, 303 **BD** 7, 72, 73, 118, 172

düşmanlık *a.* Düşmanca duygu ve davranış, yağılık, hasımlık, adavet, muhasamat, husumet, antagonizm. **BÖ** 144 **BD** 160

düşmek 1- Olumsuz bir duruma girmek. **BÖ** 5, 29, 219, 293, 331, 373, 381, 387, 427 **BD** 19, 54, 59, 90, 103, 189, 2022- Yer çekiminin etkisiyle boşlukta yukarıdan aşağı inmek. **BÖ** 14⁴, 33, 35, 36², 40, 52, 60, 74⁴, 94, 110³, 111, 122⁴, 129³, 131, 137, 151, 154, 155², 156², 158², 171², 178, 205, 207², 213, 225, 234², 235, 280³, 287, 291, 292², 319, 320²322, 325², 330², 348, 351, 368, 408, 409³, 410, 415, 416, 417², 421³, 422⁵, 424, 430, 431², 432⁵, 434⁴ **BD** 45², 48, 52, 76, 92², 100², 102, 107, 120, 123², 125, 126, 175, 176, 186, 200, 203, 211, 2123- Vurmak, değmek, rastlamak. **BÖ** 46, 105, 107², 2544-Ödevi veya yetkisi içinde bulunmak. **BÖ** 2285- Bulunmak. **BD** 199 **düşüp kalkmak**

Biriyle çok yakın arkadaşlık etmek. **BÖ** 79, 364

→ **düşse kalka**

düşse kalka *zf.* Güçlkle. **BÖ** 292

düşünce *a.* Uzay ve zamanın ötesinde, öznenin dışında, kendiliğinden var olan, duyularla değil, yalnızca ruhen algılanabilen, asıl gerçeklik, fikir, idea. **BÖ** 8, 83, 92, 108, 121², 176, 178, 215, 216², 232, 234, 245, 257, 288, 296, 307, 311, 317, 322, 324, 341, 342, 352², 357³, 358, 359², 363, 364, 371, 372², 375, 379², 382, 383, 387, 388², 391, 407, 421, 428 **BD** 7², 8², 11, 53, 69, 71, 78, 85, 93, 99, 102, 109, 114, 124, 132, 154, 155, 164, 168, 182², 192, 195, 197, 200, 201, 203 **düşünce sahibi olmak** Herhangi bir konu hakkında fikir edinmek, bilgi toplamak. **BÖ** 362 'Bu büyük şehrin sokaklarında gezip tozuyor, evlere, yapılara, adamlara bakıyor, insanlar hakkında düşünce sahibi olmaya çalışıyordu.'

düşünceli 1-Kaygılı, tasalı. **BÖ** 47, 66, 67 **BD** 52- Düşünerek davranan, anlayışlı. **BÖ** 64 **BD** 130

düşünmek Aklından geçirmek, göz önüne getirmek. **BÖ** 6, 7, 11, 12², 14, 16, 20, 24³, 28, 40, 54, 58, 61, 63², 67, 68³, 77², 79, 95, 98², 99, 104², 105, 107, 108², 109, 113, 115³, 121, 122, 124, 127², 128, 137, 139, 140, 145², 149, 150, 155, 158, 167², 172, 175³, 176², 179, 181, 182⁵, 187, 195, 198, 204, 215³, 216³, 218, 222, 230, 231, 237, 239, 245², 247, 249, 250, 252, 253, 259, 264², 265, 270, 271, 272,

286², 294, 295, 296, 299², 301, 302, 303, 305, 307, 308, 309, 310, 311, 317, 319², 322, 324², 327, 334², 336, 339, 340², 341, 350, 357, 358, 359, 360, 364, 372, 373, 375, 379, 380, 383, 384, 387, 389², 391², 392³, 396, 402, 403, 407, 420, 425, 428, 431 **BD** 5, 6², 7, 8, 15, 16, 22, 23², 28, 30, 31², 32³, 33, 34, 36, 38, 39, 49, 53, 58, 65², 67, 68², 71², 72, 73, 74, 75, 79, 80³, 84, 85, 87², 102, 103, 104², 105, 117, 119, 122, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 143, 145, 160, 161, 166, 167², 170³, 174, 176², 177, 179², 182, 184, 187, 188, 194², 195, 196², 197, 199, 201, 203, 207, 210

düşünülmek *nsz.* Düşünme işine konu olmak. **BÖ** 424

düşünüş *a.* Düşünme işi, tefekkür. **BÖ** 357, 396

düşürmek 1-Görevi bıraktırmak. **BÖ** 682- Düşmesine yol açmak, düşmesine sebep olmak. **BÖ** 93, 121², 137, 146, 147, 205², 206, 415 **BD** 49, 54, 91, 194

düşürülmek *nsz.* Düşürme işine konu olmak veya düşürme işi yapılmak. **BÖ** 58, 407

düşüş *a.* Düşme işi. **BD** 200

düz *a.* Engebesiz olan yer. **BÖ** 13 **BD** 126

düzelme Kötü, bozulmuş bir durumdayken, düzenli bir duruma gelmek. **BÖ** 178, 189

düzeltilmek Bozukluğunu gidermek, onarmak. **BÖ** 153, 154, 351

düzen *a.* Belli yöntem, ilke veya yasalara göre kurulmuş olan durum, uyum, nizam, sistem. **BÖ** 194, 197, 223, 265, 302, 303, 318, 405 **BD** 117, 201 **düzene koymak** 1-Düzenlemek, dağınıklıktan kurtarmak. **BÖ** 14, 311²**BD** 6, 22, 65, 82, 1952- Bırakmak, terk etmek. **BÖ** 25, 65, 1583- Bir şeyi bir yere bırakmak, belli bir yere yerleştirmek. **BÖ** 158 **düzene girmek** Olumsuz bir durumu gidermek, düzeltmek. **BÖ** 177², 326 'Kağani öldürürsem işler düzene girer mi girmez mi?' **düzeninde gitmek** Bir iş, olay veya durum istenildiği biçimde ilerlemek. 'Bu kış işler düzeninde gitmiyordu.' **BÖ** 104, 197 **BD** 33 **düzene sokmak** Düzenlemek, dağınıklıktan kurtarmak. **BÖ** 287 **BD** 22, 65

düzenbazlık *a.* Düzenbaz olma durumu. **BÖ** 223

düzenlenme *a.* Düzenlenmek işi. **BD** 148

düzensiz *sf.* Düzeni olmayan veya düzeni bozuk, karışık, tertipsiz, intizamsız, gayrimuntazam, aritmik. **BÖ** 424

düzgün 1-Düzenli, kusursuz, insicamlı, rabıtalı, muntazam. **BÖ** 36, 143, 160, 163 **BD** 16, 50, 732-İyi. **BÖ** 288, 351, 420 **BD** 52

düzgünlük *a.* Düzgün olma durumu. **BÖ** 412

düzlük Geniş, düz yer. **BÖ** 19, 105⁵, 111, 169², 170⁵, 379²**BD** 10, 65, 169

düzmek Şiir, destan, şarkı vb.
yaratmak, oluşturmak, meydana
getirmek. **BÖ 283**

e, E

ebedî *sf. Ar.* Sonsuz, ölümsüz, bengi. **BÖ** 319 **BD** 207

ebediyen *zf. Ar.* Sonsuz olarak, sonsuzluğa kadar. **BÖ** 428

eçe *a.* Eski Türklerden amca, ağabey anlamına gelen bir söz. **BÖ** 348, 380, 405, 433, 434 'Çocuk gitmek istemiyordu: 'Eçe kalalım' dedi.'

eçi *a.* Amca, ağabey anlamında kullanılan söz. **BÖ** 30, 33, 55

Eçine Kür Çur Kağan *öz. a.* **BD** 117

Eçine Türçe Kağan *öz. a.* **BD** 117

eda *a. Ar.* Davranış, tavır. **BD** 203

edebiyatçı *a.* Edebiyatla uğraşan kimse. **BÖ** 5, 6², 8

edepli *zf.* Ahlaka uygun bir biçimde. **BÖ** 346

edepsizlik *a.* Utanmazlık, sıkılmazlık, terbiyesizlik, şirretlik. **BÖ** 131

edinmek *nsz.* Kendini bir şeye sahip kılmak, kendine sağlamak, elde etmek, iktisap etmek. **BD** 7, 73

efendi *a. Rum.* Buyruğu yürüyen, sözü geçen kimse. **BD** 155⁴, 156², 157⁴, 158⁶, 159

eğelemek Eğe ile düzleştirmek, aşındırmak. **BÖ** 16

eyer (*doğ.*) **eğer** *a.* Binek hayvanların sırtına konulan, oturmaya

yarayan nesne. **BÖ** 65³, 66, 139² **BD** 35, 44, 83 **eyer vurmak** Eyeri hayvanın sırtına koyup bağlamak. **BÖ** 417

eğer bağ. Şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilen sözcük, şayet. **BÖ** 8, 111, 143 **BD** 156

eğilmek İnsan bir işi yapmak için belini eğmek. **BÖ** 33, 35, 40, 43, 48², 52, 122, 125, 137, 166², 169, 170, 224², 238 **BD** 33, 59, 95, 128, 155, 158, 159, 170, 187

eğirmek Yün, pamuk vb. ni iğ ile büküp iplik durumuna getirmek. **BÖ** 71

eğlence *a.* Eğlenme işi, sefahat. **BÖ** 54, 234, 367², 369³, 370², 374 **BD** 118, 180

eğlendirmek Eğlenmesini sağlamak, eğlenmesine yol açmak. **BÖ** 56 **BD** 160, 180

eğlenmek 1-*nsz.* Neşeli, hoşça vakit geçirmek. **BÖ** 5, 47, 54, 435 **BD** 186²- Bir kimsenin herhangi bir kusuru veya zayıflığıyla dalga geçmek. **BÖ** 54, 340 **BD** 24

eğlenti Neşeli ve hoşça vakit geçirilen toplantı. **BÖ** 32

eğmek Düz olan bir şeyi eğik duruma getirmek. **BÖ** 28, 80, 99, 139, 193, 200, 248, 283, 309, 325, 334, 392 **BD** 62, 74, 83, 84, 108, 145, 210, 213

eğri *zf.* Yanlış bir biçimde. **BÖ** 26, 317², 338, 353

→ **eğri büğrü**

eğri büğrü *sf.* Yer yer eğrilmiş ve bükülmüş olan, çarpık çurpuk. **BÖ** 348, 383

ehemmiyet *a. Ar.* Önem. **BD** 167
ehemmiyet vermek Önem vermek. **BD** 141

ehemmiyetsiz *sf.* Önemsiz. **BD** 53

ejder *a. esk. Far.* Ejderha. **BD** 7

ekilmek *nsz.* Ekme işi yapılmak. **BÖ** 340²

ekincilik *a.* Ekincinin yaptığı iş. **BÖ** 372²

eklemek Bir şeyi ekle tamamlamak, ulamak, ilave etmek. **BÖ** 312, 376, 420

eklenmek *nsz.* Ekleme işi yapılmak. **BÖ** 428

ekmek Bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak ya da gömmek. **BÖ** 71, 339 **ekip biçmek** Tarım yapmak. **BÖ** 339², 340, 350

eksik *sf.* Bir bölümü olmayan, noksan, natamam. **BÖ** 17³, 18³, 19², 136, 233² **BD** 58, 59, 78, 105, 112, 166 **eksik gedik kapatmak** Ufak tefek gereksinimleri karşılamak. **BÖ** 394

eksiklik *a.* Eksik olma durumu, eksik olan miktar, noksan, nakisa, fıkdan. **BÖ** 231 **BD** 113

eksilmek *nsz.* Azalmak, az duruma gelmek. **BÖ** 44, 284, 327

eksiltmek Eksik duruma getirmek, sayısını azaltmak. **BÖ** 42

el-I 1- a. anat. Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü. **BÖ** 5, 8, 15⁴, 16², 19, 27, 32, 34², 40, 43, 48, 50, 65³, 80, 101, 102, 104, 106, 108, 109, 110³, 111, 113, 117, 118, 121, 129³, 130², 132², 134, 143, 146, 147, 154, 155², 156, 163, 171, 172, 178², 179, 183, 190, 195², 205, 207, 221, 222², 224, 225³, 235⁴, 240, 252, 259, 263, 272, 283, 288, 291³, 307, 320, 325⁶, 327, 328, 329³, 337, 340, 346³, 351², 359, 363, 364, 365⁷, 382, 394, 395, 396, 403², 404, 405, 407, 410, 412, 414⁴, 415, 416³, 421, 422⁶, 424⁴, 426², 428³, 431, 432⁴, 434⁴ **BD** 15, 17², 33, 49, 50³, 52, 55, 56, 59², 64, 66, 74, 75, 91, 92, 100², 106², 112, 118, 123, 128³, 138, 145, 156, 161, 173, 177, 178, 187, 190, 201, 203², 205, 206, 208, 210, 2112- Sahiplik, mülkiyet. **BÖ** 307, 316, 391² **BD** 56², 59, 62, 88 **el uzatmak** Yardım etmek. **BÖ** 16, 50 '*İşyan günün altında yüzbaşının buyruklarını yapmak için öteye beriye koşuyor, yardım gereken arkadaşlarına el uzatıyorlardı.*' **el çırpamak** Birini çağırmak için alkışlar gibi işaret vermek. '*Sonra üç defa el çırptı.*' **BÖ** 34, 367, 370, 373² **BD** 99, 113 **el atmak** 1-Bir işe girişmek, teşebbüs etmek. **BÖ** 12, 52³, 129, 146, 154, 158, 177, 182, 224, 225, 235, 243, 254, 272, 284, 289, 304, 325, 337, 344, 409, 4102-Bir şeye dokunmak, temas etmek. '*Urungu*

yeniden irkildi ve elini belindeki bıçağa attı. **BD** 13, 15, 27, 43, 98, 142, 162, 173, 174, 175, 203, 211 **elde etmek** Bir şeye sahip olmak. **BÖ** 56², 218, 221, 237, 333, 335, 341, 391 **BD** 144, 149, 150, 193 **ele geçirmek** Sahip olmak. **BÖ** 71, 113, 251, 321 **BD** 5, 200 **el ile gelen düğün bayram** Bir insanın tek başına sıkıntıya katlanması zordur. Herkesin başına aynı sıkıntı gelirse insan bir teselli bulur ve sıkıntısına katlanır. **BÖ** 104 *'El ile gelen düğün bayram diye düşündü. Av aramaya koyuldu. ' elden kaçırmak* Elde edilebilecek bir şeyden türlü sebeplerle yararlanamamak. **BÖ** 104, 376 **eli boş dönmek** Umduğunu alamadan dönmek. **BÖ** 112², 167, 249, 269 **ele vermek** Suçlu bir kimseyi haber verip yakalatmak, ihbar etmek. **BÖ** 146 **eli gitmek** Bir şeyi kavramak, tutmak istemek. **BÖ** 163 **elinde olmak** 1- İsteyince o işi yapabilmek. **BÖ** 253 **BD** 382-Egemenliği altında, yetkisinde olmak. **BÖ** 285, 287 **elinde oyuncak (olmak)** Bir kişi istediği gibi yönlendirilmek, istediği yaptırılmak. *'Kara Kağan katun'un elinde oyuncaktır.* **BÖ** 254 **elinden geleni yapmak** Gücünün yettiği kadarını yapmak. **BÖ** 261 **BD** 166 **elinden almak** Bir şeyden mahrum etmek. **BÖ** 270, 284, 340, 428 **BD** 109 **el sürmemek** Bir işi yapmamak, ilgilenmemek. **BÖ** 272 **elinde kalmak** 1-Bir kişinin mal, mülk gibi maddi şeylerinden arta kalan. **BÖ** 302 *'...binlerce attan elimde kalan bir iki yüz atımı da çerilere dağıttım. ' 2-Emrinde, buyruğunda.* **BÖ** 311, 333 *'Demek ki elinde 9300 kişi*

kalacaktı. 'elinden bir şey gelmemek Çaresizlikten veya yeteneksizlikten bir şey yapamamak. **BÖ** 321 **BD** 72 **el çekmek** Vazgeçmek. **BÖ** 336 **el kaldırmak** Birine, bir şeye vurmaya kalkışmak. **BÖ** 347 **ele geçmek** Yakalanmak. **BÖ** 414 **BD** 5, 6 **el basmak** Kutsal bir şeye el koyarak yemin etmek. **BD** 15 **el açmak** Başkasının yardımını isteyecek durumda olmak. **BD** 56 **eline geçmek** Kazanmak, edinmek, elde etmek. **BD** 138 **ele almak** Herhangi bir şeyi iş edinmek. **BD** 148 **ele avuca sığmak** Şımarık davranmak. **BD** 183

→ *elense, elinde değil, el ele*

elense (*doğ.*) **el ense** *a. sp.* Güreşte, kolunu hasmının boynuna getirip başparmağı gırtlığa, dört parmağı da enseye geçirerek hasmı yıkmaya dayalı bir oyun. **BÖ** 351, 367 **BD** 124, 127²

elinde değil Başka çaresi olmamak. **BD** 145 *'Fakat Ay Hanım'ın buyruğunu yapmamak elinde değildi. '*

el ele *zf.* Birbirinin elini tutarak. **BÖ** 429

el-II a. Ülke, yurt, il. **BÖ** 19, 42², 52, 56², 63², 64, 66², 69, 77⁶, 148², 176, 196, 197, 200, 202², 214³, 231, 295, 310, 317, 331 **BD** 12, 92³, 93², 95, 104, 107², 109, 117⁵, 130, 163², 166

elbet *zf. Ar.* Elbette. **BÖ** 175, 240, 246, 266, 291, 352, 357, 382 **BD** 33, 43

elbette *zf.* Her hâlde, şüphesiz, kuşkusuz, elbet. **BÖ** 22, 23, 127, 140,

143, 211, 263, 294, 340, 354, 372 **BD** 11, 39, 76

elbise *a. Ar.* Giysi. **BÖ** 60 **BD** 151²

elçi Bir uzlaşma sağlamak veya iş bitirmek için birinin yanına gönderilen kimse. **BÖ** 56, 61, 62², 63⁵, 64⁴, 65⁵, 66², 77, 78⁵, 80, 83, 117, 150, 159, 167, 181, 183, 185, 187, 188², 189, 192, 193⁵, 194³, 196, 197, 198⁷, 199³, 200, 201⁴, 202², 203, 209², 210⁴, 211, 214, 216, 227, 229³, 237, 249, 256, 290⁴, 291, 299, 307², 309², 310³, 312⁷, 313, 314, 315⁵, 316², 317, 318, 319², 337 **BD** 83², 92, 93³, 95, 112², 116⁴, 130, 131², 132⁶, 133, 135, 136², 138, 140, 141⁵, 162, 163², 164⁵, 165, 167, 168, 197

elçilik *a.* Elçi olma durumu. **BÖ** 187, 249 **BD** 87, 94, 98, 139

elemli *sf.* Üzüntülü, kederli. **BÖ** 334

elli *sf.* Beş tane on, kırk dokuzdan bir artık. **BÖ** 48, 49, 84, 86, 88², 92³, 140, 152³, 160, 166², 175, 201, 211, 247², 249, 270, 280, 289, 311, 408, 418², 428 **BD** 22, 32, 96, 99, 106, 108, 119, 120², 125, 148, 162, 167, 169², 175, 206

ellişer *sf.* Elli sıfatının üleştirme sayı sıfatı. **BÖ** 49 **BD** 121²

elma *a. bit. b.* Gülgillerden, çiçekleri pembe veya beyaz bir ağaç. Özellikle kırmızı renkli olanlarından yola çıkararak kullanılan bir benzetme sözü. **elma gibi** *e.* 'Elma gibi al yanaklı, kumral saçlı, ışık gibi yeşil ala gözlü, suna boylu Türk kızları dururken sarı benizli, karanlık bakışlı, sıska Çin

avratarına gönül kaptırıyorlar.' **BÖ** 81, 264

elsiz *sf.* Eli olmayan. **BÖ** 225 'Almila, beni *elsiz* koyacaktın'

elverişli *sf.* Uygun, müsait. **BÖ** 7, 233 **BD** 45, 156

em *a. hlk.* İlaç. **BÖ** 26², 138 **BD** 190

emek *a.* Bir işin yapılması için harcanan beden ve kafa gücü, zahmet. **BÖ** 249, 273, 325, 336, 373², 378, 389 **BD** 12, 57, 60²

emektar Çok kullanılmış, eski. **BÖ** 225

Emen *öz. a.* **BÖ** 389, 390, 398, 405², 409

emin 1-*sf.* Güvenli. 2- Şüphesi olmayan. **BÖ** 205, 370 **BD** 150 **emin olmak** İnanmak, güvenmek. **BÖ** 195, 199, 249 **BD** 6, 48

emir *a. Ar.* Buyruk, komut, talimat, ferman.

emretmek (*emir Ar. + etmek Tr.*) Buyurmak, emir vermek. **BD** 74

emniyet *a.* Güvenlik. **BÖ** 16 **BD** 108, 177

emniyetli *sf.* İnanılır, güvenilir. **BD** 87

emzikli Çocuğunu emziren (kadın) **BÖ** 271

emzirmek Kadın veya dişi hayvan, memesindeki sütü yavrusuna vermek. **BÖ** 53

en-I *zf.* Başına geldiği sıfatların üstün derecede olduğunu gösteren sözcük. **BÖ** 5, 6⁴, 7⁴, 14, 16, 23, 32², 42, 44, 47², 49, 50, 54, 59, 62², 71, 77², 78, 80, 84², 100, 122, 123, 124, 127, 149, 150², 151², 152³, 153², 154, 155, 156, 159², 161, 163, 164, 170, 174, 176, 181, 186, 189, 193, 194³, 195², 198², 199, 200, 203, 204, 205⁴, 206³, 207³, 209², 217, 222³, 223, 224², 235, 238, 240², 246², 248, 250, 251, 261, 263, 264, 265, 272, 273, 280, 284, 285, 286, 290, 291, 293², 299, 303, 304, 308, 310², 313, 316, 317, 319, 320, 325, 327, 328³, 339, 343, 346, 347, 354, 357, 365, 369³, 371, 372, 382, 385, 388², 389³, 392², 402, 403, 404², 406, 408², 410, 414, 418, 419, 421, 424, 425², 428², 429, 432², 434²**BD** 8, 9, 10, 11, 15³, 16², 18, 19², 21, 22², 34, 36, 38², 44, 45, 47, 48, 53, 56³, 59², 64², 67, 71, 72³, 74, 78, 80, 82, 104, 111, 119², 120, 121², 131, 132, 133, 136, 137, 140², 141, 145², 148², 150, 151, 154³, 161, 162³, 166, 172, 175, 176, 180, 186, 190, 195, 199², 207, 208², 209

→ *en aşağı*

en aşağı *zf.* Hiç olmazsa, hiç değilse. **BÖ** 325 **BD** 45, 156

en-II *a.* Bir yüzeyde boy sayılan iki kenar arasındaki uzaklık, genişlik, boy, uzunluk karşıtı. **BÖ** 387

engel *a.* Bir şeyin gerçekleşmesini önleyen sebep, mâni, mahzur, müşkül, pürüz, mânia, handikap. **BÖ** 379, 391²**engel olmak** Önlemek, geciktirmek. **BÖ** 153, 155, 227, 228, 231, 254, 278, 289, 307, 383 **BD** 86,

170 **engel çıkmak** Bir işin yapılmasında birtakım zorluklar çıkmak. **BÖ** 305 '...*baba ocağımı görmeyi tasarlıyor, fakat her yıl bir engel çıkıyordu.*'

enik *a.* Kedi, köpek vb. çok memeli hayvanların yavrusu. **BÖ** 269, 329

enişte *a.* Bir kimsenin kız kardeşinin veya hısımlarından birinin kocası. **BÖ** 39, 209, 242²

enli *sf.* Eni büyük olan geniş. **BD** 17

ense *a. anat.* Boyun arkası. **BÖ** 110, 431

epey *zf.* Az denmeyecek kadar, oldukça, hayli, epeyi, epeyce, epeyice. **BÖ** 58, 59, 115, 169, 182, 185, 188, 224, 233, 249, 256, 261, 301, 314, 320, 344, 350, 362, 364, 367, 371, 382, 384⁴, 420 **BD** 12, 34, 35, 36, 38, 40, 71, 79, 132, 134, 135, 162, 180, 192, 194**epey olmak** Çokça olmak, fazlaca olmak. '...*son lokma yemeği yiyeli epey olmuş ve yeniden acıkmıştı.*' **BÖ** 182, 327, 330, 336, 387 **BD** 12, 29, 33, 190, 201

epeyce *zf.* Epey. **BÖ** 121, 123 **BD** 78

er *a.* Erkek. **BÖ** 8, 289²**BD** 11², 69, 90, 104, 182, 184², 188³²- *ask.* Rütbesiz asker, nefer. **BÖ** 9², 13, 14⁴, 16², 17⁴, 18⁵, 19², 25, 27, 32, 33², 34, 35, 40², 41², 42⁷, 46⁴, 47³, 48⁶, 49, 51, 53³, 65, 66, 67, 72, 74, 81³, 82³, 83⁴, 87, 98, 107, 126, 136³, 137, 145, 147, 151⁴, 152, 153⁴, 154³, 159, 162, 163⁴, 177, 178, 184, 185, 187, 188⁴, 189³, 190⁴, 193², 194, 196, 203, 204, 205, 206, 215, 216, 221², 228³, 229, 234,

239, 252², 255, 278², 280, 295, 296, 301, 305⁴, 308, 311³, 313³, 318, 319², 320, 326³, 333, 342, 344, 352³, 379, 394, 405, 425 **BD** 19, 21, 23, 31², 33, 46, 47, 52, 56², 63², 64, 69, 74³, 79⁵, 84, 86, 108², 112, 113, 114, 118², 120, 121, 124, 125, 126, 130², 132³, 140, 141², 166, 181, 182, 187², 188, 201

→ *er meydanı*

er meydanı *a.* Güreş meydanı. **BÖ** 46 **BD** 201, 202

erce *zf.* Er gibi, ere yakışır bir biçimde. **BÖ** 39, 40²

erdem *a.* Ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı, fazilet. **BÖ** 388

erdemli *sf.* Erdemi olan, faziletli, faziletkar. **BÖ** 42

eren *a. din b.* Ermiş. **BÖ** 175, 176², 177, 178

erimek 1-Katı cisim ısı etkisiyle sıvı duruma gelmek. **BÖ** 150, 305 **BD** 652-*mec.* Yok olmak, bitmek, tükenmek. **BÖ** 219 **BD** 69

erişmek Bir yere ulaşmak varmak. **BÖ** 13, 233, 305 **BD** 9, 96, 131, 132, 176

eritmek Yok etmek. **BÖ** 19

erkek *a.* Yetişkin adam, bay, er kişi. **BÖ** 7, 8, 23², 58, 59, 81², 82, 83, 85³, 86, 217, 221², 233², 295, 378, 387, 434 **BD** 10, 11, 22², 79², 102, 103, 106, 107, 108, 137, 211

erken *zf.* Vaktinden önce, alışılan zamandan önce, er, geç karşıtı. **BÖ** 20, 54, 87, 104², 115, 187, 209, 266, 272 **BD** 40, 41, 191, 198

erkence *zf.* Oldukça erken. **BÖ** 299

erlik *a.* Erkeklik, yiğitlik. **BÖ** 49, 53, 113, 279, 373 **BD** 182

ermek Erişmek. **BÖ** 165, 414, 427 **BD** 11, 57, 156

ertes *sf.* Bir günün, haftanın, ayın, mevsimin, yılın ardından gelen (gün, hafta, ay, mevsim, yıl) ferdası. **BÖ** 45, 59, 64, 115, 167, 201, 202, 230, 240, 257, 264, 266, 272, 282, 299, 346, 385, 394², 433 **BD** 34, 46, 87, 132², 135, 168², 180

esen *sf.* Ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı, sıhhatli, salim. **BÖ** 64, 66

esenlik *a.* Esen olma durumu, sağlık, afiyet, sıhhat, selamet, hastalık karşıtı. **BÖ** 60

eser *a.* Emek sonucu ortaya konan ürün, yapıt. **BÖ** 7⁵, 8³ **BD** 57

esirgemek Bir şeyi yapmaktan veya vermekten kaçınmak. **BD** 38

eski 1-Mesleğinde uzmanlaşmış, deneyimi olan. **BÖ** 6, 36, 37³, 39, 40, 188, 3792- *sf.* Çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan, yeni karşıtı. **BÖ** 11², 16, 116, 176, 192, 230, 307, 366, 368, 369, 370, 378 **BD** 10, 36, 1343- Önceki, sabık. **BÖ** 12, 16, 17, 35, 41, 144, 175, 181, 207, 264, 333, 363, 370, 378, 393, 395 **BD** 7, 16³, 18, 32, 65, 106, 136, 193

→ *eskisi gibi, eski püskü*

eskisi gibi Eskiden olduğu gibi, eskiden olduğu biçimde. **BÖ** 294

eski püskü sf. Çok eski, iyice eski. **BD** 29

eskiden zf. Geçmiş zamanlarda, geçmiş çağlarda, geçmişte, mukaddema. **BÖ** 63, 66, 77, 79, 115, 194, 195, 296, 351 **BD** 66, 67, 68, 177

eskimek Yıpranmak. **BD** 10

esmek nsz. Hava bir yönden bir yöne akmak, rüzgâr olmak. **BÖ** 13², 23, 115, 200, 231, 244, 324, 397, 402 **BD** 22, 39²

esmer a. Ar. Siyaha çalan buğday rengi. **BÖ** 195

esrarlı sf. Gizli yönleri bulunan, ne olduğu anlaşılmayan, akıl erdirilemeyen, esrarengiz. **BD** 211

esrik sf. esk. Sarhoş. *esrik olmak* Sarhoş olmak. **BÖ** 53, 109 **BD** 69

esriklik a. Sarhoşluk. **BÖ** 58, 59

esrimek esk. Mest olmak, sarhoş olmak. **BÖ** 32, 42, 291² **BD** 103

esritmek esk. Sarhoş olmasına yol açmak, sarhoş etmek. **BD** 59

estirmek Esmesini sağlamak. **BÖ** 318

eş 1-Arkadaş. **BÖ** 33, 2832- Birbirinin aynı olan veya birbirine çok benzeyen iki şeyden her biri, benzeri. **BÖ** 51 **BD** 233-Karı kocadan her biri, hayat arkadaşı, refik, refika. **BÖ** 364, 395 **BD** 31, 104, 186 *eşi olmamak* Benzeri

olmamak. **BÖ** 322 *eşi bulunmamak* Benzeri olmamak. **BD** 130

eşik Başlangıç yeri, başlangıç noktası, yakını. **BÖ** 404

eşit Aynı haklardan yararlanan, aynı düzeyde olan kimse. **BÖ** 371

eşkıya a. Ar. Dağda, kırdan yol kesen hırsızlar, haydutlar. **BD** 9, 19

eşkin 1-a. Atın dörtnal ile tırıs arasındaki hızlı yürüyüşü. 2- *zf.* Böyle bir yürüyüşle. **BÖ** 2933- *sf.* Böyle yürüyen (at) **BÖ** 302, 322 **BD** 170, 185

eşmek Toprağı veya toprak gibi yumuşak bir şeyi biraz kazmak. **BÖ** 115

eşsiz sf. Eşi benzeri olmayan veya eşi benzeri görülmemiş olan. **BÖ** 66, 204 **BD** 23, 40, 98, 191

eşya a. Ar. Türlü amaçlarla kullanılan, insan yapısı, taşınabilir nesnelere. **BÖ** 71, 185², 187, 251, 285

et a. İnsanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka. **BÖ** 9³, 23, 108, 113, 115², 120, 197, 209, 251, 252, 270³, 271², 272³, 273³, 291, 350, 369, 421², 422⁵, 424 **BD** 19, 31, 88, 141, 162, 177

etek 1-Çadır, kanepenin örtüsü gibi kumaştan olan şeylerin yere sarkan bölümü. **BÖ** 36², 40 **BD** 1412- Dağ, tepe, yığın vb. yamaçlı şeylerin alt bölümü. **BÖ** 169 **BD** 10, 113

etki a. Bir kimse veya nesnenin başka bir kişi veya şey üzerindeki gücü, tesir. **BÖ** 316

etmek 1-Kötülükte bulunmak. **BÖ** 25, 40, 2882- *nsz.* Bir işi yapmak. **BÖ** 42², 43, 51, 53, 56², 69², 77, 78, 79², 80, 81, 112, 122, 154, 161, 162, 182, 195, 197, 202, 219, 227, 237, 249, 262, 270, 275, 288, 309, 311, 319, 326, 328², 341, 344, 351, 367, 370, 372, 379, 384, 391², 403, 408, 412, 414², 417, 424 **BD** 11, 23, 31, 41, 54, 69, 74², 75, 83, 90², 108, 109, 117, 124, 127, 133, 136, 141, 144⁴, 156², 161, 169, 176, 177, 201, 206, 2123 3-Bulmak, erişmek. **BÖ** 162

etraf a. Ar. Çevre. **BÖ** 29, 123, 153

ev a. 1-Yalnız bir ailenin oturabileceği biçimde yapılmış yapı. **BÖ** 5, 58, 116², 118, 121, 350², 3622- Bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane. **BÖ** 8, 71, 109³, 112, 113², 115, 117², 119, 121², 123, 134, 147, 163, 164, 166, 171, 177, 186, 195, 214, 215, 251⁴, 260², 261², 262⁴, 265², 267⁵, 269, 270², 271³, 272⁴, 273⁴, 279, 284³, 296, 333, 339⁵, 340², 341, 342², 348³, 357, 375, 380, 381, 382², 383³, 384⁵, 385², 386⁵, 387, 389, 394, 397, 402², 406⁸**BD** 17, 83, 84, 150⁴³-Ticaret ve alışveriş yapmak için kullanılan üstü kapalı yer. 'Kağan kış günleri alışveriş yapılsın diye ağaçtan, üstü örtülü, büyük bir ev yaptırmıştı. ' **BÖ** 116, 118, 119, 139, 148, 186, 241³, 249

→ **ev sahibi**

ev sahibi Konuk ağırlayan kimse, kurum, şehir vb. **BÖ** 258, 384, 385

evermek hlk. Evlendirmek. **BD** 24

evet e. 'Öyledir' anlamında kullanılan bir doğrulama veya onaylama sözü, olur, peki, oldu, tamam, ya, beli, ha, he. **BÖ** 62, 63, 67², 81, 85, 89, 92, 97, 119, 138², 139, 141, 145, 171, 190², 192, 211², 212, 216, 228³, 236, 239, 242², 251, 252, 253, 274, 276, 289, 294, 321, 353, 359, 360, 361, 385, 390⁵ **BD** 16, 17³, 43, 58, 60, 74, 83, 84, 91², 93, 99, 136, 155², 156, 157², 158², 187, 189

evlenmek nsz. Erkekle kadın, aile kurmak için yasalara uygun olarak birleşmek, izdivaç etmek. **BÖ** 30, 31², 82, 83, 97, 100, 112, 144, 176², 212³, 213, 217³, 218², 220, 221³, 222, 227, 228, 230, 240, 244, 256, 336, 337² **BD** 22, 31, 32, 75, 76, 80, 104², 107², 112, 133, 135, 179², 180, 195, 196, 197, 199

evli sf. Evlenmiş olan (kadın veya erkek) **BÖ** 81, 82, 83², 84, 90, 92, 96², 97, 98, 262, 263³, 384

evsiz sf. Evi olmayan. **BD** 32

evvelce zf. Önceden, eskiden. **BD** 156

evvelki sf. Önce olan, önceki. **BD** 133

ey ünl. Kendisine söz söylenen kimse veya kimselerin dikkati çekilmek istendiğinde adın başına getirilen ve uzatılabilen bir seslenme sözü. **BÖ** 7

eye (doğ.) eye a. Sahip. **BÖ** 42, 82, 108

eylemek *yar.* Etmek, yapmak. **BÖ** 52, 209, 221

ezber *a.* Bir metni veya bir sözü eksiksiz tekrarlayabilecek biçimde akılda tutma. **ezber etmek** Ezberleyerek akılda tutmak. **BÖ** 178

ezberlemek Bir şeyi olduğu gibi akılda tutmak, ezber etmek, hifzetmek. **BÖ** 363

Ezgene öz. *a.* **BD** 112, 118⁴, 119⁶, 120⁴, 122, 123⁵, 124⁵, 125³, 187⁴, 188², 189², 191³, 192², 201, 203³, 204, 205, 207², 208, 210, 211, 212³

ezgi *a. müz.* Belli kurallara göre düzenlenmiş, kulağa hoş gelen ses dizisi, haz, nağme, melodi. **BÖ** 25, 26, 283², 284, 395 **BD** 29, 35, 39, 68, 69, 135, 148

eziklik *a.* Sıkıntılı olma hâli, üzümlük. *'Fakat içinde bir eziklik, yüreğinde bir isteksizlik duyuyordu.'* **BÖ** 179

ezilmek *nsz.* Ezme işine konu olmak. **BÖ** 367 **BD** 182, 212

ezmek Yenmek, sindirmek. **BÖ** 144, 153, 164, 347

f, F

fakat *bağ.* Ancak, ama, lakin. **BÖ** 6, 7, 13⁴, 15, 16, 17, 20, 34, 35³, 36, 37², 39², 40, 41, 42, 47⁴, 48⁵, 49², 50, 51, 53³, 56, 59, 61², 70, 72, 77, 82, 86, 87, 89², 101, 102, 104, 105³, 108, 110, 112, 113, 115, 118, 119, 121, 122³, 123, 124, 128², 129³, 130, 138², 141², 142², 143, 144, 146², 147, 151, 152, 153⁴, 155², 156⁴, 158², 159, 160, 162, 163, 165, 169, 170, 171², 172, 178, 179³, 180, 181², 182², 186², 189, 191, 195, 196, 203, 204³, 205², 206², 207⁴, 214, 217², 219³, 220⁴, 221, 222³, 223², 224², 229, 230, 233, 234, 235, 241³, 243, 245³, 246², 247, 248, 254, 258, 260, 261³, 262³, 265, 269, 271, 272, 273, 276, 280⁴, 283, 284, 285², 287, 289, 290, 292, 295², 302, 304, 305⁵, 306, 307², 311³, 312², 313, 316, 318, 319, 320, 321², 324, 325, 328², 329, 330², 333², 334², 335, 340, 341, 344, 348, 351, 357², 358², 362³, 363, 364², 367⁴, 368, 369², 371, 372³, 374³, 375, 378, 382², 383, 384, 385, 388², 392, 395, 396², 402², 403², 404², 405, 406⁴, 407², 408², 409², 411², 412², 414, 415², 416³, 417², 418, 421, 422, 426², 427², 428⁶, 429², 430, 432³, 434 **BD** 5, 6³, 8, 10, 14⁴, 15, 16², 17², 18², 20, 21, 22², 28³, 30, 32², 34, 35, 36³, 39, 42², 44², 46, 47³, 48³, 49², 50², 53, 54², 55, 57, 58², 59, 63, 64, 72⁴, 75², 77, 78, 79, 81, 83, 84, 85, 86, 91, 92⁴, 94, 95, 100, 102², 104², 108, 109, 113, 114², 116, 117, 119², 120, 121, 123, 124², 125², 126³, 127², 130³, 131², 132², 133², 134, 135², 137, 140, 141, 143³,

144, 145², 147, 148, 149, 154, 155², 156, 161, 164, 166, 167², 168², 169³, 170, 173, 174², 175, 176⁵, 178, 179³, 180², 182², 183², 184, 186², 187, 189⁴, 191, 193, 195³, 196², 197², 200, 201, 202², 204, 209², 211, 212

fal *a. Ar.* Geleceği öğrenmek, şans ve kısmet amacıyla oyun kâğıdı, kahve telvesi, el ayası vb. ne bakarak anlam çıkarma, bakı. **fal bakmak** Bakla, su, iskambil vb. ne bakarak gelecekte olacak şeyleri anlamaya çalışmak. **BD** 107

→ *fal taşı gibi*

fal taşı gibi Kocaman, büyük. **BÖ** 340

falan *a. Ar.* Cümlede belirtilen nesne veya nesnelere sonra gelerek ‘ve benzerleri’ anlamında kullanılan bir söz. **BÖ** 341, 375

fark *1-a. Ar.* Bir kimse veya nesnenin bir başkasıyla karşılaştırılmamasını sağlayan ayrılık, benzer şeyleri birbirinden ayıran özellik, başkalık, ayırım, nüans. **BÖ** 255, 360 **BD** 30, 74, 114, 1332- Bir şeyi diğerinden üstün kılan, benzerleri arasında daha iyi daha fazla daha yeterli olan. ‘... *her kazananı aynı sessizlikle karşılayan ve yalnız içlerinden kutlayan çeriler çok kısa bir farkla üstün gelen Kür Şad’ı çılginca alkışlıyor...*’ **BÖ** 50 **BD** 126 **farkında olmak** Görülmesi veya bilinmesi gereken şeylerden haberi bulunmak, kavranması gereken bir

şeye dikkat etmek. **BÖ** 296 **BD** 71, 180, 186 farkına varmak 1-Gözüne çarpmak, fark etmek, anlamak. **BÖ** 8, 26, 302, 318, 364 **BD** 38, 102, 135, 163, 179, 2042- Bir durumdan başka bir duruma geçmek. **BD** 7 fark olunmak Anlaşılmak. **BD** 72

farksız sf. Farkı olmayan. **BÖ** 177

fasıl a. Ar. Bölüm, kısım, devre. **BÖ** 266

fatih sf. Ar. Zafer kazanan, fetheden (kimse) **BÖ** 327

fayda a. Yarar. **BÖ** 218, 248 **BD** 212 **fayda vermemek** Yararlı olmamak. **BÖ** 299

faydalanmak Yararlanmak. **BÖ** 209, 220, 262, 269, 304, 307, 321, 365 **BD** 7, 75, 149, 156, 172, 176

faydalı sf. Yararlı. **BÖ** 8 **BD** 7

faydasız sf. Yararsız. **BÖ** 354

fazla sf. Ar. 1-Daha çok, aşkın. **BÖ** 16, 48, 160, 175, 181, 259, 282, 301, 341, 367, 368, 384, 389, 403, 418 **BD** 57, 72, 138, 151, 166, 168, 169, 1872- Artmış olan, ihtiyaçtan fazla olan. **BD** 64

fazlaca zf. Gereğinden biraz daha çok olarak, bir hayli. **BÖ** 6

fazlasıyla zf. Olağandan, gerekenden çok, pek çok, ziyadesiyle. **BD** 78

feda a. Ar. Bir amaç uğruna bir değer veya varlıktan vazgeçme, uğruna verme. **BD** 197 **feda etmek** Kıymak, gözden çıkarmak. **BÖ** 305 **BD** 13

fedai a. Ar. Bir ülkü uğruna tehlikeli işlere girişerek canını esirgemeyen kimse, serdengeçti. **BÖ** 151², 152

fedakârlık a. Özveri. **BÖ** 335

felaket (doğ.) felâket a. Ar. Büyük zarar, üzüntü ve sıkıntılara yol açan olay veya durum, yıkım, bela. **BÖ** 296 **BD** 21², 59

felsefe 1-a. Ar. Dünya görüşü. **BÖ** 352², 357², 358², 363, 375⁵, 3762-a. Varlığın ve bilginin bilimsel olarak araştırılması. **BÖ** 353², 354⁴, 356, 358⁶

felsefi sf. esk. Ar. Felsefe ile ilgili, felsefeye ilişkin. **BÖ** 396

fen a. Ar. Fizik, kimya, matematik, biyoloji gibi sayısal derslerin tamamını kapsayan bölüm. 'yumuşak ve sessiz duruşunda bir şiir ahengi sezilmesine rağmen fen talebesiydi. ' **BÖ** 5

fena zf. Ar. Çok. **BÖ** 145, 179, 346 **BD** 59, 109, 141 **fena olmak** Biri kötüleştirmek. **BÖ** 166

fenalık a. Kötülük, şer. **BD** 212

fenci a. Fen ile uğraşan kimse. **BÖ** 8

fener a. Rum. Saydam bir maddeden yapılmış veya böyle bir madde ile donatılmış, içinde ışık kaynağı bulunan aydınlatma aracı. **BD** 148

ferahlamak Sıkıntısı, tasası dağılmak. **BÖ** 291, 295, 312, 411 **BD** 108

ferahlık a. Ferah olma durumu, genişlik, gönül açıklığı. **BÖ** 291, 312

feryat *a. Far.* Haykırış, çılgılık. **BÖ** 427

fıkırdamak *nsz.* Fıkır fıkır kaynamak. **BÖ** 429

fırça *a. Rum.* Bir şeyin tozunu, kirini gidermekte veya bir şeye boya, cila sürmekte kullanılan, bir araya getirilerek bağlanmış kıl vb. nden yapılan araç. **BD** 194³

fırdolayı *zf.* Çepeçevre. **BD** 49, 148

fırıldak *a.* Rüzgârla dönen, çember biçimindeki çocuk oyuncağı. **BÖ** 409

fırlamak *nsz.* Hızla, birdenbire bulunduğu yerden çıkmak, ayrılmak. **BÖ** 12, 13, 35, 36, 37, 74, 110, 122², 123, 127, 129³, 130, 136, 139, 155, 156, 158, 166, 171, 172, 177, 182, 187, 205, 223, 224, 232, 235, 242, 251, 258, 266, 269, 270, 291, 295, 304, 309, 318², 329², 342, 375, 406, 407², 412², 417, 421 **BD** 15, 18, 26, 42, 48, 52, 58, 59, 75, 105, 118, 173, 174², 175, 186, 202, 210²

fırlatmak Hızla atmak, bulunduğu yerden dışarı atmak. **BÖ** 13, 14, 35, 40, 47, 49, 104, 105, 116, 122, 129², 146, 151, 155, 156, 158², 165, 178, 235, 239, 338, 373, 395, 408, 410³, 414, 419, 424, 429, 432 **BD** 5, 19, 27, 44, 45, 47, 102, 105, 121, 122, 125, 169, 170², 175, 176², 204³, 210

fırsat *a. Ar.* Herhangi bir şey için en uygun zaman, uygun durum veya şart, vesile, okazyon. **BÖ** 49, 67, 307, 414, 419, 421 **BD** 34, 156, 175 **fırsat bilmek** Bir şeyden belli amaçla hemen yararlanmak. **BÖ** 130 **BD** 52 **fırsattan**

istifade etmek Ele geçirilen imkân veya durumdan en iyi biçimde yararlanmak. **BÖ** 118, 144, 166 **fırsat bulmak** Uygun, elverişli zaman bulmak. **BÖ** 305, 362 **fırsat çıkmak** Bir imkâna kavuşmak. **BÖ** 365 **fırsat vermek** Bir işi yapmak için uygun, elverişli şartı sağlamak. **BÖ** 421 **BD** 26 **fırsat kollamak** Yapmak istediği iş için uygun bir zaman veya durum beklemek. **BD** 5, 162 **fırsat gözlemek** Yapmak istediği iş için uygun bir zaman veya durum beklemek. **BD** 149 **fırsatı kaçırmak** Elverişli durumdan yararlanamamak. **BÖ** 160, 419 **BD** 102 **fırsatele girmek** Bir avantaj yakalamak. ‘ *Budunu biraz bay kılmak, karnını doyurmak gerekti. Acaba şimdi bu fırsat ele giriyor mu idi?*’ **BÖ** 67

fırsatçı *a.* Fırsatları iyi değerlendiren, fırsat kollayan kimse. **BD** 91

fırtına *a. gök b. İt.* Rüzgâr çizelgesinde hızı 34-40 deniz mili olan ve kuvveti 8 ile gösterilen, yağmur ve kasırga getiren çok güçlü rüzgâr. **BÖ** 17, 20, 23, 136², 141³, 269, 409, 420, 434 **BD** 20 **fırtına çıkmak** Sert rüzgar esmeye başlamak. **BÖ** 141 **fırtına kopmak** Bir yerde kavga ve gürültü çıkmak. **BD** 26, 27

fııldamak Başkalarının duyamayacağı kadar alçak sesle konuşmak, fıslamak. **BÖ** 163, 222 **BD** 67, 210

fışkırmak Gaz veya sıvılar bir yerden basınç etkisiyle yukarıya doğru birdenbire ve hızla çıkmak. **BÖ** 296, 297, 414, 416 **BD** 65, 123

fikir *a. Ar.* Düşünce. **BÖ** 140 **BD** 7, 101, 150, 160, 179

filozof *a. Fr.* Felsefe ile uğraşan ve felsefenin gelişmesine katkıda bulunan kimse, felsefeci, feylesof. **BÖ** 350, 353², 357³, 358³, 359, 360², 363, 368, 375³, 376, 382, 396

filozofluk *a.* Filozof olma durumu. **BÖ** 360², 361, 375

fiske *a. Rum.* Parmak uçlarıyla yapılan hafif vuruş. **BÖ** 42

fit *a. Ar.* Birini bir başkasına karşı kıskırtmak. **fit sokmak** Birine kuşku uyandırmak. **BÖ** 288

fizyolojik Normal, doğal olarak işleyen. **BÖ** 7

foya *a.* Parlıtsını artırmak için elmas taşlarının altlarına konan ince metal yaprak. **foyası meydana çıkmak** Bir olay dolayısıyla bir kimsenin kötü niteliği ortaya çıkmak. **BÖ** 146 **BD** 125

Fu-lin öz. *a.* **BÖ** 72⁵, 73, 74², 75, 86, 87³, 89², 90⁴, 91, 92², 94, 95⁵

fütursuzluk *a.* Fütursuz olma durumu. **BÖ** 49

g, G

gafil *sf. Ar.* Aymaz. **BD** 47 **gafil avlamak** Umulmadık, beklenmedik bir zamanda yakalamak, zor duruma düşürmek. **BÖ** 319

galiba *zf. Ar.* Görünüşe göre, sanılır ki, anlaşıldığı gibi. **BÖ** 47, 107, 137, 176, 187, 195, 233, 236, 249, 265, 289, 335, 364, 365, 372, 373, 396 **BD** 16, 40, 74, 75, 155, 165, 188

gam *a. Ar.* Tasa, kaygı, üzüntü. **BÖ** 415 **gam yememek** Tasa etmemek, kaygılanmamak, üzülmemek. **BD** 80

garip *a. Ar.* Acayip. **BÖ** 209, 314, 428²**BD** 20, 44, 72, 106, 125, 132, 148, 183, 196, 208

gariplik *a.* Garip olma durumu, garabet. **BÖ** 305 **BD** 13, 190

garipsemek Bir şeyi garip, tuhaf ve uygunsuz bulmak, alışmamak, yadırgamak. **BÖ** 314

gasp *a. Ar.* Bir malı sahibinin izni ve haberi olmadan zorla alma. **BÖ** 237

gayet *zf. Ar.* Pek, çok, pek çok, aşırı bir biçimde. **BD** 16, 162, 184

gayret *a. Ar.* Çalışma, çaba, çalışma isteği. **BÖ** 16, 129, 139, 155, 158, 429 **BD** 54, 76, 125, 175 **gayret etmek** Emekle çalışmak, çabalamak, uğraşmak. **BÖ** 16

gayrı *zf.* Artık, bundan böyle. **BÖ** 427

gebermek *nsz. argo* Sevilmeyen bir kişi ölmek. **BÖ** 87, 108, 122, 130, 146, 155, 156, 234 **BD** 114

gebertmek *tkz.* Öldürmek. **BÖ** 82, 138² **BD** 151

gece *a.* Genellikle saat 22. 00'den itibaren gün ağarınca kadar geçen süre, tün. **BÖ** 6, 9², 10, 12, 13, 19², 20², 23⁷, 26, 43, 53², 63³, 84⁴, 88³, 89, 90, 94², 95², 96², 104², 111², 113, 115, 141, 172, 174, 181, 187, 196², 197², 214, 220, 233, 243, 244², 260, 263, 266, 270², 272, 281, 282, 283, 294, 301², 302, 310, 311, 314, 318, 319, 330³, 346², 348, 375², 382, 383, 384, 385², 386², 391, 392, 394³, 395², 396, 397³, 402³, 403², 405, 406⁶, 414, 415, 420⁵, 424, 429, 431, 434²**BD** 6², 16, 21, 23, 31², 32, 33, 35², 40, 52, 57³, 58, 59, 60, 69², 71, 85², 95, 105², 107, 109, 136, 141, 142, 145, 148, 150, 160², 161, 162, 168, 173, 177, 185², 187, 192, 194, 209**gece gündüz dememek** Bir işi sürekli olarak aralıksız yapmak. **BD** 96

→ **gece yarısı, gece gündüz**

gece yarısı Gecenin ilerlemiş saatleri. **BÖ** 84, 93², 141, 159, 172, 174, 177, 218³, 302 **BD** 33, 141, 148, 149, 162

gece gündüz *zf.* Her zaman, ara vermeden, aralıksız. **BD** 96

geceleyin *zf.* Gece. **BÖ** 54, 93³, 136, 140, 159², 174, 179², 218, 239², 315,

333, 348, 382, 385² **BD** 5², 6⁴, 9, 60, 141, 173, 178², 180

gecikmek *nsz.* Geç kalmak, herhangi bir işi kararlaştırılan zamandan sonra yapmak. **BÖ** 276, 299², 336, 417, 426 **BD** 33, 36, 48, 60, 68, 90², 143, 154, 164, 188, 201

geciktirmek Gecikmesine sebep olmak, tehir etmek. **BÖ** 279 **BD** 151, 156

geç *sf.* Belirli zamandan sonra gelen. **BÖ** 218, 314, 329, 375, 386, 394, 411, 424 **BD** 151 **geç kalmak** Vaktinden sonra davranmak, gecikmek. **BÖ** 156², 162, 237, 270, 344, 405, 406², 412, 415 **BD** 156², 157²

geçim *a.* Geçinme işi, geçinme araçları, geçinme, maişet. **BÖ** 256

geçimsizlik *a.* Geçimsiz olma durumu. **BD** 19

geçindirmek Geçinmesini sağlamak. **BÖ** 71

geçirmek 1-Zaman harcamak. **BÖ** 7, 16, 180, 245, 260, 262², 265, 341, 346, 350, 359 **BD** 55, 102, 167, 1722- Etmek, yapmak. **BÖ** 167, 205, 206 **BD** 1473- Geçme işini yaptırmak, geçmesini sağlamak. **BÖ** 279, 4164- *nsz.* Giymek, giyinmek. **BÖ** 292, 372, 4035- Herhangi bir durumu yaşamış olmak. **BD** 17, 163, 212

geçita. Geçmeye yarayacak yer, geçecek yer. **BÖ** 425³, 428 **BD** 102

geçkin *sf.* İhtiyarlamaya yüz tutmuş, yaşlanmış. **BD** 137, 185

geçmek 1-Zamanı aşmak, geride bırakmak. **BÖ** 20, 46, 50, 95, 119, 150, 172, 197, 203, 237, 243, 245², 255, 260, 261, 263, **BD** 265, 269, 276, 282, 285, 290, 292, 294, 302, 319, 339, 341, 350, 362, 375, 378, 381², 384, 387, 406, 415 **BD** 16, 20, 21, 24, 30, 32, 59, 67, 77, 105, 109, 117, 119, 121, 124, 136, 149, 156, 162, 168, 169, 174, 175, 192, 1932- Bir yerden başka bir yere gitmek. **BÖ** 40, 48², 85, 90, 93, 116, 159, 160, 177, 193², 223⁴, 224, 238, 242, 243², 254, 258, 267, 279, 280⁵, 281, 293, 305², 306², 318, 324, 383², 397, 418⁴, 419, 424, 425², 426³, 428² **BD** 6, 17, 41³, 42, 43², 44², 52, 63, 73², 78, 105, 107, 150, 160, 161, 177, 2083- Bulunduğu yeri veya konumu değiştirmek. **BÖ** 43, 123, 201, 206, 216, 237, 245, 265, 410, 429 **BD** 78, 1824-*nsz.* Tükenmek, bitmek, sona ermek. **BÖ** 56, 5992², 95, 119, 284, 294, 297² **BD** 77²5- Geride bırakmak, aşmak. **BÖ** 205³, 206², 207³, 220, 221, 271, 381 **BD** 21, 88, 104, 118³, 119, 135, 187, 2096- Bir konu üzerinde veya bir yerde çalışmış olmak. **BÖ** 214, 364 **BD** 137 7- *nsz.* Kullanımda olmak, tedavülde olmak. **BÖ** 2528- İzi kalmamak, iyileşmek. **BÖ** 313 'Bu yara bu kadar yemekle geçmez. ' 9- Görev almak. **BÖ** 388² **BD** 14710- Herhangi bir durum, soya çekim yoluyla başkasında görülmek. **BD** 9411- Bir yandan girip diğer yandan çıkmak. **BD** 12612- Olmak, vuku bulmak, cereyan etmek. **BD** 14713- Taraf olmak, taraf tutmak. ' Kağan hangi yana geçerse sözü onlar kazanacaktı. ' **BÖ** 83 14- *nsz.* Kabul edilemez olmak. **BÖ** 87

geçmiş Zaman bakımından geride kalmış, esbak. **BÖ** 334 **BD** 23, 29

→ *geçmiş olsun*

geçmiş olsun Hastalananlara, kaza geçirenlere, beklenmedik büyük bir olumsuz durumdan kurtulanlara veya hapishaneye girenlere söylenen iyi dilek sözü. **BD** 87

gelecek *a.* Daha gelmemiş, yaşanacak zaman, istikbal, ati. **BÖ** 309²

gelin *a.* Evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız veya yeni evlenmiş kadın. **BÖ** 142² **BD** 22, 77 **gelin etmek** Kızı evlendirmek. **BÖ** 97

geliş *a.* Gelme işi. **BÖ** 233 **BD** 166

gelişigüzel *sf.* Herhangi bir, rastgele, baştan savma. **BÖ** 5

gelişmek *nsz. biy.* Büyüyüp boy atmak, yetişmek, neşvünema bulmak. **BÖ** 375

gelmek 1-Etkisini herhangi bir biçimde göstermek. **BÖ** 8, 26, 50, 80, 152, 182, 219, 231, 257, 278, 284, 291, 293, 294, 299, 306, 326², 372, 408, 425 **BD** 5, 53, 148, 177, 182, 1922- Varlığını sürdürmek, yaşamak, intikal etmek. **BÖ** 7, 23, 43, 2693- *nsz.* Ulaşmak, varmak. **BÖ** 9, 12, 13², 14², 17, 19, 27, 29², 36³, 37², 40², 41, 43⁶, 50², 54, 55, 58, 59, 62, 63⁴, 64, 72, 77, 82², 84, 85², 87, 92, 93³, 95, 96, 99, 100, 101², 107, 109, 110, 111, 112, 115, 116⁴, 117², 118, 120, 121, 125³, 126², 127², 130³, 134², 137, 138, 140³, 142², 144², 145³, 150², 151, 152⁵, 153², 154³, 159, 160², 162, 163, 164³,

166³, 167, 169, 170, 175, 176, 177², 179², 180⁴, 187², 189, 194, 195, 196⁴, 197, 198, 200, 204², 205², 206, 207³, 210, 213, 215, 220, 223, 224, 227, 228, 229, 230², 232, 233, 235², 238³, 41, 243², 244, 246², 248, 254, 256², 257, 258³, 259³, 260², 262, 264, 265, 266⁴, 267³, 270, 274², 276, 285², 287, 292, 300², 301², 308², 310, 311⁵, 312, 314, 315, 320, 325, 328, 329, 333², 335, 336, 340, 341³, 342, 344, 348², 350, 351², 353, 354, 357, 364, 366, 367, 369, 370, 373, 375, 376, 383³, 384⁴, 385, 386⁴, 389³, 392², 395³, 397², 398, 401, 403², 404², 406³, 407², 408, 409, 411, 412, 415, 416, 417³, 418, 420³, 422², 424, 426⁴, 428, 429, 430, 431, 433 **BD** 11, 14², 22, 28, 33, 34, 41, 42, 43, 45², 46², 48, 60, 62, 64, 68, 71, 72², 73, 74, 75², 77³, 79, 82, 83⁷, 84, 88, 92³, 93, 96³, 98², 100, 101, 102², 105, 106, 107², 108², 109, 113², 116⁴, 117, 118², 119³, 125, 131, 132², 133⁴, 135, 136², 137, 141⁴, 147, 148², 149, 150², 151, 154, 155, 156³, 157³, 161, 162³, 163, 164³, 165, 169, 171, 172, 173, 174, 175, 176³, 178, 179, 182², 183², 184², 185², 186, 187, 190, 192, 194, 195, 203, 204, 205, 207, 209³, 211, 212, 2134- İzlemek, takip etmek. **BÖ** 14², 20, 62, 83, 94², 99, 102, 136, 150, 151, 167, 170, 171², 183, 185², 186, 187, 205, 206³, 222, 225², 227, 245, 270², 271, 300, 304, 305, 306, 309², 311, 312², 315², 316³, 317, 319³, 344, 348, 411, 418, 419 **BD** 30, 34, 39, 73, 80, 96, 107, 108², 120, 172, 174, 2105- (Ses) ulaşmak. ‘...yandaki ormandan sesler geliyordu.’ **BÖ** 23, 85², 215, 394 6- Belli bir süre dolmak. **BÖ** 40, 68, 78,

107, 172, 292, 293, 299, 382 **BD** 57 7- Herhangi bir sırada bulunmak. **BÖ** 53, 55, 69, 126, 147, 177², 193, 214, 215², 224, 255, 282, 295, 337, 379, 409, 422 **BD** 20, 65, 77, 82, 94, 105, 118 8- Ortaya çıkmak, doğmak. **BÖ** 107, 130, 176², 219, 312, 330, 379, 407, 427 **BD** 107, 177, 199²9-Daha önce üzerinde durulmuş bir konuya yeniden dönmek. **BÖ** 155, 214, 289, 290, 300, 357 **BD** 26, 79, 80, 13910- Yönelme durumundaki bazı sözcüklere getirilerek birleşik fiil yapar. **BÖ** 373², 39111- Görünmek, sanılmak. **BD** 57 **gelip geçmek** Bir yerden geçmek. **BÖ** 302, 395 **BD** 42, 19313-Değmek, dokunmak. **BD** 126 '*Sarma şdolaş bir hâlde yere düştükten sonra sırt sırta gelerek birbirinin sağ kolu ötekinin sol koluna geçmiş olduğu hâlde davranıp hızla ayağa kalktılar.*' **gelip çatmak** Vakti gelmek, kaçınılmaz olmak. **BÖ** 397, 404 **BD** 35

→ *gelgelelim*

gelgelelim (*doğ.*) **gel gelelim** *bağ. mec.* Ne var ki. **BD** 102

gem *a.* Atı yönlendirmek için ağızına takılan demir araç. **BÖ** 426**BD** 169

genç *sf.* yaşı ilerlememiş olan, ihtiyar karşıtı. **BÖ** 5³, 6³, 7, 8, 16, 24, 28², 47, 49, 56, 58², 71, 78, 96, 99, 101, 102, 118, 130, 172, 175, 221, 233, 234², 235, 251, 254, 262², 270, 273, 284, 286, 358, 387², 393², 396, 398, 403, 405, 407, 408, 414, 430, 431 **BD** 16⁴, 17², 28⁴, 35, 54⁴, 55, 57, 60, 84, 85, 92, 94, 99, 101, 103, 107, 124, 126, 158, 180, 184, 185, 195, 207

gençleşmek Yeniden gençlik ve canlılık kazanmak. **BD** 56

gençlik *a.* Genç olma durumu. **BÖ** 410 **BD** 16, 57, 103, 133, 147

gene *zf.* Yine. **BÖ** 10, 11, 15, 16², 22, 24, 28, 39, 42, 47³, 48², 53, 58, 60⁴, 61, 63, 66, 71, 78, 79, 80, 81, 85, 86, 96², 98, 101, 102, 107², 110, 120², 126, 130², 136, 137, 141², 144, 153, 154³, 158², 159, 160, 162, 164, 166²

geniş1-Alanı büyük olan, makro, dar karşıtı. **BÖ** 9, 46, 136, 234, 257, 364, 419, 421 **BD** 73, 99, 169, 1822- **Çok.** **BÖ** 48, 154, 357, 373 **BD** 54, 100, 211

genişlemek Rahat bir duruma gelmek, açılmak, ferahlamak. **BÖ** 12, 370 **BD** 133

genişletmek Geniş duruma getirmek. **BD** 150

genişlik *a.* Geniş olma durumu. **BÖ** 46, 418 **BD** 179, 206

gerçek Doğruluk. **BÖ** 118, 244, 296, 358, 375 **BD** 35, 40, 57, 150, 193

gerçekleşmek *nsz.* Gerçek olmak, gerçek duruma gelmek, meydana gelmek, tahakkuk etmek. **BÖ** 295, 378 **BD** 39, 53, 67, 68

gerçekte *zf.* Aslında, tam anlamıyla, hakikatte. **BD** 23, 102, 151

gerçekten *zf.* Gerçek olarak, cidden, hakikaten, sahi, sahiden, filhakika, filvaki. **BÖ** 233, 278, 293, 305, 370, 376, 425 **BD** 78, 108

gerdirmek Germe işi yapılmak. **BÖ** 137

gereğince *zf.* Gereği gibi, gereğine göre, gerektiği gibi, mucibince. **BÖ** 187, 256, 389² **BD** 135, 137, 154, 157

gerek 1-*sf.* Gerçekleşmesi zorunlu olarak beklenen, lazım. **BÖ** 22, 23, 31, 54, 64, 82, 98, 116, 128, 141, 199, 211, 259, 282, 308, 316, 356, 370, 391, 419 **BD** 29, 88, 1642- İcap. **BÖ** 40, 47, 48, 127, 1823- Sözcükleri, sözcük öğelerini, görevdeş öğeleri birleştirme, eşitlik, istenileni seçme vb. anlamlar katarak bağlayan sözcük. **BÖ** 214³ 'Gerek kağan, gerek katun, gerekse beğler hem Kara Kağan'la İçing Katun'a, hem de kendilerine çok büyük hediyeler vermişlerdi.'

gerekli *sf.* Yapılması, olması veya bulunması uygun olan, yerinde olan, lüzumlu, vacip, mukteza, zaruri. **BÖ** 362, 378

gerekmek *nsz.* Bir şeyin yapılabilmesi veya gerçekleşmesi bazı nesne, fiil vb. ne bağlı olmak, gerek olmak, lazım olmak, icap etmek, iktiza etmek. **BÖ** 9, 16, 67², 77, 115, 121, 162, 164, 174, 175, 180, 182, 183, 185, 217, 221, 238, 240, 243, 245, 247, 259, 280, 282, 299, 300, 304, 305, 316, 319, 341, 347, 378, 391, 411, 412, 428, 433² **BD** 7, 18, 19, 22, 127, 131, 132, 143, 154, 163, 174, 177, 195, 204

gergin Huzursuz, sinirli. **BÖ** 338

gerginlik *a.* Gergin olma durumu. **BÖ** 308, 376

geri 1-*a.* Arka, bir şeyin sonra gelen bölümü, art, ileri karşıtı. **BÖ** 13², 34, 35, 36, 43, 53, 74, 150², 153⁴, 160, 170, 171², 183, 186, 188, 190, 193, 194, 198, 205, 206⁴, 224³, 225³, 235², 247², 248, 249², 254², 287, 303, 304³, 305, 311², 315, 318, 319, 320, 325, 339, 343, 348, 366, 383, 389, 396, 406, 410, 412, 421³, 425³ **BD** 27, 34³, 35, 38, 48, 50, 62, 64, 72, 74, 96, 116, 118, 119³, 120³, 125, 132³, 135, 136, 173, 175², 176, 177, 200, 201, 209, 210, 2112-İlerleyememiş olan, arkada kalan, üstün olmayan. 'Acunda var nice çeri, Kimi üstün kimi geri' **BÖ** 53, 1503- Son, sonuç. **BD** 143 **geri dönmek** Geldiği yere gitmek. **BÖ** 14, 22, 41, 43², 48, 75, 151, 160, 165, 167, 184, 192, 225, 300, 303, 322, 411 **BD** 21, 119, 173, 174, 213 **geri vermek** Bir şeyi aldığı yere veya kimseye, iade etmek. **BÖ** 31, 60, 108, 117, 288 **BD** 1452- Kızı, kadını biriyle evlendirmek. **BÖ** 100 **geri almak** Geriye doğru götürmek. **BÖ** 34 **geri çekilmek** 1-Karıştığı bir işi sürdürmekten veya sürdürenler arasında bulunmaktan vazgeçmek. **BÖ** 36, 48, 101, 249 **BD** 28, 1572- Kendini geriye veya bir yana çekilmek. **BÖ** 66², 170, 224 **BD** 199 **geri kalmamak** *nsz.* Yapmaktan kaçınmamak. **BÖ** 136, 311 **BD** 22, 47², 91, 128, 137, 169, 179 **geri kalmak** Arkada kalmak. **BÖ** 48, 181, 191, 205, 206², 207², 225, 249, 316, 327, 385 **BD** 72, 120 **gerisine düşmek** Arkasında kalmak. **BÖ** 304 'Çin ordusu gerisine düşmesini önlemeğe çalışan Çin atlılarını kılıçla göstererek buyruğunu verdi' geride bırakmak 1-

Arkasında bırakmak, birilerinden daha ileri gitmek. *'Tuğlara yaklaşırken Börü en ileri geçerek iki kardeşi geride bıraktı. BD 119, 172 2-mec. Diğerlerinden daha üstün hâlde olmak. ' Gökte ay bu donanma gecesinin parlaklığını bile geride bırakacak kadar olgun ışılıyor, ortalığı gün ortasında olduğu gibi apaydın seçilecek bir hâle getiriyordu. ' BÖ 5*

BD 119, 172 *'Tuğlara yaklaşırken Börü en ileri geçerek iki kardeşi geride bıraktı. 'geri çevirmek* Geri vermek, geldiği yere göndermek, iade etmek. **BD 205**

gerilemek nsz. Geri çekilmek, geriye çekilmek. **BÖ34, 35, 36², 48, 152, 153, 170³, 171, 184, 319, 344, 409, 419, 422, 429 BD 28, 48³, 49, 72, 73, 91, 123**

gerilmek nsz. Germe işi yapılmak, gergin duruma gelmek, belirli bir uzama ile çekilmek. **BÖ 366, 431 BD 75, 99, 100**

germek Bir şeyin uçlarından veya kenarlarından çekerek gergin duruma getirmek. **BÖ 16, 47, 48, 49, 129, 196, 278, 404, 407, 408, 421 BD 5, 121², 176², 177**

getirilmek nsz. Gelmesini sağlamak. **BÖ 339, 371 BD 84**

getirmek 1-nsz. Ortaya çıkarmak. **BÖ 5, 246, 280, 290, 370 BD 1792-** Gelmesini sağlamak. **BÖ 14, 37, 49², 50, 66, 69, 84, 86, 90², 92, 94², 95, 127, 134², 142, 143, 163, 172, 174, 175, 217, 239, 240, 257, 258, 259,**

271, 273, 276, 280, 282, 292², 293, 302, 305, 313, 367², 370, 394², 414 **BD 22, 38, 56², 59, 62, 63, 77, 78, 80, 82², 83, 84, 87, 116, 135, 143, 144, 148, 178, 187, 190, 2113-** Bir şeyi yanında veya üstünde bulundurmamak. **BÖ 65, 153, 177, 198, 199², 200, 254, 309, 310², 316 BD 15, 31, 554-nsz.** Sağlamak. **BÖ 245, 254, 357, 370**

getirtmek Getirme işini yaptırmak. **BÖ 308 BD 79, 144**

geveze sf. Çok konuşan, çenesi düşük, gevşek ağızlı, lafçı, zevzek, lakırtı ebesi, ağız kavafi, lakırtı kavafi, çene kavafi, cır cır, çaçaron. **BÖ 143, 365** **gevezelik etmek** Saçma sapan konuşmak, zevzeklik etmek. **BÖ 27, 58**

gevrek sf. Şen, neşeli gülüş. **BÖ 118**

gevşemek nsz. Sertlik ve gerginliği bozulmak. **BÖ 80, 373, 424, 428**

gevşetmek Sertlik ve gerginliğini bozmak. **BÖ 156, 225, 246, 249, 338**

geyik a. hay. b. Geyikgillerden, erkeklerin başında uzun ve çatallı boynuzları olan memeli hayvan. **BÖ 104, 112, 113³, 115, 174, 364 BD 161², 180, 186²**

gez tahtası Ok atma talimi yapmak için kullanılan hedef tahtası. **BÖ 46², 48** *'Kağan'ın oturduğu yerin sol açısında gez tahtası yükseliyor...'*

gezdirmek 1-Birinin gezmesini sağlamak, dolaştırmak. **BÖ 9 BD 16, 77, 1562-** İncelemek, bakmak. *'Kara*

*Kaçan bakışlarını dört erin üstünde
gezdirdi.* ' BÖ 34, 426

gezginci *sf. hlk.* Gezerek iş gören,
gezici, seyyar. **BD** 32

gezgincilik *a.* Gezginci olma durumu.
BD 31

gezinmek Belirli bir çevre içinde
gezip durmak. **BÖ** 66, 109, 237, 296,
314, 371, 391 **BD** 157

gezinti *a.* Uzak olmayan bir yere
yapılan gezi, tenezzüh. **BÖ** 56, 58,
227, 382²

gezlemek Bir yeri vurmak için silaha
gerekli doğrultuyu vermek, nişan
almak. **BÖ** 13, 40, 47, 50, 101, 104,
122, 158, 165, 192, 195, 244, 287, 419
BD 27, 44, 121, 175, 176, 177

gezmek Bir yerde dolaşmak, yürümek.
BÖ 12, 23, 61, 79², 84², 85, 93, 209,
227, 313, 346, 353, 357², 358, 362,
364, 384 **BD** 6, 12, 38, 101, 138, 186
gezip tozmak Eğlenmek amacıyla
çokça gezmek. **BÖ** 362 **BD** 166

gıcırdatmak Gıcırta çıkmasına yol
açmak. **BÖ** 145

gıda *a. Ar.* Besin. **BÖ** 234

gık *a.* 'ses çıkarmasına fırsat
vermemek' anlamındaki gık
dedirtmemek, 'ses çıkarmak, karşı
çıkarmak, yakınmak' anlamındaki gık
demek, 'sesini çıkarmamak, karşı
çıkarmamak, yakınmamak' anlamındaki
gık dememek deyimlerinde geçen bir
söz. **BÖ** 130, 212, 34, 408 **BD** 100

gırtlak *a. anat.* Soluk borusunun üst
bölümü, ümük, imik, hançere. **BÖ**
156, 432

gibi 1- *e.* -e benzer. **BÖ** 5⁴, 6, 7, 8,
11², 12², 14, 25, 26, 27, 29³, 33², 34,
35, 36, 37, 39, 40², 46², 48, 49², 50,
51⁴, 52², 54², 55, 58, 59, 60, 62, 66²,
68, 69, 71, 72, 75, 77², 78, 79², 80,
81², 82, 86, 88, 89, 91², 94, 95², 98,
101³, 104², 107, 108, 110², 112, 116²,
119², 120, 122, 123², 127², 128³, 130,
136, 137, 138², 145, 146, 147, 150,
151, 153³, 154, 158, 160³, 161³, 162,
163, 165, 166², 167, 169², 170², 171⁴,
172, 177, 178, 179, 180², 181², 182²,
186, 188², 191², 194, 200², 202, 205²,
206, 207², 210, 212², 215, 216², 217,
220, 221, 222, 224, 227², 235, 240,
253², 255, 257, 262, 263, 264, 267²,
270, 273, 274, 275, 278³, 280², 282²,
283, 286, 288², 290, 292, 293, 294,
296, 303, 304², 305³, 307², 309, 310,
312, 319², 321, 322², 324, 328, 334,
336³, 337³, 339², 341, 342, 343, 344³,
346, 347², 349², 351², 362, 364, 367²,
372, 373, 374, 378, 379⁴, 381, 382,
384, 386, 389, 391, 395², 397², 401,
403, 408, 409², 414, 417, 418, 419²,
421, 422, 424, 431, 432, 434⁷ **BD** 7, 9,
15, 17, 19, 20, 23, 26, 32, 35², 39, 41²,
42, 45, 48², 49, 56, 57³, 59, 60³, 63,
65, 66, 67, 71, 76², 79, 80, 84², 88, 91,
94, 95, 99, 102, 103, 105, 107, 111²,
113², 116, 117, 118³, 119, 120, 121,
124, 125, 126², 127, 128, 130², 133³,
135, 136, 138, 139, 142, 145³, 149,
160², 161, 164, 169, 170², 172, 174²,
175², 176, 177², 178, 179, 182³, 183³,
184⁴, 186², 190², 191, 193², 195²,
203², 206², 207³, 208³, 209², 210²,

211, 212 2-zf. O anda, ta o sırada, hemen arkasından. **BÖ** 233 **BD** 14, 95, 196 3- zf. İmişçesine, benzer biçimde. **BÖ** 241, 243, 244, 245, 270, 270, 285, 292, 294, 317, 334, 339, 391, 392, 404, 411, 412, 421 **BD** 6, 8, 18, 28, 30, 57, 84, 113, 140, 155, 188, 192 **gibi gelmek** ...sanısı vermek, ... sanısı yaratmak. **BÖ** 281, 294, 301, 334, 383 **BD** 15, 17, 24, 56, 68, 109, 126, 190 **gibi olmak** Bir duruma, bir duyguya yaklaşmak. **BÖ** 281, 364, 365, 416 **BD** 17, 18, 30, 40², 43, 46, 60, 92, 102, 104, 121, 161, 173, 179, 182, 189², 197

gidermek 1- Dindirmek. **BÖ** 23 **BD** 1092- Ortadan kaldırmak, yok etmek. **BÖ** 56, 232, 350, 354², 375 **BD** 8, 23, 205

gidiş *a.* Gitme işi. **BÖ** 169, 181, 342 **BD** 9, 19, 114, 132, 182, 205, 208

giriş *a.* Girme işi. **BÖ** 367, 384

→ **giriş ücreti**

giriş ücreti *a.* Tiyatro, sinema, stadyum vb. yerlere girmek için ödenen ücret, girmelik, duhuliye. **BÖ** 370

girişmek 1-Kavgaya tutuşmak. **BÖ** 1102- Başlamak. **BÖ** 222, 253, 300, 304, 308, 358, 373, 389 **BD** 45

girmek 1- Katılmak. **BÖ** 47, 49, 145, 176, 194, 240, 271, 288, 303, 305, 339, 371, 372, 393, 407, 408, 410³, 411, 419, 420, 424 **BD** 16, 39, 55, 80, 107², 113², 130²2- Dışarıdan içeriye geçmek. **BÖ** 54², 70³, 73, 84, 86, 89, 94⁸, 95, 96², 98³112, 116, 120, 132²,

135, 139, 145, 161, 163, 164², 170², 171², 172, 182², 184, 185, 192, 198, 213, 218³, 229, 232, 238, 241, 245², 257², 258², 266, 270, 271², 272, 273, 274², 276, 279, 292, 316, 317, 318, 319, 334, 364, 366², 379, 383, 384², 385², 386², 391, 394, 402², 404, 406, 407², 409, 418, 419³, 421 **BD** 10, 21, 22, 40, 59, 62, 74², 75, 78², 80, 83, 85, 94², 95, 96², 100, 107, 111, 141², 150, , 168, 169², 174², 2023- Girişmek, başlamak. **BÖ** 220, 247, 304, 3184- Yüklenmek. **BÖ** 3505- Yeni bir duruma geçmek, dönüşmek. **BÖ** 383, 4086-Erişmek, ulaşmak. **BD** 11, 13, 170 **girip çıkmak** Bir yere sık sık gelmek. **BÖ** 79, 194, 367, 386 **BD** 38, 54, 96

gitmek 1-Bir yere doğru yönelmek. **BÖ** 12, 13, 15, 20, 22, 24, 31, 34, 36, 37², 40, 41², 43, 48², 49, 52, 54, 55, 58³, 62⁴, 72, 77, 79, 81, 87, 88², 89, 90, 93³, 94, 98, 102, 104, 109, 111, 112, 115, 116², 119, 121², 122, 126², 127⁵, 131, 132, 134⁴, 135, 136⁴, 137², 138, 139², 141, 142⁴, 144, 150, 159, 162², 163, 164², 165³, 167, 169, 170, 174, 176, 180, 181, 182, 186², 187⁶, 190², 194², 195², 196, 205, 206, 207³, 214, 218, 220³, 224², 225, 227², 229, 231², 233, 235², 240², 243, 249, 253, 254³, 256⁵, 257, 260, 262, 265, 266², 267³, 268, 272, 273, 282², 285³, 286, 289, 296², 299, 300², 305², 307, 310⁴, 318, 327⁴, 328³, 330, 335, 338, 340, 341, 342³, 348², 350, 361, 374², 375, 381², 384², 386, 391, 394, 403, 404, 406⁴, 407, 409, 410, 416², 422, 424, 425, 426, 433 **BD** 12², 13, 17, 22, 24², 30³, 34³, 38, 39², 41, 42, 46, 48, 52,

70², 73, 76, 79, 80, 81, 83, 85, 92³, 94², 95², 96², 103³, 106, 107², 108², 109², 112, 117, 118², 119², 120, 121, 124, 125, 132⁴, 133⁴, 141², 144, 151, 156, 160², 169, 180, 181, 182, 183², 184², 185³, 186², 187, 190, 194, 195², 200, 205², 206², 207³, 208⁴, 209, 2112- *nsz.* Sürmek, devam etmek. **BÖ** 37, 59, 77, 84, 283, 330, 363, 371 **BD** 22, 70, 109, 161, 1883- *nsz.* Ölmek. **BÖ** 148, 319, 378 **BD** 604-*Bitmek, tükenmek.* **BD** 126 '*Buluç da güreştikçe açılıyor, yorgunluğu gidiyor ve keyifleniyordu.*' **gidip gelmek** Bir şeye dokunmak, bir şeyle uğraşmak. **BÖ** 284 '*Teller üzerinde bir iki gidip geldikten sonra çalıp söylemeğe başladı.*'

→ *gide gide, gitgide*

gide gide *zf.* Gidip dolaşarak, gezip görerek. **BÖ** 227

gitgide *zf.* Zaman ilerledikçe, giderek, gittikçe, ilerde. **BÖ** 327 **BD** 170, 185, 201, 212

gittikçe *zf.* Zaman ilerledikçe, gitgide, giderek. **BÖ** 309, 364

giydirmek Giyme işini yaptırmak. **BÖ** 190

giyim Giysi. **BÖ** 16, 62, 183, 184, 186², 187, 234, 262, 324, 422, 428 **BD** 29, 40, 144, 182, 201

giyimli *sf.* Giyinmiş, giyinik. **BÖ** 61, 96, 181², 194, 201, 252², 255, 302 **BD** 10, 28, 34, 136, 150

giyinmek *nsz.* Giymek. **BÖ** 403

giymek *nsz.* Örtünüp korunmak için, bir şeyi vücuduna geçirmek. **BÖ** 12, 62, 187, 293, 403³, 406 **BD** 40², 99, 151

gizlemek Saklamak, görünmeyecek, belli olmayacak bir yere veya bir duruma koymak. **BD** 164, 189, 196

gizlenmek Kendi kendini gizlemek, saklanmak. **BÖ** 383 **BD** 5², 17, 47, 83, 131, 137, 162, 164

gizli *sf.* Saklı olarak, saklayarak. **BÖ** 141, 180², 181, 214, 224, 249, 275, 310, 336, 383³, 387, 395, 418⁵, 419⁴, 421, 424 **BD** 29, 31, 46, 63, 68², 102, 104, 141, 142, 149, 151², 163, 164², 179², 196, 197, 200, 208 **gizli tutmak** Bir şeyi başkalarına duyurmamak, saklamak. **BD** 199

→ *gizli gizli*

gizli gizli *zf.* Kimseye belli etmeden, saklı olarak. **BÖ** 222 '*Bu söylenti en çok Çinliler yayıyor, gizli gizli herkese fısıldıyor, Almıla'nın da Şen-king'i istediğini söylüyorlardı.*'

gizlice *zf.* Kimseye göstermeden, kimseye belli etmeksizin, gizli olarak, zuladan. **BÖ** 213, 262, 310, 336, 383, 395 **BD** 23, 141, 149³, 151²

gonca *a. bit. b. Far.* Henüz açılmamış veya açılmak üzere olan çiçek, tomurcuk. **BÖ** 427

göbek 1-*a. sos.* Kuşak, nesil, batın. **BÖ** 70, 1762- Yağ bağlamış şişman karın. **BÖ** 122

göç *a.* Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret. **BÖ** 22, 285

göçmek 1-*nsz.* Ölmek. **BÖ** 176 **BD** 602- Oturmak. **BÖ** 294 **BD** 101

göğüs Vücut bölümünün ön tarafı, sırt karşıtı. **BÖ** 19, 23, 42, 48, 74, 101⁴, 102, 129, 137, 142, 158³, 171, 234, 235², 262, 279², 287, 303, 313, 320, 325², 326³, 327, 329, 330², 409², 417, 420, 421, 424, 432²**BD** 35, 44, 50², 100, 145, 158, 190², 203, 207, 211

→ **göğüs göğse**

göğüs göğse *zf.* Karşı karşıya, yüz yüze. **BÖ** 130, 152, 319²

göğüslük 1-Elbisenin kirlenmemesi için göğse takılan önlük veya giyilen gömlek türü. **BÖ** 342- Herhangi bir şeyin zarar verici etkisini önlemek için kullanılan kıyafet, zırh. **BÖ** 153, 392 **BD** 116, 123 '*Tulgası ile demir göğüslüğüne gelen kılıçlara aldırış bile etmiyordu.*'

gök *a.* Yeryüzü üzerine mavi bir kubbe gibi kapanan boşluk, sema. **BÖ** 5, 6³, 19², 20, 23, 42, 51, 64, 101, 102, 172, 175, 178, 179, 210, 212, 216, 249, 272, 283, 294, 295⁵, 296, 299, 326, 327, 330⁴, 333, 349, 381, 382, 389, 394, 395, 397, 435² **BD** 8, 18, 22, 40, 58, 108, 138², 145, 169, 181², 185, 193, 209, 210², 212²

→ **gök girsin kızıl çıksın!**, **gök gürültüsü**

gök girsin kızıl çıksın! Eski Türklerde kılıçla yapılan yemin şekli. 'Eğer sözümden dönersem, kılıç bana gök olarak girsin, kanıma bulanmış olarak çıksın.' anlamındadır. **BÖ** 390 **BD** 15, 46, 192 '*Hepsi tekrarladı: Gök girsin kızıl çıksın!*'

gök gürültüsü *a.* Gök gürlemesi. **BÖ** 15

Gök Börü *öz. a.* **BÖ** 18, 100, 132, 151⁶, 152², 153², 154², 231², 232, 269, 270⁴, 271², 273, 290³, 291³, 292⁴, 293³, 294⁵, 295³, 325², 328², 328, 330, 341, 342⁹, 343⁴, 344⁷, 346⁶, 347⁷, 348⁶, 349, 350⁵, 351⁶, 352, 359⁷, 360, 361, 369, 375³, 379², 380, 381³, 385, 392⁴, 393, 394⁵, 395³, 396⁵, 398, 403², 404, 405², 408², 411², 412³, 414⁸, 415⁴ **BD** 108

Gök Türk (Göktürk- Gök Türkeli) *öz. a. tar.* VI. -VIII. yüzyıllarda Moğolistan ve Orta Asya'da yaşamış eski bir Türk ulusu ve bu ulustan olan kimse, Köktürk. **BÖ** 39, 41, 46², 53, 54, 111, 151, 154³, 158, 160², 161³, 166, 167, 175, 176, 278⁴, 279², 280⁵, 287, 290³, 302, 307, 309, 317², 318, 319², 320, 322, 324³, 326, 328, 329, 330, 334², 336², 341, 351, 359, 363, 380, 387, 406, 409, 429 **BD** 9³, 11, 18, 26⁴, 28, 29, 30², 31, 33², 36, 39, 44, 45, 46², 47², 48, 52, 54, 55⁵, 60², 62, 64, 65, 66², 67, 70², 71, 72³, 73, 74, 76, 78, 82³, 83⁶, 84⁶, 87, 89, 90, 91², 92⁴, 93², 94, 96², 98², 99², 100, 102, 103⁴, 105, 109², 112, 113, 116², 130, 131, 133², 136, 137³, 138³, 140², 141³, 142, 143², 144, 145, 146, 147, 150, 154, 160⁴, 162³, 163², 164⁴, 165, 166,

168⁴, 169, 170, 171, 172, 173³, 174⁴, 175³, 176⁴, 177, 178, 179², 180, 181, 182, 194³, 195⁵, 196², 197⁴, 199, 200², 201³, 202, 213

Gökmen Eliö. a. BÖ 42

Göktaş öz. a. BÖ 350, 351, 364, 375², 380, 387, 392, 398, 405, 410⁵, 424

gökyüzü a. Atmosferin gözle görülen bölümü. BÖ 12

göl a. coğ. Oluşması genellikle tektonik, volkanik vb. olaylara bağlı olan, toprakla çevrili, derin ve geniş, tuzlu veya tuzsuz, durgun su örtüsü. BÖ 169 BD 82

gölge a. Saydam olmayan bir cisim tarafından ışığın engellenmesiyle ışıklı yerde oluşan karanlık. BÖ 104, 196², 302³, 335, 383⁵, 383, 384 BD 5, 33, 76, 162, 174, 209

gölgeli sf. Gölge altında olan. BD 141

gölgelik a. Gölge altında bulunan yer. BÖ 179

gömmek 1-Bir ölüyü toprağın altına yerleştirmek, defnetmek. BÖ 294, 406 BD 63

gömülmek nsz. Gömme işi yapılmak veya gömme işine konu olmak. BÖ 380 BD 64, 161

gönder a. Rum. Bayrak direği. BÖ 434 BD 14, 45³

gönderilmek Gönderme işi yapılmak veya gönderme işine konu olmak. BD 133

göndermek Bir yere doğru yola çıkarmak, yollamak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak, irsal etmek. BÖ 55, 63, 64, 65, 66², 77, 78, 80, 84, 131, 144, 181, 183, 184², 185, 210, 237, 238², 248, 249, 262, 274, 290, 291², 309, 310, 344, 379 BD 7, 11, 68, 69, 71, 82, 83, 87², 92, 109, 118, 131³, 137³, 141, 144, 147, 149, 150, 151, 156, 160, 197

gönlünce zf. Dilediğine uygun olarak. BD 72

gönül 1-mec. İnsanın manevi varlığını oluşturan şeylerden biri, iç. '... yüzbaşının gönlünde bir sıkıntı vardı. 'BÖ 9, 26³, 29, 54, 177, 195, 200, 262, 283, 296, 324, 331, 333, 339, 341, 351, 389², 395³, 396, 404, 405, 408, 427², 430 BD 12³, 13, 23, 30, 31, 32³, 35, 38, 41, 62, 67³, 68³, 69², 74, 78, 104, 108, 114, 130, 1332- a. Sevgi, istek, düşünüş, anma, hatır vb. kalpte oluşan duyguların kaynağı. BÖ 16, 23, 24, 97, 219², 220, 255, 296, 379, 391, 430² BD 31, 36², 40, 43, 98², 101, 102, 103, 126, 135, 145, 147, 160, 172, 179, 181, 183², 184, 199, 204, 209², 212 **gönül almak Kırılan bir kimseyi güzel bir davranışla hoşnut etmek. BÖ 217 BD 144 **gönül yarmak** Etkilemek, duygusal bir hisse sebep olmak. BÖ 53 'Ötüken kızlarının/ Gözleri gönül yarar. ' **gönül kazanmak** Birinin veya birilerinin sempati duymasına sebep olmak, sevgi veya ilgilerine nail olmak. 'Kağan olalıdan beri Türkler'in gönlünü kazanamamıştı. ' BÖ 66, 218⁴ **gönül vermek** Sevmek, âşık olmak. BÖ 74, 87 BD 40, 103², 104, 136², 137, 184,**

194²gönlünü kaptırmak Âşık olmak. **BÖ** 81, 217², 374, 405 **BD** 67 'gönlünü okumak Kişinin duygu ve düşüncelerini bilmek, tahmin etmek. **BÖ** 176 **BD**

84, 112, 137, 144, 163 'Kıraç Ata daha ilk bakışta kendi gönlünü okuyuvermişti. 'gönül bağlamak Severek bağlanmak, içten sevmek, âşık olmak. **BÖ** 217² gönlü olmak Sevip istemek. **BÖ** 219, 222 **BD** 195 gönlünü etmek Birini razı ve hoşnut etmek. **BÖ** 220 gönül çekmek Sevdalı olmak. **BÖ** 233 gönlünden geçmek Bir şeyin olmasını veya bir şeyi yapmayı istemek. **BÖ** 275 **BD** 112, 203, 209 gönlüne su serpmek Huzura kavuşmak. '...bu korkmuş ve coşmuş insanların gönüllerine biraz su serpildi. 'BÖ 295 gönlü razı olmamak İstememek. **BÖ** 403 gönül açmak İnsanın iç sıkıntısını gidermek, iç açmak. **BD** 15 gönlüne korku salmak Korkutmak, korkmasına sebep olmak. **BD** 23 '...Çin'in gönlüne saldığı korku ile Türkleri kurtaran Kür Şad'ın konçuyu. 'gönlüne od düşmek Âşık olmak. **BD** 40, 102 'Galiba gönlüne od düşmüş, kağan kızına gönül vermişti. 'gönlüne girmek Kalbine girmek. **BD** 194

→ gönül rahatlığı, gönül yarığı, gönül yarısı, gönül dağı, gönül ağrısı, gönül bağı

gönül rahatlığı İç rahatlığı, iç huzuru, baş dinçliği, huzur. **BÖ** 69, 428

gönül yarığı Gönül yarısı, içsel üzüntü. **BÖ** 149 'Budur gönül yarığı/ Öldürdüler Çalığı'ı

gönül yarısı *a. mec.* Bir kimseyi derin üzüntü içinde bırakan acı, dil yarısı. **BD** 181

gönül dağı *meç.* İç. **BD** 35 'Bakışlarım puslanır/gönül dağım sislenir...'

gönül ağrısı Aşk acısı. **BD** 135 '...küllenmiş sandığı kıvılcım yalazlanacak, gönül ağrıları yeniden başlıyacaktı. '

gönül bağı *a. mec.* Sevgi bağı, duygusal ilişki. **BD** 197, 207

göre Bakılırsa, hesaba katılırsa, göz önünde tutulunca, bakarak, nazaran. **BÖ** 7, 31, 73, 77, 80, 108, 122, 170, 186², 211, 215, 220, 221, 222, 234, 264, 265, 274, 302, 303, 315, 351, 388 **BD** 5, 9, 46, 58, 59, 78, 154, 158, 174, 195²

görenek *a. sos.* Bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı, âdet. **BÖ** 40, 218³, 219, 258 **BD** 46, 113, 163

görev 1-Resmî iş, vazife. **BÖ** 3152-*a.* Bir nesne veya bir kimsenin yaptığı iş. **BÖ** 350

görmek 1-Anlamak, kavramak, sezmek. **BÖ** 5, 6, 16, 22, 28, 37, 40, 61², 67, 68, 77, 78⁴, 90, 95, 98, 104, 121, 122, 129, 177, 202², 215, 219, 220, 228, 229, 247, 253, 257, 262, 287, 295, 300², 301, 314, 321, 329, 334, 340, 370, 372, 373, 379, 381, 384, 391, 394, 406, 408, 411, 414, 417, 425, 428 **BD** 17, 27, 33, 36, 74, 78, 84, 91, 92, 104, 148, 169, 187, 188², 202, 207 2- Belirli bir zamanın içinde bir olaya tanık olmak, yaşamak.

BÖ 6², 11², 15, 16, 25, 27³, 33, 35², 36², 37⁴, 39², 40, 41, 46², 47, 50, 51, 52, 80, 90, 93, 94², 101, 105²108, 115, 116², 118², 122, 123, 127, 128², 130³, 131, 132, 137, 139³, 140, 146, 152, 154, 158, 163, 164, 180, 181, 182, 199, 223, 255, 260, 269, 279, 293, 294, 312, 317, 329, 335⁴, 341, 346², 347, 348, 371, 381, 382, 383⁵, 384, 385, 393, 397, 402, 405, 409, 420, 421, 426**BD** 12², 17, 19, 29, 32, 36, 45, 54, 67, 80, 112, 113², 125, 130, 131, 135, 141, 159, 168, 169, 173, 188, 189, 191, 193, 198, 202, 203², 210³, 2113- Göz yardımıyla bir şeyin varlığını anlamak, seçmek. **BÖ** 12², 14, 19, 23, 36⁴, 40³, 42², 56², 58², 59², 60, 73, 88², 104, 106², 107, 112, 116², 117, 118, 123, 125, 127, 129, 132, 138², 141, 156², 158, 160⁴, 161, 162, 165, 175, 179, 181, 183, 187, 188², 190, 191, 194², 196³, 201, 202, 204, 205, 206, 207², 209, 215², 216², 217, 218², 219⁴, 223², 224, 227, 230², 233, 235, 236, 241, 242³, 244³, 247, 248³, 254, 258, 259², 260², 262, 266, 269, 271, 280², 281, 282, 284, 285, 288, 291, 292, 294, 295², 296², 301, 302, 304, 305, 307, 310², 314, 316², 318², 319, 320, 321, 325, 327, 328⁴, 341, 349, 351², 358, 363, 364³, 369, 374, 385, 392², 395, 396⁸, 402⁴, 403², 406⁴, 410², 411, 412, 415², 416, 421³, 426 **BD** 6³, 9, 11², 14⁴, 15², 18², 20, 24, 27, 28², 29, 30, 32, 33, 38, 40³, 42, 45³, 47³, 54, 57, 58, 60², 62, 64, 68², 71, 72², 73, 77, 79², 84, 92², 94², 95, 96, 99, 100, 106², 109, 112, 113, 122, 127, 128, 131, 132, 133², 134, 144, 145, 148, 149, 151, 157, 176, 178, 180, 181, 182², 186, 188³, 189, 191⁴, 196,

199, 200², 202², 204², 205², 208²4- Yanına gidip konuşmak. **BÖ** 134, 182, 230, 274, 317, 335, 406 **BD** 88, 96, 1665- Kendisine yapılmak, bir davranışla karşılaşmak, maruz kalmak. **BÖ** 210, 214, 229, 240 **BD** 85, 1336- Bir şey hakkında bir yargıya varmak, değerlendirmek. **BÖ** 222 **BD** 65, 1957-Gezmek. **BÖ** 305 **BD** 160

→ *göre göre*

göre göre Sıklıkla görerek. **BD** 77 'Acı göre göre yüreği katılmış, fakat daha savaşa kanmamıştı. '

görölmek *nsz.* Göz yardımıyla bir şey, bir varlık algılanmak, seçilmek. **BÖ** 35, 40, 47, 49, 82, 101, 141, 170, 171, 189, 192, 197, 203, 206, 207, 222, 223, 235, 243, 249, 273, 280, 285, 296, 303, 309, 317, 328, 346, 351, 367, 370, 379, 381, 408, 409, 429², 434 **BD** 10, 14, 27, 28, 48, 58, 72, 75, 98, 100², 120, 121, 123, 124, 127, 143, 150, 174, 185, 186, 201, 202, 205, 206, 210, 211, 212

görünmek 1-Benzemek, görünüşünde olmak. **BÖ** 5², 6, 27, 1812- İzlenim uyandırmak. **BÖ** 16, 169, 265, 2733- Görülür duruma gelmek, görülür olmak, gözükmek. **BÖ** 26, 37, 46, 47, 49, 72, 160³, 164, 166, 169², 183, 302, 310, 319, 325², 380, 429² **BD** 42, 59, 108, 114, 136, 140, 143, 160, 169, 173, 200, 203

görünmez *sf.* Görünmeyen beklenmeyen. **görünmez** olmak Gözden kaybolmak. **BÖ** 13, 193, 330, 427

→ *görünmez bela*

görünmez bela Umulmadık zamanda başa gelen olumsuz olay. '*Görünmez bela. Bir suç işledim.*' BÖ 99

görünüş Bulunulan bir yerden görülebilen alan, görünüm, manzara. BÖ 324 BD 98, 103, 202

görünüşte *zf.* Dıştan görüldüğüne göre, görünene inanmak gerekirse, görünene bakılırsa, zahiren. BÖ 174

görüş *a.* Gözle bir şeyi algılama yetisi. BÖ 198

görüşme *a.* Görüşmek işi, mülakat, müzakere. BÖ 214, 380 BD 102

görüşmek 1-*nsz.* Buluşup konuşmak, konuşup sohbet etmek. BÖ 66, 75, 240 BD 160, 1662- Bir iş, bir konu üzerinde karşılıklı görüş ileri sürmek, müzakere etmek. BÖ 312, 369 BD 83, 144

gösteri *a.* İlgi, dikkat çekmek için bir topluluk önünde gösterilen beceri veya oyun. **gösteri yapmak** Düşüncelerini halka veya yetkililere duyurmak için bir araya gelerek eylemde bulunmak. BD 52

gösteriş *a.* Gösterme işi. BD 125, 183

gösterişli *sf.* Görkemli. BD 57

gösterişsiz *sf.* Gösterişli olmayan, mütevazî. BD 151

göstermek 1-Belli etmek, belirtmek, anlatmak. BÖ 8, 27, 48, 50, 56, 60, 78², 124, 128, 138, 144, 181, 190, 194, 289, 304, 304, 335², 354, 363, 374,

412, 428, 434²BD 12, 31, 40, 41, 84, 86², 106², 130², 134, 137, 170, 203, 2042- Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak. BÖ 37, 83, 91, 106³, 107, 117³, 143, 161, 172, 201, 202, 204, 225, 249, 295, 313, 327, 328, 338, 347, 364, 365³, 395², 424, 433 BD 13, 79², 118, 119, 125, 150, 151, 167, 202², 2053- *yar.* Etmek. BÖ 49³, 78, 209, 389 BD 67, 72, 112, 1664- Sert bir biçimde karşılık vermek. BÖ 54, 80, 234

götürmek 1-Yaklaştırmak. '*...dudaklarına boruyu götürmeden ışıklı gece birdenbire karardı.*' BÖ 13, 254, 291, 334, 357 BD 33, 128², 1562- Taşımak, ulaştırmak veya koymak. BÖ 14, 19, 62², 87, 113, 119, 121, 189³, 192², 214², 251, 285, 339, 406, 425, 428, 429, 433 BD 43, 85, 113, 118², 132, 150, 151, 206³, 2093- Hızlı bir şekilde göz gezdirmek. '*Çalık bulunduğu yerden zeki gözlerinin keskin bakışlarını bir İşbara Alp'a, bir Kür Şad'a, bir de Şen-king'e götürüyor...*' BÖ 504- Bir kimseyi bir yere kadar yanında yürütmek. BÖ 89, 92, 99, 147, 185, 187, 295, 328², 344, 391³BD 19, 39, 80, 93², 106, 112, 1895-Hatırlamak, anımsamak. BD 30 '*Bu gözler kendisini yirmi yıl uzağa götürmüş, sevgili karısını tekrar görürü gibi olmuştur.*'

götürülmek Götürme işi yapılmak, götürme işine konu olmak. BÖ 327 BD 11, 54, 79

gövde 1-*a.* Bir şeyin asıl bölümü. BÖ 66, 1052- *anat.* İnsan bedeninde baş, kol ve bacaklar dışında kalan bölüm.

BÖ 110, 134, 147, 176, 234, 260, 270, 280, 313, 317, 319, 325³, 330², 358, 365, 395, 396, 405, 409, 412, 416², 422, 433 **BD** 52, 57, 78, 80, 124, 174, 176, 207

göz *a. anat.* Görme organı, basar. **BÖ** 5², 8², 10, 16, 29², 34², 36, 39², 40², 46², 47, 48, 50², 51, 53², 55, 60, 61, 65, 81, 95, 96, 101, 102, 106, 107, 115, 120², 122⁵, 125, 127, 136, 137³, 138², 139, 141², 147, 150, 158, 162², 163, 166, 169², 170³, 172³, 179, 180, 181, 187, 189, 194³, 195, 200, 207, 212, 216³, 219³, 224², 233, 235², 236³, 237, 242, 263, 264, 272, 273², 275, 280, 284², 292, 295, 304, 305, 307, 308, 314, 315, 317, 324, 325⁶, 326, 327, 328, 334, 337, 340, 341³, 342, 343³, 344³, 347², 348³, 349, 350, 351², 358, 365, 379, 380², 381, 383, 385², 391, 392, 395³, 396⁴, 396, 397, 403², 404³, 405³, 411, 412², 414²417, 419, 424², 427, 428, 431, 432, 433 **BD** 8, 10³, 12, 13², 18, 23², 27, 30⁶, 31², 33⁴, 38, 39, 44, 45, 47, 57², 60, 62, 64², 67², 68², 69, 74, 81, 85, 91, 92, 95, 96, 101, 104, 106, 112, 114, 117, 121², 127³, 128, 137, 140, 142, 145, 148, 168, 173, 177, 181, 182, 183, 187, 188, 189², 202, 203, 205³, 208², 209, 210⁵, 211², 212, 213² **gözünün önünden geçmek** Hatırlamak. **BÖ** 20, 333, 395, 420, 432 **gözleri değmek** Dikkat sonucu bir anlık, 'Bir ara gözleri Bağatur Şad'ın Çinli uşaklarına değdi. ' **BÖ** 29 **göz göze gelmek** Her iki tarafın bakışları karşılaşmak. **BÖ** 29, 35, 118, 224, 373 **BD** 139 **göz kırpmamak** 1-Çok dikkatle bakmak. ' *Işbara Alp'in*

buyruğundaki onbaşlar göz kırpmadan bu çarpışmaya bakıyorlar... ' **BÖ** 34, 3802- Cesaretle, korkmadan, çekinmeden. **BD** 180, 200 '...ölüme göz kırpmadan bakmış olan Urungu bu korkuya benzer duygudan rahatsız oldu. ' **göz kesilmek** Bütün dikkatiyle bakmak. **BÖ** 35, 367 **gözü açılmak** Beklenmedik bir anda olan olay veya durumda ilgiyle bakmak. 'Kür Şad'ın gözleri merakla açıldı. ' **BÖ** 35, 48, 59, 74, 89, 112, 123, 132, 171, 180, 210, 252, 290, 353, 374 **BD** 86, 141, 205 **göz gezdirmek** Bir yeri, bir şeyi çabucak incelemek. **BÖ** 39, 152 **BD** 188 **gözünü dikmek** Dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak. **BÖ** 40, 41, 136, 163, 172, 183, 195, 199, 224, 248, 279, 285², 334, 365, 385, 396, 407, 426 **BD** 11, 30, 76, 80, 84, 90, 108, 114, 116, 137, 145, 163, 1972- Bulunduğu yeri ve konumu değiştirmek. **BÖ** 48 **göz ucuyla bakmak** Fark ettirmeden gözlemek, belli etmemeye çalışarak başını çevirmeden yandan bakmak. **BÖ** 49 **göz yummak** Görmezden gelmek, hoş görmek, bağışlamak. **BÖ** 52, 177, 245 **göz kulak olmak** Gözetmek, korumak, bakmak. **BÖ** 55, 83, 84 **göz atmak** Kısa bir süre, fazla dikkat etmeden bakıvermek. **BÖ** 72, 146, 156, 255, 319, 412 **BD** 122, 151, 162, 169, 176 **göze almak** Gelebilecek her türlü zararı ve tehlikeyi önceden kabul etmek. **BÖ** 84, 414² **BD** 197, 199 **gözleri süzülme** Göz kapakları hafifçe kapanmaya başlamak. **BÖ** 95 **gözü kararmak** 1-Başı dönmek, hafif

baygınlık geçirmek. **BÖ** 104, 106², 115 **BD** 76, 92, 1772-Umutsuzluğun veya aşırı bir isteğin etkisi altında ne yaptığını bilmez duruma gelmek. **BÖ** 287 **göz dikmek** Bir şeyi ele geçirme isteğine kapılmak. **BÖ** 109 **BD** 5 **gözüne kestirmek** Uygun bulmak, elverişli görmek. **BÖ** 115, 328 **gözüne ilişmek** Birdenbire, istemeden görmek. **BÖ** 117, 129, 162, 188, 254, 320², 327, 373, 412, 419, 424 **BD** 57 **gözden kaybolmak** Ortadan çekilmek veya görünmez olmak, kaybolmak. **BÖ** 123 **BD** 175 **gözden çıkarmak** Bir mal, para değer yargısı vb. maddi ve manevi varlığın elden çıkarılmasını kabul etmek. **BÖ** 127 **gözden geçirmek** Niteliğini anlamak için bir şeyin her yanına bakmak, incelemek, muayene etmek. **BÖ** 130, 184, 188, 189, 192, 201, 256, 303 **BD** 57, 58, 178², 187 **göz açamamak** Fırsat bulamamak. **BÖ** 151 *'Kür Şad'la yanındakiler öyle bir ok yağdırıyorlardı ki, kuledekiler göz açamıyorlar , birer birer vurulup düşüyorlardı. '* **gözünü ayırmamak** Bir şeye sürekli olarak bakmaktan kendini alamamak. **BÖ** 80, 170, 372 **gözüne çarpmak** Görünür olmak, dikkati çekmek. **BÖ** 172, 344, 366 **gözünü görmemek** Belli bir şeyden başka bir şeyle ilgilenmemek. **BÖ** 175, 220, 384, 410 **gözleri aramak** Kalabalık bir yerde, birine bakmak, bakınmak, bulmaya çalışmak. **BÖ** 188, 249, 374 *'Gözleriyle ulaklar başı Börü Tarkan'ı arıyordu. '* **gözünü takılmak** Dikkati çeken bir şeyden bakışları ayıramamak. **BÖ** 190, 241, 248, 296 **BD** 59, 92, 136, 210 **gözünü ısırmak** Bir

kimseyi tanıyacak gibi olmak. **BÖ** 190 **gözüne çarpmak** Dikkati üzerine çekmek. **BÖ** 198, 238, 241, 303, 308, 374, 382, 405 **BD** 58, 96, 134, 136, 202 **göz önü a. mec.** Görülebilen yakın yer. **BÖ** 203, 228, 229 **BD** 121 **gözlerinin içi gülmek** Çok sevindiği yüzünden, gözlerinden belli olmak. **BÖ** 204, 220, 223, 408 **BD** 38 **gözünden yaş boşanmak/akmak** Ağlamak. **BÖ** 212, 272, 293, 328, 381 **BD** 13 **(birinin) gözüne girmek** Sevgi ve ilgisini kazanmak. **BÖ** 217, 412 **BD** 158 **gözünü alışmak** Önceden iyi göremediği bir şeyi sonradan görür olmak. **BÖ** 218, 219 **BD** 202 **gözünü kamaştırmak** Bir niteliğiyle hayran bırakmak. **BÖ** 219 **BD** 57, 72, 195 **gözünü yılmak** Daha önce denediği için o durumdan karşılaşmaktan korkmak, o işe girişmekten çekinmek. **BÖ** 222 **göz göre göre** Belli ve apaçık olarak, herkesin gözü önünde. **BÖ** 223 **gözleri yalazlanmak** *mecc.* Gözlerinden ateş çıkmak, çok sinirlenmek, öfkelenmek. **BÖ** 228, 371 **BD** 50 *'Onbaşı Pars'ın kaşları çatıldı. Gözleri yalazlandı. 'gözlerinde şimşekler çakmak* Aşırı parlamak. **BÖ** 248 **BD** 137 **gözünü kapamak** Görmezden gelmek. **BÖ** 250 **gözünü dört açmak** Aldanmamak için çok uyanık bulunmak. **BÖ** 253 **gözünü kırpmak** Göz kapağını kapayıp açmak. **BÖ** 257 **gözünü alamamak** Bir şeye, bir yere bakmaktayken hayranlık duyarak gözünü oradan başka bir yere çevirememek. **BÖ** 272 **gözünü parlamak** Gözünde sevinç ve istek belirlemek. **BÖ** 35, 105, 123, 169, 189, 237, 246, 273, 288, 373, 421 **BD** 39,

43, 56, 57, 79, 85, 114, 191 **gözden düşmek** Bir kişi veya şey değerini yitirmek, rağbet görmemek. **BÖ** 129 **BD** 154 **gözleri yuvasından uğramak** Korku, öfke ve telaş gözlerinden belli olmak. **BÖ** 291 **gözünü daldan budaktan sakınmamak** Tehlikeli işlere atılmaktan çekinmemek. **BÖ** 299 **BD** 48, 94 **gözünün içine bakmak** Birinin buyruğunu yerine getirmeye hazır bulunmak. **BÖ** 309 **gözden kaçmak** Görülmemek, farkına varılmamak. **BÖ** 384 **BD** 44, 141, 149 **BD** 168² **gözden kaçırmak** Dalgınlıkla görmemek. **BÖ** 385 **BD** 148 **gözünü açmak** Dünyaya gelmek, doğmak. **BÖ** 387 *'Çocuklarımız gözlerini Çin evlerinde dünyaya açmak. 'gözünü kırpmadan Çekinmeden, korkusuzca. BÖ 389, 432 gözünde tütmek Çok özlemek. BÖ 404 göze batmak Aşırı derecede görünür olmak. BD 10 gözü kamaşmak Güçlü bir ışık sebebiyle göz bakamaz olmak. BD 18, 68 gözünün önüne gelmek Bir şeyi zihinde canlandırmak, tasarlamak, hatırlamak. BD 18 gözü dumanlanmak Üzülmek. BD 62, 184 'Buluç başını eğdi. Gözleri dumanlanmıştı. 'gözü arkada kalmak Bırakılan bir şey veya kimse ile ilgili tedirginliği sürmek. BD 64 gözden silinmek Görünmez olmak, göz görmemek. BD 64 '...ihtiyar demircinin can verip gömüldüğü mağara gözden silininceye kadar devam etti. 'gözü dalmak Gözü bir noktaya dikili olarak dalgın dalgın bakmak. BD 84, 134...gözüyle bakmak Yerine koymak. BD 133 (bir*

şeyde) **gözü olmamak** Bir şeye sahip olmayı istememek. **BD** 197 **göz fırlatmak** Hızlıca bakmak. **BD** 200 *'Çevresine çabuk bir göz fırlattı ve buradakilerden çoğunun da yaya olduğunu gördü. ' gözden geçirmek Niteliğini anlamak için bir şeyin her yanına bakmak, incelemek, muayene etmek. BÖ 9 gözünün önünden uçup gitmek Hatırlamak. BÖ 333 'Son yılda başından geçenler yıldırım hızıyla gözlerinin önünden uçup gidiyordu. Hepsini gönül sızularıyla hatırlıyordu. 'gözleri açılmak Herhangi bir duygu sonrası istenmeden verilen tepki. 'Gözleri şaşkınlıktan açıldı. ' BÖ 39, 291*

→ **gözaltı, gözyaşı, gözü yüksekte/yukarda, göz önü, gözü pek, göz alabildiğine, göz pınarı, göz alıcı.**

gözaltı (*doğ.*) **göz altı a. huk.** Birinin güvenlik kuvvetleri tarafından belli bir yerde belli bir süre alıkonulması, gözetim, nezaret. **BÖ** 313 **BD** 103, 140², 165

göz yaşı (*doğ.*) **gözyaşı a.** Gözyaşı bezlerinin salgıladığı, bazı etkilerle akan duru, sıvı damlacıklardan her biri, yaş. **BÖ** 325

gözü yukarıda sf. Bulunduğu durumdan çok üstün olan bir duruma ulaşma amacı güden (kimse) **BÖ** 358 *'Fakat tutsak oldukları hâlde gözü yukarıda olan Türkler'e söz anlatmak pek güçtü. '*

göz önü a. mec. Görülebilen yakın yer. **BÖ** 407

gözü pek *sf. mec.* Korkusuz. **BD** 5, 103, 200

göz alabildiğine Gözün görebileceği en uzak yerlere kadar. **BD** 10, 169

göz pınarı *a.* Gözyaşı bezlerinin salgılandığı sıvıyı toplayan, gözün burun tarafındaki bölümü. **BD** 35

göz alıcı *sf. mec.* Güzelliği ile ilgi çeken, alımlı, göze çarpan. **BD** 103

gözcü *a.* Gözleme veya gözletme işi yapan kimse. **BD** 173³

gözde *sf.* Benzerleri arasında nitelikleri sebebiyle üstün tutulan, beğenilen, önem verilen (kimse veya şey), favori. **BÖ** 238 **BD** 147³

gözetlemek Birine veya bir şeye gizlice bakmak, dikizlemek. **BÖ** 194, 313, 385 **BD** 45, 46, 71, 132, 140, 141, 173

gözetmek Korumak, bakmak, özen göstermek, himaye etmek. **BD** 63

gözlemek Dikkatle bakmak, gözlemlenmek, tarassut etmek. **BÖ** 16, 47, 48, 107, 254, 314, 435 **BD** 34, 45, 75, 169, 172

gözükmek *nsz.* Görünmek. **BÖ** 6, 12, 35, 37, 67, 87, 135, 166, 186, 188, 222, 233², 235, 247, 259, 272, 289, 313 **BD** 5, 10, 11, 40, 54, 72, 84, 106, 173, 174, 181, 189, 191

gurur *a. Ar.* Kendini beğenme, büyüklenme, benlik, kibir. **BÖ** 333 **BD** 147, 151

güya (*doğ.*) **güya** *a. Far.* Sözde, sanki. **BÖ** 340

gücenik *sf.* Gücenmiş, kırılmış, incinmiş, küskün (kimse) **BÖ** 380

gücenmek *nsz.* Birinin beklenilmeyen bir davranışı veya sözü karşısında kırgınlık duymak, kırılmak. **BÖ** 281, 294, 353 **BD** 104

güç-I 1-*a. fiz.* Düşünce ve ahlak yönünden, bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği, kuvvet, efor. **BÖ** 10, 14², 15, 16, 42, 45, 46, 52, 69, 78³, 79, 83, 108, 112, 138, 155, 204³, 221, 279, 283, 322, 325, 333, 347, 372, 373², 374, 375, 395², 403, 406, 411, 416, 420, 421, 426, 431 **BD** 59, 73, 102, 124, 126³, 128, 166, 177, 193, 195, 2092-Bir olaya yol açan her türlü hareket, kuvvet, takat. **BD** 11, 20, 55, 56², 60 **gücü yerinde olmak** Fiziksel açıdan kendini kuvvetli hissetmek. 'Bugün tok olduğu için gücü yerinde idi.' **BÖ** 115, 370 **BD** 193 **gücünü yerine getirmek** Kaybedilen enerjiye veya kuvvete çeşitli yollarla yeniden ulaştırmak. **BÖ** 370 'Gerçekten yedi sekiz yemek yarışının verdiği tokluk ve kazanılan akçalarla yarı aç yatmaktan kurtuluş, Yamtar'ın gücünü yerine getirmişti.' **gücü kesilmek** Kuvveti, takati azalmak. **BD** 84, 90, 125, 145, 202 **güç toplamak** Dinlenmek. **BD** 94, 162 'Ondan sonra da çadırına giderek yorgunluk çıkarmak ve gücünü toplamak için yatağına uzandı.' **güç duruma sokmak** Herhangi bir duruma girilmesine sebep olmak. 'Buna rağmen Ezgene ilerliyor,

Börü'yü güç duruma sokuyordu. **BD** 123

güç-II 1-zf. Zorlukla. **BÖ** 16, 54, 80, 110, 156, 221, 235², 263, 270, 310, 354⁵, 357, 358, 362, 373, 382, 391, 396 **BD** 50, 58, 71², 123, 135, 136, 174, 1972-Zor, mümkün değil. **BD** 36 *'Yatacak bir çadırı bile olmayan bu Gök Türk'ün beğ olduğunu düşünmek biraz güçlü.* *'gücüne gitmek* Gönlü kırılmak, onuruna dokunmak. **BÖ** 339, 341, 372, 380 **güç gelmek** Bir şeyin yapılmasında zorluk ve sıkıntı ile karşılaşmak. **BÖ** 362

güçlendirmek Güçlü duruma getirmek, güç kazanmasını sağlamak. **BÖ** 313, 358

güçlenmek *nsz.* Güçlü duruma gelmek, kuvvetlenmek. **BÖ** 66, 134, 300, 311, 370 **BD** 60, 168

güçleşmek *nsz.* Güç duruma gelmek, zorlaşmak. **BÖ** 203

güçlü 1- sf. Şiddeti çok olan, etkili. **BÖ** 15, 292- *sf.* Gücü olan, kuvvetli, yavuz. **BÖ** 42², 77, 78⁴, 155, 156, 186, 190, 221, 222, 258, 293, 354, 358, 388, 389, 403, 414, 415, 416 **BD** 15, 104, 109, 110, 113, 195

güçlük a. Zorluk. **BÖ** 63, 90, 137, 138, 354, 358, 362, 375 **BD** 13, 40 **güçlük çekmek** Zorlanmak. **BÖ** 261, 294, 366, 374

güçlülükle *zf.* Kolay olmayan bir biçimde, zar zor, zor bela. **BÖ** 156, 235, 236, 239, 273, 326³, 363, 422 **BD** 10, 14, 55, 161, 181

güçsüz sf. Gücü olmayan, aciz. **BÖ** 265, 270, 278, 337, 340 **BD** 101 **güçsüz düşmek** Gücü yetmemek. **BÖ** 138

güçsüzlük a. Güçsüz olma durumu, güçsüze yakışacak davranış, kuvvetsizlik, aciz, iktidarsızlık. **BÖ** 368

güldürmek Gülmesine sebep olmak. **BÖ** 282, 328 **BD** 79

güleç sf. Her zaman gülümseyen, mütebessim. **BÖ** 193, 430, 431 **BD** 19, 79

güler yüz a. mec. İçten ve yapmacıksız, yumuşak, okşayıcı davranış. **BD** 72

güler yüzlü sf. Yakınlık gösteren, içten davranan. **BÖ** 312 **BD** 40

gülmek Mutlu sevinçli zaman geçirmek. **BÖ** 5, 24, 43, 47, 48², 49, 50, 54, 56, 59³, 72, 74, 100, 118⁴, 119⁸, 121, 124, 125², 128, 165, 166⁸, 181, 220, 248, 252, 253, 260, 264, 265, 267, 273, 287, 293⁵, 328⁶, 329⁵, 330², 335, 343², 354, 405 **BD** 9, 19, 21, 27³, 79, 114, 187, 188, 193, 208 **gülmekten kırılmak** Aşırı derecede gülmek. **BÖ** 118

gülümseme a. Gülümsemek işi, tebessüm. **BÖ** 227, 286, 288 **BD** 185

gülümsemek *nsz.* Güler gibi olmak, hafifçe gülmek. **BÖ** 6⁴, 28, 29, 32, 35, 41, 47², 49, 54, 73, 75, 120, 125, 127, 129, 139, 145, 147, 158, 164, 181², 186, 195², 196, 197, 202, 207, 211, 217, 220, 223, 225, 229, 232², 234,

238, 244, 248³, 251, 263², 265, 273, 276, 282, 301, 308, 317, 325², 326, 330², 351², 352², 353², 356, 363, 368, 374, 375, 385², 417 **BD** 13, 15, 26, 40, 41, 43, 47, 50, 55, 57, 58, 59², 66, 74, 78, 88², 95, 98, 111, 112, 123, 128, 149, 151, 183, 185, 194, 202, 212

gülümseyiş *a.* Gülümseme işi. **BÖ** 220², 236, 248, 375 **BD** 40, 41, 104

gülünç *sf.* Güldürücü, tuhaf, komik. **BÖ** 40, 118², 313 **BD** 133

gülünmek Alay edilmek. **BD** 21

gülüş *a.* Gülme işi. **BÖ** 324 **BD** 184

gülüşmek *nsz.* Karşılıklı veya biriyle gülmek. **BÖ** 5

güm *a.* Derinden ve patlayıcı yankılı gürültü. **BÖ** 201³

gümlemek *nsz.* 'güm' diye ses çıkarmak. **BÖ** 48, 50, 223³ **BD** 118, 121, 123

gümletmek Güm diye ses çıkmasına neden olmak. **BD** 150

gümleyiş *a.* Gümleme işi. **BÖ** 205

Gümüş *öz. a.* **BÖ** 42, 186², 187⁴188², 195², 196³, 204², 214², 216²282, 285, 287, 291, 371, 378, 394, 399, 411, 419, 425, 430³, 431

gümüş *sf.* Bu elementten yapılmış. **BÖ** 34, 71, 81, 87, 91, 96², 126, 186, 189, 195, 199, 203², 241, 256, 257, 261, 283 **BD** 10, 144

gün *a.* İçinde bulunulan tarih, yakın zaman. **BÖ** 7², 10, 16², 25, 45, 46, 50, 56, 64, 72, 74, 82, 87, 88, 90, 104,

115, 136³, 138, 150², 162, 167², 171, 176, 192, 197, 222, 230², 251, 280, 282, 283, 285, 291, 303, 305, 316, 346², 350², 364, 367, 369⁴, 370, 382, 403, 427² **BD** 80, 1322- Zaman, sıra. **BÖ** 6², 8, 10³, 13, 16, 30, 32, 43, 46, 50, 56, 58², 59, 72, 79, 92², 108, 112, 115, 116, 135, 138, 141², 145, 147, 166, 172, 175, 176, 177, 178², 195, 197², 200, 201, 202, 209², 216, 220², 222, 227, 229², 234, 240, 245², 246³, 251, 254³, 255, 261², 262, 263, 265², 266, 267, 269, 270², 273, 274, 276², 285², 288, 293, 294, 295, 302, 333, 335², 336, 339, 341³, 343, 350², 351, 356, 357, 358², 359², 364, 367², 371, 378, 379³, 380³, 381³, 384³, 385², 386⁵, 392⁴, 393², 394³, 402³, 404, 406, 433 **BD** 5², 7, 9, 15, 16, 18, 20², 21, 23, 24, 29, 32, 33², 34³, 35, 38³, 39, 40, 41, 45, 46⁴, 47, 53, 54, 56², 71, 72, 77, 79², 80, 87, 95, 101, 103, 104, 105, 106², 108, 112, 113², 116, 132², 133, 135³, 147, 148, 150, 151², 154⁴, 156², 157, 158², 161⁹, 163, 166², 167³, 168⁴, 171, 180⁴, 181, 186³, 191², 193, 194, 1973- *a.* Güneş. **BÖ** 45, 84, 104, 160, 308 **BD** 23 **gün doğmak** Sabah olmak. **BÖ** 45, 90, 184, 195, 196, 269, 311, 416 **BD** 54, 55, 132, 178 **gün batmak** 1-Güneş batmak. **BÖ** 74, 83, 93², 123, 134, 139, 159, 196, 291 **BD** 5, 55, 73, 1322- Yok olmak. **BÖ** 216 **gününü gün etmek** Hiçbir şeyi dert edinmeyip gününü hoş geçirmek. **BÖ** 265

→ *günü gününe, gün batımı, güngörmüş, gün ortası, gündən güne.*

günü gününe *zf.* Tam vaktinde, her gün, gününde, tam gününde. **BÖ** 227

gün batımı *a.* Güneşin ufukta kaybolması, gurup. **BÖ** 169, 174, 229, 269, 326 **BD** 35

güngörmüş (*doğ.*) **gün görmüş** *sf. mec.* Bir çok hayat deneyimi olan (kimse) **BÖ** 307 **BD** 19

gün ortası *a.* Öğle vakti. **BÖ** 5

günden güne *zf.* Gün geçtikçe, gittikçe, günden güne. **BD** 19, 168

Gün Yaruk *öz. a.* **BÖ** 62, 230, 241², 242², 378

günah *a. Far.* Dinî bakımdan suç sayılan iş veya davranış, vebal. **günaha sokmak** Günah işlemesine yol açmak. **BÖ** 406

gündüz *zf.* Gündüz vaktinde. **BÖ** 53, 385 **BD** 6, 33, 194

güneş *a.* Güneş ışınlarının ve ısısının etkilediği ortam. **BÖ** 19, 53, 56, 162, 169, 179², 181, 183, 290, 296², 305, 316, 320, 324, 392, 395 **BD** 10, 13, 14, 23, 32², 38, 41, 54², 58, 67, 133, 136, 140², 143², 144, 145³, 161, 182, 190, 199, 204, 210

güney *a.* Solunu doğuya, sağını batıya veren kimsenin tam karşısına düşen yön, dört ana yönden biri, cenup, kuzey karşıtı. **BÖ** 138, 180, 181, 246², 289, 307², 318, 319, 326, 330², 433 **BD** 21, 46, 48, 70, 71², 89, 93, 141, 160, 162², 170, 172, 182, 185

güngörmez *sf. mec.* Güneş ışığı almayan (yer) **BD** 58

günlerce *zf.* Pek çok gün boyunca. **BÖ** 141, 362 **BD** 17, 21, 113

günlük Üzerinden gün geçmiş veya geçecek. **BÖ** 10, 45, 115, 136 **BD** 20, 36, 40, 93, 95, 182

gür *sf.* Bol ve güçlü olarak çıkan. **BÖ** 14, 25, 28, 41, 183, 186, 272 **BD** 66, 1082- Olması gerekenden sert ve çok. (ses) **BÖ** 45, 46, 280, 305, 328, 329, 409 **BD** 21, 108, 169, 170, 178, 206 '...Sülemiş kılıcını savurarak gür sesle Dokuz Oğuzlara bağırıyor. '

gürbüz *sf.* Sağlam, güçlü, iyi gelişmiş. **BÖ** 8, 56, 342, 348, 378 **BD** 84, 126, 166

güreş *a. sp.* Belli kurallar içinde, güç kullanarak iki kişinin türlü oyunlarla birbirinin sırtını yere getirmeye çalışması. **BÖ** 41, 43³, 45⁶, 110⁵, 111², 122, 192, 203, 204⁴, 209, 214, 350, 351³, 352, 354³, 366, 367⁴, 368, 369, 370⁵, 371³, 372⁶, 373², 374², 375³, 379, 385, 429 **BD** 68, 113³, 124, 125², 126, 127⁴ **güreş tutmak** Güreşmek. **BÖ** 109, 209, 231 **BD** 94, 113², 114², 125, 126²

güreştirmek Güreş yaptırmak. **BÖ** 351², 370

güreşçi *a. sp.* Güreş yapan, güreşen kimse, pehlivan. **BÖ** 32, 45, 109, 110³, 111, 175, 186, 190², 203, 204⁶, 351, 367⁵, 370³, 371³, 372, 373², 374 **BD** 113, 124, 125², 126², 127²

güreşmek *nsz. sp.* İki kişi türlü oyunlarla birbirinin sırtını yere getirmeye çalışmak. **BÖ** 32, 42², 43², 112, 176, 192, 202, 341, 351, 352⁵, 354, 367⁴, 370², 372, 378 **BD** 113², 114², 126², 127, 128, 180, 186

gürlemek *nsz.* Kalın ve gür ses çıkarmak. **BÖ** 15, 16, 82, 86², 213, 292, 304, 328, 411, 414, 418, 434 **BD** 27, 49², 50, 52, 66, 72, 95, 169

gürlük *a.* Gür olma durumu. **BÖ** 396

gürültü *a.* Aralarında uyum bulunmayan düzensiz seslerin bütünü, patırtı, şamata. **BÖ** 85, 121, 132, 249, 291, 295², 304, 366, 408, 414, 417, 425² **BD** 5, 10, 78, 90, 133, 157 **gürültü yapmak (koparmak-etmek)** Düzensiz ve rahatsız edici sesler çıkarmak. **BÖ** 121, 295² **gürültü kopmak** Düzensiz ve rahatsız edici ses çıkmak. **BÖ** 287 **gürültü etmek** Düzensiz ve rahatsız edici sesler çıkarmak. **BD** 58, 71, 141, 162², 173

gütmek Bir düşüncüyü veya bir ilkeyi gerçekleştirmeye çalışmak. **BÖ** 370, 383 **BD** 160

güven *a.* Korku, çekinme, kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu, itimat. **BÖ** 215², 219, 335 **BD** 42, 126, 195

güvenilir *sf.* Güven duygusu veren, güvenilen, itimatlı. **BÖ** 393

güvenlik *a.* Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet. **BD** 8

güvenmek Güven duymak, güveni olmak, itimat etmek. **BÖ** 39, 46, 47, 55, 78, 109, 119, 125, 126, 131, 177², 222, 225, 286, 313, 335², 337, 389, 429 **BD** 20, 43, 82, 154

güvensiz *sf.* Başkalarına güvenmeyen, itimatsız. **BÖ** 233

güz *a.* Sonbahar. **BÖ** 56, 231, 264 **BD** 76, 82, 131, 137, 144²

güzel 1-*sf.* Göze ve kulağa hoş gelen, hayranlık uyandıran, çirkin karşıtı. **BÖ** 5², 6, 13, 23, 34², 40, 56⁴, 58³, 59³, 60, 61, 62³, 65, 73², 77, 86, 94, 95, 110, 126, 127, 129, 130, 144, 150, 181, 183, 186, 214, 216, 217, 219, 227, 229, 260, 261, 262, 263², 264⁶, 265³, 283, 313, 318, 339, 340, 384², 404, 406, 420, 428², 434 **BD** 18², 28, 29², 30, 31², 36, 39², 57, 59², 68, 74, 102, 104, 106, 142, 143, 147, 148, 163, 164, 183, 185, 186⁵, 192, 194², 203, 206, 2102- *zf.* Hoşa giden, beğenilen, iyi, doğru bir biçimde. **BÖ** 35, 60, 109, 124, 136, 201 **BD** 32, 40, 63, 102, 1093- *a.* Güzel kız veya kadın. **BÖ** 219, 220, 222, 223 **BD** 36, 69

güzelce *zf.* İyice, adamakıllı. **BÖ** 272

güzelim Değer verilen, sevilen şey. **BÖ** 271

güzelleştirmek Güzellik vermek, güzellik kazandırmak. **BÖ** 150

güzellik *a.* Estetik bir zevk, coşku, hoşlanma duygusu uyandıran nitelik, hüsün. **BÖ** 56², 60², 177, 219, 220, 265, 434 **BD** 23, 40, 58, 68, 98², 104, 164, 195, 200

h, H

haber *a. Ar.* Bilgi. **BÖ** 139, 140, 145², 187, 229², 233, 237, 246, 248, 262, 276², 316², 317, 381³ **BD** 42, 56, 80, 82, 83, 140, 154, 155, 156³, 190, 195, 196 **haberi olmak** Bilgisi olmak, bilmek. **BÖ** 80, 145, 267, 292, 315, 433² **haber getirmek** Herhangi bir durum hakkında bilgi vermek. **BÖ** 145, 232, 307 **BD** 83, 143 *‘İşbara Alp! Sanırım kötü bir haber getirdin.* **haber vermek** Bir olayın, bir durumun belirtisi olmak. **BÖ** 178, 350 **BD** 83, 141, 175, 192 **haber almak** Kendisine bildirilmek, öğrenmek, bilgi edinmek. **BÖ** 237, 299, 341 **BD** 71, 130, 156, 157, 167, 196, 199

habersiz *sf.* Haberi olmayan, haber almamış, hiçbir bilgisi olmayan, bihaber. **BÖ** 224 **BD** 80

ha bire (*doğ.*) **habire** Durmadan, ara vermeden, arka arkaya, sürekli olarak. **BD** 124

had *a. Ar. esk.* Sınır, uç. **haddini bildirmek** Sert bir karşılıkla uslandırmak, yola getirmek, cezalandırmak. **BÖ** 165

hademe *a. Ar.* Odacı. **BÖ** 333

hadise (*doğ.*) **hâdise** *a. Ar.* Olay. **BD** 130

hafif 1-Gücü az olan, belli belirsiz. **BÖ** 216, 394, 395, 403 **BD** 173, 187,

213²2- Önemli olmayan. **BÖ** 326², 327, 425 **BD** 49, 174

→ *hafif hafif*

hafif hafif *zf.* Yavaş yavaş, ağır ağır. **BD** 187

hafifçe *zf.* Hafif olarak, hafif bir biçimde, belli belirsiz. **BÖ** 119, 349 **BD** 49, 57, 124, 181, 212

hafiflemek Etkisi, gücü azalmak. **BÖ** 177, 372, 411 **BD** 123

hafta *a. Far.* Birbiri ardınca gelen yedi günlük dönem. **BD** 101²

hain *sf. Ar.* Hıyanet eden (kimse) **BÖ** 424

hak 1- *a. Ar.* Adalet. 2- *a. Ar.* Verilmiş emekten doğan manevi yetki. **BÖ** 164², 167, 178, 191, 237, 254, 287², 312, 344, 373, 404 **BD** 14³, 15, 49⁴, 50, 52³, 208 **hak kazanmak** Emeginin karşılığını alabilecek duruma gelmek. **BÖ** 146 **hakkını vermek** Gereğini bütün olarak yerine getirmek. **BÖ** 146 **hakkından gelmek** Yenmek, öç almak, cezasını vermek. **BÖ** 220, 315, 347 **BD** 28, 47² **hak etmek** Bir başarı dolayısıyla ödüllendirilmek. **BÖ** 233 **hak vermek** Birinin düşüncesini, davasını, iddiasını doğru bulmak. **BD** 104

hakaret *Ar.* Küçültücü söz ve davranış. **BÖ** 433 **hakarete uğramak**

Biri tarafından söylenen aşağılayıcı, kötü sözü duymak. **BÖ** 128, 312 ‘*Şen-king alay edeyim derken hakarete uğrayınca kızardı.*’

hakem *a. sp. Ar.* Karşılaşmaları, yarışmaları kurallara uygun ve yansız olarak yöneten kimse. **BÖ** 373

hakemlik 1- *a.* Hakemin görevi, yargıcılık. **BÖ** 367, 3702-Hakem olma durumu. **BÖ** 367

hakikaten *zf.* Gerçekten. **BÖ** 6

hakiki *sf. Ar.* Gerçek. **BD** 113

hakim *sf.* Egemenliğini yürüten, buyruğunu yürüten, sözünü geçiren. **hâkim olmak** Buyruğunu yürütmek, egemenliğini sürdürmek. **BÖ** 12, 290

hâkimiyet *a. Ar.* Egemenlik. **hâkimiyet altına girmek** *mec.* Bir kişinin veya bir devletin egemenliğini kabul etmek. **BD** 8 ‘*Türkeli Sirtarduşların hâkimiyeti altına girmişti.*’

hakkında *zf.* İlgili olarak, üzerine. **BÖ** 310, 357, 358, 362, 379, 402, 404 **BD** 8², 9, 36, 78, 94, 117, 140, 147, 154, 160, 168, 194, 196³, 197, 198

haklamak *tkz.* Bozmak, perişan etmek, yenmek. **BÖ** 131, 271, 301, 320 **BD** 88

haklı *sf.* Hakka uygun, doğru, yerinde. **BÖ** 11, 300, 303, 405 **haklı olarak** *sf.* Yerinde iş yapmak, uygunluk. **BÖ** 49 ‘...Çin subayların yüzüne haklı olarak bakamıyor, çok sinirli görünüyordu.’

haksızlık *a.* Hak ve adalete aykırılık. **BÖ** 223, 286, 288

hâl 1-*a.* Bir şeyin içinde bulunduğu şartların veya taşıdığı niteliklerin bütünü, durum, vaziyet. **BÖ** 5, 14, 29, 43, 46, 47⁴50, 56, 71², 72³, 74, 79, 84, 90, 95, 102, 104, 110, 111, 113, 116, 117, 119³, 127, 136, 139, 140, 141, 145, 155, 156, 158, 160, 163, 164, 166, 167, 170², 175, 176², 179, 186, 191, 193, 194, 195², 198, 201, 204², 206³, 207, 210, 215, 217, 218, 219², 220, 222², 223, 227, 229, 235, 241, 243², 245, 246, 247, 258, 260, 262, 269, 270, 280, 282², 288, 291, 293, 299, 301, 310, 311, 312, 314², 318, 319, 320, 321, 325, 326², 327³, 328, 330², 333, 336, 337, 338, 341, 342², 346, 358², 370, 405², 420, 427² **BD** 32, 59, 67, 75², 79, 80, 100, 101³, 102, 103, 108, 148, 149, 157, 161, 183, 186, 196, 203², 2052- *a.* Şekil. ‘*Ceketleri kaftan, iskarpinleri çizme hâline gelmişti.*’ **BÖ** 8, 60, 179, 222, 303, 405, 416 **BD** 123, 126, 147 (...)**hâlini almak** Herhangi bir duruma gelmek. **BÖ** 206, 237, 333, 406, 408 **BD** 126, 180, 185, 188, 195 (...)**hâline gelmek** Gibi olmak. **BÖ** 363, 420 **BD** 20, 72, 101, 103, 163, 196 **hâli kalmamak** Gücü, takati, eski durumu olmamak. **BÖ** 373 **BD** 55, 91**hâl almak** Tavır takınmak, tavır değiştirmek. ‘*Fu-lin oynak bir hal aldı.*’ **BÖ** 74, 79, 351

hâlâ *zf.* Şimdiye kadar, o zaman kadar, henüz. **BÖ** 6, 27, 37, 39, 111, 118, 119, 130, 134, 144, 166², 207², 220, 270, 280², 284, 327, 329, 330³, 334, 336, 362, 396, 401, 408², 409², 410,

422, 424³, 428, 431, 432², 434, 435² **BD** 26, 27, 30, 33, 38, 57, 77, 78, 80, 87, 98, 102, 104, 108, 109, 157, 170, 190, 203, 205, 209, 210

halbuki bağ. Oysa. **BÖ** 7, 53, 56, 69, 82, 102, 166, 177, 195, 219, 221, 292, 361, 382 **BD** 44, 72, 101, 154, 156, 161

halk a. Ar. Aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu, folk. **BÖ** 7, 43, 246, 358, 367², 370, 371 **BD** 6, 99, 147

halka a. Ar. Çember biçiminde dizilmiş topluluk. **BÖ** 8, 46, 50 **BD** 35

hâlsiz sf. Bitkin, dermansız, takatsiz. **BÖ** 179, 273

hâlsizlik (doğ.) halsizlik a. Hâlsiz olma durumu, bitkinlik, dermansızlık, takatsizlik. **BÖ** 316

halt a. esk. Uygun olmayan, beğenilmeyen şey. **halt yemek** Halt etmek. **BÖ** 112

hamaset a. esk. Yiğitlik, kahramanlık, cesaret. **BÖ** 8

hamle a. Ar. İleri atılma, atılım, saldırı. **BÖ** 8, 36, 419, 420 **BD** 99, 123, 124

Han a. tar. Doğu ülkelerinde yerli beyler ve Kırım girayları için kullanılan unvan. **BÖ** 31, 180, 232, 238⁶, 239², 242, 244², 274², 290 **BD** 184²

hangi sf. İki veya daha çok şeyden bir tanesini belirtecek bir cevap istemek

için kullanılan soru sıfatı. **BÖ** 7², 33, 64, 72, 83, 105², 120, 121, 163, 175, 211², 212, 287, 311, 343² **BD** 7, 16², 24², 26, 34, 148, 150²

hanım a. Kız ve kadınlara verilen unvan, bayan. **BÖ** 238³ **BD** 30², 34

hani zf. ‘Nerede, ne oldu, nerede kaldı’ anlamlarında kullanılan bir söz. **BÖ** 113

hapis a. Ar. Bir yere kapatıp salıvermeme. **BÖ** 290²

hapsedilmek nsz. Hapsetme işi yapılmak. **BÖ** 281

hapsetmek (hapis Ar. + etmek Tr.) Bir yere kapatıp salıvermemek. **BÖ** 299

haraç a. Ar. Bir yerden, bir kimseden zorbalıkla alınan para. **BD** 66, 196

harami a. esk. Ar. Hırsız, haydut, eşkıya. **BD** 9

hararetlenmek Herhangi bir konuda çok heyecanlı olmak, coşmak. **BD** 98

hararetli sf. Coşkun, ateşli, canlı. **BÖ** 256, 301

harcamak Bir şey yapmak için kullanmak, tüketmek. **BÖ** 104, 240, 320, 372, 373², 389 **BD** 34, 60

harcanmak nsz. Harcama işi yapılmak, harcama işine konu olmak. **BD** 35, 73

hareket a. Ar. 1-Davranış, tutum. **BÖ** 5, 7², 40, 50, 111, 128, 144, 178, 262, 314, 315, 383 **BD** 126, 144, 149, 151, 155, 164, 169², 2122-Vücudu

oynatma, kıpırdatma veya kımıldama. **BÖ** 195², 273, 365 **BD** 48, 121, 122, 211 **harekete geçmek** Bir işi yapmaya başlamak, bitirmek amacı ile bir işe girişmek. **BD** 46, 70, 71, 72, 199 **hareket etmek** 1-Yola gitmek, yola çıkmak. **BD** 712- Davranmak. **BD** 160, 173, 174, 176

hareketli *zf.* Canlı, sürükleyici, heyecanlı. *'Kaç gündür şu dahiyane klasikleri okumaktan ve anlamağa çalışmaktan öyle bir dımağ yorgunluğuna tutuldum ki, dedi, eğer eserine başladsın ve hele hareketli bir başlangıcı varsa, kuzum biraz anlat da kendime geleyim.'* **BÖ** 8 **BD** 127

hareketsiz *sf.* Hareket etmeyen, yerinden kımıldamayan, durgun, durağan. **BÖ** 122, 171, 247, 287, 302, 397 **BD** 59, 71, 166, 187, 190, 212

hareketsizlik *a.* Hareketsiz olma durumu. **BÖ** 52

hasıl *sf.* *Ar.* Olan, ortaya çıkan, görünen. **hasıl olmak** Ortaya çıkmak, türemek. **BD** 114

hasım *a.* *Ar.* Düşman, yağı. **BD** 74, 124², 125

hasret *a.* *Ar.* Özlem. **hasret kalmak** Özlemek. **BD** 35, 110

hasta *sf.* *Far.* Hastalık, kaza veya yaralanma dolayısıyla fizik veya ruh sağlığı bozulmuş ve tedavi edilmesi gereken kimse, rahatsız. **BD** 22, 113, 160

hastalık *a.* Organizmada birtakım değişikliklerin ortaya çıkmasıyla sağlığın bozulması durumu, rahatsızlık, illet, maraz. **BÖ** 7, 360 **BD** 17

haşlanmak *nsz.* Haşlama işi yapılmak. **BD** 19

haşlanmış Haşlama yöntemi kullanılarak yapılan. **BD** 133 *'Parsla Börü yan yana oturmuşlar, haşlanmış darı ile kurut yiyorlardı.'*

hat Yol, yöntem. *'...çok uğraştığım için olacak milletlerin hareket hatlarının neye dayandığını aramakla çok vakit harcadım.'* **BÖ** 7

hatıra. *Ar.* Birine karşı duyulan sevgi, saygı. **hatırını kırmak** Üzmek, gücendirmek. **BÖ** 245 **hatırına gelmek** Hatırlamak, aklına gelmek. **BD** 64

→ *hatırı sayılır*

hatırı sayılır Önemli, saygın, saygıdeğer. **BD** 140

hatıra (doğ.) hâtıra *a. ed.* *Ar.* Anı. **BÖ** 199, 395, 420, 431 **BD** 16², 17, 18², 32³, 40, 55, 106, 117, 167

hatırlamak Anımsamak. **BÖ** 9, 63, 108, 116, 122, 123, 141, 175, 176, 178, 179, 182, 215, 216, 241², 255, 261, 264, 278, 333², 336, 373, 394, 430²**BD** 12², 16⁶, 17⁴, 18, 30, 32, 58, 68, 80², 84, 108, 117, 134, 140, 154, 179, 183, 184, 201, 210

hatırlatmak Anımsatmak. **BÖ** 293, 334, 380, 384, 389, 393, 420 **BD** 29, 112

hatta *zf.* Üstelik, ayrıca. **BÖ** 6, 7, 24², 34, 49, 56, 59, 79, 113², 138, 146, 147², 164, 167, 175, 178, 195, 209, 217, 231, 256, 262³, 263, 270, 288², 302, 308, 313, 325, 350, 351, 359, 367, 379, 382, 384, 395, 406, 410 **BD** 16, 17³, 22, 27, 29, 32, 34, 44, 48, 54, 58, 67, 74², 102, 106, 136, 148, 180², 189, 193, 196, 203

hava *a. Ar.* 1-Çevreyi kuşatan boşluk. **BÖ** 20, 34, 35, 48, 49, 56, 110, 124, 152, 175, 188, 193, 304, 330, 397, 414, 421 **BD** 28, 33², 66, 125, 127, 133, 172, 173, 2022- Durum, ortam, çevre, muhit, atmosfer, ambiyans. **BÖ** 64, 82, 126, 200, 318 **BD** 98, 1163- Görünüş, davranış, söz vb. için bir kimsenin durumunu belirten özellik. **BÖ** 387, 434 **BD** 7

→ *havadan sudan*

havadan sudan *sf.* Önemsiz olan. **BD** 166 'Binbaşı Kadır Bağa sık sık kendisini görüyor ve havadan sudan bazı şeyler konuşuyordu.'

havuz *a. Ar.* Su biriktirme, yüzme, çevreyi güzelleştirme vb. amaçlarla altı ve yanları mermer, beton benzeri şeylerden yapılarak, içine su doldurulan, genellikle üstü açık yer. **BÖ** 334 **BD** 148

hayal *a. Ar.* Zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey, imge, hülya. **BÖ** 231, 404, 432 **BD** 12, 17, 18⁴, 32², 67², 109,

131, 179 **hayal kırıklığı** *a.* Çok istenilen veya umulan bir şeyin gerçekleşmeyişinden doğan üzüntü. **BÖ** 311

hayalet *a. Ar.* Gerçekte var olmadığı hâlde bazen görüldüğü sanılan peri, hortlak vb. görüntüler. **BÖ** 434 **BD** 9

hayat *a. Ar.* 1-Hayat biçimi, içinde yaşanılan şartların bütünü, yaşantı. **BÖ** 7⁴, 72, 272, 317, 422², 427, 431, 433 **BD** 9, 15, 22, 55, 59, 77, 113, 137, 144, 199, 207, 210, 2122- *a.* Canlı, sağ olma durumu. **BD** 85 **hayatta kalmak** Yaşamak. **BD** 20 **hayatını kazanmak** Geçimini sağlamak. **BD** 55

haydi *ünl.* İsteklendirmek, çabukluk belirtmek için kullanılan bir söz, hadi. **BÖ** 15, 16, 39², 40, 58, 62, 101, 131, 154, 155, 161, 163, 271, 287, 289, 380 **BD** 50, 103, 108

haydut *a. Ar.* Silahlı soygun yapan, yol kesen kimse. **BD** 7

hayır-I Olumsuz cümlelerde anlamı pekiştiren bir söz. **BÖ** 7, 58, 67², 71, 74, 78, 80, 88, 90, 93, 96, 98, 107, 120², 140², 146, 174, 191, 196, 211, 212², 216, 239, 242, 244, 262, 263, 274, 275², 337, 342, 359, 366, 368, 385, 388² **BD** 11, 13, 14, 16², 17, 30, 81, 83, 84, 85, 86, 111, 134, 135², 139², 143, 184, 185, 189, 197

hayır-II *a. Ar.* İyilik, karşılık beklenmeden yapılan yardım. **hayır kalmamak** İşe yarar durumu kalmamak, artık işe yaramaz olmak. **BÖ** 154, 419 **BD** 180

haykırış Haykırma sesi. **BÖ** 50, 122, 158, 160, 295, 303, 320, 327, 343, 407, 408, 409, 414 **BD** 21, 58, 68, 78, 173, 174

haykırışma *a.* Haykırışmak durumu. **BÖ** 321

haykırmak Çağırarak, seslenmek. **BÖ** 13, 14, 16, 26², 27, 32, 37, 42, 47, 50, 86, 107, 118, 128, 129, 146, 154², 156, 158, 178, 205, 207, 226, 228, 229, 254, 266, 287, 289, 292, 314, 320, 321, 328, 340², 344², 347, 373, 405, 408, 410, 412, 422, 431, 434 **BD** 21, 44, 48², 49², 50, 58, 66, 75, 79, 106, 108, 142, 155, 159, 169, 170, 174, 206, 211²

hayli *zf.* *Far.* Oldukça. **BÖ** 251

hayret *a.* *Ar.* Beklenmedik, garip bir şeyin sebep olduğu şaşkınlık, şaşırma. **BÖ** 365², 396, 422 **BD** 145, 187, 190 **hayret etmek** Şaşmak, şaşırarak, şaşakalmak. **BÖ** 239 **hayrette bırakmak** Şaşmasına sebep olmak. **BD** 165 **hayrete düşmek** Şaşakalmak, şaşırarak. **BD** 187

hayretle *zf.* Şaşkın bir biçimde. **BÖ** 179, 388, 396 **BD** 11, 59, 134, 155, 183, 194, 205

haysiyet *a.* *Ar.* Değer, saygınlık, itibar. **haysiyetine dokunmak** Onuru incinmek. **BÖ** 371

hayvana. Duygu ve hareket yeteneği olan, içgüdüleriyle hareket eden canlı yaratık. **BÖ** 12², 13, 16, 61, 105², 167, 172, 174², 210, 285, 287, 294, 302 **BD** 10

hazır *zf.* Bir işi yapmak için gereken her şey tamamlanmış olarak. **BÖ** 34, 41, 170, 183, 266, 380 **BD** 197 **hazır olmak** Hazır durumda bulunmak. **BÖ** 254, 309, 419 **BD** 173, 211 **hazır bulunmak** Bir şeyi hemen yapabilecek durumda olmak. **BÖ** 391 **BD** 47

hazırlamak 1- Sebep olmak, yol açmak. **BÖ** 82- Önceden düzenlemek. **BÖ** 23, 122, 160, 215, 265, 392 **BD** 71, 87, 147, 164, 173

hazırlanmak *nsz.* Hazır duruma getirilmek. **BÖ** 150, 160, 183, 187, 223, 227, 238, 240, 262, 267, 381, 387, 420 **BD** 31, 46, 48, 64, 74, 147, 156, 167, 172, 174, 199

hazırlatmak Hazır duruma getirmek. **BÖ** 137 **BD** 148, 194

hazırlık *a.* Hazırlanmak için gereken şey veya durumların bütünü. **BÖ** 190, 293, 310 **BD** 96, 132

hazin *sf.* *Ar.* Hüzünlü. **BD** 18, 67, 103, 107

→ *hazin hazin*

hazin hazin *zf.* Üzüntülü bir biçimde. **BD** 13, 103 '*Dışarda, dere kıyısındaki koyunlardan biri hazin hazin meledi.*'

hazine *a.* *Ar.* Altın, gümüş, mücevher vb. değerli eşya yığını, büyük servet. **BD** 10, 79²

hecelelemek Bir sözcüğün hecelerini teker teker söylemek. **BÖ** 362

hedef *a.* Nişan alınacak yer, nişangah. **BÖ** 35, 203³, 223, 254 **BD** 73, 74, 120³, 121, 200

hediye *a.* Ar. Armağan. **BÖ** 64, 65, 66, 108, 198, 199, 214², 232, 238 **hediye etmek** Armağan etmek. **BÖ** 7

hekim *a.* İnsanlardaki hastalıkları teşhis ve onları ilaçlarla veya bazı araçlarla tedavi eden kimse, doktor, tabip. **BÖ** 7, **BÖ** 8

helal *sf. din b. Ar.* Dinin kurallarına aykırı olmayan, dinî bakımdan yasaklanmamış olan, haram karşıtı. **helal olsun** (*doğ.*) **helâl olsun** 'hakkımı helal ediyorum' anlamında kullanılan bir söz. **BD** 12

hele *bağ.* Özellikle. **BÖ** 7, 8, 47, 59, 66, 71, 104, 106, 119, 127², 180, 195, 204, 217, 222², 231, 248, 263, 264, 275, 278, 286, 296, 299, 339, 340, 368, 371², 384 **BD** 5, 9², 29, 87, 95, 160

hem *bağ.* Bir kimseyi uyarmak, bir şeyi açıklamak veya anlamını güçlendirmek için 'özellikle, zaten, bir de, şurası da var ki' anlamında kullanılan bir söz. **BÖ** 6, 7², 9, 10, 17², 32, 49, 56, 59, 64, 87², 112, 118, 148², 160, 162, 202, 214, 217, 229², 253, 254, 259, 263, 272⁴, 292, 293, 294, 310, 330², 339, 363, 369, 389, 403², 422² **BD** 8, 17, 31², 34, 43, 88, 101, 119, 133, 136, 186, 191², 199, 204 **hem de** Anlamı güçlendirmek, bir veya daha çok ögeye bir başkasının da eklendiğini belirtmek için kullanılan bir söz. **BÖ** 56, 64, 83, 95, 100, 112, 117, 118, 160, 162, 164, 166, 170,

202, 214, 217, 231, 292², 293, 294, 310, 329, 339, 363, 369, 371, 372², 376, 389, 403, 422² **BD** 8, 17³, 30, 34, 88, 101, 113, 119, 133², 136, 184², 186, 199, 204

hemen 1- *zf. Far.* Çabucak. **BÖ** 6, 15, 28, 35², 41, 46, 51, 77, 90², 119, 120, 122, 129², 130², 136, 141, 145, 146, 156, 158, 165, 167, 182, 187, 189, 205, 206², 207², 230, 244, 247, 253, 258, 261, 267, 270, 276, 289, 292, 309, 312, 314, 365², 366², 392, 421 **BD** 7, 47, 50, 57, 70, 71, 75, 103, 124, 127, 131, 141, 149, 151, 156, 167, 173, 181, 186, 197, 203, 210² 2- Aşağı yukarı. **BÖ** 239, 313 **BD** 74, 113, 119², 166, 167

→ **hemen hemen**

hemen hemen *zf.* Nerede ise, az zaman sonra. **BÖ** 47, 161, 206, 246, 272², 320, 350, 359 **BD** 91, 119

henüz 1- *Far.* Daha, hâlâ. **BÖ** 357, 407 **BD** 99, 103, 107, 162, 176 2- *zf.* Az önce, daha şimdi, yeni. **BD** 122

hep birden *zf.* Toplu olarak, cümleten. **BÖ** 6, 25, 64, 141, 149², 201, 284, 370, 404, 415, 419, 421

hep *zf.* Hiçbiri dışta tutulmamak veya eksik olmamak üzere, bütün, tam olarak. **BÖ** 23, 40, 63, 79, 113, 118, 134, 136, 144, 148, 162, 172, 179, 181³, 186, 194, 195³, 200², 203, 207, 219, 246, 258, 264, 282, 285, 301, 307, 327, 336, 374, 380, 382, 387, 393, 406 **BD** 22, 32, 34, 40², 92, 109, 124, 135, 141, 167, 203

hepsi *zm.* Bütünü, tamamı, cümlesi. **BÖ** 5, 8², 12², 19, 32², 36, 40, 45, 58, 59, 62, 66, 69, 79, 80, 81, 82, 91, 119², 131, 134², 136, 144, 147, 148, 152, 155, 158², 161, 166, 175, 180, 184, 187, 192, 196³, 201, 205², 206, 211, 216, 219, 223, 226, 232, 233, 235, 239, 264, 270, 271, 279, 280, 285², 286², 287, 295, 306, 313, 318, 327, 328, 333, 335, 336², 339, 340, 341, 343, 344, 346, 364, 371, 374, 375, 387, 390, 393³, 402, 412, 417, 418, 419, 430²**BD** 8, 19, 22, 23, 28, 30, 40, 48, 52, 63, 70, 80, 95, 100, 102, 103, 108², 111, 113, 119, 127, 134, 140, 149, 162, 191, 193, 204

herhalde (*doğ.*) **her halde** Belki. **BÖ** 140, 213, 259, 293, 294, 297, 321, 326, 365, 367, 421 **BD** 5², 9, 16, 17, 20, 33, 57, 58, 67, 80, 83, 88, 96, 168, 179

herhangi (*doğ.*) **her hangi** *zf.* Belli olmayan, özellikleri iyice bilinmeyen, rastgele. **BÖ** 56, 301², 302, 383, 402 **BD** 164

her ne kadar *zf.* Başına getirildiği şartlı cümledeki yargının doğru veya doğal görüldüğünü fakat bunun yeterli olmadığını anlatan bir söz. **BÖ** 363 **BD** 160

her *sf.* *Far.* Önüne geldiği ismin benzerlerini ‘teker teker hepsi, birer birer hepsi’ anlamıyla kapsayacak biçimde genelleştiren söz. **BÖ** 7², 8, 16⁴, 19, 23, 25, 46³, 49², 50, 53, 54, 56, 58², 61, 63, 66, 68, 70, 71, 79², 82, 84, 88, 113, 116, 119, 127, 134, 138², 152, 155, 166², 172, 174, 176², 185, 195, 197, 202, 203², 207², 209, 212,

217, 220², 221, 222, 227, 231, 234, 238, 240, 245, 259, 265, 266, 270, 278, 284, 290, 303, 305², 308, 312², 325², 328, 330, 333, 334, 335², 336, 338, 350, 353, 354, 357², 359, 360², 361, 363, 367³, 371, 379³, 381, 382², 383³, 384, 386, 387, 389⁵, 391, 395, 397², 398, 402, 408², 414, 422, 428, 432 **BD** 5², 11, 12, 16, 20, 21, 22, 32, 35, 36, 38², 39, 41, 48, 56, 59, 65, 72³, 73, 74³, 77², 92, 101, 102, 105, 106, 107, 109, 114², 145², 148, 156, 158, 164, 166², 172², 173, 180, 182, 184, 190, 197², 199, 203, 204, 208², 211²

herif *a. mec. Ar.* Adam. **BÖ** 37, 44, 116², 118², 120, 121, 130, 138, 141, 143, 147, 165, 166, 291, 314, 364, 365², 412 **BD** 5², 28, 79²

herkes *zm.* İnsanların bütünü. **BÖ** 5, 15, 16, 26, 29, 35², 45, 46², 49², 54, 63, 72, 78, 86, 136, 166, 174, 188, 189, 195, 204³, 222, 223, 224, 241, 257, 258, 259, 267, 271³, 279, 293, 294, 296, 299, 318, 330, 353, 361, 366, 367, 370, 394, 403, 404, 419 **BD** 13, 15, 23, 34, 38, 59, 100, 141, 148, 150², 160, 173, 179, 186, 190, 197, 201, 208

hesap 1- *a. Ar.* Bir girişimin, bir işin başarıya ulaşması için alınan önlemlerin bütünü. **BÖ** 286²**BD** 182- Bir başkasının adına yapılan iş. **BD** 18 ‘Arkadaşlarının hesabına bir iki kılıç dürtüşü yaparak durumu düzeltiyordu.’ **hesaba katmak** Dikkate almak, göz önünde bulundurmak. **BÖ** 198, 412 **hesap vermek** Herhangi bir davranışın sebebini açıklamak, anlatmak. **BÖ** 289

hesabını görmek Cezalandırmak. **BD** 21 **hesap sormak** Bir konuda açıklama ve savunma istemek, sorumlu tutmak. **BD** 208

hesaplamak Bir şeyi, bir durumu ayrıntılı bir şekilde düşünmek, hesap etmek. **BÖ** 384, 387, 398 **BD** 23, 38, 174, 177

hesaplaşma *a.* Hesaplaşmak işi. **BD** 40, 68

hesaplaşmak *nsz.* Birbirindeki alacakla vereceğin hesabını yapmak. **BÖ** 420 **BD** 98

hesaplı *sf.* Ölçülü davranan, ölçülü. **BD** 99

hesaplılık *a.* Hesaplı olma durumu. **BÖ** 420

hey ünl. Seslenmek veya ilgi ve dikkat çekmek için söylenen bir söz. **BÖ** 284³, 285², 410 **BD** 169, 211

heybet *a. Ar.* Büyüklük, ululuk, azamet. **BÖ** 405

heybetli *sf.* Görünüşü korku ve saygı uyandıran. **BÖ** 8, 47, 305, 349

heyecan *a.* Sevinç, korku, kızgınlık, üzüntü, kıskançlık, sevgi vb. sebeplerle ortaya çıkan güçlü ve geçici duygu durumu. **BÖ** 6, 147, 204, 219², 222, 425 **BD** 72, 157

heyecanlanmak *nsz.* Herhangi bir nedenle güçlü, geçici bir duygulanımdan etkilenmek, heyecana gelmek, coşmak. **BÖ** 82², 178, 216, 281 **BD** 5, 18, 35, 56, 60, 65, 99, 119, 200

heyecanlı Heyecan veren. **BÖ** 50, 224, 386 **BD** 7², 163

heyet *a. Ar.* Kurul. **BÖ** 62 **BD** 133, 136

heykel *a. Ar.* Taş, tunç, bakır, kil, alçı vb. maddelerden yontularak, kalıba dökülerek veya yoğrulup pişirilerek biçimlendirilen eser, yontu, statü. **BÖ** 26

hıçkırık *a.* Çok yemek yeme veya sinirsel bir nedenle ve istemsiz olarak diyafram kasının kasılmasıyla hava akciğerlere geçerken boğazdan çıkan ve düzgün aralıklarla tekrarlanan ses. **BÖ** 381 **BD** 203

hıçkırmak *nsz.* Boğazdan hıçkırık sesi çıkarmak. **BÖ** 381 **BD** 203

hımbıl *sf.* Uyuşuk, tembel. **BÖ** 141

hımbıllık Hımbıl olma durumu. **BÖ** 37

hınç *a.* Öç alma duygusu ile dolu öfke, kin, gayz. **BD** 80

hınçlı *sf.* Hıncı olan, öfkeli. **BÖ** 396

hırçınlaşmak *nsz.* Hırçınlık etmek, hırçın davranmak. **BD** 102

hırçınlık *a.* Hırçın olma durumu. **BD** 139

hırpalamak Örselemek. **BÖ** 304 **BD** 157

hırs *a. Ar.* Öfke, kızgınlık. **BÖ** 287, 321 **BD** 50, 209 **hırsını alamamak** Öfkesini yenememek. **BD** 50

hız *a.* Çabukluk, sürat. **BÖ** 12, 13, 16², 20, 35, 147, 159, 171, 177, 205, 215, 223², 225, 234², 303, 307, 333, 337, 373, 406, 421, 429, 431, 432 **BD** 22, 64, 72², 151, 169, 173³, 174, 176, 177, 180, 186, 195, 209, 210 **hızını alamamak** Hızla gidişini yavaşlatamamak. **BÖ** 224 **hız vermek** Hızını artırmak, hızlandırmak. **BÖ** 225, 394

hızla *zf.* Çabucak. **BÖ** 13, 47, 88, 105, 127, 130, 158, 160, 241, 243, 246, 249, 258, 259, 260, 271, 287, 293, 304, 310, 314, 318, 319, 320, 342, 373, 391, 407, 411, 424, 426, 428, 429 **BD** 6, 22, 40, 45, 50, 75, 76, 94, 105, 106, 120, 126, 127², 128, 170, 172², 173, 174, 175², 177, 182, 185, 186, 199, 202, 207², 208², 212

hızlandırmak Hız verilmek, hızı artırılmak. **BÖ** 344 **BD** 54, 169

hızlanmak *nsz.* Hız almak, hız artmak. **BÖ** 34, 150, 193, 204⁴, 225, 303, 410 **BD** 119

hızlı *zf.* Çabucak. **BÖ** 12, 36, 118, 125, 132, 166, 184, 203, 224, 270, 304, 310, 340, 383, 406, 408, 420 **BD** 28, 49, 59, 92, 124, 132, 151², 200

→ *hızlı hızlı*

hızlı hızlı *zf.* Süratli bir şekilde. **BÖ** 121 'Çalık yeniden torbasını doldurduğu 20 kuşla hızlı hızlı dönüyordu.'

hiçbir (*doğ.*) **hiç bir** *sf.* Bir addan önce getirilerek o adın bildirdiği varlıktan bir tanesinin bile olmadığını anlatan bir söz. **BÖ** 23, 33, 35, 36, 46,

56, 95, 100, 116, 134, 154, 170, 171, 178, 187, 190, 191, 198, 203, 207, 212, 241, 247, 248, 273, 283², 285, 294, 299, 311, 317, 322, 324, 326, 335, 352, 362, 364, 386, 396, 403, 425 **BD** 8², 10, 11, 15, 18, 21, 22, 31, 38², 39, 47, 58, 59³, 64, 82, 83, 96, 98, 104, 114, 126, 127, 130, 133², 136², 137, 139, 144, 149, 151, 154, 162, 181, 190, 193, 197, 210²

hiç *zf.* *Far.* Olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamı pekiştiren bir söz. **BÖ** 8, 16, 37, 39, 43, 44, 47, 48², 49, 51, 56, 58², 60², 62, 63, 71², 72, 74, 87, 88², 99, 112, 117, 118, 124, 125, 128, 153, 167, 169, 171², 172, 175², 176, 178, 181², 186, 198, 200, 203², 206, 209, 210², 215, 216, 220, 224², 225, 229, 234², 237, 243, 244, 247, 248, 249, 259, 261, 262², 264, 265², 269, 272, 275, 284, 289, 291, 310, 328, 334², 340³, 341, 342, 350, 361, 367, 371², 372, 373, 374, 383, 384, 396, 414, 416, 421, 424, 426, 429, 430², 433 **BD** 16, 18, 38, 39, 42, 52, 53, 76, 101, 102, 109, 124, 126, 133, 135, 138, 140, 143, 144, 148, 150², 154, 160, 161, 162, 169, 170, 186, 189, 191, 193, 195 **hiç saymak** Önemsememek, önem vermemek. **BÖ** 280

→ *hiç yoktan iyidir, hiç değilse, hiç olmazsa*

hiç yoktan iyidir 'elde bulunanla yetinmek gerekir' anlamında kullanılan bir söz. **BÖ** 266

hiç değilse 1-Önemli olmasa bile, başka bir şey olmasa bile. **BÖ** 5²- En azından. **BÖ** 104, 207, 309, 346, 392 **BD** 126, 208

hiç olmazsa En azından. **BÖ** 23, 121

hiç kimse *zm.* Bir kişi bile. **BÖ** 296, 384, 420

hikâye *a. Ar.* Bir olayı sözlü ya da yazılı olarak anlatılması. **BÖ** 7, 176, 430

hikmet Gizli sebep. **BÖ** 6, 178

hile *a. Ar.* Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun, ayak oyunu, alavere dalavere, desise, entrika. **BD** 100, 147 **hile yapmak** Aldatmak. **BÖ** 227

hilekâr *sf. Ar.* Hileci. **BÖ** 288

Hint *öz. a.* Güney Asya bölgesinde bulunan devlet. **BÖ** 357 '*Çin'in her yerini dolaştıktan başka, Tibet'e, Kora'ya, Türkeli'ne, Hind'e kadar uzanmıştı.*'

hissetmek (*hiss-Ar + etmek-Tr.*) Sezmek, farkına varmak, anlamak. **BD** 7, 76

hitap *a. Ar.* Sözü birine veya birilerine yöneltme, seslenme. **hitap etmek** Seslenmek, ...-e karşı söylemek, söz yöneltmek. **BD** 17³, 70, 131, 150

hiza *a. Ar.* Doğru bir çizgi üzerinde bulunma durumu. **BÖ** 205, 206, 207, 224 **BD** 64, 118, 119⁴, 120², 207, 208, 209, 210 **hizaya girmek** Aynı sınırdaki çizgide olmak. **BÖ** 224 '*Şeng-king*

yetişmiş, sağ gerisinden kendisiyle aynı hizaya girmeye çalışıyordu.'

hizmet *a. Ar.* Birinin işini görme veya birine yarayan bir iş yapma. **BÖ** 240, 388³ **hizmet etmek** Birinin amaçlarının gerçekleşmesini sağlamak. **BÖ** 240, 258, 389 **BD** 38², 39²

Hoay-i *öz. a.* **BD** 147³, 148², 154², 156², 157², 158³, 160³

hoca *a. Far.* Öğretmen. **BÖ** 353⁵, 357

hokkabazlık *a.* Hokkabazın yaptığı iş. **BÖ** 367

homurdanmak *nsz.* Öfke, kızgınlık, can sıkıntısıyla anlaşılabilir sesler çıkarmak. **BÖ** 121 **BD** 128²

homurtu Ayının çıkardığı sesin adı. **BÖ** 170, 171

hoplamak *nsz.* Sevinçten, korkudan, sinirden veya oyun için bulunduğu yerde havaya doğru fırlamak. **BÖ** 61, 85, 225², 235

hoş *zf.* Beğenilen, duyguları okşayan bir biçimde. **BÖ** 8, 29, 176, 201, 309, 341, 427 **BD** 119 **hoşuna gitmek** Beğenmek. **BÖ** 43, 56, 132, 233, 258, 263, 363, 367, 415 **BD** 124 **hoş görmek** Gücenilecek veya karşılık gelinecek bir davranışı hoşgörü ile karşılamak, anlayışla karşılamak, kusur saymamak. **BÖ** 49 **hoşa gitmek** Beğenilmek, bir kişiden veya bir şeyden hoşlanmak. **BÖ** 59, 275

→ *hoş geldiniz, hoş bulduk*

hoş geldiniz Gelen kişiye söylenen selamlama sözü. **BD** 21, 98, 111, 116

hoş bulduk 'hoş geldiniz' sözüne verilen karşılık. **BD** 116

hoşça *zf.* Hoş olarak, iyice, güzelce. **hoşça kal** Ayrılan bir kimsenin kalanlara söylediği bir iyi dilek sözü. **BÖ** 55, 111, 376 **BD** 41, 88, 210

hoşlanmak Hoşuna gitmek, hoş bulmak, hazzetmek, sevmek. **BÖ** 129, 200, 233, 264, 265, 288, 350, 358 **BD** 9, 34, 55, 67

hoşnutsuzluk *a.* Hoşnut olmama durumu. **BD** 9

hoyrat *zf.* *Rum.* Kaba, kırıcı, hırpalayıcı bir biçimde. **BÖ** 420

husus *a. Ar.* Konu, madde. **BD** 94, 149

huy 1-*a. Far.* Alışkanlık. **BÖ** 88 2-*a. Far.* İnsanın yaradılış ve ruh özelliklerinin bütünü mizaç, tabiat. **BD** 113 **huyunu suyunu bilmek** Bir kişinin kişiliğini, alışkanlıklarını, davranışlarını, vereceği tepkileri iyice bilmek. '*Kadın, Sançar'ın oldukça yakın komşularından olduğu için huyunu suyunu iyice biliyordu.*' **BÖ** 73 **huy edinmek** Bir davranışı alışkanlık durumuna getirmek. **BÖ** 406

huzur *a. Ar.* Ön, yan, kat, makam, yamaç. **BÖ** 434 **BD** 94, 135, 143, 144

huzursuzluk *a.* Huzursuz olma durumu. **BD** 192

hücum *a. Ar.* Saldırı. **BD** 48, 100, 109 **hücuma geçmek** Saldırıda bulunmak. **BÖ** 147 '*Cinli canını kurtarmak için canla başla çarpışıyor, hatta bazen hücumu bile geçiyordu.* **hücum etmek** Saldırmak. **BÖ** 151

hükmetmek Düşünme veya yargılama sonunda bir kaniya varmak. **BÖ** 61

hüküm *a. Ar.* Yargı. **hüküm vermek** İyice düşündükten sonra bir karara varmak. **BD** 78

hülya *a.* Tatlı düş, hayal. **BÖ** 220 **BD** 114, 143

hüner *a. Far.* Beceri isteyen ustalık, beceriklilik. **BÖ** 366² **hüner göstermek** Beceriklilik ortaya koymak. **BÖ** 366³, 367

hüzünlenmek *nsz.* Hüzünlü duruma gelmek, hüzün duymak. **BD** 69, 111

hüzünlü *sf.* Gönle üzgünlük veren, iç kapanıklığına yol açan, hazin. **BD** 74, 76, 181

I, İ

İlaçım öz. *a.* **BÖ** 400, 409

ırak *sf.* Uzak. **BD** 65

ırka *Ar.* Soy. **BÖ** 404, 433

ırmak *a.* Çoğunlukla denize dökülen, özellikle genişliği ve taşıdığı su niceliği bakımından en büyük akarsu, nehir. **BÖ** 58², 169², 177, 216, 295, 379, 380, 411², 418, 421, 425⁶, 426, 428², 430, 431, 432, 434 **BD** 5, 6, 72, 73², 82

ısdırmak Birinin bir şeye alışmasını, ilgi duymasını sağlamak. **BÖ** 217

ısınmak 1-*nsz.* Sıcak duruma gelmek. **BÖ** 9, 19, 2922- Yadırgamaz olmak, hoşlanır olmak, alışmak, benimsemek. **BÖ** 335

ısırmak Dişleri arasına alıp sıkmak. **BÖ** 33, 421

ısıtmak Sıcak duruma getirmek. **BÖ** 19

ıslak 1-*sf.* Suyu batırılmış, üzerine su dökülmüş veya yağmurdan ıslanmış olan. **BÖ** 71, 328, 346, 348 **BD** 472- Herhangi bir nedenle yaşarmış, sulanmış. **BD** 33, 64

ıslanmak *nsz.* Islak duruma gelmek. **BÖ** 42 **BD** 35

ıslık *a.* Dudakların büzülerek veya parmağın dil üzerine getirilmesiyle çıkarılan ince ve tiz ses. **BÖ** 16, 167,

179, 180, 229 **BD** 121 **ıslık çalmak** 'Islık' sesi çıkarmak. **BÖ** 167, 249, 326 **BD** 44, 120

ısmarlamak 1- Bir şeyin, bit kimsenin bakılmasını, korunmasını birine veya birinin gözetilmesine bırakmak, emanet etmek. **BÖ** 215, 250 2- *nsz.* Bir şeyin yapılmasını veya getirilmesini, bu işlerle uğraşan birine söylemek, sipariş etmek. **BÖ** 257, 258², 386, 415

ısrar *a.* *Ar.* Direnme, ayak direme, üsteleme, üstünde durma. **BD** 30 **ısrar etmek** Çok istemek. **BÖ** 261

ıssız *sf.* Kimse bulunmayan veya az kimse bulunan, تنها, yaban. **BÖ** 180, 390 **BD** 21

ızdırap (*doğ.*) **ısdırap** *Ar.* Acı, üzüntü, sıkıntı, keder. **BD** 50, 108, 206, 207 **ıstırap çekmek** Ağrı ve acı içinde kıvrılmak, aşırı derecede üzülme. **BD** 144

İşbara Alp (Han) öz. *a.* **BÖ** 9², 10³, 11³, 12², 13, 14³, 15², 16², 17², 18, 19⁵, 20², 22, 27², 28⁷, 29³, 33⁴, 34⁶, 35⁷, 36³, 37², 39², 41⁶, 42, 49⁵, 50³, 62, 66, 71, 85, 89³, 96, 97, 98, 99, 101, 113, 122², 131³, 132², 134², 135, 137³, 138², 139⁵, 140², 142, 143³, 144², 145⁵, 146, 147, 148², 149, 150³, 151³, 152⁷, 154³, 158², 160³, 161, 163², 164³, 166², 167², 187², 188³, 189², 193, 194², 195, 198, 199⁴, 200, 202, 203⁵, 204³, 207, 209, 214², 215⁴, 216,

217², 218, 220², 221², 222, 225, 227²,
 229², 230³, 231, 232, 242, 244², 246,
 248³, 249³, 252², 253³, 255, 256, 258³,
 275², 276², 279⁵, 280⁴, 281, 299, 300,
 301, 302², 308², 309, 310³, 311⁶, 316,
 319, 333³, 334, 335⁴, 335², 337, 338²,
 357², 378², 380³, 381², 394 **BD** 108,
 117², 118, 121, 137

ışık 1- *a.* Cisimleri görmeyi, renkleri ayırt etmeyi sağlayan enerji, şavk, nur. **BÖ** 6, 8, 9, 16, 60, 81, 224², 272, 294, 324, 348, 375, 382, 382, 395, 395², 396², 405, 407, 408, 434²**BD** 8, 12, 13², 23, 41, 108, 140, 143, 145, 150, 169², 173³, 176, 177, 178, 206, 207², 209, 212 2- Mutluluk, sevinç veya zekâdan doğan, özellikle yüzde ve gözlerde beliren parlıltı. **BD** 68², 91, 142, 191 **ışık almak** Güneş ışığından yararlanır durumda olmak. **BÖ** 172

ışıklı *sf.* Işığlı olan, aydınlık, ışıklandırılmış, nurlu, ziyalı. **BÖ** 13, 389 **BD** 135, 137, 163

ışıl ışıl *sf.* Parıltılı, ışıltılı. **BÖ** 219 **BD** 14, 145

ışıldamak *nsz.* Titrek, parlak bir ışık saçmak. **BÖ** 50, 432

ışıltı *a.* Hafif ışık, ışıntı, parıltı. **BÖ** 238, 391² **BD** 210

ışımak *nsz.* Işıklanmak, aydınlanmak. **BÖ** 15, 16, 27, 84, 104, 187

ışıtmaq Işık saçmaq, ışıklandırmak. **BÖ** 9, 382 **BD** 32, 68

ızdıraplı *sf.* Izdırap veren, acılı, sıkıntılı. **BÖ** 330²

i, İ

ibaret *sf. Ar.* Oluşan, meydana gelen. **BÖ** 311, 324 **BD** 207 **ibaret olmak** Ancak bu kadar olmak. **BÖ** 182, 185

icap *a. Ar.* Gerek, gereklilik, ister, lüzum. **icap etmek** Gerekmek. **BD** 154

iç 1-Bir eserin içeriği, konusu. **BÖ** 7 ‘*Birroman ki içinde yalnız bir tek kahraman bulunmıyacak.*’ 2-Bir gruba veya bir topluluğa ait olma durumu. ‘*İçlerinden bir tanesi güzel yüzlü, kumral, ince bir kızdı.*’ **BÖ** 5², 32, 37, 62, 80, 91, 151, 154, 180², 196, 210, 222, 243, 310, 321, 322, 328, 358, 369, 391, 403 **BD** 24, 53, 63, 90, 91, 195, 211 3-*mec.* Bir nesnenin gereğinden fazla yakınına olma durumu. ‘*...ikiye katlanmış ve elde taşınmaktan yıpranmış bir kitap çıkararak tâ gözlerinin içine kadar sokup okumağa başladı.*’ **BÖ** 54-Akıl, gönül, irade gibi insanın manevi varlığını oluşturan şeylerden herhangi biri. **BÖ** 12, 48, 50, 53², 102, 112, 122, 162, 174, 178, 179², 204², 215, 222, 245, 274, 281², 285, 288, 294, 301, 305, 312, 327, 328, 331, 333, 334, 340, 363, 371², 373², 406, 408, 411, 427, 430 **BD** 5, 6, 29², 30, 32², 36², 39², 40, 53, 60, 67, 68³, 72, 77, 78, 102, 112, 130, 135³, 148, 155, 177², 178, 179², 180², 181, 183, 184, 188, 189, 190, 193, 196, 199, 2085-Herhangi bir durumun, cismin veya

alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dahil, dış karşıtı. **BÖ** 14, 25, 30², 32, 39, 40, 50, 51, 52, 61, 65, 102, 118, 139, 145, 147, 159², 160, 162, 164, 175, 185, 220, 237, 245, 249, 255, 267, 292, 293⁴, 311, 316, 317, 318, 325, 334, 339, 384, 385², 407², 411, 419², 420², 421², 427, 429², 431 **BD** 5², 6, 7, 13, 23, 42, 43, 56², 59, 130, 136, 151, 154, 157, 163, 177, 178, 203², 211 **içi sıkılmak** Bunalmak. **BÖ** 12, 56² **BD** 186² **içi içine sığmamak** Telaş, sabırsızlık, coşkunsuluk göstermekten kendini alamamak. **BÖ** 23 **içi bulanmak** Kusacak gibi olmak. **BÖ** 39, 181 **içine kurt düşmek** Kendisine zararı dokunacak bir durum meydana geleceğinden kuşkulananmak. . **BÖ** 40, 384 **içine kuşku girmek** Başta emin olunan bir konudan daha sonra şüphelenmek. ‘*Bu cevap üzerine bütün yargucuların içine kuşku girdi.*’ **BÖ** 94, 359 **içine şüphe girmek** Başta emin olunan bir konudan daha sonra şüphelenmek. **BÖ** 248 ‘*Kara Kağan’ın içine şüphe girmişti.*’ **içini kurt kemirmek** Sürekli bir kaygı içinde bulunmak. **BÖ** 215 **içinden gelmek** Bir şeyi yapmak için içten bir istek duymak. **BÖ** 220 **BD** 72, 180 **içi sızlamak** Çok üzülme. **BÖ** 223, 271, 311, 364 **BD** 19, 23, 27², 38², 202, 208 **içine işlemek** Duygulanmak, etkilenmek, dokunmak. **BÖ** 279, 328 **içine almak** Kapsamak. **BÖ** 325

içinde ince bir tel kopmak İçi sızlamak, üzülmek. **BÖ 328 BD 112** *'Fakat şimdi gülmüyorlar, gülemiyorlar, içlerinde ince bir telin koptuğunu duyuyorlardı. 'içi burkulmak* Bir şeye çok üzülmek. **BÖ 328 BD 32 içinde kasırğa esmek** Acısını, sevincini, üzüntüsünü dışa vuramamak. **BÖ 350** *'Yamtar onun içinde ne büyük kasırgalar estiğini anlamıştı. 'içinin ince tellerine dokunmak* Hassas olunan bir konu hakkında konuşmak, bahsetmek. **BÖ 350** *'Çok konuşmamanın, hatta onu avundurmaya çalışıp öfkelenmemenin, içinin ince tellerine dokunmamanın doğru olacağını biliyordu. 'içine su serpmek* Ferahlamak. **BÖ 352 içini kemirmek** Bir üzüntüden rahatsızlık duymak, tedirgin olmak. **BÖ 402 içine atmak** Sıkıntısını kimseye belli etmemek. **BÖ 415 içi açılmak** Güzel bir şey karşısında sıkıntısı dağılmak, ferahlamak. **BD 23 ...içinde kalmak** Bir duyguyu yaşamak. **BD 149** *'Birer çanak daha içmelerine izin verirken somurtkan yüzü biraz gülümsemiş, uşaklar sevinç içinde kalmıştı. 'içine doğmak* Bir işin olacağını veya olduğunu hiçbir belirtiye dayanmadan önceden sezinlemek, malum olmak. **BD 154 içinden geçmek** Düşünmek, aklından geçmek. **BD 188 içinikaralar bürümek** Yas tutmak, üzüntülü bir hâl almak. *'O gece bütün Ötükenlilerin içini karalar bürümüştü. '* **BÖ 281**

→ *içyüz, içten pazarlıklı, iç acısı, içi dışı bir, içten içe*

içyüz (doğ.) iç yüz a. mec. Herkesçe bilinmeyen, anlaşılmayan ve görünenden büsbütün başka olan neden veya nitelik, mahiyet, zamir, kühn. **BÖ 269 BD 84, 158**

içten pazarlıklı sf. mec. Öfkesini, kinini kimseye sezdirmeyen, iyi görünüp kötülük yapan. **BÖ 23**

iç acısı a. mec. Yürek acısı. **BÖ 348**

içi dışı bir sf. mec. Düşündüğünü açıkça söyleyen, gizli bir düşüncesi olmayan, iki yüzlü olmayan, özü sözü bir. **BÖ 358**

içten içe zf. mec. Gizli gizli, belli etmeden. **BD 160**

içeri a. İç yan, iç bölüm, dışarı karşıtı. **BÖ 85², 86, 132², 145, 151², 152², 154, 158, 170⁴, 172, 182², 198, 231, 238, 241, 256, 257³, 258, 266, 271², 272, 274², 292³, 317, 318, 364², 366, 379, 383, 404², 407², 416, 417, 418, 419², 421, 424 BD 13², 18, 22, 42, 44, 47, 54, 71, 75, 78, 94, 100, 141², 143, 157, 174², 194** **içeri almak** Bir şeyi iç kısımda kalmasını sağlamak. **BÖ 160** *'Çinlileri arkalarına düşürmüşler, ortaları fazla koşarak Çinlileri içeri almış, iki kaskacın iki ağzı gibi Çinlileri kıştırarak durumu hazırlamıştı. '*

içerlemek İçin için öfkelenmek. **BÖ 48, 227, 238, 249, 346, 374**

için 1- -den dolayı, -den ötürü. **BÖ 7³, 8, 10², 11³, 16, 23, 26, 28², 35, 36, 37, 39, 40, 43, 47, 48², 49, 53, 56, 61, 62, 66², 67, 68, 69, 71⁴, 72, 73, 74, 83, 84, 97, 99, 104³, 105, 110, 111, 115³, 116,**

118, 119, 121, 122, 126, 127, 129, 134, 136, 140, 150, 151, 154, 155, 156, 158, 164², 172, 177, 178, 180, 181, 186², 187, 189, 195³, 196, 198, 200, 205, 206, 209², 215², 219², 222, 223, 224, 225³, 231, 241, 247, 248², 249, 256², 257, 258, 259, 260², 261³, 262², 263, 267², 269, 271, 272, 274, 280, 283, 288, 289, 293², 294, 295, 301, 310, 312, 315, 319², 320, 321⁵, 324, 335, 337, 338, 341, 343, 358², 359, 361, 364, 365, 367³, 368², 372, 374, 380, 381, 387, 389, 390, 391³, 395, 403³, 404², 408, 409, 410³, 411², 412, 414, 415², 416², 417, 420³, 421, 424², 426, 427, 428, 430², 433² **BD** 8², 9, 12², 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21², 22, 23, 32², 38³, 39, 44, 47³, 49, 50, 53, 54, 55², 65, 67, 68, 72², 73, 76, 77, 79, 85², 87, 90, 91, 96, 99, 103², 104², 106, 109, 113², 114³, 118³, 120, 126, 127, 132, 133, 135³, 137, 141², 144², 149, 150, 155, 156³, 161², 162, 164², 166², 174², 175, 176, 179², 181, 182, 183, 189³, 191², 192, 193⁵, 194², 197, 199, 200, 201, 202, 208, 209, 2112- *e*. Amacıyla, maksadıyla. **BÖ** 6, 8, 9, 12², 27, 28, 36, 40², 45, 47, 48, 49², 56², 61, 63², 64², 68³, 70, 77, 80, 82², 83², 85, 87, 88³, 91, 104, 105, 113, 117, 123, 125, 137, 138, 140², 149, 152, 153, 163, 167, 170, 171, 174, 176, 179, 186², 187, 190, 191, 192, 205², 207³, 217³, 221, 223, 224, 228⁴, 229, 232, 233, 238, 239, 240², 245³, 247, 249², 253, 257, 261², 265, 266, 275², 282², 285, 286, 288, 290, 291, 292, 293, 299, 300⁴, 302, 303, 304, 307², 308², 309⁴, 310³, 312², 314, 316, 317, 318, 319, 320, 321⁴, 325, 327², 328, 333, 334, 335, 337, 339, 340,

341, 343², 344, 347, 353, 354, 357, 358, 363², 364, 365², 366, 370, 371, 372, 373², 374, 375², 378², 381, 382, 385, 387², 388, 389³, 390, 391², 395, 397, 402³, 403⁴, 404, 406, 409, 412², 416², 419², 421, 424, 426², 431², 432, 433 **BD** 5, 6, 7, 8, 9, 11², 13³, 14, 15, 16, 18, 22, 24, 33², 34, 42, 45, 46², 48, 49, 50, 52, 55², 56, 57, 58, 59², 60², 66, 73², 75, 81, 92², 95, 103, 112, 113², 118, 121, 124, 132, 140², 144, 148², 150, 156, 157, 160, 163², 164, 166³, 168, 169, 174, 175², 176, 177, 181², 182, 183, 184², 186³, 189, 191, 195, 197, 199³, 200, 201², 202, 207, 208⁴, 2113-Yoluna, uğruna. **BÖ** 8, 23, 80, 83, 88, 115², 116, 122, 124, 158, 167, 196, 216, 234, 238, 240, 272, 276, 336, 337², 356, 367, 382, 393, 395², 403, 428, 433 **BD** 7², 43, 50, 57, 62, 76, 112, 121, 132, 133, 167, 168, 169, 195, 196, 1974- Özgü, ayrılmış. **BÖ** 82, 99, 116, 126², 137, 140², 155, 192, 195, 219, 257, 329, 418, 419, 429 **BD** 54, 62², 63, 66, 70, 112, 143, 1665- Düşüncesince, kendince, göre. **BÖ** 176, 197, 222, 257, 313, 382 **BD** 11, 33, 386-Neden ve sonuç belirten bir söz. **BÖ** 180 **BD** 30, 93, 196 için için yanmak Dışa vurmadan çok üzülmek. **BÖ** 181 **BD** 36²

çininde 1- *zf.* Süresince, zarfında. **BÖ** 95, 141, 291, 382 **BD** 147, 156, 1772-...ile dolu bir biçimde. **BÖ** 235, 270, 271², 309, 321, 322, 325², 341, 373, 386, 428, 431 **BD** 7, 8, 50, 60, 67, 90, 99, 109, 114, 125, 131, 154, 158, 165, 175, 180², 181, 182, 191, 197, 201, 204

İ-çing Katun öz. *a.* **BÖ** 11², 22, 26, 30, 33, 35, 39, 40², 42², 43², 51, 52, 53, 58, 61, 67, 68, 144², 148, 163, 177, 181, 183, 198, 214, 215, 217³, 218, 219, 220³, 221³, 222, 223, 227³, 228³, 231, 232, 237, 245, 246, 270, 271, 273, 294, 299², 300³, 301, 305, 336, 337 **BD** 107, 109, 111, 117²

İçirilmek *nsz.* İçmesi sağlanmak. **BÖ** 137

İçirmek İçmesine yol açmak, içmesini sağlamak. **BD** 104, 135

İçki *a.* İçinde alkol bulunan içecek. **BD** 148, 149, 150²

İçlenmek Kimseye belli etmeden bir şeyi kendine dert etmek, duyulanmak. **BD** 80

İçmek 1-Bir sıvıyı ağza alıp yutmak. **BÖ** 9, 10, 23, 31², 32, 42, 45, 56, 58², 60, 100, 102², 108, 109, 119², 134, 169, 172³, 179, 231², 232, 233², 262, 264, 283, 290, 291³, 292, 380, 420, 432 **BD** 22, 24², 31², 59, 66, 67, 69², 103, 113, 120, 122, 124, 148², 149⁴, 150, 152, 161, 180², 1902- Birşey, bir sıvıyı içine çekmek, emmek. **BD** 65

İdam *a. huk. Ar.* İnsan öldürme vb. bir suça karşılık verilen ve suçlunun ölümüyle sonuçlanan ceza, idam cezası, ölüm cezası. **BÖ** 87, 98, 231, 433 **BD** 109, 154 **İdam etmek** Verilen ölüm cezası hükmünü yerine getirmek. **BÖ** 97 **BD** 5, 6, 13

İdare *a. Ar.* Yönetme, yönetim, çekip çevirme. **İdare etmek** Yönetmek, çekip çevirmek. **BÖ** 55, 206, 224, 237 **BD** 9, 66, 113, 116, 127, 200

İddia *a. huk. Ar.* Sav. **BD** 196 **İddia etmek** Sözünde direnmek, bir iddia ileri sürmek. **BD** 122

İdman *a. Ar. sp.* Alıştırma. **BÖ** 72, 88 **İdman yapmak** Beden hareketleri yapmak. **BÖ** 72, 87, 394

İdmanlı *sf.* İdman yaparak çeviklik kazanmış (kimse), antrenmanlı. **BÖ** 367

İğnelenmek *nsz.* İğne batar gibi acı duymak. **BÖ** 51

İğrenç *zf.* İnsanda iğrenme duygusu uyandıracak biçimde. **BÖ** 351

İğrenmek *nsz.* Bir şeyi tiksindirici bulmak, istikrah etmek. **BÖ** 95

İhanet *a. Ar.* Hıyanet, hainlik. **BÖ** 424 **BD** 155 **İhanete uğramak** Aldatılmak, sadakatsizlik görmek. **BÖ** 402, 411 **BD** 155

İhmal *a. Ar.* Gereken ilgiyi göstermeme, boşlama, savsaklama, savsama, önem vermeme. **BD** 164

İhtar *a. Ar.* Uyarı, dikkate çekme, uyarı. **BD** 176 **İhtar etmek** Hatırlatmak, uyarı, dikkatini çekmek. **BÖ** 314 **İhtarda bulunmak** İhtar etmek. **BD** 67

İhtilal (*doğ.*) **İhtilâl** *a. Ar.* Bir ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısını ve yönetim düzenini değiştirmek amacıyla kanunlara uymaksızın cebir ve kuvvet kullanarak yapılan geniş halk hareketi, devrim. **BÖ** 387, 388³, 389², 390, 392, 397, 404, 418, 424, 433³ **BD** 5, 8², 10, 13,

15, 17, 18², 19², 20³, 54, 58, 77, 79, 107, 130

ihtilalci (*doğ.*) **ihtilâlci** *a.* İhtilal yanlısı ve ihtilal yapan kimse, devrimci. **BÖ** 394, 402, 407², 408³, 409², 410², 411, 417⁴, 418, 419², 421, 426, 428 **BD** 5⁵, 6³, 20, 79

ihtimal *a. Ar.* Bir şeyin olabilmesi durumu, olabirlik, olasılık. **BÖ** 300, 307, 309, 391 **BD** 36, 68, 84, 143, 154, 155, 164, 170 **ihtimal vermemek** Bir şeyi gerçekleştireceğini, olabileceğini hiç düşünmemek. **BÖ** 319

ihtiras *a. Ar.* Tutku. **BÖ** 431

ihtiyaç *a. Ar.* Gereksinim. **BÖ** 118 **ihtiyaç duymak** Bir kimseyi veya bir şeyi gerekli saymak. **BD** 164

ihtiyar *sf.* Yaşlı, kocamış olan, pir, genç karşıtı. **BÖ** 6, 171³, 172³, 273 **BD** 6, 11, 13, 54², 55², 56², 57², 59², 60, 62, 63², 64, 106, 107, 120, 130², 131, 147

ihtiyarlık *a.* İhtiyar olma durumu, yaşlılık. **BD** 134

ihtiyat *a. Ar.* Gereğinden fazla olup saklanan şey, yedek. **BD** 72, 73, 113, 167

ihtiyatlı *sf.* Herhangi bir konuda ileriye düşünerek ölçülü davranan, önlem alan, sakından, ihtiyatkâr. **BÖ** 383 **BD** 27

iki 1-a. Birden sonra gelen sayının adı. **BÖ** 5, 26, 34², 35³, 482- *sf.* Birden bir artık. **BÖ** 7, 10, 11, 13, 14, 15, 24, 26², 27¹³, 28, 33², 34³, 35³, 36³, 41³, 43, 44,

48³, 49⁴, 50, 55, 60², 61, 63⁹, 64², 66³, 70, 77², 78², 83, 84, 86, 87³, 88, 89, 90², 91, 92², 97, 99, 105⁶, 106⁵, 107⁶, 108², 109², 110⁵, 111³, 112, 113, 115, 116⁵, 117, 118, 122², 125², 126², 127², 128, 129³, 130, 131, 132, 134, 137, 141, 142, 143², 144², 150², 151, 152³, 153, 154, 155⁴, 156⁵, 159, 160³, 166, 167, 170⁴, 171³, 172², 178, 179, 180, 183, 185³, 186, 187, 188², 189, 194³, 195, 196², 199, 200, 201, 202, 203, 205, 206, 207², 209, 214², 217, 220, 222, 224³, 225², 227, 228, 229², 233, 234², 235, 237², 238, 239, 243, 245³, 249, 251, 253, 256, 257³, 258², 259², 260, 262², 265, 266², 267, 270², 272, 273², 276, 280³, 284, 285, 286, 287², 288, 289, 291², 295, 301⁶, 302⁵, 303³, 304, 305², 306, 307, 309², 310, 311³, 313⁴, 319², 320, 322, 324², 325, 326, 328, 334, 336, 339, 341², 343, 344, 347², 348², 349, 351⁵, 363⁷, 366, 367⁷, 368, 369², 370⁶, 371², 372⁶, 373⁵, 374², 378², 379, 381³, 384², 385, 386, 390, 392², 395, 397⁴, 398, 403, 404, 405, 407, 408, 409, 410, 411, 414², 415, 416, 417, 420², 421², 424, 426, 428, 429⁴, 430, 431², 434 **BD** 6, 7, 8, 9, 12, 17², 18³, 19⁴, 20, 22, 23, 28², 31, 34², 38, 45⁴, 46², 47³, 48, 52, 57, 63, 65², 66, 67, 69, 70, 71, 72², 73⁵, 74², 75², 76, 78, 80, 83, 87, 88², 93, 95, 96, 100², 103⁴, 106, 108, 109², 111³, 112, 113, 116⁴, 117², 118, 119⁴, 120², 122, 123⁴, 124⁴, 125⁴, 126³, 127³, 128, 132⁴, 136, 137⁵, 138, 144², 147³, 149², 150², 151², 154², 155, 156², 159, 160, 161², 162, 163, 164, 166, 168, 169⁶, 172, 173, 174, 175, 176², 177, 178², 180, 183, 187, 188, 189, 195², 196, 197, 200², 201, 207², 209², 210

→ *iki büklüm, ikide bir*

iki büklüm *sf.* Beli bükük, öne doğru eğik (kimse) **BD** 127

ikide bir *zf.* Sıklıkla, sürekli, ikide birde. **BÖ** 39, 79 **BD** 136

ikinci 1-*a.* Birinciden sonra gelen kişi veya nesne. **BÖ** 9, 27, 47², 48, 65², 126, 144, 187², 193, 194, 199, 201, 205, 207, 225 **BD** 156, 158, 161 2-Yeni, bir başka. **BÖ** 16, 36, 45, 106, 167, 204, 230, 254, 260, 282, 285, 329, 369, 370, 392, 394, 409, 410, 415, 417, 419, 422, 428 **BD** 20, 24, 32, 44, 49, 62, 75, 84, 103, 119, 123, 131, 155, 166, 170, 174

ikişer *sf.* İki sayısının üleştirme sayı sıfatı. **BÖ** 9, 17, 24, 106, 117, 282, 367 **BD** 73, 131, 137, 149

ikiz *sf.* Birbirine tamamen benzeyen. **BD** 67

İl Bilge Katun *öz. a.* **BD** 116

İl Kaya *öz. a.* **BÖ** 399, 403, 409²

ilahi-I (*doğ.*) **ilahî** *sf. din b. Ar.* Çok güzel, mükemmel. **BD** 206, 207, 209, 210², 212

ilahi-II *a. ed. müz. Ar.* Tanrı'yı övmek, ona dua etmek için yazılıp makamla okunan nazım. **BÖ** 330²

ilan (*doğ.*) **ilân** *a. Ar.* Duyuru. **ilan etmek** Bir durumu yaymak. **BD** 66, 125

ilave *a.* Ekleme ulama. **ilave etmek** Ekleme. **BÖ** 31, 202, 220 **BD** 45, 85, 101, 212

ile bağ. Sözcüğün sonuna geldiğinde, birliktelik, beraberlik, araç, neden veya durum anlatan cümleler yapmaya yarayan bir söz. **BÖ** 5², 13², 19, 33, 48, 49², 53, 54², 60², 63, 65, 66, 68, 69, 72, 81², 82, 87, 88, 90, 101, 116, 117, 118, 121, 124, 126², 128, 130², 131⁴, 132³, 137², 144², 150, 151², 152², 153, 154⁵, 155, 156, 159², 161, 164, 165⁴, 167, 171², 176, 185³, 186, 187, 188², 189, 190, 194, 195², 196², 203, 204⁴, 207³, 209⁴, 210³, 213, 214, 215, 217, 218³, 220, 221³, 222³, 223², 225³, 227³, 228³, 229³, 230², 231², 234, 235⁶, 241, 243⁵, 244, 245, 246, 247, 248, 256, 257, 259, 260, 266², 267³, 273², 275², 276², 279⁷, 283, 286², 287², 288², 289², 290, 296, 300⁴, 301, 302, 303⁷, 304⁴, 305², 306, 307², 308, 309², 310³, 311⁸, 312⁴, 313³, 314³, 315⁶, 316², 318⁴, 319⁶, 320⁶, 321, 322³, 324⁴, 325⁵, 326⁴, 327⁷, 328⁵, 329⁵, 330², 333⁴, 334, 335², 336³, 337⁹, 338⁴, 339, 340⁴, 341⁷, 342⁴, 344, 346³, 347², 348³, 350⁵, 351³, 353³, 354², 357³, 358⁴, 359³, 361, 362, 363⁵, 364⁴, 365⁹, 366³, 367⁵, 368, 369⁵, 370⁹, 371¹², 372⁴, 373, 374⁵, 375⁷, 378⁶, 379⁴, 380, 381², 382³, 383⁹, 384³, 385², 386, 387², 388, 389³, 390³, 391⁴, 393, 394², 395², 396⁵, 397³, 398, 402³, 403, 404², 405⁶, 406, 407³, 408⁴, 409, 410, 411⁶, 412⁴, 414⁵, 415⁴, 416², 417⁶, 418², 419², 420³, 421⁴, 422⁴, 424³, 426³, 427³, 428³, 429³, 430⁵, 431⁶, 432², 433⁴, 434³ **BD** 6³, 7⁴, 8², 9², 10², 11³, 12, 13, 14³, 15, 16², 17, 18², 19⁸, 20⁵, 21⁴, 22³, 23⁴, 24², 26⁴, 27³, 28, 29², 30⁴, 31⁵, 32², 34⁵, 35, 36², 38², 39³, 40², 41⁵, 42, 43³, 44, 45³, 46³, 47², 48⁷, 49, 50⁵, 52³,

53, 54⁴, 55⁵, 56², 57⁷, 58³, 59², 60⁵, 63, 64⁴, 65², 66², 67, 68⁵, 70, 71², 72⁵, 73⁵, 74², 75³, 76³, 77⁵, 78², 79², 80³, 82², 83⁴, 84, 85⁴, 86⁶, 87⁶, 88⁶, 91⁴, 92⁹, 94⁴, 96⁵, 98⁴, 99², 101³, 102³, 103³, 104⁵, 106, 107⁵, 108⁴, 109², 111⁵, 112², 113⁵, 114⁵, 116⁴, 118⁷, 119⁴, 120⁶, 121⁴, 122, 123⁶, 124⁵, 125², 126⁶, 127, 128, 130⁷, 131, 132⁴, 133⁶, 134⁵, 135², 136⁷, 137⁴, 138³, 139⁴, 140, 141⁶, 142³, 143⁴, 144⁶, 145⁵, 147³, 148⁵, 149⁴, 150⁴, 151³, 154², 155, 156, 157, 158⁴, 159, 160⁵, 161⁵, 162², 163³, 164, 166³, 167³, 168, 169⁴, 170, 172², 173⁷, 174⁷, 175², 176³, 177⁴, 178⁵, 179³, 180⁴, 181, 182³, 183⁴, 184, 185³, 186, 187, 188³, 189³, 190⁶, 191³, 192³, 194³, 195⁷, 196⁵, 197⁵, 199⁹, 201⁴, 202², 203⁴, 204², 205², 206, 207⁴, 208⁴, 209², 210⁵, 211⁴, 212⁵, 213

ileri *a.* Herhangi bir şeye göre daha ötede olan yer, geri karşıtı. **BÖ** 9, 14², 27, 34, 36, 58, 59, 105, 107, 115, 126², 127, 136³, 156³, 161, 166, 169², 170, 180², 181, 185, 188³, 194, 195, 204, 205, 216, 233, 235³, 241, 243, 249², 254, 296, 301, 307, 315, 326, 342, 373, 379, 382, 383³, 397, 404, 407², 416, 426, 434 **BD** 32, 33, 38, 41, 44, 45, 47, 48, 54, 57, 58, 64³, 72, 76, 92, 108, 114, 119², 121, 134, 148, 162, 172, 173⁵, 1753, 176, 192, 200, 207, 208², 210², 2112- *sf.* Benzerlerini geride bırakmış. **BÖ** 54, 4073- Henüz gelmemiş zaman, gelecek, sonra. **BÖ** 82, 167, 175, 366 **BD** 148 **ileri almak** Öne almak. **BÖ** 16 **ileri gitmek** Söz veya davranışta ölçü dışına çıkmak, gereksiz, aşırı davranışta bulunmak.

BÖ 52, 82, 128, 165 **BD** 136 (bir şeyden) **ileri gelmek** Neden olmak. **BÖ** 71, 369 **ileriye görmek** Uzağı görmek. **BÖ** 150 **ileri çıkmak** Öne doğru çıkmak. **BÖ** 159 **ileri sürmek** Bir düşünceyi veya tasarımı önermek, serdetmek. **BÖ** 214, 316 **ileri atılmak** Öne doğru çıkmak. **BÖ** 287, 303, 406, 414, 417, 430 **BD** 7, 64, 92, 185 **BD** 83 **ileri varmak** İleri gitmek. **BD** 20 **ileri götürmek** Bir durum veya davranışta ölçüyü aşmak. **BD** 94

→ **ileri gelen**

ileri gelen *a. mec.* Bir topluluğun önemli, sözü dinlenir, saygın kişisi. **BÖ** 357, 370²

ilerlemek *nsz.* Bulunduğu yerden daha ileriye gitmek, yol almak. **BÖ** 28, 34², 35, 64, 65³, 123, 141, 151, 153, 154, 160, 169, 170², 172, 199, 235, 242, 246, 247, 285, 303², 304, 305, 320, 349, 405, 409² **BD** 44, 52, 65, 73², 74, 75, 76, 99, 107, 108², 109, 114, 116, 118, 119, 123⁴, 138, 141, 155, 162, 173, 174, 176, 181, 200²

ilerletmek İlerlemesini sağlamak, ilerlemesine yol açmak. **BÖ** 351

iletmek Götürmek, ulaştırmak, nakletmek, geçirmek. **BÖ** 330, 428 **BD** 50, 72, 96

ilgi *a.* İki şey arasında bulunan herhangi bir bağlılık, ilişki, alaka, taalluk, aidiyet. **BÖ** 385 **BD** 79 **ilgisini çekmek** İlgisini, dikkatini ve merakını üzerinde toplamak, alaka duymak. **BÖ** 370

ilgilendirmek İlgisini çekmek, önem vermek. **BÖ** 47, 215 **BD** 85, 93

ilgilenmek Bir şeye karşı merak duymak. **BÖ** 6, 210, 244, 259, 301, 383², 426 **BD** 111, 114, 142³

ilgili sf. İlgilenmiş olan, ilgisi bulunan, alakalı, alakadar, müteallik. **BD** 77, 80

ilik a. Kemiklerin iç boşluklarını dolduran ve kan hücrelerinin yapımını sağlayan doku. **İliklerine kadar ıslanmak** Çok ıslanmak. **BÖ** 13 **iliğine işlemek** Çok ıslanmak. **BÖ** 246

ilişmek 1-Bir şeyin kenarına kısa bir süre oturmak. **BÖ** 5, 16, 260, 3482- Kısa bir an bakmak, değinmek. ‘Yalnız gözü Çalığın kılıcına ilişince içi bulandı.’ **BÖ** 39 **BD** 573- Elini sürmek, dokunmak. **BÖ** 81, 82², 83², 92², 93², 97, 98, 172, 263, 384

iliştirmek İlişmesini sağlamak. **BD** 43

ilk sf. Zaman, sıra, yer ve önem bakımından ötekilerden önce gelen, son karşıtı. **BÖ** 8, 13, 45, 46, 47, 63, 77, 99, 101, 107, 112, 116, 122, 129, 131, 132, 136, 143, 154², 155, 162, 172, 175, 176, 177, 185, 186, 189, 193, 195, 198², 201, 204, 238, 248², 260, 272, 273, 282, 285, 293², 301², 303, 304, 312, 319, 338, 350, 351, 357, 358, 359², 362, 363, 364, 366, 367, 369, 370, 375², 379, 386, 395, 405, 406², 407, 408, 409, 411, 416², 419, 420, 426, 429², 431, 434 **BD** 5, 8, 11, 14, 18, 19, 21, 22, 23², 27, 32, 44, 46, 52, 66, 75, 79, 80, 82, 92, 94, 96, 103, 105, 106², 114³, 117, 118, 119, 121, 123³, 124, 136³, 139, 143, 144²,

157, 160, 161, 163, 167, 173, 174, 176, 178, 180, 189

ilkbahar a. astr. Tr. + Far. Kuzey yarım kürede mart, nisan ve mayıs aylarını içine alan, 21 Mart-21 Haziran arası zaman aralığı, bahar, erken bahar, evvel bahar, ilkyaz. **BÖ** 144, 150 **BD** 42

ille zf. hlk. İlla. **BÖ** 325, 339

ilmiklemek Eğreti düğümle bağlamak. **BÖ** 15

İlteber a. Eski Türklerde komutan, vali. **BÖ** 46 ‘...*bütün Tiginler; Şadlar, Yabgular, İlteberler, beğler, buyruklar, Tarkanlar, çeriler ok atacaklar!*’

İlteriş (Kutluk) Kağan öz. a. Göktürk devletinin ikinci kurucusu olarak bilinen Kutluk’un devleti kurduktan sonra almış olduğu isim. **BD** 58², 62², 65, 66⁴, 67, 68, 69, 71², 72, 79, 82, 87, 92, 93², 94, 95², 101², 112², 113, 114, 116², 117, 118², 121, 124², 125, 130, 131³, 132, 133, 135, 136, 137, 138, 143, 144, 147², 156, 166, 167², 172², 177, 180², 193, 195³, 196, 197, 199 ‘*Bir an bu İlteriş Kağan’ın kim olduğunu düşündü.*’

ima a. Dolaylı olarak anlatma, üstü kapalı olarak belirtme, işaretleme. **BÖ** 7

imkân a. Yararlanılan uygun şart veya durum. **BÖ** 7, 14, 278, 326, 402, 415, 419 **BD** 82, 84, 92, 106, 114, 133, 149, 174, 176, 180, 195, 209 **imkân kalmamak** Olma ihtimali bulunmamak. **BÖ** 14, 364 ‘...*ne*

öğrendiyse hepsini unutmuş, yeni bir şey öğrenmesine imkân kalmamıştı. **imkân olmamak** Bir şeyin olma ihtimali bulunmamak. **BÖ** 214 **imkân vermek** Bir işin olmasına elverişli ortamı sağlamak. **BÖ** 292

imparatoriçe *a.* İmparator eşi. **BD** 147²

imrenmek Beğenilen, hoşlanılan bir şeyi edinme veya bir yiyeceği yeme isteği duymak. **BÖ** 181

İnal Tarkan öz. a. **BÖ** 42, 45²

inanç *a.* Bir düşünceye gönülden bağlı bulunma. **BÖ** 430² **BD** 53, 59, 126, 208 **inanç gelmek** İnanmak. **BD** 93 *'Kını Sengün'ü anlatmaya başlarken Tunga Sem'e inanç gelmişti.*

inandırmak İnanmasını sağlamak. **BD** 197

inanılmaz *sf.* İnanılması çok güç veya imkânsız olan. **BÖ** 27, 225 **BD** 177

inanmak Birini doğru sözlü olarak bilmek, güvenmek. **BÖ** 94, 95², 260, 270, 296, 307, 337, 346, 358, 403, 426², 430 **BD** 5², 30, 36, 46, 65, 84, 86, 160, 197, 203²

inat *a. Ar.* Bir konuda direnme, ayak direme, diretme, direnim. **inadı tutmak** Çok direnmek. **BÖ** 362

ince 1-İyiden iyiye, ayrıntılı, enikonu. **BÖ** 7, 280, 3732-*sf.* Zayıf. **BÖ** 5, 8, 14, 19, 73, 115, 181, 264, 315, 366, 416 **BD** 54, 57, 71², 993-Hafif, gücü

az. **BÖ** 23, 36, 37, 129, 170, 273 **ince iş** Özenli ve hesaplı davranış. **BÖ** 384

incelemek Bir işi veya bir şeyi ele alıp özelliklerini, ayrıntılarını inceden inceye, özenli bir biçimde anlamaya, öğrenmeye çalışmak, tetkik etmek. **BÖ** 384 **BD** 8, 36, 172, 195² 2-Süzme, iyice bakmak. **BÖ** 248, 383 *'O, Tulu Han'a en yakın bir yerde bulunduğu için gözlerini ona dikmiş, inceliyordu.'*

incelik *a.* Ayrıntı. **BÖ** 397 **BD** 150, 174

inci *a.* İstiridye gibi bazı kavkılı deniz hayvanlarının içerisinde oluşan, değerli, küçük, sert, sedef renginde süs tanesi. **inci gibi** Küçük, temiz, güzel ve düzgün. **BÖ** 348

incitmek İncinmesine yol açmak. **BÖ** 204, 390 **BD** 26, 203

indirmek 1- Bir şeyi aşağı doğru çekmek. *'İndirilen kılıçları, ya kendi kılıçları ile çeliyorlar, ya kalkanla durduruyorlardı.'* **BÖ** 34, 89, 126, 127, 130⁴, 132, 137, 359 **BD** 28, 52, 742- Hızla vurmak. **BÖ** 37, 40, 88, 95, 320, 344², 347, 408², 410, 421, 422², 428, 4303- Bir taşıt veya binek hayvanından aşağıya almak. **BÖ** 327 **BD** 314- Bağışlamak, bahşetmek. **BÖ** 408 *'Gönlüne Tanrı'nın indirdiği ışıkla yağmayı görüyor, savaş uranı haykırarak yay geriyordu.'*

inek *a.* Dişi sığır. **BÖ** 23, 44, 269, 295

ini *a. esk.* Küçük erkek kardeş. **BÖ** 20, 31, 337

inilti *a.* İnlleme sırasında çıkan sesin adı. **BÖ** 319, 408 **BD** 74

iniş 1-Yukardan aşağı gittikçe alçalan eğimli yer, yokuş karşıtı. **BÖ** 14³, 192- Bir nesnenin yukardan aşağı doğru yaptığı hareket. **BÖ** 35, 36, 201, 432 ‘*Onlar bu yaman inişleri birbirlerinin tulgalarına doğru yapıyorlar...*’

inlemek Gür, uğultulu, yankılı, ses çıkarmak. **BÖ** 25², 26, 50, 130, 141, 178, 235², 284, 287, 310, 325², 326, 410, 415², 416, 424, 431 **BD** 49, 181, 200, 211

inletmek Sesin yankılanması, sesin çok çıkması. **BÖ** 13, 269, 283, 327 ‘*Yıldırımlar ortalığı inletmeğe, yağmur bardaktan boşanırcasına yağmaya başladı.*’

inmek 1- Bir taşıttan veya binek hayvanından yere basmak. **BÖ** 9², 48, 106, 109, 111, 188, 225, 228², 233², 326, 327, 426²**BD** 15, 22, 24, 28², 45, 62, 96, 107, 175, 181, 2012- Yüksekten veya yukardan aşağıya doğru gelmek. **BÖ** 14, 28², 33, 49, 87, 111, 116, 127, 147, 151, 152², 153, 154, 159, 170², 179², 207², 299, 330, 396³, 417, 432, 434 **BD** 69², 123, 145, 150, 178, 1873- Kaplamak, çökmek. ‘*Gönüllere de karanlık indi.*’ **BÖ** 23, 24, 330 **BD** 114, 1854- Vurmak. **BÖ** 87, 154, 205, 344, 416, 417, 422, 431 **BD** 56, 57, 98, 2115- Sayısı azalmak. **BÖ** 304, 306, 317**BD** 1696- Sayısı azalmak. **BD** 27

insan *a.* *Ar.* Âdemoğlu, âdem evladı. **BÖ** 5, 7, 15, 16, 56, 90, 124, 170, 171, 187, 210, 211³, 219, 279, 295, 299,

302, 353, 357³, 358, 362, 363, 373 **BD** 15², 20, 24, 29, 31, 36, 40, 41, 54, 57, 60, 69, 81, 104, 106, 108, 124, 130, 145, 154, 170, 175, 206, 212

intihar *a.* *Ar.* Bir kimsenin toplumsal ve ruhsal nedenlerin etkisi ile kendi hayatına son vermesi. **intihar etmek** Kendini öldürmek. **BÖ** 7

ip *a.* İplik. **BÖ** 48², 366²

ipek *a.* İpek böceği kozaları çözülerek çıkarılan ve dokumacılıkta kullanılan çok ince, esnek ve parlak tel. **BÖ** 64, 78, 189 **BD** 132, 135, 137³, 158

ipucu *a.* İnsanı aradığı gerçeğe ulaştırabilecek iz, emare. **BÖ** 386

irade *a.* *Ar.* Bir şeyi yapıp yapmama gücü, istenç. **BÖ** 311

iradesiz *sf. fel. ruh b.* İstençsiz. **BD** 7, 156

iri *sf.* Olağandan daha hacimli, olağanı aşan büyüklüğü olan, ince karşıtı. **BÖ** 5, 19, 34, 95, 101, 105, 109, 115, 121, 122, 151, 153, 156², 170², 186, 204², 270, 271, 317, 320, 348, 349, 358, 365, 367, 369, 373, 389, 391, 394, 396, 405², 408, 410³, 412, 419, 422²**BD** 6, 94, 95, 103, 113², 116, 124, 126, 127

→ *iri yarı*

iri yarı *sf. mec.* İri yapılı. **BÖ** 29, 109, 156, 358 **BD** 126

irice *sf.* İriye yakın, biraz iri. **BÖ** 272

irkilmek *nsz.* Ürkerek geri çekilir gibi olmak. **BÖ** 15, 51, 55, 88, 138, 172,

243, 295, 327, 354 **BD** 12, 13, 87, 167, 187, 203

İsa *öz. a. Ar.* Dört büyük Peygamberden Hristiyanlığın kurucusu, doğumu Türkiye'de ve Batı'da takvim başlangıcı sayılan peygamber. **BÖ** 210, 211³, 212⁶

isabet *a. Ar.* Hedefe varma, hedefi vurma. **BÖ** 48 **BD** 120, 158

isabetli *sf.* Yerine düşmüş, yerinde, uygun. **BD** 136

iskarpin *a. Fr.* Ökçeli, konçsuz ayakkabı. **BÖ** 8

iskelet Bir eserin genel planı. **BÖ** 7

islenmek *nsz.* İslî duruma gelmek. **BÖ** 177

istatistik *a.* Bir sonuç çıkarmak için verileri yöntemli bir biçimde toplayıp sayı olarak belirtme işi, sayımlama. **BÖ** 8

istek 1- *a.* Bir şeye duyulan eğilim, arzu, şevk. **BÖ** 6, 39, 49, 220, 229, 309, 351, 383, 419, 428 **BD** 11, 130, 1322- Yerine getirilmesi başkasından istenilen şey, talep. **BÖ** 312, 328 **BD** 15, 85, 200 **istek duymak** Bir şeye karşı eğilim duymak, arzulamak. **BÖ** 187, 197 **BD** 191

istekli *sf.* Bir şeye karşı isteği olan. **BÖ** 36, 289 **BD** 28, 113, 189 **istekli bulunmak** Anlamını Bir şeye karşı eğilim duymak, hevesli olmak. 'O, hepsinden çok görmeğe istekli bulunuyor...' **BÖ** 36, 321, 335

isteksiz *sf.* Bir işi yapmaya isteği olmayan, gönülsüz. **BÖ** 167

isteksizce *zf.* İstek göstermeden, isteksiz olarak. **BÖ** 9

isteksizlik *a.* İsteksiz olma durumu. **BÖ** 179, 342, 385

istemek 1-İstek duymak, arzulamak. **BÖ** 10, 11, 12, 13, 14, 17, 19, 22², 23, 26, 29, 32², 33, 34², 39, 40, 43², 48, 49, 52, 55, 59², 61², 64, 66², 67², 78³, 79², 86², 88, 89, 91, 93, 96, 99, 100, 101, 102, 107³, 108², 110³, 111, 119, 125, 128², 130, 132, 140, 153, 158, 160, 164, 165, 166³, 170, 171, 172², 202, 205, 207², 217, 218², 219², 220, 221², 222, 223, 227, 228, 233², 239, 241, 244, 245, 247, 248, 252², 253³, 254, 257³, 262, 265, 270, 271², 273, 283, 284, 287⁵, 289, 301, 305, 308, 309, 310, 313, 315, 316, 318, 319, 321, 333, 338, 339, 342², 343, 348², 351⁴, 353, 354, 357², 364, 366, 370², 372³, 374, 378, 379, 381², 383², 388, 389, 391, 392, 408, 415, 416, 419, 420, 424, 426, 428³ **BD** 7, 11, 12³, 13, 14², 15², 18, 20, 27, 30², 34, 39, 41, 43, 52, 55², 56², 65, 68, 73, 74², 75³, 78, 79², 80, 84, 90, 92, 96, 98², 99, 102, 103, 106, 107, 112², 117², 121, 125, 126, 132, 137, 144⁵, 145, 146, 155, 156², 158, 160², 163³, 167², 168², 170², 174, 176², 181², 182, 183, 186³, 194, 199, 200, 204, 205, 206, 207, 2112- Evlenmek dileğinde bulunmak. **BÖ** 97², 222³, 223, 230 **BD** 184², 185⁴3- Gerek olmak. **BÖ** 141, 2384- Bir şeyin kendisine verilmesini veya yapılmasını söylemek, dilemek. **BÖ** 181, 220², 240, 262³, 274, 275², 278²

→ *ister istemez*

ister istemez *zf.* Zorunlu olarak, elinde olmadan. **BÖ** 412 **BD** 202

İstemi Kağan öz. a. **BÖ** 66, 175², 176

istenilmek *nsz.* İsteme işi yapılmak. **BD** 150

ister a. Bir şeyin yapılabilmesinin veya olabilmesinin bağlı olduğu şey, gerek, icap, lüzum. **BÖ** 68

istif a. Rum. Eşya veya başka nesnelerin düzgün bir biçimde üst üste konulmasıyla oluşan yığın. *istifini bozmamak* Aldırış etmeyip durum ve davranışını değiştirmemek. **BÖ** 171

istifade a. Ar. Yararlanma. *istifade etmek* Yararlanmak. **BÖ** 163

isyan a. Ar. Başkaldırı. **BÖ** 178, 215, 274 *isyan etmek* Ayaklanmak. **BÖ** 163, 274, 275

iş 1-a. Bir sonuç elde etmek, herhangi bir şey ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik, çalışma. **BÖ** 8, 11, 16, 27, 31, 42, 48, 54, 60, 63², 64, 72, 73, 81, 85, 95, 104, 104, 107, 112, 124, 127, 132², 139, 140², 144, 148², 153, 154², 155, 160, 178², 187², 192, 195, 197, 215, 217³, 221, 224, 235, 251, 252³, 257, 264, 266, 287, 293, 308, 310, 335, 340, 351², 354², 356, 357, 363², 372, 382, 389, 392², 395, 397, 402, 406, 409, 410², 412, 415², 416, 418, 419², 427, 429, 432 **BD** 7, 11, 18, 19², 22, 23, 27², 29, 30, 53, 56, 59, 6673², 75², 93, 126, 127⁴, 132, 139, 148, 149², 154, 163, 168³, 177³, 178², 195, 200, 2062-

Herhangi bir maksatla kurulan düzen. **BÖ** 40⁵, 43, 63, 68, 69², 77², 82, 83², 84², 87, 95, 99, 105, 138, 152², 153³, 155, 182, 197, 200, 211, 218, 222, 223, 227, 237, 250, 318, 328, 336, 340, 348, 358, 370, 381, 383, 384, 385, 388, 389³, 391, 403, 406, 414, 426, 429 **BD** 6, 33, 48, 88, 141, 152, 156, 160², 167, 173, 174, 2003-Sorun, konu, mesele, maslahat. **BÖ** 113², 137, 141, 145², 147², 154, 176, 177, 178², 181², 220, 229, 233, 239, 240, 244, 249, 251, 262, 276, 278, 280, 285, 291, 296², 299, 302, 310³, 312, 316, 321, 340³, 350, 360, 381, 383, 384³, 387, 389², 404, 406, 424 **BD** 7, 28, 30, 40, 43, 45, 84, 93, 147², 158, 161², 163², 169, 181, 187, 189, 193, 196², 199²4-Geçim sağlamak için herhangi bir alanda yapılan çalışma, meslek. **BD** 55 *işe yaramak* Elverişli olmak. **BÖ** 23³, 79, 115, 164, 311, 316, 334, 353 **BD** 127, 168 *iş olmak* Başına kötü bir şey gelmek. '*Korkarım bizim yüzbaşıya bir iş olmasın.*' **BÖ** 34, 55, 371, 372 *işler sarpa sarmak* Bir iş içinden çıkılmaz duruma gelmek, beklendiği gibi sürmemek. **BÖ** 39, 68, 287 *İ- çing Katun işlerin sarpa sardığını görüyordu.* '*iş pişirmek* Hâletmek. **BÖ** 39 '*Ercesine işi pişireceğiz, dedi ve Çinlilere saldırdı.*' **BÖ** 393- Hâl, durum. '*Yakında akın olmazsa işimiz bitiktir.*' **BÖ** 44, 51, 213² *iş güç a.* Uğraş. **BÖ** 61, 72, 341, 387 **BD** 7 *işler yolunda (olmak)* Bir işin, bir durumun, bir olayın istenildiği gibi gitmesi. '*Eskiden Türkeli'nde bir kağan varken işler yolunda idi.*' **BÖ** 66 *işini bilmek* Nereden nasıl yararlanacağını bilmek, çıkarını

bilmek. **BÖ** 72 **iş isten geçmek** Bir işi gerçekleştirme imkânı kalmamış olmak. **BÖ** 89, 158, 244, 409 **iş dönmek** Bir kimseden habersiz gizlice işler yapmak. '*Çalık etrafta korkunç işler dönüyormuş gibi sağa sola baktı.*' **BÖ** 123 **iş bitirmek** Bir işi iyi bir sonuca ulaştırmak. **BÖ** 145, 156, 158, 159, 186, 417 **işi yolunda gitmek** İş düzenli ve istenilen biçimde yürümek. **BÖ** 153, 251 **BD** 148 **işi uzatmak** Bir işi sonuçlandırmamak. **BÖ** 233 **işe yaramak** Elverişli olmak. **BÖ** 254 **işi bitmek** Hâli, gücü kalmamak. **BÖ** 273, 373 **BD** 126 **iş görmek** İş yapmak. **BÖ** 9, 152, 155, 156, 160, 167, 171, 204, 294, 310², 319, 340, 403 **BD** 5, 161 **iş karıştırmak** Zararlı bir iş yapmak. **BÖ** 344 **işine yaramak** Bir şeyin faydasını görmek. **BÖ** 352 **BD** 119, 127 '*Er olunca güreş ne işlerine yarıyacak?*' **işin içinden çıkmak** Bir konudan veya işten uzak durmak, kaçmak. **BÖ** 358 **işine gelmek** Çıkarına, amacına, düşüncesine uygun olmak. **BÖ** 371 **işe girmek** Göreve çalışmaya başlamak. **BÖ** 378 **iş (...)** binmek Sırası gelmek. **BÖ** 411 '*İş kılıca binse yirmi kat yağ ile uğraşmak gerekecekti. işini bitirmek argo. Öldürmek.*' **BD** 176 **iş üzerinde olmak** Herhangi bir şeyle uğraşmak. '*Vu Katun büyük bir iş üzerinde olduğuna inanıyordu.*' **BD** 160

→ **işin iç yüzü, işin içinde iş var**

işin iç yüzü Bir şeyin görünen nedenlerinin dışında gerçek bir nedeninin olması. **BÖ** 296 '*Hiç kimse olan işlerin iç yüzünü anlamıyordu.*'

işin içinde iş var 'işin içyüzü görüldüğü gibi değil, başka' anlamında kullanılan bir söz. **BÖ** 384 **BD** 130

işaret *Ar.* El, yüz hareketleriyle gösterme. **BÖ** 32, 92, 127, 171, 180, 183, 229, 286, 288, 315, 365², 417, 434 **BD** 29, 87, 116, 127, 137, 151, 177, 205 **işaret vermek** Bir araç kullanarak bir şeyi belli etmek. **BÖ** 65, 138, 139, 319, 407 **BD** 44, 173⁴, 174², 178 **işaret etmek** Bir şeyi, bir durumu el, yüz hareketleriyle anlatmak, göstermek. **BÖ** 85, 132, 138, 177, 183, 338 **BD** 22, 106, 108, 192, 206 **işaret almak** Bir işi yapmak üzere birinden ileti ulaşmak. '*Ay Hamımın gerisinde binbaşı bulunuyor, bir şey konuşmak için işaret alınca at sürüp yanına yaklaşıyordu.*' **BD** 34

işbirliği (doğ.) işbirliği a. Amaç ve çıkarları bir olanların oluşturdukları çalışma ortaklığı, teşrikimesai. **iş birliği yapmak** Amaç ve çıkarları bir olanlarca çalışma ortaklığı kurulmak. **BÖ** 335

işitilmek *nsz.* Duyulmak. **BÖ** 17, 34, 89, 101, 132, 149, 170, 184, 231, 247, 254, 272, 276, 287, 310, 317, 318, 330, 337, 372, 404, 407, 415, 417, 424, 425, 434 **BD** 10, 14, 27³, 29, 46, 49, 50³, 63, 71, 74, 78, 84, 100, 123, 127², 128², 196, 206, 207

işitmek Kulakla algılamak, duymak. **BÖ** 8, 19, 31, 37, 41, 42, 46, 47, 66, 85², 89, 94, 98², 116², 117, 121, 130, 140, 164, 165³, 166, 167, 192, 199, 210², 215, 216, 222², 227, 230, 236, 237, 264, 283, 291, 294, 295, 299²,

301, 307², 318, 330, 342, 358, 362, 364, 381², 385, 404, 406, 415 **BD** 15, 17, 28², 30, 36, 42, 45, 59, 60, 63, 68, 79, 90, 105, 117, 131, 135, 141², 143², 172, 184, 187, 189, 190², 191, 193, 194², 203, 205, 212, 213

işkembe *a. Far.* Mide. **BÖ** 271

işkence *a. Far.* Bir kimseye maddi veya manevi olarak yapılan aşırı eziyet. **BD** 5, 58

işkillenmek *nsz.* İşkilli duruma gelmek, pırelenmek. **BÖ** 146, 180, 244 **BD** 167

işlemek 1-İçine girmek, etkilemek, nüfuz etmek. **BÖ** 295 **BD** 13, 29, 38, 412-İşlek, Etkin durumda olmak. **BÖ** 313, 319, 334 **BD** 56²3- Düşüncelerini herhangi birine etki yaparak benimsetmek. **BÖ** 7, 379 **BD** 98

işlenmek Yapmak. **BÖ** 7 'Bir psikolog nasıl her meselenin hangi ruhî amelle işlendiğini düşünür...'

işlemeli *sf.* Üzerinde işlemeleri bulunan. **BÖ** 64, 189, 199

iştah *a.* Yemek yeme isteği. **BÖ** 44, 113, 272, 422 **BD** 31 **iştahı açılmak** Yemek isteği artmak. **BÖ** 112 **iştahı kabarmak** İsteği çoğalmak, heveslenmek. **BD** 162

iştahla *zf.* Büyük bir istekle. **BD** 142

iştahsız *sf.* Yemek yeme isteği olmayan, boğazsız. **BD** 18

işte Anlatılan bir sözün sonuna geldiğini gösterir. **BÖ** 5, 8, 16, 36, 39, 49², 51, 72, 82, 105, 106, 110, 113,

118, 119, 125, 152, 154, 155, 162, 163, 175², 178, 179, 249, 264, 280, 296, 310, 341, 343, 344, 363, 365, 372, 380, 395, 396, 404, 406, 407², 411, 425, 426, 430 **BD** 5, 17, 22, 28, 29, 36³, 47, 52, 57, 68², 106, 114, 136, 140, 179, 184, 190, 197, 203

iştirak *a. Ar.* Ortaklık, ortak olma, paydaşlık. **iştirak etmek** Katılmak. **BÖ** 8, 99, 118, 178, 183

it 1-*a.* Köpek. **BÖ** 329 2-*mec.* Hakaret olarak kullanılan bir söz. 'Ulan it Çinli.' **BÖ** 86, 321², 329, 342, 344², 415 **BD** 52, 53 **it yerine koymamak** Değer vermemek, önemsememek. **BÖ** 339 'It yerine koymadığı, bir yakalasa boynunu koparabileceği cılız, suratsız, karganmış Çinliler Yamtar'a buyruk veriyorlardı.'

→ **it sürüsü kadar, itoğluit**

it sürüsü kadar *hkr.* Çok kalabalık. **BÖ** 64, 211, 418

itoğluit *a. kaba.* Hakaret içeren bir seslenme sözü **BÖ** 39, 154

itaat *a. Ar.* Söz dinleme, boyun eğme, buyruğa uyma. **itaat etmek** Söz dinlemek, boyun eğmek, verilen buyruğa uymak. **BD** 211

itibar *a. Ar.* Saygınlık. **BD** 160

itilmek İtme işi yapılmak. **BÖ** 171

itiraf *a. Ar.* Başkaları tarafından bilinmesi sakıncalı görülen bir gerçeği saklamaktan vazgeçip açıklama, söyleme, bildirme. **itiraf etmek** Başkaları tarafından bilinmesi

sakıncalı görülen bir gerçeği saklamaktan vazgeçip açıklamak, söylemek, bildirmek. **BD** 67

itiraza. *Ar.* Bir düşünceyi veya kararı benimsemeyerek karşı çıkma. **itiraz etmek** Bir düşünceyi veya kararı benimsemeyerek karşı çıkmak. **BÖ** 15, 83, 92, 140, 262 **BD** 7, 8, 14, 86, 101, 156

itiş a. İtme işi. **BÖ** 373

itişme a. İtişmek işi. **BD** 125, 126

itişmek *nsz.* Birbirlerini itmek. **BD** 127²

itmek Bulunduğu yerden aşağı düşürmek. **BÖ** 93, 258, 416, 428 **BD** 50

ittifaka. *Ar.* Anlaşma, uyuşma, bağlaşma. **BD** 92, 166 **ittifak etmek** Anlaşmak, uyuşmak, bağlaşmak. **BÖ** 248

iyi 1- *sf.* İstenilen, beğenilen nitelikleri taşıyan, beğenilecek biçimde olan, kötü karşıtı. **BÖ** 7², 11², 12, 26, 32², 71, 77, 78, 81, 82, 109², 113, 123, 136, 140³, 152, 153, 154, 179, 181², 186, 190, 194⁴, 200, 201², 202, 205, 207, 214, 215, 222, 224, 229, 252⁴, 255, 271, 290², 302², 335, 358, 363, 366, 373, 374, 375, 389, 391, 392, 421³, 424, 428 **BD** 11², 13, 14, 20, 27, 28, 34, 48, 50, 54, 83², 94, 101, 102, 103, 113³, 114, 118, 130, 136, 158, 176, 186, 2092- Yeterli, yetecek miktarda olan. **BÖ** 8, 31, 44, 69, 77, 79, 85, 104, 106, 129, 143², 151, 156, 163, 164, 174, 179, 181, 189, 190, 219, 242, 260, 261, 269, 282², 289, 327,

328², 340, 341, 352², 354², 370, 374 **BD** 11, 16, 42, 60, 78³, 104, 113, 122, 123, 124, 128, 141, 143, 193, 2003- Yerde, uygun. **BÖ** 10, 12, 35, 73, 82, 115, 121, 122, 145, 181, 243, 254, 276, 296, 353, 354, 358, 365, 389², 392 **BD** 33, 664- *zf.* İstenilen, beğenilen, yerinde, yararlı, uygun bir biçimde. **BÖ** 35, 46, 63, 72, 86, 88, 104, 142, 215, 240, 257, 274, 315, 372, 414 **BD** 46, 63, 178, 193 **iyi olmak** Yerde olmak. **BÖ** 111⁴, 243, 291, 293 **BD** 32, 43, 70, 88, 185, 186 **iyi gözle bakmamak** Hakkında iyi düşünmemek. **BÖ** 140 **iyi etmek** Uygun, yerinde bir davranışta bulunmak. **BÖ** 176 **BD** 93, 96, 121

→ **iyiden iyiye**

iyiden iyiye *zf.* Adamakıllı, çok iyi, gereği gibi. **BD** 125

iyice 1-*zf.* Tamamen. **BÖ** 9, 10, 15, 73, 84, 106, 111, 115, 122, 123, 127, 142, 150, 187, 230, 257, 262, 314, 319, 322, 339, 364, 369, 375, 386, 395, 422 **BD** 8, 17, 29, 33, 36, 148, 162, 163, 176, 191, 195², 200, 203, 2082- *sf.* İyiye yakın. **BÖ** 138, 350

iyileşmek Hastalıktan kurtulmak, sağlığı yerine gelmek, salah bulmak. **BÖ** 282, 314, 350 **BD** 85

iyilik a. Yarar veya elverişlilik, nimet. **BD** 8, 154, 159

iz 1-Bir olay, bir durum veya yaşayıştan geride kalan belirti, eser. **BÖ** 30, 62, 3792- Bir şeyin dokunmasıyla geride kalan belirti. **BÖ** 77, 127, 162, 194, 241, 347² **BD** 29,

87 **izine düşmek** Av hayvanlarının, gittiği yolu izleyerek arkalarından gitmek. **BÖ** 244 **izini kaybetmek** Bir kimse hakkında bilgi alamamak. **BD** 95 **izi silinmek** Ortadan yok olmak, kaybolmak. **BD** 114 **iz bırakmak** Bir yerde daha önce orda olduğuna dair kanıt bırakmak veya bunu belli edecek bir işaret olmak. **BD** 135 *'Durmaksızın iz bırakmadan, yer değiştiren bu obayı bulmak epey güç olmuştur.'*

izahat *a. Ar.* Açıklamalar. **izahat vermek** Açıklamalarda bulunmak, ayrıntılı bilgi vermek. **BD** 147

izin *a. Ar.* Bir şey yapmak için verilen veya alınan özgürlük, müsaade, ruhsat,

icazet, mezuniyet. **BÖ** 140, 286, 357 **BD** 34, 163 **izin almak** Bir şey yapmak için onay sağlamak. **BÖ** 125, 328 **izin vermek** Birini bir şey yapmada serbest bırakmak. **BD** 149

k, K

kabadayı *a.* Kendine özgü namus kurallarını esas alıp toplum kurallarının dışına çıkarak zorbalık yapan kimse. **BÖ** 39 **BD** 50

Kaban *öz. a.* **BÖ** 400, 408

kabarmak 1- Yağışlardan veya kaynamaktan taşmaya yüz tutmak. **BÖ** 14, 150 2-Öfke, sevgi vb. duygular gittikçe güçlenmek. **BÖ** 178 **BD** 131

kabartmak *mec.* Bir duygunun artmasını sağlamak, artmasına çalışmak. **BD** 9 '*Böylece Gök Türklerin başına Sırba Tegin'i geçirmek öteki teginlerin hoşnutsuzluğunu kabartarak aralarına ayrılık tohumunu saçmak olacaktır.*'

kabil *sf.* Olanaklı. **BÖ** 144, 265, 383, 397, 419, 425 **BD** 36, 70, 104 **kabil olmak** Mümkün olmak, imkânı olmak. '*...belki güzel kadınlar, hatta genç kızlar görmemiz kabil olabilir.*' **BÖ** 56, 316

kabiliyet *a.Ar.* Yetenek. **BD** 7, 147, 197

kabiliyetli *sf.* Yetenekli. **BÖ** 358

kabul *a.Ar.* Bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olma. **BD** 62, 197 **kabul etmek** Bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olmak. **BÖ** 77, 244², 246, 252², 254, 261, 309², 312², 357³, 367, 369, 373, 388, 389, 406 **BD** 7, 8, 40, 41, 66, 94, 102, 116, 118, 121, 125², 130, 136, 143, 175 **kabul**

görmek Kabul edilmek, onaylanmak. **BD** 195 **kabul olunmak** Herhangi birine veya bir duruma rıza gösterilmesi durumu. **BÖ** 36, 64, 92 '*Ertesi günü Kül Er Tigin öteki elçilerle birlikte Kara Kağan tarafından kabul olundu.*'

kâbus *a.* *Ar.* Acı, sıkıntı, korku veren olay. **BD** 8²

kaç 1- Birçok. **BÖ** 8, 305, 324 **BD** 150, 1932- *sf.* Herhangi bir şeyin niceliğini sormak için kullanılan soru sıfatı. **BÖ** 17, 69, 91, 97, 100, 120², 252³, 259, 311, 313, 324 **BD** 150, 188

kaçak *zf.* Yasalara, kurallara uymayarak, gizlice. **BÖ** 52

kaçıncı *sf.* Çok kez, birçok kez. **BÖ** 6, 31, 141

kaçırılmak *nsz.* Kaçırma işi yapılmak veya kaçırma işine konu olmak. **BD** 58

kaçırmak 1- Ölçüyü, sınırı aşmak, fazlasına gitmek. **BÖ** 6, 742- Kaçmasını sağlamak veya kaçmasına imkân yaratmak. **BD** 13, 58, 208, 211

kaçışa. Kaçma işi. **BÖ** 230, 231, 303 **BD** 17

kaçışmak *nsz.* Hep birden kaçıp çeşitli yönlere dağılmak. **BD** 82

kaçmak 1- *nsz.* Hızla koşup bir yere saklanmak. **BÖ** 13², 105, 118³, 123, 138, 139, 158², 160³, 223², 246², 247, 254², 255, 260², 269, 279, 368 **BD** 6,

17, 44, 48², 52, 90, 161, 163, 169, 170, 174, 2002-Kimseye bildirmeden bulunduğu yerden ayrılmak, firar etmek. **BÖ** 43, 86³, 91², 94, 161, 207, 229, 230, 231, 241, 244, 259, 318, 408 **BD** 80², 101, 107², 111², 133, 186 3-*nsz*.Görünmeden gitmek, savuşmak, sıvışmak. **BÖ** 286, 303, 304, 419 **BD** 75², 91, 1014-*nsz*.Girmek. **BD** 33²

kadar1-*e.Ar.Dek*.**BÖ** 5, 7², 19, 25, 36, 63, 71, 72², 73, 83, 84, 86, 87, 112, 119, 130, 142, 143, 144, 145², 154, 156, 161, 164, 172, 174, 175, 176, 178, 179, 180², 186², 195, 198, 207, 215, 216, 219, 223, 225, 229, 230, 234, 236, 241², 251, 259, 262², 267², 269, 295², 296, 301, 302, 303, 305, 310², 313, 316, 319, 327, 330, 331, 333, 335, 336, 339, 340, 343, 347, 350, 353, 354, 357², 367², 370, 373, 382², 385, 391, 392², 395³, 403², 407, 415, 416, 418, 422, 428², 429, 430³, 431, 434 **BD** 6, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 21, 22, 23, 30, 32², 33², 38, 40, 41², 52², 55, 56, 57, 58, 59, 63, 64, 71², 75, 78, 82, 84, 87, 100, 107, 112, 114, 116, 118², 119², 124, 125, 126, 132, 136, 137, 144, 150, 170, 174, 176, 180, 183, 195², 196, 209, 2122-*e.Ar.Ölçüsünde, derecesinde*. **BÖ** 5², 7, 8, 12, 24, 30, 34, 36², 37, 40, 45², 49, 50², 52, 55, 58, 60, 67, 69, 71³, 72, 79², 81, 87, 88, 104, 105, 110, 111, 116, 118, 121³, 134², 136, 138, 141, 152, 159, 160, 161, 169², 172, 175², 178, 185, 186, 187², 192, 195, 196, 203, 207, 221, 222², 239, 243, 244, 245, 246, 248, 249², 252, 257, 261, 271², 272, 275, 276, 279, 280³, 282, 285, 286², 292, 296, 301², 303, 304,

311, 313, 315, 325, 335², 336, 339², 343², 361, 365², 366, 369, 374, 378, 380, 387, 388, 389², 392, 393, 402, 404, 406, 407, 419, 420, 421, 425, 427 **BD** 5², 14, 16², 17, 20⁴, 24, 30, 31², 32, 36, 39, 40, 44, 45, 46, 49, 53, 54, 57³, 59³, 67², 94³, 102, 109², 110, 113², 114, 121, 127, 130, 141, 143², 154³, 157², 164, 167, 173, 174², 176, 178, 179, 189, 190, 192, 194², 195, 199, 207², 210²3- Bir sayıdan sonra geldiğinde kesinlikle belli olmayan bir niceli belirten söz. **BÖ** 48, 60, 61, 68², 69, 71, 78, 81, 86, 91³, 105, 111, 152², 176, 179, 186, 188, 192, 201, 211, 224, 247², 249³, 289, 291, 303, 362, 397, 408, 416, 417, 418, 428 **BD** 26, 28, 45, 47, 79, 118, 119³, 166, 169, 175, 182, 196, 206, 2124- Gibi. **BÖ** 293, 328² **BD** 57, 63, 73

kademe *a. Ar.* Aşama, basamak, derece. **BD** 196

kadın *a.* Erişkin dişi insan, hatun kişi, zen. **BÖ** 7, 11, 22, 23, 30, 56², 72², 73⁶, 74², 79, 81⁵, 82⁹, 83⁸, 84², 85⁵, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 98², 132, 141, 142², 233, 234², 235, 237, 262, 263², 264, 265⁴, 270, 273, 285², 295, 301, 307, 327, 333³, 374, 378, 384³, 387, 406³, 431 **BD** 6³, 8, 10², 11³, 12, 13², 15, 17², 20², 21, 22⁴, 31, 32⁴, 47, 67², 79⁵, 94, 95, 99, 102², 103³, 104, 105, 106, 107², 108, 113², 130², 133, 134⁴, 147, 199, 211

kadıncağz *a.* Kendisine şefkat ve acıma duyulan kadın. **BD** 7

Kadır Bağa *öz.a.* **BD** 26, 27³, 28³, 33, 34, 40, 41², 71², 75⁴, 76², 82³, 83³, 85⁵, 86³, 87, 88³, 93, 96, 98², 100, 101²,

102², 104², 109, 135, 137, 138, 140, 141⁴, 142³, 143³, 163², 164, 165, 166², 167³, 168, 171, 201⁴, 202³, 203, 204

Kadırkan *öz. a.* **BD** 46

kafa *a.* *Ar.* Kavrama ve anlama yeteneği, zeka, zihin, bellek. **BÖ** 6, 123, 230, 248, 370², 372², 395, 412, 421, 431 **BD** 99, 127, 148 **kafa tutmak** Boyun eğmemek, karşı gelmek, diklenmek. **BÖ** 221, 271 **BD** 101 **kafasından geçirmek** Belli belirsiz düşünmek. **BÖ** 227, 288 **kafa yormak** Bir iş, bir konu üzerinde çokça düşünmek. **BÖ** 402 **kafası kızmak** Öfkelenmek. **BÖ** 122

kâfi *sf.* *Ar.* Yeterli, yetecek ölçüde olan. **kâfi gelmek** Yetmek, yetişmek. **BÖ** 152

kafile *a.* *Ar.* Birlikte hareket eden topluluk. **BÖ** 194⁴, 195, 285³, 286, 287, 330, 434 **BD** 28², 31, 34³, 41³, 106², 109, 132³, 133

kaftan *a. tar.* Çoğu ipekten yapılan, bir tür uzun, süslü üst giysisi. **BÖ** 8, 313, 315, 325², 326, 432 **BD** 10, 79

kağan *a. tar.* Hanların bağlı olduğu devlet başkanı, hakan, imparator. **BÖ** 11⁴, 20, 22³, 23², 25³, 26³, 27, 29³, 30², 31², 32⁶, 33², 34³, 35³, 36, 41⁵, 42, 43⁷, 46⁷, 47⁴, 48, 49, 50⁴, 51, 52², 54, 55³, 56, 58, 61, 63¹⁰, 64⁹, 65¹¹, 66⁹, 67⁵, 68⁶, 77⁷, 78⁵, 79⁴, 80⁷, 82², 83³, 84², 91, 98⁷, 99², 116, 140³, 141, 144³, 145, 150², 164, 167, 175⁴, 176, 177², 181², 182³, 183⁶, 184⁵, 185², 187, 188⁷, 189⁵, 190⁹, 191⁶, 192⁴, 193⁴, 194², 196, 197, 198¹⁴, 199⁷, 200, 202⁸, 203³,

204, 206, 207, 209³, 210², 214⁴, 217², 220, 222, 223, 227, 229, 232, 233², 238², 240, 243³, 244², 245⁴, 246⁵, 247³, 248⁵, 249⁵, 253², 255², 259, 261, 262, 264², 265, 266, 269, 270, 274², 275², 276⁵, 278⁵, 279², 281, 290, 294², 299⁵, 300, 302², 303³, 304⁴, 307⁴, 308², 309⁷, 311², 312⁹, 316⁴, 317⁵, 318⁵, 319⁶, 320⁹, 321⁷, 322³, 324⁴, 333², 334⁶, 335³, 336⁶, 337⁵, 338³, 342, 347³, 357, 371³, 374, 378⁴, 379, 380⁴, 382, 387, 388⁸, 389², 390, 391¹¹, 397, 402, 403², 404², 407², 408, 409, 410, 420, 424², 428, 433³ **BD** 5³, 6, 7³, 8⁴, 10, 11², 14, 18, 19, 24³, 26⁶, 29², 30⁴, 31, 32, 38⁴, 39⁵, 40², 58, 65⁵, 66⁵, 67, 68, 69³, 70⁹, 74², 75², 76², 78², 79, 80, 82³, 83³, 84, 85², 87², 92, 95, 98², 100, 101, 102², 104², 107⁴, 111², 112², 113, 116⁷, 117⁴, 118⁵, 119, 120, 121⁵, 122, 123, 125², 127, 130⁴, 131⁵, 132², 133², 136², 137⁴, 138², 143³, 145⁴, 163, 164, 167, 168, 172³, 173², 178, 179, 180, 184³, 185, 188, 195⁵, 196³, 197, 198², 203, 204, 205, 209

kağanlık *a.* Kağan olma durumu. **BÖ** 141, 190, 218, 228, 237², 254, 278⁴, 280, 290, 294, 309, 316, 317, 321, 334², 335, 336⁵, 383, 388³, 389, 404², 432 **BD** 9, 18, 23, 32, 33, 67, 112, 117, 121, 167², 194², 197², 201

kağıt *a.* *Far.* Hamur durumuna getirilmiş, türlü bitkisel maddelerden yapılan, yazı yazmaya, baskı yapmaya, bir şey sarmaya yarayan kuru, ince yaprak. **BÖ** 65, 139³ **BD** 150

kağrı *a.* İki veya dört tekerlekli, dingili tekerlekle birlikte dönen öküz arabası. **BÖ** 37 **BD** 73, 200

kahkaha *a. Ar.* Yüksek sesle gülme. **BÖ** 6, 47, 48³, 118⁴, 119⁵, 165², 166, 212, 213, 264, 291, 292, 293³, 327², 328⁵, 329², 330⁶, 331, 415² **BD** 27², 170 **kahkaha** **atmak** Yüksek sesle gülmek. **BÖ** 119², 293, 328, 329, 415 **kahkaha** **savurmak** Kendini tutamayıp yüksek sesle gülmek. **BÖ** 212, 293, 327 '...*bu mantıksızlıkta sınırları bozularak meşhur kahkahasını savurmuştu.*'

kahraman *a.* Bir olayda önemli bir yeri olan kimse. **BÖ** 7⁴, 49, 148, 159, 164, 229, 310, 324, 330, 349, 404, 405, 431, 432 **BD** 19, 20⁴, 50, 64, 130, 193, 207

kahramanlık *a.* Kahramanca davranış, yiğitlik. **BÖ** 8, 389, 411, 431 **BD** 15, 73

kaide *a. Ar.* Kural. **BÖ** 412 **BD** 95

kâinat *zm.* Herkes. **BÖ** 434

kakışma *a.* Kakışma işi. **BÖ** 110

kakma *a.* Kakmak işi. **BD** 10

kakmalı *sf.* Üzerinde kakma işi bulunan. **BÖ** 65, 71, 175, 189², 199², 261 **BD** 132, 135, 138

kala kala *zf.* Bütünü, olup olacağı. **BÖ** 179, 324, 364 **BD** 33

kala *zf.* Kaldığında. **BÖ** 139, 160, 303², 429 **BD** 45, 99, 116, 119⁴, 143, 175²

kalabalık *a.* Çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle oluşan insan topluluğu. **BÖ** 104, 109, 113, 116, 117, 118, 148², 153, 183, 209, 222,

243, 249, 254, 256, 272, 285², 287, 347, 364², 408, 422 **BD** 17, 47, 131²

kalabalıklaşmak *nsz.* Kalabalık duruma gelmek. **BÖ** 347

Kalalduruk *öz.a.* **BÖ** 399, 409

kalan *l-Artan, mütebaki.* **BÖ** 71, 102, 186, 272³, 304, 314², 325, 389 **BD** 642- *sf.* Kalma işi yapan. **BÖ** 271, 320, 327

kalça *a. anat.* Gövdenin arka bölümünde, bacakların birleştiği yerle bel arasındaki şişkin bölge. **BÖ** 414

kaldırılmak *nsz.* Kaldırma işini yapmak. **BÖ** 40, 434

kaldırmak *l-Yukarı doğru hareket ettirmek.* **BÖ** 20, 36², 40, 43, 60², 61, 62, 88, 95, 101², 110², 121, 124, 126, 127, 130, 155, 163, 166², 169, 178, 180, 196, 200, 204, 206, 207³, 212, 216, 235, 237², 257, 273, 284², 285, 292, 302, 309, 326, 337, 340, 381, 394, 397, 410, 422, 424, 428 **BD** 13, 18, 31, 38, 39, 44, 45², 50, 56, 80, 84, 87, 90², 108, 125², 126, 127, 137, 140, 168, 170, 173³, 177, 183, 193, 203, 210, 211, 212, 2132- Bulunduğu yerden almak. **BÖ** 326, 373, 391, 4213- Alıp başka yere götürmek. **BD** 105, 170, 182

kale *a.tar.Ar.* Düşmanın gelmesi beklenen yollar üzerinde, askeri önem taşıyan şehirlerde, geçit ve dar boğazlarda güvenliği sağlamak için yapılan kalın duvarlı, burçlu, mazgallı yapı, kermen. **BÖ** 70³, 246 **BD** 78

kalm-I a. hlk. Gelin olacak kıza erkek tarafından verilen para veya armağan, ağırlık. **BÖ** 97, 100

kalm-II sf. Cisimlerde uzunluk ve genişlik dışında üçüncü boyutu çok olan (cisim), ince karşıtı. **BÖ** 65, 90, 182, 218, 407 **BD** 71, 190

kalinca sf. Kalına yakın. **BD** 120

kalkan a. Ok, kılıç vb.nden korunmak için savaşçıların kullandığı korunmalık. **BÖ** 34, 35⁴, 132, 151⁴, 153, 155, 156, 201², 295³, 319, 351, 403³, 414² **BD** 123³, 124

kalkınma İyileşme, şifa bulma. **BÖ** 110

kalkış a. Kalkma işi. **BÖ** 335

kalkışmak Girişmek, başlamak, yeltenmek. **BD** 11, 147

kalkmak 1- *nsz.* Gitmek üzere yerinden kalkmak. **BÖ** 24, 26, 43, 47, 98, 110², 111, 141, 158, 181, 291, 294, 342, 374, 425, 434³ **BD** 71, 76, 1312- Yukarı doğru yükselmek. **BÖ** 87, 119, 122², 154, 156, 158³, 180, 183, 193, 198, 205, 219, 247, 304, 432 **BD** 20, 29, 38, 50², 66, 125, 141, 1623- Uyanmak. **BÖ** 87, 104, 115, 177², 195, 272, 291 **BD** 33, 40, 178, 2024- Girişmek, başlamak, davranmak, yeltenmek. **BÖ** 92, 131, 155, 179, 181, 204, 218, 252, 253, 287, 303², 353, 363 **BD** 645-Varlığı, hayatı son bulmak. **BÖ** 200, 234, 330, 3726- Hasta iyileşerek gezecek duruma gelmek. **BD** 80, 193

kalma sf. Herhangi bir kimseden veya bir dönemden kalmış olan. **BD** 14, 143

kalmak 1- Herhangi bir durumu sürdürmek. **BÖ** 14², 16, 28, 47, 63, 66, 86, 94², 130, 158, 171, 179, 180, 203³, 255, 271, 294, 302, 310, 317, 319, 320, 348², 350, 351, 352, 354, 375, 383, 385, 386, 390, 412, 416², 424, 427 **BD** 13, 14, 17, 40, 41, 63, 69², 73, 76, 92, 128, 156, 163, 170, 175, 177, 179, 181, 190, 202, 2122- Varlığını korumak, sürdürmek. **BÖ** 14, 45, 49, 54, 70, 72, 80, 120², 154³, 155, 176, 177, 223, 233², 246, 257, 259, 270², 272, 284, 290², 296, 310³, 317, 320, 322, 327, 333, 364, 367, 368, 372, 379, 395, 396, 403, 410, 416, 418, 420, 422, 424, 428, 429, 430³, 431², 432 **BD** 9², 24, 32, 33, 49, 55, 79, 80, 107, 108², 117, 120, 130, 132, 141², 163, 167, 176², 201, 207 3- *yar.* Olmak, herhangi bir durumda bulunmak. **BÖ** 36, 66, 101, 109, 112, 134, 149, 158, 159, 160, 170, 176², 178, 179, 186, 187, 207, 217, 224, 228, 229, 243, 249, 260, 280, 287, 293, 296, 321, 324, 328, 346, 373², 374, 384, 388, 395, 407, 411, 416, 417², 421, 425, 428², 429 **BD** 11, 22, 33, 34, 47³, 55, 59, 63, 71, 82, 113, 161², 170, 176, 177², 178, 201, 2124- İleriye atılmak, ertelenmek. **BÖ** 43, 105, 170, 3715- Zaman, uzaklık veya nicelik belirtilen miktarda bulunmak. **BÖ** 43, 47, 118, 121, 155, 172, 243, 255, 320, 326 **BD** 54, 75, 119, 120, 1756- Miras olarak geçmek. **BÖ** 71, 282, 428 **BD** 327- Oturmak, yaşamak. **BÖ** 112, 113, 116, 161, 262², 348 **BD** 1948- Konaklamak, konmak. **BÖ** 172,

214, 265, 285 **BD** 7, 17, 58, 187, 198
 9- Maddi şeylerin bir kısmı gittikten sonra geride artmak. **BÖ** 271, 283, 289, 306, 311, 316
 'Çinlininevindentopladığı azı khemenhe men bitmişti. Yam tari için biraz bir şey kal mıştı. 'kaldı ki Bundan başka bununla birlikte. **BÖ** 217 **BD** 195...kalırsa Herhangi birinin kanısınca. 'Bana kalırsa susup uyumak daha iyi. ' **BÖ** 12, 22, 77

kalp *a. anat. Ar.* Göğüs orta boşluğunda, iki akciğer arasında, vücudun her yanından gelen kirli kanı akciğerlere ve oradan gelen temiz kanı da vücuda dağıtan organ, yürek. **BD** 192, 207

kam *a. Şaman.* **BÖ** 172, 173, 177², 178³, 210, 296, 380 **BD** 14, 29, 104, 181, 190², 192

kama *a.* Silah olarak kullanılan, ucu sivri, iki ağzı da keskin uzun bıçak. **BÖ** 282

kambur *a.* Bel ve göğüs kemiğinin eğrilmesi, raşitizm sonucu sırtta ve göğüste oluşan tümsek, kambur, zambur. **BÖ** 143³

kamçı *a.* Bir ucunda ip, deri vb. bağlı olan vurma, dövme aracı. **BÖ** 87, 88, 127, 130, 140, 165, 205³, 206, 207, 225, 228, 333

kamçulamak Kamçı ile vurmak. **BÖ** 127, 207 **BD** 119

kamçılanmak 1- *nsz.* Bir şeye etki etmek, şiddetini artırmak. **BD** 104, 189 'Ersegün'ün deliliği

kamçılanıyordu. ' 2-*nsz.* Kamçı ile dövülmek. **BÖ** 13

kan 1- *a.* Atardamar ve toplardamarların içinde dolaşarak hücrelere özümleme, yadımlama görevlerini sağlayan plazma ve yuvarlardan oluşmuş kırmızı renkli sıvı. **BÖ** 19, 36, 40, 51, 68, 82⁵, 95, 101², 102⁴, 128, 139, 155, 234², 235², 236, 263, 275, 280, 310, 319, 322, 324², 325⁸, 326, 327, 338, 342, 344, 347, 364, 395, 409, 414, 416, 417, 422, 432 **BD** 48, 52, 68, 74, 77, 80², 99, 103, 123, 125, 127, 177, 178³, 182², 187, 1992-Soy. **BÖ** 198 **BD** 108 **kan gelmek** Kanamak. **BÖ** 36 **BD** 123 **kan dökmek** Ölüme yol açmak, cana kıymak. **BÖ** 42, 68⁴, 81, 248, 389 **BD** 20 **kan fişkırmak** *meç.* Çok sağlıklı olmak.

'Çekik yeşil gözleri uşık gibiparlıyor, yüzü ndenesenlikvekanfişkırtıyordu.' **BÖ** 60 **kan akmak** Savaş, çatışma, dövüş olmak. **BÖ** 68, 69, 122, 130², 132, 134, 434 **BD** 35 **kan içinde kalmak** Çok kan kaybetmek, kana bulaşmak. '...yüzü gözü kan içinde kalmış bir durumda yere yuvarlanmış, bayılmıştı.' **BÖ** 95, 113, 121, 131, 156, 225, 280², 319, 324, 344, 410, 422³, 431² **BD** 17, 127, 182, 202 **kan olmak** İnsan öldürülmek. **BÖ** 128 **kanı kaynamak** Coşkun ve kıpırdak olmak. 102 **kan beynine sıçramak** Çok sinirlenmek, hiddetlenmek, kontrolü yitirmek. **BÖ** 165, 222, 310 **kan tepesine çıkmak** Çok sinirlenmek, hiddetlenmek, kontrolü yitirmek **BÖ** 183 **kan gövdeyi götürmek** Çok kan dökülmek. **BÖ**

265 **BD** 117 **kana bulanmak** Kan içinde olmak, her tarafına kan bulaşmış olmak. '*...sağlam denecek durumda bulunmayıp yaralar içinde kana bulanmış olduğunu görünce ölüsünü tutmak için saldırdılar.*' **BÖ** 321, 327 **BD** 91, 100 **kanına girmek** Birini öldürmek veya öldürtmek. **BD** 49

→ *kan ter içinde*

kan ter içinde Çok terli, yorgun, perişan bir durumda. **BÖ** 139, 146, 320, 407 **BD** 201

kanamak *nsz.* Vücudun herhangi bir yerinden kan akmak, kan gelmek. **BÖ** 225, 347

kana kana İştahla, doyana kadar, tatmin olana kadar yapılan iş. **BÖ** 169, 395 **BD** 59, 161 '*...kayalar arasından sızan billur suya eğildi. Kana kana içtikten sonra başımı kayalara kaldırdı.*'

kanat 1-Kuşlarda ve böceklerde uçmayı sağlayan organ. **BÖ** 172 **BD** 562-*ask.* Savaş düzenindeki ordunun iki yanından her biri, cenah. **BÖ** 3033-Kapı, pencere, dolap gibi dikine açılıp kapanan şeylerin kapağı. **BÖ** 416²

kanatmak Kanamasına yol açmak veya kanamasını sağlamak. **BD** 141

kancık *sf.* Dönek, güvenilmez. **BÖ** 156, 414, 421 **BD** 21, 49

kancık it *a.* Dişi köpek. **BÖ** 23

kancıklık Kancıkça davranış. **BÖ** 39, 40², 130, 146

kandırmak Kanmasını sağlamak, inandırmak, ikna etmek. **BÖ** 11, 55, 69, 81, 85, 126, 144, 218, 362, 379, 388 **BD** 166

kan kardeşi (*doğ.*) **kankardeşi** *a.* Birbirlerinin kanını emerek veya yalayarak ant içmek yoluyla kardeş olanlardan her biri, ant kardeşi. **BÖ** 102⁴, 209, 348 **BD** 20

kanlı *sf.* Kan dökülmesine neden olan. **BÖ** 6, 25, 89, 102, 235, 280, 283, 313, 324, 325, 397, 427 **BD** 35², 49, 52, 128³, 183, 199, 201, 202, 204

→ *kanlı düğün, kanlı kanlı*

kanlı düğün *meç.* Yapılacak olan olumsuz bir olayı olumlu düşündürecek şekilde nitelendirme işi. **BÖ** 420 '*O sabah, bu kanlı düğüne hazırlanırken dirliğinin hatıralarını göz önünden bir daha geçirmiş, kendi kendisiyle hesaplaşmıştı.*'

kanlı kanlı *sf.* Kanayarak. **BÖ** 427 '*Bir bir andıkça gözün / Kanlı kanlı yaş olur.*'

kanmak 1-Tatlı sözlere aldanmak. **BÖ** 81, 91, 294, 3892- Bir gereksinimini, bir isteğini yeteri kadar karşılamış olmak, doymak. **BÖ** 410 **BD** 24, 77, 205

kannış *a.* Cilve. '*Bizim kızlarımız böyle kannış bilmez.*' **BÖ** 81², 96, 264, 406 **BD** 79 **kannış yapmak** Cilvelenmek. '*...Onbaşı Sançar'a yaklaşıyor, sokuluyor, kırıp kannış yapıyordu.*' **BÖ** 73, 81

kansız *meç.*Soluk renkte olan (kimse)
BÖ 262 '*Hatta bu kansız, cansız, çelimsiz Çin kızları bile hoşuna gidiyordu.*'

kansızlık *a.tıp.*Kanda alyuvar sayısının ve hemoglobinin miktarının azalmasından ileri gelen bir hastalık durumu, anemi. **BÖ** 312

kapaklanmak *nsz.* Ayağı takılıp yüzüstü düşmek. **BÖ** 329², 415, 434 **BD** 100

kapalı *sf.* Kapanmış olan, açılmamış, açık karşısı. **BÖ** 162, 170, 236, 364, 383, 391 **BD** 187

kapalılık *a.*Kapalı olma durumu. **BD** 194

kapamak Bir açıklığı örtmek için bir şeyi, açık yerin üzerine getirmek. **BÖ** 137, 150, 219, 412, 428 **BD** 174², 189, 210, 212

kapanmak 1-Yüzü, gövdesi bir yere gelecek biçimde eğilmek. **BÖ** 130, 137, 158, 166, 224, 409, 419, 431, 4322- Kapalı duruma gelmek. **BÖ** 134, 158, 206, 207, 236, 348, 407, 416, 424 **BD** 87, 102, 127, 1773-İki mesafe arasındaki aralık azalmak. **BÖ** 224 **BD** 120 '*Almila ile aralarında sekiz on adımlık bir açıklık kalmıştı. Bu da yavaş yavaş kapanıyordu.*'

kapatmak 1-Bir şeyin üstünü örtmek. **BÖ** 315 '*...kaftanını çıkararak ateşin üzerine kapatıp söndürdü.*' 2-Bitirmek, unutturmak, söz edilmesini engellemek. **BÖ** 389 **BD** 273- Açık olan bir şeyi, kapalı duruma getirmek. **BÖ** 412 '*Biz dışarı fırlarken kapıyı*

kapatıp Çinlileri biraz daha oyalamalı.' 4-İki şey arasındaki mesafeyi kısaltmak, yok etmek. **BD** 119, 169, 201, 209 '*Fakat aradaki bir at başı açıklığı bir türlü kapatamıyordu.*'

kapı *a.* Bir yere girip çıkarken geçilen ve açılıp kapanma düzeni olan duvar veya bölme açıklığı. **BÖ** 37, 54, 58, 67, 86, 87, 118, 123², 132, 141³, 142², 145, 150, 151², 152³, 154², 155³, 158⁴, 159², 170, 182, 183², 184, 188, 189, 192, 198, 242, 257, 259, 260, 267², 272, 291⁵, 292, 294, 295, 296, 317, 348, 364², 383⁶, 384, 391², 403, 404, 407⁷, 408⁴, 409⁵, 410⁴, 412⁵, 415⁶, 416⁵, 417³, 418⁶, 419⁷, 420⁵, 421², 424 **BD** 6², 10, 13, 14, 15², 16, 22, 23, 35, 40, 43, 54, 58, 60, 71, 75, 76², 78, 80, 94, 143, 150³, 174⁶, 177, 190², 201, 202, 203²

→ *kapı yoldaşı*

kapı yoldaşı Herhangi bir yerde aynı hizmette bulunan kişi veya kişiler. **BÖ** 288³ '*Bu Onbaşı Pars da Tulu Han'ın ordusunda idi. Onun için benim kapı yoldaşımdır.*'

kapılmak 1-Kapma işine konu olmak. **BÖ** 2252- Bir şeyin veya bir kimsenin güçlü etkisinde kalmak. **BÖ** 15³336, 347 **BD** 155, 176 3-Sürüklenmek. **BÖ** 6, 14, 429

kapışmak 1-Hırsıyla güreşe başlamak. **BÖ** 110, 3722- Birlikte bir şeyin üzerine üşüşüp aceleyle almak, kapmak. **BD** 55

kapkaranlık *sf.* Çok karanlık. **BÖ** 346

kaplamak Yayılıp doldurmak, etkisinde bırakmak. **BÖ** 46, 48, 50, 223, 296, 330 **BD** 66, 142

kaplan *mec.* Güçlü, kuvvetli kimse. *'Ben, Kırgızların arslanı, Gökmen Eli kaplanı, tipi ol saat süren, yer deprense dik duran...'* **BÖ** 42

kapmak Birden bire yakalayarak, çekerek almak. **BÖ** 154, 204, 205³ **BD** 109, 119²

kaptırmak 1-Elinden kaçırmak. **BÖ** 112, 113, 223 2- Bir şeyin ele geçirilmesine, kapılmasına yol açmak. **BÖ** 373 **BD** 126, 186

kar *a.* Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzünde beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak düşen su buharı. **BÖ** 115⁶, 121, 127, 129², 130, 136, 141², 150, 269, 273, 292⁵, 295, 296, 305, 380 **BD** 65², 102, 156

kâr *a.Far.* Alışveriş işlerinin sağladığı para kazancı. **kâr etmek** Kazanç elde etmek, yarar sağlamak. **BD** 95

kara 1-*sf.* En koyu renk, siyah, beyaz karşıtı. **BÖ** 12, 13, 16, 20, 42², 46, 117, 195, 216, 3152- *sf.* Kötü, uğursuz, sıkıntılı. **BÖ** 341, 395 **BD** 192, 212 **kara düşünceleri saplanmak** Takılı kalmak, sürekli düşünmek. *'...Taçam ölürse Kür Şad'ın soyu tükeneneği içim Türkeli'ne bir kötülük gelecekmış gibi kara bir düşünceye saplantıyordu.'* **BD** 192, 203

→ *karakış, kara baht*

kara kış (*doğ.*) **karakış** *a.* Kışın ortası, kışın en şiddetli zamanı, zemheri. **BÖ** 59, 136, 293 **BD** 102

kara baht *a.mec.* Kara yazı. **BÖ** 349

Kara Budak (Karabudak) 1- *öz.* **a.BÖ** 18, 71², 96², 98³, 99⁹, 100⁸, 101⁸, 102⁷, 148, 213, 231, 256², 263², 264³ **BD** 108, 109 2-*öz.* *a.* Üçoğul'un oğlu. **BÖ** 380, 387, 392, 399, 401, 405, 407, 411, 419, 430, 431

Kara Kağan (Kieli Han:Çince karşılığı. BÖ 321³) *öz.a.BÖ* 30⁶, 31², 32, 33³, 35, 39², 41, 42, 43³, 46², 52², 58, 62, 63², 64⁶, 65⁴, 66⁴, 67², 69, 71, 74², 77, 78, 79, 93, 98, 140², 144, 150², 159³, 163, 167, 171, 177², 178, 181², 183, 198³, 201², 203, 213, 214², 215², 216, 221, 237, 245², 246, 248⁴, 249², 253², 254, 256, 269, 270, 271, 274⁴, 275³, 276², 278, 279², 281, 283, 286², 290, 293, 294, 295, 296, 299, 300⁴, 301, 302⁴, 303, 305², 306, 308³, 310, 312⁴, 316, 317, 320, 321², 322², 328, 329, 330, 333³, 334³, 335⁶, 336⁴, 337², 357³, 379², 380⁴, 381, 387, 388 **BD** 26, 54², 107, 108, 109, 117², 121, 122, 208

Kara Kulan *öz.a.BÖ* 405

Kara Ozan *öz.a.BÖ* 24⁷, 25², 26³, 50³, 51⁴, 52, 53, 282, 283⁴, 284⁵, 285, 288², 394, 399, 403, 411, 419, 425², 426³, 427³, 428⁴

kara budun Göktürklerde sıradan halka verilen ad. **BÖ** 399 **BD** 20, 23, 30², 36, 75, 76, 80, 130, 135, 179, 185,

191 'Beğler bitmiş, sıra kara buduna gelmişti.'

karakol *a. tar.* Güvenliği sağlamak amacıyla dolaşan polis, jandarma veya asker topluluğu, kol, kolluk, devriye. **BÖ** 257 **BD** 19, 46, 87, 178

karakolluk *sf.* Karakolla ilgili. **BD** 141

Karakulan *öz. a.* **BÖ** 260², 261⁹, 262⁶, 263³, 265⁴, 266⁷, 267⁴, 269²

karaltı *a.* Uzaklık ve karanlık sebebiyle kim veya ne olduğu seçilemeyen, belli belirsiz, koyu renkli biçim, silüet. **BÖ** 285, 402, 406 **BD** 5, 10

karangu *esk.* Çok karanlık. **BÖ** 23 'Karangu gece ortalığa çöktü.'

karanlık 1-*a.* Işık olmama durumu. **BÖ** 13, 14, 23, 24, 26³, 27, 104, 159, 170⁴, 172, 218³, 219, 248, 254², 255, 257, 270, 295, 305, 383, 392, 394, 39, 395, 402³, 404, 417, 424, 425², 426, 430 **BD** 5, 6, 17, 32, 41, 60, 107, 108, 149, 168², 174, 175, 177, 202, 203 2-*mec.* Kötü niyetli. '...sarı benizli, karanlık bakışlı, sıska Çin avratlarına gönül kaptırıyorlar.' **BÖ** 81 3- Belirsiz, müphem. **BÖ** 248, 249 **BD** 16, 69² 'Yavaş yavaş beynindeki karanlık nokta aydınlanmağa başlamıştı.' 4-Üzüntü, sıkıntı, perişanlık. **BD** 54, 212 **karanlığa gömülmek** Koyu karanlık içinde kalmak. **BÖ** 177, 349

karar *a. Ar.* Bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı. **BÖ** 99, 304, 312, 347 **BD** 112,

193, 195 **karar vermek** Bir sorunu karara bağlamak, kararlaştırmak. **BÖ** 67, 98, 99, 159, 170, 179, 185², 215, 220, 225, 237, 282, 296, 304, 313, 344, 364, 394, 401, 402 **BD** 7², 8, 36, 136, 147, 154, 172, 174, 195, 196, 197², 208

karargâh *a. ask. (karar Ar.+gâh Far.)* Bir birlik veya kurumun, kumandan ile yardımcı şube ve bölümlerinden oluşan kuruluş. **BD** 71, 73², 114, 154, 200

kararlaştırmak Bir konunun, bir işin herhangi bir yolda yapılmasıyla ilgili kesin düşünce belirlemek, tayin etmek. **BÖ** 16, 380, 390 **BD** 135, 178

kararmak 1-Işık sönmek, kısılmak veya gücü azalmak. **BÖ** 9, 13, 23, 32, 50, 111, 187, 229, 308, 320, 322 **BD** 14, 712- Kederlenmek, canı sıkılmak. **BÖ** 309

kararsız *sf.* Kararı olmayan. **BD** 157

kararsızlık *a.* Kararsız olma durumu, tereddüt. **BÖ** 182, 245, 249, 253, 307, 309 **BD** 156, 158, 182

karartmak Karanlık duruma getirmek. **BÖ** 121, 398

kardeş/ kardaş *a.* Aynı anne ve babadan doğmuş veya anne babalarından biri aynı olan çocukların birbirine göre adı. **BÖ** 30, 33, 42, 43², 48, 49, 51, 55, 61, 66, 97², 101, 148, 163, 182, 186³, 194, 211⁵, 219, 220², 221², 222, 227², 240, 248, 251, 272, 284, 335, 336³, 337, 388, 405, 433 **BD** 15, 19⁵, 79, 82, 109, 117, 119, 172, 195, 196, 207

kardeşlik *a.* Kardeş olma durumu, karındaşlık, uhuvvet. **BÖ** 194

karga 1- *a. hay. b.* Kargagillerden, kanatları geniş, tüyleri kara renkte, tarla ve bahçelere çok zarar veren kuş. **BÖ** 303 **BD** 174 2- *mec.*Doğana benzetilen Türklere karşı Çinlileri yermek için kullanılan bir söz. **BÖ** 328 'Islak kargalar doğanları yendi be...'

karga tulumba *zf. İt.* Birkaç kişi birini yakalayıp elleri üstünde havaya kaldırarak. (? devamı yok) **karga tulumba etmek** Birkaç kişi birini kollarından bacaklarından tutup kaldırmak. **BÖ** 372

karganmış *sf.* Melun, lanet, kötü. **BÖ** 229, 339, 372 **BD** 32, 109 'Ah şu karganmış Almıla! Bu işe karışmasaydı şimdiye kadar Pars yakalanmış olacaktı.'

kargaşalık *a.* Kargaşa durumu, alavere. **BÖ** 16, 48, 91, 247, 341, 371, 372, 378 **BD** 112, 117, 138, 154, 174

kargı *a.* Silah olarak kullanılan ucu sivri ve demirli uzun mızrak. **BÖ** 176, 201², 319², 320², 321, 325², 326², 327, 328, 329, 330², 334, 352, 382, 393, 404², 409², 410, 414, 416, 417², 421², 431² **BD** 19², 35, 64, 113, 143, 200

kargılamak Kargı ile yaralamak veya öldürmek. **BÖ** 328

kargış *a. hlk.* Kargıma işi veya bu maksatla söylenen sözler, lanet, telin, beddua, ilen. alkış karşıtı. **BÖ** 406

karı 1- *a.* Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın, eş, refika, zevce. **BÖ** 11⁴, 31, 72, 77, 81³, 82², 86², 94², 104, 112⁶, 113⁵, 115, 121, 123, 135, 139, 141², 142, 147, 150, 176, 186, 241, 242, 251, 264², 269, 270, 271³, 272⁴, 273⁴, 282, 284², 384, 406 **BD** 20², 21, 22, 30³, 31³, 32⁵, 33, 40³, 49³, 67, 94, 107, 112²2- Kadın. **BÖ** 23², 81, 82², 83, 92², 93², 94, 95², 96, 98

karımak *nsz. hlk.* Yaşlanmak, kocamak, ihtiyarlamak. **BÖ** 97

karın *a.* İnsan ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar olan ön bölgesi. **BÖ** 156, 167, 169, 171, 179, 187², 204, 313, 358, 362, 363², 365⁴, 376, 409, 420, 424², 431 **karın doyurmak** Geçinmek. **BÖ** 67, 117, 354 **BD** 93

→ *karın ağrısı, karnı tok, sırtı pek*

karın ağrısı Çekilmeyen, sevilmeyen kimse. **BÖ** 148

karnı tok, sırtı pek Geçim sıkıntısı olmayan insanlar için kullanılan bir söz. **BÖ** 290

karış *a.* Parmaklar birbirinden uzak duracak biçimde gergin duran elde, başparmak ile serçe parmağın uçları arasındaki açıklık. **BÖ** 47, 165

karışık 1- Karışmış. **BÖ** 121, 154 **BD** 2072- Anlaşılması güç olan, açık seçik olmayan, çapraşık. **BÖ** 363 **BD** 16

karışıklık *a.* Karışık olma durumu, teşevvüş. **BD** 18

karışmak 1- Müdahale etmek, konuşurken lafa karışmak, araya girmek. **BÖ** 7, 11, 37, 351, 3832- İki veya ikiden çok şeyin bir araya gelip birbirinin içinde dağılmak, birbirinin içine girmek. **BÖ** 14, 26, 121, 123, 128, 310, 319, 325, 408, 417 **BD** 17², 32, 56, 67, 73, 95, 181, 1903- Müdahale etmek, araya girmek. **BÖ** 40², 144, 147, 153, 229, 266, 343 **BD** 43, 44 4- Düzen bozulmak. **BD** 107, 117, 138 '*O Kağan'ın ölümünden sonra Batı Eli karıştıncaya kadar gelen kağanların çerisinde çalıştım.*' 5- nsz. Açıklığını yitirmek, anlaşılması güçleşmek. **BD** 139², 184², 208

karıştırıcılık *a.* Karıştırıcı olma durumu, fitnecilik. **BÖ** 245

karıştırmak 1- Ayırt edememek, tam olarak seçememek. **BÖ** 244, 266 **BD** 16, 2012- İçinde ne olduğunu anlamak veya aradığını bulmak amacıyla elle yoklamak. **BD** 150

karlı Kar yağan. **BÖ** 124, 126

Karluk *öz. a. tar.* Eski Türk boylarından biri. **BÖ** 42, 46, 80, 204⁴, 373 **BD** 26

karmakarışık *zf.* Dağınık, düzensiz, çok karışık. **BÖ** 13, 270 **BD** 28 **karmakarışık olmak** Çok karışık duruma gelmek. **BÖ** 286 **BD** 26, 47

Karpak *öz.a.* **BÖ** 194², 199, 203, 273⁶

karşı 1-*a.* Bir yerin, bir şeyin, bir kimsenin esas tutulan yüzünün ileri. **BÖ** 13, 19, 24, 32, 34, 35, 36, 39, 43³, 47, 50, 58, 61, 62, 64, 66, 69², 88, 90², 95², 99, 105², 110, 115, 116, 120, 124,

127, 128, 129, 130, 132, 152, 154, 155⁴, 156, 172, 175², 177, 178, 188², 195, 201³, 202, 204, 207, 215, 222, 223, 227, 234, 237², 243, 251, 252², 253², 254, 258, 259, 260², 280⁵, 281, 287, 293, 294, 301, 318, 329, 340, 342, 365, 373, 407, 408⁴, 412, 414, 416², 417, 422², 425, 426, 432 **BD** 6, 8, 9, 17, 21, 26², 30, 35, 47², 48², 56, 69, 73⁶, 74², 75², 91, 96, 108, 109, 111, 112, 113, 116, 141, 144, 158, 161, 169, 170³, 179, 184, 193, 201, 202³, 2052- *zf.-e* doğru. **BÖ** 15, 303, 422², 427, 428², 429 **BD** 23, 443- Ön, kat, huzur. **BÖ** 60, 90, 92, 120, 127, 135, 141, 238, 248, 288, 289, 346, 347, 367 **BD** 7, 131, 165, 184² 4-*sf.* Karşıt, zıt, muhalif. **BÖ** 203³, 259, 262², 286, 296, 301, 302, 303², 304, 311, 366, 370, 371², 372², 373, 376, 390 **BD** 7, 11, 118, 120, 123, 124, 1605- Karşılık olarak. **BÖ** 262 '*Bu parlak teklif karşısında Üçoğul direnemedi.*' 6- Bir şeyle yüz yüze gelme, bir şeyle yüzleşmek. **BÖ** 280 '*Bu durum karşısında Yamtar çok düşünmedi.*' (birine) karşı Birine bir şeye (...) olmak. **BÖ** 50, 217, 221, 229, 237, 269, 335, 336, 362, 373, 389 **BD** 31, 32², 60, 77, 86, 87, 90, 92, 113, 133, 170, 178 karşı gelmek Başkaldırmak. **BÖ** 89, 163, 228², 245, 288, 314, 429 **BD** 7, 72, 135, 185, 199 karşısına dikilmek Birinin karşısında durmak. **BÖ** 96, 151 **BD** 9, 47, 204, 211 karşı durmak Direnmek, dayanmak. **BÖ** 155, 304 **BD** 104 karşı koymak Boyun eğmemek. **BÖ** 317, 359, 417 **BD** 99, 145, 177 karşı çıkmak Bir düşünceye katılmamak, cephe almak. **BD** 167

→ *karşı karşıya*

karşı karşıya *zf.* Yüz yüze. **BÖ** 105
BD 18, 26, 92, 123, 144, 169, 201, 203

karşılama 1-Önlemek, durdurmak.
BÖ 35, 279, 4262- Söylenen, yapılan,
bildirilen bir şeyi olumlu veya
olumsuz bulmak. **BÖ** 503- Dışarıdan
gelen bir kimseye karşılayıcı olarak
çıkma, istikbal etmek. **BÖ** 220 **BD**
19, 42, 73, 77, 83, 109

karşılanmak *nsz.* Karşılama işi
yapılmak. **BD** 179

karşılaşma *a. sp.* İki sporcu veya iki
takım arasında, karşılıklı olarak
kazanmak amacıyla yapılan yarışma,
maç. **BÖ** 196, 202, 367 **BD** 126

karşılaşmak 1- *nsz. sp.* İki sporcu
veya iki takım yarışmak. **BÖ** 2042-
Karşı karşıya gelmek, karşılaşmak. **BÖ**
241, 243, 311, 384, 414 **BD** 9, 19, 24,
76, 77, 88, 103, 107, 109, 135, 180

karşılık *a.1-* Bir şey alınırken karşı
tarafa verilen başka şey, bedel. **BÖ** 96,
132, 251, 346, 369, 414, 428 **BD** 15,
34, 382- Cevap, yanıt. **BÖ** 278 **BD**
142 **karşılık vermek** Cevap vermek,
yanıt vermek. **BÖ** 24, 26, 28, 35, 54,
55, 61, 72, 138, 172, 200, 237, 274,
285, 304, 309, 314, 337, 352, 373, 433
BD 24, 98, 103, 108, 170

karşılıklı Birbirine karşı bulunan. **BÖ**
48, 50, 110, 201², 347 **BD** 124

karşılıksız *sf.* Karşılığı olmayan. **BD**
15

kartal *a. hay.b.* Kartalgillerden,
genellikle kızıl siyah tüylü, çok güçlü,
yuvasını yüksek kayalıkların üzerine
kuran, iri, yırtıcı bir kuş. **BÖ** 65, 289
BD 56, 64

kasaba *a. Ar.* Şehirden küçük, köyden
büyük, henüz kırsal özelliklerini
yitirmemiş olan yerleşim merkezi,
belde. **BÖ** 164

kasırğa *a.meteor.* Rüzgâr çizelgesinde
hızı 64 veya daha fazla deniz mili olan
ve kuvveti 12 ile gösterile rüzgâr. **BÖ**
324, 435 **BD** 135, 145, 184, 205

kaskatı *zf.* Kıpırdamaksızın,
hareketsiz veya donmuş olarak. **BÖ**
178, 381

kasmak Daraltmak. **BÖ** 339 **BD** 169

kastetmek Demek istemek. **BÖ** 6

kaş *a. anat.* Gözlerin üzerinde kemerli
bire çizgi oluşturan kısa hatlar. **BD**
112, 118, 127, 196 **kaşları çatılmak**
Öfkelenmek kızmak. **BÖ** 20, 27, 79,
101, 189, 228, 236, 248, 249, 263,
311, 329, 385, 397, 412 **BD** 12, 49, 62,
64, 90, 181, 183, 196 **kaşlarını**
çatmak Kızmak, öfkelenmek. **BÖ**
119, 138, 190, 221, 225 **BD** 80, 103

kaşımak Vücutun herhangi bir
yerindeki kaşıntıyı gidermek için
tırnakla veya başka bir şeyle deriyi
hafifçe ovma. **BÖ** 211

kat 1- *a.* Makam, mevki. **BÖ** 189,
191, 1962- Huzur. **BÖ** 220, 261, 373,
3943- Kez, defa, misil. **BÖ** 303, 369²,
370, 411 **BD** 147, 200

katı sf. Sert, yumuşak karşıtı. **BÖ** 42, 45, 64, 66, 132, 144, 172, 200, 255, 393 **BD** 30

katılmak-I 1- *nsz.* Aşırı derecede gülme, ağlama, gıdıklama, korkma vb. tepkiler sırasında, solunum kaslarının kasılmasından dolayı soluk kesilmek. **BÖ** 48², 118², 119, 166², 212, 265, 292³, 293, 294, 328², 3292- Hiç kıpırdamadan durmak, hareket etmemek. **BÖ** 421 'Yamtar, yerde katılıp kalmış olan Yumru'ya bakarak:' 3-*nsz.* Katma işi yapılmak. **BD** 149

katılmak-II Bir topluluğa girmek, iştirak etmek, iltihak etmek. **BÖ** 176, 200, 282, 418 **BD** 34, 39³, 46, 55, 56², 60², 66, 72, 77, 102, 118, 132, 180², 193, 196, 198, 201

katışmak Bir topluluğa karışmak, katılmak. **BÖ** 409

katlamak Kağıt, kumaş vb. nesnelere üst üste kat oluşturacak biçimde bükme. **BÖ** 5

katlanmak Hoş olmayan bir duruma, güç şartlara dayanmak, tahammül etmek. **BÖ** 220, 358, 379 **BD** 13, 57, 58

katmak Bir şeyin içine, üstüne veya yanına, niteliğini değiştirmek veya niceliğini artırmak için bir şey eklemek, karıştırmak. **BÖ** 82, 256, 275, 288, 304 **BD** 132

hatun (doğ.) katun a. tar. Yüksek makamdaki kadınlara ve hakan eşlerine verilen unvan. **BÖ** 11³, 22², 25², 26, 30², 31³, 33⁴, 34, 35², 36², 43⁴,

46, 47, 48, 49⁴, 51, 52, 53, 54², 55, 64, 67², 69, 79, 198³, 199, 212⁵, 214, 217, 219, 220³, 221⁴, 222, 223, 227⁶, 228⁵, 229⁶, 241, 245, 254, 299, 300³ **BD** 107, 111, 116³, 117, 131, 147, 154, 160, 163², 164², 195

katunluk a. Katun olma durumu. **BÖ** 221 'Fakat ne de olsa katunluk gücü örselenmişti.'

kav a. Ağaçların gövdesinde veya dallarında yetişen bir tür mantardan elde edilen ve çabuk tutuşan, süngerimsi madde. **BÖ** 293, 326

kavga 1- *a. Far.* Düşmanca davranış ve sözlerle ortaya çıkan çekişme veya dövüş, münazara. **BÖ** 175, 266, 406 **BD** 67, 77, 112, 1982- Herhangi bir amaca erişmek, bir şeyi elde etmek veya bir şeye karşı koyabilmek için harcanan çaba, verilen mücadele. **BD** 114

kavgasız zf. Çatışma, kavga olmadan. **BÖ** 176

kavis a.Ar. Bir eğrinin sınırlı bir kısmı, eğmeç. **kavis çizmek** Yay biçiminde yol izlemek. **BÖ** 224, 304 **BD** 73

kavramak 1-Bir nesne veya düşünceyi her yönünü anlamak, iyice anlamak. **BÖ** 25, 63, 105, 228, 253, 273, 283, 287, 296², 304, 322, 358, 362, 384², 424, 426 **BD** 166, 1882- Elle sıkıca tutmak. **BÖ** 110, 156², 204², 205, 206, 207, 223, 235, 292, 315, 348, 368, 373, 417, 421, 432 **BD** 45, 50², 59, 123, 126³, 169, 177, 208, 209, 211

kavrayış a. Kavrama işi. **BÖ** 382

kavşıt 1-a. İki yolu, iki suyu, iki dağı birleştiren yol, kavşak. **BÖ** 254 'Onda kavşıtta giden değil, yağtıyı gözliyen bir adamın durumu vardı.' 2- a. Kavuşulacak yer. **BÖ** 397², 411, 415 'Kendinden önce kavşıtta gelenler yere diz vurarak onu selamladılar.'

kavurmak Çok üzme, yakmak, mahvetmek. **BD** 67 **kasıp kavurmak** Çok zarar vermek, mahvetmek. **BÖ** 14, 141, 296

kavuşmak Yokluğu çekilen veya çok istenen bir şeye erişmek, onu elde etmek. **BÖ** 16, 52, 406 **BD** 11, 207, 210²

kaya a. Büyük ve sert taş kütlesi. **BÖ** 14⁴, 15⁴, 16², 42³, 169³, 170², 171², 174, 179², 243, 394², 418 **BD** 106, 113, 116, 124

kayalık a. Kayası çok olan yer. **BD** 54², 106

kaybetmek 1- Yenik düşmek, yenilmek. **BÖ** 10, 144, 204, 205, 224, 227, 244, 246, 275, 301, 308³, 341, 375 **BD** 121, 126, 2092- Yitirmek. **BD** 8, 18, 19, 21², 22², 23, 59², 81, 103, 104, 108, 156², 158, 169, 200, 208

kaybolmak (Ar.+Tr.) 1- Görünür olmaktan çıkmak, görünmez olmak. **BÖ** 26, 85, 180, 235, 260, 425, 429² **BD** 6, 40, 41, 54, 56, 108, 155, 213 2- nsz. Yitmek. **BÖ** 310, 429

kaygılı sf. Kaygısı olan, üzüntülü. **BD** 36

kaygısız sf. Kaygısı olmayan, kaygı duymayan, aldırılmaz. **BÖ** 195 **BD** 56

kaygısızlık a. Kaygısız olma durumu. **BÖ** 71

kayın eçe a. Kadın veya kocaya göre birbirlerinin erkek kardeşi, kayınbiraderi, ini. **BÖ** 264 'O benim kayın eçemdir.'

kayıp a. Ar. Kaybolma, yitme, yitim. **kayıp vermek** Ulus, toplum, kuruluş vb. değerli bireyleri yitirmek. **BÖ** 305 **BD** 158

kayış a. Bağlamak, tutmak veya sıkmak amacıyla kullanılan, dar ve uzun kösele dilimi. **BÖ** 15², 16², 39, 351, 428⁴, 429³ **BD** 58, 141

kayıtsız ilgisiz. BÖ 371 **BD** 50

kayıtsızlık a. İlgisizlik. **BÖ** 267

kayılmak Arkaya doğru eğilerek, yaslanarak oturmak. **BÖ** 207 **BD** 175

kaymak 1- Bir nesne havada fırlayarak gitmek, boşlukta hareket etmek. **BÖ** 47 'Vızlayarak kayan okun sesini en uzakta kalanlar bile işitiyordu.' 2- Kaygan bir zemin üzerinde birdenbire dengesini yitirmek. **BÖ** 292, 4313- Durum değiştirmek. **BD** 36, 162, 180

kaynak a. Bir suyun çıktığı yer, kaynarca, pınar, memba, göz. **BÖ** 170 **BD** 24, 161, 208

kaynamak 1- Coşmak, heyecanlanmak. **BÖ** 149 2- Bir sıvı, sıcaklığı belli bir dereceyi bulduğunda, buhar durumuna geçerek fokurdamak. **BD** 24

kaynana *a.* Kocaya veya kadına birbirlerine göre annesi, kayınvalide, hanımanne. **BÖ** 113, 142

kaynaşma *a.* Kaynaşmak işi. **BÖ** 321, 328

kaynaşmak Çok kalabalık ve hareketli olmak, hareket etmek. **BÖ** 43, 319

kaz *a. hay. b.* Perde ayaklılardan, uzun, beyaz veya gri boyunlu, suda ve karada yaşayan, uçan, yabanî veya evcil kuş. **kazkanadı** (*doğ.*) **kazkanadı** *a.* Meydanın ortasından çekilerek düşmanın orta bölüme girmesi sağlandıktan sonra sağ ve sol kanatların düşmanı çember içine almasıyla yapılan bir savaş taktiği. **BD** 200

kaza *a. Ar.* İstem dışı veya umulmayan bir olay dolayısıyla bir kimsenin, bir nesnenin veya bir aracın zarara uğraması. **BD** 187, 188, 194

kazanç Yarar, çıkar, kâr. **BÖ** 69², 256, 317, 366, 367², 369, 388²

kazançlı Kazanç getiren, kazanç sağlayan. **BÖ** 389

kazandırmak Kazanmasını sağlamak. **BÖ** 69, 178, 412, 422

kazanmak *nsz.* Olumlu iyi bir sonuç elde etmek. **BÖ** 34, 36, 49, 50³, 64, 66, 83, 110, 122, 124, 126², 132, 134, 164, 203, 204, 205², 207³, 214², 227, 248, 286, 301, 307, 308², 309, 316, 317, 358, 369⁴, 370², 374², 415, 424 **BD** 72, 74, 99, 100, 122, 124³, 125², 126, 180, 201

→ **kazana kazana**

kazana kazana Kazanarak. **BD** 72 'Fakat on sekiz kişiyle başlayan Göktürk çerisi her vuruşu, her savaşı kazana kazana bu hâle gelmiş, zaferle beslenmiş, yenmeğe alışmıştı.'

kazılı *sf.* Kazılmış. **BD** 14, 143, 191

kazılmak *nsz.* Kazılma işi yapılmak. **BD** 163, 193

kazmak Herhangi bir araçla toprağı açmak, oymak. **BÖ** 71, 124

kebab *a. Ar.* Kızartma, çevirme veya kavurma yoluyla hazırlanan her türlü yiyecek. **BD** 160

keçe *a.* Yapağı veya keçi kılının dokunmadan yalnızca dövülmesiyle elde edilen kaba kumaş. **BÖ** 90, 137, 182, 183, 185, 218, 242, 257², 259, 291, 292, 315, 418², 419 **BD** 10, 13, 31³, 33², 57, 83, 130, 162, 190

keçi *a. hay. b.* Geviş getirenlerden, eti, sütü, derisi ve kılı için yetiştirilen, memeli dişi hayvan. **BÖ** 53, 328, 343

keder *a. Ar.* Acı, üzüntü, dert, sıkıntı, ızdırap, tasa. **BÖ** 49, 309, 334, 415 **BD** 35, 59, 67, 188, 207 **keder vermek** Üzüntü vermek, kederlendirmek, tasalandırmak. **BÖ** 5

kederli *sf.* Acılı, üzüntülü, mükedder. **BÖ** 237, 276

kehanet *a.* Bir olayın gerçekleşeceğini önceden bilme, kâhinlik, ön deyi, prediksyon. **BÖ** 6

kekelemek Ne söyleyeceğini şaşırıp sözcükleri birbirine karıştırmak. **BÖ** 381

kelime *a. Ar.* Anlamlı ses veya ses birliği, söz, sözcük. **BÖ** 50, 123, 261, 362², 424 **BD** 58², 62, 121, 140, 163, 210

kemer *a. Far.* Bele dolayarak toka ile tutturulan kumaş, deri veya metalden yapılan bel bağı. **BÖ** 8, 15⁴, 60, 172, 189, 199, 261, 280, 339, 351², 403 **BD** 43², 113, 144, 150², 204

kemik *a. anat.* İnsanın ve omurgalı hayvanların çatisını oluşturan türlü biçimdeki sert organların genel adı. **BÖ** 112, 172², 177³, 178, 368 **BD** 107, 125, 128

kemirmek Aşındırmak, yemek. **BÖ** 16, 284

kenar *a. Far.* Bir şeyin, bir yerin bitiş kısmı veya yakını, kıyı, yaka. **BÖ** 49, 169 **BD** 13

kendi 1- *zm.* İyelik ekleri alarak kişilerin öz varlığını anlatmaya yarayan dönüşlülük zamiri, zat. **BÖ** 13, 14², 15², 16², 17², 19², 20, 22, 25, 27, 30, 31, 32, 33⁵, 34, 36, 37, 40², 42, 47, 48, 49², 50², 52², 53², 54, 55, 56², 59, 60², 62, 66, 67, 71³, 72², 74, 78, 79, 80, 81, 84², 90, 91, 95³, 98, 100², 102³, 104³, 106², 107³, 108, 109, 110⁵, 111, 112, 113³, 115, 116, 117, 119, 121², 122², 123⁴, 124², 125, 126², 127, 129³, 130², 136, 139, 140, 141, 143, 144², 145³, 146², 150, 151, 152, 153, 154², 155, 156⁵, 158, 159³, 160², 161, 162³, 163⁵, 164², 165³, 166², 167⁴,

169, 170⁶, 171⁴, 174, 175³, 176², 178⁴, 181, 182, 183, 184³, 185, 186⁵, 188, 189, 191², 193, 198², 199, 202, 204, 205³, 206², 209², 210, 214⁴, 216, 217⁴, 218, 219⁶, 220⁴, 221⁴, 222, 223⁴, 224², 225, 227³, 228, 229, 230³, 232, 234, 235, 237, 238, 240, 241³, 244, 245, 247², 248², 249⁴, 252², 253², 255, 256³, 257⁴, 258³, 259², 260, 261², 262, 263², 264³, 265⁴, 266, 267³, 271, 272², 273³, 274, 275², 280, 282³, 283, 284², 285, 286, 288², 289, 292², 293², 294⁵, 296, 299, 300, 301³, 302², 304⁵, 305³, 306, 307³, 308², 309, 310³, 311³, 312³, 315, 316², 317, 318, 319³, 320, 321², 322², 326², 327, 329, 330, 333², 334³, 335⁴, 339³, 340², 342, 344, 347, 348⁴, 350², 351², 353, 354², 357³, 358³, 359², 360², 361, 364³, 365², 367, 370, 371², 373², 374², 375³, 378, 379, 380⁵, 381³, 382², 384², 385, 388³, 391, 393, 394², 395⁴, 396⁵, 397², 402², 403², 407², 408, 410, 411, 412², 414, 416⁵, 420⁴, 421, 422², 424, 425, 426³, 427, 429², 430², 431², 432, 434 **BD** 5³, 7², 8, 9, 11, 13², 15, 16⁵, 17⁸, 18⁵, 19³, 20⁴, 22, 23³, 28³, 29², 30², 31³, 32², 33², 34, 35, 38², 39, 40⁴, 44, 45, 46, 47, 48⁴, 49⁴, 50, 55, 56², 57², 58⁴, 60, 63, 67⁴, 68², 69, 71, 73, 74³, 76⁴, 77², 79², 85, 86², 87², 90⁴, 92², 93, 96², 100², 101³, 102⁵, 103, 104⁶, 105, 107, 109³, 110, 113³, 118, 120, 124, 125, 126, 127, 130², 131³, 132, 133³, 135⁴, 136, 137², 138, 139, 140, 141, 144, 145², 147², 149³, 150, 151², 154², 155, 156, 157, 160², 161, 162³, 163², 164, 166³, 167², 168², 169², 170, 174³, 175, 176⁶, 178², 179², 180, 183, 184², 186³, 189⁴, 190², 193², 194, 195², 196³, 197², 200, 201³, 204³, 205, 207, 208³,

209, 210²- **kendi** Genellikle kişilerin özellikle vurgulandığı bir söz olmakla birlikte kişileştirme yoluyla başka şeyler için de kullanılabilen bir söz, pekiştirme, aynıyet. **BÖ** 6²**BÖ** 7, 10, 12 '*...aydedenin en şairane manzaralarla beraber nice biftek gibi kanlı meydan savaşlarını gördüğünü, nice süngülerin kendi ışığı sayesinde...*' **kendini tutmak** Kendine hakim olmak. **BÖ** 33, 310, 374 **BD** 30, 58, 194 **kendini alamamak** İstemeyerek bir işi yapma durumuna girmek. **BÖ** 50, 406 **BD** 164, 189 **kendinden geçmek** Bilinci işlemez olmak, kendini kaybetmek, bayılmak. **BÖ** 52, 60, 217, 264, 327, 395, 427 **BD** 30, 35, 36, 39, 114, 148, 189 **kendine gelmek** Akli başına gelmek. **BÖ** 8, 131, 138, 140, 296, 333 **BD** 21, 33, 38, 68, 92, 101, 113, 197 **kendini toparlamak** 1-Bir konuda dikkatini yoğunlaştırmak. **BÖ** 1442- Çeki düzen vermek. **BÖ** 158, 220, 289, 294, 370 **BD** 77, 98 **kendimi bildim bileli** Öteden beri, eskiden beri. **BÖ** 175 **BD** 15 **kendini atmak** Hızlı bir şekilde bir yere oturmak veya uzanmak. **BÖ** 182 '*Yüzbaşı Böğü Alp çadırından içeri girip de kalın bir keçeden ibaret olan yatağına kendini attığı zaman son lokma ekmeğini yiyeli epey olmuş ve yeniden acıkmıştı. kendini belli etmek* Hissettirmek. **BÖ** 231 '*Hele Pars'ın eksikliği kendini çok belli ediyordu.*' **kendini kaptırmak** Uğraşmaya başladığı bir işten kendini kurtaramamak. **BÖ** 351, 395, 426 **kendini bırakmak** Gevşek, rahat bir biçimde kalmak. **BÖ** 416 **BD** 210 **kendini sıkmak** Kendini zorlamak,

çaba göstermek. **BD** 7 **kendini kaybetmek** Bayılmak. **BD** 27 **kendini göstermek** Beğenilecek niteliklerini ortaya koymak. **BD** 50

→ *kendi kendine, kendi başına*

kendi kendine Kimseyle ilgisi, ilişkisi olmadan. **BÖ** 12, 143, 181, 203, 209, 265, 286², 384, 420 **BD** 67², 122

kendi başına Başkasının payı ve yardımı olmaksızın. **BD** 20, 73, 201

kendiliğinden *zf.* Başka şeylerin etkisi olmaksızın, kendi kendine, bizatihi. **BÖ** 383

kenetlemek Birbirine geçirerek bağlamak. **BÖ** 15

kepazelik *a.* Kepaze olma durumu. **BÖ** 270

kere *a. Ar.* Kez, yol, defa, sefer. **BÖ** 48, 68, 123, 256, 350 **BD** 74, 113, 154, 193, 208, 209

kerte *a.* Derece, radde. **BD** 201

kese *a.* Cepte taşınan, içine para, tütün vb. konulan, kumaştan veya örgüden küçük torba. **BÖ** 60, 82, 120⁵, 184, 185², 190², 238, 239, 240³, 254, 261, 262, 267 **BD** 43, 152, 160, 163²

kesik *sf.* Kesilmiş olan. **BÖ** 327, 433 **BD** 9

→ *kesik kesik*

kesik kesik *sf.* Kısa kısa. **BÖ** 118, 139, 162, 212, 326

kesilivermek *nsz.* Ansızın kesilmek. **BÖ** 10

kesilmek 1- Bitkin duruma gelmek, gücü, takati kalmamak, çok yorulmak. **BÖ** 13, 15, 234, 3732- Dinmek. **BÖ** 16, 138, 154, 166, 246, 322, 329, 330, 420 **BD** 27, 1143-*nsz.* Kesme işi yapılmak. **BÖ** 83², 222, 327, 428²**BD** 64-Yoksun kalmak **BÖ** 380 **BD** 193

kesin *sf.* Şüphe ve duraksamaya yer bırakmayan veya geri dönülmeven, değişmezi mutlak, katı. **BÖ** 8, 56, 84, 231, 346, 357, 359, 385, 389, 402 **BD** 31, 36, 98, 112

keskin 1-*sf.* Çok kesici, iyi kesen. **BÖ** 10⁵, 16, 33, 64, 80, 3372- Etkili, sert. **BÖ** 13, 15, 23, 34, 50, 56, 101, 112, 160, 165, 172, 188, 203, 212, 220, 275², 303, 316, 388, 422, 434 **BD** 27², 44, 48, 99, 104², 121, 137, 148², 163, 172²³- Dikkatli. **BÖ** 46, 50², 66, 125, 137, 170, 181, 189, 224, 235, 285, 307, 326, 383 **BD** 14, 170, 173, 2094- Emin olarak. **BD** 88 '*Sen babandan daha keskin konuşuyorsun be!*'

→ *keskin nişancı*

keskin nişancı *a.* Silahla hedeflediği noktayı ustalıklı vuran kişi. **BÖ** 45, 150, 151, 190, 195, 202, 280, 329, 408 **BD** 17, 20, 26, 27, 29, 30, 76, 86, 107

keskinleşmek *nsz.* Keskin duruma gelmek. **BÖ** 17

keskinleştirmek Keskin duruma getirmek. **BÖ** 10, 14, 104 **BD** 119, 182, 202

keskinlik *a.* Keskin olma durumu. **BD** 200

kesmek 1-Geçiş önlemek. **BÖ** 132- Vahşice öldürmek. **BÖ** 25, 74, 83, 270, 339 **BD** 203-*nsz.* Susmak. **BÖ** 26, 171, 289, 329²⁴- Bıçak, makas vb. bir araçla bir şeyi ikiye ayırmak, parçalamak, doğramak. **BÖ** 102, 106, 113, 115, 272, 273, 344 **BD** 54, 1415- Son vermek, gidermek. **BÖ** 151, 3206- Azaltmak, güçleştirmek. **BÖ** 406

kestirmek Akıl yoluyla gerçeğe yakın bir yargıya varmak, tahmin etmek. **BÖ** 94, 121, 161, 285, 321, 344 **BD** 28, 42, 141, 157, 1962- Kesme işini yaptırmak. **kestirip atmak** Ayrıntılı düşünmeden kesin yargıya varmak. **BÖ** 219, 358 **BD** 20, 190

keşfetmek (*keşif Ar. + etmek Tr.*) Var olduğu bilinmeyen bir şeyi bulmak. **BD** 59

keyfetmek *nsz.* Hoş ve eğlenceli vakit geçirmek. **BÖ** 107

keyfince *zf.* İsteğine göre, nasıl isterse, dilediğince, keyfine göre, gönlünce. **BÖ** 336

keyif *a.Ar.* Rahat, huzur, afiyet. **BÖ** 410

→ *keyfi yerinde*

keyfi yerinde *mec.* Neşesi, sağlığı yerinde olan (kimse), keyfi yolunda. **BÖ** 167, 290

keyiflenmek *nsz.* Keyifli duruma gelmek, neşelenmek. **BD** 126, 148

keyifli sf. Keyfi yerinde, neşeli. **BÖ** 161, 288, 417 **BD** 78, 148

keyifsiz sf. Neşesiz. **BD** 41

kez a.Bazı sayı sıfatlarıyla birlikte kullanılarak bir olayın ve olgunun her bir tekrarlanışını bildiren söz, defa, kere, söz. **BÖ** 290

kılavuz a.Yol gösteren, tarihî ve turistik yerleri gezerken bilgi aktaran kimse, rehber. **BD** 114

kılavuzluk a. Kılavuz olma durumu, rehberlik, delalet. **BÖ** 394 **BD** 94

kılıç a.Uzun, düz veya eğri, ucu sivri, bir veya iki yüzü keskin, kın içinde bele takılan, çelikten silah. **BÖ** 8², 10⁵, 14⁶, 16⁵, 17², 23, 27, 33, 34⁵, 35⁶, 36³, 39⁵, 40⁶, 41³, 42², 51², 52⁵, 54, 59³, 64, 65, 66², 69, 71⁴, 77, 80³, 87, 89⁵, 99, 100, 104, 107³, 109, 111², 128², 129², 130⁵, 131, 132, 137, 141, 146, 147⁴, 148, 151, 152⁷, 153⁶, 154³, 155, 156, 160, 161, 163, 165, 167², 169, 170, 172, 175², 176², 177, 178, 182, 189, 191, 193, 194, 196, 199², 201⁶, 202², 203, 214, 228, 234⁴, 235³, 236, 239, 242, 243, 244, 249, 255, 257³, 259, 260², 261², 262, 280³, 283², 284, 285², 287, 289, 295³, 301, 304, 305², 307, 313, 319⁴, 320², 321, 325⁶, 329², 330³, 334, 336, 337³, 340, 344⁴, 346, 351³, 352, 354², 366, 371², 375, 378², 379, 382, 391, 392, 393, 403⁵, 405², 406, 409, 411, 412⁴, 414⁷, 415, 416², 417⁵, 419, 420, 421⁶, 422⁵, 426², 427², 428², 430⁴, 431³, 432³**BD** 6, 10, 17⁴, 18, 19, 27, 28², 29², 35, 47³, 48⁵, 49⁷, 50¹⁰, 52², 54, 55⁷, 56⁴, 57⁶, 58⁹, 59³, 60⁴, 62⁵, 63², 64, 66³, 72², 73², 74², 75², 79,

86², 91⁶, 92⁶, 95, 98, 99³, 100³, 102, 104², 112², 113³, 118³, 123³, 124, 141, 143, 144, 161, 167², 172, 173, 174², 176, 177², 183, 184, 192, 193², 200³, 201², 202², 203, 211³, 213² **kılıç çekmek** Saldırmak veya selamlamak amacıyla kılıcı kınından çıkarmak. **BÖ** 14, 34, 40, 41, 77, 89², 107, 128², 129, 146², 147², 149, 153, 160³, 161, 193, 228², 234, 271, 289, 304, 337, 338, 344, 351, 389², 390, 411, 429 **BD** 27, 28, 46, 67, 91, 138, 177, 211, 213

→ **kılıç oyunu**

kılıç oyunu a. sp. Eskrim.**BÖ** 10², 32, 34, 35, 36, 37, 132, 192, 351, 385 **BD** 68, 123

kılıççı Kılıcı kullanabilen kimse. **BÖ** 190 'Erlerin arasında iyi kılıççı,keskin nişancı, yavuz binici, güçlü güreşçi var mı?'

kılıçlaşmak Kılıçla dövüşmek. **BÖ** 354 **BD** 73, 123², 201

kılık a.Bir kimsenin giyinişi, dış görünüşü, üst baş. **BÖ** 143, 189, 198, 209, 257, 383, 391, 424, 428 **BD** 36, 73, 136, 150

kılıklı sf. Herhangi bir kılıkta olan, kıyafetli. **BÖ** 285, 286, 329, 343, 344, 347, 364², 365 **BD** 10²

kılıksız sf. Giyimi düzgün olmayan, sünepe, kıyafetsiz, süfli. **BÖ** 118², 139

kılmak yar.Etmek, yapmak. **BÖ** 334, 395

kımıldamak *nsz.* Yerinde hafifçe hareket etmek. **BÖ** 110, 142, 188, 304, 373, 424

kımıldanmak *nsz.* Kımıldamak. **BÖ** 154

kımıldatmak Yerinden biraz oynatmak, hafifçe hareketlendirmek. **BÖ** 29

kımız *a.* Kısırak sütünden yapılmış Türk içkisi. **BÖ** 9², 10, 23, 30², 31³, 32, 42, 45, 50, 51, 52, 56², 58², 60⁶, 84, 85, 87, 100, 102², 108², 109, 110, 112, 115², 116, 117³, 118, 119⁵, 121², 125, 134⁶, 135, 137, 172³, 197, 207, 209, 231², 232, 233, 251, 252, 270, 271, 272, 290, 291⁴, 292, 310, 339, 420 **BD** 15³, 17, 22⁶, 31², 34, 38, 41, 66, 67, 69², 101, 103, 109, 113, 120, 122, 124, 135², 180², 187, 190

kına. Bıçak, kılıç vb. kesici araçların kabı. **BÖ** 16, 40, 89², 94, 100, 147, 235², 284, 338², 344², 391, 430, 431 **BD** 14, 29, 57², 58, 145, 174, 213

kınamak Yapılan bir işin kötü olduğunu belirtir bir biçimde söz söylemek, ayıplamak, takbih etmek. **BÖ** 52², 53

kıpırdamak *nsz.* Kımıldamak, sürekli ve hafifçe oynamak, kıpırdanmak. **BÖ** 12, 43, 47, 53, 69, 110, 128, 163, 167, 203, 294, 325, 333, 337, 371, 383, 407 **BD** 22, 41, 120, 121, 137², 182, 189, 190, 191

kıpırdanma *a.* Kıpırdanmak işi. **BÖ** 43, 247 **BD** 92, 101, 202

kıpırdanmak *nsz.* Kıpırdamak. **BÖ** 163 **BD** 23, 180

kıpırdatmak Kımıldatmak, yerinden oynatmak. **BÖ** 49 **BD** 126

kıpkırmızı *sf.* Her yanı kırmızı. **kıpkırmızı olmak** Yüz herhangi bir nedenle çok kızarmak. **BÖ** 276, 336 **BD** 125, 137, 145, 179, 198 **kıpkırmızı kesilmek** Yüz herhangi bir nedenle çok kızarmak. **BÖ** 344

kır 1- *sf.* Bu renkte olan. **BÖ** 19, 127, 2222- *a.* Şehir ve kasabaların dışında kalan çoğu boş ve geniş yer, dağ bayır. **BÖ** 292, 296, 339, 379, 381

kır Beyazla az miktarda siyah karışmasından oluşan renk. **kır düşmek** Saçlar veya sakallar beyazlanmak. 'Saçına sakalına kır düşmüştü.' **BÖ** 77

Kıraç Ata *öz.a.* **BÖ** 169, 171, 172², 174³, 175, 176⁵, 177, 178, 179², 181, 182, 215, 216⁴, 230, 241, 248, 255, 295², 296³, 358², 378, 379², 380, 383, 394, 405, 411², 425, 430² **BD** 14²

kırbaç *a.* Tek parça deri veya uzun esnek bir değneğin ucuna sırtı bağlanarak yapılmış vurma aracı. **BÖ** 113², 126, 131, 146, 165, 191, 206, 221, 224², 347⁵, 348²

kırbaçlamak Kırbaçla vurmak. **BÖ** 119, 166, 228

kırbaçlanmak *nsz.* Kırbaçla dövülmek. **BÖ** 347

kırdırmak Kırma işini yaptırmak. **BD** 8

kırgın 1- *sf.* Bir kimseye güvenmiş, gönlü kırılmış olan. kırgın olmak. **BÖ** 275, 3802- Toplu ölüm. **BÖ** 326 **BD** 112 'Her hâlde bu kırgından sağ ve sağlam olarak kurtulan tek kişi Şenking'di.'

kırgınlık *a.* Kırgın olma durumu. **BD** 179

Kırgız *öz. a.* Kırgızistan Cumhuriyeti'nde yaşayan Türk soylu halk veya bu halktan olan kimse. **BÖ** 42, 45, 46, 305³

kırıcı Kaba, sert, çevresindekileri inciten (davranış, söz vb.) **BÖ** 371 **BD** 201

kırık *sf.* Kırılmış olan. **BD** 54, 59

→ **kırık dökük**

kırık dökük *sf.* Eski, sağlam olmayan, çürük, değersiz. **BD** 55

kırıklık *a.* Kırgınlık. **BÖ** 380, 381

kırılmak 1-Katıla katıla, aşırı derecede gülmek. **BÖ** 119, 166 'Yerde kırılan, kahkahalar atan Sançar'ı omuzlayınca evden dışarı çıkardılar.' 2- Savaş, bulaşıcı hastalık sebebiyle çok sayıda insan ölmek. **BÖ** 153, 285, 286, 307 3- *nsz.* Kırma işine konu olmak, bir veya birçok parçaya ayrılmak. **BÖ** 153, 154, 155, 156, 320, 365, 368, 371, 414, 430 **BD** 1284- Kırgınlık duymak. **BÖ** 333

kırımtı *a.* Küçük kalıntı. **BÖ** 251 **BD** 55

kırış Güreş. 'Ben, kırk defa Çin'e akın etmiş, üç kardeşi savaşta, dört eçisi

uğraşta, ataları dövüşte, dedeleri kırışta ölmüş Binbaşı Makaraç Alp'im.' **BÖ** 33

kırışa kırışa Karşılıklı olarak birbirini öldürmek. **BÖ** 156 'Çünkü burada kırışa kırışa Kür Şad ile İşbara Alp yalnız kalmışlardı.'

kırışmak 1- *nsz.* Bir yüzeyin düzgünlüğü bozulmak, kırışık oluşmak. **BÖ** 334, 3962- Savaşmak, öldürmek. **BÖ** 395, 427 'Kana kana vuruşayım. Doya doya kırışayım.'

kırıtmak *nsz.* Hoş görünmek çabasıyla cilveli davranışlarda bulunmak. **BÖ** 61, 73²

kırk *sf.* Otuz dokuzdan bir artık. **BÖ** 33, 48², 140, 156, 177, 188, 209, 255, 280, 295, 296, 352, 367, 369, 379, 394², 403, 404², 405, 406, 407², 420, 425, 427, 431, 432, 434³, 435 **BD** 5, 9², 10², 15², 18, 23, 29, 30, 32, 77, 106, 130², 162, 167, 175², 176

→ **kırkyıllık**

kırkyıllık (*doğ.*) kırk yıllık *sf.* Çok eski, köklü. **BÖ** 62, 288 **BD** 48, 57

kırmak 1-Vücut kemiklerinden birini parçalamak. **BÖ** 204, 371, 4032- Öldürmek, yok olmasına neden olmak. **BÖ** 2763- Sert şeyleri vurarak veya ezerek parçalamak. **BÖ** 293, 391, 404, 408, 409³, 410², 412, 430, 431 **BD** 71² 4- Dileğini kabul etmeyerek veya beklenmeyen bir davranış karşısında bırakarak gücendirmek, incitmek. **BÖ** 353

kırnak Cilveli, oynak kadın. **BÖ** 264, 405

kırpmak Göz kapaklarını açıp kapamak, kıpmak. **BÖ** 172

kısa 1- *sf.* Boyu, uzunluğu az olan, uzun karşıtı. **BÖ** 16, 3692- Az süren, uzun olmayan. . **BÖ** 33, 46, 50, 123, 134, 159, 233, 257, 304, 309, 310, 346, 358, 380, 390, 398, 431, 433, 434 **BD** 22, 29, 34, 41, 57, 65, 79, 108, 125², 127, 135, 143, 144, 149, 152, 161, 173², 197

→*kısa yoldan*

kısa yoldan *zf. mec.* Uzatmadan, süreyi geçirmeden. **BÖ** 304

kısaca *zf.* Kısa olarak, özetle, hülasa, hülasaten. **BÖ** 41, 90, 132

kısıık Boğuk, güçlkle çıkan (ses) **BD** 11

kısım *a.Ar.* Parçalara ayrılmış bir şeyin her bir bölümü, bölük, kesim. **BÖ** 71², 178 **BD** 59

kısır *sf.* Üreme imkânı olmayan, döl vermeyen(insan ve hayvan) **BÖ** 23

kısırlaşmak *nsz.* Kısır duruma gelmek. **BÖ** 387

kıskaç Bir şeyi tutup sıkıştırmaya yarayan kerpeten, pense vb. araç. **BÖ** 160 **BD** 59²

kıskançlık *a.* Bir kimse bir üstünlüğü gösterdiğinde veya sevilen birisinin başkası ile ilgilendiği kanısına varıldığında takınılan olumsuz tutum,

günücülük, hasetlik, hasetlik, hasutluk. **BÖ** 229, 371 **BD** 159

kıskanmak Sevgide veya kendisiyle ilgili şeylerde bir başkasının ortaklığına, üstün durumda görünmesine dayanamamak. **BÖ** 265 **BD** 57

kıskıvrak *zf.* Çözülemeyecek veya kurtulamayacak bir biçimde. **BÖ** 221

kısmak Sesi azaltmak, alçaltmak. **BÖ** 252

kısmet *a. Ar.* Talih, kader, şans. **BÖ** 406 **BD** 24

kısrak *a. hay.b.* Dişi at. **BÖ** 23, 44, 58, 59², 62, 71, 97, 112, 172, 269

kıstırmak İki şey arasında bırakarak sıkıştırmak. **BÖ** 160 **BD** 124

kışa *a.* Kuzey yarım kürede 22 Aralık-21 Mart tarihleri arasındaki zaman dilimi, sonbaharla ilkbahar arasındaki soğuk mevsim. **BÖ** 104, 231, 233, 245, 251, 262², 265², 269², 274, 275, 291, 292, 293, 296 **BD** 19, 67, 102, 103, 113

kışkırtmak Bir kimseye kötü bir iş yapması için harekete geçirmek, tahrik etmek. **BÖ** 12², 58, 68, 81, 90, 140, 347 **BD** 22, 127

kışlık *sf.* Kışa özgü, kış için. **BÖ** 292

kıt *sf.* İhtiyaca yetmeyecek kadar az, bol karşıtı. **BÖ** 118 **BD** 18

Kıtay *öz. a.* **BÖ** 46, 154⁴, 155⁶, 156⁹, 158⁴, 367, 370³, 372⁴, 373⁴ **BD** 67,

70⁴, 71², 90⁴, 91⁵, 92⁸, 93, 94², 163, 180³, 181³, 182², 183²

Kıtayca *öz.a.* Kıtayların konuştuğu dil. **BD** 92 'Kıtayca bir şeyler söylendi.'

kıtlık Yiyecek maddelerinde görülen darlık. **BÖ** 181², 200, 231, 255, 269, 274, 282², 284², 286³, 290, 294, 295, 296², 302, 307, 339, 341, 379², 380

kıvanç *a.* Övünç, iftihar. **BÖ** 392 **kıvanç duymak** Sevinmek, mutlu olmak. **BÖ** 49, 60

kıvançlı Sevinç duyan, mutlu. **BÖ** 119

kıvanmak Övünülecek bir olaydan dolayı sevinmek, iftihar etmek, memnun olmak. **BÖ** 65, 196, 275, 334 **BD** 131, 137

kıvılcım 1-Harekete geçiren etken. **BÖ** 308, 309, 336, 373, 432 **BD** 12³, 85, 135, 1832- Demir, taş vb. maddelerin güçlü çarpışmasından sıçrayan ateş durumundaki parçacıkları. **BÖ** 414

kıvılcımlanmak *nsz.* Kıvılcım saçarak yanmak, kıvılcımlı duruma gelmek. **BD** 133

kıvırmak *nsz.* Başarmak, başa çıkmak, becermek, hakkından gelmek. **BÖ** 369

kıvrak *sf.* Canlı, hareketli, atik. **BÖ** 153, 420 **BD** 92, 123

kıvrınmak *nsz.* Ağrı, sancı gibi bedensel veya korku, heyecan gibi ruhsal nedenlerle vücut eğilip bükülmek. **BÖ** 365 **BD** 204

kıvrılmak Kıvrık bir duruma gelmek. **BÖ** 139 **BD** 149, 175

kıvrıntı Kıvrılan yer, dönemeç. **BD** 175, 176²

kıyasıya *zf.* Şiddetli bir biçimde. **BÖ** 419 **BD** 199

kıyı 1-Taraf, yan. '... kılıcın keskin kıyısına değdirdi.' **BÖ** 10, 108, 166², 172, 1792- Kara ile denizin birleştiği yer. **BÖ** 26, 58, 216, 244, 280², 281, 295, 379, 411² **BD** 823- Kıyı, periferi. **BÖ** 100, 110, 177², 234, 254, 260, 280², 398, 425³, 426², 428³, 429³, 430², 431 **BD** 6, 10, 18, 23, 44, 45, 59, 73², 149, 161, 211

kıyışamak 1- Yanaşmak, yaklaşmak. 'Tunga Tigin'e kıyışamadıkları belli idi.' **BÖ** 33, 792-Yüreklilik göstermek, cesaret göstermek. **BÖ** 110, 249, 422 **BD** 104

kıymak Acımayıp öldürmek. **BD** 76

kız *a.* Dişi çocuk. **BÖ** 5, 7, 8², 32², 42², 51, 53, 56⁵, 58⁶, 59⁹, 60¹³, 61⁷, 62⁹, 72², 81⁴, 97, 130³, 131³, 134, 144, 217³, 218³, 219⁴, 221⁶, 222⁵, 225, 229, 230², 233, 234², 235, 236, 244, 262², 263⁵, 264³, 265, 267³, 270, 272, 292², 339, 364, 378², 382, 393, 432, 433⁴, 434⁴ **BD** 6, 16³, 17, 22, 28⁴, 29³, 30⁶, 31², 32, 38⁴, 39², 40², 67², 68², 69⁶, 74, 75², 76⁴, 77³, 78, 80, 82, 83, 84, 85², 87², 95, 96, 98², 100, 101, 102⁴, 103, 104², 108, 111³, 112², 117, 118², 133², 136, 137, 143, 145⁶, 163, 164, 167, 168, 179, 180, 183, 184⁷, 185, 194, 195², 203, 204², 205, 208, 209, 211

kızarık *sf.* Kızarmış. **BÖ** 273

kızarmak Utanç, öfke vb. duyguların etkisiyle, kanın yüzüne hücumu sonucu yüz kırmızı bir renk almak. . **BÖ** 33, 95, 107, 128, 162, 381

kızarmış *sf.* Kızartma veya pişirme eylemine maruz kalmış olan. '*...kızarmış bir et...*' **BÖ** 9, 23, 252, 270, 291, 421 **BD** 19, 88, 141, 162

kızartma *a.* Kızartılarak hazırlanmış yemek. **BÖ** 272²

kızartmak 1-Pişmesini sağlamak. **BÖ** 9², 109, 112, 113, 174, 270, 272 **BD** 161 '*Çeriler et kızartıyordu.*' 2-Kırmızı renge dönüşmesine sebep olmak. **BÖ** 324 '*On bin Türkle on bin Çinlinin kanı bozkırı kızartmıştı.*'

kızdırmak 1-Isıtmak. **BÖ** 9, 3262-Kızmasına neden olmak, kızmasını sağlamak. **BÖ** 49, 120, 143

kızgın 1-Kızmış olan, öfkeli, mütehevvir. **BÖ** 75, 148, 178, 270, 373, 380 2- *sf.* Çok ısınmış, ısıtılmış veya kızdırılmış. **BÖ** 310, 348

kızgınlık Öfkeli olma durumu. **BÖ** 23, 347

Kızıl Buka *öz.a.* **BÖ** 380, 387, 392, 399, 401, 405, 407, 410

Kızıl *öz.a.* **BD** 20³, 21, 22³, 46

kızıl *sf.* Parlak kırmızı renkte olan. **BÖ** 60, 65, 101, 131, 162, 262, 296³, 297, 347, 409, 422², 435 **BD** 190

kıpkızıl *sf.* Her yanı kızıl, çok kızıl. **BÖ** 330, 422²

kızılık *a.* Kızıl olma durumu. **BD** 142, 145

kızılamak 1- Zorlu, sert, kızışık bir durum almak, şiddetlenmek, artmak. **BÖ** 37, 110, 111, 112, 180, 206, 371, 410 **BD** 1262-*nsz.* Yüksek bir dereceyi bulmak, çok ısınmak. **BÖ** 293, 407

kızıltırmak Kızılaşmasını sağlamak. **BÖ** 113, 407

kız kardeş (doğ.) kızkardeş) *a.* Bir kimsenin bayan kardeşi. **BÖ** 100², 102³, 176, 186, 217, 218, 256, 282, 374 **BD** 111

kızmak Öfkelenmek, sinirlenmek. **BÖ** 11³, 16, 17, 42, 61, 73, 88, 95², 99, 116, 145, 162, 180, 199, 290, 314, 330, 343, 352, 416 **BD** 86, 125, 157, 208

ki bağ. 1- Anlam bakımından birbiriyle ilgili cümleleri birbirine bağlayan bir söz. **BÖ** 5, 6, 34, 37, 321² **BD** 8, 11, 14, 30, 54, 104 2- Özneyi, tümleci güçlendirerek cümlenin temel bölümüne bağlayan söz. **BÖ** 6², 7, 26, 27², 28², 30, 36, 37, 40², 179, 389 **BD** 12, 17, 23, 29, 31, 35, 39, 94, 107

Kien-çing *öz.a.* **BÖ** 258, 259, 261

kim bilir Belirsizlik, bilinmezlik bildiren bir söz. **BÖ** 6, 176, 178, 324, 326, 374 **BD** 84, 85

kim *zm.* 'Hangi kişi?' anlamında cümlede özne, tümle. , yüklem, nesne görevinde kullanılan bir söz. **BÖ** 19², 23, 25², 26², 27², 31, 32, 41, 42, 50², 61³, 62, 79, 91, 93, 94, 95, 96, 97², 98, 100, 108, 110², 113, 116, 125, 130,

131², 137, 138, 145, 165, 167, 176, 187, 191², 196, 211, 231, 233², 236, 239, 243, 248, 252², 258, 262, 263, 279², 285, 288, 290, 296, 299, 336, 337, 343, 369, 385², 388, 392, 424, 427, 429 **BD** 9, 12, 13², 16, 20², 21, 24², 26³, 28, 29², 42, 52, 58, 62, 74, 79, 81, 85, 86, 88², 90, 96, 99, 108, 109, 111, 124, 130, 131, 139², 140, 142², 158, 162², 170⁵, 189, 195, 196³, 204

kimi *zm.* Birtakımı, bazısı, kimisi. **BÖ** 14², 53², 113³, 260², 279², 326, 361², 397², 405³ **BD** 8, 20², 47²

kimisi *zm.* Bazısı, birtakımı, kimi. **BÖ** 9, 151, 155² **BD** 186

kimse *zm.* Herhangi bir kişi, kim olduğu bilinmeyen kişi. **BÖ** 8, 10, 14², 19, 27, 30, 39, 40, 42, 50, 61, 71², 80, 91⁴, 92, 93, 100, 139, 140, 154, 161, 163, 172, 175², 191, 197, 203, 204, 210, 217, 220, 223, 227², 237, 243, 245, 246², 248, 267, 280, 284, 291, 303, 310², 316, 318, 357², 358², 367, 375, 382, 385, 391, 395, 404, 414, 418², 424, 428, 434 **BD** 5², 14, 17, 23, 31², 34, 38, 53, 58, 59, 63, 68, 77, 100, 104², 107, 109, 112, 113², 118, 125, 132², 140, 141, 150, 162, 166³, 167, 173, 189, 192², 196, 202, 206

kimsecik *zm.* Hiç kimse. **BD** 71

kimsesiz *şf.* Annesi, babası, yakını, koruyucusu olmayan (kimse), sahipsiz. **BÖ** 176 **BD** 11, 103

kin *a.* *Far.* Birine karşı duyulan öç alma isteği, garaz. **BÖ** 229, 237, 371, 372, 431 **BD** 7, 102, 207² **kin** *gütmek*

Öcünü alıncaya kadar kininden vazgeçmemek. **BD** 103

kineş *Tartışma.* 'Kineş uzayacaktı.' **BÖ** 83

kineşmek 1-Bir konu üzerinde fikir alışverişinde bulunmak, meşveret etmek, müzakere etmek. 'Kineşmekten başka yol yoktu. **BÖ** 67 2-Tartışmak, karşılıklı fikir alışverişinde bulunmak. 'Ne düşünüyorsanız gereken ne ise ortaya atın. Kineşelim.' **BÖ** 77²

kiriş *Ok* atılan yayın iki ucu arasındaki esnek bağ. **BÖ** 15, 23², 101, 158, 249², 264, 404, 407, 416, 433 **BD** 121², 169, 174

kişi *a.* Kadın veya erkeğe verilen genel ad, şahıs, zat. **BÖ** 10, 11, 15², 17, 25, 26, 27, 30, 32, 33, 37⁴, 39², 43, 45, 48, 49, 52, 56, 64, 65, 69⁵, 70², 82, 83, 90, 91², 94, 104, 107², 113, 117, 124², 125², 128², 129, 132, 145, 147², 148, 150⁴, 151², 153, 154⁵, 155, 159, 160², 164, 166, 167, 175³, 176³, 180², 189, 201², 202, 203⁴, 205, 209, 210², 211, 212, 215, 222, 233, 241, 246, 258, 259, 263², 265², 269, 275³, 279², 280², 282, 284², 285, 286², 287, 289², 291, 295², 296², 303, 305, 306, 311⁴, 314, 315³, 319, 320, 324, 325, 326, 327, 328, 334², 335, 341³, 348, 352, 354², 357, 358, 360³, 361, 362, 364², 368, 370, 371, 373², 375, 382², 383, 388, 389², 392², 394³, 398, 403, 404, 406, 407², 411, 414³, 417, 418³, 420², 421, 422², 425, 426, 427, 429, 430, 431 **BD** 5², 11, 14, 18, 21, 22, 23, 27, 28, 36, 40, 41, 46², 47², 48², 52², 64, 65², 66, 67, 72³, 73, 74, 83, 87, 90², 96, 102², 109, 119, 120, 126, 132, 136,

137², 140, 147, 148, 151, 156², 160, 162², 174, 176, 181, 182, 185, 188, 193², 195³, 198, 199², 202, 208³, 209², 210²

kişilik *sf.* Herhangi bir kişi için, herhangi bir kişiye yetecek miktarda olan. **BÖ** 282², 311 **BD** 72, 147², 150², 154³, 155, 156², 157, 158, 164, 172

kişneme *a.* Kişnemek işi. **BÖ** 417 **BD** 78

kişnemek *nsz.* At, bağırır gibi yüksek ses çıkarmak. **BÖ** 14, 17, 59, 295, 429 **BD** 44, 106, 210², 211

kitap *a.* *Ar.* Herhangi bir konuda yazılmış eser. **BÖ** 5², 7³, 363, 375

klasik *Fr.* Üzerinden çok zaman geçtiği hâlde değerini yitirmeyen, türünde örnek olarak görülen eser. **BÖ** 8²

kocaoğlan (*doğ.*) **koca oğlana**. *alay.* *Ayt.* **BÖ** 122

koca-I 1- *sf.* Büyük, kocaman. **BÖ** 7, 12, 46, 48, 96, 110, 113, 122, 145, 150, 153, 155, 158², 171, 178, 204², 223, 270, 272, 279, 291, 292, 305, 317, 324, 325, 327, 329, 363, 370, 396, 406, 421, 422², 424 **BD** 5, 9, 124 'Başarabilirsem sana ,ey aydede mütehassısı ,koca bir teleskop hediye edeceğim.' 2- Yaşlı, ihtiyar, pir. **BÖ** 25, 175², 209, 210, 212², 213, 269, 334, 409 **BD** 79, 103², 104⁴, 106³, 110, 198

koca-II *a.* Bir kadının evlenmiş olduğu erkek, eş, zevç. **BÖ** 72, 82³,

83, 84, 87², 90², 91⁵, 92², 94, 96, 264

kocamak *nsz.* Yaşı ilerlemek, yaşlanmak. **BÖ** 6, 196, 245, 271, 273, 293, 296, 327, 333, 340, 352, 375, 380, 403, 406, 433 **BD** 19, 55, 57, 60, 108, 137, 167, 187², 188, 190, 192, 193, 196, 198², 202, 205, 207, 211

kocaman *sf.* Çok iri, büyük, koca. **BÖ** 293, 422

kocamışlık Yaşlılık. **BÖ** 353 **BD** 198 'Kocamışlık seni bunatmış mı ne?'

koç *a.* Damızlık erkek koyun. **BÖ** 153, 269

koku Güzel kokmak için sürülen esans. **BÖ** 73, 263, 264²

kol 1-a. *anat.* İnsan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan kısım. **BÖ** 9, 45², 46, 47, 52, 65, 66, 74, 101, 115, 120, 129, 130³, 132, 147, 154, 156³, 172, 199, 200, 207, 236, 258, 262, 278, 295, 325, 327, 330, 333², 338, 340, 344², 346², 348, 359, 365, 371², 373², 395, 403, 404, 410², 416, 432, 434 **BD** 43, 49, 50, 56, 86, 91², 92, 124, 126³, 127⁵, 180, 187, 203, 204, 208, 209, 211, 2122-ask. Kanat. **BÖ** 246, 408, 424, 426, 428 **BD** 150, 157 **kolu bükülmez olmak** *mec.* Hiç yenilmemiş olmak. **BÖ** 33 'Bozkurt ailesinin kolu bükülmez bahadırı...' **koluna girmek** Kolunu birinin koltuğu altından geçirmek. **BÖ** 327 **BD** 77

kolaçan *a.* Herhangi bir amaçla çevreyi dolaşıp pek belli etmeksizin

gözden geçirme. **kolaçan etmek** Çevrede olup biteni anlamak amacıyla dolaşmak. **BÖ** 426

kolay zf. Kolayca, sıkıntısız bir biçimde, basitçe. **BÖ** 68, 70, 72, 73, 81², 204, 252, 303, 354, 363, 366, 367, 369, 378, 382 **BD** 48, 71, 86, 98, 103 **kolayına gelmek** Bir işin herhangi bir biçimde yapılmasını daha kolay bulmak. **BÖ** 62, 80 **kolayını bulmak** Kolay bir biçimde yapma yolunu bulmak. **BÖ** 159

→ *kolay gelsin, kolay kolay*

kolay gelsin! Bir işi yapmakta olanlara söylenen iyi dilek sözü. **BÖ** 72, 73²

kolay kolay zf. Kolayca. **BÖ** 110², 113, 217, 234, 422 **BD** 175

kolayca sf. Oldukça kolay. **BÖ** 71, 186 **BD** 47

kollamak Olmasını, ortaya çıkmasını beklemek, gözetmek. **BÖ** 47, 98, 127, 153, 159, 169, 181, 254, 289, 326, 383, 391 **BD** 34, 82, 95, 104, 132, 149, 173

kolordu a. ask. Değişik sayıda tümen ve savaş destek birliklerinden kurulu büyük askerî birlik. **BD** 151, 154⁴, 155, 156³, 157², 158²

koltuk a. Omuz başının altında, kolun gövde ile birleştiği yer. **koltuk altı** Kolun omuzla birleştiği yerin altındaki çukurluk. **BÖ** 280, 405

komsu a. Konutları yakın olan kimselerin birbirine göre aldıkları ad. **BÖ** 73, 341 **BD** 6²

komutan a. ask. Bir asker topluluğunun başı, kumandan, bey. **BÖ** 334, 335

komutanlık a. Komutanlık görevi veya makamı, kumandanlık. **BÖ** 334²

konak 1-Yolculukta geceyi geçirmek için inilen, konaklanılan yer. **BÖ** 196, 283, 405 **BD** 33, 102, 1062- Büyük ve gösterişli ev. **BÖ** 333, 334 **BD** 148², 150², 151⁴

konaklamak nsz. Yolculuk sırasında bir yerde durup geçici bir süre kalmak. **BÖ** 19, 23, 195, 196, 214, 283, 301 **BD** 31, 38, 107, 173

konçuy a. Zevce, eş. **BÖ** 238, 239, 240², 397², 433² **BD** 6, 14, 15², 16, 23³, 39, 58, 80, 130², 131, 133, 191 'Sana akrabalarından bir hanımı konçuy olarak gönderdi.'

konmak-I Bir şeyi emeksiz edinmek. **BÖ** 69

konmak-II Konma işi yapılmak. **BÖ** 134, 303 **BD** 21, 46, 95

kontrol a. Fr. Denetleme. **kontrol etmek** Denetlemek. **BÖ** 196

konu 1-a. Konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu. **BÖ** 6, 72- Üzerinde konuşulan şey, bahis. **BÖ** 6, 214, 387 **BD** 139

konuk a. Bir yere veya birinin evine kısa bir süre kalmak için gelen kimse, misafir, mihman. **BÖ** 43, 46², 47², 51,

52, 63, 79⁶, 166, 172², 177, 191³, 241, 257, 260, 261², 384, 396 **BD** 58, 85², 108, 109², 133, 148², 149³, 150, 164 **konuk olmak** Bir yerde kısa bir süre ağırlandı. **BÖ** 176, 178 **BD** 102, 109

→ *konukevi*

konukevi (*doğ.*) **konuk evi** Bir bölgeye yabancı olan kişilerin o bölgede kalması için hazırlanan misafirhane. **BÖ** 257², 258², 259, 261 *‘Üçoğul önce kendisi konukevi arayıp bulmuş, atlarını ahıra kendisi çekerek sırtındaki keçeyi alıp odasına getirmişti.’*

konuklamak Konuk olmak. **BÖ** 209

konukseverlik *a.* Konuksever olma durumu, misafirperverlik. **BÖ** 209², 214 **BD** 34

konulmak *nsz.* Koyma veya konma işi yapılmak. **BÖ** 375

konuskan *sf.* Konuşmayı, lakırtıyı seven, çok konuşan. **BÖ** 313, 365

konuskanlık *a.* Konuşkan olma durumu. **BD** 7

konusma *a.* Konuşma işi. **BÖ** 28², 58, 134, 159², 180³, 194, 196, 281, 312², 314, 357, 359, 363, 433 **BD** 29, 94, 105, 114, 139, 141, 142, 149², 162, 189

konusmak *nsz.* Bir konuda karşılıklı söz etmek, sohbet etmek. **BÖ** 5⁴, 6², 7, 12, 22, 23, 26, 27, 28³, 32, 39, 43², 56, 59, 63³, 67², 71², 72, 79⁴, 80², 85, 94, 101, 113, 115, 116², 117², 124², 125, 137, 138, 140, 142, 146, 164, 175,

180³, 189, 194³, 195, 209, 212, 214, 216, 218, 219, 227², 229, 230, 237, 238, 243, 246², 253², 256², 257, 258², 259³, 260³, 261, 278, 288², 289, 290, 292, 299, 301³, 309², 313², 314, 315³, 316², 327, 336², 337², 340², 341⁴, 342⁴, 343, 350², 363, 364, 365³, 366, 370, 378, 384³, 385, 386, 387², 388, 389 **BD** 7, 10, 11, 16⁷, 17, 30, 31, 34², 36, 38, 42, 53, 71, 88, 90, 92, 95, 96, 102, 103², 109, 114, 132², 135², 137², 138, 139, 141³, 143, 144⁴, 145, 151, 155, 160, 161, 163, 166³, 167, 171, 173, 181, 189⁵, 190², 191², 193⁵, 195, 204, 206, 210

konuşturmak Konuşmasını sağlamak, konuşmasına yol açmak. **BÖ** 74

konusulmak Konuşma işi yapılmak. **BÖ** 246, 317 **BD** 109, 203

koparılmak *nsz.* Koparma işi yapılmak. **BÖ** 164 **BD** 177

koparırcasına Koparmaya yakın. **BD** 126 *‘...iri yarı olan güreşçiler koparırcasına tutuyorlar, kütükleri yerinden sökecek bir güçle tırpan ve çelme atıyorlar, buğaları bunaltacak bir sıklıkla bel kavriyorlardı.’*

koparmak 1-*mec.* Birini bir başkasından ayırmak. **BÖ** 223 *‘Almila’yı sevenlerin bakışlarındaki bu sertlik ona değil, onu haksızlıkla kendilerinden koparmak isteyen değersiz Şen-king’e ve Şen-king’in ablasına, yani İ-çing Katun’a karşı idi.’* 2- Kopmasını sağlamak, kopmasına yol açmak. **BÖ** 272, 339, 419, 422²

kopmak 1-Kopmasını sağlamak, kopmasına yol açmak. **BÖ** 10, 16, 36, 325, 327, 328, 429 **BD** 1132- Birdenbire gürültülü veya tehlikeli olaylar birdenbire başlamak, ortaya çıkmak. **BÖ** 47, 118, 166

kopmak Başlamak. 'Bir boradır koptu. **BÖ** 13

kopuz *a. müz. esk.* Ozanların çaldığı telli Türk sazı. **BÖ** 8, 24³, 26, 50², 51, 52, 148, 196, 282, 283⁴, 284², 285, 403², 426², 427², 428⁴ **BD** 34², 35³, 68, 186

kor 1- *sf.* Kırmızı renkli. **BÖ** 170⁴²- İyice yanarak ateş durumuna gelmiş kömür veya odun parçası. **BÖ** 381

Kora *öz. a.* **BÖ** 357 **BD** 18

korkak *sf.* Çok çabuk ve olmayacak şeylerden korkan (kimse, hayvan) **BÖ** 24, 125, 265, 326

korkaklık *a.* Korkak olma durumu. **BÖ** 124

korkmak Kaygı duymak, endişe etmek. **BÖ** 11, 34, 39, 45, 55, 58, 61⁴, 69, 90, 101, 118, 129, 162, 166, 200, 218, 231, 294, 295, 346, 406, 422 **BD** 5, 9, 21³, 43, 141, 149, 155, 184, 199

korku *a.* Bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü. **BÖ** 87, 95, 118, 122, 146, 171, 229, 234, 246², 258, 293, 294², 295, 296, 396, 411, 420, 422, 434 **BD** 6, 44², 50, 155, 180², 189, 190 **korku salmak** Korkutmak. **BD** 5, 6 **korkuya kapılmak** Korku düşmek. **BD** 157

korkulu *sf.* Korku veren, korkutan. **BÖ** 80, 292 **BD** 191, 210

korkunç *sf.* Çok korkulu, korku veren, dehşete düşüren, müthiş. **BÖ** 13, 14, 34, 60, 90, 122², 123, 141, 154, 160, 174, 179, 204, 206, 216, 221, 222, 223, 274, 290, 295, 319, 326, 347, 368², 391, 415², 422, 429 **BD** 6, 8², 18, 49, 106², 109, 124, 128, 147, 155, 173, 174, 185, 189, 206³, 208, 209², 210

korkunçluk *a.* Korkunç olma durumu. **BÖ** 141 **BD** 44

korkusuzluk *a.* Korkusuz olma durumu. **BD** 7

korkutmak Korkmasına yol açmak. **BÖ** 72 **BD** 6, 26

koru *a.* Bakımlı küçük orman. **BÖ** 58, 59

korumak Bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilerden, tehlikeden, zor bir durumdan uzak tutmak, esirgemek, muhafaza etmek. **BÖ** 15², 68, 121, 129², 146, 153, 155, 156, 190, 207, 254, 302, 319, 403, 414, 419, 421², 430 **BD** 49³, 109, 200

korunabilmek Koruma ihtimali veya imkânı bulunmak. **BÖ** 36

korunma *a.* Korunmak işi. **BD** 27

korunmak nsz. Kendini korumak, sığınmak, sakınmak. **BÖ** 35, 61, 122, 420 **BD** 124

koruyabilmek Koruma ihtimali ve imkânı bulunmak. **BÖ** 6

koruyucu *a.* Koruyan kimse, muhafız. **BÖ** 419

koskoca *sf.* Çok büyük, muazzam. **BÖ** 414

koşar adım (doğ.)koşaradım *zf.*
Hızlı adımlarla, koşarcasına. **BD** 48

koşma *a. ed.* Sazla okunmak için hece ölçüsüyle yazılmış, ilk kıtasının birinci, ikinci ve dördüncü dizeleriyle öteki dizelerin dördüncü dizeleri birbiriyle, kalan dizeleri de kendi aralarında uyaklı, konuları sevgi ve doğa olayları olan halk şiiri. **BÖ** 283

koşmak 1- *nsz.* Adım atışlarını artırarak ileri doğru hızla gitmek. **BÖ** 13², 14, 16, 37, 50, 69, 90, 99, 101, 118, 120³, 123², 127², 152, 155², 156², 160, 161, 166, 179, 205³, 206⁴, 223, 224², 245², 259², 260, 266², 267, 270, 271³, 280, 292, 293⁵, 303, 307, 315, 317, 322, 328, 405², 406⁴, 407, 410, 415³, 416², 417, 426² **BD** 14, 20, 118, 119, 150, 151, 169, 173², 175⁴, 176³, 177², 202, 207², 209, 210, 211²-Bir işle çok ilgilenmek, koşuşturmak. **BÖ** 176, 310, 387 **BD** 11, 15, 22, 33, 54, 1483- Kovalamak, üstüne düşmek, izlemek. **BÖ** 294

koşturmak Koşma işini yaptırmak. **BÖ** 166, 183, 206², 223, 224, 247, 292², 293, 304, 322, 328, 334, 339, 364, 371, 379³, 395, 425, 426, 429 **BD** 19, 72, 102, 160, 182, 185², 186², 207, 208

koşu *sp.* Koşarak yapılan yarış. **BÖ** 50, 225³, 266, 304, 379, 405, 407, 420 **BD** 135, 207, 208, 211

koşulmak Sürülmek, gönderilmek. **BÖ** 65

koşumlu *sf.* Koşum geçirilmiş, koşulmuş (hayvan) **BÖ** 214, 255

koşuşma *a.* Koşuşmak işi. **BÖ** 420

koşuşmak *nsz.* Birlikte ve birden koşmak. **BÖ** 13, 295, 318, 344

kovalamaca *a.* Arkasından koşma, peşinden gitme. **BD** 73, 163²

kovalamak Bir şeyin arkasına düşüp elde etmeye veya bir sonuca bağlamaya çalışmak, izlemek, takip etmek. **BÖ** 16, 49, 127, 160, 178, 205, 223, 225, 234, 255, 305², 322 **BD** 48, 52, 81, 92, 118, 120, 123, 168, 170, 173, 175, 176, 180, 208, 209³

kovalamak Kaçanın arkasından koşmak, yakalamaya çalışmak. **BÖ** 223, 228 **BD** 208

kovmak Sert ve küçük düşürücü sözlerle gitmesini söylemek, savmak, defetmek. **BÖ** 219

kovuculuk *a.* Zem, iftira. **BÖ** 245 '*Şen-King'in Ötüken'de kovuculuk ve karıştırıcılık yaptığını da anlıyor, katunun hatırını kırmamak için buna da göz yumuyordu.*'

kovuk *a.* Bir şeyin oyuk durumunda bulunan iç bölümü. **BÖ** 170², 171², 172³, 173, 178 **BD** 107

koydurmak Birinin bir şeyi bir yere koymasını sağlamak. **BD** 178

koymak/ komak 1-Bir şeyi bir yere bırakmak, belli bir yere yerleştirmek.

BÖ 10, 26, 70, 89, 115, 119, 134, 177, 274, 369, 404, 427 **BD** 19, 27, 40, 41, 59, 66, 93, 150, 152, 161, 1872- Bırakmak. **BÖ** 51, 225 **BD** 803- Katmak, eklemek. **BD** 1494- Uyulması gereken kuralları belirlemek, ortaya çıkarmak. **BD** 185

koyu 1-Aşırı (davranış, düşünce vb.) **BD** 72- Rengi açık olmayan, daha belirgin, açık karşıtı. **BD** 64, 162

koyulmak Girişmek, başlamak, teşebbüs etmek. **BÖ** 34, 41, 85, 104, 131, 165, 214, 270 **BD** 134, 148, 187

koyun-I a. Kollar arası, kucak. **BÖ** 238 **BD** 10, 13, 21, 22 **BD** 46, 102, 108, 163

koyun-II a. hay.b. Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan. **BÖ** 19, 44², 71², 81³, 97, 109, 134, 161, 163, 256⁷, 257³, 270, 285, 287², 288³, 289, 305, 339 **BD** 131, 137, 144²

koyuvermek Bir yere bırakmak, koymak. **BÖ** 257 **BD** 93, 95, 121

koz Karşısındakini alt edecek etkili şey. **BÖ** 227, 262 **kozunu paylaşmak** Aralarındaki anlaşmazlığı zora başvurarak çözümlenmek, sona erdirmek. **BD** 98

Köğmen Dağı öz.a. **BÖ** 305⁴

kök Kaynak, köken. **BÖ** 200 **BD** 199

köle Birinin emri altında bulunan, özgür olmayan kimse. **BÖ** 78, 144 **BD** 21

kömür a. mdn. Karbonlu maddelerin kapalı ve havasız yerlerde için için yanmasından veya çok uzun süre derin toprak katmanları altında kalıp birtakım kimyasal değişmelere uğramasından oluşan, siyah renkli, bitkisel kaynaklı, içinde yüksek oranda karbon bulunan katı yakıt. **BD** 56²

köpek 1-*mec.* Hakaret amaçlı kullanılan bir söz. **BÖ** 148, 344 *İ-çing Katun kardaşı/ Çinli köpekler başı.* 2-*a. hay.b.* Köpekgillerden, boy ve biçim bakımından pek çok cinsi olan, çok iyi koku alan, sadık, bekçilik ve avcılık gibi işler için beslenen memeli hayvan. **BÖ** 295, 372

köprü a. Herhangi bir nedenle ayrılmış iki yakayı birbirine bağlayan veya trafik akımının başka bir trafik akımı kesmeden üstten geçmesini sağlayan ahşap, kâgir, beton veya demir kapı. **BÖ** 279³, 280⁵, 281, 418, 424, 425², 426

köpüklenmek *nsz.* Üstü köpük bağlamak. **BD** 169, 209

köpürmek Çok kızmak, birdenbire öfkelenmek, feveran etmek. **BÖ** 49, 52, 162 **BD** 154

kör sf. Far. Görme engelli. **BÖ** 122, 325, 347, 379, 385

kördüğüm a. Çözülmesi hemen hemen imkânsız olan sorun. **BD** 183

Köroğlu öz.a. 16. yüzyılda yaşadığı düşünülen halk şairinin adıdır. **BÖ** 8

körpe sf. Çok genç (kimse) **BD** 103

körük *a.*Bazı araçların açılıp kapanabilir üst üste katlanmış bölümü. **BD** 127

körüklemek *nsz.* Kızıştırmak, şiddetlendirmek. **BÖ** 6, 9

köşe *a. Far.* 1-Kimsenin kolay kolay uğramadığı yer. **BÖ** 5 **BD** 1512- İki duvarın birleştiği girintili veya çıkıntılı yer. **BÖ** 117, 406² **BD** 203

kötek *a. Far.* Baston, sopa. **kötek yemek** Dövülmek, dayak yemek. **BÖ** 40

kötü *sf.* İstenilen, beğenilen nitelikte olmayan, hoşla gitmeyen, fena, iyi karşıtı. **BÖ** 11, 14, 39, 56, 61, 67, 81, 86, 91, 99, 100, 110, 115, 127, 131, 140, 144, 145, 147, 148, 181, 191, 215, 216, 246, 249, 265, 271, 276², 288, 299, 309², 312, 313, 314, 317, 321, 328, 330, 352, 353 **BD** 12, 16, 41, 68, 92, 117, 1582-Değersiz. **BÖ** 155, 393 'Yalnız kendi kötü canımızı korumakla mı uğraşacağız?' 3-Korku ve endişe veren. **BÖ** 229, 321 **BD** 154, 161 **kötü gözle bakmak** Cinsel duygu ile bakmak. **BÖ** 81

→ *kötü yol, kötü kötü*

kötü yol *a. mec.*Uygunsuzluk, yanlışlık. **BÖ** 43, 90

kötü kötü *zf.*Art niyetli bir şekilde. **BÖ** 56 'Çin subayı kötü kötü güldü.'

kötüleşmek *nsz.*Kötü duruma gelmek. **BÖ** 138

kötülük *a.*Zarar verecek davranış veya söz. **BÖ** 63, 64, 107, 176, 182, 288,

312², 383, 414 **BD** 117, 136², 192, 199²

kötümser *sf. fel.* Her şeyi kötü yanılla ele alan, hep en kötüyü bekleyen, kötüye yorumlayan, karamsar, bedbin, pesimist, iyimser karşıtı. **BD** 192

köy *a.Far.*Köy halkı. **BÖ** 8, 70, 161⁴, 163², 164³, 165², 166, 167, 372

kucak 1-*a.*Açık kollarla göğüs arasındaki bölüm, ağuş. **BÖ** 222, 224, 225, 264, 348² **BD** 16, 17², 24, 203, 204, 207, 209²2-Herhangi bir durumun veya şeyin sınırları arası iç. **BD** 24

→ *kucak kucağa*

kucak kucağa *zf.* Birbirine sarılmış veya birbirine yüz yüze sokulmuş bir durumda. **BÖ** 422 **BD** 113, 211

kucaklamak Kollarla sarıp göğüs üzerine bastırmak. **BÖ** 166, 205, 397

kucaklaşmak Birbirini kucaklamak. **BÖ** 414 **BD** 124, 125

kudurmak 1-Gücünü artırmak, tehlikeli bir hâl almak, tehlikeli bir duruma gelmek. **BÖ** 14, 37, 4292-Çok kızmak, öfkelenmek. **BÖ** 52, 163, 166, 182, 330, 343 **BD** 48, 102

kuduz *sf.* Azmış. **BÖ** 374

kul *a.tar.* Köle. **BÖ** 144

kulaç *a.*Gerilerek açılmış iki kolun parmak uçları arasındaki uzaklık. **BÖ** 121, 211, 429² **kulaç atmak** Yüzerken kolları, sırayla üstten ileriye doğru atıp suyu arkaya doğru çekmek. **BÖ** 429

kulak *a. anat.* Başın her iki yanında bulunan işitme organı. **BÖ** 12, 85, 86, 180, 254, 328, 344, 358, 405², 425, 426 **BD** 57, 68, 113, 161, 210 **kulak asmak** Önem vermek, dinlemek. **BÖ** 14, 164, 183 **kulak vermek** Merak edip dinlemek, işitmeye çalışmak. **BÖ** 84, 426 **BD** 71, 141, 162 **kulağına küpe olmak** Başa gelen bir durumdan alınan dersi unutmamak. **BÖ** 92, 115, 131 **BD** 27² **kulağına gitmek** Duymak. **BÖ** 161 **kulağı dikilmek** Konuşulanları dinlemek için dikkat kesilmek. **BÖ** 180 **kulağına çalınmak** Başkasına söylenirken kendisi de duymuş olmak. **BÖ** 364 **BD** 133 **kulak kabartmak** Belli etmemeye çalışarak dinlemek. **BD** 105 **kulağına inanmamak** Duyduklarının doğruluğundan şüphe etmek. **BD** 142 **kulağına çarpmak** Duyulmak. **BD** 173

kule *a. Ar.* Çoğunlukla kare veya silindir biçimindeki yüksek yapı. **BÖ** 150, 151², 152, 170, 171, 172³, 174, 178 **BD** 21⁴, 42⁴, 43, 44⁵, 46⁴, 52², 175², 176, 177³, 178

kullanılmak *nsz.* Kullanılmak işine konu olmak. **BD** 56

kullanmak 1-Bir kimseye bir hizmette bulundurmak, çalıştırmak. **BÖ** 10, 2202- Araç veya aleti işletmek, yönetmek. **BÖ** 34, 115, 128, 151, 153, 155, 172, 176, 201, 203, 246, 255, 261, 320, 403 **BD** 50, 73, 913- Bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak. **BD** 11, 113, 184

kulp Uydurma sebep, bahane. **kulp takmak** Bir kimseyi, bir şeyi kusurlu

göstermek için bahane, kusur bulmak. **BÖ** 296

kulübe *a. Far.* Kerpiç, saman veya ağaçtan yapılmış küçük, basit, ilkel ev. **BD** 16³

kum *a. madn.* Silisli kütlelerin, kayaların, doğal etkenlerle parçalanarak ufalanmasından oluşan, deniz kıyısı, dere yatağı vb. yerlerde çok bulunan, ufak, sert tanecikler. **BÖ** 319

kumanda *a. Fr.* Komuta. **BÖ** 101 **BD** 210 **kumanda etmek** Komut vermek. **BÖ** 72 **BD** 151, 200

kumandan *a. ask. Fr.* Komutan. **BÖ** 346⁵, 347⁴, 414 **BD** 5, 79, 83², 147, 148, 150, 154⁴, 156, 157³, 158², 179

kumandanlık *a.* Komutanlık. **BÖ** 348

kumar *a.* Ortaya para koyarak oynanan talih oyunu. **BÖ** 72², 86 **kumar oynamak** Ortaya para koyarak oynanan talih oyunu oynamak. **BÖ** 56

kumaş *a. Ar.* Pamuk, yün, ipek vb. nden makede dokunmuş her türlü dokuma. **BÖ** 23, 56, 68, 69, 71, 167, 199, 256 **BD** 78, 158, 164

kumral *sf.* Koyu sarı veya açık kestane renginde olan kimse. **BÖ** 5, 20, 60, 81, 194 **BD** 64

Kunı Sengün *öz. a.* **BD** 70, 71, 83⁴, 93², 96, 98, 99², 102, 163

kural *a.* Davranışlarımıza yön veren, uyulması gereken ilke. **BD** 154

kurcalamak Bir konuyu araştırmak, üstünde durmak, eşelemek. **BD** 16, 32

Kurıkan öz.a. **BÖ** 46

kurmak 1-Bir şeyi oluşturan parçaları birleştirerek bütün duruma getirmek, monte etmek. **BÖ** 159, 195, 294, 314 **BD** 31², 34, 53, 106, 1902- Bir araya getirmek, toplamak. **BÖ** 316, 328, 390², 404 **BD** 11, 20, 24, 32, 33, 45, 46, 62, 65², 66, 67, 68, 117

kurmak Düşünmek. **BÖ** 6²

kurnaz sf. Kolay kanmayan, başkalarını kandırmasını ve ufak tefek oyunlarla amacına erişmesini beceren açıkgöz, hin. **BÖ** 87, 120, 128

→ *kurnaz kurnaz*

kurnaz kurnaz Açıkgöz bir şekilde. **BÖ** 120 'Çinli *kurnaz kurnaz gülümsemeye çalışarak şöyle dedi.*'

kurnazlık Kurnaz olma durumu. **BÖ** 67, 223, 386 **kurnazlık yapmak** Kurnazca davranmak. **BÖ** 39

kursak Boğaz. **BÖ** 45

kurt a. hay.b. Köpekgillerden, Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da yaşayan, postu gri, sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan. **BÖ** 44, 53, 82, 141, 170², 174⁴, 178, 273, 305, 335, 372, 434 **BD** 11, 14, 32, 42, 45⁴, 53, 56, 60, 64, 66, 78, 91, 94

→ *kurt kapanı*

kurt kapanı a.sp. Güreşte rakibi alta düşürdükten sonra üstüne oturarak uylukları arasında ayak bağlama, bir

yandan da iki kolu altından el geçirerek ağırlığı bel üzerine verme. **BÖ** 368

Kurt Kaya öz.a. **BÖ** 15, 16²

kurtarmak Bir şeye zarar gelmesini önlemek. **BÖ** 110, 121², 129², 138, 147, 156, 163, 254, 261, 267, 270, 271, 272, 279, 282, 288, 294, 317, 319, 321², 324, 327, 335, 344, 378, 387, 391, 397, 403, 404², 414, 416, 419, 430, 433² **BD** 23, 77, 107, 124, 161, 174, 189, 190

kurtulmak nsz. Tehlikeli veya kötü bir durumu atlattmak. **BÖ** 14, 15², 65, 87, 113, 121, 155, 156, 177, 225, 233, 246, 250, 251, 255², 262, 265, 267, 280, 292, 295, 324³, 326, 327, 356, 370, 379², 382, 383, 389, 404, 419, 426, 430² **BD** 8, 21, 27, 49, 52, 58, 65, 79, 80, 88, 90, 103, 161, 176, 208

kurtuluş a. Bir şeyden, bir yerden kurtulma, felah, halas, necat, selamet. **BD** 50, 90, 92

kuru Canlılığını yitirmiş (bitki) **BÖ** 256

kurulmak 1-Rahatça oturmak, yerleşmek. **BÖ** 62- Kurma işine konu olmak veya kurma işi yapılmak. **BÖ** 30, 77, 90, 176, 196, 197, 256, 433 **BD** 20, 66, 82, 109

kurultay a. Moğ. tar. Eski Türklerde devlet işlerinin görüşölüp karara bağlandığı meclis. **BÖ** 29, 31, 67, 77, 78, 82 **BD** 196³, 197

kurum a. Kendini büyük ve önemli gösterme davranışı, büyükleme,

gösteriş, azamet, tekebbür. **BÖ** 374
BD 133

kurumak *nsz.* Islaklığını ve nemini yitirerek kuru duruma gelmek. **BÖ** 19, 396²

kurumlu *sf.* Kurum tutmuş olan. **BÖ** 116

kuruntu *a.* Yanlış ve yersiz düşünce, evham. **BÖ** 358, 360², 361, 362, 368, 375, 376³ **BD** 155

kurut *a. hlk.* Kurutulmuş süt ürünü. **BÖ** 23, 209, 251, 252, 271, 272 **BD** 134

kusmak *nsz.* Midenin içindekini basınçla ağızdan dışarı atmak, çıkarmak, kay etmek, istifra etmek. **BD** 80, 103

kusur *a. Ar.* Eksiklik, noksan, nakısa. **kusur etmemek** Hoş karşılanmayacak bir davranışta bulunmamak. **BÖ** 261

kuş *a. hay.b.* Yumurtlayan omurgalılarından, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların genel adı. **BÖ** 19, 65², 115⁵, 116⁴, 117², 118², 121³, 122, 123, 172⁶, 173, 174, 339², 369, 427 **BD** 24², 35, 65, 83, 104, 161, 186² **kuş uçurmamak** Hiçbir şeyin veya kimsenin kaçmasına, geçmesine imkân vermemek. **BD** 82

kuşak Sıra hâlinde dizilmiş birçok kişi. **BÖ** 160 'Belki kılıçla bu kuşağın bir yerini yarıp geçebilirlerdi.'

kuşanmak Beline kuşak, kılıç, kemer vb. şeyler bağlamak. **BÖ** 111, 123, 259, 375, 378 **BD** 57, 58, 99

kuşatılmak *nsz.* Kuşatma işi yapılmak. **BÖ** 319², 419 **BD** 48

kuşatmak Çevresini sarmak, çevrelemek, çevirmek, abluka etmek, ablukaya almak, ihata etmek, muhasara etmek. **BÖ** 90, 128, 161 **BD** 99

kuşbaşı *sf. mec.* Lapa lapa, iri taneleri olan. **BÖ** 115, 292 'Rüzgar esmiyor, kuş başı kar yağıyordu.'

kuşku *a.* Bir olguyla ilgili gerçeğin ne olduğunu kestirememekten doğan kararsızlık, kuruntu, işkil, şüphe, şek, acaba. **BÖ** 48, 94, 162, 402

kuşkulanırmak Kuşkuya düşürmek, kuşkulanmasına yol açmak, şüphelendirmek. **BD** 162, 166

kuşkulanmak *nsz.* Kuşku içinde bulunmak, kuşku duymak, şüphelenmek. **BÖ** 66, 116, 127, 181, 312, 314, 405, 427 **BD** 47, 58, 141, 145, 166, 196, 197, 205

kuşkusuz *sf.* Kuşkusuz olmayan, işkilsiz, şüphesiz. **BÖ** 68

kut 1-Mutluluk. **BÖ** 226, 334 **BD** 12, 142- İlahi bir kaynaktan gelen rahmet, bereket. **BD** 53

Kutan *öz. a.* **BÖ** 401, 409

kutlamak Mutlu bir olaya sevinildiğini söz, yazı veya armağanla anlatmak, tebrik etmek. **BÖ** 50², 52

kutlanmak *nsz.* Kutlama işi yapılmak, tebrik etmek. **BÖ** 30, 50 **BD** 9

kutlu 1-*sf.* Uğurlu. kutlu olsun ‘ uğurlu olsun, bolluk ve iyilik getirsin’ anlamında kullanılan bir kutlama sözü. **BÖ** 29, 30, 47, 225 **BD** 1932- Kutsal. **BÖ** 52 **BD** 12, 22, 24, 56, 59, 67, 107, 212 ‘*Ozanların sözü kutludur, kesilmez.*’

Kutluk (Kutluk Şad) *öz. a.* **BD** 19³, 45³, 46⁴, 48², 50², 53², 56⁴, 58², 59, 60², 62⁷, 63³, 65³, 66²

kutsuz *sf.* Mutsuz, zavallı. **BÖ** 334 **BD** 32

kutsuzluk *a.* Kutsuz olma durumu. **BÖ** 387

kutu *a.* *Rum.* İnce tahta, mukavva, teneke, plastik vb.nden yapılmış, genellikle kapaklı kap. **BÖ** 65²

kuvvet 1-*a.Ar.* Fiziksel güç, takat. **BÖ** 207, 415, 416, 429 **BD** 57, 94, 101, 2002- Bir ülkenin silahlı gücü. **BÖ** 307, 310, 311, 315, 424 **BD** 164

kuvvetlendirmek Güçlenmesini sağlamak, gücünü artırmak. **BD** 36

kuvvetlenmek *nsz.* Güç kazanmak, direnci veya gücü artmak. **BD** 83

kuvvetli Çok etkileyici. **BÖ** 196, 222, 358 **BD** 72

kuyu *a.* Su katmanına varıncaya kadar derinliğine kazılan, genellikle silindir biçiminde, çevresine duvar örülen, suyundan yararlanılan çukur. **BD** 151

kuzey *a.* Sağını doğuya, solunu batıya veren kimsenin tam karşısına düşen yön, dört ana yönden biri, şimal, güney karşıtı. **BÖ** 22, 233, 237, 243, 249, 285, 307², 310, 321, 418, 424 **BD** 8, 14, 20, 21, 24, 30, 34, 42, 45, 48, 70, 71², 76, 82², 134, 161³, 162, 171, 180², 185

kuzu *a.* Koyun yavrusu. **BÖ** 370 **kuzu çevirmek** Kuzunun gövdesini şişe geçirip ateş korunun üzerinde çevirerek pişirmek. **BÖ** 369

kuzum Bir tür hitap şekli. ‘*Kaç gündür şu dahiyane klasikleri okumaktan ve anlamağa çalışmaktan öyle bir dimağ yorgunluğuna tutuldum ki, dedi, eğer eserine başladsın ve hele hareketli bir başlangıcı varsa, kuzum biraz anlat da kendime geleyim.*’ **BÖ** 8

Küçlük *öz.a.* **BÖ** 400, 411, 419, 430, 432

küçücük *sf.* Çok küçük. **BÖ** 348 **BD** 41

küçük 1-Yaşı daha az olan. **BÖ** 28, 32², 63, 64, 251², 258, 263, 269², 271, 272, 273, 282, 292, 344, 351², 352, 375, 381², 382 **BD** 16², 19, 21, 22, 31, 50, 58, 71, 77², 79, 80, 103², 111, 112, 140, 148, 188, 192, 195 2- *sf.* Boyutları benzerlerinininkinden daha ufak ufak olan, mikro, büyük karşıtı. **BÖ** 59, 115³, 117², 122, 134, 163, 164, 252, 338 **BD** 10, 31, 33, 46, 82, 104, 106², 109, 126, 148, 150, 163, 187 **küçük görmek** Değer, önem vermemek. **BD** 99

küçülme *nsz.*Büyükken herhangi bir sebepten küçük duruma gelmek. **BÖ** 193

küçümsemek Değer ve önem vermemek, küçük görmek. **BÖ** 315

küfür *a.* *Ar.*Sövme, sövmek için söylenen söz, sövgü. **BÖ** 121, 154, 267²**BD** 21

kükremek 1- Coşmak, taşkınlık göstermek. **BÖ** 1192-Kızgınlık ve öfke ile yüksek sesle bağırarak. **BÖ** 234, 271 **BD** 128

kül *a.*Yanan şeylerden arta kalan toz madde. **BÖ** 380 **BD** 12 **kül olmak** Bütünüyle yanmak. **BÖ** 435

Kül Çur öz. *a.* **BÖ** 33

Kül Er Tigin öz.*a.***BÖ** 61, 62, 63, 64⁴, 65, 66², 159, 202

Kül Erkin öz.*a.***BÖ** 65

külçe Yığın hâlinde nesnelere oluşturduğu küme. **BÖ** 333

küllemek Bir acı, bir sıkıntı, bir olay unutulur gibi olmak. **BD** 135

küme *a.*Birbirine benzer veya aynı cinsten olan şeylerin oluşturduğu bütün, grup, takım, öbek. **BÖ** 22, 256²

Kür Şad öz.*a.***BÖ** 30, 32, 33, 34, 35², 40⁷, 41⁶, 47², 48, 49³, 50³, 52², 53⁵, 54⁵, 55³, 64, 77², 78⁴, 79, 80⁵, 82, 83³, 98³, 99, 130⁵, 131⁵, 132², 144⁴, 145⁵, 146⁵, 147², 150⁴, 151⁶, 152⁶, 154², 158², 159⁵, 162³, 167², 178, 182³, 183³, 189, 191³, 192, 203, 240, 244³,

246, 248, 253², 275², 276², 278², 279, 280², 300, 301, 302², 307³, 308⁶, 309⁴, 310⁵, 311⁴, 312⁵, 314⁶, 315⁴, 316³, 317³, 318³, 319⁴, 320³, 324³, 325, 326³, 327⁶, 328, 334⁴, 335⁴, 336⁵, 337⁶, 338, 357, 371³, 372, 373², 374², 378³, 380³, 387⁴, 388⁵, 389³, 390⁷, 391⁴, 392⁵, 393², 394³, 397³, 398⁴, 401, 402⁷, 403, 404², 405, 407³, 408, 411², 412, 417⁴, 418⁵, 424², 425³, 428³, 429³, 430², 432⁴, 433⁷, 434⁶, 435 **BD** 6², 8³, 9, 12, 13, 14², 15⁴, 16, 17⁵, 18², 19², 20², 23⁶, 26², 29², 30², 32², 33, 39, 40, 45, 54, 58⁴, 62, 63³, 68, 75, 77, 79⁴, 80⁶, 107², 108, 121², 122³, 130⁵, 131, 136², 140, 142, 143, 145², 167⁹, 168², 180, 188⁵, 189, 190³, 191², 192, 193⁴, 197, 198, 204, 207, 208², 211

kürek (kemiği) *a.anat.*Omzun art bölümünde bulunan, üçgen biçiminde geniş ve ince kemik. **BÖ** 155, 172, 177³, 178, 325 **BD** 75, 76, 77, 88, 107

kürk *a.*Bazı hayvanların, giyecek yapmak için işlenmiş postu. **BÖ** 71³, 256, 292, 293³

küsmek *nsz.* Darılmak. **BD** 32

küstahlaşmak *nsz.*Küstah duruma gelmek. **BÖ** 141

küstahlık Küstahça davranış. **BÖ** 347

kütük *a.*Kalın ağaç gövdesi. **BÖ** 235, 347, 419 **BD** 33, 126, 175

I, L

laf (*doğ.*) **lâf** *a. Far.* Söz, lakırtı. **BD** 57

lahza (*doğ.*) **lâhza** *a. esk. Ar.*Zamanın bölünmeyecek kadar kısa bir parçası, an. **BD** 145, 148

lakin *bağ.Ar.* Ama. **BÖ** 155

lala *a. esk. Far.*Çocuğun, bakım, eğitim ve öğretimiyle görevli kimse. **BÖ** 334, 335

layık (*doğ.*) **lâyık** *sf. Ar.* Nitelikleri, özü, hareketleri, davranışlarıyla bir şeyi elde etmeye hak kazanmış olan. **BD** 39, 159

lazım *sf. Ar.* Gerek, gerekli. **BÖ** 429 **BD** 7, 154, 174 **lazım gelmek** Gerekmek. **BD** 7, 157

leh *a.Ar.*Bir şeyden veya bir kimseden yana olma, aleyh karşıtı. **BD** 73

leke *a.Far.*Bir yüzeyde türlü sebepler dolayısıyla oluşan farklı renk. **BÖ** 422²

levha *a.Ar.*Tabela. **BÖ** 407, 417 **BD** 46, 163², 194

Ling-tao *öz.a.***BÖ** 385²

Li-pe-lo *öz.a.***BD** 7

loca *a. İt.* Tiyatro, sinema vb. eğlence yerlerinde veya parlamento

salonlarında özel bölme. **BÖ** 370, 371², 373, 374

lokma *a.* Ağza bir defada alınıp götürülen yiyecek parçası, sokum. **BÖ** 10, 182, 270, 316, 422

loş *sf.* Yeterince aydınlık olmayan, yarı karanlık, az ışık alan. **BD** 202²

lüzum *a. Ar.* Gerek, gerekli, gereklilik, icap. **BÖ** 115, 375 **BD** 13, 42, 211 **lüzum görmemek** Gerekli bulmamak, gerekli görmemek. **BÖ** 88, 161, 175, 259, 264, 302 **BD** 176

lüzumsuz *sf.* Gereksiz. **BD** 58

lüzumsuzluk *a.*Gereksizlik. **BÖ** 362

m, M

macera *a. Ar.* Baştan geçen ilginç olay veya olaylar zinciri, sergüzeşt, serüven. **BÖ** 7², 392, 431

maddecilik *a. fel.* Dünyada yalnızca maddenin varlığını kabul eden, Tanrı, ruh vb. manevi kavramları ret ve inkâr eden felsefi görüş, materyalizm, özdekçilik. **BÖ** 6

maddi *sf. Ar.* Madde ile ilgili, maddesel, özdeksel, manevi karşıtı. **BÖ** 7 **BD** 200

mademki bağ. *Ar.* Madem. **BÖ** 426

mağara *a. Ar.* Bir yamaca veya kaya içine doğru uzanan, barınak olarak kullanılabilen yer kovuğu, in. **BÖ** 59², 169 **BD** 54², 55², 56², 58², 59, 60³, 62, 63², 64, 107, 108

mahalle *a. Ar.* Bir şehrin, bir kasabanın, büyükçe bir köyün bölündüğü parçalardan her biri. **BD** 150

mahiyet *a. Ar.* Nitelik, vasıf, öz, asıl, esas. **BD** 196

mahmuzlamak Hızlanması için hayvanı mahmuzla dürtmek, topuklamak. **BÖ** 104, 107, 126, 136, 150, 169, 181, 186, 193, 223, 225, 267, 379 **BD** 44, 185, 210

mahkûm *sf. huk. Ar.* Hükümlü. **mahkûm etmek** Hüküm giydirmek. **BÖ** 433

maiyet *a. Ar.* Üst görevlinin yanında bulunana kimseler, alt kademelerdekiler. **BÖ** 209, 221, 243, 261

makam *a. Ar.* Anlam. **BD** 62 'Yalnız kabul makamında başını salladı.'

Makaraç Alp öz.a. **BÖ** 33

maksat *a. Ar.* İstenile şey, amaç, gaye, erek. **BÖ** 363 **BD** 31, 73, 144, 167

mal *a. Ar.* Bir kimsenin, bir tüzel kişinin mülkiyeti altında bulunan, taşınır veya taşınmaz varlıkların bütünü. **BÖ** 23, 33, 65, 66, 74, 81³, 82³, 83, 86, 141³, 147, 161, 167², 178³, 191², 252, 256², 285, 286³, 287⁵, 288, 308, 385, 386 **BD** 78, 94, 166, 179³
mal meydanda Bir işin gizli bir yönünün olmadığını belirten bir söz. **BÖ** 113 **mal olmak** Bir yeri, bir şeyi benimsemek. **BÖ** 389

malum *sf. Ar.* Bilinen, belli. **BD** 6

mana (doğ.) mânâ *a. dbl. Ar.* Anlam. **BD** 41, 108, 188, 200 **mana (doğ.) mânâ vermek** Kendince bir yargıya varmak, yorumlamak. **BD** 98, 144, 169 **mana (doğ.) mânâ çıkarmak** Anlam çıkarmak. **BD** 139

manalı (doğ.) mânâlı *sf.* Anamlı. **BD** 138, 210

manasız *sf.* Anlamsız. **BD** 169

mandal *a. Ar.* Kapı vb. şeyleri kapalı tutmaya yarayan, döner tahta veya metal parça. **BÖ** 154, 155⁴, 156², 158⁴

manevi (*doğ.*) **manevî** *sf. Ar.* Görülmeyen, duyularla sezilebilen, ruhani, tinsel, maddi karşıtı. **BÖ** 348 **BD** 200

manevra *a. İt.* Hareket, gidiş geliş. **BÖ** 303, 319

manga *a. ask. Alm.* On kişilik asker birliği. **BD** 19, 199², 200³

mankafa *sf.* Anlayışsız, aptal. **BÖ** 347

mantıksızlık *a.* Mantıksız davranma durumu. **BÖ** 212

manzara *a. Ar.* Bakışı, dikkati çeken her şey. **BÖ** 6, 183, 279, 368

masal *a. Ar.* Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür. **BD** 35, 65

mavi *a. Ar.* Yeşil ile menekşe rengi arasında bir renk, bulutsuz gökyüzünün rengi. **BD** 193

May-tu-çing *öz.a.* **BÖ** 144², 146²

mazgal *a. Rum.* Kale duvarlarının iç yanı geniş, dış yanı dar delik. **BD** 43, 178

mazi *a. Ar.* Geçmiş. **BD** 210

mecbur *sf. Ar.* Herhangi bir konuda yükümlü, bir şeyi yapmak zorunda olan. **BÖ** 15, 339, 383, 402 **BD** 9, 13,

166, 177, 197 **mecbur olmak** Herhangi bir şeyi yapmak zorunda bulunmak. **BÖ** 48, 129, 152, 320 **BD** 73

mecburiyet *a. Ar.* Zorunluluk. **BÖ** 243, 293, 375 **BD** 87

meçhul *sf. Ar.* Bilinmeyen, bilinmedik. **BÖ** 8, 330, 404 **BD** 71³, 106, 133, 168, 169², 170², 209

meğerse *bağ.* Meğer. **BD** 142

mehtap *a. Far.* Ay ışığı. **BD** 210, 212

mektup *a. Ar.* Bir şey haber vermek, sormak, istemek veya duyguları bildirmek için birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa konulmuş yazılı kağıt, name. **BÖ** 143², 145, 146² **BD** 158²

melek *a. din b. Ar.* Tanrı ile insan arasında aracılık yaptığına ve nurdan olduğuna inanılan manevi varlık, ferişte. **BÖ** 330

melemek *nsz.* Koyun, kuzu veya keçi bağlamak. **BD** 13

melezleşmek Bir kişinin anne babasının kendi ırkı, dili, dini dışında bir başkasıyla evlenmesi sonucunda çocuklar başkalaşmak, eski kültürünü koruyamamak. *'Kadınlarımız kısırlaştırıyor, erkeklerimiz melezleşiyor.'* **BÖ** 387

memleket *a. Ar.* Bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların bütünü, ülke. **BD** 175

memnun *sf. Ar.* Herhangi bir olaydan veya durumdan ötürü sevinç duyan,

kıvançlı mutlu. **BD** 9, 85, 109, 121, 147 **memnun olmak** Sevinmek, sevinç duymak, kıvanmak. **BÖ** 167, 178

memur *sf. Ar.* Yüklü. **BÖ** 222, 275

mendebur *sf. Far.* Sümsük, sünepe, pis, iğrenç. **BÖ** 341

menfaat *a.Ar.* Çıkar. **BD** 7, 9

mensup *sf. Ar.* Bir yerle veya bir kimseyle bağlantısı olan, ilişkili, -den olan, -e bağlı (kimse) **mensup olmak** Bir şey veya kimseyle bağlantısı olmak. **BÖ** 217 **BD** 11

meraka *Ar.* Bir şeyi anlamak veya öğrenmek için duyulan istek. **BÖ** 35, 67, 210², 232, 353, 383 **BD** 8, 28, 58, 91, 134², 142, 205 **merak etmek** Kaygılanmak. **BÖ** 129, 262 **merakını uyandırmak** Merak etmesine sebep olmak, meraklandırmak. **BD** 181

meraklanmak Bir şeyin sebebini anlamak için çaba harcamak. **BÖ** 93, 278

meraklı Bir şeye çok düşkün olan, sürekli onunla uğraşan. **BÖ** 351, 367, 384

merdiven *a.Far.* Bir yere çıkmaya veya bir yerden inmeye yarayan basamaklar dizi, basak. **BÖ** 151⁶, 152², 153², 172, 407² **BD** 174², 175, 178

merhem *a. Ar.* Deriye sürülerek kullanılan, içinde birçok etkili madde bulunan, yumuşak ve koyu kıvamlı, yağlı veya yağsız ilaç. **BÖ** 138

Meryem *öz. a. Ar.* Peygamber İsa'nın annesi. **BÖ** 210, 212⁶, 213²

mesafe *a. Ar.* Ara, aralık, uzaklık. **BÖ** 121 **BD** 170, 185, 207, 210

mesela *e.Ar.* Söz gelişi. **BÖ** 61, 195

mesele *a. Ar.* Sorun. **BÖ** 7, 166, 222, 301 **BD** 8, 167, 196

mest *sf. Far.* Sarhoş. **mest etmek** (*doğ.*) **mestetmek** Kendinden geçirmek. **BD** 67

meşale *a.Ar.* Ucundan alev çıkararak yanıcı bir madde bulunan, aydınlatmaya yarayan değnek. **BD** 173

meşgul *sf. Ar.* Bir işle uğraşan, iş görmekte olan. **BD** 174

meşhur *sf. Ar.* Ünlü, tanınmış, herkesçe bilinen, angın(kimse) **BÖ** 212

mevki (*doğ.*) **mevkii** *a. Ar.* Makam. **BÖ** 221 **BD** 147

mevsim *a. Ar.* Yılın, güneşten ısı, ışık alma süresi ve dolayısıyla iklim şartları bakımından farklılık gösteren dört bölümden her biri, sezon. **BÖ** 269 **BD** 156

mevdan *a.Ar.* Alan, saha. **BÖ** 6, 47, 49, 70², 154², 164, 203, 371 **BD** 40 **mevdan okumak** Korkmadığını, çekinmediğini açıkça bildirmek, kavgaya veya yarışmaya çağırmak. **BÖ** 51, 53, 126, 163, 280, 369 **BD** 201 **mevdanı bırakmak** Yarışmadan çekilmek. **BÖ** 224 **mevdana çıkmak** Ortaya çıkmak, görünmek. **BÖ** 415 **mevdana**

getirmek Olmasını sağlamak, oluşturmak. **BD** 57

→ *meydan savaşı*

meydan savaşı *a. ask.* Bir savaşta kesin sonuç almak için düşmana karşı bütün güçlerle yüklenilen ölüm kalım savaşı, meydan muharebesi. **BD** 78

meydanlık *a.* Açıklık. **BÖ** 347²

mıhlanmak Olduğu yerde kalıp bir yere kıpırdayamaz olmak. **BÖ** 121 **BD** 28

mırıldanmak *nsz.* Alçak sesle kendi kendine bir şeyler söylemek. **BÖ** 12, 75, 96, 112, 119, 121, 123, 145, 181, 203, 236, 303, 318, 367, 374, 421, 432 **BD** 23

mırıltı *a.* Alçak ve anlaşılmaz bir ses çıkararak konuşma. **BD** 213

mısra *a.ed. Ar.* Dize. **BÖ** 404

mızıkçılık *a.* Mızıkçı olma durumu, ordubozanlık, oyunbozanlık. **BD** 113 **mızıkçılık etmek** Mızıklanmak, oyunbozanlık etmek. **BD** 113

mızrap *a. müz. Ar.* Telli çalgıları çalmaya yarayan kemik, maden, plastik veya özellikle kiraz ağacından yapılan alet, çalgıç, tezene, pena. **BÖ** 51

mide *a. anat. Ar.* Omurgalılarda, sindirim sisteminin, yemek borusu ile onikiparmak bağırsağı arasında besinlerin sindirime hazır duruma getirildiği, omurgasız hayvanlarda sindirim kanalının bu bölgeye karşılık olan parçası. **midesi kabul etmemek**

Hastalık, tikslenme vb. sebeplerle bir şey yiyememek. **BÖ** 270

miktar *a.Ar.* Bir şeyin ölçülebilen, sayılabilen veya azalıp çoğalabilen durumu, nicelik. **BD** 148

millet *a. Ar.* Bir yerde bulunan kimselerin bütünü. **BÖ** 7² **BD** 7

millî *a. Ar.* Milletle ilgili, millete özgü, ulusal. **BÖ** 8

milyonluk *sf.* Niceliği milyonla ölçülen. **BD** 9

minnet *a. Ar.* Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu sayma, gönül borcu. **BD** 68 **minnet duymak** Birinin iyiliğine karşı kendini ona borçlu saymak. **BD** 32

miras *a. huk. Ar.* Birine, ölen bir yanından kalan mal, mülk, para veya servet, kalıt, bırakıt, tereke. **BÖ** 428 **BD** 32

misil *a. Ar. esk.* Defa, kez, kat. **BÖ** 153, 154

moda *a.* Belirli bir süre etkin olan toplumsal beğeni, bir şeye karşı aşırı düşkünlük. **BÖ** 7

mola *a. İt.* Yorgunluğu gidermek için duraklama. **BÖ** 283 **BD** 102 **mola vermek** Uzun süren yolculuğu, yürüyüşe veya çalışmaya, dinlenmek amacıyla, bir süre ara vermek, oturup dinlenmek. **BÖ** 233, 285 **BD** 54, 95, 133, 162, 173

morarmak Herhangi bir sıkıntı, darbe veya hastalıkla vücudun bir yeri mor renk almak. **BÖ** 344, 347 **BD** 127, 128

muhafaza *a. Ar.* Koruma, saklama, korunum. **muhafaza etmek** Korumak, saklamak. **BÖ** 34

muhafıza *Ar.* Birini veya bir şeyi koruyan, kollayan, gözeten kimse, koruyucu. **BÖ** 328, 409 **BD** 73, 172

muhakkak 1- *sf. Ar.* Doğruluğu, gerçekliği kesin olarak bilinen, gerçekliği kesinleşmiş. **BÖ** 7, 141, 218, 223, 326, 369, 419 **BD** 36, 44, 58, 130², 160, 183, 209 2-*zf.* Kesinlikle. **BÖ** 6

muharrir *a. esk.* Yazar. **BÖ** 7

muhayyile *a.* Hayal gücü. **BÖ** 6

muhtaç *sf. Ar.* Bir şeye gereksinim duyan. **BÖ** 327

muhtelif *sf. Ar.* Çeşit çeşit, çeşitli. **BD** 154

muhtemel *sf. Ar.* Gerçekleşmesi de gerçekleşmemesi de ihtimal dâhilinde olan, beklenen, beklenir, umulur, olası, olası, mümkün. **BD** 133

muhteşem *sf. Ar.* Görkemli. **BÖ** 6, 434

mukabele *a. Ar.* Karşılık vermek, karşılama, karşılık. **mukabele etmek** Karşılık vermek, karşılıkta bulunmak. **BD** 195

mum *a. Far.* Bir fitilin etrafında erimiş bal mumu, içyağı, stearik asit veya parafin dökülerek genellikle silindir biçiminde dondurulan ince, uzun aydınlatma aracı. **BD** 150²

musiki *a. Ar.* Müzik. **BÖ** 434

mutlak *zf. Ar.* Kesinlikle. **BÖ** 181 **BD** 39

mutlaka *zf. Ar.* Kesinlikle. **BÖ** 152, 214, 227, 245, 262, 317, 389, 426 **BD** 17, 19, 133, 190

mutlu *sf.* Mutluluğa erişmiş olan, saadetli, bahtiyar, mesut. **BÖ** 5, 373

muvaffak *sf. Ar.* Başarmış, başarılı (kimse) **muvaffak olmak** Başarmak. **BÖ** 16

muvazene *a. esk. Ar.* Denge. **BD** 8

müdafaa *a. Ar.* Savunma, koruma. **BÖ** 431 **BD** 201 **müdafaa etmek** Savunmak, korumak. **BÖ** 419 **BD** 7

müddet *a. Ar.* Süre. **BÖ** 5, 16, 95, 127, 170, 205, 210, 211, 242 **BD** 71, 74, 87, 119, 132²

müellif *a. Ar.* Yazar. **BÖ** 8

mühim *sf. Ar.* Önemli. **BD** 158⁵, 163

mühür *a. Far.* Bir kimsenin, bir kuruluşun adını veya unvanının tersine kazılı bulunduğu metal, lastik vb. nden yapılmış araç, damga, kaşe. **BD** 150⁴, 163

mühürlenmek *nsz.* Mühürleme işi yapılmak, mühür basılmak. **BD** 150

müjde *a. ünl. Far.* Sevindirici haber verileceği zaman söylenen bir söz. **müjde vermek** Bir kimseye sevindirici, mutlu bir haberi ulaştırmak. **BÖ** 273 **BD** 14, 15

müjdelemek Muştulamak. **BD** 53

mümkün Muhtemel, olası. **BÖ** 50 **BD** 205 **mümkün görünmek** Olabilmek. **BÖ** 231

münakaşa *a. Ar.* Tartışma. **BÖ** 26

münevver *sf. esk. Ar.* Aydın. **BÖ** 7

müptezel *sf. esk. Ar.* Çokluğundan dolayı değerini yitiren, değersiz. **BÖ** 7

mürekkep *sf. Ar.* Oluşmuş. **BÖ** 302 **BD** 28, 31

müstakbel *sf. Ar.* İleri bir tarihte beklenen, gelecek. **BÖ** 7, **BÖ** 8

müstakil *sf. Ar.* Kullanış yönünden belli kişi veya kişiler için ayrılmış olan. **BD** 82

mütehassıs *sf. Ar.* Uzman. **BÖ** 7

mütevekkil *sf. esk. Ar.* Her işini Tanrı'ya bırakmış, kadere boyun eğmiş. **BÖ** 309

müttefik *sf. Ar.* Bağlaşık. **BD** 160

n, N

nabız *a. tp. Ar.* Kalp atışının sağladığı kan basıncından dolayı atardamarlara parmakla basıldığında duyulan vuru. **BÖ** 431

nal *a. Ar.* At, eşek, öküz vb. yük hayvanlarının tırnaklarına çakılan, ayağın şekline uygun demir parçası. **BÖ** 19, 180, 193, 424, 426, 429 **BD** 15², 45, 60, 78, 172, 185, 192, 207, 208, 209, 212

namuslu *sf.* Ahlak kurallarına uygun olarak davranan, namuskâr. **BÖ** 90

namussuz *sf.* Ahlak kurallarına uygun davranmayan, ahlak kurallarını çiğneyen. **BÖ** 90

nara *a. Ar.* Haykırma, bağırma. **BÖ** 321 **nara atmak** Yüksek sesle uzun uzun haykırmak. **BÖ** 260, 430 **BD** 202

nasıl (*ne Tr. + asl Ar.*) 1-Bir hareketin yapılaş biçimine duyulan şaşkınlığı belirten bir söz. **BÖ** 6, 11, 31, 36, 39, 46, 59, 64, 71, 77, 80², 81, 82, 105, 111, 120, 122, 131, 139, 142, 164, 174, 191, 213, 243, 244, 296, 359 **BD** 30², 134, 140, 149, 155, 156, 157, 1812- *sf.* Ne gibi, ne türlü. **BÖ** 7², 8², 48, 65, 80, 82, 91, 93, 134, 139, 160, 174, 175², 178³, 182, 238², 247, 252, 253, 263, 264, 291, 294, 318, 326, 333², 340⁴, 354, 363, 364², 373, 375, 380², 391, 425, 431 **BD** 7, 8, 12, 16, 17, 22, 29, 34, 39, 43, 56, 57², 58³, 62, 75, 76, 78², 79, 80, 83, 85, 90, 91, 93, 105, 109, 121², 142, 145, 177, 189, 196, 208

→nasıl olsa

nasıl olsa Her durumda, er geç. **BÖ** 78, 115, 179, 301, 371, 416, 422 **BD** 154

nasip *a.Ar.* Birinin payına düşen şey. **nasip olmak** Fırsat düşmek, elvermek. **BÖ** 221

nazır (*doğ.*) **nâzır** *a.Ar.* Bakan. **BD** 6, 7², 8⁴, 147, 148

nazik *sf. Far.* İnce yapılı narin. **BÖ** 222, 265

nazlanmak *nsz.* Kolayca gönlü olmamak, ısrar beklemek. **BÖ** 8

ne 1- *zm.* Hangi şey. **BÖ** 7, 19, 22³, 23, 24, 28, 31², 39, 40, 45, 48, 49, 52³, 53, 54, 56, 59², 62, 63, 67², 68², 69², 70, 72², 73⁴, 74², 77, 78², 79⁴, 80², 81², 82², 85, 86, 87², 88, 89², 90², 91³, 93², 96, 97², 109, 112, 113, 116, 117², 122, 124, 127, 132, 137², 141², 143, 144², 147², 160², 163, 164², 165, 167², 170², 175, 177, 179, 180, 189², 192, 196, 207, 209, 210⁵, 211, 212, 219⁴, 220, 221, 222, 228, 232, 233³, 234, 235², 236, 239, 241, 246², 248, 252², 258, 259², 260, 264², 266, 267², 269, 270, 271, 274, 275, 278², 279², 284, 285, 286, 287², 291, 292, 293, 294², 295², 296, 299, 301², 304, 307, 310³, 311, 313, 317², 318², 321, 325, 327, 342⁴, 343³, 350, 351², 352⁶, 353⁵, 354, 356, 358, 360², 361², 364, 366⁵, 368, 378, 381, 383, 384³, 386, 392, 395, 406, 411, 417, 427² **BD** 5, 8², 12⁴, 16, 17, 19, 26, 32, 38, 39, 41, 42², 43, 50, 52²,

56, 58, 59, 60², 65, 66, 68², 70, 75, 79, 81², 84², 90, 93, 95, 96, 98³, 101, 102, 103, 104², 105, 111, 114, 117, 128, 130², 133², 136³, 137, 139, 140, 142³, 144, 151, 154³, 155², 156², 157, 158³, 161, 163, 164, 166², 167², 175, 176, 179, 181, 182², 183, 184, 191³, 192, 193, 196², 197, 205, 206, 207, 2102- 'Sana ne, bana ne' gibi sorularda 'ne ilgisi var' anlamına gelen bir söz. **BÖ** 93, 94, 95, 119, 120, 130, 139, 148, 232, 258, 340, 3533- *zf.* Neden. **BÖ** 107², 146, 242, 343, 346 **BD** 1554- 'ne kadar' anlamında bir söz. **BÖ** 109, 134, 141, 146, 164, 176, 219², 296, 314, 321, 350, 369, 374, 375, 409, 420 **BD** 13, 16, 32², 39², 55, 57, 59², 67, 107², 130, 177, 193², 197, 209 'Senin tavşanın yarısını bana satar mısın? Ne verirsin?' 5- *sf.* Nasıl. **BÖ** 112, 124, 154², 179 **BD** 6, 21, 155 6- *zf.* Şaşma veya abartı bildiren bir söz. **BÖ** 291, 292, 294², 296⁶, 314, 340, 341, 360, 368 **BD** 23, 76, 199 **ne çıkar** ne zararı var? **BÖ** 12, 78, 79, 80² **ne diye** Nasıl bir düşünceyle, ne için. **BÖ** 31, 61, 79, 88, 89², 90², 92, 93, 96, 97, 126, 181, 194, 204, 267, 301, 344, 353, 385 **BD** 167, 184, 188 **ne yaptığını bilmemek** Akli başında olmadığından bilinçsizce davranmak. **BÖ** 111, 112 **neye uğradığını bilmemek** Ansızın, üzücü, sıkıcı, neşeli, güzel veya hoş bir durumla karşılaşmak. **BÖ** 224 **neye uğradığını anlamamak** Ansızın, üzücü, sıkıcı, neşeli, güzel veya hoş bir durumla karşılaşmak. **BÖ** 154 **neye uğradığını şaşırarak** Ansızın, üzücü, sıkıcı, neşeli, güzel veya hoş bir durumla karşılaşmak. **BÖ** 417

→ *ne de olsa, ne kadar, ne biçim, ne olursa olsun, neyleyim*

ne de olsa 'ne denli eksigi, kusuru olursa olsun, böyle olmakla birlikte' anlamında kullanılan bir söz. **BÖ** 221, 362

ne kadar Çok, oldukça. **BÖ** 251, 302², 303, 369, 384, 389² **BD** 5, 104, 109, 122, 143

ne biçim Nasıl. **BÖ** 300, 339

ne olursa olsun 'Her durumda, olumlu veya olumsuz bütün şartlarda' anlamında kullanılan bir söz. **BÖ** 357, 373, 384

neyleyim 'ne yapabilirim, elden ne gelir?' anlamında kullanılan bir söz. **BÖ** 392

ne ise Neyse. **BÖ** 66, 74, 77, 360

neden *zf.* Bir olayı doğuran başka bir olayı sormak için kullanılan bir söz, niçin. **BÖ** 10², 12, 22, 32, 40, 62, 68, 69, 73, 80, 87, 88, 93, 95, 97, 105, 108, 109, 113, 118, 120, 124, 131, 137, 140³, 164², 177, 180, 191², 192, 235, 244, 247, 252, 263, 279, 280, 288, 289, 300, 337², 340, 342, 354, 360², 361², 365, 366, 375, 428 **BD** 16, 33, 38, 41, 42, 59, 67, 84, 87, 91², 142, 143, 156, 157, 185, 189

→ *neden sonra*

neden sonra *zf.* Aradan bir hayli zaman geçince. **BD** 143

nedense *zf.* Bilinmeyen, belli olmayan bir sebep dolayısıyla, her nasılsa, her

ne hikmetse, her nedense. **BÖ** 39, 60, 61, 127, 162, 198, 335 **BD** 18², 41, 95

neler Çok ve çeşitli şeyler. **BÖ** 6, 86, 155, 176, 227, 327, 348, 361³, 395 **BD** 13, 35

nemli Yaşlı (göz) **BD** 114

nerede (doğ.) nerde 1- *zf.* Hangi yer? **BÖ** 19, 88³, 93, 113³, 116², 162, 218, 230, 265², 284, 401, 402² **BD** 62, 78, 157, 203, 206² 2- *ünl.* 'imkânsız' anlamında kullanılan bir söz. **BÖ** 339²

nereden(doğ.) nerden Nasıl, ne gibi bir ilişki ile. **BÖ** 28, 39, 61, 79, 96, 112, 128, 186, 244, 253, 265, 285, 286, 312, 360, 417, 426 **BD** 5, 28², 43², 58, 62, 63, 74, 134, 142³, 157, 158, 167

nere Hangi taraf? **BÖ** 12², 87, 104, 106, 108, 124, 127, 135, 138², 142, 169, 227, 231, 266, 267, 268, 285², 296², 360 **BD** 24², 30², 41, 42, 95, 108², 130, 179, 186, 205, 206², 207, 208

neredeysen 1- *zf.* Hemen hemen. **BÖ** 163, 291, 217, 265, 266, 305, 341 **BD** 69, 1252- *zf.* Kısa bir süre içinde. **BÖ** 237, 376, 425

neresi *zm.* Hangi yönü, ne tarafı. **BÖ** 109

nesne *a.* Belli bir ağırlığı ve hacmi, rengi olan her türlü cansız varlık, şey, obje. **BÖ** 12, 58, 74, 78, 98, 108, 161, 241, 354, 358², 385 **BD** 136

neşe *a.* Mutlu olmaktan doğan ve dışa vurulan sevinç. **BÖ** 6 **BD** 8

neşeli *sf.* Sevinçli, keyifli, şen, pürneşe. **BD** 79

netice *a.* Ar. Sonuç. **BD** 90, 91

neyse *bağ.* 'Önemi yok, olan oldu' anlamında kullanılan bir söz. **BÖ** 11, 281, 364 **BD** 88

nezih Temiz ahlaklı.

nî Çince de 'sen' anlamına gelen söz. **BÖ** 362, 365 'Çünkü Yamtar 'nî' demiyor, 'ini' diyordu.'

nice 1- Birçok. **BÖ** 6³, 53, 199, 234, 249, 308, 312, 339, 344, 378, 429 **BD** 19, 69², 74, 79, 80, 108², 181², 1932- *zf.* Nasıl. **BÖ** 39, 63, 91, 92, 119, 162, 238, 251, 276 **BD** 117

niçin *zf.* Hangi amaçla, hangi sebeple, neden, niye. **BÖ** 16², 28, 33, 47, 63², 69, 91, 98, 113, 138, 162, 164, 167, 178, 220, 243, 248, 252, 253, 263², 283, 286, 301², 335, 339, 352, 359, 381, 383, 384, 388, 405, 428 **BD** 6, 13, 14, 29, 32, 33, 99, 112, 117, 134, 136, 145², 146, 164, 167, 181², 183, 193, 206

nihayet *zf.* Ar. Sonunda. **BÖ** 73, 203, 224, 254, 167, 380, 414 **BD** 7, 21, 94, 96, 114, 157, 164

nine *a.* Torunu olan kalan, büyükanne, nene. **BÖ** 271, 272, 273

ninni *a.* Bebeklerin uyumasına yardımcı olmak için söylenen türkü. **BD** 56

nişan 1- *a.* Far. Nişanlanma sırasında yapılan tören. **BÖ** 2252- *a.* İşaret, iz, belirti, alamet. **BÖ** 422 nişan almak

Bir hedefi vurmak için (ateşli) silahları gerekli doğrultuyu vermek, gezlemek. **BÖ** 408, 434 **BD** 120

nişancı *sf.* Attığı kurşun, taş, vb. ile hedefi vurmakta ustalık kazanmış olan. **BÖ** 32, 45, 48, 50, 203², 374 **BD** 27, 120, 121³

nişancılık *a.* Nişancı olma durumu, tuğrakeşlik. **BÖ** 47, 203, 384 **BD** 28, 44, 130

nişanlanmak *a.* Nişanlı duruma gelmek, adaklanmak. **BÖ** 230

nişanlı *a.* Evlenmek için söz verip yüzük takmış olan kimse, adaklı. **BÖ** 227

nitekim Sonuç olarak. **BÖ** 203, 223, 306, 335, 363 **BD** 13

niyet *sf.* *Ar.* Niyeti olan, niyet eden. **BÖ** 6, 289, 317, 383 **BD** 141, 144, 170

niyetli *sf.* Niyeti olan, niyet eden. **BÖ** 194

nokta *a.* Yer. **BÖ** 6, 195, 248, 249, 334, 386 **BD** 108, 158³

nöbet *a.* Sıra, keşik. **BÖ** 196² **BD** 6, 33, 47, 136, 162 **nöbet beklemek** Asker, polis vb. bir yeri, bir kimseyi, bir aracı gözetlemek, korumak gibi amaçlarla bulunduğu yerden belli bir süre ayrılmamak. **BÖ** 145 **nöbet tutmak** Asker, polis vb. bir yeri, bir kimseyi, bir aracı gözetlemek, korumak gibi amaçlarla bulunduğu yerden belli bir süre ayrılmamak. **BD** 136, 141

nöbetçi *a.* Nöbet bekleyen, nöbet sırası kendisinde olan kimse. **BÖ** 67, 183, 196², 216, 302², 310, 314³, 315, 317, 318³, 406, 407⁷ **BD** 33, 38, 40, 42, 44², 71, 141, 157, 162⁴

nöbetleşe *zf.* Sırayla, dönüşümlü olarak, dönenceli, münavebeli. **BÖ** 330, 347

nur *a.* *Ar.* İlahi bir güç tarafından gönderildiğine inanılan parlaklık. **BD** 212

nüfuz *a.* *Ar.* Söz geçirme, güçlü olma, erk. **BÖ** 220²

o, O

o *sf.* Uzakta olan, hakkında konuşulan kimse veya şeyi belirten bir söz. **BÖ** 5³, 7, 8², 9, 10, 12², 13, 15, 22, 23², 26², 27, 28², 30², 31, 32⁵, 34, 35², 36³, 37⁵, 39, 40⁷, 42, 43⁶, 45³, 46, 47⁸, 48², 49², 50⁷, 51, 52³, 53, 56, 58, 59², 60², 61, 62⁴, 63⁴, 66³, 68², 69², 71⁶, 72⁶, 73², 77, 78², 79³, 80², 82³, 83³, 84², 86², 87³, 91, 92, 93, 94, 95⁴, 96, 97, 98², 100², 102², 104, 105, 106, 107, 109², 110², 111², 112⁶, 113, 115⁴, 117, 118, 119³, 120, 121³, 122², 124, 125, 126³, 127³, 129³, 130³, 131³, 132², 134, 136, 137², 138⁴, 139³, 140, 141², 143², 144³, 145, 146⁴, 152², 153, 154², 155², 156⁷, 158², 159³, 160², 161, 162², 163, 164³, 165², 166⁴, 167², 169, 170², 171³, 172⁴, 174, 175⁷, 176⁶, 177², 178⁵, 179, 181², 182², 183, 185, 186⁵, 187, 188, 189³, 190³, 191³, 194, 195³, 196², 204⁶, 205², 206, 207², 209², 211, 212², 213, 215, 217³, 218³, 219⁷, 220⁶, 221², 222⁴, 223³, 224⁵, 225², 228⁴, 229², 232, 234, 237, 238³, 240², 241⁵, 243³, 244², 245, 246, 247², 248³, 249, 253², 254³, 257, 258⁴, 260, 261⁴, 262³, 263, 264⁹, 265⁵, 266³, 267⁵, 269, 270³, 271, 272³, 273³, 275², 278², 279³, 280⁸, 281², 283, 284³, 285³, 286², 287², 288², 289, 290³, 291⁴, 292², 293⁵, 294², 295³, 296², 300³, 301⁴, 303, 304³, 305³, 307, 310³, 311², 312⁴, 313⁴, 314³, 315, 316², 319, 320², 321⁴, 322³, 325³, 326³, 327, 328³, 329², 330⁵, 331, 333, 334⁴, 335³, 336⁵, 337², 338⁴, 339², 340³, 341³, 342², 344, 346⁴, 347², 348³, 350⁴, 351², 352, 353, 354², 357⁵, 358³, 359, 360⁴, 362³, 363³, 364⁴, 365⁵, 366²,

367⁴, 368, 369³, 370³, 371, 373⁶, 374, 375³, 379⁵, 380³, 383⁵, 384³, 385⁴, 386², 387³, 388, 389³, 391⁸, 392, 393, 394³, 396⁵, 397³, 401², 402, 403², 404³, 405, 406⁸, 408, 409², 410², 414⁵, 415³, 416², 417², 419⁴, 420⁷, 421³, 422³, 424², 425³, 426², 427³, 428⁴, 429⁶, 430², 432⁵, 433³, 434⁴ **BD** 5², 7⁵, 8, 9, 11⁴, 12², 13³, 14², 16⁶, 17³, 18⁵, 19, 20⁶, 21, 22⁴, 23³, 24, 26, 27, 28², 29⁵, 30², 31⁷, 32⁶, 33², 34², 35², 36⁴, 38⁵, 39³, 40², 41⁴, 42, 44⁴, 45⁵, 46³, 47, 48, 49³, 50³, 52², 53², 54², 55, 56³, 57⁴, 58, 59⁴, 60, 62², 63, 64², 65, 67², 68⁶, 69³, 71, 72², 73², 75³, 76³, 77⁴, 78, 80⁵, 81², 83³, 84², 85⁵, 86², 87³, 88, 90, 92⁴, 93, 94⁴, 96, 98, 99, 100³, 101², 102⁴, 103⁷, 104⁹, 105, 107⁵, 108³, 109³, 111², 113⁵, 114³, 116, 117⁴, 119, 120, 121, 122, 123², 124, 125², 126⁵, 127³, 130⁴, 131, 132², 133⁶, 134⁴, 135⁴, 136⁷, 138, 139⁴, 140³, 141⁴, 142⁴, 143³, 144⁸, 145⁵, 146, 147, 148³, 149⁵, 150², 151, 154³, 156, 157³, 158², 160³, 161², 162³, 163³, 164², 165², 166³, 167², 168⁵, 170², 171, 173⁴, 174⁴, 175⁴, 176², 177⁴, 178⁶, 179⁵, 180², 181, 182⁴, 183², 184³, 185, 186, 188², 189², 190⁴, 191⁵, 193², 194⁴, 195⁴, 196, 197⁶, 199³, 200⁸, 201⁴, 202, 203⁴, 204⁶, 205³, 206², 207², 208⁵, 209⁴, 210⁴, 211⁸, 212

→ *ondan, o kadar*

ondan O sebeple. **BÖ** 290

o kadar 1-Kâfi, yeter. **BÖ** 346 2- Çok fazla. **BÖ** 351 **BD** 29², 31

oba Göçebelerin konak yeri. **BÖ** 102, 134, 284 **BD** 15, 16, 20², 21³, 22⁷, 24, 46², 47², 55², 82³, 83², 96, 101², 102³, 105, 109², 134², 135³, 138

→**oba oba**

oba oba Bir çok yerden oluşan. **BD** 55 'Bu demirleri oba oba dolaşarak topladım.'

obalı Obada yaşayan kimse. **BD** 109 'Obalılar onu çok seviyorlardı.'

obur *sf.* Gereğinden çok yemek yiyen, doymak bilmeyen (kimse) **BÖ** 369

oburluk *a.* Obur olma durumu. **BÖ** 314, 369

ocak 1-*a.* Ev, aile, soy. **BÖ** 284, 389, 395, 424, 428, 433 **BD** 21, 55, 118, 1932-*a.* Ateş yakmaya yarayan, pişirme, ısıtma, ısınma vb. amaçlarla kullanılan yer. **BD** 56, 57, 60 **ocağı** **sönmek** Aile dağılmak, yok olmak, çoluk çocuk yok olmak. **BD** 167

od *a. esk.* Ateş. **BÖ** 314, 315, 331, 391, 404

oda *a.* Evin veya herhangi bir yapının oturma, çalışma, yatma gibi işlere yarayan banyo, salon, giriş vb. dışında kalan, birden fazla çıkışı olan bölümü, göz. **BÖ** 170, 257, 259, 334, 389, 391, 394², 407, 414 **BD** 7, 149², 150², 152

odlu *sf.* Ateşli. **BÖ** 337 'Uzun bir an Kür Şad'la kağan odlu gözlerle bakıştılar.'

oğlak *a.* Keçi yavrusu. **BÖ** 221, 222², 224⁴, 225⁵, 287

→ **oğlak kapmaca**

oğlak kapmaca Evleneceği erkeği seçmek için atlı erkekler içinden kızın istediğine kişiye oğlağı yaklaştırması diğerlerinden kaçırarak oynanan bir oyun 'Ben, benden oğlak kapan, yarışta beni geçen erle evleneceğim.' **BÖ** 221⁴, 222², 224³

oğul 1- *a.* Erkek evlat. **BÖ** 26², 28, 30, 31², 32, 42, 52, 66, 100, 112, 158, 176³, 186, 188, 195, 205, 206, 211², 212², 236, 238, 245, 246, 247, 248, 249, 256, 259, 261, 262, 265, 266, 268, 269, 270, 271², 272², 282², 284, 285², 292, 322², 334², 335², 339, 341, 342², 348, 350³, 364, 375, 378, 379, 380⁶, 388², 392⁴, 393⁴, 395, 401, 407, 410, 412², 415, 431, 433² **BD** 6, 12⁵, 13³, 14⁴, 15², 18², 19², 20⁶, 21⁵, 22, 23⁴, 30², 32², 33, 45, 49⁶, 50², 52, 58³, 59, 62, 63⁵, 68, 75, 77³, 82, 85, 88, 94, 98, 103, 106, 107², 108, 109, 111³, 112³, 116², 117, 118³, 120³, 121, 122, 123², 125, 126, 130, 143, 145², 167¹⁰, 168², 180², 187⁴, 188⁴, 189², 190², 192³, 193², 195, 197, 202, 203, 204², 205, 207², 208, 211, 2122- *ünl.* Yaşlı kimselerin genç erkeklere söylediği bir seslenme sözü. **BÖ** 174, 175, 176

Oğulçak Buğra Beğ *öz.a.* **BÖ** 65²

Oğuz *öz.a.* **BÖ** 65, 201 **BD** 71², 113

ok *a.* Yayla atılan, ucunda sivri bir demir bulunan, ince ve kısa tahta çubuk. **BÖ** 10, 12, 13², 16, 20, 23, 27, 33, 40⁴, 45, 46, 47¹⁰, 48³, 49⁴, 50², 52, 54, 99⁴, 101⁵, 102³, 104², 105⁹, 106¹¹, 107⁴, 108, 115³, 116, 120, 121, 122³, 129³, 137², 151³, 152⁴, 153³, 154,

155², 156, 158⁴, 160⁵, 165², 194, 199, 202, 203, 239, 244, 249, 254⁴, 263, 266, 278, 279², 280⁸, 287, 295, 303², 304³, 319, 320³, 322², 325⁵, 326², 329⁴, 330³, 333, 395, 403⁵, 404², 407⁴, 408³, 409⁹, 410⁴, 411², 415, 416³, 419⁸, 424³, 427, 429, 433, 434²BD 5, 6, 19², 26, 27⁴, 35, 44⁸, 54, 72, 73², 75², 76⁴, 77, 78, 85, 102², 104, 105, 108, 121⁸, 122³, 135, 158, 169, 170², 174, 175⁸, 176¹³, 177⁵, 180, 183, 184, 202, 204 **ok atmak** Oku fırlatmak. BÖ 10, 20, 32, 33, 46⁴, 47, 48, 59, 69, 107, 113², 115, 122, 151, 158, 165, 166³, 176², 191, 192⁶, 195³, 196, 202, 203³, 249², 280, 295, 305², 333, 334, 340², 341, 352, 354, 366, 371, 379, 382², 389, 393, 406, 408 BD 18, 44, 47, 120³, 121⁵, 122, 130, 142, 145, 161², 169³, 176, 177², 191, 203², 204³ **ok yaydan çıkmak** Geri dönülemeyecek bir iş yapmak. BÖ 39

→ *ok boyu, ok gibi*

ok boyu Okun boyu kadar olan. 'Gün yerden bir ok boyu yükseldiği zaman her şeyi sükûna kavuşmuş buldu. BÖ 16

ok gibi Hızlı bir şekilde. 'Ok gibi uçar. BÖ 65, 172, 224, 266

okçu a. Ok atmakla görevli kimse. 'Biraz sonra yasavul okçular geldi. BÖ 100, 151 BD 120, 121²

okçuluk Okçu olma durumu, kemankeşlik. BÖ 378 BD 18, 29

oklamak Okla vurmak. BÖ 104, 121, 158², 192 BD 174

oklaşma Karşılıklı olarak birbirine ok atma. BÖ 408, 409 '...Çin çerisi arasında elli altmış adım kadar bir uzaklıktan hızlı bir oklaşma başladı.'

oka tutulmak Ok atışlarına maruz kalmak, ok atışlarına hedef olmak. 'Beride, bir ağacın dibinde Karabudak oka tutulacaktı. BÖ 99, 263, 434

oklaşmak Karşılıklı ok atmak. BÖ 254 BD 72 'Oda sadağa el atmış, karşıya ok çekmeğe başlamıştı. Çok uzaktan oklaşıyorlardı.'

okşamak 1- Hafifçe dokunmak. BÖ 167, 180, 251, 285 BD 170², 1732- Bir kimseyi hoşnut etmek. BÖ 170 BD 69

okumak 1-Bir yazıyı meydana getiren harf ve işaretlere bakıp bunları çözümlmek veya seslendirmek. BÖ 8², 66², 139, 142, 143⁹, 146², 177², 363, 375, 431 BD 14², 58², 62, 158 2- nsz. Sesli olarak söylemek. BÖ 5, 26, 77², 138, 148, 171², 1753- Bazı belirtilerle bir anlamı, gizli bir duyguyu anlamak, kavramak. BD 188

okunmak Belli olmak, açıkça görünmek. BÖ 5² BD 58

okutmak nsz. Okuma işini yaptırmak. BÖ 144

okuyucu a. Sürekli olarak gazete, dergi vb. okuyan, okur, kari. BÖ 167

ola ki Olabilir ki, belki. BÖ 77

olağanüstü sf. Alışılmıştan, benzerlerinden farklı olan, fevkalade. BÖ 247 BD 58, 142, 183

olağanüstülük *a.* Olağanüstü olma durumu, fevkaladelik, harikuladelik. **BÖ** 241, 294

olanca *sf.* Bütün, elde bulunanın hepsi. **BÖ** 347, 421² **BD** 22, 173

olay *a.* Ortaya çıkan, oluşan durum, ilgi çeken veya çekebilecek nitelikte olan her türlü iş, hadise, vaka. **BÖ** 361

olaysız *sf.* Olayı olmayan, hiçbir olay çıkmamış olan, hadisesiz. **BÖ** 285

olduğu gibi Hiçbir değişiklik yapmadan, değiştirmeden, aynı şekilde. *'Tüng Yabgu Kağan'ın sözlerini olduğu gibi kabul etmeliyiz.'* **BÖ** 77, 166 **BD** 106

oldukça Olabildiğince. **BÖ** 5, 31, 71, 73, 85, 116, 125, 164, 170, 181, 262, 303, 314, 351, 369, 382 **BD** 109, 161

olgun *a.* Belli bir yaş büyüklüğünde olan kimse. **BÖ** 393 **BD** 45, 207 *'Bu savaşa girecek kadar olgun değil.'*

olgun ışıldamak *meç.* Aşırı parlaklık, fazlaca ışık saçmak. *'Gökte ay bu donanma gecesinin parlaklığını bile geride bırakacak kadar olgun ışıldıyor, ortalığı gün ortasında olduğu gibi apaydın seçilecek bir hâle getiriyordu.'* **BÖ** 5

olgunlaşmak İnsanın bilgi, görgü ve hoşgörüsü gereği kadar gelişmiş olmak. **BD** 11

olgunlaştırmak Olgun duruma getirmek. **BD** 137

olmak 1-Bir durumdan başka bir duruma geçmek. **BÖ** 6, 7, 8², 11, 12,

13, 14, 15, 28, 45, 48, 49, 50, 53, 56², 82, 95³, 111, 115, 132, 138, 215, 235, 289, 318, 330, 352², 358, 382 **BD** 55³, 1012- Bir görev, makam, san veya nitelik kazanmak. **BÖ** 6, 7², 11⁶, 22, 23, 26², 27, 28, 29⁵, 34, 37, 39², 43, 44, 47, 48, 49², 50, 52, 55, 56², 58, 59³, 61², 62, 63², 64², 66⁴, 68, 72², 73, 78, 79, 80, 82², 90, 96, 98, 101, 116², 128, 131, 132, 144, 146², 155, 156³, 164, 166, 171, 175, 180³, 181, 185, 187, 191, 192², 195, 196, 197, 198, 199, 204, 214, 215, 217², 219², 220², 221, 222, 227, 231, 232³, 233, 238, 241, 246, 253³, 256, 258, 259, 267, 269², 284, 288², 291, 299, 321, 324, 328, 334, 337², 338, 357², 359, 360, 369, 371³, 374, 375³, 378, 382², 388⁵, 389², 391², 404, 424 **BD** 14², 23², 28, 30, 33, 58, 62, 65⁴, 66², 73, 82, 84², 86, 95, 109, 139², 142, 143, 175, 1883- Gerçekleşmek veya yapılmak. **BÖ** 6, 7⁶, 12, 22, 24², 28, 32, 35, 36³, 40, 45, 47, 49, 63, 68, 73², 105, 120, 131, 164, 179, 180, 182, 248, 288, 289, 311, 319, 356, 3804-Herhangi bir durumda bulunmak. **BÖ** 9, 11, 14, 19, 22³, 23³, 24², 26³, 27⁸, 28, 30, 32, 36³, 37², 42, 45, 46², 48, 49, 51, 52, 54³, 55, 56, 59, 62, 63, 64², 66², 67, 68, 71³, 73, 77, 80, 82, 85, 87, 88, 94³, 98, 102⁴, 104, 105, 107, 109, 111, 115², 116², 119, 132, 138, 141, 148, 154², 161², 163, 177, 180, 188, 189, 191², 194, 195, 196, 197, 199, 215, 216, 218, 219⁴, 221, 222, 224, 229, 233, 243, 248, 249, 251², 256, 264, 265, 267, 270³, 280, 285, 286, 290, 292, 293, 300, 303³, 305, 307, 309, 312, 314, 319, 327², 347, 350, 353, 354, 357, 358, 359³, 365², 366, 373, 382,

389², 393, 394, 420 **BD** 5², 64, 79, 166, 167, 1965- Bulunmak. **BÖ** 13, 31, 36, 39², 43, 46, 51, 56², 59, 61², 64, 66³, 69³, 70, 71², 75, 78, 80, 84, 91, 96, 111, 115, 123, 134⁴, 143, 145, 152, 155, 156, 161, 170², 175², 176, 177, 181, 183, 184, 217, 218, 222, 227, 234, 243², 247, 252, 257, 258, 261, 262, 265, 275, 293, 296, 301, 303², 307², 315, 317, 318, 320², 321, 322, 325, 327, 335, 337, 340, 346, 350², 364, 385, 404, 416, 419, 429 **BD** 5, 20, 36, 49, 56, 58, 63, 85², 91, 113, 123, 167⁵, 1766- Ek fiilin geniş zamanı olan -dır anlamında kullanılan bir söz. **BÖ** 24, 56, 120, 121, 229, 294, 336, 3547- *nsz.* Meydana gelmek, varlık kazanmak, vuku bulmak. **BÖ** 39, 40⁵, 41, 42, 43, 44, 47, 50, 52, 58, 67, 68², 69², 70, 72², 77, 78, 79², 80², 86, 88³, 89², 90, 93, 95, 100, 102⁵, 109, 113, 122, 127, 129, 132, 134, 136, 140, 141², 145², 148, 155, 158, 159, 160², 161, 162², 163, 172³, 174, 175, 176, 179, 180, 186², 188², 192, 204, 217, 218, 219, 222², 223, 224, 228, 229, 231², 234, 235, 238, 245², 247, 255³, 256², 259, 266, 267, 271, 276³, 284, 285, 291, 293, 294², 295³, 296³, 297, 300, 304², 305, 309², 310, 312, 314, 316², 317, 319, 324, 325², 326, 330, 333, 339, 347, 348², 352, 358², 359, 366², 379, 380, 381, 383, 384, 385, 391, 404, 411, 422, 425, 426, 428 **BD** 27, 38, 40, 48, 52, 60, 62, 74, 78, 79, 81², 92², 98², 103, 107, 120, 125, 125, 126, 127, 130, 135⁴, 140², 161, 173, 177, 193, 2028- Bir şeyi elde etmek, edinmek. **BÖ** 82, 83, 128, 178, 257 **BD** 57 **olup bitmek** Meydana gelen olaylar, ortaya çıkan

durum veya oluşan her şey. **BÖ** 87, 90, 118², 123, 131, 137, 166, 221, 222, 229, 267, 281 **BD** 62, 105, 152, 197²

→ *olur olmaz*

olur olmaz *sf.* İyi veya kötü olduğuna bakılmadan seçilen. **BÖ** 289

olmaz *sf.* İmkansız, gerçekleşemez, gayrimümkün. **BÖ** 83

oluk *a.* Bir şeyin akmasına yarayan üst yanı açık boru. **BÖ** 122 **oluk gibi akmak** Çok bol ve arası kesilmeden gelmek. **BD** 80

olur 1-*a.* Onay, tasdik, yapabilme izni. **BÖ** 254 2- *sf.* Olabilir. **BD** 158 **oluruna bırakmak** İş belli bir amaca göre değil de, kendi akışı içinde yürütmek. **BD** 133

omuz *a. anat.* Boynun iki yanında, kolların gövdeye bağlandığı bölüm. **BÖ** 8, 34, 100, 110, 204, 207, 225, 235, 266, 278, 279², 284, 285, 294, 325, 330, 334, 351, 359, 365², 373², 374, 409, 416, 420, 431², 432 **BD** 49, 66, 124, 125², 128, 175, 184, 206 **omuz silkmek** Aldırmamak, önem vermemek. **BÖ** 346

→ *omuz başı, omuz omuza*

omuz başı *a.* Kol ile omzun birleştiği yer. **BÖ** 419

omuz omuza Dayanışma içinde, birlikte. **BÖ** 429

omuzlamak Omzuna almak. **BÖ** 87, 119

On Ok Batı Türklerinde on kabileye verilen ad. **BÖ** 64 '*On Ok kağanı Tüng Yabgu Kağan'ın elçisi Kül Er Tigin'im!*'

on sf. Dokuzdan bir artık. **BÖ** 7, 16, 19², 25, 26, 29, 30, 33, 34, 42, 51, 54², 63⁵, 64, 69, 70, 71, 72, 81, 83, 92⁶, 101², 118, 119², 120², 150², 151⁴, 152², 153³, 154, 155², 156, 159², 176², 186, 188, 192, 195, 201, 203, 206, 224², 238, 246, 276, 284, 301, 305, 308, 311², 315², 321, 324³, 326, 327, 330, 341, 344, 373, 374, 379, 381, 382, 387³, 388, 389, 390, 391, 392, 393⁴, 394, 395², 396², 403², 404, 405⁴, 407, 408, 409, 410, 415, 417, 424², 425², 426, 429, 430, 433, 434 **BD** 11², 18², 19⁵, 22², 26, 46², 48, 52², 54², 56, 59, 72², 77, 90, 94³, 95, 98², 103, 107, 119², 132⁴, 135, 137, 141, 147, 151², 158², 162², 177², 199, 205, 206

onar sf. On sayısının üleştirme sayı sıfatı. **BÖ** 201

onarılmak nsz. Onarma işine konu olmak, onarma işi yapılmak. **BÖ** 282

onarmak 1-Bozulmuş, eskimiş olan bir şeyi düzeltip işler veya kullanılabilir duruma sokmak, işe yarar duruma getirmek, tamir etmek. **BÖ** 3132- Tedavi etmek. **BD** 21 '*Urungu anasıyla oğlunu onarmaya uğraşırken her şeylerini kaybedip çığına dönen öteki üçü at çatlatırcasına dolu dizgin güneye at sürmüşler ...*'

onbaşı a. ask. On ere kumanda eden asker, erin üstündeki ilk rütbe. **BÖ** 9, 10⁵, 11², 14², 15⁴, 16, 17⁵, 18⁷, 19², 22², 24⁴, 30, 31³, 32, 34³, 35, 41, 42,

43², 45³, 47³, 48⁴, 63³, 71⁶, 72⁴, 73⁶, 74³, 75, 85³, 86², 87³, 88², 89⁴, 90, 91, 92², 94¹¹, 95³, 96, 97, 98⁷, 99⁶, 100⁶, 101⁵, 102⁶, 108⁹, 109², 110, 112², 117⁴, 118³, 119, 123, 124, 125³, 126, 128³, 129, 130, 131², 132², 134⁵, 136, 137, 138, 139, 142, 143, 144, 148², 151⁵, 152³, 153⁴, 154³, 155³, 156⁴, 158⁴, 159³, 161, 163, 165³, 166, 180², 181⁷, 182, 187, 188³, 190², 194⁶, 195⁶, 196, 198³, 199³, 201, 204³, 205⁸, 206⁷, 207⁵, 209³, 210, 212², 214⁴, 215⁷, 216, 217², 222⁶, 223², 224⁴, 225³, 226, 227², 228³, 229², 230⁶, 231⁷, 232, 233³, 234², 235⁵, 236⁴, 241⁴, 242⁵, 243⁴, 246, 248, 249², 251⁶, 252⁴, 253³, 254³, 256⁴, 257³, 258⁴, 259², 262, 263, 264³, 266, 270³, 271, 272, 273³, 279³, 280³, 283, 285, 288⁵, 289⁴, 290, 306, 307, 309, 310², 311⁴, 313, 314, 325, 328, 343, 344, 347, 349, 379, 383, 390³, 398⁶, 399⁶, 401², 405, 408, 409², 410⁴, 414, 420, 430, 433 **BD** 19, 20², 22, 31², 34³, 38, 39, 46, 48, 53, 64, 67², 68, 69, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 84, 85, 90, 91⁴, 92², 109, 112, 114, 117, 118, 119, 121, 122, 123², 124, 130, 134, 136, 137, 139⁴, 141, 144², 145², 166, 173⁵, 179, 182, 183, 184, 185², 186, 187³, 188², 189, 199², 201², 206, 207², 208³, 211², 212

onca sf. O kadar, o denli. **BÖ** 127, 140, 427 **BD** 141

onlar zm. O şahıs zamirinin çokluk eki almış biçimi. **BÖ** 5, 13, 14, 34, 35, 39, 41², 43², 44, 46, 48, 50, 53³, 54, 56, 62, 63, 64², 66, 72, 77, 78², 79, 80, 81², 83², 85, 91⁴, 94, 101, 102², 111, 116³, 117, 118, 121, 124², 125², 126, 127, 131, 132, 140, 150, 161², 167²,

174², 178³, 181, 188, 195², 200, 202, 203, 210², 214, 215, 223³, 224, 228², 233, 254², 259, 262, 263, 264, 265, 267³, 270, 276, 278, 279, 280², 283, 292⁴, 294, 295, 302², 303, 304, 305, 307, 309, 310², 311², 312, 320⁴, 321³, 326, 327², 328, 343, 344², 350, 351⁴, 357, 361, 369, 371, 372³, 374, 378, 381, 382³, 385, 392, 393³, 395, 403, 416, 418, 419, 420, 421, 422, 424, 434² **BD** 7, 8, 18, 19, 20, 22, 24², 28, 34², 35, 41, 44, 46, 47, 53, 55, 56, 67, 72, 73², 74, 82³, 87², 95, 99, 102, 109³, 119, 127, 149², 154, 156, 160², 163, 166², 174², 176³, 180, 188, 192, 195, 196, 199, 204, 205, 208, 209

onulmak *a.* Onma işine konu olmak. **BÖ** 324

onuncu *sf.* On sayısının sıra sıfatı, sırada dokuzuncudan sonra gelen. **BÖ** 16, 64 **BD** 148

ora *a.* O yer. **BÖ** 13, 22, 27², 28², 37, 58³, 69, 72, 77², 78, 98, 140, 145, 151, 161, 170, 186, 214, 231, 233², 241, 247², 257, 262, 270, 273, 285, 290, 303, 308, 310², 313², 314, 320², 346, 372, 391², 397², 403, 406, 409, 410, 416, 421, 424², 426, 431, 434² **BD** 12³, 16, 17⁴, 21, 44, 46, 54, 58, 68, 73, 76, 80, 83, 87, 92, 107³, 112, 117, 118, 121², 130, 133, 141², 150, 152, 154, 156, 158, 173, 175⁴, 176², 181, 186, 200, 202, 205, 212 **oralı olmamak** *mec.* Bir konuyu duymazdan gelmek, ilgilenmemek. **BÖ** 88 **BD** 170 **oralı değil** *mec.* Bir konuyu duymazdan gelmek, ilgilenmemek. **BÖ** 128, 328 **BD** 30, 55, 138

→ *oradan oraya*

oradan oraya *zf.* Bir yerden başka bir yere. **BÖ** 294 **BD** 148

oracıkta *zf.* Hemen o yerde, olduğu yerde. **BÖ** 288

orası O yönü. **BÖ** 12

orada (doğ.) orda *zf.* Sözü edilen yerde. **BÖ** 8, 155 **BD** 69

ordu *a.* Bir devletin silahlı kuvvetlerinin tümü. **BÖ** 12, 19², 20, 22³, 23, 25, 29², 64, 150⁴, 152, 159², 166, 167, 171, 175, 176², 178, 181², 194, 200, 201, 202³, 203, 219, 246³, 247³, 249⁴, 254, 280, 288, 289, 300³, 302³, 303⁴, 304³, 305, 306, 307, 308⁵, 310⁴, 311⁴, 312, 315, 316⁴, 318², 319⁴, 324, 326³, 327³, 328, 333, 335, 336, 337, 341, 351, 406 **BD** 11, 19³, 26, 35², 39, 41, 45, 48, 54, 60, 65, 66, 68², 72⁴, 77³, 78, 84, 107, 109², 117, 118, 130, 137, 147³, 150³, 154³, 156², 164³, 172, 173⁵, 174⁴, 176, 177, 179², 180, 182, 195, 200, 201, 208

Orkun *öz.a.* **BÖ** 58²

orman *a.* Ağaçlarla örtülü geniş alan. **BÖ** 23, 25, 77, 104, 108, 115², 118, 121², 123, 141, 149, 251, 254⁵, 269 **BD** 31, 65, 66, 186³

orta 1- Bir şeyin eşit olarak ayrılabilceği bölüm. **BÖ** 15, 195², 2032- *a.* Bir şeyin kenarlarından merkeze doğru yaklaşık olarak aynı uzaklıkta olan yer. **BÖ** 22, 29, 48, 153, 160, 326, 334, 366 **BD** 1723- Ortalık, meydan. 'Ortada savaş hızlanıyor...' **BÖ** 34, 46, 48, 134, 155, 160, 164, 177, 367, 369² **BD** 98, 120, 125², 141, 149 4-Başlangıcı ile bitimi arasında

eşit uzaklıkta olan süre. **BÖ** 292², 293, 297 **ortaya atmak** 1-Söylemek, ileri sürmek. **BÖ** 77, 221, 2222-Mevcut olan şeyleri gözünü kırpmaksızın kullanmak. **BD** 200 '*İki taraf bütün maddi ve manevî kuvvetlerini ortaya atarak vuruşuyordu.*' **ortadan kaybolmak** Nereye gittiği bilinmemek, kimseye sezdirmeden gitmek. **BÖ** 135, 138, 225, 243 **BD** 148, 149, 154 **ortaya almak** Her yanını çevirmek, kuşatmak. **BÖ** 320 **ortaya koymak** Herkesin görebileceği yere koymak. **BÖ** 369 **ortaya çıkmak** Yokken var olmak, meydana çıkmak, türemek. **BÖ** 17, 140 **BD** 6, 63 **ortadan kaldırmak** Öldürmek. **BD** 70², 147, 164² **ortaya atılmak** İleri sürülmek, herkesin bilgisine sunulmak. **BD** 167

→ *orta yaşlı, orta yaş*

orta yaşlı *sf.* Ne genç ne de yaşlı olan. **BD** 150

orta yaş *sf.* Ne genç ne de yaşlı olan. **BÖ** 143²

ortada *zf.* Görünür yerde, göz önünde. **BÖ** 98, 166, 368, 372, 434

ortalık 1- *a.* Bulunulan yer, çevre. **BÖ** 9, 15, 33, 34², 41, 46², 47², 50, 52, 84, 98, 163, 169, 183², 187², 219, 287, 291, 329, 381, 385, 424 **BD** 76, 81, 118, 2062- *a.* Yeryüzünün görünen bölümü, çevre, etraf. **BÖ** 5, 13, 14, 19, 23², 27, 29, 78, 84, 111, 115, 136, 229, 247, 295, 320, 327², 365, 383, 407

ot *a. bit. b.* Toprak üstündeki bölümleri odunlaşmayı yumuşak

kalan, ilkbaharda bitip bir iki mevsim sonra kuruyan küçük bitkiler. **BÖ** 9, 10², 12, 24, 73, 115, 169, 179, 180, 214, 216, 256 **BD** 17, 33²

otağ *a. tar.* Büyük ve süslü çadır, çerçe. **BÖ** 11, 23, 30², 31², 32, 33, 36⁴, 37², 39³, 40³, 42, 46, 50, 62, 63, 67, 79², 98, 126, 147, 159, 182, 183⁴, 184, 187, 188³, 189, 192, 198², 199, 200, 202, 204², 213, 220, 222, 237², 238, 240², 244, 245², 246, 274, 276², 279, 281, 288, 308, 309, 312², 315, 316², 317³, 318³ **BD** 35, 38, 40², 69, 70, 71², 75, 76², 83, 84³, 88, 95, 96², 98, 99³, 100, 102, 103², 111, 116³, 118², 119³, 120, 131, 132, 133, 138², 141, 143², 163², 164, 168³, 194², 195, 200⁵, 201⁵, 202⁴, 203⁶, 205, 209

otlamak *nsz.* Hayvan, dolaşarak yerdeki ot, çimen, yaprak vb. ni yemek, yayılmak. **BÖ** 109, 111, 126, 301 **BD** 10²

oturmak 1-Vücutun belden yukarısı dik duracak biçimde ağırlığı kaba etlere gelecek şekilde bir yere yerleşmek. **BÖ** 5³, 9², 24², 30³, 43, 46, 48, 50², 64, 79, 90, 92, 159, 198, 209, 231, 237, 257, 258, 263, 274, 283, 296, 301, 308, 338², 350, 366, 370, 371⁴, 374 **BD** 15, 16², 18, 20, 23, 26, 31, 33, 35, 59², 68, 83, 116, 131, 133, 181, 190, 194, 1962- Bir yerde sürekli olarak kalmak, ikamet etmek. **BÖ** 52, 81, 175, 176, 270, 271, 333, 334, 335, 339, 341 **BD** 6, 107, 1373- Yer almak, geçmek. **BD** 11

oturtmak Oturma işini yaptırmak. **BÖ** 43, 122, 253, 292 **BD** 66

otuz *sf. mat.* Üç tane on, yirmi dokuzdan bir artıktır. **BÖ** 13, 19, 87, 104, 120⁵, 129, 156, 172, 196², 223, 224, 409, 429 **BD** 5, 11, 47³, 77, 82², 95, 96, 106, 112, 117, 154, 156, 157, 162, 175, 176

Otuz Tatar öz.a. **BÖ** 46

ova *a.* Çevrelerine göre çukurda kalmış, çoğunlukla alüvyonla örtülü, eğimi az, akarsuların derine gömülmediği, geniş veya dar düzlük, yazı. **BÖ** 115, 119 **BD** 10, 14, 22, 106

oyalamak Belirli bir süre birinin dikkat ve ilgisini başka bir şey üzerine çekmek, meşgul etmek. **BÖ** 70, 151, 170, 280, 305², 316, 320², 322, 370, 386, 411, 412, 416, 417 **BD** 68, 141

uyuluk (doğ.) oyluk *a. anat.* Kalçadan dize kadar olan bacak bölümü. **BD** 113, 175, 177

oymak 1- *mec.* Çok etkilenmek. **BÖ** 334 'Beyni iki nokta arasında yıldırım gibi işliyor, yüreğini oyuyor, onu ölüme götürüyordu.' 2- Bıçakla yaralamak. **BÖ** 414

oynak Davranışlarında ağırbaşlı olmayan (kadın ya da kız) **BÖ** 74

oynamak *nsz.* Vakit geçirme, eğlenme, oyalanma vb. amaçlarla bir şeyle uğraşmak. **BÖ** 149², 192, 202, 262, 292, 431² **BD** 29, 49, 104, 123

oynatmak Oynamasını sağlamak. **BÖ** 153, 366

oyuk *a.* Oyulmuş, içi boş ve çukur olan yer. **BÖ** 9, 169, 170⁴, 172, 313² **BD** 107²

oyulmak *nsz.* Oyma işi yapılmak. **BÖ** 396 **BD** 54

oyun 1-Bedence ve kafaca yetenekleri geliştirmek amacıyla yapılan, çevikliğe dayanan her türlü yarışma. **BÖ** 35, 36, 41, 49, 50, 202, 216, 221, 230, 262, 369² **BD** 92, 124, 127, 199, 2042- Hile, düzen, desise, entrika. **BÖ** 110², 153, 162, 373, 431 **BD** 49 **oyun yapmak** *sp.* Güreşte rakibe oyun uygulamak. **BÖ** 351, 368

oyuncak *a.* Oyun aracı. **BÖ** 4222- Önemsiz ve kolay iş. **BÖ** 52

oyuncu *a.* Herhangi bir oyunda oynayan kimse. **BÖ** 369

ozana. Şair. **BÖ** 26, 50, 51, 52, 196³, 197, 283, 284², 296 **BD** 35³, 36², 38, 66, 67, 68

ö, Ö

öbür *sf.* Öteki, diğer. **BÖ** 36, 165, 203, 224, 243, 381, 428 **BD** 143, 156, 157

öç *a.* Kötü bir davranış ve sözü cezalandırmak için kötülükle karşılık verme isteği ve işi, intikam. **BÖ** 42, 51, 53², 373, 395, 405 **BD** 49², 181², 182³, 183 **öç almak** Yapılan bir kötülüğün acısını kötülük yaparak çıkarmak, intikam almak. **BÖ** 50, 143, 392, 395, 404, 414², 415³, 419 **BD** 49, 80³, 95², 98, 102²

öd *a.* Safra. **ödü patlamak** Çok korkmak. **BÖ** 59, 95, 118, 283

ödemek Bedelini vererek bir zararı karşılamak, tazmin etmek. **BÖ** 131, 240, 261, 389

ödev *a.* Yapılması, yerine getirilmesi, insanlık duygusu, töre ve yasa bakımından gerekli olan iş veya davranış vazife, vecibe. **BÖ** 278, 389, 428

ödevlendirmek Birine ödev vermek. **BÖ** 313

öfke *a.* Engelleme, incinme veya gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi, kızgınlık, hışım, hiddet. **BÖ** 11, 54, 87, 88, 93², 95², 128, 163, 190, 191², 221, 229², 245, 276, 278, 293, 294, 297², 302, 307, 321, 330, 335, 336, 342, 424 **BD** 87, 91², 98, 154, 155, 158, 170, 182, 183 **öfkeye kapılmak** Çok sinirlenmek, kızmak, hiddetlenmek. **BÖ** 248

öfkeliendirmek Öfkelenmesine yol açmak, kızdırmak. **BÖ** 221, 248, 333, 350, 353, 371

öfkelenmek *nsz.* Öfkeli duruma düşmek, kızmak, hiddetlenmek. **BÖ** 51², 93³, 125, 141, 163, 182, 225, 228, 271, 294², 307, 346², 352, 353, 362, 374, 390 **BD** 6, 26, 113², 186, 208

öfkeli *zf.* Öfkelenmiş, kızgın, hiddetli bir biçimde. **BÖ** 56, 67, 100, 143, 231, 270, 287, 290, 293, 318, 342, 361, 401 **BD** 183

→ öfkeli öfkeli

öfkeli öfkeli *zf.* Öfkelenerek. **BÖ** 290 'Gök Börü her zaman olduğu gibi sert sert ve öfkeli öfkeli konuşuyordu.'

öğle *a.* Gün ortası, öğlen, öğle vakti. **BÖ** 45², 104, 109, 112, 116, 162, 179, 285, 319² **BD** 82

övmek (doğ.) öğmek Birinin veya bir şeyin üstünlüklerini söyleyerek değerini yüceltmek, methetmek, sena etmek, yermek karşıtı. **BÖ** 53, 72, 220, 374² **BD** 35

öğrenci *a.* Öğrenim görmek amacıyla ders alan kimse, okul çocuğu, talebe. **BÖ** 5, 6, 8, 376, 381, 392, 394

öğrenilmek *nsz.* Öğrenme işi yapılmak. **BÖ** 354

öğrenmek 1-Bilgi edinmek. **BÖ** 22², 27, 29, 43, 48, 67², 80, 132, 140, 146, 162, 164, 165, 166, 167, 207, 217, 222, 239, 244², 252³, 253, 257, 333²,

340, 356, 366, 367, 383, 384², 385, 394 **BD** 12, 13, 17, 18, 19, 21, 31, 71², 96, 113, 130², 131, 141, 143⁴, 145, 147, 150, 154, 158, 166², 168², 179, 184, 190², 193, 194⁴, 195³, 196, 1972-Yetenek, beceri kazanmak. **BÖ** 28, 60, 61, 113, 284, 340², 341⁵, 352, 354, 362³, 363⁶, 364³, 414

öğretmek Bir kimseye bir konuda bilgi ve beceri kazandırmak. **BÖ** 36, 176, 178, 186, 340³, 351, 353², 354², 362, 363, 382, 393 **BD** 22, 29, 104

öğretmen Mesleği bilgi öğretmek olan kimse. **BÖ** 362², 363, 379

öğün *a.* Yemek vakti. **BD** 161

öğüt *a.* Bir kimseye yapması gereken veya yapmaması gereken şeyler için söylenen söz, nasihat. **BD** 21, 95 **öğüt vermek** Bir kimseye yapması gereken veya yapmaması gereken şeyler için yol göstermek, nasihat etmek. **BÖ** 172, 175, 270, 351², 353, 357² **BD** 103 **öğüt almak** Bir kimsenin yapılmasını istediği şeyleri yerine getirmek. **BÖ** 352 *'Bizim Çinli'den alacak hiçbir öğüdümüz yok!'* **öğüt etmek** Bir kimseye yapması gereken veya yapmaması gereken şeyler için yol göstermek, nasihat etmek. **BÖ** 176

öğütlemek Birine bir şeyi yapmasını veya yapmamasını söylemek, nasihat etmek. **BÖ** 218, 364

öğütmek Ezmek, çiğnemek. **BÖ** 271

öksüz *a.* Anası veya hem anası hem babası olmayan (çocuk) **BÖ** 284 **BD** 22

Öküş Kara Açkı *öz.a.* **BÖ** 401, 404, 409, 410

öküz *a.* Çift sürmekte, kağını çekmekte kullanılan, etinden yararlanılan, iğdiş edilmiş erkek sığır. **BÖ** 125, 166, 328, 362

ölçüşmek Yarışmak, müsabaka yapmak. **BÖ** 33

ölçüştürmek Aradaki farkı bulmak için iki şeyi yan yana getirmek, karşılaştırmak, mukayese etmek. **BÖ** 214 **BD** 183

öldürmek Bir canlının hayatına son vermek. **BÖ** 23, 27³, 28², 29, 36, 64², 80⁶, 83, 90, 99, 130, 131, 134, 143², 146⁵, 149, 153², 158, 171, 177³, 178, 211, 216, 217, 218², 221², 222, 237, 239, 242, 243, 248, 251, 259, 263³, 264², 266, 279, 289⁷, 294, 295², 310, 317, 337³, 372, 379², 380², 381³, 391, 404², 405, 416, 419, 424, 433² **BD** 5, 6², 7, 13, 18, 20, 30, 32, 49, 50, 74, 76³, 94, 95, 98², 102, 104, 107, 133, 144, 176, 183², 184³, 185, 203², 207, 208

öldürücü *sf.* Öldüren, ölüme sebep olan, ölüme yol açan. **BÖ** 51

öldürülmek *nsz.* Öldürme işine konu olmak. **BÖ** 27, 145, 321², 432 **BD** 6, 21, 79, 181

ölmek *nsz.* Yaşamaz olmak, hayatı sona ermek, can vermek. **BÖ** 17², 19, 22, 23, 24, 28, 31³, 33, 34, 62, 64, 74², 81, 87, 93, 99², 102, 109, 119, 124, 134, 137, 142, 147, 152², 163, 175, 176⁶, 186, 205, 207, 231, 232, 238², 239², 248, 261, 266, 269, 270⁵, 271,

272², 273³, 279², 280, 281, 284, 286², 289, 290³, 293², 296², 302, 305, 308, 309, 310, 314³, 315, 321, 322, 324, 326³, 327, 337, 342², 359, 361², 364, 368, 378, 380³, 393, 395³, 397, 404², 408, 409, 410, 415, 420, 422⁴, 424, 432 **BD** 6², 10, 11³, 12², 15⁵, 17, 18, 20², 22², 23², 24, 29, 30, 31³, 32², 33, 40², 44, 53, 59², 60, 66, 67, 77, 78², 79², 80³, 81, 85, 92, 103, 104, 107⁵, 108², 109, 112², 113², 114, 117³, 122, 124, 130², 163, 175², 177, 178, 181, 182, 183³, 185, 187², 188², 192, 193, 199, 200³, 202, 203², 204, 206, 207, 209², 212

ölmüş *sf.* Ölen, ölü olan. **BÖ** 271, 272², 285, 410, 432³ **BD** 67, 140, 178²

ölü *sf.* Hayatı sona ermiş olan, artık yaşamıyor olan, morto, diri karşıtı. **BÖ** 27, 87, 102, 130, 159, 162, 270, 294, 319, 321, 324, 326², 341, 406, 408 **BD** 5, 6, 9², 45, 62, 178², 200, 203², 206, 207, 209, 212

ölüm 1-*a.* Bir insan, bir hayvan veya bir bitkide hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi, vefat. **BÖ** 19, 25, 54, 81, 92, 95², 98², 155, 246², 269, 271, 279³, 280, 282, 295, 326, 327, 330, 334², 361², 380², 381², 389, 396, 403, 406, 410², 412, 414², 428, 430², 432³, 433², 435 **BD** 9, 11, 15, 19, 21², 23, 32, 36, 77³, 82, 101, 106³, 107², 108, 109, 113, 117, 135, 180, 181², 182, 193, 195, 200, 203, 206, 208, 210³, 211³, 2122-Sona erme, yok olma, ortadan kalkma. **BÖ** 177, 255, 280, 379

→**ölüm sessizliği**, **ölüm dirim**, **ölüm cezası**

ölüm sessizliği *a. mec.* Derin bir sessizlik, ölü sessizliği, ölüm sükutu. **BÖ** 80, 99, 169 **BD** 212

ölüm dirim *sf. mec.* Hayatı önemi olan. **BÖ** 152, 234, 307, 419, 420 **BD** 199

ölüm cezası *a. huk.* İdam. **BÖ** 346

ölümcül *sf.* Ölümle sona erme ihtimali olan veya ölümle sona eren. **BÖ** 194, 417, 432 **BD** 11

ömür *a. Ar.* Yaşam. **BÖ** 13, 35, 195, 272, 357, 420 **BD** 14², 32, 36, 59, 79, 80, 84, 113, 161, 208

ön 1-Bir şeyin esas tutulan yüzünün baktığı yer, karşı. **BÖ** 10, 19, 27, 32, 34, 36³, 39, 41, 43², 47², 48, 49, 61, 62, 65, 84, 95, 99, 101, 105, 119, 120, 136, 142, 150, 151, 152², 153², 154, 160, 164, 167, 171, 173, 180, 183, 184², 185, 187, 188, 189², 190, 192, 194², 198, 200, 202, 204, 205³, 206³, 207, 216, 223⁴, 224³, 241, 242, 248, 256², 272, 283², 285, 287, 292, 304, 309, 314, 325, 328, 340, 358, 392, 404, 412, 418, 419², 420², 433 **BD** 22, 34, 35, 44², 47, 52², 53, 60, 62, 63², 64, 74, 83, 84, 94, 96, 99, 100, 106, 116, 117, 119⁴, 120, 140, 150², 155, 170, 174, 175, 182, 190, 199, 201, 207, 2092-Yakın gelecek zaman. **BÖ** 58, 3913-Huzur. **BÖ** 193², 230 **öne almak** Bir şey veya bir kimseye öncelik tanımak. **BÖ** 35 **önünü almak** Önlemek. **BÖ** 81 **öne sürmek** İleri sürmek. **BÖ** 86, 107, 128 **öne düşmek** Önden yürümek. **BÖ** 87 **önüne geçmek** Önlemek. **BÖ** 119, 223, 245, 278, 305, 315 **BD** 7, 109 **önüne**

çıkmak Yolunu kesmek için birdenbire karşı durmak. **BÖ** 249, 320 **önüne düşmek** Birinin önünden yürümek. **BD** 119

→ *ön ayak, önüne gelen*

ön ayak *a.* Hayvanlarda vücudun önünde bulunan ayaklardan her biri. **BD** 114

önüne gelen Olur olmaz. **BÖ** 19 **BD** 109

önce *zf.* İlk olarak, başlangıçta, sonra karşıtı. **BÖ** 6, 7, 10², 19, 24, 29, 45², 49, 50², 63², 65, 75, 80, 84, 91, 101, 104, 107, 109, 112, 113², 122, 123, 134, 140, 143, 146, 154, 162, 175, 182, 185², 186², 189, 193, 201, 204², 205, 217, 220, 223, 224², 229², 237, 241, 245, 257, 258, 259, 261, 270, 272, 273, 282, 287, 289, 293, 301, 304, 307, 311, 312², 316, 319, 321, 327, 336, 346, 353, 357, 362, 366, 381, 383², 384, 389², 394, 395², 397, 402, 404, 406, 410, 411, 420, 422, 429³, 434 **BD** 5, 11², 16, 18, 28, 30, 32, 35, 46, 49, 50, 54, 79², 82, 83², 84, 88, 92, 93, 98, 102, 104, 105, 107, 109, 111, 114, 118⁴, 121, 123², 125, 130, 131, 135², 137, 139, 141, 143, 144², 149, 154, 158, 160, 168, 170, 173, 176², 177, 178, 187, 193, 199, 200², 208², 212

önceden *zf.* Başlarken, başlangıçta, daha önce, evvelce. **BÖ** 176, 309 **BD** 32

önceki *sf.* Önce olan, evvelki, mukaddem, sabık. **BÖ** 13, 23, 115,

126, 201, 283, 287, 404, 405, 408 **BD** 29, 167

öncelik *a.* Bir şeyin öbüründen önce olması durumu, takaddüm. **BD** 122

öncü *a. ask.* Yürüyüşte kolun ilerisinden giden kıta, pişdar, artçı karşıtı. **BÖ** 150², 159, 194, 247², 302², 303² **BD** 132

önemli *sf.* Önemli olan, mühim, ehemmiyetli. **BÖ** 73, 74⁶, 93, 138, 140, 250, 386, 387, 402

önlemek Bir şeyin olmasına veya yapılmasına engel olmak. **BÖ** 221, 234, 247, 299², 304², 306, 334, 372, 383 **BD** 92, 138, 207, 208

önsezi *a.* Hiçbir belirti yokken bir şeyin olacağını sezme, içe doğma, hissikalbelvuku, altıncı duyu, altıncı his. **BD** 205

öpmek Sevgi, saygı, bağlılık, teşekkür belirtmek amacıyla dudaklarını bir şeye veya birine değdirmek. **BÖ** 101, 225, 263³, 394, 397 **BD** 19, 40, 210

örme *sf.* Örülerek yapılan. **BÖ** 172

örnek *a.* Benzeri yapılacak olan, benzetilmek istenen şey, model. **BD** 132 **örnek göstermek** Herhangi bir konuda daha önce olmuş bir olaydan kesitler sunmak. **BÖ** 176 'Kişilerin en alçağı Çinli olduğumu da bir çok hikayelerle örnek göstererek anlatmıştı.'

Örpen *öz.a.* **BD** 19², 20⁴, 21³, 22⁵, 46, 48², 49⁸, 50⁵, 52⁶, 53, 72⁴, 73⁵, 75⁴, 76², 85, 94, 98

örs *a.* Biçimleri yapılacak işe göre değişen, üzerinde maden dövülen, çelik yüzeyli, demir araç. **BD** 56³, 57

örselenmek *nsz.* Örseleme işine konu olmak. **BÖ** 221 **BD** 59

örtülmek *nsz.* Örtme işine konu olmak. **BÖ** 115

örtülü Örtülmüş, bir şeyle kaplanmış. **BÖ** 116 **BD** 65, 79

öte *a.* Konuşanın temel olarak aldığı, bir şeyden daha uzak olan yer veya şey. **BÖ** 9, 16, 36, 37, 87, 117², 127, 137, 151, 152, 163, 166, 172, 202, 246, 254, 344, 378, 428 **BD** 57, 82, 95, 98, 148, 190

→ *ötesi berisi*

ötesi berisi Çeşitli şeyleri ve yerleri. **BÖ** 410 **BD** 96, 150, 186

öteki *zm.* Diğeri, öbürü. **BÖ** 15, 26, 27, 33, 35, 37, 39, 40, 41, 43, 45, 53, 60, 63, 64², 70, 75, 78, 84, 92, 102, 105, 106³, 107, 110, 116, 118, 119, 130², 131, 140, 141², 143, 145, 151, 152, 156, 164, 172², 181, 183, 187, 192, 195, 206³, 215, 216, 223, 224³, 243, 262, 265, 266, 269, 289, 301, 308, 309, 310, 329², 338, 339, 344, 347, 349, 350, 351, 372, 374, 383, 386, 392, 393, 406, 411, 412, 416, 418, 420, 434 **BD** 8², 9, 14, 17, 20, 21², 23, 28, 30, 31, 32, 43, 47, 52, 58², 62, 90, 99, 100, 106, 112, 113, 118, 119², 121, 123, 124, 125, 126, 127², 132, 140, 145, 148, 149, 151², 152, 155, 159, 170³, 177, 181, 184, 189, 190, 195, 208, 209, 211², 212

→ *öteki dünya*

öteki dünya *a.* Ahiret. **BÖ** 87

ötmek 1-Üflemeli çalgıların sesi çıkmak. **BÖ** 13, 30, 45, 160², 201, 3032-*nsz.* Kuş veya böcekler, değişik tonda ses çıkarmak. **BD** 35, 65

Ötüken *öz. a.* Bugünkü Moğolistan'da bir yer. Eski zamanda doğu Türklerinin merkezi idi. **BÖ** 30, 32², 33, 42, 45², 46², 50, 51³, 53², 56², 59, 61, 63⁴, 72³, 78, 79², 80², 81, 82⁴, 84, 86, 88, 94, 100, 116, 125, 136⁴, 137, 138, 139², 140, 141², 145², 148, 150, 151, 166, 169, 175, 177, 178, 179, 186, 189, 194, 195², 196², 200, 204², 205, 207², 213, 214⁵, 215², 217⁴, 221, 222, 229, 230, 231³, 237, 238, 240³, 241, 245³, 249, 251, 252, 260, 262³, 263², 265⁵, 267, 268, 269, 270², 271, 274, 275², 278, 280², 281, 282, 283², 284², 285³, 290, 294, 305², 325, 327, 330, 335, 336, 337, 339, 341, 344, 346, 349, 358, 364, 372, 387, 389², 390, 391², 404, 408², 422, 424 **BD** 11², 12³, 14, 15, 17, 24, 30, 32², 33, 34, 39, 45, 46, 53, 56, 60, 66, 67, 107, 109³, 110, 111, 112³, 113, 114³, 116³, 117⁴, 131², 134, 137, 139, 151, 156, 160, 161², 162, 164, 168, 178, 179, 180², 185, 186², 188, 190, 192, 198, 210, 212

Ötükenli Ötüken'de yaşayan kişiler. 'Yüzlerce Ötükenlinin yakıcı bakışları Fu-lin'in üstünde toplanmıştı.' **BÖ** 90, 96, 119, 124, 281, 282², 283, 285², 288 **BD** 118, 120³, 124, 125², 136, 186

ötürü *zf.* Bir şeyden dolayı, bir şey yüzünden, dolayı, naşi. **BÖ** 315 **BD** 57

övünç *a.* Övünme, kıvanma, iftihar. **BÖ** 392 **BD** 30, 107, 130 **övünç duymak** İftihar etmek, kıvanmak. **BÖ** 309

övünme *a.* Övünmek işi, kıvanç, iftihar. **BD** 91

övünmek Bir niteliği sebebiyle kendini yücelmiş sayarak bundan abartmalı bir biçimde söz etmek, iftihar etmek. **BÖ** 35, 49, 134, 196, 361 **BD** 14², 193

öyle 1- *zf.* O denli, o derece, o kadar. **BÖ** 6, 8, 10², 28, 37, 69, 74², 110², 112, 119, 125, 130, 141, 151, 154, 175, 191, 211, 217, 222, 259, 263, 279, 280, 419, 425 **BD** 8, 12, 23, 48², 117, 125, 132, 192, 200⁴2- Onun gibi olan, ona benzer. **BÖ** 62, 65, 86, 90, 102, 111, 128, 141, 152, 172, 175, 203, 211, 234, 267, 329, 344, 360, 383, 390, 411, 416, 420, 430 **BD** 12, 16, 56, 57, 62, 94, 99, 103, 133², 135, 156, 161, 164, 174

öyle ya Kuşkusuz, elbette, tabii. **BÖ** 263

öylece *zf.* O biçimde, tam öyle. **BÖ** 50, 65, 158, 170, 180, 325, 350, 383 **BD** 33, 92, 137, 181, 190

öylesine *zf.* Aşırı bir biçimde, fazla, o kadar çok, o derece. **BD** 20

öyle ise (doğ.) öyleyse *zf.* O hâlde. **BÖ** 22, 44, 61, 63², 93, 105, 126, 181, 242, 253, 266, 299, 300, 354, 359, 381, 384², 426 **BD** 5, 81, 84, 111, 133, 156, 185, 197

öz 1- *zm.* Kendi, zat. **BÖ** 16, 22, 25, 66², 69, 80, 82, 83, 147, 150, 175, 196, 246, 317 **BD** 1162- Kusurları az olan veya kusursuz, tam. 'Ben taşı sıkısa tuz eden, az iş edip öz eden...' **BÖ** 42

özel *a.* Benzerlerinden ayrılmasını saplayan bir özelliği olan, spesiyal. **BÖ** 334², 335, 337, 371³, 374, 378², 379, 382, 384, 387, 391, 420

özen *a.* Bir işi elden geldiğince iyi olmasına çabalama, özenme, itina, ihtimam. **özen göstermek** Bir şeyi özenerek elden geldiğince iyi olmasına gayret ederek yapmak, itina etmek. **BÖ** 264²

özenli *sf.* Özen gösterilerek yapılan (iş), itinalı. **BD** 121

özenmek *nsz.* Bir şeyi yaparken elden geldiğince iyi yapmaya çabalamak, bir şeye büyük dikkat ve ilgi göstermek, itina etmek. **BÖ** 28

özge *sf.* Başka. **BÖ** 32, 109, 308

özlem *a.* Bir kimseyi veya bir şeyi görme, kavuşma isteği, hasret, tahassür. **BÖ** 275

özlemek Bir kimseyi veya bir şeyi görmeyi, kavuşmayı istemek, göreceği gelmek. **BÖ** 196 **BD** 32

özlenti *a.* Özlem, hasret. **BÖ** 379, 391

özleyiş *a.* Özleme işi. **BD** 36

özlü 1- *zf.* Kısa ve anlamlı bir biçimde. **BÖ** 316, 3582- Benliğinde, varlığında, yapısında herhangi bir nitelik bulunan. **BD** 104

ρ, P

Pa *öz.a.* BÖ 380

paha *a.* Değer, fiyat. BÖ 5

pahalı *sf.* Fiyatı yüksek olan, ucuz karşıtı. **pahaliya oturmak** Zarara sıkıntıya yol açmak. BÖ 23

palavra *a. arg. İsp.* Herhangi bir konuda gerçeğe aykırı, uydurma söz veya haber, balon. BÖ 248

pansiyon *a.Fr.* Ücretli öğrenci yurdu. BÖ 5, 6, 8

papaz *a.Rum.* Hristiyan din adamı, peder. BÖ 210⁵, 211³, 212², 213

para *a. ekon. Far.* Devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kağıt veya metalden ödeme aracı, nakit. BÖ 60, 79, 82, 87, 91, 121, 127, 154 **para etmemek** Etkisi olmamak, işe yaramamak. BÖ 266

paralanmak *nsz.* Parça parça olmak. BÖ 121, 177

paramparça *sf.* Pek çok parçaya ayrılmış, parça parça olmuş. BÖ 325, 330, 422

parça *a. Far.* 1-Bir bütünden kopma, kırılma, yırtılma vb. yollarla ayrılmış olan bölüm, lime. BÖ 10, 107, 113, 115, 124, 270, 272⁴, 273², 326, 381, 394, 421, 422⁴, 424, 428 **BD** 22, 54, 55, 59, 62, 68, 69, 111, 114, 1492- Birini övmek için kullanılan söz. BÖ 280, 391, 404 **BD** 107, 116 'Kür Şad o gün bir yıldırım parçasıydı.'

→ **parça parça**

parça parça *zf.* Parçalanmış bir durumda, lime lime. BÖ 325, 432

parçacık *a.* Küçük parça, kırıntı. **BD** 135

parçalamak Parçalara ayırmak, bütünlüğü bozmak, parça parça etmek. BÖ 16, 44, 112, 270, 325, 412, 415², 421 **BD** 35, 177

parçalanmak 1- *mec.* Çok üzölmek. 'Şimdi bunludur budun/ Kağan bizi tek kodun/ Bunu sen ettin Katun/ Parçalanır yürekler.' BÖ 24, 25⁶, 26²2- *nsz.* Parçalama işine konu olmak, parçalara ayrılmak, paralanmak. BÖ 153, 178, 181, 255, 295, 296, 379², 396 **BD** 10, 49, 123, 167, 201

parıltı *mec.* Sevinç, mutluluk. BÖ 50 'Kür Şad'a elini uzatan İşbara Alp'in gözlerinde de bir zafer parıltısı vardı.'

parlak 1-*sf.* Parlayan, ışıldayan. BÖ 6, 9, 16, 216, 330 **BD** 57²2- Göze çarpacak kadar başarılı. BÖ 24 **BD** 8, 543- *mec.* Şartları, nitelikleri iyi olan şey. BÖ 262 'Bu parlak teklif karşısında Üçoğul direnemedi.'

parlaklık *mec.* İlgi ve dikkat çekici olma durumu. BÖ 5, 395

parlamak Bir ışık kaynağından gelen ışınları yansıtmak. BÖ 16, 34, 60, 169, 177, 295, 308, 309, 414 **BD** 14, 68, 183, 202

parmak *sf.* Eni bu organ kadar olan. BÖ 47, 344, 431 **BD** 27, 112, 141, 178

(birinin) parmağını aramak İlgisini, bağlantısını aramak, kurulan düzeni araştırmak. **BÖ** 313

Pars 1-öz.a.**BÖ** 10², 11, 17, 22², 24, 31², 32, 34, 43, 45, 63², 99, 102², 117³, 119, 124², 125², 126⁴, 127⁷, 128⁴, 129⁶, 130⁵, 131⁵, 132⁶, 134⁵, 148, 151, 152, 153², 156, 159², 160, 163, 165⁵, 166², 180, 181³, 182, 194, 214, 215⁸, 217², 222², 223², 224⁶, 225⁷, 226, 227⁵, 228⁶, 229⁸, 230⁶, 231², 233⁵, 234⁵, 235³, 236², 242², 244³, 270, 291, 420 **BD** 108³, 109³, 110, 111⁴, 112⁴, 113, 114², 116⁵, 117², 118⁴, 120³, 121³, 122², 123², 125⁴, 126, 130⁴, 131⁴, 132⁵, 134⁴, 135², 136⁶, 137³, 138, 139⁴, 140⁴, 141³, 142⁵, 143³, 144, 145, 162, 187⁶, 188⁴, 189², 190⁴, 191, 192², 196, 197⁵, 198², 202², 203, 204, 205³, 206, 207², 208, 211², 212, 213²2-öz.a. Tulu Han'ın adamı. 241⁵, 242, 243⁴, 244, 249², 283², 285, 288⁸, 289⁴, 290, 291³, 383

pars a.hay.b.Far. Kedigillerden, genellikle Asya ve Afrika'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, postu benekli, bazen de düz siyah, çevik, yırtıcı, etçil, memeli hayvan, leopar, panter, pelenk. **BÖ** 264 **BD** 106, 145

pataklamak Rastgele vurarak dövmek. **BÖ** 39 **BD** 148

patlamak Yarılmak. **BÖ** 192 **BD** 127

patlatmak 1-nsz.Tokat atmak. **BÖ** 120²2- Patlama işine yol açmak. **BÖ** 346 **BD** 199

pay a.Birden çok kişi arasında bölüşülmüş bir bütünden, bu kişiden

her birine düşen bölüm, hisse. **BÖ** 105, 174, 336 **payına düşmek** Bölüşmede hisse ayrılmak, belirli bir bölüm verilmek. **BÖ** 155, 156, 204, 209

paylaşmak Aralarında bölüşmek, pay etmek, üleştirmek. **BÖ** 104, 106, 262, 270, 271

pazar a. Far. Satıcıların belirli günlerde, mallarını satmak için sergiledikleri belirli, geçici yer. **BÖ** 256, 285

pazarlık a. Bir alışverişte tarafların kendileri için en elverişli fiyatı karşısındakine kabul ettirme amacıyla yaptıkları görüşme. **BÖ** 256

pazı a. Far. Kolun omuz ile dirsek arasındaki bölümünde bulunan, şişkince kas kitlesi. **BD** 92

peçe a. esk. İt. Kadınların sokakta yüzlerine örttüğü ince siyah örtü, nikap. **BD** 79

pehlivan a. sp. Far.Güreşçi. **BÖ** 45², 112, 122, 151, 155

pek zf. Gereken, beklenen veya alışılmış olandan çok. **BÖ** 7, 13, 28, 33, 39, 43, 45, 48, 59, 60, 63, 65, 66, 72⁴, 87², 89, 95, 110, 116², 118, 119, 121, 122, 123, 126, 136, 137², 138, 139, 140, 141, 143, 144, 151, 160, 161, 164, 167, 169, 174, 175, 176, 179, 183, 186, 194², 195², 199², 200, 204, 216, 231, 256, 257², 258, 259, 263, 264, 266, 269, 276, 287, 288, 293, 296, 301, 305⁴, 312, 313³, 321, 339², 340, 341, 350, 353, 358, 362, 363, 367³, 368, 381, 383, 384, 386²,

387, 388, 402, 408, 414, 418², 420 **BD** 9, 17, 18³, 19, 24, 28, 34, 40, 48, 57, 58, 59, 85, 88, 96, 102, 106, 125², 126, 132, 139, 155, 161, 166, 178, 200

peki Pekâlâ. **BÖ** 10, 32, 40, 61, 63, 70, 80, 181, 192, 221, 257, 300, 340, 350, 352, 353, 392 **BD** 16², 93, 98, 99, 143, 152, 156

pencere *a. Far.* Yapıları veya tren, vapur vb. ulaşım araçlarını aydınlatmak, havalandırmak amacıyla yapılan çerçeve, cam, panjur, perde gibi eklentilerle daha kullanışlı bir duruma getirilen açıklık. **BÖ** 394

pençe *a. Far.* Yırtıcı hayvanların ön ayaklarının ve parmaklarıyla tırnakları. **BÖ** 65 **BD** 113²

pençeleşmek Çok uğraşmak, mücadele etmek. **BÖ** 420 **BD** 21

Peping *öz. a.* **BÖ** 334, 342²

perde *a. Far.* Görüşü, ışığı engellemek, bir şeyi gizlemek için pencereye veya bir açıklığın önüne gerilen örtü. **BD** 143

perişan *sf. Far.* Dağınık, düzensiz, karmakarışık. **BÖ** 269 **perişan etmek** Acınacak duruma getirmek. **BÖ** 231

pestil *sf.* Çok yorgun, güçsüz. **pestili çıkmak** Çok yorulmak. **BÖ** 372

peşrev *a. müz. Far.* Klasik Türk müziğinde faslın giriş taksiminden sonra, şarkıdan önce çalınan parça. **BÖ** 407

peyda *sf. Far.* Belli, açık, peydah. **peyda olmak** Ortaya çıkmak, oluşmak, çıkmak. **BÖ** 8, 170 **BD** 148

pihtılaşmak *nsz.* Pihti durumuna gelmek. **BD** 178, 187

pınar Suyun çıktığı yer, kaynak, memba. **BÖ** 396, 414 **BD** 24, 31

pısırişmek *nsz.* Pısıriş olmak, pısıriş duruma gelmek. **BÖ** 140

pilav *a. Far.* Pirinçten, bulgurdan ya da kuskustan yapılan bir tür yemek. **BÖ** 6

pirinç *a. bit. b. Far.* Buğdaygillerden, bol su içinde yetişen bir bitki. **BÖ** 256, 257⁵, 262, 369 **BD** 6, 78

pis Çirkin, sevimsiz olan. **BÖ** 341

pişirmek 1-Bir besin maddesini gerektiği kadar ısıda tutarak, yenebilecek veya içilebilecek bir duruma getirmek. **BÖ** 313, 314²-Olgunlaştırmak. **BD** 137

pişkin Saygısızca davranarak işini yürüten. **BÖ** 73

pişman *sf. Far.* Yaptığı bir işin veya davranışın olumsuz sonucunu görerek üzülen, nadim. **pişman etmek** Pişman olmasını saptamak. **BD** 50

piyade *a. ask.* Yaya olarak savaşan askerlerin oluşturduğu sınıf. **BÖ** 8

plan *a. Fr.* Düşünce, niyet, maksat, tasavvur. **plan kurmak** Bir amacı gerçekleştirecek şeyleri düşünmek, tasarlamak. **BÖ** 220, 227 **planı suya düşmek** Kurulan düzenin veya işin

amacına ulaşmamak. **BÖ** 227 '*Yoksa kurduğu planlar suya düşecek, İşbara Alp gibi büyük bir kozu kaybedecekti.*'

post a. Far. Tüylü hayvan derisi. **BÖ** 172, 175, 178 **BD** 107

poz Kurum, çalım. **BÖ** 5

prens a. Fr. Hükümdar ailesinden olan erkeklere verilen unvan. **BÖ** 259

Psikologa. Ruh bilimci. **BÖ** 7

pusat a. esk. Silah, zırh vb. savaş aracı. **BÖ** 9, 23, 47, 61, 71, 78, 80, 123, 146, 170, 175, 185, 229, 267, 287, 295, 320, 333, 334, 335², 346³, 347, 378, 379, 382, 392, 394, 403², 417, 422, 425, 427 **BD** 12, 52, 58, 66, 87, 88², 92, 101, 102, 105

pusatlanmak Silahları kuşanmak, silah takmak. **BÖ** 296 '*...birçokları da pusatlanarak çadırların kapısında bekliyorlardı.*'

pusatlı sf. Pusatı olan. **BÖ** 61, 181, 252, 262, 287, 328 **BD** 6, 17, 136

puslanmak Buğulanmak. **BD** 35

pusu Birine saldırmak için saklanarak beklenen yer. **BD** 185 **pusu kurmak** Saldıracağı kimseye görünmemek için bir yerde gizlenip beklemek. **BÖ** 80, 83 **pusuya düşmek** Pusu kuran kimsenin saldırı alanı içine girmek. **BÖ** 83 **BD** 48

pürüzsüz zf. Hatasız, takılmadan. **BÖ** 363, 420 **BD** 178

püskürtmek 1- Püskürme işini yaptırmak. **BÖ** 1532- Geri dönmek zorunda bırakmak. **BÖ** 239

r, R

radde *a. esk. Ar.* Derece, kerte. **BD** 76

rağmen *e.* Karşın. **BÖ** 5, 6², 16, 138, 204, 222, 227, 265, 307, 325, 358, 362, 375² **BD** 5, 6, 19, 29, 33, 36, 98³, 103², 109, 123, 127, 204, 209

rahat 1- *zf. Ar.* Kolay bir biçimde, kolaylıkla. **BÖ** 113, 301 **BD** 57, 75, 1502-İnsanda üzüntü, sıkıntı, tedirginlik olmama durumu, huzur. **BD** 6, 9, 80, 93, 136 **rahat durmak** Yaramazlık etmemek veya kımıldamamak. **BÖ** 180 **rahat etmek** Sıkıntısız durumda olmak, ferahlanmak, dinlenmek. **BD** 33

→ *rahat rahat*

rahat rahat *zf.* Huzurlu bir şekilde. **BD** 57 'Bu ahenkli ses, beride rahat rahat uyuyan gence pek uzun, sanki bir gece değil de bir yıl sürmüş kadar uzun geldi.'

rahatça *zf.* Rahat bir biçimde. **BÖ** 386

rahatlamak *nsz.* Üzüntü, sıkıntı, tedirginlik veren bir durum ortadan kalkmak veya azalmak, rahata kavuşmak. **BD** 197

rahatlık *a.* Üzüntüsü, sıkıntısı, tedirginliği olmama durumu, rahat. **BÖ** 414 **BD** 40

rahatsız *sf.* Rahatı olmayan, tedirgin, huzursuz. **BD** 168 **rahatsız olmak** Rahatı bozulmak, keyfi kaçmak, sağlığı bozulmak. **BÖ** 275 **BD** 164, 180

rahatsızlık *a.* Rahatsız olma durumu, tedirginlik. **BD** 5², 8

rahiplik *a.* Rahip olma durumu. **BD** 147

rahmet *a.Ar.* Birinin suçunu bağışlama, yarlıgama, merhamet etme. **BÖ** 434 **BD** 206, 212

rakip *a. Ar.* 3Herhangi bir işte bir yarışta, birbirini geçmeye çalışan, aynı şeyleri elde etmeye uğraşan kimse. **BÖ** 202, 290, 371 **BD** 127²

rapor *a.Fr.* Herhangi bir işte, bir konuda yapılan inceleme, araştırma sonucunu, düşünceleri veya tespit edilenleri bildiren yazı, yazanak. **BD** 6, 147, 172 **rapor almak** Sorumluluğu altındakilerden herhangi bir konuda bilgi almak. **BD** 5 **rapor vermek** Herhangi bir konuda yapılan inceleme, araştırma sonucu düşünce veya gözlemleri bildirmek. **BD** 6

rastlamak (*doğ.*) **raslamak** Bir kimse ile karşı karşıya gelmek, karşılaşmak, rast gelmek, tesadüf etmek. **BÖ** 112, 164 **BD** 21, 24³, 35, 41, 82, 96, 114, 117, 186²

razi *sf. Ar.* Uygun bulan, benimseyen, isteyen, kabul eden. **BÖ** 104, 262 **razi olmak** Uygun bulmak, benimsemek, istemek, kabul etmek. **BÖ** 34, 81, 100, 167, 260, 340 **BD** 55, 113 **razi etmek** Kabul ettirmek. **BÖ** 217

realist *a. Fr.* Realizm akımından olan yazar. **BÖ** 7²

realite *a. Fr.* Gerçeklik. **BÖ 7**

realizm *a. Fr.* Gerçekçilik. **BÖ 7**

rehin *a. Ar.* Bir anlaşma, sözleşme veya isteğin yerine getirilmesini sağlamak için güvence olarak ele geçirilen kimse, tutsak. **BÖ 391²**

renk *a. Far.* Cisimler tarafından yansılan ışığın gözde oluşturduğu duyum. **BÖ 128, 348, 395 BD 10, 31**

renkli *sf.* Beyaz dışında başka rengi veya renkleri olan. **BD 148**

resim *a. Ar.* Varlıkların, doğadaki görünüşlerinin kalem, fırça gibi araçlarla kâğıt, bez vb. üzerinde yapılan biçimleri. **BD 45**

resmigeçit *a. (Ar.+Tr.)* Geçit töreni. **BÖ 434**

ret *a. Ar.* Uygun bulmama, geri çevirme, kabul etmeme. **BÖ 261 BD 133**

reddolunmak *Ar. nsz.* Verilen veya yapılması istenen bir şey kabul edilmemek, geri çevrilmek. **BÖ 221**

reddetmek *nsz. Ar.* Verilen veya yapılması istenene bir şeyi kabul etmemek, geri çevirmek. **BÖ 230 BD 31², 32, 41, 133, 135, 179, 196, 197, 199**

rezil *sf. Ar.* Alçak, aşağılık. **rezil olmak** Çok utanacak bir duruma gelmek. **BÖ 163**

roman *a. Fr.* İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve

tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayan uzun edebi tür. **BÖ 6³BÖ 7⁶**

romancı *a.* Roman yazarı. **BÖ 6, BÖ 8**

romantik *a.* Romantizm akımından olan yazar. **BÖ 7**

romantizm *a. Fr.* XVIII. Yüzyıl sonunda başlayan, duygu, coşku ve sembole aşırı yer veren sanat akımı. **BÖ 7**

ruh 1- *a. Ar.* Dinlerin ve dinci felsefelerin insanda vücuttan ayrı bir varlık olarak kabul ettiği öz, tin, can kuşu. **BÖ 330, 358, 379, 390, 431, 434³ BD 39, 41, 452- Duygu. **BÖ 3783-** En önemli nokta, öz. **BD 22⁴, 134****

ruhi *sf.* Ruhsal. **BÖ 7**

Rum *a. Tar.* Doğu Roma imparatorluğu sınırları içinde yaşayan, Roma yurttaşı haklarına sahip olan halk. **BÖ 210³, 211**

rütbe *a. Ar.* Subay, astsubay ve polislerin sahip olduğu derece, mevki. **BÖ 222², 233, 335, 370, 380 BD 148**

rütbeli *sf.* Rütbesi olan. **BÖ 222, 371, 374 BD 148**

rüya *a. Ar.* Düş. **BD 59, 67, 68**

rüzgâr *a. Far.* Havanın yer değiştirmesiyle oluşan esinti, yel, bad. **BÖ 12, 13³, 16, 23, 101, 115, 170, 174, 177, 181, 231, 244, 291, 301, 330², 389, 402, 404, 405, 411, 425, 431 BD 22, 31, 58**

s, S

saat *a. Ar.* Vakit, zaman. **BÖ** 13

sabah *zf. Ar.* Sabahleyin. **BÖ** 209, 219, 240, 264, 272, 295, 302, 310, 316, 333, 338, 350, 387, 420 **BD** 16, 22, 23, 40², 41, 46, 47, 57², 62, 71, 87, 96, 136, 141, 150, 180

sabahleyin *zf.* Günün başlangıcı, günün ilk saatleri, sabah, sabah vakti, horoz vakti. **BÖ** 118, 123, 162

sabır *a. Ar.* Olacak veya gelece bir şeyi telaş göstermeden bekleme. **BD** 11, 170

sabırsızlanmak *nsz.* Sabırlı davranmamak, sabır göstermemek. **BÖ** 174

sabırsızlık *a.* Sabır göstermeme, sabırlı davranmama, sabırsız olma durumu. **BD** 166

saça. Baş derisini kaplayan kıllar. **BÖ** 8, 20, 36, 60, 77, 81, 171, 194, 374, 396, 409, 415, 422, 432 **BD** 54², 64, 69, 106, 187 **saçı başı ağarmak** Yaşlanmak. **BD** 79

saçma sapan *sf.* Abuk sabuk. **BD** 7

saçma *sf.* Akla uygun olmayan, absürt. **BÖ** 6, 353, 354 **BD** 161

saçmak *mec.* Yaymak, duygusunu hissettirmek. **BÖ** 246, 371, 372, 383, 395, 432, 434 **BD** 9, 50, 169, 206 *'Bu ordu Çin'e korku ve ölüm saçarak Çin duvarına dayandı.'*

sadak *a.* İçine ok konulan torba veya kutu biçiminde kılıf. **BÖ** 12³, 16, 27,

49, 50, 59, 71, 101, 104, 106², 109, 111, 115, 120, 121, 122, 169, 170, 175, 177, 196, 254, 266, 285, 287, 295, 322, 329, 395, 403⁵, 405, 410², 419, 429 **BD** 17, 18, 27², 44², 95, 108, 121, 141, 151, 161, 169, 174, 175, 176, 200, 203²

sadık Sadakatli. **BÖ** 144², 299 **BD** 9 **sadık kalmak** Birine, bir şeye bağlılığını sürdürmek, bağlı kalmak. **BÖ** 7, 238, 335 **BD** 9

saf-I *a. Ar.* Grup. **BÖ** 222

saf-II İyi niyetli, art niyetsiz. **BÖ** 396

safılık Kolayca aldatılabilme durumu. **BÖ** 362

sağ-I *a.* Bir taraftaki yön. **BÖ** 13, 26, 30², 34, 35, 36, 46³, 52, 64², 85, 92, 94, 117, 123, 130, 136, 152², 153³, 155, 160, 165, 166, 170, 183, 194, 198, 224², 225, 234, 241, 280², 303³, 325, 326, 343, 351, 365, 387, 405, 410, 422², 424², 425², 432 **BD** 28, 34², 42, 44, 50², 59, 65, 91, 92, 126, 132, 134, 173², 175, 181, 186, 202, 204, 207, 208, 211

sağ-II Yaşamakta olan. **BÖ** 23, 64, 66, 128, 276², 286, 296, 322, 326 **BD** 80, 85, 167⁵, 176 **sağ kalmak** Ömrünü devam ettirmek, yaşamını sürdürmek. **BÖ** 280, 424 **BD** 21, 44², 82, 117

→ **sağ ol**

sağ ol İyilik, yardım veya hoşça giden bir davranış karşısında 'çok yaşa, teşekkür ederim' anlamında söylenen

bir söz. **BÖ** 35, 107, 108, 182 **BD** 69, 83, 87

sağanak *a.* Birdenbire başlayan, genellikle kısa süren şiddetli yağmur. **BÖ** 405, 406, 420, 425 **BD** 109

sağır İşitme duyusundan yoksun, işitmeyen (kimse) **BÖ** 98

sağlam *sf.* Dayanıklı, kolay bozulmaz, yıkılmaz, stabil. **BÖ** 8, 56, 156, 159, 271, 276, 310, 319, 321², 421 **BD** 54, 124, 126, 208 2- Sakatlık ve hastalığı bulunmayan, sağlıklı, sıhhatli. **BÖ** 326², 327, 405, 4163- Güvenilir. **BÖ** 404

sağlamak 1-Elde etmek, sahip olmak. **BÖ** 256, 280, 310, 367² 2-Bir işin olması için gerekli durumu, şartları hazırlamak, temin etmek. **BÖ** 370, 406 **BD** 8, 71, 83, 147, 177

sağlamlaşmak *nsz.* Sağlam duruma gelmek. **BÖ** 121

sağlamlaştırmak Sağlam bir duruma getirmek, pekiştirmek. **BÖ** 56 **BD** 147

sağlık *a.* Bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği. **BÖ** 8, 183, 189, 190, 192, 239 **BD** 31, 39

sağrak Kadeh, bardak. **BÖ** 58, 432² 'Bir sağrak sücü daha içtikten sonra...'

sağrı *a. anat.* Memeli hayvanlarda bel ve kuyruk arasındaki dolgun ve yuvarlakça bölüm. **BD** 44

sahip 1- *a. Ar.* Herhangi bir şeyin üstünde mülkiyeti olan, onu yasaya

uygun bir biçimde dilediği gibi kullanabilen kimse, iye, malik. **BÖ** 137, 206, 228, 258², 265, 270, 271, 367, 367², 369³, 370³, 374 **BD** 44, 193, 2092- Herhangi bir niteliği olan kimse, ehil. **BD** 8 **sahip çıkmak** Kendinin olduğunu ileri sürmek. **BÖ** 264 **sahip olmak** Mülkiyetinde olmak, elinde bulundurmak. **BD** 22

sahipsiz *sf.* Kimsenin malı olmayan, iyesiz. **BD** 204, 209

sahne *a. Ar.* Tanık olunan, gözlenen olay. **BÖ** 348 **BD** 202 **sahneye çıkmak** Ortaya çıkmak, görünmek. **BÖ** 7

sahte *sf. Far.* Uydurma. **BD** 151²

sakal *a.* Yetişkin erkeklerde yanak ve alt çenede çıkan kılların tümü. **BÖ** 77, 117, 171, 198, 209, 212, 354, 422

sakallı *sf.* Sakalı olan. **BÖ** 62, 132 **BD** 79³

sakatlık *a.* Sakat olma durumu, malullük, maluliyet. **BD** 123

sakın 'Korkulacak bir durum olmasın' anlamında kullanılan bir söz. **BÖ** 31, 85, 121, 138, 181, 218², 259, 384 **BD** 26, 48, 60, 98, 104, 113, 194

sakinmek Olabileceği düşünülen kötülöklere karşı önlemler almak. **BÖ** 412

sakin *sf. Ar.* Durgun, dingin. **BÖ** 335, 385 **BD** 118

saklamak 1-Görünmesine engel olmak, ortalıkta bulundurmamak. **BÖ** 16, 397, 406 **BD** 5, 13, 196 2- Gizli

tutmak, duyurmamak. **BÖ** 50, 88, 213, 338, 350, 358 **BD** 13³, 21, 84, 143, 145³, 146², 169, 189, 1913-Elinde bulundurmak, tutmak. **BD** 55

saklanmak *nsz.* Kendini saklamak, gizlenmek. **BÖ** 70, 121, 246, 383² **BD** 78, 80, 101

saklayış *a.* Saklama işi. **BD** 84

saklı *sf.* Başkalarından gizlenen, gizli tutulan, hafi. **BÖ** 317 **BD** 47

salak *sf.* Giyinişinden, konuşma ve davranışından seviyesiz, dengesiz ve saf olduğu anlaşılan (kimse) **BÖ** 124², 125

Salçı Beğ *öz.a.* **BÖ** 42

saldırı *a.* Kötülük yapmak, yıpratmak amacıyla doğrudan doğruya silahlı veya silahsız bir eylemde bulunma, hücum, taarruz, tecavüz. **BÖ** 61 **saldırıya uğramak** Saldırı karşısında kalmak, tecavüze uğramak. **BÖ** 155 **BD** 21

saldırışa Saldırma işi. **BÖ** 35², 36³, 122, 128, 129, 151², 153², 201, 234², 254, 280, 302, 303, 307, 319, 382, 389, 397, 404, 411, 414, 420 **BD** 27², 48², 49², 52, 73, 91, 92², 99, 109, 123, 124, 133, 160, 168, 173², 201 **saldırışa geçmek** Hareket hâlinde olmak, hamle yapmak. 'Börü boyuna gerilemekteki sakatlığı kavrıyarak kalkanını yere attı ve hafiflemiş olduğu hâlde onun hamlesini çelerek saldırıya geçti.' **BD** 123, 198

saldırmak Bir kimseye veya bir şeye karşı saldırı yöneltmek, zarar verici bir

davranışta bulunmak, hücum etmek. **BÖ** 14, 34, 35, 36, 39, 68, 81, 82, 83², 91, 98, 110², 122⁴, 128², 129, 131, 151, 152, 154, 156, 158, 159², 161, 228², 234, 235, 239, 245, 254², 259, 273, 276, 278, 279, 280², 289, 301, 303, 304⁴, 307, 319², 320, 321³, 322, 325, 329, 346, 370, 380, 389, 403², 404, 407, 409, 411, 414², 415, 416, 417, 421, 427, 431 **BD** 6, 17², 28, 46, 48², 49⁴, 70, 73, 75, 91², 99, 113, 123², 130, 133, 141, 150, 170, 172, 176², 178, 184, 186, 195, 200

saldırtmak Saldırma işini yapmak. **BÖ** 199 **BD** 173

salık *a.* Tavsiye. **salık vermek** Tavsiye vermek. **BÖ** 59 **BD** 8, 160

salınış *a.* Salınma işi. **BÖ** 47

sallamak Düzenli bir biçimde ve hep aynı doğrultuda hareket ettirmek. **BÖ** 325, 422 **BD** 52, 62, 173², 176, 212

sallanmak Bir şey belli noktasından bir yere bağlı kalmak şartıyla, o noktanın iki tarafına aynı doğrultuda ve sürekli olarak gidip gelmek. **BÖ** 40, 49², 60, 324 **BD** 108

salmak 1-Yollamak göndermek. **BÖ** 22, 160, 195, 246, 262, 280, 308, 309, 316², 405, 424, 430 **BD** 22, 47, 56, 82, 84, 151, 156, 161, 169, 173, 200 2-Uğratmak. **BÖ** 395, 412, 420, 428

salıvermek Bırakmak, koyuvermek, serbest bırakmak. **BÖ** 48, 426

saman *a.* Ekinlerin harmanda dövülüp taneleri ayrıldıktan sonra kalan,

hayvanlara yedirilen ufulanmış sapları.
BÖ 418, 419²

samimi *sf.* *Ar.* İçten (duygu vb.) **BD**
184 **samimi olmak** İçli dışlı olmak.
BD 19

san Ün. **BÖ** 299, 317, 387 **BD** 30, 66

sancak *a.* Bayrak, liva. **BÖ** 280, 335
BD 11, 32, 33, 42, 45, 53², 56, 59, 60²,
64, 78, 193 **sancak kaldırmak**
Ayaklanmak, başkaldırmak. **BD** 33,
45², 46, 66 'Elbet günün birinde bir
tegin sancak kaldırarak, kendisinde o
sancağın gölgesinde koşacaktı.'

sancımak *nsz.* Sancı vermek, ağrımak.
BÖ 327, 329

Sançar *öz.a.* **BÖ** 17, 47, 48², 71⁶, 72⁶,
73⁷, 74⁴, 75², 85³, 86, 87⁵, 88⁸, 89⁶, 90,
92, 94¹¹, 95⁸, 96, 97, 98, 99, 100³,
108⁴, 110, 112, 113, 118⁴, 119⁷, 123,
132, 134³, 136⁵, 137⁷, 138, 139⁸, 142²,
143³, 144, 151², 152, 153², 156³, 166⁵,
188, 195², 199, 204, 205³, 206³, 207,
209³, 210², 212², 213, 231³, 232⁴, 269,
272³, 273⁹, 279, 280, 290, 291⁴, 292⁸,
293⁵, 325, 327², 328¹⁰, 329¹¹, 330⁴,
331, 380 **BD** 108

sançmak *esk.* Saplamak, batırmak.
BÖ 352, 382, 393, 431² **BD** 19²

sandık *a.* *Ar.* İçine çeşitli şeyler
konulan, tahtadan yapılmış, kapaklı ev
eşyası. **BÖ** 87

saniye *a.* *Ar.* Bir dakikanın altmışta
biri olan zaman birimi. **BÖ** 50

sanki *zf.* Farz edelim ki, güya. **BÖ** 8,
19, 24, 36, 47, 49, 50, 87², 110, 182,

224, 264, 272, 292, 324, 395, 411 **BD**
41, 48², 57, 76, 103, 113, 121, 126,
127, 132, 182, 193, 194, 209

sanmak *nsz.* Bir şeyin olma veya
olmama ihtimalini kabul etmek ile
birlikte, olabileceğine daha çok
inanmak, zannetmek, zanneylemek.
BÖ 29, 48, 53, 81, 82, 90, 93, 101,
106, 118, 122, 142², 145², 162, 163,
166, 176, 186, 195, 204, 216, 219,
221, 244², 267, 273, 288, 291, 295,
310, 311, 350, 354², 360, 361, 365²,
372², 374, 375², 411, 419, 427 **BD** 5,
35, 38, 47, 79, 92, 98, 100, 114, 124,
135, 142, 162, 178, 184, 188, 191, 206

sap *a.* Bir aracı tutmaya yarayan
bölüm. **BÖ** 130, 142, 235 **BD** 14²,
140²

sapa *Gidilen yol üzerinde olmayan,
sapılarak varılan. BD* 162, 176

sapır sapır *zf.* Güçlü ve sürekli bir
biçimde. **BÖ** 151, 304, 409

saplamak Hızla batırmak. **BÖ** 122²,
130, 156, 340, 410, 432 **BD** 122
saplanıp kalmak Bir konuda
yoğunlaşıp başka bir şeyle
ilgilenmemek. **BÖ** 7

saplanmak 1-Hızla batmak. **BÖ** 40,
47², 49, 101, 105², 106, 107, 122, 129,
142, 155, 158, 165, 235, 305, 330,
409³, 410, 415, 417, 421, 431² **BD** 27²,
105², 121, 161, 176², 177², 184²

saplı *zf.* Saplanmış olarak. **BÖ** 166,
325, 326

sapmak Yön değiştirmek. **BD** 186

sararmak Korku, üzüntü, coşku vb. sebeplerle yüzün rengi solmak. **BÖ** 20, 95, 132, 146, 236, 312 **BD** 159 **sararıp solmak** Sağlığı bozulmak. **BÖ** 333

saray *a. Far.* Hükümdarların veya devlet başkanlarının oturduğu büyük yapı. **BÖ** 83, 246, 249, 261, 265³, 266², 267², 347², 370, 391², 397², 403², 405, 406², 407⁶, 409, 411, 412, 414, 415, 417², 420², 424⁴, 426, 428, 433², 434² **BD** 5², 6³, 7, 9², 12, 16, 79, 130, 147³, 167

sarf etmek (doğ.) sarfetmek Tüketmek, harcamak. **BÖ** 325 **BD** 125

sarı *a.* Yeşil ile turuncu arasında bir renk, limon kabuğu rengi. **BÖ** 26, 81, 272, 273

sarılmak 1-Kollarını dolamak, kucaklamak. **BÖ** 15³, 100², 110, 266, 295, 394, 397²- Bir şeyin üzerine bir veya birkaç kez dolanmak. **BÖ** 65, 129, 156, 325 **BD** 33², 1623- Hemen yapmaya koyulmak, girişmek. **BÖ** 80, 158, 417 **BD** 12, 52, 664- Birileri tarafından çevrenmek, etrafında bir çok kişinin olması. **BÖ** 152, 154, 160 **BD** 201 '*...on Türk'ün birçok Çinli tarafından sarıldığını, sağdan soldan birçok Çinlilerin koşarak yardıma geldiğini görünce fedailerinin baskını tutturamadıklarını anladı.*'

sarınmak Kendi üstüne sarmak. **BÖ** 315

sarkıtmak Bir şeyin sarkmasını sağlamak. **BÖ** 48

sarkmak 1-Aşağıya doğru uzamak veya uzanmak. **BÖ** 15, 4322- Yolunu uzatmak, uğramak. **BÖ** 318

sarmak 1-Kuşatmak, çevirmek, ihata etmek. **BÖ** 53, 147, 303, 319³, 412, 434² **BD** 1942- Bir şeyi başka bir şeyin içine koyup onunla kaplamak. **BÖ** 257, 292, 434

sarmaş dolaş *zf.* Birbirine sarılıp kucaklaşmış durumda. **BÖ** 155 **sarmaş dolaş olmak** Birine sarılıp kucaklaşmak. **BÖ** 93, 110, 431 **BD** 126

sarp Güç, zor. **BÖ** 56, 169 **BD** 186

sarsak *sf.* Yaşlılık, hastalık vb. sebeplerle güçsüz kalarak vücudu titrer gibi sarsılan (kimse) **BD** 176

sarsılmak 1-Beklenmedik bir olaydan çok etkilenmek. **BÖ** 74, 101, 122, 154, 311, 336 **BD** 75, 91, 145, 1562- Güçsüz durumda kalmak. **BÖ** 158, 416, 424

sarsılmaz Değişmez. **BD** 112 '*Kağan kızı, karşısındaki üç Gök Türk'ünde Ötüken'e dönmek için olan kesin ve sarsılmaz kararlarını yüzlerinden anlamıştı.*'

sarsıntı *a.* Sarsılma işi, birden sallanma. **BD** 101

sarsıntısız *a.* Sarsıntısı olmayan, sarsılmayan. **BÖ** 137 **BD** 197

sarsmak 1-Birdenbire ve güçle kıvıldatmak, sallamak, oynatmak, titretmek. **BÖ** 151, 247, 294, 434 **BD**

7, 206² 2- Zarar verecek yolda etkilemek. **BÖ** 278² **BD** 77, 90, 182

sart *a.* Tüccar. 'Bunlar *sart* kişilerdir. Buraya da alışveriş için gelmişlerdir.' **BÖ** 117, 119, 120, 121

satılık *sf.* Satışa çıkarılmış olan. **BÖ** 256, 257, 259

satılmak *nsz.* Satma işi yapılmak. **BÖ** 256

satır *a.* *Ar.* Bir sayfa üzerinde yan yana gelen sözcüklerden oluşan ve alt alta sıralanmış her bir dizi. **BÖ** 431

satmak 1-Bir değeri karşılığı malı alıcıya vermek. **BÖ** 60, 71, 81, 97³, 109, 117, 134, 251, 256, 257³, 259, 260², 261, 282, 285, 341, 3852-Kadının belli bir ücretle kendi bedenini kullandırması. 'Çin kadınları da kendilerini boya ile, kanış ile sürüp Türk erlerine satıyorlar.' **BÖ** 813-Bir çıkar karşılığında bir şeyi feda etmek, gözden çıkarmak. **BÖ** 145

savaş *a.* *ask.* Devletlerin diplomatik ilişkileri keserek giriştikleri silahla müdahale, cenk, harp. **BÖ** 6, 8, 9, 10, 25², 33³, 34, 36, 37³, 41, 45², 65, 68, 69, 70², 71, 72², 78, 80, 81, 99, 124², 125, 129, 136², 150, 152, 154, 155, 160², 161³, 162³, 175⁴, 176³, 186, 194², 199, 201, 234², 239, 240, 247, 249, 254², 259, 260, 271, 276, 278, 279³, 281, 282, 292, 300, 303³, 304, 305, 306, 307², 308⁴, 310, 312, 313², 316², 318², 319³, 324³, 325, 328, 333, 336², 339, 371, 378, 380, 382, 384, 391, 393, 395², 404, 407, 408³, 409², 410⁶, 411, 414, 417, 418, 420³, 422,

424, 426, 428, 431 **BD** 11, 18², 19², 35, 46, 54, 55², 56, 57², 60, 66, 67⁵, 68, 72⁵, 73³, 74⁴, 80, 82, 84², 85², 92², 95, 100, 101, 102, 103, 107², 112², 113⁴, 118, 123, 138, 144², 145, 173², 174, 176, 180², 185, 193, 197², 198², 199², 200, 201, 202, 205 **savaş açmak** Bir veya daha fazla devlete karşı savaş durumuna geçmek. **BD** 160, 199

savaşçı İyi veya çok savaşan, savaşkan, cengaver. **BÖ** 59, 136, 154, 266, 417, 420 **BD** 60, 75², 78, 91, 98, 102, 104, 109, 124, 140, 166

savaşmak 1-Çaba sarf etmek. **BÖ** 14, 272- Bir şeyi ortadan kaldırmak, yok etmek amacıyla mücadeleye girişmek. **BÖ** 36, 40, 82, 176, 211², 234, 243, 248, 249, 311, 317, 320, 375², 408, 411, 412, 420, 429 **BD** 56, 66, 72, 127, 164, 180, 197², 201

savruk Düzensiz, dağınık. **BÖ** 365

savrulmak Savurma işi yapılmak. **BÖ** 155 **BD** 73

savunma Bir kişiyi, bir düşünceyi doğru, haklı göstermeyi amaçlayan yazı veya konuşma, savunu, müdafaaname. **BÖ** 363

savurmak 1- *nsz.* Yalan, küfür vb. söylemek. **BÖ** 6, 267², 406 2- *nsz.* Şiddetle döndürerek sallamak, kaldırarak vurmak. **BÖ** 35, 42, 128, 129², 130, 152, 158, 234, 244, 259, 260², 271, 280², 321, 354, 382, 404, 409², 414, 419, 430 **BD** 48, 52, 92, 113, 126, 175, 177, 2013-Rüzgar şiddetle eserek bir şeyi altüst etmek, havaya kaldırmak, dağıtmak. **BÖ** 142

savuruş *a.* Savurma işi. **BÖ** 409 **BD** 100

savuşturmak Geçıştirmek, atlatmak. **BÖ** 338

saydırmak Sayma işini yaptırmak, sayısını buldurmak, sayı belirterek sonuç almak. **BÖ** 310

sayesinde *e.* Aracılığıyla, yardımıyla. **BÖ** 6, 375 **BD** 9, 67, 194

saygı *a.* Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan, sevgi duygusu, hürmet, ihtiram. **BÖ** 48, 182, 210, 235, 237, 267, 275, 405 **BD** 8, 20, 60, 85, 133, 155, 157, 158, 159, 209 **saygı göstermek** Saymak, değer vermek. **BÖ** 258, 265, 312, 334, 336 **BD** 28, 32

saygılı *sf.* Saygısı olan, saygı gösteren, hürmetli, hürmetkâr. **BÖ** 51, 315 **BD** 62, 99

saygısızlık *a.* Saygısızca davranış, hürmetsizlik. **BÖ** 49, 347 **saygısızlık etmek** Saygısızca davranışta bulunmak veya söz sarf etmek. **BD** 74

sayı *a. mat.* Sayma, ölçme, tartma vb. işlerin sonunda bulunan birimlerin kaç olduğunu bildiren söz, adet. **BÖ** 46, 48², 80, 202, 209, 210, 252, 253, 301², 315, 394, 407 **BD** 65, 149, 166

sayıklamak Uykuda veya bir hastalığın verdiği dalgınlık sırasında anlamsız, tutarsız, sözler söylemek. **BÖ** 236

sayılı Az görülen, önemli, mahdut. **BÖ** 42, 46, 222

sayılmak *nsz.* Sayma işine konu olmak, addedilmek. **BÖ** 10, 26, 2522- Sözü geçmek, hatırı olmak, sözü dinlenmek(kimse). **BÖ** 209 'Barman Beğ, Tüng Yabgu Kağan'ın eniştesi olduğu için Batıda sözü geçen, sayılan bir bahadırdı.' 3-Kabul edilmek. 'Ben bundan çok önce ölmüş sayılabıldım.' **BD** 11, 15

sayısız *sf.* Sayılmayacak kadar çok, pek çok, sayımsız. **BD** 35, 78

sayış Sayma işi. **BÖ** 72

saymak 1-Varsaymak, tutmak, farz etmek. **BÖ** 8, 69, 316, 402 **BD** 22, 99, 104, 113, 1142- Bir şeyin kaç tane olduğunu anlamak için bunları birer birer elden veya gözden geçirmek, sayısını bulmak. **BÖ** 17, 19, 91, 119, 136, 189, 214, 252⁴, 373, 381, 421 **BD** 59, 71, 96, 102, 125, 131, 137, 170, 1743-Önemsemek. **BÖ** 166 **BD** 84- Herhangi bir şey, yerine koymak veya herhangi bir şey gözüyle bakmak, addetmek **BD** 147. **sayıp dökmek** Ne var ne yok hepsini söylemek. **BD** 7

sayrı *sf. esk.* Hasta. **BÖ** 26², 45², 56, 141, 284, 293, 311, 333, 360, 366²**sayrı etmek** Hasta olmasına sebep olmak. '...Çin beği Şen-king'i bayağı sayrı etmişti.' **BÖ** 56, 59, 64, 326, 407 **BD** 19, 79, 141, 160

sayrılık *a.* Hastalık. **BÖ** 296, 360³, 361

saz *a. müz. Far.* Türk halk müziğinde kullanılan, gövdesi ağaçtan oyularak

yapılmış, telli, uzun saplı çalgı, bağlama. **BÖ** 266

sebeb *a.* Bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey. **BÖ** 5, 7, 8, 11, 22³, 30, 63, 82, 100, 127, 141, 279, 294, 313, 315, 362², 382 **BD** 16, 85², 87², 133, 136, 154², 157, 160, 179², 180, 183, 196, 197 **sebeb olmak** Neden olmak, yol açmak. **BÖ** 8, 11, 47, 50, 100², 127, 140, 230 **BD** 32

sebepsiz *sf.* Sebebi olmayan, nedensiz. **BÖ** 233

seçilmek *nsz.* Seçme işine konu olmak. **BÖ** 29, 249, 303

seçme *sf.* Seçkin, seçilmiş. **BÖ** 151, 201, 246², 389 **BD** 47

seçmek 1- *mec.* Görünür hâle getirmek. ‘Gökte ay bu donanma gecesinin parlaklığını bile geride bırakacak kadar olgun ışılıyor, ortalığı gün ortasında olduğu gibi apaydın seçilecek bir hâle getiriyordu. **BÖ** 5, 46, 125, 218, 294, 402 **BD** 27, 92, 114, 119, 207, 2092- Birine oy vererek bir göreve getirmek. **BÖ** 29, 31, 3883- Benzerleri arasında hoş a gideni seçip almak ve yararlanmak için ayırmak. **BÖ** 32, 35, 147, 150, 151, 177, 183, 186, 196 **BD** 17, 63, 154, 160

sedd *a.* *Ar.* Bulunulan yerden daha yüksekte kalan düzlük. **BÖ** 5

sedir *a.* *Ar.* Aralıksız, üstü minderli ve yastıklı olabilen, oturmaya veya yatmaya yarayan ev eşyası, divan. **BÖ** 257

sefalet *a.* *Ar.* Yoksulluk, yoksulluk sıkıntısı. **BD** 59

sefer 1- *a.* *Ar.* Kez, defa. **BÖ** 7, 32, 35, 48², 122, 123, 142, 156², 158, 163, 170, 203, 204, 220, 234, 243, 270, 329, 358³, 408, 419, 424 **BD** 20, 24, 83, 166, 186, 2102- *ask.* Genellikle ülke dışına yapılan askerî hareket, savaşa gitme, savaş. **BD** 77, 81, 147

sefil *sf.* *Ar.* Sefalet çeken, yoksul. **BD** 55

seğirtmek *nsz.* Sıçrayarak yakın bir yere koşmak. **BÖ** 94, 123, 132, 152, 242, 259² **BD** 83, 148, 202, 211

sekiz *sf.* Yediden bir artık. **BÖ** 26, 29, 42², 54, 118, 152, 159, 203, 224, 227, 311, 321, 324, 327, 339, 344, 370³, 378, 379, 382², 392, 394, 429 **BD** 5, 19, 22, 44, 48, 52, 54, 72, 77², 83, 137

seksen *a.* Yetmiş dokuzdan sonra gelen sayı. **BÖ** 20, 22 **BD** 102, 108, 120, 130, 134, 156

seksenlik Seksen yaşında olan. **BÖ** 175 **BD** 106, 110

sel *a.* *Ar.* Sürekli yağan yağmurdan veya eriyen kardan oluşan, geçtiği yerlere zarar veren taşkın su, su taşkını. **BÖ** 231, 424

selam *a.* *Ar.* Bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine söz ve işaretle bir nezaket gösterisi yapma, esenlenme, merhaba. **BÖ** 64², 198 **BD** 87, 88, 94, 178 **selam vermek** Selamlamak. **BÖ** 72, 139 **selam**

durmak Bir büyüğe, bir üste veya saygı duyulan bir şeye ayakta selam vermek. **BD** 213

selamlamak (doğ.) selâmlamak Bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine sözle veya işaretle bir nezaket gösterisi yapmak, selam vermek, esenlemek. **BÖ** 11², 19, 27, 28, 40², 41, 42, 43², 50², 64, 65³, 88, 102, 125, 130, 131², 144, 171, 182, 183, 184², 188, 193, 196, 198, 227, 243, 258, 276, 318, 334, 336², 397, 398 **BD** 28, 41, 45, 74, 83, 84, 96, 99, 157², 212, 213

selamlanmak *nsz.* Selamlama işi yapılmak. **BÖ** 66

Selçik *a.öz.* **BÖ** 318, 320³, 321⁶, 322⁴

Selenge *öz.a.* **BÖ** 42, 169³, 176, 179², 243², 244

semiz *sf.* Şişman. **BD** 65

sen *a.* Teklik ikinci kişiyi gösteren söz. **BÖ** 6³, 7, 15², 19, 25², 28³, 29, 31², 32⁴, 33², 35, 39³, 41², 45³, 51⁴, 52, 55³, 58², 59, 61, 62, 65⁵, 66⁴, 67², 68, 69, 70², 73³, 74⁵, 75², 80, 85, 86³, 87³, 88⁴, 89², 90³, 92, 93³, 94³, 95², 96, 97², 98, 100⁴, 102, 105, 106, 108, 109², 112, 113, 117, 119, 120⁴, 124², 125², 126⁴, 127, 128², 130², 131⁴, 138³, 139², 140, 141, 142, 143³, 144, 146³, 147⁴, 151, 152, 165², 167, 171³, 172, 174, 177², 180², 182, 183², 185, 186, 187, 189², 190, 191³, 192, 196⁴, 197, 200⁴, 202, 210, 211, 212, 218², 219², 221², 227, 228, 232, 233², 234, 236, 238³, 240⁴, 242², 243⁴, 244⁴, 251³, 252⁵, 253⁵,

254², 255, 257³, 258, 259, 260, 262³, 263², 267², 268, 270², 272, 274², 275³, 276, 278², 287, 288², 289², 292, 295, 299, 300², 309, 311, 315, 317³, 318, 320, 322, 329, 334², 335², 336³, 337, 338, 340, 341⁴, 342, 343⁴, 344², 346², 347, 352, 353⁴, 354⁷, 358, 359², 360, 362², 363, 366³, 373, 374², 376³, 379, 380, 386, 388⁵, 390⁴, 392, 394, 395², 396, 402, 406, 415, 416⁴, 425 **BD** 11⁵, 12⁸, 13⁷, 14, 15⁵, 18, 21, 26², 27², 29³, 31, 36, 38², 39³, 40², 41², 43⁸, 49, 52⁴, 55³, 56, 62², 63, 64, 65⁴, 66⁵, 70³, 74³, 75³, 76, 78, 80², 81, 83, 84², 86⁴, 87⁵, 88⁴, 90², 91, 93³, 95⁴, 96, 98², 99², 101, 103, 104⁴, 112, 118², 121, 131⁶, 132, 134, 137, 138, 142³, 144⁴, 145, 150, 158², 159, 164², 168, 170³, 181, 183, 184, 185, 194, 198, 202², 203, 205, 211

sendelemek *nsz.* Dengesi bozularak düşecek gibi olmak, adımlarını şaşırarak. **BÖ** 101, 146, 155, 235², 293², 327, 329³, 405, 422 **BD** 100, 202, 205

serbest *sf.* *Far.* Hiçbir şarta bağlı olmayan, istediği gibi davranabilen, erkin. **serbest bırakmak** Başı boş bırakmak, başında beklememek. **BÖ** 256 'Üçoğul atlarıyla koyunlarını bir arada serbest bırakıp önlerine biraz kuru ot verdikten sonra kendisi at üzerinde yemeğini yemeğe başladı.'

serilmek Bir yere uzanıp yatmak. **BÖ** 162, 235, 269, 346, 424

serin *sf.* Az soğuk, ılık ile soğuk arası. **BÖ** 23, 231, 301, 330 **BD** 22, 31

serinletmek Serin duruma getirmek, serinlik vermek. **BD** 24, 148

serinlik *a.* Serin olma durumu. **BÖ** 111, 397 **BD** 18, 33²

sermek Kurutmak için asmak. **sere serpe** *zf. mec.* Serbest, rahat bir biçimde, çekinmeden. **BÖ** 235

serpilmek *nsz.* Serpme işine konu olmak. **BÖ** 431 **BD** 212

serpmek 1- Bir şeyi dağılacak biçimde dökmek, saçmak. **BÖ** 102, 324, 382 **BD** 1492- Vermek, saçmak. **BD** 169

sersemlemek *nsz.* Sersem duruma gelmek. **BÖ** 74 **BD** 186

sersemletmek Sersemlemesine sebep olmak. **BD** 123

sersemlik *a.* Sersem olma durumu. **BD** 21

serseri *sf. Far.* Belli bir işi veya yeri olmayan, başıboş (kimse), hayta. **BÖ** 337

sert 1- *sf.* Ciddi, tok. ‘*Sert bir ses cevap verdi.*’ **BÖ** 8, 13, 14, 29, 31, 34, 67, 69, 73², 84, 118, 220, 263, 271, 274, 276, 286, 288, 290, 299, 308, 309, 311, 314, 317, 351, 357, 358, 397, 415, 429 **BD** 24, 104, 111, 1722- Güçlü, kuvvetli. **BÖ** 14, 23, 36, 50, 56, 66, 87, 163, 178, 180, 195, 196, 206², 224, 234, 235², 244, 274, 279, 302, 304, 318, 329, 347, 348, 367, 389, 402, 414, 420, 425², 430² **BD** 10, 28, 48, 50, 73, 84, 85, 118, 120, 123, 125, 126, 127², 128, 203, 206, 2083- Gönül kırıncı, katı, ters. **BÖ** 91, 112,

220, 229, 258, 267, 278, 334, 342 **BD** 26, 149, 1864- Sarsıcı niteliği olan, çarpıcı, keskin, hafif karşıtı. **BÖ** 129, 152, 154, 269², 289, 367, 420 **BD** 47, 48, 155, 200

→ *sert sert*

sert sert Ciddi bir şekilde. **BÖ** 220 ‘*Almıla bu soruya cevap vermeyerek sert sert baktı.*’

sertleşmek 1- *nsz.* Sert bir durum almak, katılaşmak. **BÖ** 34, 144, 204, 274, 405, 410 **BD** 302- Bir kimsenin davranış ve sözleri sert, kırıncı olmak. **BÖ** 243, 301 **BD** 27

sertleştirmek Sert bir duruma gelmek, sertleşmesini sağlamak. **BÖ** 132

sertlik 1- *a.* Sert, katı olma durumu. **BÖ** 85, 146, 154, 223², 389, 4112- *mec.* Şiddetli olma. **BÖ** 371, 397 **BD** 73, 100, 126, 174, 200, 201, 204 ‘*Güreş büyük bir sertlikle başladı, kızıştı, kırıncı bir durum aldı.*’

servet *a. Ar.* Varlık, zenginlik, mal mülk. **BÖ** 69, 186, 195

ses *a.* kulağın duyabildiği titreşim. **BÖ** 5, 8, 10, 13, 14, 15², 16, 18, 19, 22, 23, 24⁷, 25³, 26, 32², 41, 45, 46², 47, 59, 69, 84, 85², 86, 87, 89, 101², 112, 116, 130, 132², 142², 162², 165², 167, 170, 172, 174, 177, 180, 183, 184, 186, 188, 190, 196, 201, 211, 215, 228, 231, 233, 236, 237, 247², 252, 258², 263, 272, 274², 276², 278, 280, 286², 287, 288, 289, 292, 299, 301, 304³, 305, 308, 309², 311, 314, 315, 317, 318, 319, 328, 329², 330, 336², 337², 338, 344⁴, 351, 361², 364, 365, 367,

379, 381, 388, 392, 394, 395, 396, 397, 401, 402³, 405, 407³, 408³, 409³, 414², 415, 418, 424, 426³, 427, 429², 430 **BD** 10, 11, 12, 13, 14, 15³, 21, 24, 26, 27², 29⁵, 30³, 31, 35, 38, 39³, 41, 45, 49³, 50³, 56², 57³, 60, 62, 63, 66, 67², 68², 69, 71, 73², 74³, 75, 78², 84, 98², 100, 103, 106², 108⁴, 112, 114², 121², 123, 126, 127², 135, 139², 141², 142², 144, 145, 155, 157, 161, 163, 169², 172, 178, 180, 182², 183, 185, 188, 190, 192, 203, 206, 207², 208, 209, 211, 212³, 213 **sesini çıkarmamak** Bir şeyi hoş görerek karşı çıkmamak, itiraz etmemek. **BÖ** 47, 62, 81, 88, 112, 210, 235, 347² **BD** 101, 200 **sesini yükseltmek** Gür bir şekilde bağırarak. **BÖ** 48, 69, 258, 336 *'Davulun bir iki gümleyişinden sonra yükselen ulağın sesi atışların devam edileceğini bildirdi.'* **ses etmek** Seslenmek. **BÖ** 85, 132, 142, 272, 313, 404 **sesi titremek** Heyecandan veya korkudan sesin olduğundan farklı çıkması. *'Yargucuların cevap bekliyen korkunç bakışları karşısında sesi titreyerek.'* **BÖ** 90, 348, 381 **BD** 205 **sesini kesmek** Söylemekteyken susmak. **BÖ** 171 **sesi çıkmamak** Bir şey söylemeyerek susmak. **BÖ** 320, 371 **ses vermek** Herhangi bir ses çıkarmak. **BÖ** 428

seslendirme *a.* Sestlendirmek işi. **BÖ** 287

seslenmek Bir şey söylemek için sesini çıkarmak veya cevap vermek. **BÖ** 16, 62, 101, 106, 129², 142, 197², 235, 366, 396, 398 **BD** 24, 41, 52, 59, 109, 162, 203

sessiz 1-Ses gürültü çıkarmadan yapılan. **BÖ** 8, 20, 71, 121, 169, 170, 171, 234, 247, 302, 397, 404³ **BD** 10, 71, 187, 190, 197 2- *sf.* Az konuşan, suskun. **BÖ** 5² **BD** 133

→ **sessiz sessiz**

sessiz sessiz *zf.* Sessiz bir şekilde. **BÖ** 396 *'Yamtar'ın görmediği Sungur da elleri açık yakartıyorlar ve sessiz sessiz ağlıyorlardı.'*

sessizce *zf.* Sessiz bir biçimde, sessiz olarak. **BÖ** 7, 196, 394, 398 **BD** 10, 74, 76, 150

sessizleşmek *nsz.* Sessiz duruma gelmek, sessiz olmak. **BÖ** 47

sessizlik *a.* Ortalıkta gürültü olmama durumu, sükut. **BÖ** 19, 32, 48, 50, 51², 78, 80, 199, 215, 222, 237, 249, 283, 287, 308, 309, 316, 317, 330, 350, 365², 381², 384, 387, 390 **BD** 63, 78, 99, 124, 138², 154, 157, 196 **sessizliğe gömülmek** Sessiz duruma gelmek. **BD** 16

sevda *a.Ar.* Aşırı ve güçlü tutku, istek. **BD** 176

sevdirmek Sevmesini sağlamak. **BÖ** 335

sevgi *a.* İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu. **BÖ** 217, 264 **BD** 35³, 36, 77, 103, 133, 181², 182³, 183, 184, 191, 207, 208, 209

sevgili *a.* Sevilen, âşık olunan kimse, yavuklu, dost, yâr, canan. **BÖ** 265,

267², 406 **BD** 30, 32, 112, 135, 203, 207, 209², 210

sevilmek *nsz.* Sevgi duyulmak, sevgi beslenilmek. **BÖ** 217 **BD** 9

sevimli *sf.* Hoşa gitme özelliği olan, hoşa giden, cana yakın, şirin, sempatik. **BÖ** 58, 193

sevimplileşmek *nsz.* Sevimli duruma gelmek. **BÖ** 351

sevinç *a.* İstenen veya hoşa giden bir şeyin olmasıyla duyulan coşku. **BÖ** 50², 74, 109, 123, 158, 163, 189, 195, 266, 347, 354, 372, 374³, 391, 396, 415, 419 **BD** 15, 30, 39, 41, 53, 55, 57², 58, 63, 68³, 78, 79, 80, 85, 86, 92², 96, 148, 149, 179³, 180, 190

→ **sevinç dalgası**

sevinç dalgası Sevinilecek bir şey yaşamak. 'Urungu'nun içinden bir **sevinç dalgası** geçti' **BD** 78

sevinçli *sf.* Sevinci olan ve sevinç veren. **BÖ** 41, 50, 183, 257, 265, 373, 386 **BD** 56, 59, 67, 68, 85, 100, 191

sevindirmek Sevinmesine yol açmak, sevinmesini sağlamak. **BÖ** 73, 350, 396, 424 **BD** 199

sevinmek *nsz.* Sevinç duymak. **BÖ** 25, 28², 29, 33, 63, 66, 72, 74, 104, 109, 115, 209, 225, 232, 260, 338, 361³, 364, 372², 424 **BD** 12, 18, 23, 39, 63, 85, 143, 145, 157, 179, 192, 193

seviş *a.* Sevme işi. **BD** 109

sevmek 1-Sevgi ve bağlılık duymak. **BÖ** 56, 71, 74, 112, 125, 198, 211,

217, 223, 235, 236, 244, 267, 275, 279, 335², 371, 395², 396 **BD** 16, 17, 18, 19, 20, 31, 67², 76, 95, 103, 104, 108, 109, 136, 137, 145, 166, 183, 191, 193, 206, 207, 2082- Çok hoşlanmak. **BD** 5, 103

seyir *a.* *Ar.* Eğlenmek için bakma, hoşlanarak bakma, temaşa. **BÖ** 40, 41, 370

seyirci *a.* Bir olayı gören, izleyen kimse, izleyici. **BÖ** 36, 37, 40, 46, 259, 367², 368, 369⁴, 371, 372 **BD** 121², 124, 126, 127

seyis *a.* *Ar.* At bakıcısı. **BÖ** 391, 417³, 418³, 421

seyrek *sf.* Benzerleri ya da parçaları arasında çok aralık bulunan, aralıklı, sık karşıtı. **BÖ** 169

seyretmek *nsz.* Bir şeyin durumunu, oluşumunu gözlemek, bakmak. **BÖ** 5, 6³, 12, 37², 41, 48, 49, 108, 122, 126, 129, 149, 201, 204, 229, 234, 235, 260, 283, 288, 303, 371, 431 **BD** 50, 72, 99

sezgi *a.* Sezme yeteneği, feraset. **BÖ** 312, 351

sezilmek *nsz.* Bir şey, bir durum, anlaşılmak, hissedilmek. **BÖ** 5 **BD** 104

sezinlemek Sezer gibi olmak, sezmek. **BÖ** 302 **BD** 92, 180, 197

sezmek Açık bir kanıt olmaksızın, olmuş veya olacak bir şeyi anlamak, kestirmek, hissetmek. **BÖ** 24, 27, 37, 110, 140, 155, 162, 188, 200, 296,

300, 317, 321, 331, 335, 350, 351³, 360, 391, 392², 395, 415, 421 **BD** 5, 40, 48, 68², 72, 74, 102, 103, 104, 130, 137, 158, 168², 209

sıcak *sf.* Yakmayacak derecede ısı olan, yakmayacak kadar ısı veren, soğuk karşıtı. **BÖ** 291², 293, 420 **BD** 133, 210

sıcaklık Bir araçla veya cihazla ölçülebilen ısı derecesi, suhnet. **BÖ** 12, 179 **BD** 42, 57

sıçan *a.hay.b.* Sıçangillerden, fareden iri, zararlı birçok türü bulunan kemirgen, memeli hayvan. **BD** 21, 47

sıçramak Ayaklarla, birdenbire ve kuvvetle hızla yukarıya veya ileriye atılmak. **BÖ** 13, 19, 28, 34, 51, 58, 105, 107, 108, 126, 129, 149, 172, 205, 228, 235, 285, 429 **BD** 15, 44, 45, 47, 105, 120, 125, 155, 181

sıçratmak Sıçratma işini yaptırmak. **BÖ** 225, 405

sıçrayış *a.* Sıçrama işi. **BÖ** 195, 225, 228 **BD** 88, 162

sığın *a.hay.b.* Alageyik. **BÖ** 104, 112, 113 **BD** 94

sığınak *a.* Yağmur, güneş yada çeşitli tehlikelerden korunmak için sığınılacak yer, melce. **BÖ** 59, 397

sığınmak Tehlikelerden kaçarak güvenli bir yere çekilmek. **BÖ** 13, 14, 246, 383, 397 **BD** 55

sığıntı *a.* Bulunduğu yerde kalması istenmeyen, varlığı gereksiz görülen kimse. **BÖ** 131

sığır *a.hay.b.* Geviş getirenlerden, boynuzlu büyükbaş evcil hayvanların genel adı. **BÖ** 256, 285, 289 **BD** 78, 100, 102, 131, 137

sığmak Uygun olmak. **BÖ** 373

sık *sf.* Benzerleri veya parçaları arasında çok az aralık bulunan, seyrek karşıtı. **BÖ** 121⁴ **BD** 162

→ **sık sık**

sık sık *zf.* Arası çok geçmeden, az aralıklarla, sık olarak, sıkça. **BÖ** 350, 384² **BD** 40, 109, 166, 192

sıkı 1- *zf.* Sıkıca, iyice. **BÖ** 14, 15⁴, 206², 207⁴, 2232- Zorlu, güçlü ve etkili. **BÖ** 48, 204, 206 **BD** 423- Yoğun. **BÖ** 237 **BD** 5 sıkı tutmak Sürekli olarak denetlemek, kontrol altında bulundurmak. **BÖ** 321, 412

→ **sıkı sıkıya**

sıkı sıkıya *zf.* Çok sıkı olarak, sımsıkı. **BÖ** 428

sımsıkı *zf.* Çok sıkı olarak, sıkı bir biçimde. **BÖ** 280, 432

sıkıca *zf.* Sıkı bir biçimde. **BÖ** 15 **BD** 177, 210

sıkılık *a.* Sıkı olma durumu. **BD** 126

sıkılmak 1-Can sıkıntısı duymak. **BÖ** 10, 11, 12², 61, 71, 361, 363 **BD** 5, 23, 72, 182, 1972-Utanıp çekinmek. **BÖ** 61 **BD** 34

sıkıntı *a.* Ruhsal yorgunluk, cefa, eziyet. **BÖ** 9, 30, 98, 177, 296, 312² **BD** 16, 57, 67, 77², 186 sıkıntı gidermek Sıkıntının geçmesini

sağlamak, bunun için çabalamak. 'Genişlemek, sıkıntısını gidermek istedi.' BÖ 12 sıkıntı çekmek Zorluk ve yoksulluk içinde yaşamak. BÖ 181, 186, 214, 251, 282 BD 15 sıkıntı vermek Tedirgin etmek, bunaltmak. BÖ 257

sıkıntılı *sf.* Sıkıntısı olan. BÖ 10, 12 BD 16², 40, 195

sıkışık *sf.* Sıkışmış durumda olan. BÖ 152, 303

sıkışmak Dar bir yere zorla sığmak veya sığdırılmak. BÖ 319

sıkıştırmak Zorlamak. BÖ 406

sıklaşmak *nsz.* Sık duruma gelmek veya sıkça ortaya çıkmak, sık görülmek. BÖ 14, 121, 179, 230

sıkmak 1-Çevresine sınırlar veya bir şeye sararak çepeçevre basınç altına almak. BÖ 50, 156, 158, 347, 414, 422², 431 BD 208 2- Sıkıntı vermek. BÖ 262 BD 190

sınama *a.* Sınamak işi, deneme, tecrübe. BÖ 48, 115

sınanmak *nsz.* Sınama işine konu olmak. BÖ 201 BD 19, 118

sınır *a. Rum.* İki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, hudut. BÖ 69, 150, 159, 256⁴, 282², 283², 285² BD 8, 42, 83, 179

sır *a. Ar.* Varlığı veya bazı yönleri açığa vurulmak istenmeyen, gizli kalan, gizli tutulan şey. BÖ 174 BD 63, 191

Sır Yabgu Kağan *öz.a.* BD 117

sıra 1- *a.* Tahtadan oturak. BÖ 5² 2- Bir şeye ayrılan, uygun görülen veya rastlayan zaman. BÖ 8, 10, 12, 27, 35, 43, 45, 46, 49, 61, 62, 72², 73, 94, 96, 101, 104, 110, 111, 116, 121, 125, 132, 152, 154, 171, 175, 181, 188, 194, 205, 224, 231, 237, 243, 249, 280, 292, 300, 303, 304, 317, 329, 371, 383², 391, 404, 405³, 408, 411, 412, 424, 425, 426, 428 BD 8, 14, 16, 34, 40, 45, 48², 49, 90, 91, 100, 102, 109, 114, 119, 120, 125, 140, 143, 151², 160, 162, 169, 171, 172, 173, 175, 188, 200, 201, 2053-Bu biçimdeki topluluğun durumu. BÖ 154, 160, 163, 164, 222, 287, 303² BD 119, 130, 197 sırası gelmek Bir başkasından sonra sıra birini veya bir şeyin olmak. BÖ 110, 203, 204, 228, 296, 367, 398, 399, 403 BD 123, 124, 197 sırasına getirmek Uygun zamanını, fırsatını bulmak. BÖ 194

sıralanmak *nsz.* Sıra oluşturacak biçimde yer almak. BÖ 30, 169, 188 BD 10, 116, 128, 173

Sırba Tegin (Sırba Kağan) *öz.a.* BD 8, 9⁴, 18

sırf *zf. Ar.* Yalnızca. BD 144

sırık *a.* Değnekten uzun ve kalınca ağaç. BD 120²

sırtmak *nsz.* Dişlerini göstererek, aptallık, şaşkınlık, kurnazlık veya alay belirtir biçimde gülmek, sırtarmak. BÖ 61, 143, 238, 257, 286, 343 BD 43

sırmalı *sf.* Sırma ile işlenmiş veya süslenmiş. BÖ 184

sırnaşmak *nsz.* Sırnaşıkça davranmak.
BÖ 93

sırsıklam *sf.* Büsbütün ıslak, çok ıslak. **BÖ** 16 **BD** 209 **sırsıklam olmak** Çok ıslanmak. **BÖ** 12, 19, 246

sırt *a. anat.* İnsanlarda boyundan bele kadar uzanan üst bölüm, göğüs karşıtı. **BÖ** 12, 42, 121, 122², 134, 170, 171, 196, 257², 284, 291², 292³, 293³, 315, 327, 328, 329², 330, 347, 368, 405, 421, 426, 431² **BD** 17, 54³, 128, 172, 186 **sırtını vermek** Bir yere dayanmak, yaslanmak. **BÖ** 15, 171, 350, 421 **sırtını yere getirmek** Güreşte hasmı sırtüstü yere yatırarak yenmek. **BÖ** 110, 175, 368, 371, 372, 373 **sırtı yere gelmemek** Bir işte herhangi bir zorluk karşısında sarsılmamak, konumunu kaybetmemek, güçlü olmak. **BÖ** 209 **BD** 125, 126 **sırtı yere değmemek** Hiç yenilmemek, yenilgi nedir bilmemek. '*Ben, Ötüken'in buğrası, katı demir bilekli, kara aslan yürekli, sırtına yer değmeyen, kimseye baş eğmeyen İnal Tarkan'im.*' **BÖ** 42 **BD** 125

→ **sırtı pek, sırt üstü, sırt sırta**

sırtı pek *sf.* Kalın giyinmiş. **BÖ** 77

sırtüstü (doğ.) sırt üstü *zf.* Sırtı yerde olmak üzere. **BÖ** 110⁴, 111, 122, 326, 370 **BD** 44, 114, 124, 125²

sırt sırta *zf.* Arka arkaya, sırtları birbirine degecek bir biçimde. **BD** 126, 127 **sırt sırta gelmek** Değmek, dokunmak. '*Sarmaş dolaş bir halde yere düştükten sonra sırt sırta gelerek*

bir birinin sağ kolu ötekinin sol koluna geçmiş olduğu halde davranıp hızla ayağa kalktılar.' **BD** 126

Sırtarduşlar *öz. a.* **BÖ** 274, 275², 285, 290, 335 **BD** 8²

sırtlamak Sırtına alıp yüklenmek. **BÖ** 87, 271 **BD** 56, 127

sıska *sf.* Çok zayıf ve kuru, kaknem, çelimsiz, ank. **BÖ** 81, 169, 384

sıvazlamak Okşamak. **BÖ** 291

sıvışmak Haber vermeden sessizce gidivermek, kaçmak. **BÖ** 326, 368

sıyırmak Çekerek çıkarmak. **BÖ** 152, 344 **BD** 14, 57², 58³, 62, 91, 99, 123, 145, 174

sıyrılmak Sıyırma işine konu olmak. **BÖ** 235, 304, 344, 384 **BD** 67, 123, 207

sızı Ruhsal acı, ızdırıp. **BÖ** 55, 285, 324, 333², 415 **BD** 67, 175

sızlamak 1-Yakınmak. **BÖ** 198 **BD** 32, 52 2-*nsz.* Hafifçe ağrımak. **BÖ** 325, 327 **BD** 50, 76, 77, 176, 177, 181, 184

sızlatmak Sızlamasına sebep olmak. **BÖ** 270

sızmak 1- İnce aralıklardan veya gözeneklerden az miktarda ve belli olmadan yavaş yavaş akmak, çıkmak. **BÖ** 36, 155, 169, 234, 295, 310, 325², 347, 396, 408, 432 **BD** 48, 68, 74, 99, 1872- Bir duygu belli olmak. **BÖ** 309 '*Kağanın bakışlarından keder sızıyordu.*' 3- İçki, yorgunluk vb.

sebeplerle kendinden geçerek uyuyakalmak. **BÖ** 315 **BD** 149², 152, 161

Siganfu öz. *a.* **BÖ** 245, 257³, 262, 267, 328, 333, 339², 362, 364², 367², 369, 370, 371, 381, 382, 384³, 385, 405, 406, 433², 434 **BD** 5, 6², 7, 9, 17

silik *sf.* Üstündeki yazı veya çizgiler silinmiş, bozulmuş, aşınmış olan. **BD** 14

silikleşmek *nsz.* Silik duruma gelmek. **BD** 191

silinmek Birden yok olmak, gözden kaybolmak. **BÖ** 283, 286, 375 **BD** 6, 32, 131

silkelemek Üstündeki şeyleri düşürmek, kaydırmak için bir şeyi üst üste, birden silmek. **BÖ** 342, 373 **BD** 126

silkinmek Bir şeyi üstünden atmak, ondan kurtulmak. **BÖ** 110, 155 **BD** 127²

silkmek Üstündeki şeyleri düşürmek veya temizlemek için bir şeyi kuvvetle sallamak, sarsmak. **silkip atmak** Her türlü ilgisini kesmek. **BÖ** 245

silmek 1-Bir şeyin ıslaklığını gidererek kuru duruma getirme. **BÖ** 12, 325, 396 **BD** 52, 55, 642- Ortadan kaldırmak, yok etmek veya gidermek. **BÖ** 336, 389, 412 **BD** 79, 99, 133 **silip süpürmek** Ne var ne yok hepsini alıp götürmek, yok etmek. **BÖ** 284

sindirmek Sinmesini sağlamak veya sinmesine sebep olmak. **BD** 120, 181

singil Küçük kız kardeş. '*Singilimi gelin ettim.*' **BÖ** 97, 264, 378

sinir *sf.* Hoşa gitmeyen, can sıkıcı. **BÖ** 338 **BD** 100, 189 **sinirleri bozulmak** Çok sinirlenmek, ne yapıp edeceğini bilmeden şaşkın, karmaşık bir duruma düşmek. **BÖ** 212, 218 **sinirlerine hâkim olmak** Davranışlarını ve kendini denetleyebilmek, soğukkanlı olmak. **BD** 7

sinirlenmek Duygu ve davranışlarını denetleyemeyecek duruma gelmek, öfkelenmek, köpürmek, fevran etmek. **BÖ** 35

sinirli *sf.* Kolayca ve çabuk sinirlenen, asabi. **BÖ** 49 **BD** 185

→ *sinirli sinirli*

sinirli sinirli *zf.* Sinirli bir biçimde. **BÖ** 180 '*Başkanları olan adamın sert bir işaretinden sonra Çinlinin de sinirli sinirli 'Olmaz, Tulu Han kızarı' diye bağırması Böğü Alp'in beyninde bir ışık gibi çaktı.*'

sinmek Hiç çıkmayacak veya güç çıkacak biçimde işlemek, nüfuz etmek. **BD** 69

siper *a. Far.* Korunacak, arkasına, altına veya içine girerek saklanılacak yer. **BÖ** 35 **siper almak** Bir şeyi veya bir yeri siper olarak kullanıp gizlenmek. **BÖ** 35, 153, 201² **BD** 123 **siper etmek** Kendini veya bir şeyi korumak amacıyla bir başka şeyi siper olarak kullanmak. **BÖ** 151

sipsivri Yapayalnız, tek başına. **BÖ** 179 '*Elinde kala kala bir tek attı*

kalmıştı. Ona da bir şey olursa yeryüzünde sipsivri kalacaktı.'

sis *a.coğ.* Atmosferin alt tabakalarındaki küçük su taneleri veya buhardan oluşan bulutların çok alçalarak yeryüzüne kadar inmesiyle oluşan duman. **BD** 114

sislenmek *mec.* Üzülme. **BD** 35 '*Gönül dağım sislenir/ Göz pmarım islanır.'*

sivri Ucuna doğru gittikçe incelen. **BÖ** 14², 15², 16, 169, 174, 179², 243, 426²

siz *zm.* Çokluk ikinci şahıs zamiri. **BÖ** 40², 61, 62, 66², 69², 80², 102, 107³, 120², 125³, 126, 132, 143, 144, 162², 163², 164, 188, 213, 232, 238, 239, 247, 248², 271, 278, 286, 293, 314, 347, 351, 354, 418, 425 **BD** 26, 27, 29, 45, 79, 105, 107², 109, 132, 154, 157, 158, 159, 164, 180, 192², 202, 203

sofra *a.* Ar.Masa, sini vb. şeylerin, yemek yemek üzere hazırlanmış durumu. **BÖ** 262

soğuk 1-Duygudan, sevgiden yoksun olan, yakın ve içten olmayan, ilgisiz. **BÖ** 522- Üşütecek derecede ısısı olan. **BÖ** 56, 59, 111, 141², 231, 270, 274, 291³, 292, 293², 294², 420 **BD** 82, 156, 161

soğukkanlı *sf.* Olaylara ve gelişmelere sakin, ılımlı ve temkinli yaklaşan (kimse), serinkanlı, itidal sahibi. **BÖ** 420

soğukkanlılık *a.* Soğukkanlı olma durumu, serinkanlılık. **BÖ** 49, 80, 128, 246, 303 **BD** 7, 44, 150

soğukluk *a.* Soğuk olma durumu, soğuk bir etki yapan bir şeyin özelliği. **BÖ** 13 **BD** 11, 12

soğumak 1- *nsz.* Isısını hızla veya yavaş yavaş yitirerek soğuk duruma gelmek. **BÖ** 842- Birine veya bir şeye duyulan istek, sevgi ve ilgi kalmamak. **BÖ** 99 **BD** 12

sokak *a.il,* ilçe vb. yerleşim bölgelerinde, iki yanında evler olan, caddeye oranla daha dar ve kısa olabilen yol. **BÖ** 5², 257, 267, 348, 362, 364², 370, 382³, 383², 391, 402, 403², 405, 406, 434 **BD** 150 **sokağa çıkmak** Gezmek veya bir iş görmek için evden çıkmak. **BD** 6, 9

sokmak 1- *mec.* Bir nesneyi gereğinden fazla yakınlaştırmak. '*...bir kitap çıkararak tâ gözlerinin içine kadar sokup okumağa başladı.'* **BÖ** 52- Böcek, zehirli hayvan iğnesini batırmak veya ısırarak, zehirlemek. **BÖ** 373- İçine veya arasına girmesini sağlamak. **BÖ** 89, 100, 144, 147, 235, 276, 338 **BD** 29, 82, 174, 213 4- Bir yere girmesini sağlamak, içeri almak. **BD** 150, 194, 199

sokulmak 1-Yanaşmak, yaklaşmak. **BÖ** 28, 37, 54, 73², 257, 428 **BD** 166, 1732- Girmek. **BÖ** 348

sol *a.* Bir taraftaki yön. **BÖ** 13, 26, 30², 32, 34, 36, 46³, 48, 52, 64, 65, 85, 91, 94, 105, 117, 121², 123, 129, 130, 136, 152³, 153³, 155, 160, 166, 169,

172, 183, 194², 198, 224, 225³, 235, 280², 303², 325, 326, 343, 344, 351², 365, 387, 407, 410, 422, 425², 432 **BD** 28, 34², 44, 50², 59, 65, 72, 77, 86, 92², 100³, 112², 126, 132, 173, 186, 202, 204, 207⁴, 211², 212

solgun *sf.* Rengini, tazeliğini, canlılığını veya parlaklığını yitirmiş olan, solmuş. **BÖ** 30, 55, 73

solmak *nsz.* Rengini yitirmek, rengi uçmak. **BÖ** 364

solucan *a. hay. b.* Yassı veya yuvarlak, uzun kurtlara verilen genel ad. **BÖ** 73

soluk-I *a.* Akciğerlere çekilen, akciğerlerden atılan hava, nefes. **BÖ** 13, 19, 42, 50, 158, 363 **soluğunu tıkamak** Nefesini kesmek, nefes almakta zorlamak. **BÖ** 13, 23, 406 **soluk almak** Havayı ciğerlere çekmek, nefes almak. **BÖ** 19, 34, 47, 48, 85, 138, 162, 234, 373, 380, 395, 406 **BD** 54, 99, 100, 127, 173, 190, 212 **soluğu kesilmek** Soluk almaz duruma gelmek. **BÖ** 292, 326, 405 **BD** 180 **soluğu (bir yerde) almak** Bir yere hemen gitmek veya sığınmak. **BD** 20

soluk-II *sf.* Rengi atmış olan, solmuş, uçuk. **BÖ** 237, 238 **BD** 59

→ **soluk soluğa**

soluk soluğa *zf.* Koşmaktan güçlkle soluk alarak, sık sık soluyarak, yorgun, bitkin veya telaşlı bir biçimde, nefes nefese. **BÖ** 418

solumak Sık ve kesik nefes alıp vermek. **BÖ** 15, 111³, 121, 122, 123,

154, 155, 229, 234, 368, 372, 373⁴, 405, 408, 417 **BD** 13, 48, 124, 127², 183, 187, 202, 211

somurtkan *sf.* Sürekli somurtkan, asık suratlı, abus. **BÖ** 325 **BD** 148, 149, 188

somurtmak *nsz.* Küskünlüğünü, bir şeye sıkıldığını, keyifsizliğini anlatacak biçimde yüzünü buruşturmak, surat asmak. **BÖ** 109, 117, 330

son 1- *sf.* Şimdiki zamana en yakın zamandan beri olan veya bu zamanda yapılmış, olmuş olan, ilk karşıtı. **BÖ** 7, 16, 36, 159, 178, 184, 207, 284, 310, 316, 333, 339, 367, 389, 402 **BD** 55, 57, 58, 137, 140, 188, 199, 2002- Bir şeyin en arkadan gelen bölümü, bitimi, nihayet, akıbet. **BÖ** 25, 28, 35, 40, 48, 58, 70, 105, 161, 176, 199, 209, 222, 223, 228, 241, 282, 294, 372, 384, 406, 418, 419, 430 **BD** 17, 49, 71, 103, 104, 121, 162, 163, 170, 174, 2013- Artık ondan ötesi veya başkası olmayan. **BÖ** 83, 92, 98², 99, 101, 104, 119, 129, 139, 146, 155, 156, 158, 182, 225, 248, 251, 270, 272, 280, 289, 302, 322, 324, 330, 333, 335, 336, 341, 348, 372, 380, 396, 397, 404, 406, 418, 420, 424², 427, 429, 430³, 431³, 432, 434 **BD** 6, 7, 11, 15, 46, 76, 80, 100, 107, 122², 144, 145, 172, 177², 188², 196, 201², 202, 203, 208, 209, 210 **son vermek** Bitirmek, sona erdirmek. **BÖ** 203, 265, 312 **sona ermek** Son bulmak. **BÖ** 387, 390, 431 **BD** 180 **sonu gelmek** Yok olmak, ölmek. **BÖ** 387

son bulmak Bitmek, tükenmek. **BD** 145

→ *son uyku*

son uyku *mec.* Ölmek. **son uyku** **yatmak** Ölmek, vefat etmek. *'Belki diner yanışım/ Son uykuya yatınca.* **BD** 36²

sonra *zf.* Daha ileri bir zamanda, müteakiben, önce karşıtı. **BÖ** 6, 10³, 13, 14², 15², 20, 23, 24, 26, 27², 28, 29², 30, 31², 33², 34, 35, 36², 40, 41², 43³, 45³, 46², 48², 49², 50, 54, 55², 58⁴, 60, 61, 62, 64³, 65², 66, 68², 70², 71, 75, 77, 78³, 79², 81², 86³, 87⁵, 89, 90, 92², 99, 100, 101³, 102², 104, 106, 107, 108, 110, 111, 112³, 113³, 115², 116³, 117, 118, 119³, 121, 122², 123³, 126³, 127², 128³, 129, 130³, 131², 132, 134², 135, 136, 137², 138, 139³, 141, 142, 143², 144⁴, 145³, 146³, 147², 149, 151, 154³, 156, 159, 160², 161², 162³, 166², 169⁴, 170³, 171, 172⁴, 174, 175, 177³, 178³, 179², 180⁵, 181³, 182³, 183², 184², 185, 186³, 187³, 188, 192, 193², 194², 195, 197², 198, 199², 201, 202³, 203, 204², 205⁴, 206, 209, 210, 211, 214³, 215, 216⁵, 218, 219³, 220³, 222², 223, 225², 226, 228, 229, 230³, 232³, 233, 234³, 235⁴, 237², 238³, 239, 240³, 241, 242, 243, 244², 246⁵, 247, 248², 249⁴, 252, 254⁴, 255, 256⁴, 257³, 258⁵, 259, 260⁴, 261², 262, 263, 264, 265², 266², 267, 269, 270², 271³, 272³, 273³, 274, 275, 276³, 281, 282, 283, 284, 285, 286², 287², 288, 289, 290, 291², 293², 294, 295⁴, 296⁶, 299, 300², 301⁴, 302³, 303³, 304², 305, 307³, 308², 309², 310³, 311, 312, 313, 314, 315⁶, 316, 317⁴, 318², 319, 320², 321,

322, 325³, 326, 328, 329³, 330⁴, 333³, 336², 337², 338², 340, 341, 342², 343³, 344², 346, 347³, 348, 350, 357³, 358, 359, 361², 362², 363, 364, 366², 367⁵, 369, 370, 372², 373, 375², 376, 379³, 380³, 381, 382³, 383⁴, 384, 385⁵, 386⁵, 387², 388⁴, 389², 390, 391, 392², 394, 395, 396, 397, 398², 401², 402, 403², 404³, 405, 406², 407³, 409², 410², 412³, 414, 415³, 416², 417², 418², 419, 420³, 421³, 422², 424⁵, 425, 426³, 428, 429⁶, 430², 431⁶, 432⁵, 433, 434² **BD** 5³, 6, 7², 8, 9², 10², 13, 15, 16³, 17³, 18³, 19², 20, 21³, 23², 24³, 26⁵, 27, 31², 32, 33², 34², 38², 39, 40², 41, 43, 46, 48, 49, 52, 54², 55², 56³, 57, 58², 59⁶, 60, 62⁴, 63, 64³, 66³, 67, 69, 71⁵, 72², 73, 74², 75³, 76, 78, 79, 80³, 82², 83, 84², 85, 86, 87², 88, 92³, 93⁵, 94³, 95, 96³, 100, 101, 102, 103³, 105, 106, 107⁴, 108³, 109², 112, 116, 117⁶, 118⁵, 119², 120², 122, 123², 124, 125⁴, 126², 127, 128², 132³, 133, 134², 135², 136, 138, 139, 140⁴, 141⁴, 144⁴, 145, 148², 149³, 150², 151², 152², 154³, 156, 157⁴, 158, 159, 160³, 161⁴, 162³, 164, 165, 166, 168², 169, 172, 173², 174, 175, 176, 177, 178³, 179⁴, 180, 181³, 182, 183, 187³, 188, 189², 190³, 191⁴, 193, 194³, 195², 196, 197, 199, 200, 202², 203, 204², 205, 206, 207, 210², 211, 212³, 213²

sonradan *zf.* Konuşulan zamanın ardından gelen zamanda, muahharan. **BD** 20

sonraki *sf.* Sonra olan. **BÖ** 207, 409 **BD** 7, 18, 44

sonsuz *sf.* Sonu olmayan, bitmeyen, edebî. **BÖ** 20, 30, 65, 180, 234, 269,

301, 324, 334, 349, 364, 395, 434 **BD** 10, 11, 24, 54, 78, 106, 160, 169, 206, 207, 209, 212

sonuç *a.* Bir olayın doğurduğu başka bir olay veya durum, netice. **BÖ** 8, 95, 213², 216, 229², 299, 347, 368, 386, 389, 431 **BD** 7, 59, 92, 136, 178, 195², 212 **sonuç çıkarmak** Kesin bir karar veya görüşe varıp bunu bildirmek. **BÖ** 359 **sonuç almak** İstenilen sonuca ulaşmak, verim almak. **BÖ** 372

sonunda *zf.* En son zamanda nihayetinde. **BÖ** 36, 217, 224, 234, 302, 362, 363, 416 **BD** 12², 19, 21, 32, 108

sopa *a.* Kalın değnek. **BÖ** 48³, 87 **BD** 173 **sopa yemek** Dayak yemek, dövülmek. **BÖ** 28, 84, 87 **sopa çekmek** Dövmek. **BÖ** 82² **sopa atmak** Dövmek. **BÖ** 83

sorgu *a.* Sorma işi. **BÖ** 19, 28, 63, 90, 138², 139, 202, 334 **sorguya çekmek** Bir suçla ilgili olarak soru sorup cevap istemek. **BÖ** 22, 30, 257, 289, 292 **BD** 163

sormak Birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi istemek. **BÖ** 6, 17, 19, 27², 28², 31, 33², 34, 35, 37, 41, 45, 47², 48, 58, 60³, 61, 62, 63, 67³, 69, 73, 78², 79², 80, 83, 85², 86, 87, 88⁴, 89², 91, 92², 94⁵, 96, 101, 102, 105, 108, 109, 112⁴, 117, 118, 119, 120, 124, 125, 127², 128², 130², 131², 132², 134², 137, 138⁵, 139², 142, 143², 162, 164, 166², 167, 171, 174², 175, 177, 178, 187, 191², 202², 210², 211², 212², 215², 216, 218, 219², 220, 221, 230, 232, 233, 236, 239, 242², 243,

245, 249, 252², 258², 263², 265, 266, 267³, 274, 275, 276², 278³, 279, 286, 289², 290, 292, 294, 299, 300, 301, 308, 311, 312², 315, 316, 317, 318², 322, 335, 337, 342, 346², 350, 351, 352², 353, 358, 359², 360, 363³, 365, 366, 368, 374, 375, 379, 381, 385², 388, 390, 401, 427 **BD** 7, 8, 11, 12, 20, 22, 24³, 26, 28, 29, 30, 33², 34, 38, 39, 41, 43, 52, 60, 62, 63³, 68², 79³, 81², 85², 87, 90, 91, 93, 94, 96, 98, 99², 101, 111, 112, 117², 121, 131², 134³, 135, 139², 140³, 142⁴, 144, 145², 150, 151, 154, 156, 157², 160, 163, 166, 167⁴, 168, 170, 181⁴, 183², 184², 188, 189², 191³, 196, 202, 205⁴

soru *a.* Bir şey öğrenmek için birine yöneltilen ve karşılık gerektiren söz veya yazı, soru. **BÖ** 18, 47, 59, 61, 67, 73, 78, 118, 128, 189, 214, 215, 216, 220², 236, 243, 317, 379 **BD** 8, 101, 140, 157, 164, 167², 170², 183², 189, 196

sorulmak *nsz.* Sorma işine konu olmak. **BD** 167

sorumlu *sf.* Üstüne aldığı veya yaptığı işlerden dolayı hesap vermek zorunda olan, sorumluluk taşıyan (kimse), mesul. **BÖ** 292

soruşturmak Öğrenilmek istenilen şeyi birçok kişiye inceden inceye sormak, araştırmak. **BD** 131, 134, 194

soy 1- *a.* Bir atadan gelen kimselerin topluluğu, sülale. **BÖ** 74, 177, 220, 263, 324, 331, 337, 388, 404 **BD** 8², 9, 13, 14², 18, 20, 23, 45, 56, 65, 103, 107, 188², 1922-Cins, tür, çeşit. **BÖ** 174 **BD** 112, 118

→ *soy sop*

soy sop *a.*Bütün soy ve hısımlar. **BÖ** 74

soydaş *a.*Soyları bir olan bireylerden her biri. **BÖ** 25, 198

soylu Saygı uyandıran, yücelik taşıyan. **BÖ** 23, 62, 65, 217, 433 **BD** 11, 28

soymak Birinin üstünde, yanında veya bir yerde bulunan şeyleri çalarak alıp götürmek. **BÖ** 72, 82, 86², 87

soysuz Kötü tanınmış, ahlaksız. **BD** 147

soysuzlaşmak *nsz.* Biyolojik, toplumsal, doğal bozulmaya, dağılmaya uğramak, tefessüh etmek. **BÖ** 82

soyulmak *nsz.* Soyma işine konu olmak. **BÖ** 347

sökmek 1-Bir şeyi bulunduğu yerden kuvvet kullanarak veya gevşeterek çıkarmak, çekip ayırmak. **BÖ** 33, 195 **BD** 1262- *nsz.* Geçmek, etki yapmak. **BD** 92, 184

sökün *a.* 'Birçok kişi veya şey birbiri ardından gelmek, görünmek' anlamlarına gelen sökün etmek birleşik fiilinde geçer. **BÖ** 106, 311

söndürmek 1-Ateş ve ışığın yanmasına, aydınlatmasına son vermek. **BÖ** 314, 315³, 395, 433 **BD** 55, 150, 1772- Tutku ve duygularını yatıştırmak, etkisiz duruma getirmek. **BD** 199

sönmek 1-*nsz.* Yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz olmak. **BÖ** 177, 270, 308395, 408, 414 2- Duyguları dinmek, yatışmak, etkisini yitirmek. **BÖ** 415 **BD** 12, 191 3- Ses duyulmaz olmak. **BÖ** 330, 415

sönük 1-Göze çarpmayan, dikkat çekmeyen, silik. **BÖ** 264, 388 2- *sf.* Sönmüş olan. **BÖ** 294

sövme *a.* Sövmek işi, sövgü, küfretme. **BÖ** 319

sövmek Onur kırıcı, çoğu basmakalıp kaba sözler söylemek, küfretmek. **BÖ** 28, 39, 72, 162, 163, 321, 326, 347², 406 **BD** 21², 45 **sövüp saymak** Aralıksız küfürler sıralamak, uzun uzadıya söverek yermek. **BÖ** 148

söylemek 1-Bir düşüncüyü ileri sürmek, ortaya atmak. **BÖ** 6, 10, 19, 24³, 28², 34, 37, 39, 41, 43, 52, 53, 54, 55², 60, 62, 65², 66, 69, 72², 73², 74⁵, 77, 82, 83², 85, 86², 87, 88, 89², 90, 92, 93², 94⁴, 95², 96, 98, 99, 100³, 101², 113, 117², 118, 119², 120⁴, 123, 124, 135, 139, 140³, 144, 145, 146⁴, 153, 162, 163, 164, 165, 167², 172², 174, 175², 176⁵, 177, 179, 180, 182, 189, 191, 195, 198, 199, 203, 204, 210, 211², 212², 214, 219³, 220⁴, 221, 222, 227, 232, 238, 240, 241, 242, 244, 247, 248, 249², 251, 252, 253, 255, 257, 258, 261, 265, 267, 272, 273, 276, 282, 283, 286², 288³, 289², 292, 293, 294², 299, 302, 307, 309, 310², 312, 313³, 314, 315, 316, 317, 318, 321⁵, 322, 327², 328, 329², 330, 333, 335, 336, 338³, 339, 340³, 342, 343², 346⁴, 350², 352, 354, 356, 358², 359², 360³, 363³, 364², 365³, 366, 374,

375, 376, 378, 379, 381, 385², 386², 388, 390, 392, 395, 396, 412, 415, 416, 418², 420, 424², 425², 427², 433 **BD** 7, 11², 12², 14, 18, 19, 20², 21², 22, 23, 26³, 28, 29³, 32³, 33, 34, 35, 36, 38³, 40, 43, 50, 57, 58², 63, 68, 70, 72, 75², 81, 87, 88, 93⁶, 95², 96, 98³, 99, 114, 118, 131, 134, 135², 136, 139², 140, 141, 142⁴, 145, 146, 148, 149², 155⁷, 157, 158², 163⁴, 164², 168, 181², 183, 184, 189, 190, 191, 192, 194, 196³, 197, 203, 204, 205, 206⁴2-*nsz.* Yazmak, düzmek. **BÖ** 25², 51, 52, 64, 125, 283², 284², 285, 426, 428 **BD** 36, 66

söyleniş *a.* Söyleyiş, telaffuz. **BÖ** 363

söylenmek 1-Kendi kendine konuşmak, kendi kendine bir şeyler söylemek. **BÖ** 116, 119, 123, 165, 166, 181, 209, 212, 265, 285, 292, 293 **BD** 31, 52, 59, 92, 154, 1712-*nsz.* Söyleme işi yapılmak. **BÖ** 160, 288, 296 **BD** 29, 90, 104, 139, 147, 212

söylenti *a.* Ağzdan ağza dolaşan, kesinlik kazanmayan, haber, rivayet. **BÖ** 221, 222², 299 **BD** 9², 195

söyletmek Söylemesine yol açmak. **BÖ** 24, 39, 51, 146, 346 **BD** 20

söyleyiş *a.* Söyleme işi. **BD** 136

söz *a.* Bir düşüncüyü eksiksiz olarak anlatan sözcük dizisi, lakırtı, kelam, laf. **BÖ** 10, 11, 19, 23, 28, 29², 32, 33, 37, 39², 41, 42, 43, 49, 50, 51, 52, 53², 55, 56, 58, 59², 62, 72³, 73⁴, 74, 77⁴, 78, 80, 83², 85², 89, 92, 93, 94⁴, 95, 98³, 99, 100, 104, 117³, 118², 119,

122, 142, 144, 146, 155, 164, 165, 166, 167², 171, 172, 178², 179, 181, 182, 191, 195², 199, 200³, 203, 210, 211, 212, 214, 216³, 219, 220, 221², 227, 232, 236, 241, 247³, 248, 249, 253, 255, 257, 258, 265, 271, 272, 273², 276², 283, 285, 288³, 290, 294³, 295², 296³, 302², 310, 312, 314, 316, 317², 318, 327², 328, 333, 336³, 337², 338², 341², 342, 343, 346, 347, 352, 353, 358³, 359, 361, 362³, 363, 364², 365², 376³, 379², 380², 381, 388, 391, 394, 402², 405, 411, 418², 425, 427³, 430 **BD** 8, 22³, 24, 26, 27, 29, 30, 36, 38², 45, 52, 66, 76, 79, 80², 85, 90, 91², 93, 104³, 105, 111, 118, 135², 137², 138, 139², 142, 144, 155, 164, 170, 179, 183, 188², 191, 197², 205, 206, 208, 212 **söze karışmak** Lafa karışmak. **BÖ** 28, 83², 112, 117, 121, 225, 231, 232, 291, 425 **BD** 63, 191 **sözünü kesmek** Başkasının konuşmasını önlemek. **BÖ** 31, 40, 52 **söz etmek** Bir şey üzerine konuşmak. **BÖ** 60², 72, 77², 78, 112, 138, 139, 151, 189, 200, 291, 299, 330, 336, 430 **BD** 95, 139 **söze başlamak** Konuşmaya başlamak, bir konuya girmek. **BÖ** 64, 67, 77, 86, 90, 98, 143, 190, 198, 242, 334, 342, 365, 389, 391² **BD** 8, 29, 45, 78, 118, 131, 134, 138, 142, 190 **söz vermek** Bir işi yapacağını kesinlikle bildirmek. **BÖ** 70², 78, 102, 256, 265², 353 **BD** 15, 33, 46, 146, 178, 189, 191 **sözünü tutmak** Yapılacağı söylenen bir sözü gerçekleştirmek, sözün gereğini yapmak. 'Ben sana Çin'e baskın yapmak için söz vermiştim. Bu sözü mü tutacağım.' **BÖ** 70 **BD** 104 **söz istemek** Yaşça büyük birinden veya unvan olarak üst rütbede olan birinden

konuşma izni almak. *'Beğlerden biri söz istedi.'* **BÖ 77 BD 98 söz almak** Konuşmak için toplantı başkanından izin almak, konuşmaya başlamak. **BÖ 78², 83, 316, 392 BD 7² sözünü kesmek** Biri konuşurken söze karışıp onun konuşmasına fırsat vermemek. **BÖ 86, 129, 143, 164, 315, 358 BD 14, 26, 134, 157, 158 söz bırakmamak** Bir kişi konuşacağı sırada ondan önce davranıp konuşmak. **BÖ 172 'Fakat ona söz bırakmadan beriki şöyle dedi: 'sözünden çıkmamak** Birinin isteklerine, öğütlerine, sözlerine uyararak davranmak. **BÖ 178 sözü geçmek** 1-Kendisini kabul ettirmek, hatırı sayılmak. **BÖ 2092-** Adı anılmak, bahsedilmek. **BD 143 sözü kesmek** Konuşmasını bitirmeden susmak. **BÖ 233 sözünde durmak** Verdiği sözü yerine getirmek, verdiği sözden dönmek, verdiği söz tutmak. **BÖ 386 sözünden dışarı çıkmak** Bir kimsenin söylediğini dinlememek, yapmamak. **BD 20 'Fakat bu kahraman anaya öylesine bağlı idi ki onun sözünün dışına çıkacak gücü kendisinde bulamıyordu.' **söze girişmek** Konuşmaya başlamak. **BD 55 'Alından akmakta olan teri eliyle sildikten sonra yeniden söze girişti.' **sözü çevirmek** Lafı çevirmek. **BD 134 söz açmak** Bir konu üzerine konuşmaya başlamak. **BD 184******

sözleşmek *nsz.* Herhangi bir iş konusunda birbirine karşılıklı söz vermek. **BÖ 421**

su Bu sınıdan oluşan kitle, deniz, akarsu. **BÖ 14⁵, 15⁶, 16², 17, 19³, 23,**

42, 82, 102, 111³, 150, 169, 179, 196, 214, 279, 283, 405, 425, 428, 429⁸, 430²BD 10, 24³, 34, 35, 53, 59, 65, 69, 106, 133, 161, 175, 211, 213 suya düşmek Bir şeyin gerçekleşme ihtimali kalmamak. **BÖ 81, 308 BD 92, 154, 160**

→ **su içmek gibi, su gibi**

su içmek gibi Bir şeyi yapmanın çok kolay olması. **BÖ 382, 417 'Hep birlikte saldırı, boru ile toplanış, birden yüzgeri ediş onlar için su içmek gibiydi.'**

su gibi Kolaylıkla, kolayca. **BD 73 'Gün batarken iki taraf çadırların ve büyük kağnıların arasında boğuşuyor, ufak şeyler için büyük kahramanlıklar su gibi harcanyordu.'**

sual a. esk. Soru. **BÖ 6**

subay a. ask. Silahlı kuvvetlerde asteğmenden orgeneral veya oramirale kadar rütbedeki asker. **BÖ 36², 37³, 39, 40, 44, 49, 54, 56³, 58², 59, 62, 125, 126, 128, 130, 139, 140, 141, 145, 217², 218, 221, 246, 247², 258, 259², 260, 310, 312, 313, 337, 340⁴, 341, 342², 343⁷, 344³, 346², 347, 370, 371², 374³, 378, 387, 409, 426², 427, 428 BD 21, 48, 52, 79, 149, 175**

subaylık Subayın görevi. **BÖ 374, 379**

suç a. Törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış. **BÖ 83², 86, 336, 384 BD 40 suç işlemek** Yasaya, töreye aykırı bir davranışta veya harekette bulunmak. **BÖ 95, 99, 101 suç olmak** Suç sayılmak. **BD 19**

suçlandırılmak *nsz.* Suç
yüklendirilmek, itham ettirmek. **BÖ**
346

suçlu *sf.* Suç işlemiş, suçu olan kimse,
kabahatli, mücrim. **BÖ** 98²

suçsuz *sf.* Suçu olmayan, suç
işlememiş olan, masum. **BD** 183, 184

sudan *sf.* Baştan savma, inandırıcı
olmaktan uzak olan. **BÖ** 422

Suğdak *öz. a.* **BÖ** 117⁵, 118⁴, 120⁴,
121², 124², 125, 202²

Sui *öz. a.* **BÖ** 11, 58

sulamak Herhangi sıvı bir şeyi bol
miktarda boca etmek, akıtmak. **BÖ**
280 **BD** 24 'Sülemiş'in toprağı bol bol
sulıyan kanları İşbara Han'a
'Ötüken'de Türk yasası yürüsün diye
öldüm' diyor gibi gelmişti.'

sunu *a.* Erkek ördek. **sunu** *boyu* *sf.*
İnce ve uzun boyu. **BÖ** 81, 384

Sungur *öz. a.* **BÖ** 348⁵, 350², 351,
375, 380, 387, 393, 396, 405, 411,
412², 414³, 415

sunmak Bir büyüğe ya da nezaket
gereğince bir kimseye bir şey vermek,
arz etmek, yollamak, göndermek,
takdim etmek. **BÖ** 9², 31², 50, 60, 126,
197, 199³, 238, 263, 432 **BD** 69, 118,
135³, 163

sunulmak *nsz.* Sunma işine konu
olmak veya sunma işi yapmak. **BÖ** 30
BD 120

surat *a.* *Ar.* *Yüz.* **BÖ** 321, 347 **BD** 16,
46

suratsız *sf.* Somurtkan. **BÖ** 118, 289,
339

suretiyle *zf.* *Yoluyla*, *biçimiyle*. **BÖ**
347

susma *a.* Susmak işi. **BD** 98

susmak 1- *nsz.* Konuşmasını kesmek.
BÖ 11, 12, 32, 35, 46, 58, 61, 63, 85,
86², 87, 95², 112, 119³, 121, 127, 132,
138², 158, 187, 191, 195, 216², 232,
247, 248², 253², 275, 278, 283², 289²,
296, 313, 329, 336², 338⁵, 342, 361,
365, 391², 398, 402 **BD** 12², 26, 29,
39, 78, 80, 85, 98, 104, 134², 143, 145,
164, 196, 2042- Ses veya gürültüyü
kesmek, ses ve gürültü yapmamak.
BÖ 431 **BD** 116

susturmak Susmasını sağlamak,
susmasına sebep olmak. **BÖ** 288, 289,
292, 365

susuş *a.* Susma işi. **BÖ** 401

susuz Susamış olan. **BÖ** 195, 327 **BD**
55

susuzluk *a.* Susuz olma durumu,
kuraklık. **BD** 19, 56, 161

sücü *a.* Şarap. **BÖ** 51, 56, 58³, 262,
263, 264 **BD** 148, 149

sükûn *a.* Sükunet. **BÖ** 16

sükûnet *a.* *Ar.* Durgunluk, dinginlik,
hareketsizlik, sessizlik. **BÖ** 342

Sülemiş *öz. a.* **BÖ** 17, 97, 100, 132,
151², 152, 153, 231², 232², 251⁵, 252³,
253⁶, 254⁴, 272², 273², 279², 280⁶,
380, 392 **BD** 108

süngü *a.ask.* Tüfek namlusunun ucuna takılan küçük kılıç biçiminde delici silah. **BÖ** 6

süngülenmek *nsz.* Süngüleme işi yapılmak. **BÖ** 42

sürmek 1-Yönetip, yürütmek, sevk etmek. **BÖ** 9, 59, 61, 112, 123, 139, 163, 186, 224, 228, 233, 304, 305, 336 **BD** 49, 89, 94, 95, 106, 162², 2042- Olmaya devam etmek. **BÖ** 13, 16, 35, 48, 50, 71, 87, 108, 110, 111, 127, 145, 147, 153, 161, 260, 280, 321, 363, 368, 375, 382, 387, 390, 405, 422 **BD** 34, 57, 79, 92, 103, 110, 124, 125, 138, 145, 179, 209²3- Pulluk veya sabanla toprağı işlemek. **BÖ** 23, 81, 3474-Oku yaya yerleştirmek, yaya ok takmak‘

Yayınabiroksürüpgezlemek. **BÖ** 40, 151, 4245- *tic.* Bir malı satışa sunmak, piyasaya çıkarmak. **BÖ** 816- Dokundurmak, değdirmek. **BÖ** 138 **BD** 190 **sürüp gitmek** Eskiden olduğu gibi, eskiden nasılsa gene öyle olmak, öyle devam etmek. **BÖ** 8, 85, 324, 331, 382 **BD** 35, 38, 196

sürü *a.* Evcil hayvanlar topluluğı. **BÖ** 233, 303, 305, 328 **BD** 174

sürüklemek İstekli olmayan birini zorla bir yere getirmek, götürmek. **BÖ** 39, 43, 120, 296

sürüklenmek Kendi kendini sürüklemek. **BÖ** 327, 429³ **BD** 175

sürülmek Uzaklaştırılmak, nefyedilmek. **BÖ** 431, 433

sürümek Bir şeyi yerden kaldırmaksızın çekerek, iterek götürmek, sürüklemek. **BD** 126

sürünme 1-*nsz.* Karnı üzerinde sürünerek gitmek. **BÖ** 40, 415 **BD** 162, 1762- Kendi üzerine koku, krem vb. sürmek. **BÖ** 73 3- Bir şeye değerek geçmek, geçerken değmek. **BÖ** 934- Yoksul ve perişan yaşamak. **BD** 58

→ *sürüne sürüne*

sürüne sürüne *zf.* Yerde sürünecek biçimde. **BD** 162 ‘*Sonra sürüne sürüne biraz ilerledi.*’

sürüş *a.* Sürme işi. **BÖ** 233

süs Güzellik veren, güzelleştiren şey. **BÖ** 395

süslemek Birtakım katkılarla bir şeyin daha güzel, daha göz alıcı olmasını, daha hoş görünmesini sağlamak, bezemek, bezeklemek, donatmak, tezyin etmek. **BÖ** 319

süslenmek *nsz.* Süsleme işine konu olmak. **BÖ** 90 **BD** 148

süslü *sf.* Süsü olan, süslenmiş, bezenmiş. **BÖ** 30, 183, 227, 334 **BD** 40

süsmek Boynuzlu hayvan boynuzu ile vurmak, tos vurmak. **BÖ** 290

süt *a.* Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını besledikleri, memelerinden gelen besin değeri yüksek beyaz sıvı. **BÖ** 172, 350 **BD** 12, 17

süzme Gözle inceleyerek dikkatle
bakmak. **BÖ** 29, 117, 143, 189, 224,
225, 302, 315, 317, 344, 385, 417 **BD**
10, 28, 96, 100, 107, 112, 144

Ş, Ş

şad *a.* Hakan ailesinden gelen erkeklere verilen ad. '*Buyruk senindir Şad!*' **BÖ** 30, 46, 145, 147, 148, 337, 387, 401, 402 **BD** 45, 60, 62³, 63², 116, 146, 196

şah *a.* Atın, ön ayaklarını yerden keserek arka ayakları üstünde ayakta durması. **şaha kalkmak** Atın, ön ayaklarını yerden keserek arka ayakları üstünde ayakta durmak, şahlanmak. **BD** 114

şahane (*doğ.*) **şâhâne** *sf. esk. Far.* Çok güzel, mükemmel, üstün nitelikli. **BD** 112

şahıs *a. Ar.* Kişi. **BÖ** 7 **BD** 172

şahlandırmak Şahlanmasına sebep olmak. **BÖ** 13, 107, 225, 430, 431 **BD** 119, 169, 182

şahlanmak *nsz.* At, ön ayaklarını yerden keserek arka ayakları üstünde durmak, şaha kalkmak. **BÖ** 417 **BD** 44, 120

şairane *sf. mec.* Duygusal nitelikte olan, duygulara yönelik etkisi olan, güzel ve uyumlu olan. **BÖ** 6

şaka *a.* Güldürmek, eğlendirmek amacıyla karşısındakini kırmadan yapılan hareket veya söylenen söz, latife. **BD** 211 **şakaya gelmemek** Hafifsemeye, savsaklamaya gelmemek. **BÖ** 146 **BD** 27 **şaka yapmak** Şaka niteliğinde bir şey yapmak veya söylemek. **BD** 44

şakacı *sf.* Şaka yapmasını seven, şakalaşmadan hoşlanan, latifeci. **BÖ** 225

şakak *a.* Göz, alın ve yanak arasında, elmacık kemiğinin üstünde bulunan çukurumsu bölge. **BÖ** 37, 194, 234, 236, 241², 415

şakırdamak *nsz.* 'şakır' diye ses çıkarmak. **BÖ** 417

şakırdatmak Şakır şakır ses çıkarmak. **BÖ** 371

şakırtı *a.* Şakırdayan bir şeyin çıkardığı sesin adı. **BÖ** 14, 34, 89, 129, 132, 166, 271, 317, 318, 392, 404, 417, 424, 427 **BD** 27, 29, 46, 49, 60, 91, 100, 211

şaklamak *nsz.* 'şak' diye ses çıkarmak. **BÖ** 346 **BD** 50

şaklatmak 'şak' diye ses çıkarmak. **BÖ** 205, 228

şakrak *sf.* Şen, neşeli, hayat dolu. **BÖ** 165, 328, 330

şan *a. Ar.* Ün. **BÖ** 427 **BD** 143

Şandung *öz.a.* **BD** 77², 78, 83, 85

şanlı Yüce, ulu, büyük. **BÖ** 199, 330², 389, 431

şarap *a. Ar.* Üzüm veya başka meyve sularını türlü yöntemlerle mayalandırarak elde edilen alkollü içki, mey. **BD** 148, 149³, 152

şarkı *a. müz. Ar.* Tonlama değişiklikleriyle çeşitli duygular uyandıran, uyumlu, ezgili insan sesleri dizisi. **şarkı söylemek** Belirli bir besteye göre güfteyi uyumlu olarak okumak. **BÖ** 262

şart *a. Ar.* Olması başka durumların gerçekleşmesini gerektiren şey, koşul. **BÖ** 221, 312⁵, 358, 369, 371 **BD** 68, 179 **şart koşturmak** Önceden bir şarta bağlamak. **BÖ** 221 **şart olmak** Gerekmek, kaçınılmaz bir durum almak. **BÖ** 316

şaşalamak *nsz.* Şaşkın bir duruma düşmek, şaşkınca davranmak, şaşırarak. **BÖ** 108 **BD** 98, 111², 143

şaşılmak *nsz.* Şaşkınlığa uğramak. **BÖ** 12, 351, 408 **BD** 111

şaşırmak Herhangi bir durum karşısında şaşkınlık duymak, hayret etmek. **BÖ** 29, 39², 48, 61, 74, 87, 105, 125, 163, 203, 210, 211, 219², 220, 222, 223, 242², 253², 274, 292², 340², 343, 352, 368, 381, 384, 421 **BD** 79, 86, 143, 145, 149, 167

şaşırtmaca *a.* Şaşırtmak için yapılan oyun. **BÖ** 280

şaşırtmak Şaşırtmasına sebep olmak. **BÖ** 13², 88 **BD** 87, 163, 186, 193

şaşkın *sf.* Düşünceleri dağılmış, karışmış, ne yapacağını bilmez duruma gelmiş. **BÖ** 292 **BD** 136, 157 **şaşkına çevirmek** Şaşırtmak. **BD** 49, 193

→ *şaşkın şaşkın*

şaşkın şaşkın *zf.* Akli karışmış bir biçimde. **BD** 189

şaşkınlık *a.* Şaşkın olma durumu. **BÖ** 39, 40, 48, 51², 59, 74, 86, 112, 118, 123, 145, 146, 171, 210, 267, 271, 292, 296, 304, 318, 351, 359, 373 **BD** 27, 44, 79, 86, 98, 125, 140, 141, 175, 188

şaşturmak 1-Yolundan sapmamak, gidişini değiştirmemek, veya yanılmak. **BÖ** 33, 48, 49², 53, 69, 71, 1162-Umulmayan, beklenmeyen veya olağanüstü bir olay, bir olgu karşısında şaşkın duruma gelmek, hayret etmek. **BÖ** 118, 172², 288, 294, 314, 333, 351, 365, 396, 403, 411, 427 **BD** 28, 32, 154, 164

şaşturamaz *sf.* Değişmez ve yanılmaz nitelikte olan. **BÖ** 303, 320 **BD** 120

şefkat *a. Ar.* Sevecenlik. **BD** 13, 208, 209

şehir *a. Far.* Nüfusun çoğu sanayi, ticaret, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı, kent, site. **BÖ** 68, 70, 177, 210, 255, 257², 262, 264, 267, 295, 296², 334, 339, 341, 362, 364², 369, 370², 371, 372, 379², 381, 391, 393, 394, 425², 433 **BD** 5, 6², 17, 78, 79³, 83, 84, 148, 150

şehit *a. Ar.* Kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölen kimse. **BÖ** 434⁴

şekil *a. Ar.* Davranış biçimi, yol, tarz, tutum. **BÖ** 225, 273, 351, 363, 410 **BD** 9, 34, 71, 96, 118, 121, 130, 138, 149, 150, 178, 190

şekillenmek *nsz.* Biçimlenmek. **BÖ** 50
BD 17

Şemin (Tay-tsong) *öz. a.* **BÖ** 238, 240, 245, 246², 247⁴, 248, 249, 259², 261, 262², 267², 269²**BD** 9

Şen-king *öz. a.* **BÖ** 43², 46², 47², 48³, 49², 50², 51, 54, 56³, 58⁴, 59⁵, 60⁶, 61, 62³, 64, 79³, 116², 125³, 126², 128⁴, 130², 131², 140, 141², 144², 145², 146², 147, 150, 159², 162⁷, 163², 164⁴, 165³, 166³, 167⁴, 177, 178⁵, 182², 183³, 189, 191³, 215², 217⁶, 218⁵, 219⁶, 220⁴, 221³, 222⁹, 223⁶, 224⁴, 245, 246², 270, 271, 278², 294, 301², 305, 310², 311, 312⁴, 313, 314, 316², 317, 326², 329, 337, 359 **BD** 117²

şenlendirmek Şenlenmesini sağlamak, neşelendirmek. **BÖ** 198

şenlenmek *nsz.* Şen duruma gelmek, neşelenmek, gönlü açılmak. **BD** 74

şenlik Belli günlerde yapılan, coşku veren eğlendirici gösterilerin tümü, bayram. **BÖ** 5, 190, 266 **BD** 121

Şen-ma *öz. a.* **BÖ** 350, 357, 358⁴, 359, 362⁴, 363⁵, 364, 375³, 376, 396

şeref *a. Ar.* Başkasının, birine gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, onur. **BÖ** 317, 330², 333, 403, 422, 424, 433 **BD** 40, 78, 147, 201

→ ...*şerefine*

... *şerefine* hatırı için, anısına. **BÖ** 226 **BD** 66, 148

şerefsizlik *a.* Şerefsiz olma, şerefini koruyamama durumu, onursuzluk. **BÖ** 316

şevk *a. Ar.* İstek, heves. **BD** 57

şey *a. Ar.* Madde, eşya, söz, olay, iş, durum vb.nin yerine kullanılan, belirsiz anlamda bir söz. **BÖ** 5, 8, 12², 16, 19², 23, 26, 34, 35, 36, 40, 43, 47, 56, 58², 61, 63², 66, 67⁴, 69, 72, 73, 74³, 81, 82², 94, 96, 100, 101, 104², 113, 116, 118, 119, 122, 124, 125², 126, 127, 132², 140, 141, 144, 145, 146, 151, 155², 159, 162, 164, 165, 166, 167, 169², 170², 172⁴, 174³, 175⁴, 176², 178, 179³, 180, 187, 189, 190, 191³, 196, 198, 200, 202, 203, 205, 207, 209², 210, 215, 216⁵, 217, 218², 220², 221, 222², 223, 225, 227, 229, 230, 233, 236, 238, 239, 240, 241², 244, 245³, 247, 248, 249, 252, 256², 257, 259, 262, 263², 264, 266, 267³, 269², 270², 272, 275, 278³, 280, 284, 285², 289, 293², 294, 295, 296⁴, 299, 301, 302, 303, 307, 308, 309, 310², 311, 313, 314², 317, 321, 325, 328, 329, 334, 336², 338³, 341, 342, 343, 344, 346, 348, 350³, 351, 352², 354³, 357, 360, 364⁵, 366, 368, 370, 375², 376, 379, 381, 382, 384⁴, 385³, 389, 391, 395², 396², 403, 404, 406, 407, 410, 421, 424, 427, 428, 432, 434 **BD** 6², 7, 8, 10², 11⁵, 12, 16, 17², 18², 20, 21², 22, 29², 32³, 33², 34², 35², 39³, 40, 42, 45, 47, 48², 50, 57, 58, 59², 63, 64, 67, 68², 70, 71², 72, 73, 74, 77, 79², 80, 83, 84³, 90², 92⁴, 102⁴, 103, 104⁴, 105, 106, 107, 109², 113, 119, 120, 125², 126, 130², 132, 133³, 135, 136³, 137², 140², 141², 143, 144², 145², 147, 148, 149³, 150, 151, 154, 155, 156, 158³, 162, 163, 166², 167, 168³, 169², 172, 177, 181³, 182³, 183, 184, 186⁴, 187, 189³, 190², 194, 197⁴,

199, 202, 204², 206², 208², 209, 210, 211

şımartmak Şımarmasına yol açmak. **BD** 147

şıpır şıpır *zf.* Şıpırdayarak. **BÖ** 166

şırak *a.* Bir nesne başka bir nesneye birdenbire, şiddetle çarptığında çıkan hışırtılı, sert ses. **BÖ** 201³, 337

→ *şırak şırak*

şırak şırak *zf.* 'şırak' sesi çıkararak. **BD** 50

şırıltı *a.* Şırıldayan suyun çıkardığı sesin adı. **BÖ** 170

şiddet *a.* Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğlilik, sertlik. **BÖ** 241, 412 **BD** 73, 120, 136, 189

şifa *a. Ar.* Bedensel veya ruhsal bir hastalığın son bulması, hastalıktan kurtulma, onma. **BD** 15

şiiir *a. ed. Ar.* Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım, koşuk. **BÖ** 404

→ *şiiir ahengi*

şiiir ahengi *mec.* Şiirsel bir duygu etkisi yaratan. 'Yumuşak ve sessiz duruşunda bir şiiir ahengi sezilmesine rağmen fen talebesiydi.' **BÖ** 5

şikâyet *a. Ar.* Hoşnutsuzluk belirten söz veya yazı, sızlanma, sızıltı, yakınma, yakıntı. **BD** 40 **şikâyet**

etmek Birinin yaptığı yanlış iş veya davranışı ilgili makama veya makamdakine bildirmek. **BÖ** 82³, 182, 186, 271², 312

şimdi Artık, bundan böyle, bu duruma göre. **BÖ** 8², 11, 12, 13², 15, 16², 19², 25², 26, 32, 35, 41, 49², 50, 52³, 53², 54, 56, 58, 63³, 66, 67, 71, 72, 82², 85, 86, 92, 95, 110², 116², 123, 136, 139, 140, 142, 143², 144², 146, 160, 164, 166, 170², 172, 175⁴, 176, 177, 178, 179, 183, 190, 191, 192, 195, 203, 205², 206², 207², 219, 224², 225², 229, 230², 231, 234, 237, 240, 244², 248, 257, 259, 260, 261, 262², 265, 267², 275, 278, 280, 283, 285², 287³, 289, 292, 294, 296³, 297, 301, 303, 307, 308, 309², 315, 319², 321, 324, 327, 328³, 335, 339², 340, 341², 344, 350², 351, 354, 359², 364, 367³, 372², 373², 375, 376, 378², 379², 383, 387, 391, 392, 394, 397, 398, 402², 404, 406³, 407, 408³, 409², 410, 411³, 414, 419, 420², 422, 424, 425, 426, 428, 429², 431, 432² **BD** 6, 8, 11, 12, 13, 14, 21, 27, 30, 31, 32², 35, 47, 48, 49, 50², 53, 54, 56², 57, 58, 60², 67, 68, 75², 78, 79, 80, 88, 95², 99, 102, 109, 114, 117, 119, 120², 123², 124², 126³, 127, 130², 133², 135, 136, 137, 138, 142, 144, 145², 147, 150, 166², 169, 176², 179, 180³, 182, 183, 184, 188², 189, 193², 195², 196, 197², 201², 207, 209, 212²

→ *şimdi şimdi, şimdiye dek*

şimdi şimdi *zf.* Ancak çok yakın bir zamandan beri. **BÖ** 175

şimdiye dek Şu ana kadar, daha önce olmamış olan bir şeyin şimdiki zamanda olması. '...İ-Çing Katun'un

şimdiye dek gördüğü erlerin en yakışıklısı idi. BÖ 42, 59, 116, 171, 172, 176, 204, 210, 222, 340, 370, 388 BD 13, 125

şimdiden zf. İçinde bulunduğumuz zamandan başlayarak. BÖ 83, 199, 387, 392 BD 7, 148, 158

şimdiki sf. İçinde bulunulan anda olan veya yapılan, bu andaki, bu zamandaki. BÖ 188

şimdilik zf. Şimdiki durumda veya zamanda, şimdiki zaman için, şu duruma göre. BÖ 66, 160, 366 BD 58, 133, 138

şimşek a. Bir bulutun tabanı ile yer arasında, iki bulut arasında veya bir bulut içinde elektrik boşalırken oluşan kırık çizgi biçimindeki geçici ışık, balkır, çakım, çakın, yalabık, yıldırak. BÖ 425 *şimşek çakmak* Şimşek oluşmak. BÖ 234

→ *şimşek gibi*

şimşek gibi Çok hızlı bir şekilde. BÖ 271, 346 BD 174 *'Yamtar şimşek gibi bir hızla kılıcını çekerek savurup Çinli'nin başını uçurmuştu.'*

şiş a. Bir ucu sivri, demir veya ağaçtan, bazen silah gibi kullanılabilen ince uzun çubuk. BÖ 348

şişirmek Şişkin bir duruma getirmek. BÖ 346

şişkin sf. Şişmiş, şişirilmiş. BÖ 181

şişlik a. Şişkin olma durumu. BÖ 181

şişman sf. Deri altında fazla yağ toplanması sebebiyle vücudun her yanı şişkin görünen (kimse) şişko, mülahham. BÖ 195², 369

şişmek Vücudun bir yeri içine yabancı bir maddenin girmesiyle veya başka bir etkiyle gerilmek, kabarmak. BÖ 344, 347

şölen a. Moğ. Belli bir amaçla düzenlenen eğlence. BÖ 209² BD 148³, 149², 151, 180

şöyle zf. Şunun gibi, şuna benzer biçimde. BÖ 14, 22, 32, 33, 34, 41, 43, 45, 58, 59², 66, 68, 72, 87, 105, 106, 109, 111, 115, 117, 118, 120, 128², 131, 140, 145, 150, 162², 165, 167, 172, 200, 212, 248, 293, 309, 315, 317², 322, 373, 387², 421, 427 BD 15, 21², 48, 52, 59, 66², 71², 91, 111, 161, 162, 168, 173, 188, 196, 203

→ *şöyle dursun, şöyle bir*

şöyle dursun Bir işin gerçekleşmekten çok uzakta bulunduğunu, ona bağlı daha kolay, daha basit bir şeyin bile gerçekleşmediğini anlatan bir söz. BÖ 56, 207, 222, 300, 341 BD 54

şöyle bir Kısa süreli. BÖ 258, 344, 416, 422 BD 54

şöylece zf. Şu biçimde, tam şöyle. BÖ 8, 73 BD 8, 125

şu sf. Bu sözcüğüne göre yerde, zamanda veya söz zincirinde biraz uzakta olanı niteleyen söz. BÖ 5, 6, 7, 8, 11, 15², 26, 31, 37, 44, 55², 59², 63, 65², 74², 79², 85, 86, 87, 88, 89, 91, 99, 100, 106, 108, 124, 126, 127, 130,

138, 140², 143, 146, 154³, 155, 167, 175², 179, 181, 190, 194, 199, 215², 216, 218, 221, 229, 230, 236, 243, 252², 259, 276, 288², 289, 291, 311, 320, 321, 324, 325, 328, 329, 338, 339, 340², 341, 347, 351, 356², 360, 369, 371², 373, 374, 375, 384, 385, 418, 424 **BD** 5, 9, 13, 16, 30, 47, 57, 67, 87, 107, 126, 140, 158, 181, 187

Şu Tigin öz. a. **BÖ** 26, 28³, 29⁴, 30

şunlar *zm.* Şu zamirinin çokluk biçimi. **BÖ** 107, 139, 167, 172, 335 **BD** 178

şura a. Anlatana veya söyleyene göre biraz uzakta olan yer, şu yer. **BÖ** 14, 36, 107, 141, 188, 271 **BD** 32, 181

şuur a. *ruh* b. *Ar.* Bilinç. **BD** 208

şükür a. *Ar.* Tanrı'ya duyulan minneti dile getirme. **BÖ** 195, 338 **BD** 161

şüphe a. *Ar.* Kuşku. **BÖ** 219, 230, 249, 402 **BD** 8, 36, 166, 168², 191² **şüphesi** kalmamak Emin olmak, kuşulanmamak. **BÖ** 249 **BD** 191 'Kara Kağan'ın hiç **şüphesi** kalmamıştı.' **şüphe** etmek Kuşulanmak. **BD** 8, 188 **şüphe bırakmamak** Kuşkuya sebep olan bütün ihtimalleri ortadan kaldırmak.

BD 96 **şüphe çekmek** Birinin şüphelenmesine sebep olmak. **BD** 151

şüphelenmek Kuşulanmak. **BÖ** 182, 243, 391 **BD** 36, 155³, 162, 191

şüpheli *sf.* Kuşkulu. **BÖ** 169, 242, 383 **BD** 96

şüphesiz *sf.* Şüphesi olmayan, kuşkusuz. **BÖ** 259 **BD** 179, 193

t, T

ta 1-Çince de 'o' anlamına gelen söz. **BÖ** 363³, 3652- Çince de 'büyük' anlamına gelen söz. **BÖ** 363²

tâ *zf.* Dek, değin, kadar, beri vb. edatlarla birlikte kullanılarak bir fiilin, bir hareketin, bir yerin bir şeyin, başladığı veya sona erdiği noktayı, zaman ve uzaklık bakımından abartmalı bir biçimde anlatan bir söz. **BÖ** 5

tabaka *sos.* Katman. **BÖ** 7, 358

Tabatı *öz.a.* **BÖ** 46

tabi (*doğ.*) **tâbi** *sf.* *Ar.*Bağımlı. **tabi olmak** Birinin kontrolü altına girmek, bir şeye veya bir kimseye bağlı olmak. **BD** 101

tabiat *a.* *Ar.*Doğa. **BÖ** 5, 6

tabii *sf.* *Ar.* Olağan, alışılmış, her zaman ki gibi olan, beklenildiği gibi. **BÖ** 7, 26, 47, 182 **BD** 162, 172

tabiyeci (*doğ.*) **tabiiyeci** Doğa ile tabiat ile uğraşan kişi. **BÖ** 6

Taçam *öz.a.* **BD** 22, 23, 24, 32, 46, 63, 77³, 81², 84², 85³, 86³, 87⁵, 88⁴, 90³, 91⁶, 92⁵, 93⁴, 94², 95⁴, 96, 101, 180, 186⁵, 187⁴, 188³, 189⁴, 190⁵, 192³, 193⁴, 194⁴, 197, 201, 203, 204³, 205⁵, 206³, 207³, 208², 210, 211³

tahammül *a.* *Ar.* İnsanın kötü, güç durumlara karşı koyabilme gücü, kaldırma, katlanma. **BÖ** 374

tahmin *a.* *Ar.* Yaklaşık olarak değerlendirme, oranlama. **BD** 158, 206

taht *a.* *Far.* Hükümdarları oturduğu büyük, süslü koltuk. **BÖ** 30³, 64, 79, 167, 198², 237², 240, 245, 253, 265, 275², 290, 336 **BD** 5, 35, 66, 68, 83, 116², 147, 196, 197 **tahta çıkmak** Hükümdar olmak. **BÖ** 218

tahta 1-*sf.* Ağaçtan yapılmış. **BÖ** 5, 122², 124, 257, 275², 339, 340, 364, 422, 424 **BD** 46, 121³, 194²- Ok, silah vb. araçlarla vurmak için hazırlanmış hedef göstergesi. **BÖ** 47², 49³, 50 'Birinci ok tahtaya vardı.'

takdirde *zf.*...dığı zaman. **BD** 121

takılı *sf.* Takılmış, tutturulmuş, asılmış. **BÖ** 106 **BD** 45, 181 **takılı kalmak** Bir şey birbirine kenetlenmesi. 'Kılıçları birbirine takılı kalmıştı.' **BÖ** 35 **BD** 210

takılmak 1-Bir yerde bir süre kalmak, oyalanmak. **BÖ** 40, 115 **BD** 68, 137, 1812- Bir yere iliştikten veya dokunduktan sonra oradan kurtulamamak. **BÖ** 111

takım *a.* Bir işte veya bir yerde kullanılan eşya veya aletlerin tamamı, ekipman. **BÖ** 65, 66, 184, 201, 370

takım Görev bakımından birbirini tamamlayan kimselerin topluluğu, grup, ekip, trup. **BÖ** 282²

takinmak 1-*nsz.* Kendine takmak. **BÖ** 295, 337 **BD** 182- Bir nitelik veya durum almak. **BÖ** 389 **BD** 151

takırtı (*doğ.*) **takırdı** *a.* Bir şeyin çıkardığı kuru ve sert ses. **BÖ** 14, 180², 223

takip *a. Ar.* Yetişmek, yakalamak veya bulmak amacıyla birinin arkasından gitme, izleme. **BD** 169 **takip etmek** 1-Dikkatlice dinlemek, anlamak. **BÖ** 7, 502-Yetişmek, yakalamak veya bulmak amacıyla birinin arkasından gitmek, izlemek. **BÖ** 227 **BD** 1493- Hemen arkasından gelmek. **BÖ** 408

takke *a. Ar.* İnce kumaştan dikilmiş veya ipten örülmüş, çoğunlukla yarım küre biçiminde başlık. **BÖ** 122

takla *a.* Elleri yere koyduktan sonra ayakları kaldırıp vücudu üstten aşırarak öne veya arkaya yapılan dönme hareketi. **takla atmak** (*doğ.*) **taklak** Takla hareketini yapmak. **BÖ** 110 **BD** 128

takmak 1-Bir şeyi başka bir yere uygun bir biçimde tutturmak, iliştiirmek, geçirmek. **BÖ** 12, 15, 41, 177, 368, 373, 378, 403³ **BD** 18, 56, 58, 116, 121, 124, 127²- Kendiyle birlikte götürmek, yanına almak veya arkasından izletmek. **BÖ** 163, 229, 247

talebe *a. Ar.* Öğrenci. **BÖ** 5, 6

talih *a. Ar.* Şans. **BÖ** 308, 309³, 311, 312, 321, 324, 330, 431 **BD** 32, 40, 72, 188

talihli *sf.* Talihi iyi olan, bahtı açık olan, şanslı. **BÖ** 14

talihsiz *sf.* Talihi ters olan, talihi kötü olan, şanssız, bahtsız (kimse) **BÖ** 251 **BD** 21, 112, 117

talim *a. ask. Ar.* Uygulamalı olarak yapılan askerlik eğitimi. **BÖ** 136⁴, 201², 202, 205, 379, 380, 382², 394, 408, 412 **BD** 102², 121, 193

talimat *a. ask. Ar.* Görevin gerektirdiği türlü hizmetlerin başarıyla yürütülmesi için kumandan, başkan veya daire başkanları tarafından verilen, o hizmetle ilgili sorumluluk, düzen ve ilkeleri içine alan buyruklar. **BD** 135 **talimat vermek** Üst düzeyde bulunan biri, yaptıracığı işle ilgili olarak görüşünü belirtmek, yol göstermek. **BD** 135

tam 1-*zf.* O sıra, o anda. **BÖ** 12, 15, 35, 96, 101, 118, 127, 153, 154, 155², 158, 165, 181, 243, 249, 300, 303², 383, 426 **BD** 44, 45, 52, 59, 140, 169, 1732- *sf.* Eksiksiz, kesintisiz. **BÖ** 83, 127, 153, 158, 172, 275 **BD** 6, 75, 182, 185, 1993- *zf.* Tıpkı. **BÖ** 5, 13, 61 **BD** 162, 163²

tamam *sf. Ar.* Eksiksiz. **BÖ** 17⁴, 18⁸, 403 **BD** 143

tamamıyla *zf.* Tam olarak, büsbütün, baştan sona, külliyen. **BD** 212

tamamlamak Eksiksiz, tamam duruma getirmek, bütünlemek. **BÖ** 276, 291, 302, 317, 338, 342, 351, 376, 380, 402 **BD** 9, 26, 52, 66, 80, 85, 188, 198

tamu *a. din b. esk.* Cehennem. **BÖ** 131, 162, 344

tan *a.* Güneş doğmadan önceki alacakaranlık, fecir. **BÖ** 87 **tan atmak** Gün doğmaya başlamak, şafak sökmek. **BÖ** 26, 159, 178, 179, 186, 219 **BD** 178

→*tan yeri*

tan yeri Güneşin doğmak üzere olduğu sırada, ufukta hafifçe aydınlanan yer. **BÖ** 197, 220, 296 **BD** 57

tane *a.* Herhangi bir sayıda olan şey, adet. **BÖ** 23, 26, 36, 44, 81, 102, 136, 151, 170, 172, 180, 203, 217, 280, 295, 311, 313, 344, 363, 378, 380, 403², 404, 407, 409, 419, 420 **BD** 5, 52, 59, 79², 92, 102, 106, 112, 118², 121, 128, 176, 195, 196, 210

Tang *öz. a.* **BÖ** 11, 58, 68²

tanık *a.* Gördüğünü ve bildiğini anlatan, bilgi veren kimse, şahit. **BÖ** 100, 102⁴

tanımak 1-Daha önce görülen, bilinen bir kimse veya şeyle karşılaşıldığında bunun kim veya ne olduğunu hatırlamak. **BÖ** 24, 63², 85², 91, 96, 107, 108, 116², 118³, 123, 130, 146², 163², 175², 183, 196, 215, 235², 241², 242², 243³, 244², 243³, 249, 253², 278, 299, 321, 326², 366², 385³, 424, 428 **BD** 24, 28², 29³, 30, 42, 48, 49, 56, 60, 74, 75², 84, 107, 114, 131, 134⁴, 136, 139³, 141, 142, 170³, 178, 182³, 187², 189, 190, 201, 202², 203 2- *huk.* Varlığını kabul etmek. **BÖ** 290, 300, 317 **BD** 138

tanınmak *nsz.* Kim veya ne olduğu bilinmek. **BÖ** 267, 369

tanış *a.* Tanıdık (kimse veya yer) **BÖ** 107, 288, 386 **BD** 36, 43 **tanış gelmek** Daha önceden biliyor tanıyor olmak. **BÖ** 196 'Atlı gölge Gümüş'e tanış gelen bir sesle cevap verdi.'

tanışıklık *a.* Birbiriyle tanışmış bulunma, birbirini tanımış olma durumu. **BD** 103

tanışmak *nsz.* Daha önce birbirini tanımayan kimseler birbirini tanımaya duruma gelmek. **BÖ** 194

tanıtmak Bir kişinin kim olduğunu başkasına bildirmek, tanıştırmak, takdim etmek, prezante etmek. **BÖ** 33⁴, 42, 49, 171, 183², 199, 201, 364, 367 **BD** 29, 79, 93, 163

Tanrı Dağı *öz. a.* **BÖ** 331, 434²

Tanrı *öz. a. din b.* Kainatta var olan her şeyi yaratan, koruyan, tek ve yüce varlık, Yaradan, Allah, Rab, İlah, Hu, Mevla, Halik, Hüda, Oğan. **BÖ** 14², 16², 17², 20, 23, 25, 39, 43, 49, 52, 53, 64, 66, 95, 97, 100, 101, 102, 107, 172², 174², 175³, 176², 177, 178³, 195, 202, 210⁷, 211¹³, 212⁹, 213⁴, 219, 235, 249, 271, 280, 283, 284², 290, 291, 293, 294³, 296, 297, 316, 321, 327², 328, 333, 334², 338, 349, 373², 390, 395⁵, 396³, 405, 408, 414, 420, 430, 431, 432, 434² **BD** 23, 32³, 45², 46, 53, 56, 59, 62, 68, 69, 88², 107, 135, 144, 145, 161², 185, 206², 210, 212

→*Tanrı vere de, Tanrı'ya ismarladık*

Tanrı vere de. . Umma ve beklenti bildiren durumlarda söylenen dilek sözü. **BÖ** 43 'Amma Tanrı verede onlar Kağan'ı köyü yola sürükliyemeseler.'

Tanrı'ya ismarladık Giden kişinin kalan kişiyi Tanrı'ya emanet etmesi, dua mahiyetinde bir iyi dilek sözü. **BÖ** 179 'Tan atarken uyandığı zaman Tanrı'ya ismarladık demek için Kırac Ata'yi aramış, fakat bulamamıştı.'

Tanrısal sf. din b. İlahi. **BÖ** 434

Tanrıvermiş öz. a. **BÖ** 380, 387, 393, 399, 405, 410

tapıncak a. Put. **BÖ** 26

taraf Ar.1- a. Ön, arka, sağ, sol, üst, alt vb. yanların her biri. **BÖ** 47, 126, 201, 248², 287 **BD** 43, 74, 109, 141, 1782- İstekleri, düşünceleri, karşıt olan iki kişiden veya iki taraftan her biri. **BÖ** 259, 303, 336, 408, 411 **BD** 47, 73², 108, 200², 2013- Bir şeyin belli bölümü, kısmı. **BÖ** 396 **BD** 154 **taraf tutmak** Birinden yana olmak, birinin görüş ve düşüncelerini desteklemek. **BÖ** 215, 259

tarafından 1-zf....-ınca. **BÖ** 22, 66², 161, 221, 281, 321 **BD** 9, 104, 123, 132, 133, 174, 2003- Aracılığıyla. **BÖ** 30, 64, 152, 201, 223, 249 **BD** 58, 147

taratmak Tarama işi yaptırmak. **BD** 69

Tarduş öz.a. **BÖ** 46

tarif a. Ar. Tanım. **tarif etmek** Tanımlamak. **BÖ** 236 **BD** 93, 95

tarih a. Ar. 1-Toplumları, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri her milletin kurduğu medeniyeti inceleyen bilim. **BÖ** 6, 7², 389, 404², 425, 4312-a. Bir olayın gününü, ayını ve yılını bildiren söz. **tarih atmak** Bir şeyin üzerine tarih yazmak. **BÖ** 192

tarihçi a. Tarihsel konular üzerinde araştırmalar yapan, tarih kitapları yazan kimse, müverrih. **BÖ** 6

tarihçilik a. Tarihçinin işi. **BÖ** 6²

tarkan a. Türklerde ve Moğollarda demirci, demir ustası ve aynı zamanda devlet görevlisi veya savaşçı asker. **BÖ** 24, 30, 46, 85², 86, 88², 128, 183², 198², 299, 329, 334², 379, 381 **BD** 45, 63², 116², 131, 132, 196 'Tahtın biraz aşağısında solda, sağda şadlar, tiginler, buyruklar, Tarkanlar duruyordu.'

tarla a. Tarıma elverişli olan, sınırlı ve belirli toprak parçası. **BÖ** 23, 71, 72³, 73³, 74, 77, 80, 81, 82, 83, 93², 97, 339, 340⁵, 341², 343⁶, 347, 350³, 354, 375

tartaklamak Çekerek veya iterek hırpalamak. **BD** 126

tartışma a. Birbirine karşıt düşünceleri karşılıklı savunma. **BÖ** 209, 212, 287, 301, 336, 340, 358, 362², 406 **BD** 7

tartışmak *nsz.* Bir konu üzerinde, birbirine ters olan görüş ve inançları karşılıklı savunmak. **BÖ** 338 **BD** 7, 147, 197

tas 1-*a.Ar.* Genellikle içine sulu şeyler konulan metal vb. yapılmış tas. 2-*mec.* Buna benzetilen. **BD** 69 'Esrik olur içenler/ Gözlerinin tasından'

tasa *a.* Üzüntülü düşünce durumu, kaygı, endişe, gam. **BÖ** 97, 177, 216, 295, 296, 379, 380

tasalanmak *nsz.* Bir şeyi kendine tasa etmek, üzülmek, kaygılanmak, endişelenmek. **BÖ** 316

tasalı *sf.* Tasası olan, kaygılı. **BÖ** 324

tasarı *a.* Olması veya yapılması istenen bir şeyin zihinde aldığı biçim. **BÖ** 370², 372, 404 **BD** 46, 71, 147, 160

tasarlamak Bir şeyin nasıl gerçekleşebileceğini düşünmek, zihinde hazırlamak. **BÖ** 167, 181, 182, 237, 249, 299, 305, 385, 389³, 397 **BD** 160, 200

tasarlanmak *nsz.* Tasarlama işi yapılmak. **BD** 178

tasma *a.* Bazı hayvanların boynuna takılan, bu hayvanları bir yere bağlamaya, çekip götürmeye yarayan kemer biçimindeki bağ. **BÖ** 372

tasvip *a. Ar.* Bir düşünce veya davranışın doğru olduğunu belirtme, onama, uygun bulma. **tasvip etmek** Bir düşünce veya davranışın doğru

olduğunu belirtmek, onamak, uygun bulmak. **BD** 151

taş 1- *a.* Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan sert ve katı madde. **BÖ** 42, 73, 111, 151², 170, 172, 177³, 205, 346, 351, 391, 403³, 404, 405, 408², 410⁴, 420, 426², 427 **BD** 114, 154

→ *taş gibi, taşı sıkırsa tuz eder, taş yerinde ağırdır, taşı sıkırsa suyunu çıkarır*

taş gibi 1-*mec.* Çok ciddi olarak, donuk. **BÖ** 51, 52, 74, 247, 283, 302, 337 **BD** 41, 208, 212 'Fakat Kağan'ın ve bütün Türkler'in taş gibi sessizliğini görünce durdu.' 2-Çok sağlam. **BÖ** 61 **BD** 60

taşı sıkırsa tuz eder 'Çok güçlü biridir, her zorluğun üstesinden gelir' anlamında bir söz. 'Ben, taşı sıkırsa tuz eden, az iş edip öz eden, güçlü erler arısı, Kara Kağan çerisi, yüce Karluk beğiyim.' **BÖ** 42

taş yerinde ağırdır Herkesin, her şeyin kendi çevresinde önem taşıdığını anlatan bir söz. **BÖ** 192, 203², 204

taşı sıkırsa suyunu çıkarır 'çok güçlü biridir, her zorluğun üstesinden gelebilir' anlamında kullanılan bir söz. **BÖ** 265

taşımak 1- Bir şeyi bir yerden başka bir yere götürmek. **BÖ** 30, 33, 134, 199, 327, 369 **BD** 209² 2- Bir nesnenin ağırlığını yüklenmek. **BÖ** 42, 65 **BD** 59, 633- Sahip olmak, özellik olarak bulundurmak. **BD** 98, 144, 164

taşınmak *nsz.* Taşıma işi yapmak. **BÖ** 5, 81, 339

taşkın Aşırı. **BÖ** 50

taşkınlık Taşkınca davranış. **BÖ** 218

tat Hoşa giden durum, lezzet, zevk. **BÖ** 37, 124, 172, 283 **BD** 68 **tat almak** Bir şeyden hoşlanmak, zevk almak. **BÖ** 125², 395 **tadını çıkarmak** Bir şeyin güzelliğinden veya sağladığı imkânlardan yeterince yararlanmak. **BÖ** 419 **tadı kalmamak** Eski zevki kalmamak, yavanlaşmak. **BD** 107

Tatar *öz. a.* Tataristan'da, Batı Sibirya'da ve Rusya Federasyonu'nun değişik bölgelerinde yaşayan Türk soyundan bir halk ve bu halktan olan. **BÖ** 31, 54

tatbik *a. Ar.* Uygulama. **tatbik etmek** Uygulamak. **BÖ** 312 **BD** 8

tatil *a. Ar.* Okul, meclis, adliye vb. kuruluşların çalışmasını durdurduğu veya kapalı bulunduğu dönem. **BÖ** 5

tatlı *zf.* Hoşa gidecek bir biçimde, tatlılıkla. **BÖ** 34², 46, 82, 115, 124³, 177, 187², 231, 266, 301, 375, 404 **BD** 15, 32³, 56², 58, 84, 88², 136, 142 **tatlı canından ayırmak** Öldürmek. **BÖ** 305, 324

→ **tatlı dil**

tatlı dil *a. mec.* Gönül alıcı söz, tatlı söz. **BÖ** 218

tatlılık *a.* Sevimlilik, hoşluk, şirinlik. **BÖ** 287

tatmak 1-Dil yardımıyla bir şeyin tadının nasıl olduğunu anlamak. **BÖ** 1722- Duymak, hissetmek. **BÖ** 312 **BD** 186

tatsız *sf.* Tadı iyi olmayan, lezzetsiz. **BÖ** 265

tavan *a.* Bir yapının, kapalı bir yerin üst bölümünü oluşturan düz ve yatay yüzey, taban karşısı. **BD** 107

tavsiye *a. Ar.* Öğütleme, yol gösterme. **BÖ** 362 **BD** 46

tavşan 1-*a. hay. b.* Tavşangillerden, eti yenen, hızlı koşan, kemirgen, postundan yararlanılan bir tür memeli. **BÖ** 104, 105¹⁵, 106⁵, 107⁷, 108², 109⁷, 111³, 112⁷, 113, 115, 231, 251, 161²-*mec.* Çinliler. **BÖ** 328 '*Tavşan sürüsü Bozkurları tutsak etmiş götürüyor.*'

tay *a. hay. b.* Üç yaşına kadar olan at yavrusu. **BÖ** 23, 269

Tay-tsung *öz. a.* **BD** 5, 6

taze 1-*sf.* Bozulmamış, bayatlamamış olan. **BÖ** 270, 2712- *a. Far.* Genç kadın. **BD** 22

tebaa *a. huk. esk. Ar.* Uyruk. **BÖ** 333 **BD** 26

tebelleş *sf. halk.* İstenmediği hâlde, birinden veya bir yerden ayrılmayan, gitmeyen, musallat olan. **tebelleş olmak** Bir kimsenin veya şeyin başına dert olmak, musallat olmak. **BÖ** 366

tecelli *a. Ar.* Belirme, görünme, ortaya çıkma, zuhur etme, meydana çıkma. **tecelli etmek** Belirmek, görünmek,

ortaya çıkmak, zuhur etmek, meydana çıkmak. **BD** 94

tecrübe *a. Ar.*Deneyim. **BÖ** 275 **BD** 130

tedbir *a. Ar.*Önlem. **BÖ** 402 **tedbir almak** Önlem almak. **BD** 6, 154, 172

teferruat *a. Ar.*Ayrıntı. **BÖ** 7 **BD** 195

teftiş *a. Ar.*Denetleme. **BÖ** 201

tehlike *sf. Ar.*Gerçekleşme ihtimali bulunan ama istenmeyen sakıncalı durum. **BÖ** 16, 119, 151, 152, 219, 287, 321, 372, 407, 417, 421 **BD** 9, 44, 70, 71, 77, 138, 180, 194, 195², 196², 200 **tehlike atlatmak** Büyük zarar ve sıkıntılara yol açacak bir olayı savuşturmak. **BÖ** 238 **BD** 16

tehlikeli *sf.* Tehlikeli olan, korkulu, muhtaralı. **BÖ** 225 **BD** 7², 104, 169, 175, 185, 196, 207

tek 1- *a.* Birbirini tamamlayan veya aynı türden olan nesnelere her biri. **BÖ** 15, 270², 282, 325, 328, 343², 344², 3762- *zf.*Yalnızca. **BÖ** 15, 16, 25, 71, 77, 170², 179, 190, 216, 239, 243, 270, 301, 302, 326, 329, 330, 341², 373, 403²**BD** 12, 20, 96, 193, 203**teke tek** *zf.*Bire karşı bir, yeke yek. **BÖ** 40, 131, 161, 248, 300² **BD** 48, 90, 106, 177 **tek kalmak** Desteği olmamak, yardımsız olarak. '*Kür Şad tek kalmıştı.*' **BÖ**

→ *tek başına, tek tük, tek yürek, teker teker*

99 **tek başına** *zf.*Kendi kendine, yalnız olarak, münferiden. **BÖ** 155, 178, 260,

279, 280, 287, 327, 333, 418, 432²**BD** 24, 31, 84, 94, 132, 134, 204

tek tük doğ./ tek tük sf. Az, seyrek. **BÖ** 254, 285 **BD** 102, 114

tek yürek *zf. mec.*Hep birlikte. **BÖ** 283

teker teker *zf.* Birer birer, ayrı ayrı. **BÖ** 252, 256, 363, 367 **BD** 186

teklif *a. Ar.*Yapması için birinden bir iş isteme. **BÖ** 8, 36, 58, 244², 262, 369 **BD** 6, 70, 90, 135, 179, 180, 196, 197, 198, 199 **teklifte bulunmak** Teklif etmek, önermek. **BÖ** 56 '*Çin subaylarından biri Şen-king'e bir teklifte bulundu.*' **teklif etmek** 1-Öne sürmek. **BÖ** 126, 127, 256, 369 **BD** 332- Evlenme, arkadaşlık isteğinde bulunma. **BD** 133³, 195, 197

tekme *a.*Ayakla vuruş. **BÖ** 37, 122, 158², 171

tekrar *zf. Ar.*Bir daha, yine, yeniden, gene. **BÖ** 236, 304, 358, 415, 416 **BD** 6, 30, 68, 80, 92, 165, 175, 176 **tekrar etmek** Yeni baştan söylemek veya yapmak.**BÖ** 7

tekrarlamak Bir işi bir kez daha yapmak, yinelemek, tekrar etmek. **BÖ** 72, 73, 182, 236, 362, 363, 365, 390, 398, 430 **BD** 80, 170

tekrarlanmak *nsz.* Tekrar edilmek, yinelenmek. **BD** 36

tel Çalgı aletlerinde bulunan, aletlerden ses çıkmasını sağlayan ipten biraz daha kalın nesne. **BÖ** 24, , 284,

426, 428 **BD** 35² ‘...*Kara Ozan*’ın kopuzundaki tellerde titriyordu.’

telaş *a. Ar.* Herhangi bir sebeple acelecilik. **BÖ** 142, 145, 171, 246, 259 **BD** 149, 158, 176 **telaş etmek** Sıkıntı duyarak acele etmek, endişelenmek, telaşlanmak. **BÖ** 128, 224 **BD** 76, 162 **telaşa düşmek** Telaşlanmak. **BÖ** 246

telaşlı *sf.* Telaş eden, telaşa düşen, pürtelaş. **BD** 149

telaşsız *sf.* Telaş etmeyen, telaş göstermeyen, soğukkanlı. **BÖ** 408, 419 **BD** 150

teleskop *a. astr. Fr.* Sonsuzdaki bir nesnenin gerçek görüntüsünü, içbükey bir aynadan yapılan merceğinin odak düzleminde veren ve gök bilimiyle ilgili gözlemlerde kullanılan optik aygıt, gözlemci, ırakgörür.

telif *sf.* Yazarın kendisinin kaleme aldığı. **BÖ** 7

telkin *a. Ar.* Bir duyguyu, bir düşünceyi aşılama. **BD** 156 **telkin etmek** Aşılama. **BÖ** 357

tellal *a. Ar.* Herhangi bir şeyi, olayı veya bir şeyin satılacağını halka duyurmak için, çarşıda, pazarda yüksek sesle bağırarak kimse, çağırmaç. **BÖ** 370

temel *sf.* En önemli, belli başlı, ana, taban, esas, asıl, baz. **BÖ** 278²

temiz *sf.* Kirli, lekeli, pis, bulaşık olmayan, arı, pak, münezzeh, hijyen, hijyenik. **BÖ** 56, 175 **BD** 178

temizlemek Öldürmek, yok etmek. **BD** 177, 204

temizletmek *mec.* Birinin ölmesine sebep olmak, öldürtmek. **BÖ** 291 ‘*Birde Çang-su vardı. Yüzbaşı Yağmur onu da, Gümüş’ün ardından gönderip temizletti.*’

temren *a.* Ok, kargı vb. silahların demirden yapılmış, delici ucu. **BD** 177

tenezzül *a. Ar.* Kendi durumundan daha aşağıdaki bir işi, bir durumu kabul etme. **BD** 149 **tenezzül etmek** Kendi durumuna, düzeyine aykırı düşen bir şeyi veya işi kabul etmek. **BÖ** 248

tenha kalabalık olmayan. **BÖ** 5, 103 **BD** 151

tenkit *a.* Eleştirme, eleştiri. **tenkit etmek** Eleştirmek. **BÖ** 36

tepe *a.* Bir şeyin en üstteki bölümü. **BÖ** 162, 169⁴, 179, 410, 434 **BD** 45, 47², 65, 113, 120, 169, 209² **tepesiatmak** Birdenbire öfkeye kapılmak, öfkelenmek. **BÖ** 365 **tepesi kızmak** Birdenbire öfkeye kapılmak, öfkelenmek. **BÖ** 410

→ **tepeden tırnağa**

tepeden tırnağa *zf. mec.* Baştan aşağı, her yanıyla, tepeden ayağa. **BÖ** 287

tepecik *a. coğ.* Yerden yüksekliği çok az olan tepeler. **BÖ** 285 **BD** 10²

tepelemek Bozguna uğratmak, hırpalamak. **BÖ** 22, 100, 129, 176, 275, 301², 303, 344, 432

tepelenmek *nsz.* Tepeleme işi yapılmak. **BD** 52, 179

tepetaklak *zf.* Tepetakla. **BÖ** 105

tepinmek *nsz.* Ayaklarını hızla yere veya bir şeye üst üste vurmak. **BÖ** 417

tepki *a.* Herhangi bir etkiye cevap olarak doğan, genellikle olumsuz söz veya davranış. **BÖ** 247, 342

tepmek 1- Ayağı ileri doğru savurmak. **BÖ** 156²- Çokça yürümek. **BÖ** 319, 379, 418 **BD** 132, 169, 182

ter *a.* Derinin gözeneklerinden sızan, kendine özgü bir kokusu olan, yapışkan, renksiz, tuzlu sıvı. **BÖ** 12, 146, 293, 408 **BD** 55 **ter dökmek** Bir iş yapmak için zahmet çekmek. **BD** 28

terbiye *a.* Eğitim. **BÖ** 8

tereddüt *a. Ar.* Kararsızlık, duraksamak, ikircik, ikirciklik. **BÖ** 146, 245² **BD** 140 **tereddüt etmek** Kararsız davranmak, duraksamak. **BÖ** 16

tereddütsüz *sf.* Tereddüdü olmayan, duraksamasız. **BÖ** 220

terki *a.* Eyerin arka bölümü. **BÖ** 196 **BD** 31, 95

terlemek *nsz.* Ter çıkarmak, ter dökmek. **BÖ** 12, 111, 407

ters 1- *a.* Kesici bir aletin kesmeyen yanı. **BÖ** 4122- *sf.* Gerekli olan duruma karşıt, zıt. **BD** 119, 127, 212 **ters gitmek** Bir iş doğru ve düzgün yürümemek, sorun çıkmak. **BÖ** 251

ters ters bakmak Düşmanca ve öfkeli bir biçimde bakmak. **BÖ** 125

→ *ters ters*

ters ters *sf.* Aksi bir şekilde. **BÖ** 232 'Sançar ters ters cevap verdi.'

tertibat *a. Ar.* Düzen, düzenleniş. **tertibat almak** Olacağı düşünülen sakıncalı bir duruma, harekete karşı hazırlık yapmak. **BD** 143, 148

tesadüf *a. Ar.* Rastlantı, rast geliş. **BD** 63

tesir *a. Ar.* Etki. **BÖ** 119, 196, 245, 281 **BD** 8, 46, 150 **tesirinde kalmak** Birinden etkilenmek. **BÖ** 245 **BD** 7, 136 'O her şeyden önce İ-çing Katun'un tesirinde kaldığını biliyor, fakat bu tesiri silkip atamıyordu.'

teşebbüs *a. Ar.* Girişim, girişme. **BÖ** 170 **teşebbüs etmek** Girişmek, el atmak. **BÖ** 5

teşekkür *a. Ar.* Yapılan bir iyiliğe karşı duyulan kıvanç ve gönül borcunu anlatma. **BÖ** 261

teşhir *a.* Gösterme. **BÖ** 7

teşkil *a. Ar.* Oluşturma, ortaya çıkarma, meydana getirme. **teşkil etmek** Oluşturmak, ortaya çıkarmak. **BÖ** 153, 405 **BD** 72

tetik-I Dikkat ve özen gerektiren, nazik. **BÖ** 160, 196, 223², 266, 326 **BD** 42, 92, 108 **tetik olmak** Her an uyanık ve hazır bulunmak. **BÖ** 307

tetik-II *sf.* Çabuk davranan, çevik, dikkatli, uyanık. **BD** 82, 83 **tetikte**

durmak Her an uyanık ve hazır bulunmak. **BÖ** 223 **tetikte olmak** Her an uyanık ve hazır bulunmak. **BD** 182

tevekkül *a. din b. Ar.* Herhangi bir işte elinden geleni yapıp sonrasını Allah'a bırakma. **BÖ** 296

tevkif *a. esk. huk. Ar.* Bir suç dolayısıyla birini tutuklama. **tevkif etmek** Tutuklamak. **BÖ** 281

teyze *a.* Annenin kız kardeşi, ana yarısı. **BÖ** 195 **BD** 130, 131, 142, 191

tez-I *zf.* Süratli bir biçimde. **BÖ** 13, 14, 19, 20, 45, 55, 74, 82, 87, 93, 136, 142, 187, 271, 282, 287, 356 **BD** 41, 50, 75, 96, 127, 185, 187, 206

→ *tez canlı*

tez canlı *sf.* Aceleci. **BÖ** 54

tez-II *a.man. Fr.* Sav. **BD** 7

tıklım tıklım *zf.* Ağzına kadar, boş yer kalmayacak biçimde, tıklım tıkış, lebalep. **BÖ** 369

tıkmak Sokmak. **BÖ** 89

tılsım 1- *a. Ar.* Doğaüstü işler yapabileceğine inanılan güç. **BD** 191²- Bulunulan ortamda var olduğuna inanılan gizli güç. **BÖ** 73

tılsımlı *sf.* Tılsımı olan. **BD** 13, 136, 143, 191

tımar *a.Far.* Binek hayvanlarının kollarını, derisini temizleme. **BÖ** 187²**tımar etmek** 1-Binek hayvanlarının kollarını, derisini temizlemek, tımarlamak. **BÖ** 9, 23, 185, 186², 195 **BD** 402- Yaralara

bakmak, iyileştirmek, tımarlamak. **BÖ** 137, 282 **BD** 94, 100

tingırdatmak Çalgıyı biraz çalabilmek, tingıldatmak. **BÖ** 283, 426 **BD** 35

tingırtı *a.* Tingırdayan bir şeyin çıkardığı sesin adı. **BD** 68

tinlamak *nsz.* 'tın' sesi biraz sürüp gitmek, çınlamak. **BÖ** 415

tıpkı *zf.* Tıpatıp, tamamıyla. **BÖ** 7, 195, 362, 364, 420 **BD** 18, 30, 32, 57, 136

tırak *a.* Kırılan kuru bir şeyin çıkardığı ses. **BD** 57³

tırıs *a.* Atın kısa adımlarla hızlı yürüyüşü. **tırısa kalkmak** Tırıs gitmeye başlamak. **BD** 162

tırmalamak Rahatsız etmek. **BD** 210

tırmanmak Yokuş, merdiven vb. çıkmak. **BÖ** 111, 115², 151², 169² **BD** 21², 162

tırpan *a. Rum.* Güreşte devirmek amacıyla rakibin ayak bileklerine hızla ayak vurarak yapılan bir oyun. **BÖ** 373 **tırpan atmak** *mec. sp.* Güreşte devirmek amacıyla rakibin ayak bileklerine hızla ayak vurarak yapılan bir harekette bulunmak. 'Yüzbaşı Ezgene görülmedik bir uğraşma ile başını kurtardı ve Buluç'a elense ederek korkunç bir tırpan atmak.' **BD** 124, 126, 127

Tibet *öz. a.* Orta Asya'da Tibet halkının anavatanı olan bölge. **BÖ** 357 'Çin'in her yerini dolaştıktan

başka, Tibet'e, Kora'ya, Türkeli'ne, Hind'e kadar uzanmıştı.'

Tibetli Ana yurdu Tibet olan kimse. **BÖ** 367, 370³, 372⁴, 373⁵ 'Yalnız bir defa biri Kıtay, biri Tibetli olan iki güreşçiyle yaptığı bir güreşte yenilmiş...'

ticaret *a.* Ar.Ürün, mal vb. alım satımı. **BÖ** 68, 69, 72, 86

tegin (doğ.) tigin *a.* İslamiyet öncesi Türk devletlerinde kağanların oğullarına verilen isimdir. 'Bunların arasında Tarkanlar, buyruklar, tiginlerde vardı.' **BÖ** 24, 30, 46, 66, 183, 189, 196, 197, 198, 204, 207, 219, 342, 387 **BD** 8², 9³, 14, 23, 24, 33, 46, 142², 143², 145, 146, 179, 191, 193, 194³, 195⁵, 196⁶

tiksinme *a.* Tiksinmek işi, ikrah, istikrah, nefret. **BD** 117

→ *tiksinme dalgası*

tiksinme dalgası Tiksinilecek bir şey yaşamak. **BD** 117 'Adları anılınca bütün beğlerin gözünden birer tiksinme dalgası geçti.'

tiksinmek Bir şey, bir kimse, bir düşünce, bir durum vb.ni kötü, iğrenç veya aşağılık bularak ondan uzak durma duygusuna kapılmak, ikrah etmek. **BÖ** 11, 73, 219, 321, 371, 372

tiksinti *a.* Tiksinme işi, tiksinme, nefret. **BÖ** 131, 362

tilki *a. hay.b.* Köpekgillerden, uzunluğu 90, kuyruğu 30 santimetre kadar, ırklarına göre çeşitli renklerde

olan, ağız ve burnu uzun ve sivri, kümes hayvanlarına zarar veren, kürkü beğenilen bir tür memeli. **BÖ** 12², 81²

timsal *a. esk. Ar.* Simge. timsal olmak Simge durumuna gelmek. **BÖ** 324

Tinesi Oğlu *öz.a.* **BÖ** 42

tipi *a.* Kar fırtınası. **BÖ** 42, 141, 142, 435 **BD** 26, 139, 184²

tir tir *zf.* 'Çok üşümek, çok korkmak' anlamlarındaki tir tir titremek deyiminde geçen bir söz. **BÖ** 433

titizlenmek Çok dikkat veya özenle davranmak veya böyle davranılmasını istemek, titiz olmak, titizlik göstermek. **BÖ** 276

titrek *sf.* Titreyen. **BÖ** 25

titremek Kaslar hızlı, küçük kasılmalarla sarsılmak. **BÖ** 86, 87, 90, 95³, 104, 115, 143, 163, 218², 219², 258, 271, 278, 292, 294, 295², 433 **BD** 30, 31, 161², 210, 212

titreşmek *nsz.* Her yanı titremek. **BÖ** 389

titretmek Titremesine yol açmak. **BÖ** 294, 434 **BD** 144, 147, 202

titreyiş *a.* Titreme işi. **BÖ** 337, 433

tohum 1-Soy, sop, döl, nesil, sülale. **BÖ** 4152-*Far.* Ortaya bir sonuç çıkaran, bir sonucun oluşmasına sebep olan şey. **BD** 9

tok 1- Kalın ve gür. **BÖ** 18, 28, 228, 274 **BD** 139, 182 2- İri, kocaman 'Tok kayaya yaslanan, çılgın suda islanan...' **BÖ** 423- *sf.* Açlığını

gidermiş, doymuş, aç karşıtı. **BÖ** 107, 109, 115², 167, 179, 204, 233, 362, 363², 365, 376², 424

→ *tok gözlü*

tokgözlü (*doğ.*) **tok gözlü** *sf. mec.* Gözü malda olmayan, gözü tok, açgözlü olmayan. **BÖ** 108, 209

tokalı *sf.* Tokası olan, toka takılmış olan. **BD** 144

tokat *a.* İnsana el içiyle vuruş. **BÖ** 344⁴, 346³ **tokat patlatmak** El içiyle vurulmak. **BÖ** 191

toklu *a.hay.b.* Bir yıllık kuzu. **BÖ** 233

tokluk *a.* Tok olma durumu. **BÖ** 187, 233², 358², 360, 370, 375²

tokmak 1-Kapı kolu yerinde bulunan ve kapıyı açmaya yarayan topuz. **BÖ** 154, 415, 416², 417 **BD** 1232-Ağaçtan yapılmış iri çekiç. **BÖ** 201², 205, 407, 412 **BD** 151, 191

Tokuş *öz.a.* **BÖ** 401, 410

tokuşturmak Birbirine dokundurmak, çarpıştırmak. **BÖ** 152, 260 **BD** 47, 86

Toluk Tüge *öz.a.* **BÖ** 400, 411, 419, 430, 432

Tonyukuk (Bilge Tonyukuk) *öz. a.* Göktürk zamanında yaşamış olan, bilinen ilk Türk yazar, tarihçi ve büyük devlet adamı. **BÖ** 6², 8 **BD** 42³, 43³, 44⁷, 45⁶, 46³, 52², 62⁴, 63, 65, 66⁶, 71², 94, 95², 116, 132, 150², 151², 158³, 160², 161², 166, 168³, 171, 172², 173, 177, 178³, 194⁵, 195⁷, 196⁶, 197⁴,

199 '*Tonyukuk!Buradan geçemezsin.*' *dedi.*'

top 1- *sf.* Yuvarlak biçimde olan, toparlak. **BÖ** 171 **BD** 1202- Kağıt, kumaş gibi şeylerin belli miktardaki bağı. **BÖ** 189, 199 **BD** 132, 135, 137

topaç *a.* Çevresine ip sarılıp birden bırakılarak veya kamçı ile vurularak döndürülen koni biçiminde ucu sivri oyuncak. **BÖ** 153

topal *sf.* Bacağındaki sakatlık sebebiyle seker gibi veya iki adımda bir, bir yana eğilerek yürüyen (insan veya hayvan) **BD** 124, 187, 208

toparlama Toplam olarak, tamamını hesaba katarak. '*Toparlama bir sayışla günde on sözden çok konuşmayan Sançar...*' **BÖ** 72

toparlamak Şaşkın durumdan kurtulup kendine gelmek. **BÖ** 60 **BD** 195

toparlanmak *nsz.* Toparlama işine konu olmak veya toparlama işi yapılmak. **BÖ** 40, 292 **BD** 69, 111, 177

toplamak 1-Bir araya getirmek. **BÖ** 72, 91, 134, 161², 163, 272, 280, 302, 304, 305, 307², 308, 309, 339, 371, 388, 391, 406 **BD** 55², 158, 178, 196 2-*nsz.* Artırıp biriktirmek. **BD** 150

toplanmak 1-Bir araya gelmek. **BÖ** 12, 14², 16, 17, 19, 22, 24, 27, 32, 46², 130, 132, 150, 159, 177, 202, 209, 231, 246, 255, 295, 296, 300, 320², 347, 364, 379, 382, 394, 425² **BD** 82,

101³, 147, 150, 154², 157, 1722-
Kendine çeki düzen vermek. **BD** 11

toplantı *a.* Birden çok kimsenin bir amaç uğruna bir araya gelmesi, içtima. **BÖ** 316, 389 **BD** 6², 7, 46 **BD** 70, 71, 151

toplu Hepsi bir arada bulunan, toplanmış. **BÖ** 270 **BD** 73, 102

toprak *a.* Yer kabuğunun toz durumuna gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla, çürümüş organik cisimlerden oluşan ve canlılara yaşama alanı sağlayan yüzey bölümü. **BÖ** 19³, 69, 71, 73, 101, 102, 107, 158, 165, 179, 235, 263, 268, 280, 296, 301, 311, 315, 322, 325, 330³, 339³, 340, 368, 431, 432, 434 **BD** 45³, 54, 56, 57, 60, 65, 76, 114, 120², 125², 126, 182, 212² **toprak almak** Bir bölgede o yerin sahibi olmak. 'Benim ailem Çin'de kağan olursa bir kere Çin'den toprak alacaksınız.' **BÖ** 68 **toprak etmek** Öldürmek. **BD** 108 'Bu altmış yıl nice erleri, yiğitleri toprak etti.' **toprağa gömmek** *mec.* Tükenmek, bitmek. 'İşbara Han'dan bir tümen beklerken 1400 kişiyle karşılaşmak onun umutlarını toprağa gömmektir.' **BÖ** 311

→ **toprakbastı**

toprakbastı (*doğ.*) **toprak bastı** *a.* Ayakbastı. **BÖ** 257

topuz *a.* *Ar.* Ucu top biçiminde eski bir silah. **BÖ** 95

torba *a.* Genellikle pamuk ve kıldan dokunmuş, türlü boy ve biçimde, ağzı büzülüp bağlanabilen araç. **BÖ** 64, 115, 117, 118, 120, 121, 139, 163, 165, 181⁴, 182, 184, 251², 252, 254, 255², 257², 289 **BD** 18, 54³, 56, 62, 88, 93, 162, 163

torun *a.* Bir kimseye göre çocuğunun çoğu. **BÖ** 175, 330, 335 **BD** 20, 23, 55², 57, 59², 77², 103, 124, 126, 188², 190², 193³, 208

toy *a. esk.* Ziyafet. **BÖ** 209², 241²

toz 1-*a.* Çok küçük ve hafif parçacıklara bölünmüş toprak. **BÖ** 285 **BD** 10, 45, 182²- Çok küçük parçacıklara bölünmüş herhangi bir madde. **BD** 149², 152 **tozu dumana katmak** Ortalığı altüst etmek. **BD** 48, 60

tozlanmak *nsz.* Tozlu olmak, üstüne toz konmak. **BD** 56

Tölis *öz.a.* **BÖ** 46

tören Anma, kutlama, nişan, evlenme, ölüm gibi sebeplerle, yapılan toplantı, merasim, seremoni. **BÖ** 331, 380² **BD** 65, 116³, 121, 136, 161, 196

Tsin *öz.a.* **BÖ** 247

tuğ *a. tar.* Padişahların ve vezirlerin başına taktıkları başlıkların ön tarafında bulunan tüy veya püskül biçimindeki süs. **BÖ** 27, 204, 205⁵, 206, 207⁶, 247, 248, 303, 304, 319, 320, 434², **BD** 116, 118, 119⁴, 120, 172 **tuğ kaldırmak** İsyan etmek, baş kaldırmak. **BÖ** 215, 318, 320 **BD** 59, 167 'Tulu Han böylece tuğ kaldırsa

acaba iyi mi olurdu, kötü mü? 'tuğuna girmek Bir kimsenin egemenliği, emri altına girmek. **BD** 46 'Akşama kadar dört bucaktan on beş kişi daha gelerek Kutluk Tegin'in tuğuna girdiler.'

Tuğla öz.a.**BD** 72, 73, 82, 84², 101, 103

Tuğrul öz.a.**BÖ** 400, 411, 418, 419, 420, 421, 422

tuhaf sf. Acayip. **BÖ** 5, 58, 126, 140, 170, 218, 262², 273, 285, 293, 296, 305, 313, 381² **BD** 106, 130, 135, 140, 154, 181 **tuhaf gelmek** Bir olayı garipsemek, bir şeyin olması gerektiğinden farklı olduğunu düşünmek. garip bulmak. 'Sonra onun çelimsiz, arık, güçsüz oluşuda Üçoğul'a bir tuhaf geliyordu.' **BÖ** 265 **tuhafına gitmek** Bir şeyi tuhaf bulmak. **BÖ** 293

→ *tuha ftuhaf*

tuhaf tuhaf zf. Garip bir şekilde. **BÖ** 313 'Böyle savay zamanında ve alanında bile aşçı ile gezme Türkler'e pek gülünç gözüktüğünden tuhaf tuhaf bakıyorlardı.'

tuhaflaşmak nsz. Tuhaf olmak, tuhaf duruma gelmek. **BÖ** 248, 381 **BD** 13, 26, 205

tolga (doğ.) **tulga** a. Miğfer, başlık. **BÖ** 34, 35², 36⁵, 132, 153, 154, 192², 280, 319, 324, 392, 403³, 415, 421 **BD** 49, 64, 99, 123³, 176

Tulu Han öz.a.**BÖ** 30², 31, 33, 34, 40², 41, 54², 55², 144, 150, 159, 180², 181³, 182², 215⁴, 237⁷, 238³, 239⁵,

240³, 243, 244², 245, 246³, 248⁹, 249⁹, 253², 254³, 255, 256, 274⁴, 275⁵, 276⁶, 278, 281, 288², 289, 290⁵, 291, 294, 300², 303², 308, 310, 311, 316, 334³, 335², 336³, 337⁴, 338², 342², 383, 387, 388² **BD** 26

tunç a. Koyu kırmızı renk olan bakır, çinko ve kalay alaşımı, bronz. **BÖ** 407², 408, 417, 435

Tunga öz. a. **BÖ** 400, 411, 419, 430, 431

Tunga Tigin öz. a. **BÖ** 10⁵, 32³, 33⁴, 34³, 35⁵, 36⁶, 37, 39, 41, 49, 64, 66, 78, 80, 83, 150, 159, 183², 188³, 189⁵, 193, 194⁴, 196³, 197², 198³, 199³, 200, 202⁴, 203⁴, 207³, 214⁴, 215⁴, 216, 241², 245, 246, 249, 269, 276², 282², 310

Tungra Sem öz. a. **BD** 70, 71, 92², 93³, 96, 98, 102, 163

Tunguz öz. a. Doğu Sibirya'da yaşayan, avcılık ve balıkçılıkla geçinen, yarı göçebe bir topluluk. **BÖ** 31, 54

Turumtay öz. a. **BÖ** 400, 408, 409, 433, 434

tutmak 1- Ele geçirmek, yakalamak. **BÖ** 14, 15⁵, 65², 89, 110, 112, 120, 130, 145, 155, 159, 172, 207, 228², 235, 264, 294, 295, 320, 321, 329², 348, 359, 391, 403, 416², 417, 418², 426, 434 **BD** 43, 91, 126, 137, 206, 211 2- Elde bulundurmak, ele almak. **BÖ** 34, 43, 48², 65, 130, 151², 199, 206, 207³, 212, 225, 235, 266, 279², 280, 325, 330, 391, 404, 407, 415, 416, 419, 420, 424², 426, 429², 434²

BD 15, 59, 113, 117, 118, 135, 154, 177, 181, 209 3- Kaplamak. **BÖ** 46 **BD** 36 4- Varsaymak, farz etmek. **BÖ** 70 5- Desteklemek, birinden yana çıkmak. **BÖ** 83, 217, 253, 259², 419 6- Hedefi vurmak. 'Attığın ok tutmuyor mu?' **BÖ** 113 7- Yaklaştırmak, yakınına getirmek. **BÖ** 142 **BD** 14, 47 'Yaşlı kadın çırayı Çalığ'ın yattığı yere tutunca dona kaldılar. 8- Hedef olarak almak. **BÖ** 151², 280, 422 **BD** 2009- Para toplamı, ...e varmak, değeri olmak. **BÖ** 30210- Bir yerde kalmasını sağlamak. **BÖ** 320, 330, 371, 391, 415 **BD** 40, 21111-*nsz.* İş görebilmek. **BÖ** 33312- Gereğini yapmak, yerine getirmek. **BD** 15, 47, 140 **tuttuğunu koparmak** Becerikli olmak giriştiği her işte başarı sağlamak. **BÖ** 204

tutsak a. ask. Savaşta ele geçen düşmen, esir. **BÖ** 11, 28, 36, 79, 80², 81⁴, 113, 139, 161, 270, 286, 319, 324, 326², 327, 328⁵, 330², 334, 336, 337, 351, 371, 380, 391², 403 **BD** 11, 12, 19, 54, 74², 75, 78, 79, 83, 84, 85, 86, 90, 93, 101, 102, 103, 133⁴, 144, 163, 179, 201 **tutsak olmak** Savaşta düşmanın eline geçmek. **BÖ** 72, 78³, 79⁴, 80, 83², 175, 195, 309, 324, 327, 333², 334, 335, 336, 339, 341, 343, 357, 358, 364, 371, 380, 391, 395, 406 **BD** 19, 74, 81, 85, 92, 93, 103, 105, 117 **tutsak düşmek** Esir olmak, hükmü altına girmek. **BÖ** 333³ **BD** 81²

tutsaklık a. Tutsak olma durumu, esirlik, esaret. **BÖ** 246, 334², 339², 341, 344, 378², 379², 387², 390, 404 **BD** 74, 90³, 101, 103, 133

tutturmak 1- *nsz.* Hedefe vardirmek, değıdirmek, isabet ettirmek. **BÖ** 48, 1522- Tutmasını sağlamak. **BÖ** 347, 426 **BD** 177

tutulmak 1-Tutuk duruma gelmek. **BÖ** 8 **BD** 145 2-Birine tutkun olmak, sevmek. **BÖ** 220 **BD** 133 3-*nsz.* Tutma işi yapılmak veya tutma işine konu olmak. **BD** 84

tutunmak Tutup bırakmamak, dayanmak, sarılmak veya asılmak. **BÖ** 14², 15², 327, 415, 422 **BD** 76, 126²

tutuş a. Tutmak işi. **BÖ** 422 **BD** 209

tutuşmak 1- Biriyle güreşmek için karşı karşıya gelmek, karşılıklı mücadeleye girişmek. **BÖ** 43, 45, 85, 109², 204², 206, 367, 370, 371, 373 **BD** 124, 126, 202 ' O güreşirse ben onunla *tutuşmak* isterim.' 2- *nsz.* Yanmaya başlamak, ateş almak. **BD** 173

tutuşturmak Tutuşmalarını veya tutuşmasını sağlamak. **BÖ** 293 **BD** 47, 173

tuz a. kim. Kokusuz, suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billursu madde. **BD** 141

tuzak a. Birini güç ve tehlikeli bir duruma düşürmek için kurulan düzen, komplo. **BÖ** 316 **BD** 185 **tuzak kurmak** Birini güç ve tehlikeli bir duruma düşürmek için kurulan düzen hazırlamak, komplo kurmak. **BÖ** 25 **tuzığa düşmek** Birileri tarafından hazırlanan kötü bir duruma uğramak, oyuna gelmek. **BÖ** 303, 324, 371, 402

tüccar *a.Ar.* Ticaret yapan, ticaretle uğraşan kimse, tacir. **BÖ** 72, 116, 384², 385³, 402, 406³

tükenmek 1- *nsz.* Verimliliğini yitirmek, söyleyecek sözü kalmamak. **BÖ** 5, 15 2- *nsz.* Bitmek, sona ermek, kalmamak. **BÖ** 64, 395, 411 **BD** 72, 170, 188, 192

tüketmek Kullanarak, harcıyarak yok etmek, bitirmek, yoğaltmak. **BÖ** 363 **BD** 36

tükürmek Tükürüğü ağız içinden dışarı atmak. **BD** 128²

tümen *a. ask.* On bin erden oluşan asker kuvveti. **BÖ** 33, 69³, 150³, 151, 159², 183, 246, 252², 253, 258, 275², 300, 301⁸, 302³, 303⁴, 304, 305⁷, 306, 311, 319 **BD** 177³

tümenbaşı *a. ask.* On bin askerden oluşan asker topluluğunun komutanı. **BÖ** 182, 191², 203, 217, 219, 220, 221, 222, 227, 231, 232, 246², 270, 278, 294, 310, 312, 329, 337

tümsek *a.* Küçük tepe, tüm, tümbek. **BÖ** 61, 126, 296, 314, 426² **BD** 10², 41, 114

Tüng Yabgu Kağan *öz.a.* **BÖ** 56, 61, 64⁵, 65⁸, 66⁴, 77², 78², 80, 198², 199, 200, 201³, 202³, 203², 205, 206, 209² **BD** 107, 117²

töre (*doğ.*) **türe** *a.* Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü, âdet. **BÖ** 31², 47, 81², 82², 83⁵, 92,

98³, 99², 164⁶, 165, 221³, 223, 263³, 286, 337, 384, 388² **BD** 11, 46, 65², 117

Türe Tigin *öz.a.* **BÖ** 203, 205³, 206⁶

Türgiş *öz.a.* Göktürklerin on-ok boyundan biridir. **BÖ** 65, 201

Türk *öz. a.* Dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan, Türkçenin değişik lehçelerini konuşan soy ve bu soydan olan kimse. **BÖ** 6, 8, 14, 19², 24², 25, 31², 37², 39, 40², 47, 48², 49, 51², 52, 56³, 58⁴, 59³, 61, 62², 63², 64, 66³, 68³, 69³, 70², 72³, 74, 77⁷, 78, 79³, 80⁴, 81⁹, 82¹⁰, 83¹⁰, 84, 86, 90, 92, 99, 117², 118², 126, 127, 141, 144⁴, 145², 150³, 159, 160⁶, 162⁴, 164², 165, 175, 176⁴, 177, 181, 196, 197², 198³, 200⁴, 202⁴, 209, 210², 212, 213², 214², 217³, 218⁵, 219², 221³, 222², 243, 245², 246², 247⁵, 248, 253², 256², 257², 258³, 259², 260², 261, 263³, 264, 265, 269, 271, 273, 280, 281, 283, 286², 288³, 289, 290³, 294³, 297, 302, 303³, 306, 309, 313⁶, 314⁴, 315², 316, 317, 318, 319³, 324², 326, 327, 333, 334, 335², 336, 337³, 338², 339², 343², 344², 346, 347, 350, 351, 352⁴, 357², 358⁶, 363, 366, 367², 371⁸, 372³, 373², 374⁶, 378², 379², 380², 382³, 383³, 384³, 385, 386², 387, 388, 389², 390, 391³, 392, 395⁵, 396, 398, 402, 403, 404³, 405², 406², 421, 424, 426, 431, 433, 435 **BD** 7⁷, 8⁴, 9, 10, 11², 12², 14, 17², 18, 19, 23, 32³, 42², 46⁷, 47², 52², 60, 65², 66³, 67, 68², 79⁴, 80, 117, 121², 130, 150², 151², 156, 157⁴, 158, 160, 163², 170³, 174, 178, 191, 193, 200

Türkçe öz. *a.* Genel Türk dili. **BÖ** 60², 61, 117, 118, 143, 144, 209, 247², 248, 258, 260, 261, 263, 264, 266, 288, 312, 314, 321, 340, 341⁴, 351, 365², 376, 428 **BD** 21, 52, 79, 90², 150, 151, 163

Türkeli öz. *a.* **BÖ** 9, 66², 237, 285, 286⁴, 290, 293², 295, 296, 299, 307³, 322, 327, 328, 339, 357, 364 **BD** 8, 20, 24, 78, 80, 93, 147², 148, 160, 167, 192

Türkvari *sf. esk.* Türk tarzı içeren, Türk işi olan. **BÖ** 260

türlü *sf.* Çok çeşitli özellikleri olan çeşit çeşit, muhtelif. **BÖ** 77, 138, 140, 203, 265, 299, 314, 318, 320, 340², 371, 414, 420, 432 **BD** 8, 30, 49, 75, 80, 103², 164, 170, 179, 188, 199

→ **türlü türlü**

türlü türlü *zf.* Çok çeşitli olarak. **BÖ** 140

tüy *a.* İnsan veya hayvan derisi üzerinde bulunan ince, kısa, yumuşak ve sık uzantılar. **BÖ** 19 **BD** 10, 210

u, U

ucuz *sf.* Fiyatı yüksek olmayan, pahası az, düşük fiyatlı, pahalı karşıtı. **ucuz kurtulmak** Zor veya tehlikeli durumdan az zararla sıyrılmak. **BD** 88

uç 1-*a.* Genellikle uzun bir nesnenin incelererek biten son ve sivri noktası. **BÖ** 10, 15², 48², 407, 428 **BD** 502- Bir şeyin baş veya son noktası. **BÖ** 70², 156, 381², 429 **BD** 1003- Bir şeyin kenarı. **BÖ** 279, 4294- Bir uzaklığın son noktası. **BÖ** 283 **BD** 6 **ucunda iş olmak** Yapılan bir işin arkasında başka bir çıkarın olması. '*Pars iyice biliyordu ki ucunda bir iş olmadan Çinli para vermezdi.*' **BÖ** 127 **ucu bucağı olmamak** Başı sonu olmamak. **BD** 78, 169

Uçar Kam *öz.a.* **BD** 107⁵, 108

uçmak 1- *nsz.* Kuş, kanatlı böcek vb. Hareketli kanatları yardımıyla, havada düşmeden durmak, havada yol almak. **BÖ** 19, 65 **BD** 83, 1042- Çok hızlı gitmek. **BÖ** 20, 101, 127, 162, 165, 181², 240, 407, 409 **BD** 27, 28, 44², 64, 102, 118, 119, 151, 172, 175², 185, 202, 207³- Uçar gibi dalgalanmak. **BÖ** 432

uçmak *a. din b. esk.* Cennet. **BÖ** 18, 330 **uçmağa varmak** Ölmek, vefat etmek. **BÖ** 18, 19, 305, 330, 379, 410 **BD** 19, 62, 79, 83, 85, 107, 203, 206 **uçmağa gitmek** Ölmek, vefat etmek. **BÖ** 25, 87², 100

uçurmak 1- Uçma işini yaptırmak. **BÖ** 48, 172 **BD** 27, 282- Kesmek. **BD**

112 '*Sol elinin bir parmağı eksikti. Bunu bir Çiğil bahadırı uçurmuştu.*'

uçurum *a.* Deniz, göl, ırmak vb. su kıyılarında veya karada dik yer, yar. **BD** 94, 106⁵, 107³, 206, 210², 211⁷, 212, 213²- *mec.* Felaketli sonuç. **BÖ** 253

uçuş *a.* Uçma işi. **BÖ** 48, 303

uçuşmak Havada gidip gelerek dolaşmak. **BÖ** 36

ufacık *sf.* Çok ufak, küçücük. **BÖ** 154

ufak 1-*sf.* Boyutları normalden küçük olan. **BÖ** 6, 84, 1222- Önemsiz, az olan. **BÖ** 145, 385 **BD** 73 **ufak tefek** *sf.* Kısa ve zayıf. **BÖ** 5, 159

ufki *sf. esk.mat.Ar.* Yatay. **BÖ** 172

ufuk *a. Ar.* Düz arazide veya açık denizde gökle yerin birleşir gibi görüldüğü yer, çevren. **BÖ** 174, 177, 180, 181, 193, 194, 235, 330, 435 **BD** 10³, 14, 35, 41, 45, 54, 58, 92, 95, 96, 119, 132, 181, 182, 204, 207, 208

ovmak (*doğ.*) **uğmak** Bir şeyin üzerine bastırarak el gezdirmek. **BD** 190

uğramak 1- Yola devam etmek üzere, bir yerde kısa bir süre kalmak. **BÖ** 145, 148, 186, 241, 272², 273, 282, 384, 385, 386³ **BD** 1072- Fırlayarak çıkmak, hızla çıkmak. **BÖ** 2903- Kötü duruma konu olmak. **BÖ** 321 **BD** 92, 109, 194

uğraş Bir güçlüğü yenmek için gösterilen sürekli çaba, mücadele. . **BÖ** 33, 36

uğraşma *a.* Uğraşmak işi. **BD** 124, 197

uğraşmak Bir iş üzerinde sürekli çalışmak. **BÖ** 7, 15², 16, 40, 55, 60, 61, 72, 110, 126, 130, 155², 159, 165, 175, 186, 191, 205, 206, 218, 219, 261, 273, 292, 310², 311, 320², 339, 373, 384, 409, 410, 411, 414, 426 **BD** 12, 16, 21, 58, 73, 95, 119, 125, 126, 127³, 132, 139, 141, 160, 166

uğru *a. esk.* Hırsız. **BÖ** 344, 347 **BD** 21

uğrulamak *esk.* Hırsızlıkla ele geçirmek, çalmak, sirket etmek. **BÖ** 420³ **BD** 163

uğrunda *zf.* Amacında, yolunda. **BÖ** 220

uğuldamak *nsz.* Sürekli gürültü, boğuk ve anlaşılmaz ses çıkarmak. **BÖ** 420 **BD** 57, 66, 172

uğultu *a.* Gürültülü, boğuk ve anlaşılmaz ses, uğuldama sesi. **BÖ** 13, 46², 47, 48, 118

uğur-I *a.* Talih, şans. **BÖ** 55, 226 **uğru** açık olmak Şanslı olmak, her şey istendiği gibi devam etmek. **BÖ** 65 ‘Savaşta uğrumun açık olmasını diledi.’ **uğur** getirmek İyilik, şans, talih, bereket getirmek. **BÖ** 199 **BD** 55

uğur-II *a.* Hedef. amaç, gaye, erek, yol. **BÖ** 324

uğursuz *sf.* Kendinde uğursuzluk bulunan, yomsuz, kadersiz, meymenetsiz, menhus, musibet, şom. **BÖ** 20, 310, 347, 365 **BD** 5, 9, 16, 21

uğursuzluk *a.* Bazı olaylarda görülen ve insana kötülük getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelere var olduğuna inanılan güç, kademsizlik, meymenetsizlik, şomluk. **BÖ** 12, 200, 205, 316, 324, 429 **BD** 161

ovuşturmak (*doğ.*) **uğuşturmak** Elini birbirine sürtmek. **BÖ** 259, 291, 346

ulak *a.* Haberci. **BÖ** 22, 27², 41, 42, 43, 45, 46², 47, 48, 55, 159², 182², 183², 184², 188, 198, 199³, 220, 237, 238, 243³, 274², 300, 307², 308, 309, 316 **BD** 116, 118, 125, 131, 178, 194²

ulan Öfke ve nefret anlatan bir seslenme sözü. **BÖ** 31, 39, 86, 89, 107, 118, 120³, 122, 141, 166, 211, 259, 271, 288, 292, 329, 343, 346, 416 **BD** 86

ulaşmak Varmak, gelmek. **BÖ** 256, 280, 320, 322, 416 **BD** 12, 160, 182, 200

ulaştırmak Ulaşmasını sağlamak. **BÖ** 240, 358 **BD** 87, 150, 167

ulca Ganimet, savaşta düşmandan alınan mal. **BÖ** 65, 159, 161, 163, 167, 199, 245 **BD** 52 ‘Bu eyerin koşulduğu at ile yapacağın akınlarda sonsuz ulcalar, mallar almanı diledi.’

ulu *sf.* Erdemleri bakımından çok büyük, yüce. **BÖ** 46, 52, 63, 177, 200, 209, 211, 219, 255, 291, 295, 296²,

379, 394, 396, 425² **BD** 56, 65, 117, 180

Uluğ Tarkan *öz. a.* **BÖ** 299², 300³, 334⁵, 335, 336, 337, 338, 357², 380, 381

ululuk *a.* Büyüklük, büyük olma durumu, yücelik, izzet. **BÖ** 49, 53, 371, 395, 396 **BD** 191

ulumak *nsz.* Köpek, kurt, çakal vb. hayvanlar uzun, iniltili, ağlar gibi bir ses çıkarmak. **BÖ** 25, 141, 178, 295, 347 **BD** 100, 128

Umay *öz. a.* Eski Türklerde inanılan Tanrıçanın adı. **BÖ** 395 **BD** 194

ummak Sanmak, tahmin etmek. **BÖ** 55, 74, 87, 144, 158, 167, 171, 195, 196, 203², 204, 205, 222, 230, 245, 308, 316, 334, 358, 368, 402 **BD** 83, 92, 125, 132, 135, 141, 147, 154, 161, 167, 175

umulmak *nsz.* Umma durumu yaratılmak veya umma durumuna konu olmak. **BÖ** 47 **BD** 56, 186

umumi *sf.* Genel. **BÖ** 6

umursamak Aldırış etmek, önem vermek. **BÖ** 374

umut *a.* Ummaktan doğan duygu, ümit. **BÖ** 203², 205, 206, 222, 305, 308, 311, 320, 379, 384, 395 **BD** 33, 83, 92, 176², 179, 193 **umudu kırılmak** Bir şeyin artık gerçekleşmeyeceği inancına kapılmak. **BÖ** 222, 230 **umut ışığı yanmak** Ümitlenmek. '*Kür Şad Çin sarayını bastığı ve Çıbı Kağan Altay'da pusata*

sarıldığı zaman gönlümde iki defa umut ışığı yandı. **BD** 12², 91

umutlanmak *nsz.* Bir şeyin olmasını inançla beklemek, ümitlenmek. **BÖ** 61, 372 **BD** 117

umutsuz *sf.* Umudu olmayan, hiç umudu kalmayan, ümitsiz, nevmi. **BÖ** 311 **BD** 190

umutsuzluk *a.* Umutsuz olma durumu, ümitsizlik, meyusiyet. **BÖ** 219, 220, 430

unutmak Aklında kalmamak, hatırlamamak. **BÖ** 55, 65, 77, 78, 107, 108, 112, 121, 128, 131, 140, 141, 147, 155, 204, 218, 248, 255, 258, 260, 261, 267², 279, 294, 295, 330, 338, 341, 360, 364, 371, 379, 403, 424, 430 **BD** 12⁶, 13¹⁰, 55, 56, 67, 77, 81, 93, 98, 113, 135, 182², 186, 200

unutturmak Unutmasına yol açmak veya unutmasını sağlamak. **BÖ** 119 **BD** 17, 201

unutulmak *nsz.* Unutma işine konu olmak. **BÖ** 216, 379 **BD** 117

uran *a.* İlan, emir. **BÖ** 234, 254², 319, 408, 422 '*...vuruşçular saldırış yaparken savaş uranı bağırtıyor, genç kadın dövüşenlere korku ile bakıyordu.*'

Urku (Urku Tigin) *öz. a.* **BÖ** 342², 388³, 391⁵, 404, 407, 433

uruk *a. esk.* Soy, sülale. **BÖ** 202 **BD** 24

Urungu *öz.a.* **BD** 11⁵, 12⁴, 13³, 14⁴, 15³, 16³, 17³, 18⁶, 20³, 21⁴, 22³, 23³,

24⁴, 26³, 27⁵, 28⁵, 29⁵, 30⁴, 31⁵, 32⁵, 33³, 34², 35², 36², 38³, 39⁵, 40³, 41⁶, 46, 63, 67³, 68³, 69², 70, 72², 73, 74⁵, 75⁸, 76⁴, 77⁴, 78³, 79², 80⁵, 81, 84, 85⁴, 94, 121², 122⁴, 123³, 124², 130, 132, 133, 134³, 135⁶, 136², 137, 139⁵, 140⁵, 141⁴, 142⁸, 143⁶, 144⁷, 145⁶, 146², 179⁴, 180⁴, 181⁵, 182³, 183⁴, 184³, 185, 186, 187², 188², 189, 191², 197³, 199³, 200³, 201, 202⁴, 203⁴, 204⁴, 205², 206, 207, 208, 209³, 210⁴, 211², 212, 213

usa. Akıl. **BÖ** 10, 31, 37, 74, 77², 81, 384, 362, 389 **BD** 69, 185 **usunu kaçırmak** Delirmek. *'Düşümüz egirse usumuzu kaçırırız değil mi?'* **BÖ** 81 **usu başına gelmek** Davranışlarının yanlışlığını sezerek doğru yolu bulmak. *'Sana on değnek vurulacak. Bununla usun başına gelir.'* **BÖ** 92 **usunu başından almak** Bir şey birini düşünemeyecek duruma getirmek, çok şaşırtmak. **BÖ** 263, 361, 406² *'...yanına yaklaştıkça Üçoğul'un usunu başından alıyordu.'* **usuluk etmek** Yerinde ve uygun davranmak. **BÖ** 31

usanmak Tekrarlanması, uzun sürmesi dolayısıyla bir şeyden hoşlanmaz veya sıkılır duruma gelmek, bıkmak, bezmek. **BÖ** 37, 358

uslu Akıllı, zeki. **BÖ** 55, 64, 66, 107, 153, 215, 257, 354 **BD** 137

usta *sf.* Eli uz, işinin eri, becerikli, mahir. **BÖ** 48, 110, 128, 186, 203, 367, 382, 404, 417 **BD** 36, 55, 84, 91, 118, 119, 124, 125

ustalık Beceriklilik, el uzluğu, maharet. **BÖ** 34, 37, 49, 187, 195, 201, 203, 204², 287, 340, 411 **BD** 28, 44, 56, 73², 92, 126, 127, 130

usul *a. Ar.* Bir amaca erişmek için izlenen düzenli yol, tutulan yol, yöntem, tarz. **BÖ** 344, 382 **BD** 52, 59, 200

uşak 1-Erkek hizmetçi. **BÖ** 9, 26, 27, 29, 30, 31², 36², 65, 137, 238, 239, 265, 267², 271² **BD** 148², 149¹⁰, 150³, 1512- *a.* Çocuk. **BÖ** 23

utacı *a.* Doktor. **BÖ** 132⁴, 138, 282², 361 **BD** 94, 187, 190⁴ *'Aksakallı bir utacı onun yaralı kolunu dağılıyordu.'*

utanç *a.* Utanma, hicap. **BÖ** 107, 336, 380, 395, 396, 412 **BD** 114, 133

utandırmak Utanmasına yol açmak, utanacak bir duruma düşmek, mahcup etmek. **BÖ** 396

utanmak Çekinmek. **BÖ** 261, 348, 402 **BD** 8

Utar *öz.a.* **BÖ** 400, 410

ovalamak (*doğ.*) **uvalamak** Sertçe ovmak. **BÖ** 273, 295

uyandırmak 1-Uyanmasına yol açmak. **BÖ** 24, 196, 316 **BD** 56, 1362- Herhangi bir sebep bir hareketliliğe yol açmak. **BÖ** 247, 285 *'Türklerden o denli yılmışlardı ki Türk öncüsünün gözükmesi Çin ordusunun sarsmağa, kargaşalık uyandırmaya yetti.'*

Uyang *öz. a.* **BÖ** 302

uyanık *sf.* Uyumamış, bidar. **BÖ** 12 **BD** 161

uyanmak *nsz.* Uyku durumundan çıkmak. **BÖ** 141³, 142², 162, 177³, 179, 187, 219², 264, 379, 409 **BD** 23, 40, 41, 56, 57, 60, 90, 110, 136, 193

uyarmak 1-Uyandırmak. **BÖ** 3922- Bir kimseye bir davranışta bulunmasını veya bulunmamasını söylemek, ikaz etmek. **BD** 108, 182

uydurmak Uymasını sağlamak. **BÖ** 55 **BD** 47

uygun 1- *sf.* Yakışır, yaraşır, mutabık, mütenasip. **BD** 9 2- Elverişli, yarar, müsait, muvafık. **BÖ** 151 **BD** 172 **uygun olmak** İsbetli, yerinde olmak. **BÖ** 98, 388 **uygun gelmek** Uymak. **BÖ** 357 **uygun görmek** Yakışır, yaraşır görmek, elverişli bulmak. **BD** 46, 60

uygunsuz *sf.* Uymayan, yakışık almayan, yaraşmayan, münasebetsiz, namünasip. **BÖ** 301, 389

Uygur Alka öz. a. **BÖ** 380

Uygur öz.a.tar. Orta Asya'da büyük bir devlet ve uygarlık kurmuş, yazılı anıtlarla sanat eseri bırakmış olan bir Türk kol ve bu koldan olan kimse. **BÖ** 195², 214

uyku *a.* Dış uyaranlara karşı bilincin, bütünüyle veya bir bölümünün yitdiği, tepki gücünün zayıfladığı ve her türlü etkinliğin büyük ölçüde azaldığı dinlenme durumu. **BÖ** 11, 113, 187², 196, 215, 291, 301, 316 **BD** 23, 54, 56², 60², 71, 90², 110, 136, 149, 150,

152, 161 **uykusu kaçmak** Herhangi bir durumdan dolayı kaygılanmak, tedirgin olmak. **BÖ** 11, 93², 94 **uyku bastırmak** Çok uykusu gelmek. **BD** 141

uykusuzluk *a.* Uyku uyuyamama veya uyumamış olma durumu. **BÖ** 314

uymak 1-Uygun düşmek, münasip olmak. **BÖ** 98, 99, 144, 164², 4292- Bir inanca, bir anlayışa, bir duruma veya bir güce uygun davranışta bulunmak, riayet etmek. **BÖ** 218, 219, 235, 337, 405, 412 **BD** 24, 180

uyuklamak *nsz.* Oturduğu yerde hafif uykuya dalmak, ımızganmak. **BÖ** 24 **BD** 95

uyumak 1- *nsz.* Uyku durumunda olmak. **BÖ** 9, 12³, 24, 26, 104, 113, 141, 159, 179⁴, 197, 216, 260, 295³, 302, 310, 311, 375 **BD** 9, 23, 40, 56, 57², 60⁴, 71, 105, 141, 159, 160, 162², 178, 1952- Beklemek, durmak, dinlenmek. '...kılıçlarının kında uyuduğu, yaylarının gerilmediği, oklarının sadaktan çıkmadığı bir tek gün bile geçirmiyorlardı.' **BÖ** 16 **uyuyan yılanın kuyruğuna basmak** Kötü bir kimsenin yeni bir kötülük yapmasına fırsat vermek. **BÖ** 317

uyuşmak *nsz.* Soğuk, basınç vb. yüzünden vücudun bir yerinde, duygu ve hareket geçici olarak azalmak. **BÖ** 346

uyuşuk Gevşek, tembel, sünepe, uyuntu. **BÖ** 364

uyuşukluk *a.* Uyuşuk olma durumu. **BÖ** 375 **BD** 187

uyutmak *a.* Uyumasını sağlamak, uyur duruma getirmek. **BÖ** 187

uyuz Hoşlanılmayan, sevimsiz kimse. **BÖ** 329²

uzak 1- *sf.* Çok ötelerde bulunan, irak, yakın karşıtı. **BÖ** 5, 9, 14, 16, 17, 27², 30, 31, 34, 47, 84, 93, 101, 107², 129, 161, 175, 203, 224, 233, 249, 325, 326, 330, 395, 422 **BD** 10, 22, 30, 31, 35, 36, 38, 40³, 47, 56, 71, 72, 80, 106, 118, 134, 135, 148, 161², 162², 192, 203, 2042- Ayrı, birbiriyle ilgisi olmayan. **BÖ** 25, 323- *a.* Yakın olmayan yer. **BÖ** 34, 37, 46², 283, 365 **BD** 43 **uzak kalmak** Mahrum olmak, yararlanamamak. **BÖ** 227 *'İşbara Alp gibi bir tümenbaşının yardımından uzak kalmak ödenmez bir kayıp olacaktı.'*

uzakça *sf.* Biraz uzak olan. **BD** 176

uzaklaşmak Bir şeyden, bir yerden veya kimseden ayrılıp uzağa gitmek. **BÖ** 19, 27, 41, 49, 102, 106, 107, 116, 123, 126, 132, 136, 165, 167, 170, 172, 179, 181, 194, 300, 302, 307, 358, 384, 395, 411, 416 **BD** 35, 45, 71, 76, 93, 96², 104, 105², 136, 141, 149, 152

uzaklaştırmak Uzağa götürmek. **BÖ** 128, 419

uzaklık *a.* Uzak olma durumu, iraklık. **BÖ** 303, 408

uzaktan *zf.* Uzak yerden. **BÖ** 41, 125², 127, 153, 160, 169, 180, 196, 215, 235, 248, 254², 266, 280, 288, 295, 320, 404², 426 **BD** 14, 38, 60, 74, 103, 108, 121, 151, 186, 191

→ **uzaktan uzağa**

uzaktan uzağa *zf.* Birazcık, az buçuk, tam olmayarak. **BÖ** 217 **BD** 168

uzamak 1-*nsz.* Uzun duruma gelmek, boyu büyümek. **BÖ** 8, 15², 1942- Çok zaman tutmak, uzun sürmek. **BÖ** 37², 83, 204, 283² **BD** 92, 103, 126², 127², 163 **uzayıp gitmek** Herhangi bir durum veya olay sürmek, devam etmek. **BD** 91, 99, 157 *'Kılıç şakırtılarının uzayıp gittiği bir sırada onbaşılıarı ağır ağır şöyle dedi.'*

uzanmak 1-Boylu boyunca yatmak. **BÖ** 9, 24, 27, 36, 175, 178, 179, 180, 182, 216², 233, 283, 301, 326 **BD** 10, 24, 33, 56, 60, 80, 94, 130, 141², 152, 1622- Yetişmek, ulaşmak. **BÖ** 60 **BD** 32, 573- *nsz.* Bir alana yayılmak. **BÖ** 136, 357 **BD** 169

uzatmak 1-Sarkıtmak, sallandırmak. *'Sarkan iki ucunu aşağıya uzattı.'* **BÖ** 15, 180 **BD** 2112- Bir şeyi vermek için birine yönelmek. **BÖ** 47², 60², 64, 77, 106, 108, 111, 119, 139, 143², 185, 189, 199, 240², 254, 272, 275 **BD** 40², 62², 128², 140, 145, 192, 2053- Süreyi artırmak, temdit etmek. **BÖ** 261, 4314- *nsz.* Uzamasına sebep olmak, uzamasını sağlamak. **BÖ** 362 5- Birini veya bir şeyi yere yatırmak, yatmasını sağlamak. **BÖ** 327 *'Bacağı kesilmiş olan yüzbaşığı yere uzattılar.'*

uzlaşmak *nsz.* Aralarındaki düşünce yada çıkar ayrılığını, karşılıklı ödümlerle kaldırarak uyuşmak, karşılıklı anlaşmak ve mutabık kalmak, antant kalmak. **BÖ** 68

uzun Başlangıcı ile bitimi arasında fazla zaman aralığı olan, çok süren. **BÖ** 11, 13, 33², 48², 87, 110², 111, 153, 159, 161, 175, 176², 182, 194, 195, 203², 204, 216², 236, 237, 246, 260, 270, 280², 321, 333², 337, 338, , 356, 357², 362, 363, 368, 371, 375, 376, 382, 385, 386, 387, 392, 405, 407, 422, 427, 428, 432 **BD** 7, 10, 12, 17², 20, 24, 49, 56, 57², 63, 79, 92, 98, 109², 110², 124, 127, 135², 136, 145, 160, 162, 163, 173, 179, 181, 189, 192, 197, 207, 2122-İki ucu arasında fazla uzaklık olan, kısa karşıtı. **BÖ** 16, 20, 34, 36, 60², 62, 96, 108, 117, 134, 145, 147, 156, 177, 283, 314, 365, 374, 416, 419, 422 **BD** 64, 92, 113, 120

→ *uzun uzadıya, uzun boylu, uzun uzun*

uzun uzadıya *zf.* Uzatarak, derinleştirerek, genişleterek, ayrıntılarıyla. **BÖ** 247 **BD** 195

uzun boylu *zf.* Uzun süre. **BÖ** 402, 414

uzun uzun *zf.* Uzun süre, uzun olarak, uzunca. **BÖ** 63

uzunca *sf.* Biraz uzun. . **BÖ** 5, 48, 386

ü, Ü

Üç Kaya öz.a. **BÖ** 176

Üç Oğul (Üçoğul) öz.a. **BÖ** 18, 100, 102³, 132², 151³, 152², 153, 156⁵, 158³, 256⁶, 257⁵, 258⁵, 259⁵, 260⁶, 261⁵, 262¹⁰, 263⁵, 264⁷, 265⁷, 266¹⁰, 267⁶, 269², 271, 279, 280, 325, 366⁵, 367⁴, 368², 369, 370³, 373, 374², 378, 380, 381³, 383, 384⁸, 385⁶, 386⁶, 389, 390, 392, 394, 398³, 401², 402⁴, 405³, 406⁸, 408, 411³, 412², 415⁴, 416⁷, 417 **BD** 108

üç *sf.* İki'den bir artık. **BÖ** 6, 7, 8, 10², 15², 18, 19, 28, 33, 34, 35, 39, 40, 43, 45, 50, 54, 56, 58, 60³, 101, 104², 105³, 106, 109, 112, 122², 125, 126, 127, 128³, 129², 136, 141, 145⁴, 152, 153², 154, 155, 160, 169², 171, 172², 175, 176², 177, 178, 179, 180, 181², 184, 185, 186, 188, 194, 198³, 201, 202², 203, 204, 205², 206, 214, 216⁴, 217, 218², 233, 235, 239, 240, 243², 246², 247, 251, 254³, 255, 257, 259⁴, 261², 262, 265², 266, 269², 270, 272, 276, 280, 281, 282, 288, 295³, 296², 297, 303³, 304, 305, 306, 310, 311², 319², 320², 324², 330, 333³, 336², 342², 350, 359, 367², 372, 374², 375, 378, 379, 380, 381, 390, 392³, 393, 397, 405, 407, 411, 416, 419, 420², 421³, 422, 425², 429, 430², 431, 432, 433, 434 **BD** 5³, 11², 14, 15², 19², 21², 22², 24, 27⁴, 31, 32, 34, 36, 38, 40, 48², 52, 59, 60, 62, 71², 72, 74, 77, 79², 84, 94, 99², 104, 107, 109, 112³, 113, 114, 116, 117, 118², 119², 121⁴, 123, 128, 137, 140, 150, 154³, 156,

161, 169, 172, 173, 176, 177², 187, 189, 198, 199, 200, 201, 202²

üçer *sf.* Üç sayısının üleştirme sayı sıfatı. **BÖ** 282 **BD** 31, 73, 150, 186

üçüncü *sf.* Üç sayısının sıra sıfatı, sırada ikinciden sonra gelen. **BÖ** 47, 48, 65², 126, 156, 170, 176, 183, 185, 193, 194, 199, 200, 205, 207, 214, 216, 254, 283, 330, 405, 409, 410, 419 **BD** 20, 32, 34, 49, 80, 123, 132, 155, 158, 161, 173, 180

üflelemek 1- *mec.* Rüzgâr esmek. 'Aşağıdaki kaynağın okşayıcı şırıltısından, kayalara çarpan ince rüzgarın üfleyişinden ve kendi ayak seslerinden başka bir şey işitilmiyordu. **BÖ** 12, 170 2- Nefesli çalgıları çalmak. **BÖ** 172 **BD** 173

üleş *a.* Pay. **BÖ** 359

üleştirmek Pay ederek dağıtmak, bölüştürmek. **BÖ** 107, 289, 316, 359 **BD** 53

ülke *a.* Devlet. **BÖ** 56, 66, 144, 200, 210⁵, 229, 247, 335², 357 **BD** 150

ülkü *a.* Amaç edinilen, ulaşılmak istenen şey, ideal. **BÖ** 234, 389², 414 **BD** 7, 54, 56

ülüş *a.* sos. *esk.* Kesilen hayvanın etinden alınan pay. **BD** 18, 80

ümit *a.* Far. Umut. **BD** 68 **ümit bağlamak** Umut bağlamak. **BD** 7 **ümit vermek** Umut vermek. **BD** 147

ümitlenmek *nsz.* Umutlanmak. **BÖ** 147

ümitsiz *sf.* Umutsuz. **BD** 201

ün *a.* Herkesçe bilinme, tanınma durumu, san, şöhret, şan. **BÖ** 190², 207, 217, 299, 317, 406, 427 **BD** 29

ün vermek Şerefliendirmek, manevi olarak değerini artırmak '*Doğu Türkleri kağanı, soydaşım Kara Kağan'ın elçileri bize ün verip otağımızı şenlendirdiler.*' **BÖ** 198 **BD** 40 **ün salmak** Ünü herkesçe bilinmek ve her yerden duyulmak. **BÖ** 367

ünlü *sf.* Ün salmış olan, şöhretli, meşhur, şanlı, namlı, namdar, anlı şanlı. **BÖ** 56, 178, 196, 204, 291, 327, 353, 367², 369, 370 **BD** 154, 190

üretmek *nsz.* Aynı türden canlılar çoğaltmak. **BÖ** 81

ürkeklik *a.* Ürkek olma durumu. **BD** 180

ürkmek *nsz.* Bir şeyden korkup sıçramak, tevahhuş etmek. **BÖ** 140, 145, 344, 367, 425 **BD** 135, 155, 189

ürküntü *a.* Ürkme duygusu, tevahhuş. **BÖ** 204, 294, 383, 408

ürkütme Korkutup kaçırmak. **BÖ** 104, 121, 396 **BD** 5, 31

ürpermek *nsz.* Korku, tiksinti, üşüme vb. yüzünden tüylerin dikilip derinin nokta nokta kabarmasıyla görülen ani titreme. **BÖ** 281, 347, 394 **BD** 72, 135, 212

ürpertmek Ürperti vermek. **BÖ** 328, 434 **BD** 39, 41, 210

ürün *a.* Doğadan elde edilen, üretilen yararlı şey, mahsul. **BÖ** 341

üslup *ed. Ar.* Sanatçının görüş, duyuş, anlayış ve anlatıştaki özelliği veya bir türün, bir çağın kendine özgü anlatış biçimi, biçem, tarz, stil. **BÖ** 8

üst 1- *a.* Bir şeyin yukarı, göğe doğru olan yanı, üzeri, fevk, alt karşıtı. **BÖ** 14², 15, 16, 47, 110, 116, 137, 152², 166², 169², 171, 172⁴, 174, 188², 207, 228, 279, 325 **BD** 10, 12, 42, 45², 120, 125, 126, 173, 1782- Bir şeyin görülen yanı, yüzü. **BÖ** 30, 34, 40, 46, 101, 106, 177, 330² **BD** 54, 62, 109, 124, 125, 136, 163, 175, 1903- Vücut, beden. **BÖ** 34, 36, 169, 180, 247, 254, 327, 417², 418, 422, 432 **BD** 28, 49, 57, 72, 84, 160, 181, 1824- Mevcut olan bir şeyin fazlası. **BÖ** 279, 325, 373² **BD** 60, 124 '*...insan gücünün üstünde bir erlikle omuzlarında tuttıkları köprüden geçerek karşı kıyıya ulaşıyorlardı.*' **üstünde toplanmak** Belli bir noktaya odaklanmak. '*Yüzlerce Ötükenlinin yakıcı bakışları Fu-lin'in üstünde toplanmıştı.*' **BÖ** 90 **üstüne düşmek** Bir kimseyle veya bir şeyle çok ilgilenmek. **BÖ** 140 **üstüne yürümek** Korkutmak, yıldırma amacıyla saldıracağı gibi yapmak. **BÖ** 228 **üstüne çullanmak** Saldırarak üzerine abanmak. **BD** 124

→ *üst üste, üst baş, üst üste*

üst üste (*doğ.*) **üstüste** 1- *zf.* Birbiri arkasından. **BÖ** 14, 218², 220, 370, 386 **BD** 2032- Birbirinin üstüne konulmuş bir biçimde. **BÖ** 39, 170, 408

üst baş *a. mec.* Giyecekler, giysiler, giyim kuşam. **BÖ** 123

üste 'başarmak, becermek' anlamındaki bir söz. **BÖ** 8

üstelik *zf.* Ayrıca, bir de, bundan başka. **BÖ** 23, 230, 237, 259, 299, 301, 340, 371, 409 **BD** 163

üstün Birine veya bir şeye göre nitelik bakımından daha yüksek, daha elverişli olan, faik. **BÖ** 53, 77, 198, 215, 303, 334 **BD** 11, 12, 86, 142, 147, 181, 182², 183, 200 **üstün gelmek** Benzerlerinden daha yüksek düzeyde olmak. **BÖ** 10, 50² **üstün tutmak** Bir kimseye, bir şeye başkasından daha çok değer vermek. **BD** 181, 182 **üstüne gitmek** Üstüne doğru gitmek. **BÖ** 118

üstünlük *a.* Üstün olma durumu, faikiyet, rüçhan, avantaj. **BD** 28

üşümek *nsz.* Isı yokluğundan, azlığından veya ısı kaybından etkilenmek, soğuğun etkisini hissetmek. **BÖ** 19, 104, 291³, 292

üşürmek Üşme işini yaptırmak, saldırtmak. **BÖ** 414

üşütmek Üşümesine sebep olmak. **BÖ** 111

üşütücü *a.* Hava sıcaklığı düşük olan, soğuk. **BÖ** 244

üvey anne *a.* Öz olmayan anne, analık, üvey ana, cicianne. **BÖ** 30

üzengi *a.* Eyerin iki yanında asılı bulunan ve hayvana binildiğinde

ayakların basılmasına yarayan, altı düz demir halka. **BÖ** 428 **BD** 120

üzere 1- *e.* Gibi. **BÖ** 7, 86, 3092- Neredeyse. **BÖ** 6², 163, 171, 241, 259, 291, 292, 296², 328, 373, 383, 406, 408, 412, 429 **BD** 10, 15, 23, 26, 27, 31, 47, 52, 54, 77, 81, 87, 144, 1823- *zf.* Amacıyla. **BÖ** 207, 214, 233, 234, 251², 254, 259, 262, 265, 303, 314, 327, 328, 329, 374, 375, 381, 386, 404, 419 **BD** 8, 63, 71, 77, 80, 82², 83, 107, 112, 113, 147, 157, 178, 202, 204, 210 4- *zf.*... ile birlikte '...*başta kağan olmak üzere bütün Türklerin taş gibi durduklarını gördü.*' **BÖ** 247, 299 **BD** 104

üzeri 1- Bir şeyin dış yüzü, üst yüzey. **BÖ** 14, 37², 48, 52, 62², 107², 127, 129³, 130, 136, 137, 156, 166, 178, 188, 192, 195, 198, 218, 225, 228², 284, 294, 301, 315², 316, 324, 344, 348, 366, 426, 431, 434 **BD** 10, 14, 15, 17, 33², 45, 56, 58, 120, 121, 124, 137, 141, 152, 175, 190, 1912- Bir şeyin meydana gelmesinden sonrası. 'Bu söz üzerine *Işbara Alp*'ın onbaşıları gülümsediler.' **BÖ** 41, 58², 60, 62, 63, 65, 92, 94², 110, 137, 151, 155, 163, 189, 214, 220, 232, 234, 282, 319, 328, 336, 340, 342, 378 **BD** 38, 41, 60, 80, 90, 91, 111, 116, 127, 137², 142, 147, 151, 156, 158, 160, 164, 166, 190, 195, 196, 2053- Vücut, beden. **BÖ** 110², 128, 151, 161, 171, 235, 241, 246, 255, 256, 258, 289, 305, 321, 344, 421, 422, 426, 427, 429, 430 **BD** 6, 91², 125², 128, 151², 162, 167, 174, 201, 204, 207, 208, 209², 2103- *Birine bir şeye doğru.* 'Bu vergi *güzden önce bize erişmezse üzerlerine*

çeri çıkartacağımızı anlatacaksın!
BD 131 üzerine çullanmak Üstüne çullanmak. **BÖ 110, 155 BD 127, 151** **üzerinden atmak** Bir şeyi veya bir kişiyi taşıyan hayvan, kişiyi veya yükünü isteyerek yere düşürmek. *'Çalığ'ı üzerinden atan at deli gibi boşluğa doğru koşarken üzerine düşen bir yıldırımla yanverdi.'* **BÖ 14** **üzerinde durmak** Bir işe önem vermek, bir işle yakından, sürekli ilgilenmek. **BÖ 398 BD 168** **üzerine almak** Bir işi görev edinmek, deruhte etmek. **BÖ 420** **üzerine yürümek** Birine veya bir şeyin üstüne yürümek. **BD 72, 105168** **üzerine gelmek** Saldırmak. **BD 137** *'Güzden önce bu vergi gelmezse Gök Türk ordusu üzerinize gelecektir.'*

üzeri Vücut, beden. **BÖ 16**

üzerinde 1- *zf.* Üstünde. **BÖ 5², 119, 221, 255, 402, 4322-** ...ile ilgili, üzerine. **BÖ 387 BD 139, 167, 195**

üzgün *sf.* Üzölmüş, üzüntü duymuş, mahzun, melöl, mükedder. **BÖ 276 BD 39, 120, 186, 195, 202, 203**

üzmek Üzüntü vermek. **BÖ 229 BD 168**

üzücü *sf.* Üzüntü veren, acıklı. **BÖ 382**

üzölmek Üzüntü duymak, kaygılanmak. **BÖ 10, 84, 204, 364, 368, 420 BD 85, 103, 160, 182**

üzöntü *a.* Olması istenilmeyen olaylardan doğan ruh tedirginliğı, teessür. **BÖ 284, 333, 339, 386 BD 204**

üzöntölü *zf.* Üzüntölü bir biçimde, üzüntölü olarak. **BÖ 379, 380 BD 182**

v, V

vaka *a. Ar.* Olay, hadise. **BD** 16

vakit *a. Ar.* Zaman. **BÖ** 7, 105, 109, 121, 218, 254, 301, 310, 314, 344, 384, 386, 407², 415 **BD** 33, 75, 149, 160, 211 **vakti kalmamak** Bir şeyi yapacak yeterli zamanı bulamamak. **BÖ** 170 '*Yolcunun karar vermeye vakti kalmamış, çünkü üçüncü kovuktan iri bir ayı çıkararak homurtularla kendisine doğru yürümeye başlamıştı.*' **vakit geçirmek** Oyalanmak, uğraşmak. **BÖ** 174, 186 **vakti gelmek** Zamanı gelmek, süresi dolmak. **BÖ** 398 **vakit kaybetmek** Zaman geçmek. **BD** 75 '*Ay Hanım'a bakarak: 'Vakit kaybetmeyelim' dedi.*'

vakitsiz *zf.* Vakti, zamanı gelmeden. **BÖ** 223, 317

vaktiyle *zf.* Oldukça eski bir zamanda. **BÖ** 176, 405 **BD** 63, 85, 114, 118, 121, 134, 147, 178, 179, 188, 198, 207

Van-zin-şan *öz. a.* **BÖ** 59⁴, 60², 62, 79, 116³, 123, 125², 127, 132², 140², 141, 144, 145², 146³, 147²

var 1- *a. dbl.* Sahiplik bildiren olumlu ad cümleleri kuran bir söz. **BÖ** 7, 8², 9, 11, 17³, 18³, 19², 24³, 30, 32², 37, 39², 43, 44, 46, 47, 49, 50, 53⁴, 54², 55², 56, 58², 59³, 60, 62, 63³, 64, 65², 66, 67, 69³, 73, 74, 77⁵, 81², 82², 83, 84², 91⁴, 93, 96², 97⁵, 104², 106², 109, 110, 111, 119², 124, 127, 129, 134, 136², 137, 141, 144, 146², 147, 149, 150, 152, 153, 156, 167, 169, 170,

177, 178², 180, 181³, 183, 185², 186, 188², 189⁴, 190³, 192³, 194³, 195, 198, 199, 200, 202, 203, 205, 210², 211, 212², 218, 219, 220, 221, 222, 223, 225, 227, 232, 235, 237², 238, 239, 241, 242, 244, 245, 248, 249, 251, 252², 254, 255², 257, 259, 261, 262², 263, 264², 265, 271, 272, 279³, 280, 283, 284, 285⁴, 286³, 287³, 290, 291³, 293³, 294², 295³, 296, 307, 308², 309, 313², 314, 316, 317, 318, 321, 325², 329, 330², 333, 334, 336², 340, 344, 361², 364, 366², 371, 374, 375, 376, 379², 382, 388, 389, 392², 393, 394, 395, 397, 402, 403³, 404², 405, 407, 411, 414, 416, 419, 420², 422, 424, 425³, 429, 430, 434² **BD** 9, 10, 11, 12, 17⁴, 19², 20², 21, 30, 35, 41, 45, 46², 52, 58, 59², 63², 65, 67, 68, 77, 78, 84, 86, 88, 90, 91, 93², 95, 96, 102², 103, 108, 109⁴, 112, 116, 117², 121, 130, 131, 133², 134², 136², 142, 144, 158, 167², 168, 169, 177, 179, 181, 183³, 186, 191, 195, 196, 200, 203², 206, 208, 209², 212 **var sanmak** Olduğunu düşünmek. '*Ay Hanım on altı, on yedi yaşında var sandığı bu Gök Türk'ün, beğ olmasına rağmen elçilikle gelmediğini kesin olarak biliyordu.*' **BD** 98 **var olmak** Sağ olmak, yaşamak. **BD** 70

→**var gücüyle**

var gücüyle *zf.* Olanca gücüyle, var kuvvetiyle. **BÖ** 408

varlık *a.* Var olma durumu, mevcudiyet. **BÖ** 304 **BD** 67, 197

varmak 1-Erişilmek istenen yere ayak basmak, ulaşmak, vasıl olmak. **BÖ** 9, 13, 16, 20, 37, 47², 48, 54, 58, 59, 95, 104², 105, 107, 115, 126, 137², 145, 147, 163, 167, 169², 185, 187, 206, 216, 227, 233², 247, 254, 267, 280, 283, 299, 302, 308, 310, 314, 374, 397, 404, 417, 425, 429 **BD** 30, 39, 42, 44, 54, 56, 66, 73, 96, 100, 104², 109, 112, 113, 114, 131, 132, 135, 161, 162, 163², 167, 174, 175², 176, 180³, 194, 200³, 201, 202, 207, 2082-Kadın, evlenmek. **BD** 743- Hoş olmayan bir sona ermek. **BD** 1384- Bir şeyi iyice anlamak veya duymak. **BD** 195²

vasıta *a.* Ar. Aracılık. **BD** 195

vasiyet *a.* Ar. Bir kimsenin ölümünden sonra yapılmasını istediği şey. **BD** 66

vay ünl. Şaşma anlatan bir söz. **BÖ** 291³

→ *vay canına!*

vay canına! ‘çok şaşılacak şey’ anlamında kullanılan bir söz. **BÖ** 361

vazgeçirmek Vazgeçme işini yaptırmak. **BD** 95

vazgeçmek (*Far.+Tr.*) Niyetten veya karardan dönmek, caymak. **BÖ** 27, 147, 220², 228², 395 **BD** 14², 15, 31, 123

vazife *a.* Ar. Görev. **BÖ** 84, 311, 404 **BD** 19, 161, 166², 174

vaziyet *a.* Ar. Durum, tavır, hâl. **vaziyet almak** Belli bir durum veya

davranış biçimini benimsemek, tavır almak, tavır takınmak. **BD** 75

ve bağ. *Ar.* İki sözcük veya iki cümle arasına girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatan söz. **BÖ** 5², 6, 7⁴, 8⁴, 14, 15, 16, 19, 24², 28², 33, 34³, 35³, 36², 39, 40, 43, 46², 47³, 48², 49⁶, 50², 51, 54, 56³, 58, 60, 61², 63, 64, 65², 73, 78, 84, 87, 89, 98, 102, 104, 109, 118⁴, 121⁵, 122², 128, 129², 136², 137³, 138, 139⁴, 140², 141², 143³, 149², 151³, 152², 154², 155, 156, 160, 161², 164², 167, 169, 170⁵, 171³, 175³, 177, 181², 182³, 183²184², 185, 187, 188, 189⁴, 190, 192, 193³, 194, 195, 197, 198⁴, 199², 200, 201⁴, 204⁵, 205⁴, 206⁴, 207, 209⁴, 211³, 212, 218, 219, 223⁴, 225², 226, 227, 229, 231², 235, 237, 240, 241³, 243², 245³, 246, 247², 249, 253, 254⁴, 255², 257, 258, 260, 261, 262², 263, 264, 267, 269, 271, 272², 274, 275⁴, 278², 279², 280², 283², 285, 286², 287, 288, 289, 290², 292, 293, 294², 295², 296, 299², 301², 302², 303⁴, 304⁴, 305⁵, 307², 308³, 310², 311², 312³, 313², 315, 316³, 318, 319³, 320², 321³, 322, 324, 325², 326, 327, 330⁷, 333³, 334², 336, 339, 340², 344, 346⁶, 347², 348, 349², 350, 351³, 354, 357, 358, 359, 362, 363⁴, 365², 369, 370, 373², 374², 375, 376, 378², 379, 380, 382, 383³, 384, 385², 390, 391⁴, 392², 394², 396⁴, 402, 403², 405⁵, 406², 407², 408², 409, 410³, 411, 412, 414², 415⁴, 418, 419⁴, 420³, 421², 422, 427, 428, 429², 431, 433², 435 **BD** 5², 6³, 7, 8⁶, 9², 10, 11², 12, 13³, 14, 16³, 17², 19³, 20⁵, 21⁵, 22⁷, 23, 24, 27, 28⁴, 30, 31⁴, 32², 33, 34³, 38³, 40⁴, 44⁴, 45, 46, 47³, 49, 50, 52², 54, 56²,

57⁴, 58, 59², 62³, 63, 64⁴, 65, 66³, 67², 68, 69, 71³, 72², 73⁸, 74³, 75², 76³, 77³, 79, 80², 82, 83⁵, 84³, 85³, 90², 91³, 92⁸, 93, 94⁸, 95², 96², 98², 99⁶, 100⁵, 101, 102⁴, 103³, 104, 105, 106, 107³, 109⁷, 111⁴, 112², 113⁵, 114⁴, 116⁴, 117, 118³, 119², 120³, 121², 122², 123⁴, 124, 125, 126⁸, 127³, 130⁴, 131², 132⁴, 134⁴, 135³, 136⁵, 137⁴, 138⁴, 139², 140², 141⁴, 142⁴, 143⁵, 144³, 145², 147², 148⁴, 149⁷, 150⁷, 151⁵, 152², 155³, 156, 157², 158, 159, 160², 161⁵, 162⁵, 163⁵, 164⁴, 166⁴, 167², 168³, 169, 170³, 171², 172⁴, 173⁸, 174⁴, 175⁴, 176⁵, 177³, 178⁴, 179⁴, 180, 181², 182⁴, 183, 184², 185, 186⁴, 187², 188², 189², 190⁶, 191⁴, 192, 193, 194⁴, 195, 196³, 197⁴, 198, 199², 200⁸, 201⁷, 202⁵, 203⁴, 204, 205⁴, 207⁴, 208³, 209⁵, 210⁷, 211⁵, 212³

veda *a. Ar.* Ayrılırken birbirine selam ve esenlik dileme. **BÖ** 430 **veda etmek** Vedalaşmak, esenleşmek. **BÖ** 305

vedalaşmak Ayrılırken birbirine esenlik dilemek, esenleşmek. **BÖ** 187 **BD** 24

vefalı *sf.* Vefakâr. **BD** 11

velhasıl *zf. Ar.* Kısacası. **BD** 130

veliaht (*doğ.*) **veliahd** *a. Ar.* Bir hükümdarın ölümünden veya tahttan çekilmesinden sonra tahta geçmeye aday olan kimse. **BÖ** 238, 240, 258, 260⁴, 261⁴, 265², 266⁵, 267

Ven *öz. a.* **BD** 21, 30, 32, 44², 45, 46³, 47⁴, 48⁶, 49³, 52³

Ven-yen-po *öz. a.* **BD** 7, 9

vergi 1-Kamu hizmetlerine harcanmak için hükümetin, yerel yönetimlerin yasalara göre doğrudan doğruya veya bazı malların fiyatlarının üstüne koyarak dolaylı yoldan herkesten topladığı para. **BÖ** 116, 257, 275², **BD** 87, 109, 131, 137², 144, 1802- Bir kimsenin doğuştan sahip olduğu iyi nitelik. **BÖ** 374

verilmek *nsz.* Verme işine konu olmak. **BÖ** 359 **BD** 67, 92, 101, 147, 193

verim *a.* Ortaya çıkan, istenilen, beklenen sonuç, semere. **BD** 209

verimli *sf.* Verimi iyi ve bol olan, bitek, randımanlı, mahsuldar, mümbit, müsmir, verimkar. **BÖ** 77

verimsiz *sf.* Verimi olmayan veya az olan, yetersiz. **BD** 22

vermek 1-Bırakmak veya bağışlamak. **BÖ** 32, 52, 60³, 61², 69, 78, 81, 82⁴, 91, 96³, 104, 107, 108, 113³, 126⁶, 127, 131, 134, 140², 141³, 147, 159, 167, 175, 184², 186, 189², 207, 214, 228, 231, 233³, 239, 251, 253, 254, 256², 257, 261, 266, 270, 272⁵, 273, 282, 283, 287⁴, 291, 310², 311, 313³, 333, 334, 339², 343, 359, 367, 369, 374², 379, 380, 387, 395³, 396², 404, 412, 430 **BD** 9, 18, 34², 40², 52, 53, 56, 58, 59, 63, 64, 87², 114, 130, 132, 140, 143, 144³, 145, 154, 158², 160, 168, 177, 204, 205², 2092- Üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine eriştirmek, iletmek. **BÖ** 60, 65, 69, 71, 145, 189, 197, 199³, 205, 240, 257, 261, 292, 340, 428 **BD** 58, 1323- Herhangi bir duruma yol açmak.

BÖ 60, 111, 138, 183, 209, 241², 296, 327, 334, 370, 372, 374, 375², 376, 383, 415 **BD** 9, 19, 103, 124, 130, 148, 180, 197, 207, 2084- Kız, kadın biriyle evlendirmek. **BÖ** 100², 230, 2345- Ödemek. **BÖ** 109³, 116, 118², 119², 120⁷, 241 **BD** 1096- Sahip olmasını sağlamak. **BÖ** 275, 334², 396, 3987- Dayamak. **BÖ** 412, 416 **BD** 27, 102, 198

Verter *öz.a.* Goethe'nin yazmış olduğu 'Genç Werther'in Acıları' adlı romanı kastdeden söz. 'Bir aralık Almanya'da intihar edenlerin cebinde Verter'in bulunduğunu bilmiyor muyuz?' **BÖ** 8

Vey *öz.a.* **BÖ** 418, 425, 428, 434 **BD** 5, 6

veya (*Ar.ve+Far.ya*) bağ. Aynı olmakla birlikte aynı değerde tutulan iki şeyi anlatan sözcüklerden ikincisinin önüne getirilen söz, yahut. **BÖ** 295, 346, 350, 380², 383 **BD** 8, 82, 99, 112, 127, 156, 157, 169, 178, 200

Vey-çing *öz. a.* **BÖ** 370, 371⁴, 372⁶, 374² **BD** 7³, 8, 9

vezir *a. tar. Ar.* Bir devletin bakanlık, valilik gibi yüksek görevlerinde bulunan ve paşa unvanını taşıyan kimse. **BÖ** 370, 371, 372² **BD** 70

vınlamak *nsz.* Dönerken veya düz bir doğrultuda hızla hareket ederken 'vın' diye ses çıkarmak. **BÖ** 49, 101, 155, 165, 434 **BD** 27, 75, 105, 175², 202

vız *a.* Böcek uçarken veya atılan bir şey hızla geçerken çıkan ses. **vız**

gelmek Pek önemsiz görünmek. **BÖ** 325 **BD** 102

vızlamak *nsz.* Vızıldamak. **BÖ** 47, 254

vicdan *a.Ar.* Kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten, kişinin kendi ahlak değerleri üzerine dolaysız ve kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güç. **BD** 197

vilayet *a. Ar. İl.* **BÖ** 433

Vu Katun *öz.a.* **BD** 147³, 154, 160³, 163²

vu'o Çince de 'ben' anlamına gelen söz. **BÖ** 362, 364, 365

vukuat *a. Ar.* Olanlar, olan bitenler. **BD** 117

vurmak 1-Silahla yaralamak, öldürmek. **BÖ** 13, 40, 42, 105⁴, 106, 108², 113³, 115², 116³, 122, 140, 152, 156, 160, 191, 192, 266, 270, 287, 329³, 330, 333, 393², 408, 412³, 416, 417, 421, 431, 432 **BD** 27, 48, 49, 50, 52, 54, 75, 76², 78², 104, 151, 161, 176, 180, 181³, 200, 204²- Elini veya elinde tuttuğu bir şeyi bir yere hızla çarpmak. **BÖ** 42², 86, 88, 92⁴, 108, 165, 205², 206, 221, 223, 224, 225, 295², 329, 340, 346⁴, 347³, 351, 365, 393, 404, 407, 421, 426 **BD** 56, 57, 79, 120, 126, 127⁴, 186, 191 3- Amaçladığı şeye rast getirmek. **BÖ** 46, 49², 104², 107⁴, 129, 156, 158, 166², 203 **BD** 18, 88, 120⁵, 121, 1754- Hızla değmek, çarpmak. **BÖ** 100, 122, 130, 171, 201², 292, 320, 352, 372, 383 **BD** 99, 114, 1875-Üzerinde görünmek, üzerine düşmek, yansımak, aksetmek.

BÖ 272 **BD** 56, 1456- Ses çıkarmak, ses vermek, çalmak. **BD** 35

vurucu *sf.* Silah attığında hedefini vuran. **BD** 30

vurulmak 1- *nsz.* Vurma işine konu olmak. **BÖ** 49, 106, 108², 148, 151, 154², 305, 321, 348, 408, 409, 410, 417, 419 **BD** 47³, 78, 113, 180, 200²- Âşık olmak, gönül kaptırmak, sevdalanmak. **BÖ** 74², 93, 144

vuruş *a.* Vurulma işi. **BD** 109

vuruş *a.* Vurma işi. **BÖ** 35, 36, 87, 130, 201³, 206, 221, 224, 225³, 228, 229, 234², 235, 248, 260, 289, 305², 320, 329, 330, 365, 373, 412, 415², 416², 417⁴, 420, 421, 422 **BD** 28³, 35, 47², 48, 50⁴, 56, 57, 72, 76, 85, 86, 88, 91², 92², 99, 100, 113, 118, 121, 123³, 124², 126, 133², 150, 181, 200², 203

vuruşçu Dövüşen, kavga eden kimse. **BÖ** 234 **BD** 20, 91, 102 '...*vuruşçular saldırış yaparken savaş uranı bağırtıyor, genç kadın dövüşenlere korku ile bakıyordu.*'

vuruşma *a.* Vuruşmak işi. **BÖ** 154, 228, 229, 430 **BD** 29, 72, 109, 125, 201

vuruşmak *nsz.* Birbirini vurmak, dövüşmek. **BÖ** 34, 35, 36, 42, 107², 131², 132², 153, 176, 201, 202, 215, 234², 235, 239², 241, 248², 260², 266³, 288, 321, 351, 395², 409, 410, 411, 412, 419², 420², 422, 430², 431², 432² **BD** 14², 15, 17, 20, 28, 29, 39, 47, 48, 50, 73², 74, 75², 84, 87³, 88, 90³, 91², 99⁴, 104, 113, 123², 133, 142, 181², 188, 200, 201³, 203

vuruşturmak Vuruşma işini yaptırmak. **BÖ** 370

y, Y

ya *ünl.* 'Ey, hey' anlamlarında bir seslenme sözü. **BÖ** 6, 11, 61, 69, 79, 81, 153²**BD** 95

yaban domuzu *a. hay. b.* Domuzgillerden, domuzdan iri, bağ ve bahçelere zarar veren saldırgan, yabani bir hayvan. **BÖ** 37

yaban ördeği *a. hay. b.* Ördekçillerden, evcil ördeğe benzeyen, yeşil boyunlu bir ördek. **BÖ** 160

yaban *a. Far.* Vahşi olan, evcil olmayan canlı. **BÖ** 56 **yabana atmak** Önem vermemek, önemsiz görmek. **BÖ** 58, 83

yabancı *sf.* Başka bir milletten olan, başka devlet uyruğunda olan, bigane, ecnebi. **BÖ** 48, 82, 145, 171, 196², 233, 253, 364, 383³**BD** 24, 26, 42, 116, 169, 170²

Yabgu *a. tar.* Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletlerinde kağandan sonra gelen en üst düzeydeki yöneticinin unvanı. **BÖ** 46, 175

yad *sf.* Yabancı. **BÖ** 52

yadırgamak Kendine yabancı gelen bir kimseye, duruma veya şeye alışmamak, ısınmamak. **BÖ** 56, 72

yadigâr *a. Far.* Bir kimseyi, bir olayı hatırlatan nesne veya kişi, andaç. **BÖ** 176

yağdırılmak *nsz.* Yağdırma işi yapmak. **BÖ** 52

yağdırmak *nsz.* Bir şeyi aralıksız ve ısrarlı bir biçimde yapmak. **BÖ** 151², 152, 160, 280, 295, 303, 304, 319, 407 **BD** 44, 73

yağı *a.* Düşman, hasım. **BÖ** 16, 25, 33, 42², 64, 65, 66, 77, 80, 152, 153, 154, 155³, 156², 162, 175², 191, 254, 276, 280, 300, 301², 303³, 305, 319, 320², 322, 325, 371, 374, 392, 395⁶, 396³, 403, 408, 411², 419, 421², 424, 429, 433 **BD** 30, 33, 39, 46², 48, 73, 92, 99, 100, 113, 135, 144, 164, 177, 195, 196

yağılık *a.* Düşmanlık. **BÖ** 69², 78, 144, 178, 222 **BD** 144

yağız Yiğit. **BÖ** 98 **BD** 19 **yağız yere girmek** Ölmek, mezara konmak. 'Bütün sonuçlar yağız yere girmektir. Ha bir gün önce ha bir gün sonra...' **BÖ** 229, 427 **BD** 193

Yağlakar *öz.a.* **BÖ** 304, 305³

yağma *a.* Birçok kişinin zor kullanarak ele geçirdikleri malı alıp kaçması, talan. **BÖ** 23, 141, 163², 164, 167³, 178², 183, 251 **yağma etmek** Birçok kimse zor kullanarak bir malı alıp kaçmak. **BÖ** 74, 161, 163⁴, 164, 165, 167, 186², 191³, 247, 308

Yağma *öz. a. tar.* Eski Türk boylarından biri. **BÖ** 201, 321 'Çiğil ve Yağma çerileriydi.'

yağmak 1-*nsz.* Yağmur, kar, dolu gökten düşmek. **BÖ** 115³, 141, 177, 246, 249, 255, 269, 272, 292³, 295, 296, 379, 380, 411², 420, 424, 425², 428, 4302- Üst üste ve çok gelmek. **BÖ** 179, 294², 333

yağmalamak Yağma etmek. **BÖ** 96, 178², 191⁵ **BD** 79

yağmur 1-*a.* Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne düşen yağışın sıvı durumda olanı, yağar, baran, bereket. **BÖ** 13², 14², 16, 59, 177, 246², 247, 249, 255, 295, 379, 397, 402, 404², 405, 411³, 420, 424, 425³, 427, 428, 429, 430, 4312- Çokluk, bolluk. **BÖ** 279, 280, 407, 409 **BD** 47

→ *yağmur gibi*

yağmur gibi *mec.* Aşırı olan, fazla, çok. **BÖ** 151 'Kür Şad'la İşbara Alp'in ve ötekilerin yağmur gibi yağdırdığı oklar Çinlileri sapır sapır yere sererken...'

Yağmur *öz.a.* **BÖ** 195², 199, 204, 205, 206³, 207⁶, 214², 216, 232, 279, 280, 282⁶, 283, 284³, 285³, 286³, 287, 288⁵, 289⁴, 291², 318², 325, 371, 378, 389, 390, 394, 398, 404, 405², 408, 411, 417, 419, 430, 431³, 432 **BD** 19, 77

yahşı *sf.* İyi, güzel, çok güzel. **BÖ** 35, 78, 144, 291, 382 **BD** 169

yahut *bağ.* Veya, ya da. **BÖ** 14, 23, 56, 72, 83, 109, 115, 118, 152, 171, 180², 194, 195, 234, 253², 256, 267, 270, 301², 350, 391, 421 **BD** 59, 68, 113, 132, 136, 141, 186, 192, 211

yaka *a.* Giysilerin boyna gelen, boynu çeviren bölümü. **yakayı sıyırmak** Bir işten kurtulmak. **BÖ** 25 **yakasına yapışmak** Hesap sormak için veya bir şey istemek için tutup bırakmamak. **BÖ** 295 **yakasını bırakmamak** Bezdirecek kadar üstüne düşmek, rahat vermemek, ısrar etmek. **BD** 27

→ *yaka paça*

yaka paça *zf. mec.* Zorla, , isteği dışında. **BÖ** 344

yakalamak 1-Bir kimseyi veya bir şeyi elle tutmak. **BÖ** 16, 84, 105, 110², 113², 130, 139, 140, 155, 156, 228, 229², 255, 258², 292, 321, 339, 348, 373², 391, 404, 406, 414, 421, 422, 431 **BD** 79, 80³, 125³, 127³, 128, 186 2- Avlamak, tuzakla ele geçirmek. **BÖ** 1153- Söz, bakış veya işareti fark etmek. **BÖ** 385

yakalanmak *nsz.* Karşılaşmak istenilmeyen birine veya kötü bir duruma tutulmak. **BD** 109

yakarış *a.* Yakarma işi, yakarı. **BÖ** 174, 202, 373, 394, 395², 396, 403

yakarmak Tanrı'ya içten yalvararak dua etmek, niyaz etmek. **BÖ** 394, 395, 396³ **BD** 56, 59

yakıcı Etkili, dokunaklı. **BÖ** 90 **BD** 133

yakılmak *nsz.* Yakma işi yapılmak. **BD** 21, 57, 175

yakın 1-*sf.* Az bir ara ile ayrılmış olan (zaman veya yer) uzak karşıtı. **BÖ** 62, 73, 170, 176, 188, 189, 224, 248, 284,

303, 304, 310, 330, 391, 421 **BD** 16, 46, 99, 2072- *a.* Uzak olmayan yer. **BÖ** 85², 93², 116, 156, 223, 314, 365, 424, 432 **BD** 10, 131, 137, 161, 178, 195, 2033- Ararlarında sıkı ilgi bulunan. **BÖ** 209, 261, 286, 380, 392, 395, 396 **BD** 294-Erişmesi, olması zaman bakımından yaklaşmış olan. **BD** 206

yakında Çok geçmeden. **BÖ** 44, 227, 253, 262, 284, 305² **BD** 68, 168

yakından Çok dikkatli, titiz bir biçimde. **BÖ** 28, 123, 203, 305 **BD** 65, 191²

yakınlık *a.* Duygusal bağ veya akrabalık ilişkisi. **BÖ** 261 **BD** 19, 31

yakışık *a.* Uygunluk, yaraşma. *yakışık almamak* Yerinde olmamak, uygun düşmemek. **BÖ** 185

yakışıklı 1- *sf.* Uygun, güzel. **BÖ** 36, 77 '*Burada yakışksız bir iş değil, yakışıklı bir iş oluyordu.*' **BÖ** 402- *sf.* Güzel, gösterişli (erkek) **BÖ** 321 **BD** 8

yakışıklılık *a.* Yakışıklı olma durumu. **BÖ** 219, 335

yakışksız *sf.* Uygun olmayan, çirkin, münasebetsiz. **BÖ** 5, 40³, 200

yakışmak Uygun olmak, iyi karşılanmak, münasip olmak. **BÖ** 107, 347, 405 **BD** 47, 118, 181, 182

yakıştırmak Uygun ve yerinde görmek. **BÖ** 321

yaklaşmak Arada az bir aralık kalacak biçimde ilerlemek, aradaki uzaklığı azaltmak veya büsbütün ortadan kaldırmak için ileri gitmek. **BÖ** 9, 14,

15, 27, 28, 31, 33, 35, 40³, 59³, 60, 61, 62, 72, 73, 100², 102, 105³, 116, 125, 129, 137, 155, 160, 162, 169², 170, 174, 180², 188, 196², 198, 205, 206, 210, 216, 223, 224⁵, 225, 235, 241, 247², 249, 252, 254², 256, 263², 265, 266, 285², 302, 318, 319², 320, 326, 328, 346, 350, 351², 364, 383, 394, 402, 406, 407, 408, 422, 425², 426, 428, 429² **BD** 12, 14, 15², 22, 27², 29, 33, 34, 42³, 44², 45, 47⁴, 59, 60, 62, 71, 75, 84, 96, 99, 100, 109, 110, 114, 117, 119, 123, 132, 161, 162, 169, 174, 175, 176², 177, 180, 182⁵, 186, 192, 200, 201², 205, 209

yaklaştırmak Bir şeyi kendine yakın duruma getirmek. **BÖ** 320 **BD** 209

yakmak 1-Yanmasını sağlamak veya yanmasına yol açmak, tutuşturmak. **BÖ** 9, 142², 150, 174, 177, 195, 196, 270, 293, 294, 314⁴, 315, 348, 380 **BD** 56, 150, 173², 1752-Yıkıma, zarara yol açmak, büyük bir zarara uğratmak, mahvetmek. **BÖ** 223

yaktırmak Yakma işini yaptırmak. **BÖ** 326 **BD** 44

yalamak Sıyırarak, dokunarak geçmek. **BD** 177

yalan *a.* Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz, kıtır. **BÖ** 89, 95³, 113, 120, 191², 198, 222, 321², 322, 346², 359, 386, 415 **BD** 93²

→*yalan dünya*

yalan dünya *a. mec.* Geçici, ölümlü hayat, yalancı dünya. **BD** 179

yalandan *zf.* Gerçek olmayarak, yapmacık bir biçimde, oyun olsun diye, yalancıkdan, sureta. **BÖ** 151

yalancı *a.* Yalan söylemeyi huy edinmiş olan kimse. **BÖ** 324, 375

yalancılık *a.* Yalancı olma durumu, yalan söyleme huyu. **BÖ** 346

yalışmak Değmek, birbirine karışmak. '*Genç onbaşının göğsü oklarla kan yalaşarak kardeş olmuştu.*' **BÖ** 101

yalavaç *a. din b.esk.* Peygamber. **BÖ** 210⁴, 211, 212², 213

yalaz *a. hlk.* Alev. **BD** 57, 60

yalazlanmak Alevlenmek. **BD** 135, 173 '*İçinde durulmuş gibi olan kasırga yine canlanacak, küllenmiş sandığı kıvılcım yalazlanacak, gönül ağırları yeniden başlayacak.*'

yalın Çıplak, kınından çıkmış. **BÖ** 132, 169, 432 **BD** 200

yalnız 1- *sf.* Yanında başkaları olmayan. **BÖ** 7, 39, 66, 149, 216², 245, 308, 357, 390, 433 **BD** 82, 1022-*zf.* Yalnızca. **BÖ** 6, 12, 15, 23, 32, 39, 45, 48², 49, 50, 58, 60, 70, 72³, 78, 79, 82, 83², 88, 100, 102, 104, 107, 121, 122, 127, 129, 140, 141, 143, 150, 151, 153², 155, 158², 159², 166, 170, 185², 194, 198, 202², 203⁴, 204², 207, 219, 222³, 225², 233, 241², 246, 248, 252, 255, 258, 261, 264, 275, 279, 284, 291, 295, 310, 311, 313, 315, 319, 330, 334, 341, 344, 348, 350, 351, 354, 357, 361, 364, 367, 372, 373, 382, 387, 388, 395², 396, 407,

412, 420, 421, 426, 428, 433 **BD** 9, 10², 11, 16, 17, 21, 22, 23, 31², 36, 38, 40², 43, 46, 47, 49², 50, 52, 55, 57, 60, 62, 64², 69, 78³, 83, 96, 108, 113, 124, 134, 136, 144, 150, 161, 163, 173², 188, 190², 193, 195, 200, 201, 203, 204, 207³, 209, 212

yalnızca Belli durumun, şartın veya işin dışına çıkmaksızın, yalnız, ancak, tek, sırf, salt, sadece. **BÖ** 138, 313

yalvarmak *nsz.* Birinden ısrarlı bir biçimde, kendine acındırarak sözlerle, saygılı bir biçimde bir şey istemek. **BÖ** 49, 64, 219⁴, 272, 327, 367, 373, 395 **BD** 55, 145², 203

yamaç *a.* Dağın veya tepenin herhangi bir yanı. **BÖ** 303, 364 **BD** 65, 106

yamak *a.* Bir işte yardımcı olarak çalışan erkek. **BÖ** 258⁴, 259²

yamalı *sf.* Yama vurulmuş, yama ile onarılmış olan. **BD** 10

yaman 1- *sf.* Güçlü, etkili, sert. '*Rüzgâr kendilerine doğru yaman bir uğultu ile esiyor...*' **BÖ** 13, 34, 35², 36², 56, 101, 105, 110³, 113, 141, 147, 153, 158², 192, 204, 225, 235, 320, 368, 375, 409, 415, 421 **BD** 46, 50, 73, 78², 104, 124², 126, 169, 174, 2102- Güç, etki veya beceri bakımından alışılmışın üzerinde olan kimse. **BÖ** 29, 42, 51, 56, 112, 122², 136, 151, 152, 171, 322, 354, 430 **BD** 27, 35, 126, 1883- Kötü, korkulan. **BÖ** 144², 147, 148, 154, 160, 164, 213, 288 **BD** 75, 82, 90, 107, 109, 169, 189

Yamtar *öz. a.* **BÖ** 9, 10², 11, 14, 15⁴, 16³, 17, 22², 24², 31⁶, 32, 34, 42, 43²,

45³, 63⁷, 71, 100, 109⁷, 110¹³, 111⁵, 112², 113⁵, 117², 119, 122, 124³, 125⁴, 126³, 127, 132³, 134³, 135, 151², 152, 153⁵, 154, 155⁴, 156, 186², 188, 190, 195², 199, 203³, 204⁵, 209⁴, 210⁴, 211³, 212⁴, 213, 231³, 232³, 255, 269³, 270⁷, 271⁶, 272⁶, 278², 279, 281, 290⁴, 291⁵, 292³, 293⁵, 294⁶, 295³, 317², 318³, 320³, 321, 322, 325³, 326⁵, 327, 328³, 329, 330, 339⁶, 340⁷, 341³, 342⁴, 344³, 348⁴, 349, 350⁴, 351⁷, 352³, 353⁵, 354³, 357², 358⁴, 359⁹, 360², 361, 362⁶, 363⁷, 364⁶, 365¹², 366⁶, 367⁸, 368⁴, 369⁹, 370¹⁰, 371³, 372³, 373⁶, 374², 375⁵, 376², 378², 380², 381⁵, 385³, 389, 390, 392², 394⁵, 395⁴, 396⁵, 398, 403, 404³, 405², 408³, 409, 410⁵, 411³, 412², 414, 415, 417², 418², 419³, 420, 421³, 422⁷, 424⁴ **BD** 108, 113

yan 1- Sağ ve solun ortak adı, yön, taraf. **BÖ** 9, 10, 11, 12, 14³, 23, 29, 30, 31, 36, 37, 43², 49, 54, 58², 59⁴, 62, 73, 84, 85, 89², 96, 98, 99, 101, 105, 118, 120, 121, 125, 126, 127³, 130, 134, 137, 145, 151, 152³, 154², 159, 165, 166², 167, 170, 172, 180, 181, 183², 188, 190, 194, 198, 207², 215², 217, 219³, 222, 225, 227², 229, 233², 235, 237, 238, 237, 243⁵, 248², 249, 254², 256, 257, 258², 260², 262, 263, 264², 266, 279², 285, 286, 287², 289, 307, 308, 310, 310², 311³, 312², 313, 318², 320⁵, 322², 324, 325⁵, 326², 329, 330², 333, 340, 341, 343, 344, 350, 351, 357, 358, 364, 372, 374³, 375, 379², 391², 397, 403, 409, 410², 412³, 415, 421², 424², 425, 428, 429 **BD** 9, 11, 15, 28, 33, 34², 38, 45, 48³, 56, 71, 74, 75, 80, 90, 93², 94, 96², 101², 105²,

107, 116⁴, 124, 132², 135, 141², 150, 152, 162², 163, 168², 172, 173³, 176, 177, 178, 180, 181, 187, 192, 194², 201², 202², 203², 204, 2082-İstekleri karşıt olan iki kişiden ve topluluktan biri. **BÖ** 53, 68, 83, 259, 275, 333, 3713- Birlikte, beraberinde olma. **BD** 102, 193 **yan bakmak** Kötü niyet beslemek. **BÖ** 77 **yanına almak** Beraberinde götürmek. **BÖ** 185, 190, 229², 240², 266, 267, 307, 385², 391, 403 **BD** 82, 113, 132², 180, 190

→ *yanı başı, yan yana*

yanı başı *a.* Yakını, hemen yanı, omuz başı. **BÖ** 129, 395, 415 **BD** 24, 57, 76, 183

yan yana *zf.* Biri ötekinin yanında olarak. **BÖ** 195, 204, 209, 214, 216, 217, 224, 225², 253, 280, 341, 371, 419, 421, 429, 430 **BD** 19, 47, 68, 132, 133, 173, 199², 201, 207

yanında *zf.* Bir şeye, bir kimseye göre, nispetle. **BÖ** 417

yanak *a.* Yüzün göz, kulak ve burun arasındaki bölümü. **BÖ** 81, 129, 194, 195, 211, 225, 264, 272, 325², 344, 348³, 396, 397, 405, 409, 420, 431, 432 **BD** 134, 177

yanışmak Bir şeyin, bir kimsenin yanına gelmek. **BÖ** 47, 72, 102, 117, 156, 196, 280, 366, 429 **BD** 175

yancık *a.* Genellikle çobanların kullandığı azık torbası. **BÖ** 275

yanık 1- Rengi koyulaşmış. **BÖ** 502- Bıkkın, üzüntülü, dertli. **BÖ** 379

yanıklık *a. mec.* Yanık olma durumu. **BÖ** 284² **BD** 102

yanılmak Sonucu düşünmeden veya bilmeden uygunsuz bir davranışta bulunmak. **BÖ** 28, 36, 68, 137, 170, 176, 178, 321 **BD** 95, 15, 135, 171², 195

yani *bağ.* 'Demek oluyor ki' anlamında bir söz. **BÖ** 7, 40, 120, 152, 223 **BD** 56, 77, 107, 175, 191, 193

yankı Bir olgunun çevrede uyandırdığı duygu, düşünce veya tepki, akis, inikâs. **BÖ** 330 **BD** 57
yankı uyandırmak Bir olgu çevrede duygusallık, düşünce, dedikodu gibi tepki yapmak. **BD** 195

yanlış *zf.* Hatalı bir biçimde. **BÖ** 143, 170, 215, 302, 351, 360, 372 **BD** 99, 121, 212

→ **yanlış yol**

yanlış yol *meç.* Mevcut kurallara ters olan. **BÖ** 215 'Şu Çinli İ-çing Katun'la Şen-King, Kara Kağan'ı yanlış yola doğru yürüttükleri için acaba Tulu Han tarafını tutmak Ötüken için yerinde olmaz mıydı?'

yanlışlık *a.* Yanlış davranış, yanlış iş, yanlış sanı, hata. **BÖ** 63, 291, 300, 374

yanmak 1- Kül durumuna geçmek, yok olmak. 'Çalığ'ı üzerinden atan at deli gibi boşluğa doğru koşarken üzerine düşen bir yıldırımla yanverdi.' **BÖ** 14, 177, 2722- Çok üzülme. **BÖ** 324, 331 **BD** 20², 23, 32, 68, 130²3- Isı ve ışık veren bir konuma geçmek. **BÖ** 389, 434 4- Vücut veya

nesnelerin ısısı artmak. **BD** 17 5- Parlamak, parıldamak. **BD** 145 6- Çok sevmek, büyük bir aşk ile sevmek. **BD** 207 7- Çok istemek, çabalamak. **BD** 208 **yanıp yakılmak** Sızlanmak, şikâyet etmek. **BD** 67, 212

yapayalnız *zf.* Yanında kimse veya hiçbir şey bulunmayarak. **BD** 20, 161

yapı 1- *a.* Barınma veya başka bir amaçlarla kullanılma için yapılmış her türlü mimarlık eseri, bina. **BÖ** 362, 3972- Canlı bir varlığın ruh veya beden özelliklerinin tümü, bünye, strüktür. **BÖ** 405

yapılı *sf.* Yapısı herhangi bir nitelikte olan. **BÖ** 6, 8, 194 **BD** 54, 113, 124, 126

yapılmak 1- Gerçekleştirilmek, ortaya çıkarılmak. **BÖ** 32, 43, 45, 48³, 49, 65, 83, 115, 144, 190, 192³, 201, 209, 216, 230, 266, 293, 303, 308, 310, 339, 347, 351, 367, 370², 380, 388, 389², 392, 417, 425, 426 **BD** 5², 8, 15, 17, 19³, 56², 59, 62³, 134, 148, 197, 2032- *nsz.* Yapma işine konu olmak. **BD** 35³, 57, 83, 86, 120, 121, 123, 201

yapışmak 1- İyice yaklaşmak, sokulup değmek. **BÖ** 14, 15, 162- Aralık bırakmayacak biçimde üzerine dokunmak. **BÖ** 16, 110, 1113- Sıkıca yakalamak, tutmak, sarılmak. **BÖ** 129, 158, 365, 422², 429

yapıştırmak 1- Gecikmeden karşılık vermek veya gerekeni yapmak. **BÖ** 365 **BD** 492- Yaklaştırmak, birbirine dayamak. **BD** 92, 174

yapma Yapmak işi. **BÖ** 65, 339

yapmacık *sf.* İçten olmayan (tavır, davranış, duygu) yapma, yapay, sahte, suni, zahiri, sofistike. **BÖ** 303 **BD** 149, 200

yapmak 1- *nsz.* Bir düşünceyi, bir davranışı, bir isteği işe dönüştürmek, gerçekleştirmek. **BÖ** 8, 11, 16, 19, 22, 32², 36, 56², 64, 68³, 69, 72, 73³, 77, 78, 80⁴, 82, 86², 90, 96, 99, 102², 112, 117, 129³, 140, 141, 146, 151, 152, 153, 154, 155², 161, 164, 166, 167, 170, 171, 172², 174, 176, 178, 189, 195⁴, 196, 199, 201², 203, 204, 205, 206, 207, 212, 213, 217, 219, 221, 222², 225, 227, 229, 234², 235, 237, 239², 245, 246, 247, 248, 249², 251, 252, 253, 256, 257, 263², 264, 266, 267, 269², 270², 271, 278³, 279⁴, 280, 286², 288, 291, 292, 294, 296², 301, 304³, 305, 307², 308, 309, 310³, 311², 312, 316², 319², 320, 321, 328², 329, 331, 333, 335², 336², 340, 341, 347, 350³, 351², 357, 358², 364, 365, 366, 367², 371, 372, 373³, 374, 379, 381, 382³, 383², 390², 391, 392, 395, 397², 402, 403², 404, 408, 410, 411, 412, 414, 415, 419², 420², 427, 428, 429³, 430, 431², 432, 433, 434 **BD** 6², 8, 11, 14, 15⁵, 18, 19, 21, 22, 27, 28, 34³, 35, 39, 41, 43, 47, 48⁵, 49, 50³, 52, 55, 58, 59², 60⁴, 62, 64, 67, 68, 70, 73², 75, 87, 88, 91², 92⁵, 93, 94, 99, 102², 103, 104², 105, 118, 120, 121, 123², 124, 125, 127², 133⁴, 136, 142, 143, 145², 147, 149³, 151⁴, 154, 155, 156³, 160⁴, 161², 163, 166, 167², 168, 174³, 176, 177³, 179, 180², 182, 184, 186², 192, 193, 194, 197, 199², 202², 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210 2-Ortaya koymak, gerçekleştirmek, oluşturmak,

meydana getirmek. **BÖ** 10, 15, 26, 28, 41, 45, 58², 70, 71, 81², 82, 97, 110, 115², 118, 153², 160, 161, 185, 196, 202, 214, 234, 248, 261, 266, 281, 282, 304, 307², 311², 316, 321, 328, 351², 362, 367³, 369, 370, 383, 389, 391, 392, 397, 403, 419 **BD** 11, 14, 52, 55³, 56, 57, 63, 66, 104, 107, 1243-*nsz.* Olmasına yol açmak. **BÖ** 14, 22, 25, 31, 41, 58, 132, 159, 174, 247, 311, 312, 318, 329, 335, 337, 339, 342, 374, 378, 396 **BD** 39, 634- Davranmak, hareket etmek. **BÖ** 14, 16, 35³, 40, 48, 58, 111, 128, 132, 144, 178, 202, 240, 265 **BD** 1545- Yoklamak, incelemek, denemek. **BÖ** 326- Tehdit yoluyla birini herhangi bir duruma düşürmek. **BÖ** 58

yaprak 1- *a.bit.b.* Bitkilerde solunum, karbon özümlemesi, terleme vb. olayların olduğu çoğu klorofilli, yeşil ve türlü biçimdeki bölümler. **BÖ** 180 **BD** 162 2- *mec.* Zaman. **BÖ** 420 'Onun için bu uğruluğu yapmış, dirliğinin son yaprağında bunu eklediği içinde epey üzülmüştü.'

yaptırmak Yapmasını sağlamak, yapmasına imkân vermek. . **BÖ** 40, 116, 253², 265, 380

yâr *a.* *Far.* Sevgili. **BD** 35, 36

yar *a.* Uçurum. **BÖ** 44

yara 1- *a.* Keskin bir şeyle veya bir vuruşla vücutta oluşan derin kesik. **BÖ** 8, 9, 26, 37², 77, 122, 129², 132, 134², 137⁴, 138, 140, 159, 194, , 234, 236, 242, 273, 279², 282², 283, 310², 313⁵, 314, 315, 321, 325³, 326⁴, 327, 405, 416, 417, 420, 425, 427, 428, 430, 434

BD 6, 10, 49, 68, 70, 74, 76³, 77, 78, 80, 85, 86², 87³, 92, 93², 94, 100², 112, 136, 177², 181², 184, 187, 190, 2082-Dert, üzüntü, acı. **BD** 184² **yara almak** Yaralanmak. **BÖ** 159², 282, 305, 319, 338, 346, 414, 432 **BD** 11, 53, 174 **yara açmak** Vücutta veya bir şeyin yüzünde yara oluşmasına sebep olmak. **BÖ** 236, 241², 243, 417 **BD** 48, 49, 52

yaralamak 1- Silah, bıçak vb. bir araçla yara açmak. **BÖ** 129, 130, 138, 156, 228, 236, 239, 249 **BD** 85, 95, 102, 161, 184²-Güçlendirmek, incitmek, kırmak. **BÖ** 336

yaralanmak *nsz.* Yaralama işi yapılmak. **BÖ** 130, 137, 207, 229, 239, 288, 320, 324, 408, 434 **BD** 20, 50, 73, 84, 85, 100, 124, 175

yaralı *sf.* Yaralanmış, yarası olan (kimse), mecruh. **BÖ** 107, 129, 130, 132², 137³, 138, 146, 154, 155, 156², 158², 161, 162⁵, 163², 179, 235², 236, 242³, 243, 244, 249, 273, 278, 279, 280, 308², 310, 311², 313³, 315, 319², 322, 324, 326⁵, 327⁴, 408, 411, 412, 417 **BD** 21, 73, 74, 84, 85, 86², 88, 90, 91³, 92, 113, 177, 178, 180², 181², 187, 189, 190², 191, 200², 202², 205, 209

yaramak Bir şey yararlı olmak, yarar sağlamak. **BÖ** 79, 116, 200, 241, 353 **BD** 12, 176

yaramaz Söz dinlemeyen, uslu durmayan, yasaklanan şeyleri yapmakta ayak direyen, haşarı (çocuk), uslu karşıtı. **BÖ** 257

yararlık *a.* Yararlılık. **BD** 67, 112, 130

yaraşmak *nsz.* Uygun olmak, yakışmak. **BÖ** 5 **BD** 15³

yaratık *a.* Yaratılmış canlı varlık, mahluk. **BÖ** 339 **BD** 107

yaratılmak *nsz.* Yaratma işine konu olmak. **BÖ** 330², 382 **BD** 193

yaratmak 1- *din b.* Allah, olmayan bir şeyi var etmek. **BÖ** 334 **BD** 68, 692-*nsz.* Olmasına , ortaya çıkmasına yol açmak, sebep olmak. **BÖ** 389

yardım *a.* Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma. **BÖ** 16, 42, 131, 152, 153², 187, 213, 218, 220, 227, 238, 240², 260, 261, 262², 290, 310, 313, 316³, 320, 326, 373, 397, 407 **BD** 18, 34, 43², 45, 60, 83², 154, 164, 167 **yardım etmek** Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanmak. **BÖ** 14, 15, 112, 186, 211², 220, 238, 239, 248, 249, 265, 282, 290, 320², 326, 383 **BD** 45, 83, 168, 170, 174 **yardımına koşmak** Güç duruma düşene istekle yardım etmek. **BÖ** 153, 158, 311, 348, 419 **yardımda bulunmak** Yardım etmek. **BD** 34

yardımcı *a.* Yardım eden veya gerektiğinde yardım edecek olan kimse vb. muavin, muin, yaver, asistan. **BÖ** 181, 290, 310

yardımlaşmak *nsz.* Karşılıklı yardımda bulunmak. **BÖ** 78

yargı *a. huk.* Yasalara göre mahkemece bir olay veya olgunun doğuşuna etken olan sebeplerin de göz

önünde bulundurulurarak değerlendirilmesi sonucu verilen karar, kaza. **BÖ** 433²

yargılamak Herhangi bir kimse, şey, konu vb.yle ilgili olumlu veya olumsuz görüş belirtmek. **BÖ** 17², 274

yargılanmak *nsz.* Yargılama işi yapılmak. **BD** 5

yargu Mahkeme. 'Gün doğduktan biraz sonra yargu kuruldu.' **BÖ** 84, 90², 99

yargucu *a.* Mahkemede olayları değerlendiren ve kişilerin kanuna göre haklı veya haksız olduğuna karar veren kişi, hakim, yargıç. 'Dokuz yargucu, kalın keçelerle süslenen yerlerine oturdular.' **BÖ** 90⁵, 92², 94, 95³, 96, 98², 99, 263

yarı *zf.* Gereğinden az, tam olmayarak. **BÖ** 40, 78, 81, 82, 83², 87, 106, 109, 120, 148, 172, 205, 206³, 209, 216, 233, 272, 275, 287³, 302, 304, 306, 308, 314, 315, 317, 327, 347, 359³, 369, 370, 371, 372, 391, 404, 427, 431, 432 **BD** 27, 47, 119², 154 yarıda kalmak Bitmemek. **BÖ** 397

yarı buçuk (*doğ.*) yarıbuçuk *sf. mec.* Baştan savma, üstünkörü. **BD** 55

yarık *a.* Yarılarak açılmış yer, geniş çatlak. **BD** 106², 108

yarılanmak *nsz.* Yarısına varılmak. **BÖ** 382, 411

yarılmak Parçalanmak, bölünmek. **BÖ** 154, 158, 320 '...kılıcı elinden

kaparak yarılmakta olan sıralarını gene düzelttebildi.'

yarım 1- *sf.* Bütün bir şeyin ayrıldığı iki eşit parçadan her biri. **BÖ** 13, 59, 108, 109, 110, 129 **BD** 46, 120²2-Bir bütünün yarısı olan miktar. **BD** 20, 182, 196, 209 yarım kalmak Tamamlanmamak, sonuçlanmamak. **BÖ** 397 **BD** 41, 76, 85, 86, 141, 142, 201²

→ yarım yamalak, yarım ay

yarım yamalak *sf.* Kusurlu, eksik. **BÖ** 60, 344, 363 **BD** 71, 105

yarımay (*doğ.*) yarımay *a.* Dördün. **BÖ** 174, 177 **BD** 45, 169²

yarım 1-*a.* Bugünden sonra gelecek ilk gün. **BÖ** 12, 43, 54, 72, 96, 139, 159, 178, 183², 184, 185, 186², 187, 265², 300, 312, 314, 334, 383, 395⁴ **BD** 38², 39, 40, 57, 80, 132, 138, 156, 157, 1982-Gelecek, ilerdeki zaman. **BÖ** 271, 358³, 359 **BD** 6, 19, 60² yarına çıkmak Yaşamak. **BD** 11 'Yarım acıkmayacağımı anlıyorum.'

yarış *a.sp.* Yarışma. **BÖ** 10, 50², 126⁴, 127³, 128, 132, 134, 204², 205³, 206³, 207³, 214², 221², 224, 369³, 370, 385, 425 **BD** 104, 118², 119, 120³, 121, 205, 206², 207, 209 yarışa girmek Yarışmak. **BÖ** 126, 127, 204, 209³

yarışçı *a.sp.* Bir spor dalında birbirini geçmeye çalışanlardan her biri müsabık. **BD** 118, 119, 120

yarışma Başkalarından üstün olmaya çalışma. **BÖ** 13 **BD** 122, 209

yarışmak Başkalarından üstün olmaya çalışmak, rekabet etmek. **BÖ** 13, 32, 42, 125³, 192, 202, 205, 303, 322², 352 **BD** 21, 118, 119, 169, 186, 207, 208²

yarıştırmak Yarışmasını sağlamak. **BÖ** 125, 192, 221, 351, 352, 424 **BD** 180

Yarkın Katun *öz.a.* **BÖ** 198²

yarlıgamak *a.din b.Tanrı*, birinin suçunu bağışlamak, mağfiret etmek. **BÖ** 66, 102, 431

yarmak 1-Uzunlamasına bölüp, ayırmak. **BÖ** 42 **BD** 122- Ortasından içinden geçmek. **BÖ** 43, 96, 118, 121, 152², 153², 160, 224, 305, 320³, 321, 322, 426 **BD** 73, 174

yas *a.* Ölüm veya bir felaketten doğan acı ve bu acıyı belirten davranışlar, matem. **BÖ** 381 **BD** 69

yasa Toplumsal hayat içinde kendiliğinden oluşan ve uyulması toplum içinde yaşamının bir mecburiyeti olan alışkanlıkların bütünü. **BÖ** 213, 223, 231, 234, 235, 236³, 265, 281, 286, 433 **BD** 32, 180, 185, 211

yasak *a.* Bir işin yapılmasına karşı olan yasal veya yasa dışı engel, memnuiyet. **BÖ** 88 **BD** 16, 43 **yasak olmak** Yapılmaması istenmek, yasaklanmak. **BÖ** 88², 314 **yasak etmek** Yapılmamasını istemek, yasaklamak. **BÖ** 314 **BD** 16²

yasavul Polis, inzibat. *'Bütün yasavullar Kağan'dan buyruk*

almışlar.' **BÖ** 84⁵, 85³, 86⁵, 87⁵, 88, 89³, 90², 91, 92, 94³, 99, 100, 101², 229

yasavulbaşı Polislerden sorumlu kişi, amir, komiser. *'Yasavulbaşı Bağa Tarkan da bu gece vazife başında bulunacaktı.'* **BÖ** 84, 86, 87, 88², 90², 99, 101, 145², 146, 147

yaslamak Dayandırmak. **BÖ** 74, 101, 350 **BD** 187, 211

yaslanmak *nsz.* Dayanmak. **BÖ** 15, 119, 296, 422

yassı *sf.* Yayvan ve düz. **BÖ** 177

yassıltmak Yassı duruma getirmek, yassılaştırmak. **BÖ** 42

yaş-I a. Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman. **BÖ** 25², 26², 29, 63, 97, 148, 172, 176, 186², 195, 258, 269, 272², 275, 292², 305, 339², 341, 342², 348, 357, 378², 379, 382², 388, 393⁴, 396, 402, 403, 405, 420², 433² **BD** 10, 11², 16, 17, 18², 19⁴, 20, 22⁴, 32, 54², 77⁴, 84, 94², 98, 103², 104, 106, 107, 112, 113, 188², 190, 195, 202 **yaşı geçmek** Ortalama yaşın üzerinde bir yaşa sahip olmak. *'Yaşın geçmiş. Nediye evlenmedin?'* **BÖ** 96

yaş-II a. Gözyaşı. 102, 166, 348, 396⁵, 427 **yaş akmak** Ağlamak. **BÖ** 166, 433

yaşa *ünl.* Hoşnutluk, sevinç vb. duyguları anlatmak için söylenen bir söz, yaşasın, ole, oley. **BÖ** 50

yaşamak 1-Bir yerde hayatını sürdürmek. **BÖ** 6, 17, 48, 50, 71, 86,

91, 170, 175, 176, 178², 270, 271², 272, 309, 327, 334, 362, 363, 364², 365, 380², 381, 420, 421, 427, 434 **BD** 12, 13, 14, 20², 22, 23, 24, 32, 40, 55, 63², 80, 99, 103, 113, 117², 130, 134, 180, 187, 189, 193, 2102-*nsz.* Canlılığını, hayatını sürdürmek. **BÖ** 177, 392 **BD** 11², 32, 130, 1973- Bir durumu yaşar gibi olmak, bir durumla özdeşleşmek, duymak, hissetmek. **BD** 109, 122

yaşanmak *nsz.* Yaşama işi yapılmak. **BD** 136, 181

yaşantı *a.* Hayat tarzı, içinde yaşanan şartların tümü, hayat. **BÖ** 71

Yaşar Şad *öz.a.* **BÖ** 26², 30, 31³

yaşasın *ünl.* Yaşa, kahrolsun karşıtı. **BÖ** 37

yaşatmak 1- Yaşamasını sağlamak, yaşamasına imkân vermek. **BÖ** 7 **BD** 13, 1092- Sürdürmek, devam ettirmek. **BÖ** 378, 395, 404, 431

yaşayış *a.* Yaşama işi. **BÖ** 234 **BD** 20

yaşitlik *a.* Yaşit olma durumu. **BD** 19

yaşlı-I *sf.* Yaşı ilerlemiş, kocamış, ihtiyar (kimse) **BÖ** 77, 142, 143, 351, 367, 384, 402 **BD** 6, 10, 20, 79, 103², 106³, 131², 188, 199

yaşlı-II *sf.* Yaşla dolmuş (göz) **BÖ** 284, 348, 380 **BD** 18, 210², 213

yatak *a.* Uyuma, dinlenme vb. amaçlarla üzerine veya içine yatılan eşya, döşek. **BÖ** 132, 137, 141, 142, 146, 182³, 260, 269, 273², 375 **BD** 20, 31², 57, 60, 80², 94, 136, 150 **yatak**

odası *a.* Yatmak için kullanılan oda. **BD** 150²

yatırılmak *nsz.* Yatırma işi yapılmak. **BÖ** 137

yatırmak Bir kimsenin bir yere yatmasını sağlamak. **BÖ** 129, 137 **BD** 150, 190

yatışmak 1- Becerebilmek, yapabilmek. **BÖ** 165 'Çeriliğe yatışmaz ama çayıtlık olursa ona erer.' 2- *nsz.* Hızı, etkisi azalmak, aşırılığı geçmek. **BD** 78, 108

yatıştırmak Yumuşatmak, razı etmek. **BÖ** 389

yatmak 1-*nsz.* Bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak. **BÖ** 12, 37³, 108, 109, 111, 130, 132³, 140, 142, 146, 162², 177, 181, 218, 219, 235³, 244, 273², 306, 318, 319, 324, 325, 326, 330², 333, 350, 409 **BD** 17, 18, 21, 32, 54, 55, 57³, 76, 77, 78, 85, 105, 118, 141, 161, 162, 173, 175, 176, 178, 180, 187², 190³, 202³, 203, 2112- Uyumak veya dinlenmek için yatağa girmek. **BÖ** 104², 186, 218, 266, 282, 314, 316, 339, 340, 370 **BD** 31, 33³, 36³

yavaş 1- *sf.* Hızlı olmayan, ağır, çabuk karşıtı. **BÖ** 22, 137, 141, 164, 170, 177, 196, 301, 319, 330, 388 **BD** 15, 71², 107, 187² 2- Alçak, hafif. **BÖ** 32, 116, 211, 224, 258, 315, 338, 365, 394 **BD** 18, 29, 74, 101, 141

→ **yavaş yavaş**

yavaş yavaş *zf.* Yavaş bir biçimde, ağır ağır, adım adım, aheste aheste,

aheste beste, sepil sepil. **BÖ** 19, 28², 50, 54, 55, 59, 75, 101, 115, 117, 119, 131, 154, 162, 169, 205, 206, 224, 247, 248, 256, 285, 294, 295, 302, 364, 382, 383, 412, 424, 426, 431 **BD** 11, 17, 57, 84, 92, 102, 109, 119, 125, 139, 179, 181, 195, 205, 209

yavaşça *zf.* Oldukça yavaş biçimde, usulca. **BÖ** 6, 10, 27², 31, 84, 85, 142, 205, 219, 220, 303, 325, 383², 384 **BD** 11, 39, 57, 141

yavaşlamak *nsz.* Yavaş gitmeye başlamak, hızını azaltmak yavaş olmak. **BÖ** 125, 236, 330, 429 **BD** 67, 212

yavaşlatmak Yavaşlamasını sağlamak, yavaşlamasına yol açmak, hızını kesmek. **BÖ** 121, 383 **BD** 155, 182

yaver *a. esk. Far.* Yardımcı. **BÖ** 258⁴, 259⁵, 260², 261², 266³, 267⁵, 311, 312, 374², 391, 403 **BD** 148⁵, 149⁸, 150², 151³, 152, 154³, 155⁶, 156³, 158², 159², 160²

yavru *a.* Yeni doğmuş hayvan ya da insan. **BÖ** 23 **BD** 21

yavuz *sf.* Güçlü, çetin. **BÖ** 45, 178, 190, 192, 199², 204, 239², 288 **BD** 28, 56, 67, 86², 121, 125

yay *a.* İlkbahar. 'Yoksa yayda Çin'e yapacağımız akını Çin sarayı şimdiden duyar.' **BÖ** 83²

yay *a.* Ok atmaya yarayan, iki ucu arasındaki kiriş gerilmiş, eğri ağaç ya da metal çubuk. **BÖ** 12, 15, 16, 23², 40, 47³, 48, 49, 50, 59, 64, 71, 80, 101, 129, 144, 158², 165, 169, 170, 175,

195², 196², 246, 249², 264, 266², 278, 304, 320, 326, 403⁴, 404², 405, 408², 409, 410², 411, 416², 419, 424², 433 **BD** 5, 18, 27, 44, 45, 54, 74, 75, 95, 108, 120, 121², 143, 151, 161, 169, 175, 176², 177², 181, 201

yaya *a.* Yürüyerek giden kimse. **BÖ** 115, 129, 132, 151, 201, 207, 228², 229, 279, 285, 321, 327, 328, 403 **BD** 47⁵, 48, 54, 65, 71, 73, 91, 113², 173, 200

yayan *zf.* Yürüyerek, yaya. **BÖ** 327, 389, 406, 435 **BD** 17, 113

yaygara *a.* Gereksiz olarak yüksek sesle bağırp çağırma. **yaygarayı basmak** Bağırp çağırma. **BÖ** 40

yayılmak 1-Herkes tarafından duyulmak. **BÖ** 29, 139, 229², 299, 310²- *nsz.* Yayma işine konu olmak veya yayma işi yapılmak. **BÖ** 47, 328³- Genişlemek, büyümek. **BÖ** 80 **BD** 10

yayla Dağlık, yüksek bölgelerde, kışın hayat şartları güç olduğu için boş bırakılan, yazın havası iyi ve serin olan, hayvan otlatma veya dinlenme yeri. **BÖ** 334

yaymak 1-Çevreye yayılmasına sebep olmak. **BÖ** 160, 221, 222²-Birçok kimseye duyurmak. **BÖ** 357², 358 **BD** 65

yaz *a.* Kuzey yarım kürede 21 Haziran 23 Eylül, güney yarım kürede 21 Aralık 21 Mart tarihleri arasındaki zaman dilimi, İlkbahar ile sonbahar arasındaki sıcak mevsim. **BÖ** 9, 23, 58, 78, 109, 116, 245, 282, 290, 291²,

292², 293², 296, 297, 364, 380 **BD** 19, 32, 42, 67, 71, 106, 133

yazdırmak Yazma işini yaptırmak. **BÖ** 391

yazı *a.* Düşüncenin belli işaretlerle tespit edilmesi, yazma işi. **BÖ** 50, 177, 363⁷ **BD** 14⁴, 46, 58², 136, 143², 151, 191

yazıcı *a.* İşi yazı yazma olan kimse. **BÖ** 8, 330, 431

yazık *ünl.* Acıma, üzüntü anlatan bir söz. **BÖ** 35, 100², 155, 311, 313², 368, 393, 406, 422, 429 **BD** 11, 39, 176, 202 **yazık olmak** Boş yere zarar verilmek. **BD** 104, 188²

→ *yazıklar olsun*

yazıklar olsun Üzüntü ve kınamanın çokluğunu anlatan bir söz. **BÖ** 329 **BD** 102

yazıklanmak Üzülmek, acınmak, esef etmek, teessüf etmek. **BÖ** 194 **BD** 18

yazılı Üzerinde yazı bulunan, yazısı olan. **BD** 14, 58, 62

yazılmak *nsz.* Yazma işi yapılmak. **BÖ** 139, 391 **BD** 58, 151², 163

yazmak Bir bilim veya edebiyat eseri oluşturmak. **BÖ** 62- Söz ve düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatmak. **BÖ** 50, 66, 67², 144², 275, 363³, 404, 431 **BD** 46, 58, 62, 66, 121², 140, 150, 158⁴, 178, 194³

yedek Gereğinde kullanılmak için fazladan bulundurulmuş, ayrılmış olan. **BÖ** 136², 163, 185, 188, 194, 229,

257, 267, 293, 303 **BD** 31, 45², 106, 113, 190²

Yedi Ejder Tepesi *öz.a.* **BÖ** 247

yedi *sf.* Altıdan bir artık. **BÖ** 5, 42², 97, 134, 151, 152, 154², 156, 176, 186, 195, 205², 227, 269, 284, 311, 339, 341, 344, 348, 370, 379, 381, 389, 392, 394, 405² **BD** 17, 18, 19, 44, 46, 48, 54, 65², 66, 67, 77, 83, 94, 98, 112, 113, 116, 118², 170, 176³, 180

yedinci *sf.* Yedi sayısının sıra sıfatı, altıncıdan sonra gelen. **BD** 161

yedirmek Yemesini sağlamak. **BÖ** 270, 358

yek Bir başkasından daha çok beğenilip tercih edilen, üstün görülen, müreccah. '*Onun için bu işin olmaması, olmasından yektir.*' **BÖ** 69, 309

Yeke *öz. a.* **BÖ** 400, 409

yekûn *a. mat. Ar.* Toplam. **BÖ** 8 **8yekûn tutmak** Bir işle ilgili bilgi ve belgeleri kayıt altına almak. '*...köy hekiminin sessiz çalışmaları, kimse farkına varmadan, sağlık istatistiklerinde bir yekûn tutarsa...*' **BÖ** 8

yel *a.* Rüzgâr. **BÖ** 42

yele *a.* At, aslan vb. hayvanların ensesinde veya boynunda bulunan uzun kıllar. **BÖ** 20, 119, 130, 137, 166², 180, 206², 207, 224, 429, 431, 432 **BD** 118, 170², 202

yelpaze *a.* Sallandığında küçük bir hava akımı yapan ve özellikle yüzü

serinletmeye yarayan, katlanabilir, taşınabilir araç. **BD** 56

yelteniş *a.* Yeltenme işi. **BÖ** 47

yemek-I 1-*a.* Yemek yeme, karın doyurma işi. **BÖ** 5, 9, 10, 23, 44², 45, 71, 108³, 109², 112, 113, 174², 182, 209, 231, 256, 257, 258, 260, 262, 265, 270⁴, 272³, 291, 294, 313, 318, 350², 359², 360, 361², 369⁶, 370², 375², 420, 422², 424 **BD** 102, 113, 134, 141, 148², 161, 162, 1902- Yemek için pişirilip hazırlanmış, yiyecek, aş. **BÖ** 10, 112, 174, 182, 231, 256, 257, 258⁵, 260, 262, 265³, 294, 313³, 314², 318, 350², 358, 359⁴, 360, 369³, 375², 380 **BD** 102², 141², 148⁴, 149, 1903- Yasal yoldan cezalandırılmak. **BÖ** 924-Hoşa gitmeyen kötü bir duruma uğramak, tutulmak. **BÖ** 156, 176, 194, 225, 235, 280, 304, 325², 329², 330², 336, 344, 347², 408, 409, 417, 428, 431 **BD** 44², 49, 50, 52, 113, 145, 176

yemek-II Batmak, çizmek, kaşındırmak, dalamak. **BÖ** 129, 131

yemin *a.* *Ar.* Ant. **yemin etmek** Ant içmek. **BÖ** 120

yemiş *a.* Meyve. **BÖ** 77, 209, 339², 370, 382, 420 **BD** 148

yemlik *a.* Hayvanlara yem verilen yer veya kap. **BÖ** 421², 422⁴, 424²

yen *a.* Giysi kolu. **BÖ** 324 **BD** 52

yenge 1- *ünl.* Kadınlar için söylenen bir seslenme sözü. **BÖ** 2722- *a.* Bir kimsenin kardeşinin, dayısının veya amcasının karısı. **BÖ** 337

yeni 1-Oluşundan veya çıkışından çok zaman geçmemiş olan. **BÖ** 5, 19², 26, 32², 34, 35, 36, 37, 73, 122, 144, 182, 187, 191, 195, 240, 241, 258², 269, 369, 370, 398, 408 **BD** 13, 14, 48, 57, 107, 109, 120, 151, 1612- Eskisinin yerine gelen. **BÖ** 49, 267, 290, 324, 364 **BD** 65, 82, 130, 168²

yeni baştan *zf.* Baştan başlayarak, yeniden. **BD** 67

yeniden *zf.* Gene, yine, bir daha, tekrar. **BÖ** 12, 18, 41, 43, 89, 92, 110, 111, 121², 129, 139, 141, 142, 155, 158, 163, 165, 182, 196, 197², 204, 207, 212, 215, 216, 219², 223, 228, 230, 234, 236, 247, 253, 279, 281, 283, 287, 294, 303, 304, 309, 315, 321, 334, 342², 343, 347, 365, 379, 387, 389, 390, 391³, 402, 404, 405, 406², 410, 415, 422, 424 **BD** 6, 7, 8², 13, 22³, 28, 29, 39², 40, 44, 45, 48, 49, 50², 55, 56, 59², 66, 68, 70, 75², 82², 92, 93, 99, 105, 109, 116, 117³, 118, 122, 124, 125, 126, 127, 135³, 140, 145, 147, 148, 151, 156³, 160², 162², 170², 174, 176², 180, 184, 189³, 193², 206²

yenik *sf.* Savaş veya yarışmada yenilmiş, mağlup. **BD** 114 **yenik düşmek** Yenilmek, mağlup olmak. **BD** 128

yenilenmek Bir iş bir kez daha yapılmak, tekrarlanmak. **BÖ** 29

yenilmek *nsz.* Savaş veya yarışmada karşısındakinden aşağı durumda kalmak, kaybetmek, mağlup olmak. **BÖ** 10³, 33, 34², 36, 45³, 49, 110², 111², 127, 155, 190³, 204³, 231, 248²,

276, 281, 309, 317, 324, 329, 337, 367, 368³, 369, 372, 373³, 375, 385, 429, 432 **BD** 7, 8, 78, 82, 91, 94², 102³, 123, 124, 125, 136, 143³, 158, 160, 175, 196², 205

yenilmez *sf.* Bir işte, bir uğraşta başarısızlığa uğramayan. ‘*Gök Türklerin yenilmez bahadırı Tunga Tigin’le denk kaldın.* **BÖ** 41, 42 **BD** 207

yenişmek *nsz.* Birbirini yenmeye çalışmak. **BÖ** 45, 203³ **BD** 128

yenmek Savaş veya yarışmada üstünlük sağlamak, üstün gelmek. **BÖ** 10³, 32, 45⁴, 64, 162, 163, 175, 191², 204⁴, 248, 262, 275, 283, 328, 367², 368, 370⁶, 371², 372, 373², 391 **BD** 9, 23, 26, 72, 81, 92, 95, 127, 134, 142, 184, 207

Yen-sen-ku *öz.a.* **BD** 7

yepyeni *sf.* Çok yeni, hiç kullanılmamış. **BÖ** 7, 186

yer 1- Bulunulan, yaşanılan, oturulan bölge. **BÖ** 8, 9, 10, 12², 13, 14³, 19, 33, 46, 47, 49, 58, 62, 69, 79², 87, 88⁵, 90, 93, 105, 107, 116, 121, 126, 127, 175, 176², 177, 196, 210, 225, 233², 247, 257, 259², 294, 295, 301, 303, 307, 313, 319, 324, 330, 331, 335, 348, 350², 353, 357², 364, 366², 367, 370, 381, 382, 383², 385, 386, 391, 402, 406, 421, 427, 428, 429, 433, 434³ **BD** 5, 12, 17², 18, 21, 22, 26, 30, 33, 44, 65, 73, 79, 87, 95⁵, 107, 112, 126, 131², 137, 138², 149, 151², 162, 173, 176, 177, 178⁴, 182, 187, 201², 202², 204, 2072- Durum, konum,

vaziyet. **BÖ** 6, 13, 27, 37, 80, 99, 121, 128, 144, 155, 159, 169, 187, 188, 227, 240, 337, 343, 409, 426, 428 **BD** 28, 68, 72, 76, 91, 96, 118, 119, 125, 134, 141, 151, 173, 175, 176, 177, 178, 1863- Gezinilen, ayak basılan taban. **BÖ** 14, 16, 19², 27, 28, 32, 33³, 35², 36³, 37, 40², 41, 42, 43, 46, 65, 75, 88, 90, 98, 99, 101⁴, 102², 107³, 108, 109, 110⁵, 111⁵, 112, 118², 119⁴, 121², 122³, 123, 129³, 130², 131, 132, 137², 144, 146, 152, 156², 158², 162, 165, 167, 171², 172, 178, 179, 180⁴, 183², 184, 188, 195, 198, 199, 202, 204³, 205⁴, 207, 211, 213, 220, 221, 227, 235², 237, 238, 239, 240, 243, 245, 259, 272, 274, 276, 280, 283, 287, 291, 292⁴, 293, 296³, 297, 301, 302, 303, 304, 305, 309, 314, 317, 318, 324, 326, 327², 328, 329, 330², 334, 346, 366, 373, 385, 397, 409³, 410, 414², 416, 417², 418, 419³, 421, 422², 424, 425, 426, 427, 428, 431, 434², 435 **BD** 15², 17, 28², 29, 30, 38², 39, 40, 41, 44², 45², 46, 48², 54, 58, 59, 60, 65, 74, 75, 79, 80², 83, 84, 87², 88, 92, 96, 98, 99², 100³, 107, 111, 112, 116², 120, 121², 123, 125², 126⁶, 127⁵, 128, 131, 132, 135, 137, 138, 141, 144, 146, 152, 161, 162², 163, 173, 175², 176², 177, 178², 179, 180², 181, 186², 198, 200, 203, 2114- *a.* Bir şeyin bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği, boşluk, mahal, mekan. **BÖ** 15, 16², 24, 36, 37², 39, 40, 41², 42, 43, 46, 47, 48, 50, 51, 53, 54, 59, 61², 65, 95, 98, 102, 105, 108, 141, 142, 151, 154, 155, 156, 162, 163, 170⁵, 171, 177, 179, 180, 181², 197, 219, 225, 228, 233, 235, 248, 254, 258, 263, 273², 318, 333, 342,

383 **BD** 49, 57, 78, 122, 123, 124, 177
 5-Uç, parça. 'Bir iki uğraştan sonra
 otağın eteğinden bir yeri kaldırmışlar,
 bir iki yüz adım ilerdeki dövüşü
 görüyorlardı.' **BÖ** 36, 40, 45², 160,
 422 **BD** 10, 1786- Vücut, beden. **BÖ**
 155, 204, 324, 325², 360, 408, 419,
 424 **BD** 27², 76, 105, 113, 200 'Her
 yerlerinden kan sızıyordu.' 7- Ülke.
BÖ 357 **yer değiştirmek** Bulunduğu
 yerden bir başka yere geçmek. **BÖ** 37,
 339 **BD** 95, 109, 131, 135, 137 **yere**
sermek Vurup öldürmek. **BÖ** 37, 151,
 158, 161, 344, 406, 407, 409, 417,
 419, 420², 421, 428 **BD** 48, 75, 104,
 113, 174, 177 **yer almak** 1-Bir işin
 veya bir durumun içinde bulunmak.
 'Nasıl bir köy hekiminin sessiz
 çalışmaları, kimse farkına varmadan,
 sağlık istatistiklerinde bir yekûn
 tutarsa, nasıl bir piyade bölüğümün
 savaşı kesin sonucu hazırlayan
 sebepler arasında yer alırsa, bende
 eserimle milli terbiyemiz için
 kendimce faydalı saydığım bir hamle
 yapacağım.' **BÖ** 8, 3702- Ayrılan
 yerde durmak, bulunmak. **BÖ** 45, 46²,
 188³, 194 **BD** 34 **yerinden fırlamak**
 Oturulan yerden hızla kalkmak. **BÖ**
 47, 118, 142, 302, 394 **BD** 55 **yer**
vermek Biri için özel bir mekân
 ayırmak **BÖ** 49 '...kendilerine ön
 sıralardan yer verilmiş olan Çin
 subaylarının yüzüne bakamıyor, çok
 sinirli görünüyor.' **yerine getirmek**
 İstenileni, gerekeni yapmak. **BÖ** 66,
 276, 288, 387 **BD** 66, 75, 94, 136, 144,
 148², 165, 178, 208 **yerine gelmek**
 Yapılmak, olmak. **BÖ** 83, 99, 108,
 240, 300, 412 **BD** 138, 146 **yere**
vurmak Yenmek, alt etmek. **BÖ** 110

yere çalmak Yere atmak, yere
 fırlatmak. **BÖ** 110², 130, 156, 204,
 307, 315, 368, 373², 381 **yerinde**
olmak Uygun olmak. **BÖ** 215, 233
yer olmak Bir şeyin içinde bulunmak.
BÖ 7 'İçinde hem romantizme, hem de
 realizme yer olmakla beraber bizzat
 hayatın akışından ayrılmayacağım ve
 buna olduğu kadar tarihe de sadık
 kalacağım.' **yerini bulmak** Hedeflenen
 yere denk gelmek. **BÖ** 234 **BD** 92,
 120 'Kılıç bu sefer yerini bulmuş,
 Pars'm sağ şakağından çenesine
 kadar derin bir yara çizmişti.' **yere**
batmak Yok olmak. **BÖ** 265, 356 **BD**
 158 **yere yığılmak** Yere düşmek. **BÖ**
 271 (...) **yerinden vurulmak** Bir
 kimsenin hassas olduğu bir konu
 açılmak. 'Gök Börü en duygulu
 yerinden vurulmuştu.' **BÖ** 343 **yeri**
olmak Uygun olmak. **BÖ** 410 **yerine**
geçmek Görevden ayrılan birinin
 yerini almak. **BÖ** 416 **yerine koymak**
 Yitirilen, elden çıkan bir şeyin,
 benzerini veya eşğini sağlamak. **BD**
 78, 149 **yerinde duramamak** İçi içine
 sığmamak. **BÖ** 39, 49 **BD** 132

→ *yerli yerine, yeraltı,
 yeryüzü, yer yer*

yerli yerine *zf. mec.* Kendine ait olan
 yere. **BÖ** 54 **BD** 34

yer altı *a.* Yerin yüzeyi altındaki
 bölümü. **BÖ** 418, 419

yeryüzü *doğ./ yer yüzü a. coğ.* Yer
 kabuğu. **BÖ** 12, 65, 70, 124, 175, 176,
 177, 179, 361, 380, 396, 420, 428 **BD**
 11, 19, 66, 69, 107, 204

yer yer *zf. mec.* Zaman zaman. **BÖ** 256

yerinde *zf.* Zamanı, yeri uygun düşerek, gerektiği biçimde. **BÖ** 47 **BD** 126

yerindirmek Yerinme işini yaptırmak. **BÖ** 396

yerine *zf.* Bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak üzere. **BÖ** 80, 109, 257, 261, 285, 307², 342 **BD** 9, 40, 141

yerinmek Acınmak. **BÖ** 29, 72, 225, 361³, 393

yerleşmek 1- *meç.* Saplanmak. **BÖ** 224 **BD** 68 'Göz göze geldikleri zaman sanki ikisinin gözlerinden birer gizli ışık çıktı ve bu ışıklar ok gibi giderek ötekinin yüreğine yerleşti.' 2-Bir yerde oturmaya, yaşamaya başlamak. **BÖ** 262, 341 **BD** 34, 87, 135, 1643- Yerine iyice oturmak, yerinde sabit olmak. **BD** 162

yerleştirilmek Yerleştirme işine konu olmak. **BÖ** 63, 339

yerleştirmek Yerleşmesini sağlamak. **BÖ** 13, 47², 50, 87, 101, 115², 158, 165, 195, 196, 257, 273², 372, 395, 409, 419, 424 **BD** 44, 108, 121, 169, 174, 175, 177

yerlemek Birinin veya bir şeyi kusurlarını ortaya koymak, hicvetmek, övmek karşıtı. **BÖ** 330

Yersu (Yersut) *öz. a.* Eski Türklerde yeryüzüne ait olduğu düşünülen, ateş, su, rüzgâr gibi ait olduğu cisme kutsiyetlik kazandıran inanç. **BÖ** 395

yeşermek Yeşil renk almak, yeşillenmek. **BÖ** 150

yeşil *sf.* Sarı ve mavi rengin karıştırılmasından ortaya çıkan, bitki yaprakların çoğunda görülen renk. **BÖ** 8, 34, 60, 81, 194, 364, 395 **BD** 30, 38, 65

yetinmek Bir şeyi kendisi için yeter bularak daha çoğuna gerek görmemek, daha çoğunu istememek, kanaat etmek, iktifa etmek. **BD** 60, 133

yetişkin *a.* Kanunların belirttiği belli bir yaşı aşmış toplumsal sorumluluklarını bilme durumunda olan genç. **BÖ** 387

yetişmek 1-*nsz.* Yetmek, yeter olmak, kafi gelmek. **BÖ** 35, 62, 92, 159, 3082- Ulaşmak, ermek, varmak, vasil olmak. **BÖ** 100, 101, 121, 127², 131, 156², 158, 191, 194, 205, 206, 214, 222, 224, 242, 266, 271, 373, 406, 410, 425 **BD** 46, 48, 119⁵, 132, 208², 2113- İş görebilecek yaşa gelmek, büyümek. **BÖ** 393 **BD** 15

yetiştirmek 1-Eğitim, öğretim sağlamak. **BÖ** 357, 378, 382², 4332- Aceleyle ulaştırmak. **BD** 135

yetki *a.* Bir görevi, bir işi yasaların verdiği imkânlarla göre, belli şartlarla yürütmeyi sağlayan hak, salahiyet, mezuniyet. **yetki vermek** Yetkilendirmek. **BÖ** 316

yetmek 1- *nsz.* Bir gereksinimi karşılayacak, giderecek nicelikte olmak. **BÖ** 60, 71, 192², 313, 421 **BD** 31, 1642- Yeterli sebep olmak. **BÖ** 247, 294, 315, 372 **BD** 803-Kötü bir davranış, durum, tutum yeterli olmak,

kâfi gelmek. **BÖ** 270, 317, 339, 344, 352, 414

→ *yeter de artar*

yeter de artar ‘fazlasıyla yeter’ anlamında kullanılan bir söz. **BÖ** 313, 341

yeter ünl. ‘Kâfi, yetişir, yeterli’ anlamında bir söz. **BÖ** 337 **BD** 26, 166

yetmiş sf. Altmış dokuzdan bir artı. **BÖ** 42, 334 **BD** 10, 64², 101, 102, 120

Yığaç öz.a. **BÖ** 401, 411, 419, 430, 431, 432

yığılı sf. Yığılmış olan. **BÖ** 418

yığılmak 1-ısz. Yığma işine konu olmak veya yığma işi yapılmak. **BÖ** 408 **BD** 35, 1482- Düşmek, yıkılmak, kendini tutamayıp çökmek. **BD** 6

yığın a. Bir şeyin yığılmasıyla oluşturulmuş küme, tepe. **BÖ** 14, 16, 24, 26², 91², 172, 285, 327, 386, 427, 432 **BD** 6, 45, 55, 56, 174, 182

yığınak a. Bir şeyin biriktiği yer. **BD** 154

yığınak Bir tepe oluşturacak biçimde üst üste koymak. **BÖ** 14, 271

yıkık sf. Yıkılmış olan, harap, viran. **BD** 178

yıkılış a. Yıkılma işi. **BÖ** 235

yıklılmak 1-Devrilmek, yığılmak. **BÖ** 86, 122, 220, 248, 260, 279, 431 **BD** 52, 92, 1862- İstenmeyen biri çekilip gitmek, defolmak. **BÖ** 141, 3423-Yok

olmak, mahvolmak. **BÖ** 278, 322, 336 **BD** 194

yıklmak 1- Bir yana eğmek. **BÖ** 86, 88²-Kurulu bir şeyi parçalayarak dağıtmak, bozmak, tahrip etmek. **BÖ** 140, 187, 245, 336², 391 **BD** 168

yıl a. Dünyanın Güneş çevresinde tam bir dolanım yapması için geçen, 365 gün 5 saat 49 dakikalık zaman. **BÖ** 7, 8, 13, 28, 47, 54², 63⁴, 68, 72², 112², 113, 119, 141, 150, 172², 176², 178², 192, 199, 214, 216, 233, 237, 245², 255³, 260, 269², 296, 305², 307, 324², 333², 334, 336, 350, 352, 353², 367, 375, 378, 379², 380, 387⁶, 389², 390, 391, 392, 395⁴, 396², 403, 404, 405, 408, 415, 431, 432 **BD** 10², 11², 12², 15², 18, 19³, 20, 21, 22, 24, 29, 30³, 32³, 33, 35, 46, 47, 49, 50, 56², 57, 65, 66, 77, 80³, 104, 106, 107⁴, 108⁵, 109, 111, 114, 117⁶, 130², 134, 164, 167, 189, 193, 197, 206, 211²

yılan a. hay.b. Sürüngenlerden, ayaksız, ince ve uzun olanların genel adı, yerdegezen, uzun hayvan. **BÖ** 37, 40, 44

yıldırıcı a. Yıldırın kişi veya şey. **BD** 189

yıldırım 1- a. Gök gürültüsü ve şimşekle görülen, hava ile yer arasındaki elektrik boşalması, saika. **BÖ** 12², 13⁴, 14⁵, 15³, 16, 17, 29, 33, 34, 54, 281, 316, 348, 419, 435 **BD** 211 **yıldırım**la vurulmuşa dönmek Herhangi bir konuda şok etkisi yaratacak biçimde şaşırarak. ‘...kendisine verilen konağın Çin kağanının hademeler başının evi

olduğunu öğrenince yıldırımla vurulmuşa dönmüş. 'BÖ 333 BD 7

→ *yıldırım gibi*

yıldırım gibi 1- *sf. mec.* Büyük bir hızla. '*...atları yıldırım gibi koşarken siz niçin Çin'i alamayasınız?*' BÖ 69, 80, 127², 130, 147, 153, 158, 159, 161, 162, 177, 205, 206, 207, 215, 234, 280, 303, 304², 307, 333, 334, 337, 373, 432 BD 27, 64², 72², 118, 151, 172, 173², 176, 207², 209, 210 2- *mec.* Yüksek ses. '*Kür Şad yıldırım gibi gürüyor.*' BÖ 82, 89

yıldız *a.* Çekirdeğinde oluşan füzyon sonucunda açığa çıkan enerjiyi uzaya ışınım biçiminde yayan, ışıklı gök cisimlerinden her biri. BÖ 12, 177, 216, 301, 389, 395, 431 *yıldızı sönmek mec.* (Kağan'ın vefat etmesi.) Bir kimsenin ölmesi, vefat. '*Yıldızımız sönmüştür.*' BÖ 25

yıldız mec. Kağan. '*Yıldızımız sönmüştür.*' BÖ 25

yılgınlık a. Yılgın olma durumu. BÖ 357 *yılgınlık gelmek* Sıkılmak, bıkmak. '*Çinli beğе yılgınlık gelmişti.*' BÖ 53

yılık Şaşı. BÖ 31

yılışmak nsz. Yapmacık tavırlarla hoş görünmeye çalışmak. BÖ 61, 257

yilkı a. hlk. At, eşek gibi tırnaklı hayvan sürüsü. BÖ 286 BD 69

yıllarca zf. Yıllar boyu, birçok yıl, senelerce. BÖ 331 BD 11², 35, 45, 54, 58, 193, 208

yıllık sf. Bir yıl için, senelik, senevi. BÖ 260, 296, 351, 379, 430² BD 65

yılmak Bıkmak, usanmak. BÖ 245, 247, 289, 435 BD 94

yılmaz sf. Bir işten gözü korkup, vazgeçmeyen. BÖ 69, 200, 222 BD 130

yılmazlık a. Yılmaz olma durumu. BD 54

yıpranmak 1- *nsz.* Zamanla veya çok kullanılma sonucu aşınmak, eskimek. BÖ 52-Çeşitli etkenlerle eski gücü kalmamak. BÖ 319, 372 BD 45, 207

yıpratmak Türlü etkenler eski gücünü yok etmek. BD 59, 163, 202, 211

Yırım öz.a. BÖ 401, 411, 417

yırtıcı 1-*sf.* Beslenmek için başka hayvanları parçalayarak yiyen (hayvan) BD 1062- Tiz, yüksek(ses) BD 139

→ *yırtıcı hayvan*

yırtıcı hayvan a.hay.b. Vahşi hayvan. BD 19

yırtık sf. Yırtılmış olan. BÖ 284

yırtınmak Bir konuda kendini yoracak kadar çok uğraşmak. BÖ 205, 305 BD 208

yırtmak 1-Kâğıt, kumaş gibi bükülüp katlanan şeyleri parçalamak. BÖ 326 BD 1632-Zorlamak. BD 182, 185

yeğen(doğ.) yiğen 1-*a.* Bir tür hitap şekli. '*Hoş geldin yiğenim, dedi.*' BÖ 29, 2032-Birine göre kardeş, amca,

hala, dayı veya teyzenin çocuğu. **BÖ** 284, 336, 388 **BD** 29, 104, 109

yiğit *sf.* Güçlü ve yürekli, kahraman, alp. **BÖ** 19, 25, 29, 33, 34, 35³, 46, 49, 50², 53, 62, 100, 101, 102, 125, 126, 146, 158, 159, 175, 186, 194, 195, 200, 204, 206, 217, 222, 247, 258, 260, 261, 262, 271, 275, 276, 280², 286, 287, 288, 305², 311, 329, 330, 342, 347², 349, 392, 393, 429, 433 **BD** 12, 19, 21², 29², 30, 70, 93, 103, 104³, 108, 109, 112, 121, 124, 125, 145, 164, 180, 188⁴, 207, 212

yiğitçe *zf.* Yiğit gibi, yiğide yakıştır bir biçimde, yüreklilikle. **BÖ** 279 **BD** 73

yiğitlik *a.* Yiğit olma durumu, yiğitçe davranış, yüreklilik, cesaret. **BÖ** 37, 54, 235, 261, 281, 324, 335, 389 **BD** 35, 164, 188, 200, 201

yine *zf.* Yeniden, bir daha, gene. **BÖ** 6², 35³, 86, 95, 98, 108, 115, 116, 138, 141², 151, 163², 170², 171, 176², 178², 180, 181³, 182², 183, 188², 190, 194, 213, 214, 218, 220, 225, 228, 232, 233, 242, 246, 254, 259, 262, 263, 265², 266, 283, 294, 295³, 304, 308, 309, 313, 318, 326, 329⁵, 334, 338, 342, 350, 351², 353, 354, 356, 358³, 365², 368, 370², 372², 379, 380, 382², 383², 385, 386, 388, 391, 394, 396, 398, 406³, 411, 416, 425, 428, 432, 435 **BD** 12, 17, 19, 29, 32, 34², 35, 38, 39, 40, 41², 42, 43, 45, 47, 63, 66, 68, 76, 78, 80², 84, 88, 91, 92, 95, 104, 105, 107, 108, 109, 113, 123, 125², 135², 140, 144, 149, 150, 151, 161, 163, 164², 167, 168², 169, 173, 179, 191, 196, 199, 202, 208

Yin-şao (Karabuka) *öz. a.* **BD** 148³, 149⁵, 150², 150³, 151⁶, 155, 156², 158, 160³, 161⁴, 162⁶, 163⁵, 164, 166⁵, 167⁶, 168³, 169⁵, 170⁹, 171, 173², 174⁴, 175², 176⁴, 177, 178⁶

yirmi *sf.* İki kere on, on dokuzdan bir artık. **BÖ** 15, 22, 26, 27, 29, 31², 42², 44, 48, 69, 71, 72, 87, 97, 101, 107², 116, 121, 148, 150², 152, 194, 196, 201, 204, 205², 223, 224, 245, 259, 260², 269, 311², 333², 342, 369, 405, 409, 410, 411, 417, 420, 421, 422⁴, 429, 434 **BD** 28, 30², 32³, 33, 46, 47², 49, 50, 79, 80², 82², 84, 102, 103, 104, 106, 107, 113, 116, 117, 120, 147, 156³, 172², 173, 196

yitirmek 1-Ne olduğunu nerede bulunduğunu bilememek, kaybetmek. **BÖ** 16, 80, 111, 341, 4282- Yakın birini ölüm sonucu kaybetmek. **BÖ** 99, 290

yiyecek *a.* Yenmeye elverişli olan her şey. **BÖ** 104, 108², 172, 181³, 182, 187, 232, 251⁴, 252, 253, 254, 255, 257, 269, 270, 271³, 272², 282², 285, 310, 316, 318, 339, 359, 369, 385, 421 **BD** 18, 55, 59, 77, 87, 161, 162, 163

yoğun Artmış, çoğalmış bir durumda olan. **BD** 71

yoğurt *a.* Maya katılarak koyulaştırılmış beyaz, kıvamlı bir süt ürünü. **BÖ** 350, 369² **BD** 17

yoğrulmak (doğ.) yoğurulmak Bazı konularla sürekli uğraşma sonucu deneyim sahibi olmak. **BD** 41

yok İsim cümlesine olumsuzluk anlamı katmaktadır. ' ...aşk

hikâyelerine saplanıp kalmama imkân yok. 'BÖ 7, 15, 23, 33, 35, 37, 39, 45, 47, 50, 53, 55, 61, 66, 67, 71², 73, 79, 82, 83, 85, 91, 92, 94², 95, 96², 97², 98, 100³, 105, 106², 111, 115, 121, 125, 134, 136, 137, 143, 145, 153, 160, 161, 164, 165, 169, 170², 175, 179, 185, 187, 190, 191, 195, 196, 202, 209, 211, 216, 219, 221, 231, 241, 242, 247, 251², 252, 255, 257, 270², 273, 278, 287, 292, 293², 300², 302², 308², 310, 311, 312, 317, 319, 321, 322, 325, 326², 339, 352, 360³, 361⁴, 364, 366, 368, 374², 381², 382, 388², 396, 398, 402, 403, 410, 415, 419, 424, 425², 426, 429, 430 **BD** 6, 18², 31, 42, 43, 50, 54, 59², 71, 77, 80, 81, 82², 84, 95, 101, 102, 106, 107, 108, 118, 121, 131, 133², 136, 138, 140², 144, 147, 156², 168, 170, 174, 176, 177, 180, 185, 187, 188, 195, 199, 2112-Bulunmayan, mevcut olmayan (kimse, nesne vb.) var karşıtı. **BÖ** 318, 319, 320, 326, 328, 354 **BD** 38 **yok etmek** Ortadan kalmak, ifna etmek, izale etmek. **BÖ** 28, 82, 83, 161, 249, 280, 284, 346, 371, 391, 418, 433 **BD** 7, 70, 147, 164, 176 **yok olmak** Varlığı sona ermek. **BÖ** 278, 306, 317, 324, 387 **BD** 18, 107, 210

→ *yok canım!*

yok canım! 'öyle şey olmaz, hayır, inanmayın' anlamında kullanılan bir söz. **BÖ** 73

yoklama *a.* Yoklamak işi, kontrol. **BÖ** 398², 401

yoklamak Dokunarak incelemek. **BÖ** 421 **BD** 18, 189

yokluk *a.* Yok olma, bulunmama durumu, adem, ademiye, fıkdan, gaybubet. **BÖ** 350

yoksa bağ. 'Aksi takdirde' anlamında kullanılan bir söz. **BÖ** 6², 26, 37, 41, 58, 59, 63, 74, 83, 94, 120, 141, 148, 154, 163, 165, 170, 171², 178, 179, 196, 213, 219, 227, 232, 234, 271, 284, 289, 291, 293, 303, 309, 324, 338, 359, 379, 384², 429 **BD** 52, 74, 167, 184, 193, 209

yoksul *sf.* Geçinmekte çok sıkıntı çeken (kimse, toplum, ülke) yoksuz, varlıksız, varyetsiz, fakir, fukara, zengin, varıl karşıtı. **BÖ** 42, 66, 96, 97², 116, 181, 200, 420 **BD** 10³, 11, 18, 19, 22, 36, 54, 66, 144, 150

yoksullaşmak *nsz.* Yoksul duruma gelmek, fakirleşmek. **BÖ** 378

yoksulluk Yoksul olma durumu, yoksuzluk, varyetsizlik, sefillik, sefalet, fakirlik. **BÖ** 100, 185, 200⁶, 214, 245, 283, 420 **BD** 65

yol 1-Karada insanların ve hayvanların geçmesi için açılan veya kendi kendine oluşmuş, yürümeye uygun yer. **BÖ** 13³, 14, 43, 61, 112, 116, 131, 134, 169, 171², 181, 183, 205, 206, 207, 233, 240, 243, 259, 271, 310, 342, 350, 397, 404, 406, 411, 418², 419⁴, 426 **BD** 17, 19, 20, 22, 32, 34, 36, 38², 42, 96, 106, 148, 161, 163, 168, 180, 182²- Bir amaca ulaşmak için başvurulması gereken çare, yöntem. **BÖ** 308, 321, 326, 358 **BD** 1503- Davranış, tutum, gidiş veya davranış biçimi. **BÖ** 395 **BD** 208 **yoluna girmek** İstenilen, gerekli

olan biçimde gelişmeye başlamak. **BÖ** 16 **yol aramak** 1-Çare bulmaya çalışmak. **BÖ** 36, 672- Birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak. **BÖ** 37, 41, 216, 327, 3423- Bir amaca ulaşmak için başvurulması gereken çare, yöntem. **BÖ** 43, 109, 113, 122 **yol vermek** Geçmesine izin vermek. **BÖ** 40 **BD** 43³ **yol açmak** Kalabalık bir yerde genellikle saygıdeğer bir kişinin geçmesi için insanları kenara çekip yol vermek. **BÖ** 47, 243², 267, 320, 362 **yola çıkmak** 1-Harekete geçmek. **BÖ** 47, 54, 137, 159, 179², 180, 183, 185, 193, 262, 307, 309, 310, 327, 334 **BD** 54, 55, 71, 101, 112, 132³, 135, 160, 161, 168, 180 '*Gözler ikinci okun yola çıkmasını kolladı.*' 2- Bir yere varmak için bulunduğu yerden ayrılarak yolculuğa başlamak, harekete geçmek. **BÖ** 58 **BD** 41 **yolunu beklemek** Bir iş için uygun zamanı kollamak. **BÖ** 49 '*Ama bir yolunu beklemek gerekti.*' **yolu açık olmak** Bir iş, önünde engel olmamak. **BÖ** 55 **BD** 88, 89 **yol göstermek** 1-Kılavuzluk etmek, yolu bilmeyene anlatmak, tarif etmek. **BÖ** 61, 217 **BD** 1082- Ne yapılacağını, nasıl davranılacağını öğretmek. **BD** 185 **yolundan gitmek** Takip etmek, izlemek. '*Elçi heyeti de onun yolundan gitti.*' **BÖ** 62 **yola gelmek** İstenilen biçimde davranışı kabullenmek, düzelmek, uslanmak. **BÖ** 75 **yol bulmak** Çare bulmak. **BÖ** 77, 113, 119, 152, 154, 227, 378 **yol gitmek** Yolda ilerlemek. **BÖ** 136 **yola koyulmak** Yola düzülme. **BÖ** 145, 197, 229, 282, 289, 375 **BD** 19, 38, 95, 108, 157, 168 **yol almak** Yolda ilerlemek. **BÖ** 179, 181, 235, 304 **BD**

34, 161, 162, 182, 209 **yolunu tutmak** O yere doğru gitmeye başlamak. **BÖ** 270, 282, 412 **yolunu kesmek** Engel olmak, engellemek. **BD** 42, 157

yoluyla *zf.* Aracılığıyla. **BÖ** 299

yol Kez, defa. **BÖ** 25 **BD** 126

yolcu *a.* Yolculuğa çıkmış kimse. **BÖ** 169⁴, 170⁷, 171⁸ **BD** 106, 162

yolculuk *a.* Bir gidiş, gelişte geçen süre. **BÖ** 238, 288 **BD** 24, 31, 34, 93

yoldaş *a.* Yol arkadaşı. **BÖ** 33, 42, 44, 56, 58, 79, 99, 100, 127, 147, 148, 282, 285, 286, 289³, 366, 368, 370 **BD** 19, 107, 134, 144

yoldaşlık *a.* Yoldaş olma durumu. **yoldaşlık etmek** Bir yolcuya katılmak, birlikte gitmek. **BD** 19, 85

yollamak Göndermek. **BÖ** 65⁴, 68, 78³, 86, 159, 190, 238, 249, 274², 275, 307², 308, 309, 310³, 311³, 317, 419 **BD** 31, 46, 69, 87², 93, 101, 113², 122, 138, 144, 164

yollanmak *nsz.* Yollama işi yapılmak, gönderilmek. **BD** 114

yolmak Bitki, tüy vb.ni çekerek yerinden çıkarmak, çekip koparmak. **BÖ** 179

yontmak Bir şeye istenilen biçimi vermek için dış bölümünü keskin bir araçla biçmek, kesmek. **BÖ** 115

yorga *a.* Binici sarsmayan at yürüyüşlerinden biri. **BÖ** 257, 303 **BD** 90, 187

yorgan *a.* Yatakta örtünmeye yarayan, içi pamuk, yün vb. şeylerle doldurularak dikilmiş geniş örtü. **BD** 126

yorgun *sf.* Çalışma vb. sebeplerle beden veya zihin etkinliği yavaşlayan, yorulmuş olan, bitap. **BÖ** 110, 111², 126, 132, 136, 154², 158, 169⁶, 171, 179², 276², 303, 308, 420 **BD** 55, 59, 76, 125, 186, 189, 207

→ **yorgun argın**

yorgun argın *zf.* Çok yorulmuş, gücü kalmamış biçimde. **BÖ** 159, 179, 234, 308, 317 **BD** 54, 205

yorgunluk *a.* Çalışma vb. Sebeplerle bireyin ruh ve beden etkinlikleri açısından verimlilik düzeyinin azalması, bitaplık. **BÖ** 8, 35, 112, 141, 230, 249, 295, 311, 315, 319, 358, 363, 375 **BD** 19, 23, 56, 57, 109, 124, 126, 133, 150, 163, 183, 189 **yorgunluk çıkarmak** Dinlenmek. **BÖ** 136, 260 **BD** 94

yormak-I Yorgun duruma getirmek. **BÖ** 13, 146, 179 **BD** 202

yormak-II Bir anlam vermek, yorumlamak. **BÖ** 276 **BD** 78, 178

yorucu Yorgunluk yaratan, enerjiyi tüketir nitelikte olan. **BD** 125, 193 'Toprak üstünde kısa, fakat pek yorucu bir itişme oldu.'

yorulmak *nsz.* Yorgun duruma gelmek. **BÖ** 36, 37, 39, 110, 111, 129, 132, 138, 154, 159, 197, 207, 216, 234, 241, 293², 295, 358, 368, 372,

406, 417 **BD** 12, 92, 124, 127³, 169, 209, 211

yosma *sf.* Şen, fettan, güzel (genç kadın) **BD** 67

yön 1-*a.* Belli bir noktaya göre olan yer, taraf. **BÖ** 30, 304 **BD** 22, 137, 162, 1632- Bakış açısı. **BD** 167 'Karabuka ise başka bir yönden işkillenmişti.'

yönelmek 1-Hedef almak. **BÖ** 29, 122, 3432- ^{argın} Belli bir yön tutmak, yüzünü belli bir yöne doğru çevirmek, tevccüh etmek, yönelmek. **BÖ** 54, 75, 87, 104, 119, 121, 139, 158, 169, 246, 248, 251, 257, 270, 285, 291, 317, 397 **BD** 21, 47, 71, 93, 161, 170, 172, 203

yöneltmek Bir şeye belli bir yön vermek, yönelmesini sağlamak, çevirmek, tevcih etmek. **BD** 162, 169, 176, 177

yöre *a.* Bir bölgenin belli bir yer ve çevresini kapsayan sınırlı bölüm, havalî, mahal, civar. **BÖ** 384, 426 **BD** 5, 178

yuduma. Sıvı içiminde ağza alınan miktar. **BÖ** 10, 102, 310 **BD** 180, 190

yufka *sf.* Zayıf, ince, dayanıksız. **BD** 71²

yuğ *a.* Eski Türklerde cenaze törenlerine verilen ad. **BÖ** 380²

yukarı *a.* Bir şeyin üst bölümü, fevk, aşağı karşıtı. **BÖ** 12, 14², 15, 16, 31, 46, 47, 101, 121, 127, 143, 155², 158, 176, 223, 373, 395 **BD** 42, 56, 92, 193

Yula öz. *a.* **BD** 112, 118², 122, 123², 124⁴, 187³, 188⁴, 189², 191², 192², 201, 205², 207², 208, 212

yummak Kısarak kapamak, sıkarak kapalı duruma getirmek. **BD** 127

Yumru öz. *a.* **BÖ** 185⁶, 186⁶, 187⁶, 188², 193², 195², 203², 205, 214, 216², 278², 279, 281, 301⁷, 304, 320⁵, 326, 328², 366, 367⁷, 368, 370⁶, 371², 372³, 373⁸, 375, 378², 379², 380, 385, 386², 394², 399, 402, 403, 404, 408³, 409, 410³, 411², 412², 415⁴, 416⁴, 417, 418², 420², 421⁶ **BD** 20²

yumruk *a.* Parmakların kapanmasıyla elin aldığı biçim. **BÖ** 50, 95, 112, 156, 325, 347

yumruklamak Yumrukla vurmak. **BÖ** 39

yumurta Tavuk yumurtası. **BÖ** 48, 49⁶

yumuş *a.* Görev, vazife, iş. **BÖ** 182, 199, 275, 310, 384, 392 **BD** 94, 111, 132, 135, 164 'Böğü Alp'in yeni yumuşu' (başlık)

yumuşak 1- *sf.* Hırçın, sert olmayan, kolay yola gelen, uysal. **BÖ** 5, 73, 74, 308, 3462-*sf.* Dokunulduğunda veya üzerine basıldığında çukurlaşan, eski biçimini kaybeden, katı karşıtı. **BÖ** 1293-Oksayıcı, tatlı, hoş. **BÖ** 257

yumuşamak Öfkesi, kızgınlığı, inadı geçmek. **BÖ** 219

yumuşatmak Sertliğini gidermek, yumuşak duruma getirmek. **BÖ** 50, 193

yurt 1- *a.* Öğrencinin kaldığı, barındığı yer. **BÖ** 52- Memleket. **BÖ** 25², 52, 55, 68, 74, 163, 196, 249, 257, 262², 305, 307, 308³, 309², 310, 314³, 317, 320, 321, 322, 327, 333, 364, 433 **BD** 7, 24, 31, 46, 87², 92, 98, 103, 104, 113, 181

yutkunmak *nsz.* Bir şeyi söylemekle söylememek arasında duraksamak. **BÖ** 144

yutmak İçine çekmek, yok etmek. '... azgın sular bu on eri bir anda yuttu.' **BÖ** 16, 19 2-İnanmak, aldanmak, kanmak. **BÖ** 72²

yuva *a.* Genellikle ailenin oturduğu ev. **BD** 32 **yuva kurmak** Evlenmek. **BD** 32

yuvarlak *a.* Top veya küre biçiminde toparlak şey. **BÖ** 27, 46², 47³, 195

yuvarlanmak Devrilmek, düşmek. **BÖ** 40², 44, 86, 93, 95, 105, 110, 111⁴, 118, 119², 122, 155², 166, 206, 211, 292, 348, 414, 419, 422, 428 **BD** 44, 52, 113, 202

yüce *sf.* Yüksek, büyük, ulu, ulvi. **BÖ** 30, 32, 33, 39, 42³, 43, 46, 51, 52, 64, 65, 66², 98³, 125², 126³, 128, 144, 169, 171, 177, 198², 199⁶, 200², 202², 258, 274, 275, 288, 317, 388, 433, 435 **BD** 14, 29², 121, 125, 138, 184, 198

yüceltmek Yükseltmek, yüce bir duruma gelmek. **BÖ** 32, 190

Yüen-kie öz. *a.* **BÖ** 261, 266

yük 1-*a.* Eşya. **BÖ** 187, 3422- Bir şeyin ağırlığı. **BÖ** 349, 350, 372 **BD**

15, 34², 40, 59, 107, 212 **yük olmak** Zahmet, sıkıntı vermek. **BÖ** 395

yüklemek 1-Koymak, yer almasını sağlamak, yerleştirmek. **BÖ** 7 '*Ama son günlerin bazı telif eserlerinde moda olduğu üzere en basit ve tabii, fakat nezih olmıyan konuları kitabıma yüklemeyeceğim.*' 2- Bir yere taşınması için belli ağırlıkla eşya veya araç gereç koymak. **BÖ** 136, 163, 185, 187³, 214, 285 **BD** 40

yüklenmek 1-Üstüne düşmek, zorlamak. **BÖ** 301 **BD** 1602- Yükleme işi yapılmak veya yükleme işine konu olmak. **BÖ** 375

yüksek 1-*sf.* Altı ile üstü arasındaki uzaklık çok olan, alçak karşıtı. **BÖ** 6, 19, 152, 170, 175, 303², 313, 4182- Normal değerlerin üstünde olan. **BÖ** 66, 162, 165, 167, 247, 407 **BD** 66, 1413- Derece veya makamı bakımından üstün. **BÖ** 370, 371, 374 **yüksekten konuşmak** Kendini çevresindekilere kabul ettirebilmek için övünerek konuşmak. **BÖ** 126, 343² **yüksekten bakmak** Kendini karşısındakinden üstün görmek. **BÖ** 127

yüksekçe *a.* Yüksekçe yakın. **BÖ** 324, 348, 370 '*Yüksekçe bir yerden arkadaşlarına bakıyordu.*'

yükselmek 1-*nsz.* Yüksekçe çıkmak. **BÖ** 14, 16, 19², 46, 169, 170, 193, 296, 330 **BD** 11, 18, 22, 33, 205, 209, 2102- Güçlenmek, şiddetlenmek. **BÖ** 15, 48, 183, 301, 401, 402, 425 **BD** 14, 15, 49, 56, 59, 74, 1853- Unvan, rütbe vb. ilerlemek. **BD** 160

yükseltmek 1-Yükseğe çıkarmak, yukarı kaldırmak. **BÖ** 330, 4342- Değerini olduğundan daha çok göstermek. **BÖ** 370 **BD** 65, 166

yüksünmek *hlk.* Üşenmek, tembellik etmek. **BÖ** 72, 305, 395, 420

yükündürmek Yükünme işi yapılmak. **BD** 196

yün *a.* Koyun tüyü. **BÖ** 71

yürek 1- Bir kimsenin ruhsal yönü, gönül. **BÖ** 24², 25⁶, 26², 50, 51, 55, 132, 179, 198, 200, 224, 327, 328, 334, 387, 405, 420 **BD** 11², 12², 20, 29, 30, 31, 35, 59, 103, 113, 1442- *a.anat.* Kalp. **BÖ** 37, 421 **BD** 59, 75², 76², 85, 104, 175, 177, 179, 187, 189³, 190², 211² **yüreklere davul gibi vurmak** Kalbi çok hızlı çarpmak. **BÖ** 37 **yüreği titremek** Duygulanmak, endişe, korku duymak. **BÖ** 48, 220 **yüreğini delmek** *mec.* Çok üzme. **BÖ** 49 '*...saplandığı tahtayla birlikte her defasında Katun'un yüreğini de deliyordu.*' **yüreği çarpmak** Merak, kaygı, korku, heyecan vb. duygularla tedirgin olmak, huzursuz olmak. **BÖ** 145, 218, 222 **BD** 39, 53, 57, 80, 92, 182, 208 **yüreği sıkılmak** İçi sıkılmak. **BÖ** 312 **BD** 135 **yüreği katlaşmak** Acıma, merhamet gibi duygular kalmamak. **BÖ** 420 **BD** 77 '*Dünyanın soğuşunu, sığışını çok görmüş, yüreği katlaşmıştı.*' **yüreğinden geçmek** Düşünmek. **BD** 29, 104 **yüreğine od düşmek** Felakete uğramak, çok üzülmek. **BD** 36, 103 **yüreği sızlamak** Çok acımak, çok üzülmek. **BD** 38² **yüreğini okumak** Kişinin duygu ve düşüncelerini bilmeye çalışmak,

tahmin etmek. **BD** 30, 36 **yüreğini oymak** *mec.* Üzülmek, bir şeyden çok etkilenmek. 'Beyni iki nokta arasında yıldırım gibi işliyor, yüreğini oyuyor, onu ölüme götürüyordu.' **BÖ** 334

→ **yürek acısı, yüreği katı, yüreği yufka**

yürek acısı *a. mec.* Yürekten duyulan acı, iç acısı, kalp acısı. **BD** 19

yüreği katı *sf. mec.* Acınacak durumlar karşısında duygusuz kalabilen (kimse) **BD** 104

yüreği yufka *sf. mec.* Üzüntülü, acıklı durumlara dayanamayan, merhametli (kimse) **BD** 181

yürekli *sf. mec.* Tehlikeyi korkusuzca karşılayan, hiçbir korkusu olmayan, gözü pek, babayiğit, koçak, cesaretli, cesur, cüretli, cüretkâr. **BÖ** 200, 368, 435

yüreksiz *sf.* Yürekli olmayan, cesaretsiz, cüretsiz, tabansız. **BÖ** 132

yürekten *zf.* Temiz duygularla, saygı ile, içten, içtenlikle, kalpten. **BÖ** 49

yürümek 1- *nsz.* Adım atarak ilerlemek, gitmek. **BÖ** 9, 24³, 28, 33, 37, 40, 42, 43, 45, 47, 54, 62, 67, 85², 87, 116, 118, 121, 122, 136, 142, 153², 159², 169², 170, 178, 183, 189, 196, 235, 241, 269, 270, 310, 314, 315, 326², 327, 342, 348, 349, 350, 364², 382, 383², 397, 404⁴, 405⁹, 406², 407³, 416, 418², 426, 434, 435 **BD** 6, 40, 42, 44, 54³, 55², 64, 76, 79, 91, 95, 100,

101², 105, 109, 113, 116, 121, 151, 155, 161², 173, 176, 1992- Üzerine doğru gitmek, akın etmek, saldırmak, hücum etmek. **BÖ** 88, 170, 246, 300, 319 **BD** 70, 77, 156, 1973- Gereği gibi yapılmak veya ilerlemek. **BÖ** 217, 280 **BD** 11, 46, 884- Geçmek, ilerlemek, değişmek. **BÖ** 269 **BD** 75

yürürlük *a.* Gereğinin yapılır olması durumu, meriyet. **BÖ** 384 **yürürlükte olmak** Kanun, karar, iş yapılmakta, uygulanmakta olmak. **BÖ** 286

yürütmek 1-Yürüme işini yaptırmak, yürümesini sağlamak. **BÖ** 303 **BD** 45, 157²- Gerektiği gibi yapmak, uygulamak. **BÖ** 385 **BD** 140, 168, 200

yürütülmek *nsz.* Yürütme işi yapılmak veya yürütme işine konu olmak. **BÖ** 66 **BD** 147, 148

yürüyüş *a.* Yürüme işi. **BÖ** 136, 150², 153, 159, 194², 197², 301, 303 **BD** 64, 90, 148, 157, 162, 180, 187, 198

yüz-I 1-*a.* Başta, alın, göz, burun, ağız, yanak ve çenenin bulunduğu ön bölüm, sima, çehre, surat. **BÖ** 5², 6, 8, 13², 24, 27, 29, 30, 33, 36, 37, 43², 44, 47², 50, 55, 56, 60², 66, 67, 71, 72, 73, 75, 77, 88², 90, 95⁴, 99, 101, 108, 113, 116, 119², 123², 125, 128, 129², 130², 132², 137, 139, 140, 144², 145, 158, 178, 182, 186², 189, 191², 193, 195³, 202, 205, 207, 209, 212, 218, 221, 224, 231, 232, 236, 237, 238, 239², 241, 242⁴, 243², 244², 245, 246, 247, 248, 249², 253, 260, 264, 266, 270, 271, 272, 273², 274, 279, 280, 283, 284, 286², 288, 305², 308², 312, 319, 325², 326, 327, 330⁴, 333², 334, 336,

337, 338, 342, 344, 346⁴, 347, 348, 351, 365, 371, 372, 374, 375, 376, 379, 381, 385³, 394, 396³, 397², 402, 405², 407, 415, 425, 427, 430², 431 **BD** 8⁴, 10, 16², 17, 18, 19³, 26², 30³, 31, 33, 38, 39, 49, 52², 56, 59³, 66, 67, 68, 79⁴, 84, 92², 98³, 99, 102, 104², 112³, 113, 118, 122, 123, 124², 125, 127², 130, 133, 134³, 139³, 142, 144, 145², 147, 148, 149, 159, 163, 173, 177, 179, 182², 184², 185, 186, 187³, 188³, 190, 197², 205, 206, 208, 209, 210⁵2- Yan, taraf. **BD** 14, 58², 62, 140², 143² **yüz geri etmek** Geri döndürmek. **BÖ** 13, 160³, 223, 303, 321, 382 **yüz çevirmek** 1-Gösterdiği ilgiyi kesmek. **BÖ** 14², 16, 20, 3112- Yüzünü birine doğru döndürmek. *'Başyargucu, Bağa Tarkan'a yüz çevirerek söze başladı.'* **BÖ** 90 **yüz döndürmek** **BÖ** 39 Vazgeçmek. *'Tunga Tigin'le İşbara Alp artık yorulmuşlardı. Fakat hiçbiri yüz döndürmüyordu.'* **yüzüne bakamaz olmak** Utanç, yüreksizlik vb. sebeplerle bir kimsenin karşısına çıkamamak. **BÖ** 49 **yüzü olmamak** Cüret ve cesaret olmamak. **BÖ** 115 **yüzünü eksiltmek** Hoşa gitmeyen bir durum karşısında yüzü buruşturmak. **BÖ** 124 *'Pars yüzünü eksitti: yüzünü ak etmek* Birini gururlandırmak, uygun, beğenilecek iş yapmak. *'Bunlar batı kağanın katında kendi yüzünü ak edecek kişilerdi.'* **BÖ** 188, 214 **yüz göstermek** Ortaya çıkmak. **BÖ** 251 **yüzü kızarmak** Utanmak. **BÖ** 278, 327 **yüzü kalmamak** Bir kimseden daha önce birçok ricada bulunduğu için yeni bir şey istemeye sıkılmak. **BD** 102 **yüzü asılmak**

Somurtmak. **BD** 119, 208 **yüz yüze** (*doğ.*) **yüzyüze gelmek** Birden karşılaşmak. **BÖ** 160, 171, 244, 364 **BD** 113, 136 **yüzü ışıldamak** Yüzünde sevinçli bir duygu oluşmak. **BD** 80 *'Gel seni Türkeli'ne götürelim dedik, yüzü sevinçle ışıldadı.'*

→ *yüzde yüz, yüzü koyun, yüz yüze*

yüzde yüz *zf.* Kesinlikle. **BÖ** 127

yüzü koyun (*doğ.*) **yüzükoyun** *zf.* Yüzüstü. **BÖ** 409² **BD** 124

yüz yüze *zf.* Karşı karşıya, vicahen. **BÖ** 340, 395

yüz-II *sf.* Doksan dokuzdan bir artık. **BÖ** 7, 8, 13, 24, 27², 36, 48, 61, 105², 111, 126, 127, 150², 160², 177, 193, 194, 199, 216, 222, 247², 248, 255, 269, 289, 295, 296, 301³, 302, 303², 305, 306, 311⁹, 320, 347, 348, 357, 379, 430, 431, 432, 434 **BD** 5², 8, 9, 10, 44, 45, 47, 54², 65², 71, 72, 73, 102², 109², 119⁴, 120, 121, 135, 137, 147², 150², 151, 154, 156², 160, 164², 166², 169⁴, 174, 210

yüzbaşı *a.ask.* Orduda rütbesi üsteğmenle binbaşı arasında olan subay. **BÖ** 9³, 10⁶, 11⁴, 12⁵, 13⁴, 14², 15, 16⁵, 17, 18, 19², 20, 22, 24, 27, 30, 32², 33², 34, 35, 36, 41, 65, 151, 161, 164⁵, 167³, 171, 172³, 174², 175, 177³, 179³, 180⁴, 181², 182⁴, 183⁷, 184, 185², 186, 187⁴, 190², 191², 199, 200, 201, 203, 204², 205², 206³, 214, 215, 216², 222², 225, 230², 232², 246, 252², 253⁴, 269³, 270³, 271, 273, 278², 279⁴, 282⁴, 284², 285², 286³, 287³, 289²,

291³, 292, 294, 304, 305³, 306, 307, 310³, 311³, 317², 318³, 320², 321⁵, 322, 324, 325⁵, 326², 327⁵, 328², 329³, 330³, 331, 341, 351, 366, 371, 383, 390⁴, 392, 394, 398⁴, 401, 402², 406², 408, 416³, 417, 419, 422, 424, 430, 431 **BD** 19³, 21, 26³, 27³, 28⁴, 29, 30, 31, 33³, 34⁵, 40, 41³, 42, 43², 44², 45, 46², 47⁴, 48³, 49, 52², 71, 72³, 75³, 76², 77², 78, 80, 82², 83, 85⁵, 86⁵, 87³, 88⁶, 94, 96³, 98³, 100, 101², 102, 104, 109, 112, 114, 117, 118³, 119⁴, 120², 123², 124², 125, 127, 131², 132, 134², 135², 137², 142², 143, 150, 163, 165, 166, 168, 173³, 175², 176², 177², 178³, 180, 187, 188, 201³, 202, 203², 207, 208, 210, 211, 212

yüzdürmek Yüzmesini sağlamak veya yüzme işini yaptırmak. **BÖ** 429

yüzer *sf.* Yüz sıfatının üleştirme biçimi, her birine yüz, her defasında yüzü bir arada olan. **BÖ** 48 **BD** 172

yüzlerce *sf.* Pek çok, çok sayıda. **BÖ** 24, 30, 90, 104, 162, 305², 307, 403, 408

yüzmek *nsz.* Kol, bacak, yüzgeç vb. organların özel hareketleriyle su yüzeyinde veya su içinde ilerlemek, durmak. **BD** 7

yüzücü *a.* Yüzme sporu yapan kimse. **BÖ** 429

yüziinden *zf.* –den ötürü. **BÖ** 5, 87, 130, 148, 177, 178, 271, 324, 368, 374 **BD** 107, 117, 160, 188

yüzyıl *a.* Yüzyıllık süre, asır. **BÖ** 7, 8, 19, 192, 330 **BD** 59², 60

yüzyıllarca *zf.* Yüzlerce yıl, asırlarca. **BÖ** 331

Z, Z

zafer *a. Ar.* Bir yarışmada veya uğraşta çaba harçayarak elde edilen başarı. **BÖ** 50, 164, 330, 331 **BD** 65, 72, 147, 148²

zahmet *a. Ar.* Güçlük. **zahmet etmek** Çaba harcamak, gayret göstermek. **BÖ** 88

zaman *a. Ar.* Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit. **BÖ** 7, 8, 10, 11, 15, 16, 22, 26, 46², 49², 58, 63³, 68², 69, 71, 80, 83², 88, 92, 95, 98, 99, 102, 109³, 110², 122², 127, 134, 137³, 139, 144, 145³, 148, 154, 155, 156, 159, 162², 163, 165, 166³, 167, 171, 176², 177, 178, 179³, 181, 182³, 186², 187³, 190, 191, 195², 197, 198, 203, 207², 212, 217, 220, 224, 228, 229, 230, 231, 235², 237, 240, 244, 247³, 248², 249, 253, 254, 256, 261, 262, 264, 265, 267, 269², 270², 272, 280, 283, 284, 285, 290, 296², 299, 300, 302, 303², 304, 306, 307, 310, 312, 313, 315, 316, 319², 320, 322, 324, 325, 327, 328, 330⁴, 333², 334², 335, 338³, 339², 340², 350, 351, 356, 361, 363, 368, 371, 379³, 381², 383², 384², 385, 389, 393, 394, 397², 401, 405, 406, 410, 412, 415, 416, 417², 421, 422, 425², 426, 428, 429, 433 **BD** 9, 11⁴, 12³, 14, 16³, 17², 18⁴, 19, 20², 21, 22², 27, 31, 33, 34, 38², 41², 42, 44², 47, 52, 54², 55², 57, 58, 59², 60, 62, 63², 66, 67, 68², 71, 72², 73, 74³, 77, 83, 87², 92², 95, 100, 101, 105, 106, 107², 109, 110², 111², 113, 114, 117, 120²,

121, 122², 125, 130², 131, 133, 134, 138, 139³, 141, 142, 143, 145, 149, 150, 151², 152, 156, 161, 162, 163², 166, 168², 169, 170, 172, 174², 175, 177, 179, 181, 182², 183, 189⁴, 190³, 192, 193³, 195³, 196², 197, 199, 203², 204, 206, 208, 209, 210², 211, 212 **zaman kazanmak** Bir işi yapabilmek adına kısa olan sürenin uzamasını sağlamak. **BÖ** 280, 305, 311², 322, 412, 416, 419, 421, 425, 426 **BD** 174, 175 'Yiğit Onbaşı Gök Türklere gereken en uzun zamanı kazandırmıştı.'

→ **zaman zaman**

zaman zaman *zf.* Ara sıra. **BÖ** 15

zangır zangır *zf.* 'Aşırı bir biçimde titremek' anlamındaki zangır zangır titremek deyiminde geçen bir söz, zıngır zıngır, zıngıl zıngıl. **BÖ** 87, 163, 218

zapt *a. Ar.* Zor kullanarak ele geçirme. **zapt etmek** Zorla almak. **BÖ** 267 **BD** 177

zarar *a. Ar.* Bir şeyin, bir olayın yol açtığı çıkar kaybı veya olumsuz, kötü sonuç, dokunca, ziyan, mazarrat. **BÖ** 388 **BD** 80 **zarar gelmek** Kötülük gelmek. **BÖ** 301

zararlı *sf.* Zarar veren, zararını dokunan, dokuncalı, muzır, tahripkâr. **BÖ** 202

zaten *zf. Ar.* Doğrusunu isterseniz, esasen. **BÖ** 5, 23, 44, 52, 59, 67, 69, 84, 86, 88, 91, 121, 129, 139, 154, 161², 165, 170, 189, 194, 197², 218, 266, 276, 319, 372, 382, 403, 407, 418, 429 **BD** 36, 39, 44, 80, 93, 133, 142, 147, 155, 156, 162, 170

zavallı *sf.* Acınacak kadar kötü durumda bulunan. **BÖ** 156, 231, 263, 270, 329 **BD** 6, 80, 109

zayıflamak *nsz.* Zayıf duruma gelmek. **BÖ** 330

zebani *a.din b.Ar.* Cehennem bekçisi. **BD** 9

zehir *a. Far.* Büyük üzüntü, acı, keder, sıkıntı. **BD** 9

zeki Zeka varlığı gösteren. **BÖ** 50

zemin *a. Far.* Taban, döşeme, yer.
zemin hazırlamak Uygun ortam yaratmak. **BD** 7

zengin *a. Far.* Parası, malı çok olan, varlıklı, varsil, variyetli, fakir, yoksul karşıtı. **BÖ** 71, 72, 164, 384², 385, 402, 406 **zengin olmak** Çok mal ve para edinmek. **BÖ** 72, 81, 271, 286² **BD** 179² (**birini**) **zengin etmek** Çok mal ve para sahibi yapmak. **BÖ** 82 **BD** 144, 195

zevk *a. Ar.* Hoşa giden veya çekici bir şeyin elde edilmesinden, düşünülmesinden, doğan hoş duygu, haz. **BÖ** 201 **zevk almak** Hoşlanmak, beğenmek. **BÖ** 264

zevzeklik *a.* Gevezelik. **BD** 148

zınk *a.* 'Birdenbire durmak' anlamındaki zınk diye durmak deyiminde geçer. **zınk diye durmak** Birdenbire durmak. **BÖ** 167 **BD** 155, 210

zıplamak Yüksek bir yerden aşağı doğru inmek. **BÖ** 180 'Adının Onbaşı Pars olduğu anlaşılana atlı yere zıpladı.'

zırh *a. esk. Far.* Savaşlarda ok, kılıç, süngü vb. kılıçlardan korunmak için giyilen, demir ve tel levhalardan yapılmış giysi. **BÖ** 34, 35, 62, 154, 155, 201, 392, 403⁵, 408 **BD** 49², 50, 54

zırhlı *sf.* Zırh giymiş veya zırhla kaplanmış. **BÖ** 409, 414 **BD** 201³

zırlı Zimbirtı. **BÖ** 360

zihin *a. Ar.* Bilinç, dimağ. **BÖ** 182, 241

zil *a. Far. müz.* Birbirine çarparak ses çıkartmak için parmaklara veya tefin kasnağındaki deliklere takılan yuvarlak, metal nesne. **BÖ** 32

zincir *a. Far.* Art arda gelen şeylerin oluşturduğu dizi. **BÖ** 15 **zincire vurmak** Prangaya vurmak. **BÖ** 281, 337

zindan *a. Far.* Tutuklu ve hükümlülerin içine konulduğu kapalı yer. **BÖ** 334, 346 **BD** 54, 58, 79, 80³

ziyan *a. Far.* Zarar. **ziyan etmek** yersiz boş yere harcamak. **BÖ** 5

ziyaret *a.Ar.* Birini görmeye, biriyle görüşmeye gitme, görüşme. **BÖ** 317

BD 156 ziyaret etmek Birini görmeye gitmek. **BD 101**

zor sf. Far. Sıkıntı veya güçlükle yapılan, kolay karşıtı. **BÖ 375 BD 127**
zorunda kalmak Kesinlikle yapması gerekmek, yapmaya mecbur olmak. **BD 91, 157**

→*zorun ne?*

zorun ne? ‘amacın ne, ne istiyorsun?’ anlamında kullanılan bir söz. **BÖ 375**

zorla İstemeyerek, isteksiz olarak, zoraki. **BÖ 39, 83², 98, 137, 391 BD 211**

zorlamak nsz. Üstelemek, ısrar etmek. **BD 20, 79, 189, 193**

zorlu sf. Güçlü, kuvvetli, şiddetli. **BÖ 373**

züppe sf. Seçkin görünmek için, bazı çevrelerdeki düşünceleri benimseyen, hayranlık duyan ve onlar gibi davranmaya özenen, snop. **BD 147**

II. BÖLÜM

SÖZ VARLIĞI

1. TEMEL SÖZ VARLIĞI

1.1. İnsan Bedeni ve İnsan Bedeni ile İlgili Diğer Adlar

ağız	burun	kaş
aşık	dalak	kemik
avuç	damak	kol
avurt	damar	kucak
ayak	deri	kulak
bacak	dil	kursak
bağır	diz	kürek kemiği
bağırsak	dudak	omuz
baş	el	oyluk (uyluk)
bel	ense	öd
beniz	gırtlak	saç
bet	göbek	sağrı
beyin	göğüs	sakal
bıyık	gövde	sırt
boğaz	göz	şakak
boyun	kalça	yanak
böğür	karın	yürek

1.2. Hastalık Adları ve Hastalık ile İlgili Diğer Adlar

em	sağlık	şifa
hastalık	sakatlık	yara
kuduz	sayrı	
sağır	sayrılık	

1.3. Akrabalık Adları ve Akrabalık ile İlgili Diğer Adlar

abla	dede	kaynana
ağa	dişi	kız
amca	döl	kız
ana	eçe	kız kardeş
anda	eçi	konçuy
ata	enişte	nine
baba	eş	oğul
bacanak	gelin	teyze
baldız	ini	torun
bebek	kan kardeşi	üvey anne
bey	kardeş	yavru
çocuk	karı	yeğen
dayı	katun	yenge
dayı oğlu	kayın eçe	

1.4. Hayvan Adları ve Hayvan ile İlgili Diğer Adlar

ağaç kurdu	dana	keçi
at	deve	kısrak
aygır	doğan	koç
ayı	enik	koyun
bozayı	geyik	köpek
böcek	inek	kurt
börü	it	kuş
buzağı	kartal	öküz
çil	kaz	sıçan

sığın	tavşan	yaban domuzu
sığır	tay	yaban ördeği
solucan	tilki	yılan
suna	toklu	

1.5. Bitki Adları ve Bitki ile İlgili Diğer Adlar

ağaç	gonca	yaprak
çam	kav	
çiçek	ot	

1.6. Beslenme Adları

1.6.1. Yiyecek Adları ve Yemek ile İlgili Diğer Adlar

azık	kurut	yemiş
buğday	pılav	yemlik
darı	tatlı	yiyecek
ekmek	tuz	yoğurt
elma	yemek	

1.6.2. İçecek Adları ve İçecek ile İlgili Diğer Adlar

ayran	kımız	sücü
içki	su	süt

1.7. Giyim, Kuşam, Kumaş ve İlgili Diğer Adlar

börk	kaftan	kumaş
gögüslük	keçe	

1.8. Araç, Eşya Adları

akçe	araç	bardak
araba	bal mumu	bel

bezek	fırıldak	otağ
bıçak	gem	oyuncak
binek	giyim	örs
boru	göğüslük	pusat
boya	inci	sadak
börk	ip	sağrak
cep	ipek	sancak
çakı	kaftan	sap
çakmak taşı	kağrı	sırık
çalgı	kalkan	sopa
çamçak	kama	süngü
çanak	kamçı	şiş
çekiç	kapı	tasma
çıra	kargı	temren
çizme	kayış	terki
çomak	keçe	tokmak
damga	kese	top
deri	kılıç	topaç
direk	kın	torba
dizgin	kırbaç	tuğ
dolma kalem	kıskaç	tulga
elbise	kiriş	üzengi
ev	kürk	yaka
eyer	mum	yancık
fırça	ok	yay

yelpaze

yorgan

yün

1.9. İş, Meslek, Rütbe, Görev ve İlgili Diğer Adlar

ahlakçı	canbazlık	kam
akıncı	çalgıcı	kılavuz
alp	çaşıtlık	kılavuzluk
artçı	çeri	komutan
artçılık	demirci	komutan
arziyatçı	dılmaç	komutanlık
aşçı	dılmaçlık	kumandanlık
at uşağı	dokuma	nişancı
atıcı	dokumacılık	nişancılık
atıcılık	edebiyatçı	nöbetçi
avcı	ekincilik	okçu
bahadırılık	elçilik	okçuluk
başbuğ	fenci	onbaşı
başkan	filozofluk	oyuncu
başkanlık	gezginci	ozan
başkumandan	gezgincilik	öğrenci
başkumandanlık	gözcü	öğretmen
bekçi	güreşçi	rahiplik
bekçilik	hakemlik	romancı
bilgin	hokkabazlık	sart
binbaşı	ihtilalci	savaşçı
binici	imparatoriçe	subay
binicilik	kağanlık	subaylık

tabiyeci	ustalık	yarışçı
talebe	uşak	yasavul
tarihçi	utacı	yasavulbaşı
tarihçilik	yalavaç	yazıcı
tarkan	yamak	yüzbaşı
teğmen	yardımcı	yüzücü
ulak	yargucu	

1.10. Yer Adları

1.10.1. Özel Yer Adları

1.10.1.1. Ülke Adları

Almanya	Çin	Hint
Altay	Göktürk	

1.10.1.2. Bölge Adları

Batı	Güney	Kuzey
Doğu		

1.10.1.3. Yerleşim Yeri Adları

1.10.1.3.1. Başkent Adları

Ötüken	Siganfu	
--------	---------	--

1.10.1.3.2. Şehir Adları

Gökmen eli	Şandong	Peping
------------	---------	--------

1.10.1.3.3. İlçe, Semt ve Köy Adları

Demirkapı	Kadırkan	
-----------	----------	--

1.10.1.4. Coğrafi Yer Adları

1.10.1.4.1. Deniz, Nehir, Göl, Dere Adları

Pa	Selenge	
----	---------	--

1.10.1.4.2. Dağ, Ova, Yayla, Tepe, Ada Adları

Ak Dağ	Tanrı Dağı	Yedi Ejder Tepesi
Kögmen Dağı		

1.10.2. Genel Yer Adları

ev	konak	orman
dağ	köprü	pınary
ırmak	oba	

1.10.2.1. Bina, İş Yeri ve Yapı Adları

ev	köprü	yapı
konak		

1.10.2.2. Binanın Bölümleri ve Yapı Malzemeleri Adları

eşik	kapı	tavan
giriş	oda	taş

1.11. Özel Adlar

Abı	Arbuz	Bağatur Sibi Kağan
Acem	Arık Buka	Bağatur Şad
Alka	Arslan	Barmaklak
Almıla	Arslan Tarkan	Barman Beğ
Alp Aya	Ay	Batı Kağan
Alp Bamsı	Ay Beğ	Battal Gazi
Alp Çavlı	Ay Doğmuş	Bayırku
Alp Er Tunga	Ay Hanım	Baykal
Alp Kutluk	Ay Kutluk	Baz Kağan
Altın Tarım	Badruk	Bilge Tudun
Apa Tarkan	Bağa Tarkan	Boyla Bağa Tarkan

Böğü Alp (Böğü)	Dede korkut	Kara Budak (Karabudak)
Börü (Börü Beğ)	Deli Ersegün (Ersegün)	Kara Kağan (Kieli Han)
Buğaç Beğ	Derse	Kara Kulan
Buğra	Dokuz Oğuz	Kara Ozan
Buluç	Eçine Kür Çur Kağan	Karakulan
Bumin Kağan	Eçine Türçe Kağan	Karluk
Burguçan	Emen	Karpak
Çağrı	Fu-lin	Kıraç Ata
Çalık	Gök Börü	Kırgız
Çalkara	Gök Türk	Kıtay
Çamur Beğ	Göktaş	Kıtayca
Çang-Çung	Gümüş	Kızıl
Çang-su	Gün Yaruk	Kızıl Buka
Çao-lien	Hoay-i	Kien-çing
Çengşi	İlaçın	Kora
Çıbı Tegin (Çıbı Kağan)	İşbara Alp (Han)	Koroğlu
Çıgay Börü	İ-çing Katun	Kunı Sengün
Çince	İl Bilge Katun	Kurıkan
Çinli	İl Kaya	Kurt Kaya
Çobayıkmiş	İlteriş (Kutluk) Kağan	Kutan
Çuçu	İsa	Kutluk (Kutluk Şad)
Çulluk Kağan(Çuluk Kağan)	İstemi Kağan	Küçlük
Çur Bilge Kağan	Kaban	Kül Er Tigin
Danişmend Gazi	Kadır Bağa	Kül Erkin
	Kalalduruk	

Kür Şad	Şen-king	Turumtay
Ling-tao	Şen-ma	Tüng Yabgu Kağan
Li-pe-lo	Tabatı	Türe Tigin
Makaraç Alp	Taçam	Türgiş
May-tu-çing	Tang	Türk
Meryem	Tanrı	Türkçe
Oğulçak Buğra Beğ	Tanrıvermiş	Uçar Kam
Oğuz	Tarduş	Uluğ Tarkan
Orkun	Tatar	Umay
Otuz Tatar	Tay-tsong	Urku (Urku Tigin)
Öküş Kara Açkı	Tibet	Urungu
Örpen	Tibetli	Utar
Ötüken	Tinesi Oğlu	Uyang
Ötükenli	Tokuş	Uygur
Pars	Toluk Tüge	Uygur Alka
Salçı Beğ	Tonyukuk	Üç Kaya
Sançar	Tölis	Üç Oğul (Üçoğul)
Selçik	Tsin	Van-zin-şan
Sır Yabgu Kağan	Tuğla	Ven
Sırba Tegin (Sırba Kağan)	Tuğrul	Ven-yen-po
Sırtarduşlar	Tulu Han	Verter
Suğdak	Tunga	Vey-çing
Sui	Tunga Tigin	Vu Katun
Sülemiş	Tungra Sem	Yağlakar
Şemin (Tay-tsong)	Tunguz	Yağma

Yağmur	Yeke	Yin-şao (Karabuka)
Yamtar	Yen-sen-ku	Yula
Yarkın Katun	Yersu (Yersut)	Yumru
Yaşar Şad	Yırım	Yüen-kie

1.12. Lakap, Unvan Adları

ağa	bey
-----	-----

1.13. Lisan adları

Türkçe	Çince	Kıtayca
--------	-------	---------

1.14. Irk Adları

Basmıl	Kırgız	Tarduş
Bayırku	Kıtay	Tölis
Çiğil	Kurıkan	Yağma
Doğuz Oğuz	Otuz Tatar	
Karluk	Tabatı	

1.15 Millet Adları

Türkler	Tabatılar	Sırtarduşlar
Kırgızlar	Otuz Tatarlar	

1.16. Mensubiyet Adları

Çinli

1.17. Ölçü Adları

arşın

1.18. Sayı Adları

altı	dört	üç
altıncı	elli	üçer
altmış	ellişer	üçüncü
beş	iki	yarım
beşer	ikide bir	yedi
beşinci	ikişer	yedinci
bin	ikiz	yetmiş
bir	kırk	yirmi
birer	on	yüz
birinci	onar	yüzer
bölük	onuncu	yüzlerce
doksan	otuz	yüzyıl
dokuz	sekiz	yüzyıllarca
dörder	seksen	

1.19. Renk Adları

ak	kara	kor
al	kıpkırmızı	kumral
ala	kır	renkli
beyazlık	kırmızı	sarı
kapkaranlık	kızıl	yeşil
kara	kızillık	

1.20. Ebat Bildiren Adlar

boy	büyükük	derin
büyücek	dar	derinlik
büyük	daracık	dev

enli	kalınca	küçücük
hafif	kısa	küçük
ince	kısaca	ufacık
iri	koca	ufak
irice	koskoca	
kalın	kuşbaşı	

1.21. Miktar Bildiren Adlar

adımlık	bolca	kerte
ağırlık	boyuna	kez
aşırı	bunca	kısım
az	büsbütün	misil
az çok	bütün	nice
azlık	çok	oldukça
bir aralık	çok az	onca
bir o kadar	çokluk	parçacık
bir sürü	defa	pek
bir sürü	en	seyrek
bir tek	epeyce	sık
bir yol	fazla	sipsivri
bir zaman	fazlaca	tam
biraz	fazlasıyla	tamamıyla
birçok	ha bire	tek
birer	hayli	teker teker
birkaç	kademe!	yarı
bol	kere	yarım

yol yufka

1.22. Zaman Adları

akşam	dün	günlerce
asırlık	ertesi	yarın
ay	evvelce	yıl
aylarca	evvelki	yüzyıl
bugün	gün	yüzyıllarca
çağ	gün ortası	

1.23. Soru Adları

kaç	ne kadar	niçin
kaçıncı	neden	neresi
kim	nere	nice
ne	nereden	

1.24. Yön adları

güney	kuzey	doğu	batı
-------	-------	------	------

1.25. Madenler ve Enerji Kaynakları Adları

altın	çelik	kömür
bakır	gümüş	tunç

1.26. Coğrafya ile İlgili Adlar

acun	deniz	gökyüzü
çöl	dere	güneş
dağ	gök	ırmak

yıldız

1.27. Gök Bilimi ile İlgili Adlar

ağarmak	ay	aydede
alaca karanlık		

1.28. Hava Olayları ile İlgili Adlar

bulut	dolu	şimşek
bulutlu	don	tipi
buz	gök gürültüsü	yağmur
çığ	kar	yel
çiselemek	kasırğa	yıldırım
damla	sis	

1.29. Sosyal Olaylar ile İlgili Adlar

1.29.1. Cinsiyet, İnsan Ömrü ve İlişkileri ile İlgili Adlar

er	kız	körpe
erkek	koca	oğlan
karımak	kocamışlık	yaşlı

1.29.2. Spor ve Oyunlar ile İlgili Adlar

boyunduruk	güreşçi	kurt kapanı
dalmak	karşılaşma	oğlak kapmaca
elense	kılıç oyunu	yarış
güreş	koşu	yarışçı

1.30. Bilim ve Sanat ile İlgili Adlar

bilim	deyiş	dörtlük
bitig	dil	ezgi

kopuz	ninni	yazı
koşma	saz	yazılı
mısra	tel	

1.31. Askerlik ile İlgili Adlar

akın	donanma	nöbetçi
alay	dövüş	ok
alp	dövüşçü	okçu
artçı	emniyetli	okçuluk
artçılık	er	onbaşı
atıcı	erce	ordu
atıcılık	erlik	pusat
atlı	gözcü	tümen
bahadırılık	karakol	tümenbaşı
başbuğ	kılıç	ulca
bıçak	kılıççı	uran
binbaşı	kırbaç	yasavul
binici	kolordu	yasavulbaşı
binicilik	komutan	yiğit
binicisiz	komutanlık	yiğitlik
bölük	kumanda	yüzbaşı
çakı	nişancı	
çaşıt	nişancılık	

1.32. Savaş, Kargaşa ile İlgili Adlar

ayaklanma	boğuşma	bozgun
-----------	---------	--------

çarpışma	karakolluk	savaş
çapul	kargı	savaşçı
çaşıtlık	kavga	tutsak
çelme	oklaşma	tutsaklık
direnış	öldürücü	tuzak
direnme	ölü	yağı
düşmanlık	ölüm	yağılık
kaçak	ölümcül	yağma
kamçı	saldırı	
kamçılama	saldırış	

1.33. Siyasi Olaylar ve Siyaset ile İlgili Adlar

antlaşma	elçi	kağanlık
buyruk	elçilik	kahramanlık
buyrultu	ilteber	katun
ceza	ilteriş	katunluk
davalı	imparatoriçe	
devlet	kağan	

1.34. Deyimler

(...) haline gelmek	(birinin) parmağını aramak	ad koymak
(...) halini almak	(işi) oluruna bırakmak	ad takmak
(...) yerinden vurmak	...gözüyle bakmak	ad vermek
(bir şeyde) gözü olmamak	açığa vurmak	adam gibi
(bir şeyden) ileri gelmek	açık vermek	adam yerine koymak
	ad almak	adı yaşamak

adım atmak	aklı kesmek	arkası kesilmek
adını bilmek	aklı yatmak	arkasını (bir şeye) vermek
adını taşımak	aklına esmek	arkasını vermek
ağır gelmek	aklına gelmek	aşağı değil?
ağzı açık kalmak	aklına gelmek	aşağı kalmamak
ağzı açık kalmak	aklına koymak	ateş saçmak
ağzı kilitlenmek	aklından geçmek	ateşe tutmak
ağzı köpürmek	allak bullak olmak	avunç vermek
ağzı kulaklarına varmak	alt etmek	ayağa kalkmak
ağzına (bir şey) koymamak	alt olmak	ayakta kalmak
ağzına bir lokma koymamak	altından kalkmak	aydınlığa çıkarmak
ağzına bir lokma koymamak	altını üstüne getirmek	ayrı tutmak
ağzını açmak	altüst etmek	bağrına basmak
ağzını açmak	aman vermek	bağrına çekmek?
ağzını aramak	anasını ağlatmak	bahtı açık olmak
ağzını bıçak açmamak	anlam vermek	bahtı kapanmak
ağzını sıkı tutmak	anlamına gelmek	bahtını okumak?
akıl erdirmek	ant içmek	bardaktan
akıl ermek	ant vermek	boşanırcasına yağmak
akıl öğretmek	arasında kalmak	baş başa vermek
aklı almamak	araya almak	baş başa vermek
aklı başına gelmek	araya girmek	baş eğmek
aklı başında toplanmak	arayı kapatmak	başa çıkmak
aklı başından gitmek	ardına düşmek	baş düşmek
aklı karışmak	arkada kalmak	baş gelmek

başı belaya girmek	başının çaresine bakmak	boşa çıkarmak
başı dara gelmek	baştan çıkarmak	boşa gitmek
başı dara gelmek?	bela kesilmek	bozguna uğramak
başı darda kalmak	belaya uğramak	buyruğuna almak
başı dönmek	benzi atmak	buyruk altında olmak
başı gitmek	benzi sapsarı olmak	buyur etmek
başı hoş olmak	benzi solmak	caka yapmak
başı hoş olmak?	benzine kan gelmek	can atmak
başına (...) gelmek	bereket versin	can çekişmek
başına bela olmak	beyninde çakın-şimşek çakmak?	can vermek
başına dikilmek	beyninden ışık geçmek?	can yakmak
başına geçmek	beyninden ıstık geçmek?	cana can katmak
başına geçmek	beynine kazılmak?	cana kıymak
başına iş açmak	beynini çatlatmak?	canavar kesilmek
başına kakmak	bir araya gelmek	canı acımak
başına talih (devlet) kuşu konmak	bir deri bir kemik kalmak	canı çekmek
başında beklemek	bir olmak	canı çıkmak
başında beklemek	bir taşla iki kuş vurmak	canı istemek
başından aşağı kaynar sular giymek (dökülmek)	birbirine düşmek	canı sıkılmak
başından geçmek	birbirine girmek	canı yanmak
başından geçmek?	birlik gelmek	canına susamak
başından savmak	birlik olmak	canını almak
başını ezmek	borçlu olmak	canını dişine takmak
başını uçurmak	borusu ötmek	canını pahalıya satmak
		ceza almak

ceza çekmek	darmadağın etmek	dillerde dolaşmak
ceza görmek	darmadağın olmak	dillere destan olmak
ceza kesmek	dava etmek	dişini sıkmak
ceza vermek	davet etmek	dişinin kovuğunu doldurmamak / dişinin kovuğuna bile yetmemek
çark etmek	davul çalmak	diz çökmek
çark yapmak	dayak yemek	doğru bulmak
çekidüzen vermek	deliğe tıkmak	dolup taşmak
çekip almak	deliliği tutmak	donup kalmak
çekip gitmek	deliye dönmek	doyum olmamak
çelme atmak	ders almak	dudak ısırarak
çığılık yapmak	ders olmak	duman olmak
çılına dönmek	ders vermek	durum almak
çıt çıkarmamak	dert yanmak	durumuna düşmek
çıt çıkmamak	dik dik bakmak	dünyaya gelmek
çıt kalmamak	dikine gitmek	dünyayı görmek
çiçek açmak	dikkat çekmek	düşüp kalkmak
çil yavrusu gibi dağılmak	dikkat kesilmek	düzene girmek
çile çekmek	dikkatini çekmek	düzene koymak/düzene sokmak
çileden çıkarmak	dil dökmek	el açmak
çizmeden yukarı çıkarak	dil uzatmak	el atmak
çizmeyi aşmak	dili açılmak	el basmak
çürük tahtaya basmak	dili çözülmek	el çekmek
damanı kabarmak	dili dönmemek	el çekmek
darbe vurmak	dili tutulmak	
	dilinden kurtulamamak	

el kaldırmak	fırsat çıkmak	gizli tutmak
el sürmemek	fırsat kollamak / fırsat gözlemek	gönlü olmak
elde etmek	fırsat vermek	gönlü razı olmamak
elden kaçırmak	fırsatı kaçırmak	gönlünden geçmek
ele almak	fırsattan istifade etmek	gönlüne girmek
ele avuca sığmamak	fırtına çıkmak	gönlünü etmek
ele geçirmek	fırtına kopmak	gönlünü kaptırmak
ele geçmek	fit sokmak	gönül açmak
ele vermek	foyası meydana çıkmak	gönül almak
eli gitmek	gafil avlamak	gönül bağlamak
elinde kalmak	gam yememek	gönül çekmek
elinde olmak	gelip çatmak	gönül vermek
elinden almak	gelip geçmek	göz atmak
elinden geleni yapmak	geri almak	göz dikmek
eline geçmek	geri çekilmek	göz gezdirmek
emin olmak	geri çevirmek	göz göze gelmek
eyer vurmak	geri dönmek	göz kamaştırmak
fal bakmak	geri kalmak	göz kesilmek
fark olunmak	geri kalmamak	göz kırpmak
farkına varmak	geri vermek	göz kulak olmak
farkında olmak	gezip tozmak	göz ucuyla bakmak
fayda vermemek	gibi gelmek	göz yummak
fena olmak	gibi olmak	gözden çıkarmak
fırsat bilmek	giriş çıkarmak	gözden düşmek
fırsat bulmak		gözden geçirmek

gözden geçirmek	gözünden yaş boşanmak/ gözünden yaş akmak	gürültü yapmak/ gürültü koparmak/ gürültü etmek
gözden kaçırmak		
gözden kaçmak	gözüne çarpmak	haber almak
gözden kaybolmak	gözüne girmek	haber vermek
göze almak	gözüne ilişmek	haberi olmak
göze batmak	gözüne kestirmek	haddini bildirmek
göze çarpmak	gözünü alamamak	hak etmek
gözleri süzülme	gözünü ayırmamak	hak kazanmak
gözleri yuvasından uğramak / gözleri yuvasından fırlamak	gözünü daldan budaktan sakınmamak	hak vermek
gözlerinde şimşekler çakmak	gözünü dikmek	hakkından gelmek
gözlerinin içi gülmek	gözünü dört açmak	hakkını vermek
gözü alışmak	gözünü kapamak	hali kalmamak
gözü arkada kalmak	gözünü kırpmadan	halt yemek
gözü dalmak	gözünün içine bakmak	harekete geçmek
gözü görmemek	gözünün önünden geçmek	hatırı sayılır
gözü ısırmak	gözünün önüne gelmek	hatırına gelmek
gözü kamaşmak	gücü kesilmek	hatırını kırmak
gözü kararmak	gücüne gitmek	hayatını kazanmak
gözü parlamak	güç gelmek	hayatta olmak
gözü takılmak	güçlük çekmek	hayır kalmamak
gözü yılmak	güçsüz düşmek	hayrete düşmek
gözü yüksekte olmak/ gözü yukarda olmak	günaha sokmak	haysiyetine dokunmak
gözünde tutmak	gününü gün etmek	hazır bulunmak
	güreş tutmak	hazır olmak
		hesaba katmak

hesabını görmek	içine atmak	inadı tutmak
hesap sormak	içine doğmak	istek duymak
hesap vermek	içine işlemek	istifini bozmamak
hırsını alamamak	içine kurt düşmek	iş bitirmek
hızını alamamak	içine su serpilmek	iş görmek
hiçe saymak	içini kemirmek	iş işten geçmek
hile yapmak	içini kurt kemirmek	iş karıştırmak
hizmet etmek	idare etmek	işaret vermek
hoşa gitmek	idman yapmak	işi yolunda gitmek
hoşuna gitmek	ihanete uğramak	işin içinde iş var
huy edinmek	ihtarda bulunmak	işin içinden çıkmak
hüküm vermek	ihtimal vermemek	işine gelmek
hüner göstermek	ihtiyaç duymak	işini bilmek
ıslık çalmak	ileri almak	işini bitirmek
ısrar etmek	ileri atılmak	işler yolunda olmak
ışık almak	ileri çıkmak	iştahı açılmak
ibaret olmak	ileri gitmek	it yerine koymamak
içi açılmak	ileri götürmek	iyi etmek
içi burkulmak	ileri sürmek	iyi gözle bakmamak
içi içine sığmamak	ileri varmak	izi silinmek
içi sızlamak	ileriye görmek	izin almak
için için yanmak	ilgisini çekmek	izine düşmek
içinden geçmek	iliğine işlemek	izini kaybetmek
içinden gelmek	iliklerine kadar	kabul görmek
içine almak	ıslanmak	kafa tutmak
	imkan vermek	

kafa yormak	karşı koymak	kıpkırmızı kesilmek
kafası kızmak	karşılık vermek	kıpkırmızı olmak
kafasından geçirmek	karşısına dikiilmek	kır düşmek
kâfi gelmek	kasıp kavurmak	kıvanç duymak
kahkaha savurmak	kaşları çatılmak	kin gütmek
kan akmak	kaşlarını çatmak	kolaçan etmek
kan beynine sıçramak	kavis çizmek	kolayına gelmek
kan dökmek	kayıp vermek	kolayını bulmak
kan fişkirmek	keder vermek	kolu bükülmez olmak
kan gövdeyi götürmek	kendimi bildim bileli	koluna girmek
kan içinde kalmak	kendinden geçmek	konuk olmak
kan olmak	kendine gelmek	korku salmak
kan tepesine sıçramak	kendini alamamak	korkuya kapılmak
kan ter içinde	kendini atmak	kozunu paylaşmak
kanı kaynamak	kendini belli etmek	kötek yemek
kanına girmek	kendini bırakmak	kötü gözle bakmak
karalar bürümek	kendini göstermek	kulağı dikilmek
karanlığa gömülmek	kendini kaptırmak	kulağına çalınmak
karar vermek	kendini kaybetmek	kulağına çarpmak
karga tulumba etmek	kendini sıkmak	kulağına gitmek
karın doyurmak	kendini toparlamak	kulağına inanmamak
karnı tok, sırtı pek	kendini toplamak	kulağına küpe olmak
karşı çıkmak	kendini tutmak	kulak asmak
karşı durmak	kestirip atmak	kulak kabartmak
karşı gelmek	kılıç çekmek	kulak vermek

kulp takmak	nara atmak	öfkeye kapılmak
kumanda etmek	ne biçim	önüne çıkmak
kumar oynamak	ne çıkar	önüne düşmek
kusur etmemek	ne de olsa	önüne geçmek
kuş uçurmamak	ne diye	önüne gelen
kuzu çevirmek	ne olursa olsun	önünü almak
küçük görmek	ne yaptığını bilmemek	övünç duymak
kül olmak	neye uğradığını bilememek/neye uğradığına şaşırarak/ neye uğradığına şaşırmak	özen göstermek
lazım gelmek		pahalıya oturmak/ pahalıya mal olmak
lüzum görmemek		para etmemek
mal meydanda	nişan almak	payına düşmek
mal olmak	nöbet beklemek/ nöbet tutmak	pestili çıkmak
mana çıkarmak	ocağı sönmek	pusu kurmak
mana vermek	ok yaydan çıkmak	pusuya düşmek
mecbur olmak	oluk gibi akmak	rahat durmak
merakını uyandırmak	omuz silkmek	rahat etmek
meydan okumak	oralı olmamak	rapor almak
meydana çıkmak	ortadan kaldırmak	rapor vermek
meydana getirmek	ortadan kaybolmak/ ortadan yok olmak	razı olmak / razı gelmek
meydanı bırakmak	ortaya almak	rezil olmak
midesi kabul etmemek	ortaya atılmak	saçı başı ağarmak
minnet duymak	ortaya atmak	sadık kalmak
mola vermek	ortaya çıkmak	sağ kalmak
müjde vermek	oyun yapmak	sahip çıkmak

sahneye çıkmak	sıkıntı vermek	sopa yemek
saldırıya uğramak	sırası gelmek	sorguya çekmek
salık vermek	sırasına getirmek	söz açmak
sancak kaldırmak	sırtı yere gelmemek/ sırtı yere değmemek	söz bırakmamak
saplanıp kalmak	sırtını vermek	söz tutmak
sararıp solmak	sırtını yere getirmek	söze başlamak
sarmaş dolaş olmak	silip süpürmek	söze girişmek
savaş açmak	silkip atmak	söze karışmak
saygı göstermek	sinirleri bozulmak	sözü çevirmek
sayıp dökmek	sinirlerine hâkim olmak	sözü geçmek
selam durmak	siper almak	sözü kesmek
selam vermek	siper etmek	sözünde durmak
serbest bırakmak	soluğu (bir yerde) almak	sözünden çıkmamak
ses etmek	soluğu kesilmek	sözünden dışarı çıkmak
ses gelmek	soluğunu tıkamak	sözünü kesmek
ses vermek	soluk almak	suya düşmek
sesi çıkmamak	son bulmak	sürüp gitmek
sesi titremek	son vermek	şaka yapmak
sesini çıkarmamak	sona ermek	şakaya gelmemek
sesini kesmek	sonu gelmek	şart koşmak
sesini yükseltmek	sonuç almak	şart olmak
sessizliğe gömülme	sonuç çıkarmak	şaşkına çevirmek
sıkı tutmak	sopa atmak/ sopa çekmek	şimşek çakmak
sıkıntı çekmek		şöyle dursun
sıkıntı gidermek		

şüphe bırakmamak	ter dökmek	uğru açık olmak
şüphe etmek	ters gitmek	uğur getirmek
tadı tuzu kalmamak	ters ters bakmak	umudu kırılmak
tadını çıkarmak	tesirinde kalmak	usu başına gelmek
tahta çıkmak	tetik olmak	usunu başından almak
takılı kalmak	tetikte durmak	usunu kaçırmak
takla atmak	tetikte olmak	uygun gelmek
talimat vermek	tırısa kalkmak	uygun görmek
tan atmak	tırpan atmak	uyku bastırmak
tanış gelmek	timsal olmak	uykusu kaçmak
taraf tutmak	tokat patlatmak	uyuyan yılanın kuyruğuna basmak
tarih atmak	toprak almak	uzak kalmak
taşı sıkısa suyunu çıkartır	toprak etmek	ümit bağlamak
taşı sıkısa tuz eder	tozu dumana katmak	ümit vermek
tat almak	tuğ kaldırmak	ün salmak
tatlı canından etmek/ tatlı canından ayırmak	tuğuna girmek	ün vermek
tebelleş olmak	tuhaf gelmek	üstesinden gelmek
tedbir almak	tuhafına gitmek	üstün gelmek
tehlike atlatmak	tutsak düşmek	üstün tutmak
tek kalmak	tuttuğunu koparmak	üstünde toplanmak
teklifte bulunmak	tuzağa düşmek	üstüne çullanmak
telaşa düşmek	tuzak kurmak	üstüne düşmek
tepesi atmak	ucu bucu olmamak	üstüne gitmek
tepesi kızmak	ucunda iş olmak	üstüne yürümek
	ucuz kurtulmak	üzerinde durmak

üzerine almak	yarına çıkmak	yerini bulmak
üzerine gelmek	yarışa girmek	yetki vermek
üzerine yürümek	yaşı geçmek	yıldırım çarpmışa dönmek
vakit geçirmek	yaygarayı basmak	yıldırımla vurulmuşa dönmek
vakit kaybetmek	yazık olmak	yılgınlık gelmek
vakti gelmek	yenik düşmek	yok etmek
vakti kalmamak	yer almak	yok olmak
var olmak	yer değiştirmek	yol almak
vaziyet almak	yer olmak	yol aramak
veda etmek	yer vermek	yol bulmak
vız gelmek	yere batmak	yol gitmek
yabana atmak	yere çalmak	yol göstermek
yakasına yapışmak	yere sermek	yol vermek
yakasını bırakmamak	yere vurmak	yola çıkmak
yakayı sıyırmak	yere yığılmak	yola gelmek
yakışık almamak	yere yığılmak	yola koyulmak
yan bakmak	yeri olmak	yolu açık olmak
yanına almak	yerinde duramamak	yoluna girmek
yankı uyandırmak	yerinde olmak	yolundan gitmek
yara açmak	yerinden fırlatmak	yolunu beklemek
yara almak	yerine geçmek	yolunu kesmek
yardımda bulunmak	yerine gelmek	yolunu tutmak
yardımlına koşmak	yerine getirmek	yorgunluk çıkarmak
yarıda kalmak	yerine koymak	yuva kurmak
yarım kalmak	yerini bulmak	

yüksekten bakmak	yüz döndürmek	yüzünü ekşitmek
yüksekten konuşmak	yüz geri etmek	zaman kazanmak
yüreği davul gibi vurmak	yüz göstermek	zapt etmek
yüreği katılaşmak	yüz kızarmak	zarar gelmek
yüreği sıkılmak	yüz yüze gelmek	zemin hazırlamak
yüreği sızlamak	yüzü asılmak	zevk almak
yüreğinden geçmek	yüzü kalmamak	zınk diye durmak
yüreğine od düşmek	yüzü olmamak	zincire vurmak
yüreğini delmek	yüzüne bakamaz olmak	ziyan etmek
	yüzünü ak etmek	zorunda kalmak

1.35. Atasözleri

açın üstüne dokuz yorgan örtsen uyuyamaz.	dağ dağa kavuşmaz insan insana kavuşur.	taşı sıkısa suyunu çıkarır.
aç buzağı ak bulutu ana memesi sanır.	taş yerinde ağırdır.	
	taşı sıkısa tuz eder.	

1.36. İkilemeler

1.36.1. Aynı Sözcüğün Tekrar Edilmesiyle Oluşan İkilemeler

acı acı	bile bile	derin derin
adım adım	bir bir	doya doya
ağır ağır	bol bol	geniş geniş
alılık alılık	boş boş	geri geri
arsız arsız	bölük bölük	gide gide
ayrı ayrı	bucak bucak	gizli gizli
bağıra bağıra	çarpa çarpa	hafif hafif
bangır bangır	çın çın	hemen hemen
beşer beşer	dalgın dalgın	hızlı hızlı

ışıl ışıl	ne ne	tir tir
için için	oba oba	tuhaf tuhaf
ince ince	öfkeli öfkeli	türlü türlü
kala kala	sapır sapır	uyuşuk uyuşuk
kana kana	sessiz sessiz	uzun uzun
keskin keskin	sinirli sinirli	yapa yapa
kırışa kırışa	sürüne sürüne	yavaş yavaş
kolay kolay	şaşkın şaşkın	zaman zaman
kopara kopara	şıpır şıpır	zangır zangır
kötü kötü	şırak şırak	
kullanılmaya kullanılmaya	teker teker tıklım tıklım	

1.36.2. Anlamları Yakın Sözcüklerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler

ağır aksak	çoluk çocuk	üst baş
ara sıra	sarmaş dolaş	yaka paça
döne dolaşa	sere serpe	yorgun argın

1.36.3. Sesleri Birbirini Andıran Sözcüklerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler

allak bullak	açıktan açığa	baş başa
boy bos	ağızdan ağza	baştan başa
boylu boslu	alt alta	baştan aşağı
saçma sapan	ardı ardına	boşu boşuna
havadan sudan	art arda	boydan boya

doğrudan doğruya	oradan oraya	üst üste
günden güne	sırt sırta	yan yana
içten içe	soluk soluğa	yüz yüze
iyiden iyiye	teke tek	yüzde yüz
karşı karşıya	uzun uzadıya	
kucak kucağa	tepeden tırnağa	

1.36.4. Anlamları Karşıt Sözcüklerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler

alım satım	çok az	gece gündüz
aşağı yukarı	düşe kalka	olup bitmek
az çok	eğri büğrü	gidip gelmek

1.36.5. Biri Anamlı Diğeri Anlamsız İkilemeler

tek tük

1.36.6. Biri Olumlu Biri Olumsuz Sözcükten Oluşan İkilemeler

olur olmaz	belli belirsiz	ister istemez
------------	----------------	---------------

1.37. Pekıştirmeler

apaydın	darmadağınık	koskoca
apansız	dipdiri	sımsıkı
bomboş	kaskatı	sırsıklam
basbayağı	kapkaranlık	sipsivri
büsbütün	kıpkırmızı	yepyeni
darmadağın	kıskıvrak	

albız alsın

1.41. Terimler

1.41.1. Edebiyat ile İlgili Terimler

deyiş koşma şiir

dörtlük mısra

1.41.2. Müzikle İlgili Terimler

ezgi kopuz

1.41.3. Tarih ile İlgili Terimler

akıncı han kul

başbuğ kaftan otağ

beylerbeyi kağan tuğ

buyrultu karakol

çapul katun

1.41.4. Mantık ve Ruh Bilimi Terimleri

iradesiz

1.41.5. Felsefe Terimleri

iradesiz

1.41.6. Fizik- Kimya- Biyoloji Terimleri

güç altın gelişmek

tuz bakır

1.41.7. Matematik terimleri

otuz sayı

1.41.8. Hukuk Terimleri

ölüm cezası	yargı	akraba
tanımak		

1.41.9. Tıp Terimleri

Kansızlık

1.42. Argo İfadeler ve Argo ile İlgili Diğer Adlar

dangalak	gebermek	kancık it
deliğe tıkmak	işini bitirmek	kancıklık
duman olmak	kancık	

1.43. Sapmalar

açık göz	başetmek	büğü
ağu	başgöstermek	büğülü
ahlâk	bayrak altı	çatırdı
ahlâkçı	bazen	çınçın
alış veriş	beğ	dal uyku
anaçizgi	beğlerbeyi	denlü
and	belâ	dizüstü
and vermek	bin bir	dör nal
andlaşma	bir çok	dövüşmek
ardarda	bir takım	eğer
artakalmak	biraralık	el ense
atbaşı	bitik	eye
başabaş	boş lâf	felâket
başbaşa vermek	buğa	gel gelelim

göz altı	kızkardeş	şâhâne
göz yaşı	koca oğlan	tâbi
gûya	konuk evi	takırdı
gün görmüş	koşaradım	taklak
hâdise	lâf	tektük
halsizlik	lâhza	tigin
hâtıra	lâyık	tok gözlü
helâl olsun	mânâ	toprak bastı
her halde	mânâlı	tulga
her hangi	manevî	türe
hiç bir	mestetmek	uğmak
ızdırap	mevkii	uğuşturmak
iç yüz	nâzır	uvalamak
ihtilâl	nerde	üstüste
ihtilâlci	nerden	veliahd
ilahî	orda	yarıbuçuk
ilân	oyluk	yarımay
işbirliği	öğmek	yer yüzü
kankardeşi	öyleyse	yiğen
karakış	raslamak	yoğurulmak
katun	sarfetmek	yüzü koyun
kaz kanadı	selâmlamak	yüzyüze
kırk yıllık	sırtüstü	

1.44. Halk Ağzında Bulunan Sözcükler

aparmak	dünya alem	kargış
aymak	em	karımak
çaşıt	evermek	kurut
deprenmek	gezginici	yalaz
dermek	ille	yılkı
dinelmek	kalın	yüksünmek

1.45. Eskimiş Sözcükler

arşın	ini	uçmak
bay	karangu	uğru
çapmak	kopuz	uğrulamak
çeri	od	uruk
esrik	pusat	ülüş
esrimek	sançmak	yalavaç
esritmek	sayrı	
harami	toy	

1.46. Hareket Adları

aldırış	bağırış	çalışma
anlatış	bağırma	çalkalanma
araştırma	bağrışma	çarpışma
aşağılama	bakış	çekiş
atış	benzeyiş	çekişme
atışma	boğuşma	çelme
atıştırma	bütünleme	dalgalanma
ayaklanma	canlanma	deneme

denkleşme	haykırışma	saçma
derme	hesaplaşma	saklayış
didişme	iniş	saldırış
direniş	itiş	salınış
direnme	itişme	savunma
dokuma	kakışma	savuruş
dokunuş	kakma	sayış
donanma	kalkınma	seçme
dövüş	kalkış	seslendirme
duruş	kalma	seviş
dürtüş	karşılaşma	sınama
düşünüş	kavrayış	söyleniş
düşüş	kaynaşma	susma
düzenleme	kıpırdanma	susuş
gidiş	kızartma	sürüş
giriş	kineş	tanış
görünüş	kişneme	tartışma
görüş	konuşma	tiksinme
görüşme	korunma	titreyiş
gösteriş	koşma	toparlama
gülümseme	koşuşma	tutuş
gülümseyiş	oklaşma	uçuş
gülüş	örme	uğraş
gümleyiş	övünme	uğraşma
haykırış	özleyiş	ülüş

vuruluş	yapma	yıkılış
vuruş	yarış	yoklama
vuruşma	yarışma	yürüyüş
yağma	yaşayış	
yakarış	yelteniş	

1.47. Birleşik Adlar

alışveriş	bozkır	güngörmez
ayaküzeri	bozkurt	güngörmüş
aydede	bugün	herhâlde
başbuğ	çekidüzen	herhangi
başkent	dalavere	hiçbir
başkumandan	daluyku	ilkbahar
başkumandanlık	darmadağın	kabadayı
başsağlığı	darmadağınık	Karabudak
başyargucu	dedikodu	karabudun
bayrakaltı	Demirkapı	karakol
binbaşı	dikbaşı	karakolluk
biraz	dikbaşlılık	Karakulan
birbiri	doludizgin	karaltı
birçok	dörtal	karmakarışık
birdenbire	elense	kaynana
birkaç	fırdolayı	kocaoğlan
birtakım	gelişi güzel	kolaçan
boşboğaz	gitgide	kolordu
bozayı	gökyüzü	konukevi

konukseverlik	onbaşı	Türkeli
Köroğlu	öyleyse	yasavulbaşı
kuşbaşı	resmigeçit	yüzbaşı
neredeysel	soğukkanlı	yüzyıl
olağanüstü	soğukkanlılık	yüzyıllarca
olağanüstülük	tepetaklak	

1.48. İnsani Vasıf, Durum ve İnsanlık ile İlgili Adlar

aslan	ev sahibi	öncü
beyin	gözcü	örnek
bolluk	güzel	yalancı
boşluk	güzellik	yiğit
büyükük	ışık	yiğitlik
değer	ileri gelen	yolcu
dinleyici	incelik	yön
er	kişilik	
erçe	okuyucu	

1.49. Hareketlilik, Davranış İfade Eden Adlar

adım	olay	yolculuk
dayak	saldırı	yumruk
emek	tepki	
güler yüz	yarış	

1.50. İrade, Düşünce Bildiren Adlar

ayrılık	çıkay yol	karar
bakış	çizgi	konu
beyin	düşünce	oyun

öç	uğur	ülkü
öğüt	umut	yol
sezgi	umut ışığı	
tuzak	us	

1.51. Duygu İfade Eden Adlar

acı	sancı	tiksinme dalgası
ayrılık	sarsıntı	tiksinti
derin	saygı	utanç
düş	sevgi	üzülme
etki	sevinç	üzüntü
hayal kırıklığı	sevinç dalgası	yara
hülya	sıcaklık	yürek
korku	sıkıntı	
öfke	tiksinme	

1.52. Durum Bildiren Adlar

açık	ayrılık	başarı
açlık	ayrıntı	batak
ağırılık	bağdaş	benzerlik
alçaklık	bağlılık	biçim
alev	barbarlık	bilgisizlik
alışkanlık	barış	birlik
ara	basit	büyüklük
aracılık	baskı	canlılık
arkadaşlık	baş	çekidüzen

çıkarcılık	güç	neler
çocukluk	güçlük	olduğu gibi
çokluk	güvenlik	olgun
dalgınlık	haksızlık	omuz omuza
darmadağınıklık	hastalık	orta
davetli	hazırlık	ölü
değişiklik	huzursuzluk	örnek
deniz	ilgi	rahatlık
dirilik	istek	rahatsızlık
dirlik	iş birliği	renkli
dizi	iyilik	sabırsızlık
doğru	iz	sağlık
durum	kambur	saygısızlık
düşmanlık	kardeşlik	serinlik
düzen	karşılık	sessizlik
engel	kayıtsızlık	soğuk
eşik	kaymak	susuzluk
eziklik	kazanç	şaşkınlık
gariplik	kırgınlık	şerefsizlik
geçim	kırık	tat
gençlik	kıtlık	uçurum
gerek	kızgınlık	ustalık
gerginlik	kovalamaca	uyku
gölge	köprü	uzaklık
gövde	kötülük	ün

var	yardım	yoksulluk
varlık	yasak	yorgunluk
yağmur	yığın	yumruk
yan	yiğitlik	yük
yanlışlık	yok	
yara	yokluk	

1.53. Zamirler

başkaları	çoğu	ne
ben	hepsi	neresi
bir diğer	hiç kimse	öteki
birbiri	kendi	öz
biri	kim	sen
biz	kimi	siz
bunlar	kimisi	şunlar

1.54. Zarflar

acemice	aksine	ara yerde
acı acı	alabildiğine	arada bir
açıkça	alık alık	aralıksız
açıktan açığa	alt alta	ardı ardına
adamakıllı	anadan doğma	ardı sıra
adım adım	anasız	ardınca
adına	aniden	arka arkaya
ağır ağır	ansızın	arkadaşça
ağır aksak	apansız	arsız arsız
ağızdan ağza	ara sıra	art arda

artık	bir ara	bunca
aşağı	bir arada	bununla beraber
aşağı yukarı	bir aralık	büsbütün
ayakta	bir bir	canla başla
ayaküzeri	bir çırpıda	cansız
aylarca	bir daha	çabucak
aynı zamanda	bir solukta	çaresiz
ayrı ayrı	bir türlü	çın çın
az	bir yandan	çok
az buçuk	bir yol	çok az
az çok	bir zaman	çoktan
az sonra	birden	daha
bakımdan	birdenbire	dalgın dalgın
bakımından	birer birer	delice
baş başa	bol bol	demin
baş baş	bol keseden	derin derin
başı başına	boşu boşuna	dikey
başta	boşuna	diklemesine
baştan aşağı	boydan boya	dimdik
baştan başa	böylece	diz üstü
bayağı	böylelikle	doğru
belli belirsiz	bu arada	doğrudan
bile bile	bu yüzden	doğrudan doğruya
bin türlü	bucak bucak	doğrusu
binde bir	budalaca	dolayısıyla

dolayı	fırdolayı	hafifçe
doludizgin	gayrı	hakkında
doya doya	gece gündüz	hani
dört nal	geceleyin	hareketli
durmadan	gene	hatta
durmaksızın	gerçekte	hayli
durup dururken	gerçekten	hayretle
dünyada	gereğince	hep birden
düpedüz	gibi	her ne kadar
düşe kalka	gide gide	herhangi
eğri	gitgide	hızlı
el ele	gittikçe	hızlı hızlı
elbet	gizli gizli	hoşça
elbette	gizlice	hoyrat
en	göğüs göğse	içinde
en aşağı	gönlünce	içten içe
epey	görünüşte	iğrenç
epeyce	güç	ikide bir
erçe	güçlkle	ille
erken	günden güne	isteksizce
erkence	gündüz	ister istemez
eskiden	günlerce	iştahla
evvelce	güzel	iyi
fazlaca	güzelce	iyice
fazlasıyla	hafif hafif	iyiden iyiye

kaçak	nice	sere serpe
kala	niçin	sessiz sessiz
kala kala	nihayet	sessizce
karmakarışık	nöbetleşe	sık sık
karşı karşıya	oracıkta	sıkı
kaskatı	orada	sıkı sıkıya
kavgasız	oradan oraya	sıkıca
kendiliğinden	ortada	sımsıkı
keyfince	öfkeli	sırt sırta
kısa yoldan	öfkeli öfkeli	sırt üstü
kısaca	önce	sinirli sinirli
kıskıvrak	önceden	soluk soluğa
kıyasıya	ötürü	sonra
kolay	öyle	sonradan
kolay kolay	öylece	sonunda
koşar adım	öylesine	suretiyle
kötü kötü	öyleyse	sürüne sürüne
kucak kucağa	özlü	şaşkın şaşkın
muhakkak	pek	şıpır şıpır
ne	pürüzsüz	şırak şırak
neden	rahatça	şimdi şimdi
neden sonra	sabahleyin	şimdiden
nedense	sapır sapır	şimdilik
nerede	saplı	şöyle
neredeysen	sarmaş dolaş	şöylece

tâ	uzun boylu	yayan
taktirde	uzun uzadıya	yeni baştan
tam	uzun uzun	yeniden
tamamıyla	üst üste	yer yer
tarafından	üstelik	yerinde
tatlı	üzere	yerine
tek	üzerinde	yerli yerine
tek başına	üzüntülü	yıllarca
tek yürek	vakitsiz	yiğitçe
teke tek	vaktiyle	yine
teker teker	var gücüyle	yoluyla
tepeden tırnağa	yaka paça	yorgun argın
tepetaklak	yalandan	yürekten
tez	yan yana	yüz yüze
tıklım tıklım	yanında	yüzde yüz
tir tir	yanlış	yüzükoyun
tuhaf tuhaf	yapayalnız	yüzünden
türlü türlü	yarı	yüzyıllarca
uğrunda	yavaş yavaş	zangır zangır
uzaktan uzağa	yavaşça	

1.55. Sıfatlar

1.55.1. Niteleme Sıfatları

açık	adamcıl	alçak
açıkgöz	aksi	alık
adam boyu	albızca	alışık

allak bullak	başlıca	bomboş
alp	bay	boş
alt	bayağı	boynu bükük
arık	baygın	bozuk
arka	beklenmedik	bön
arslan	benzer	böyle
artçı	bezgin	bu
asık	bilgiç	bulunmaz
aşırı	bilinmedik	bunak
ateş parçası	bin bir	buruşuk
atıcı	binek	bütün
atılğan	binlerce	büyücek
atılğanca	bir sürü	büyük
aydın	biraz	can alıcı
aykırı	birçok	candan
ayrı	birer	cılız
azgın	birinci	coşkun
bağrı yanık	birinci sınıf	çakır
bahtı kara	birkaç	çatık
basbayağı	birtakım	çekici
basık	bitkin	çekik
başı açık alıngan	boğucu	çekingen
başına buyruk	boğuk	çetrefil
başka	bol	çevrik
başka başka	bolca	çıplak

çorak	düzensiz	gümüş
çürük	eğri büğrü	gün görmüş
dağınık	ehemmiyetsiz	güngörmez
dâhice	eksik	gür
dalgın	ertesi	gürbüz
dar	esen	güvenilir
daracık	eski	güzel
dargın	eski püskü	hangi
darmadağın	esrik	hımbıl
darmadağınık	eşkin	hiçbir
dayanılmaz	geç	ırak
değişmez	geçkin	ıslak
delik deşik	gelişigüzel	ışıl ışıl
delişmen	geveze	içi dışı bir
deşik	gevrek	iki büklüm
dik	gezginci	ikiz
dile kolay	görünmez	ileri
dinç	göz alıcı	ilk
dipdiri	gözde	inanılmaz
diri	gözü pek	ince
doğrudan	gözü yukarda	iri
dolayı	gücenik	iri yarı
dolgun	güleç	irice
dolu	güler yüzlü	iyi
dümdüz	gülünç	iyice

kaç	kızarmış	seçme
kaçıncı	kızgın	sefil
kalan	koca	sekiz
kalın	kocaman	semiz
kalınca	kolayca	serin
kalma	konuşkan	seyrek
kancık	kor	sıcak
kapalı	korkak	sık
kapkaranlık	korkunç	sıkışık
kara	koskoca	sırsıklam
karganmış	kör	sırtı pek
karşı	körpe	sıska
katı söçük	kötü	silik
kesik	kötümser	sinir
kesik kesik	kuduz	solgun
kesin	kumral	soluk
keskin nişancı	küçücük	somurtkan
kırgın	küçük	son
kırık	loş	sonraki
kırık dökük	manevi	şakacı
kısa	saçma	şakrak
kısır	saçma sapan	şaşkın
kıt	sağlam	şaşmaz
kıvrak	salak	şimdiki
kızarık	sarsak	şişkin

şişman	uygun	yeşil
şu	uzak	yıkık
tam	uzakça	yıldırım
Tanrısal	uzunca	yılmaz
tek tük	üzgün	yırtıcı
temiz	üzücü	yırtık
ters	vurucu	yiğit
ters ters	yabancı	yoksul
titiz	yahşı	yorgun
titrek	yakın	yosma
tok	yalnız	yufka
top	yaman	yumuşak
topal	yapmacık	yüce
ucuz	yarım yamalak	yüksek
ufacık	yassı	yüreği katı
ufak	yavaş	yüreği yufka
ufak tefek	yavuz	yüz
ulu	yenik	yüzer
usta	yenilmez	yüzlerce
uyanık	yepyeni	züppe

1.55.2. Sayı Olan Sıfatlar

altı	beşer	bir
altıncı	beşinci	birer
altmış	bin	birinci
beş	binlerce	dörder

dördüncü	on	yedi
dört	onar	yedinci
elli	onuncu	yetmiş
ellişer	otuz	yirmi
iki	üç	yüz
ikişer	üçer	yüzer
kırk	üçüncü	yüzlerce

1.55.3. Renk Olan Sıfatlar

ak	kapkaranlık	kumral
al	karangu	sarı
ala	kıpkırmızı	yeşil
kara	kızıl	
kır	kor	

1.55.4. Ebat Bildiren Sıfatlar

ağır	heybetli	kısa
büyük	ince	koca
dar	iri	küçük
daracık	irice	parmak
geniş	kalın	ufacık

1.53.5. Miktar Bildiren Sıfatlar

artık	birçok	bölüm
az	bol	buçuk
biraz	boş	bütün

çoğu	kez	yarı
çok	kulaç	yarı
damla	lokma	yarı buçuk
dolu	o kadar	yarım
ırak	öte	yudum
kalan	pek çok	
kat	tüm	

1.55.6. -lık, -lik, -luk, -lük Ekleriyle Kurulan Sıfatlar

adımlık	kırk yıllık	milyonluk
anlık	kışlık	satılık
asırlık	kişilik	yıllık

1.55.7. -sız, -siz, -suz, -süz Ekleriyle Kurulan Sıfatlar

asığsız	gösterişsiz	keyifsiz
başsız	güçsüz	kılıksız
beceriksiz	güvensiz	kimsesiz
belirsiz	habersiz	kuşkusuz
cansız	hâlsiz	kutsuz
çelimsiz	hareketsiz	lüzumsuz
değersiz	ıssız	manasız
duygusuz	iradesiz	namussuz
elsiz	isteksiz	olaysız
eşsiz	iştahsız	rahatsız
evsiz	kararsız	sabepsiz
farksız	karşılıksız	sahipsiz
faydasız	kaygısız	sayısız

sessiz	tatsız	ümitsiz
sonsuz	telaşsız	verimsiz
suçsuz	tereddütsüz	yakışksız
suratsız	uğursuz	yüreksiz
şüphesiz	umutsuz	
talihsiz	uygunsuz	

1.55.8. ı, -li, -lu, -lü Ekleriyle Kurulan Sıfatlar

acıklı	belalı	doğulu
açık sözlü	belsi (besili)	doyumlu
ağlamaklı	bıyıklı	dumanlı
ahenkli	bilgili	duygulu
akıllı	borçlu	elemli
akıntılı	boyalı	elverişli
alaylı	boylu boslu	emniyetli
alımlı	bulutlu	enli
anlayışlı	bunlu	erdemli
asılı	büyülü	esrarlı
azametli	canlı	evli
bağlı	çıkıntılı	faydalı
bakımlı	davalı	gerekli
bakışlı	dayanıklı	giyimli
başarılı	değerli	gizli
başlı	dertli	gölgeli
batılı	dikbaşlı	gösterişli
becerikli	dizli	güçlü

haklı	kurumlu	sorumlu
hesaplı	kutlu	suçlu
heybetli	manalı	sunu boylu
hınçlı	milli	süslü
hüzünlü	mutlu	şüpheli
ışıklı	namuslu	takılı
ızdıraplı	neşeli	talihli
içten pazarlıklı	niyetli	tasalı
idmanlı	odlu	tehlikeli
ihtiyatlı	orta yaşlı	telaşlı
ilgili	önemli	tez canlı
isabetli	özenli	tılsımlı
istekli	pahalı	tokalı
işlemeli	pusatlı	tokgözlü
kabiliyetli	renkli	türlü
kakmalı	rütbeli	ünlü
kanlı	sakallı	vefalı
kanlı kanlı	saklı	verimli
kaygılı	saygılı	yakışıklı
kazılı	sevimli	yamalı
kederli	sevinçli	yapılı
keyifli	sıkıntılı	yaralı
kılıklı	sırmalı	yaslı
korkulu	sinirli	yaşlı
koşumlu	soğukkanlı	yığılı

yürekli	zavallı	zorlu
zararlı	zırhlı	

1.56. Ünlemler (Saygı, İstek, Seslenme, Şaşkınlık, Merak, Onama Sözlere)

ah	kuzum	yaşasın
canım	nerde	yazık
ey	oğul	yenge
haydi	vay	yeter
hey	yaşa	

1.57. Bağlaçlar

bile	ile	neyse
gelgelelim	meğerse	yani
hem...hem (de)	ne... ne de	yoksa

1.58. Edatlar

başka	değın	doğru
beri	denli	gibi

1.59. Fiiller

1.59.1. Basit Fiiller

acımak	almak	asmak
açmak	anlamak	aşırnak?
adamak	anmak	aşmak
ağlamak	apışmak	atmak
ağrımak	aramak	ayılmak
akmak	artmak	ayırnak
aksamak	asılmak	aymak

azalmak	böğürmek	demek
bağdaşmak	bölmek	denemek
bağırarak	bulmak	denmek
bakmak	bunamak	dermek
barınmak	bürümek	deşmek
batmak	caymak	dikmek
becermek	coşmak	dilemek
beğenmek	çağırarak	dinlemek
beklemek	çalışmak	dinmek
belirmek	çalmak	dizmek
bellemek	çapmak	doğmak
beslemek	çarpmak	dokumak
bezenmek	çatmak	dolmak
bezmek	çekmek	donmak
bıkmak	çelmek	doymak
bırakmak	çevirmek	dökmek
biçmek	çıkarak	dönmek
bilmek	çizmek	dövmek
binmek	çökmek	durmak
birikmek	çözmek	duymak
bitmek	dalmak	dürmek
bocalamak	damlamak	dürtmek
boğmak	dayamak	düşmek
boyamak	değmek	düzmek
bozmak	delmek	eğmek

ekmek	içmek	kılmak
eskimek	iletmek	kınamak
esmek	inanmak	kırışmak
eşmek	inmek	kırmak
etmek	istemek	kırpmak
ezmek	itmek	kıskanmak
geçmek	kaçmak	kıvanmak
gelmek	kalkmak	kıvırmak
gerekmek	kanamak	kıymak
germek	kanmak	kızmak
gevşemek	kapamak	kineşmek
girmek	kapmak	kişnemek
gitmek	karımak	kocamak
giymek	kasmak	konmak
göçmek	kaşımak	konuşmak
gömmek	katmak	kopmak
görmek	kavramak	korkmak
gölmek	kavurmak	korumak
gütmek	kavuşmak	koşmak
güvenmek	kaymak	kovmak
harcamak	kaynamak	koymak
haykırmak	kazanmak	köpürmek
hıçkırmak	kazmak	kudurmak
ısırmak	kemirmek	kullanmak
ışımak	kesmek	kurmak

kurumak	sarmak	sökmek
kusmak	sarsmak	sönmek
kükremek	satmak	sövmek
küsmek	savaşmak	söylemek
melemek	savurmak	sunmak
okumak	saymak	susmak
olmak	seçmek	sürmek
oturmak	sermek	süsmek
ovmak	serpmek	süzmek
oymak	sevmek	şaşmak
ödemek	sezmek	şişmek
öğütmek	sıçramak	takmak
ölmek	sığmak	tanımak
öpmek	sıkmak	tatmak
ötmek	sırıtmak	tepmek
övmek	sıyırmak	tıkmak
özenmek	sızmak	tiksilmek
özlemek	silkmek	titremek
parlamak	silmek	tutmak
saçmak	sinmek	tükürmek
sakınmak	soğumak	uçmak
sançmak	solmak	uğramak
sanmak	somurtmak	ulumak
sapmak	sormak	ummak
sarkmak	soymak	unutmak

usanmak?	yağmak	yetmek
utanmak	yağmak	yığmak
uyanmak?	yakmak	yıkmaq
uyarmak?	yalamak	yılmak
uymak	yalvarmak	yırtmak
uyumak*	yanmak	yolmak
uzamak	yaramak	yontmak
ürkmek	yarışmak	yormak
ürpermek	yarmak	yummak
üşümek	yaşamak	yutmak
üzmek	yatmak	yüksünmek
varmak	yaymak	yürümek
vazgeçmek	yazmak	yüzmek
vermek	yemek	
vurmak	yermek	

1.59.2. Türemiş Fiiller

abanmak	ağarmak	alçalmak
acıkmak	ağartmak	aldamak
acınmak	ağırlamak	aldanmak
acıtmak	ağırlaşmak	aldatılmak
açıklamak	ağlaşmak	aldatmak
açılmak	ağulamak	aldırmak
açtırmak	ağulanmak	alınmak
adlandırmak	akıtmak	alışmak?
afallamak?	aksilenmek	alıştırmak

alkışlamak	avutmak	batırmak
andırmak	ayaklandırmak	bayılmak
anılmak	ayaklanmak	bayılmak
anlaşılmaq	ayartmak	beceriksizleşmek
anlaşmak	aydınlanmak	beğenilmek
anlatmak	ayılmak	belirtmek
aparmak?	ayrılmak	belletmek
aralamak	azaltmak	benimsemek
aralanmak	azarlamak	benzemek
araştırmak	bağdaştırmak	berkitilmek
aratmak	bağirtmak	beslenmek
arttırmak	bağışlamak	bıçaklamak
arzulamak	bağışlanmak	bırakılmak
aşağılamak	bağlamak	bildirmek
aşılmak	bağlanmak	bilemek
aşınmak?	bağlatmak	bindirmek
aşlanmak	bağrışmak	biriktirmek
atılmak	bakılmak	birleşmek
atlamak	bakınmak	birleştirmek
atlanmak	bakışmak	bitirmek
atlatmak	bastırmak	boğazlanmak
avlamak	başarılmak	boğulmak
avlanmak	başarmak	boğuşmak
avundurmak	başkalaşmak	boğuşulmak
avunmak	başlamak	boşaltmak

boyanmak	canlanmak	çıkarmak
bozulmak	cesaretlendirmek	çıkartmak
bölünmek	ciddileşmek	çıkılmak
bölüşmek	çabalamak	çıkışmak
bölüştürmek	çabuklaşmak	çıldırmaq
bulamak	çağirtmak	çınlamak
bulanmak	çağrılmak	çınlatmak
bulaşmak	çakılmak	çırpınmak
bulundurmak	çapraşıklaşmak	çiğnemek
bulunmak	çarpılmak	çiğnenmek
buluşmak	çarpışmak	çiselemek
bulutlanmak	çarpıştırmak	çizilmek
bunalmak	çarptırılmak	çoğalmak
bunaltmak	çatışmak	çoğaltmak
bunatmak	çatlamak	çökertmek
bunlanmak	çatlatmak	çöktürmek
buruşturmak	çekememek	çömelmek
buşkulanmak	çekilmek	çözölmek
buyurmak	çekinmek	çukurlaşmak
bükölmek	çekişmek	dadanmak
bürönmek	çentilmek	dağıılmak
bütünlemek	çevrelemek	dağıtıılmak
büyölemek	çevrenemek	dağıtmak
büyötmek	çevrilmek	dağılamak
canlandırmaq	çıkarıılmak	dalamak

daldırmak	dikleşmek	dövüştürmek
dalgalanmak	dinelmek	dumanlanmak
damlatmak	dinlenmek	duraklamak
daralmak	dinlenmek	duraksamak
daraltmak	dinletmek	durdurmak
davranmak	direnmek	durdurulmak
dayanmak	dirilmek	durgunlaşmak
debelenmek	diriltmek	durulmak
dedirmek	dişlemek	duyulmak
değdirmek	dizilmek	duyurmak
değişmek	doğrulamak	düğümlemek
değiştirmek	doğrulamak	düğümlemek
delinmek	doğurmak	düşünmek
delirmek	dokunmak	düşünülmek
deneşmek	dolamak	düşürmek
denilmek	dolaşmak	düşürülmek
deprenmek	doldurmak	düzelmek
derinleşmek	doldurmak	düzeltilmek
derlemek	donatmak	edinmek
desteklemek	donuklaşmak	eğelemek
devirmek	doyurmak	eğilmek
devrilmek	dökülmek	eğirmek
dırlanmak	döndürmek	eğlendirmek
didinmek	dövülmek	eğlenmek
dikilmek	dövüşmek	ekilmek

eklemek	gecikmek	gizlenmek
eklenmek	geciktirmek	gömülmek
eksilmek	geçindirmek	gönderilmek
eksiltmek	geçirmek	göndermek
emzirmek	gelişmek	görülmek
erimek	gençleşmek	görünmek
erişmek	genişlemek	görüşmek
eritmek	genişletmek	göstermek
ermek	gerçekleşmek	götürmek
esirgemek	gerdirmek	götürülmek
esirmek	gerilemek	gözetlemek
esritmek	gerilmek	gözetmek
estirmek	getirilmek	gözlemek
evermek	getirmek	gözükmek
evlenmek	getirtmek	gücenmek
eylemek	gevşetmek	güçlendirmek
ezberlemek	gezdirmek	güçlenmek
ezilmek	gezinmek	güçleşmek
faydalanmak	gezlemek	güldürmek
ferahlamak	gıcırdatmak	gülümsemek
fıkırdamak	gidermek	gülünmek
fırıldak	girişmek	gülüşmek
fırlamak	giydirmek	gümlemek
fırlatmak	giyinmek	gümletmek
gebertmek	gizlemek	güreşmek

güreştirmek	ısındırmak	indirmek
gürlemek	ısınmak	inlemek
güzelleştirmek	ısırmak	inletmek
hafiflemek	ısıtmak	irkilmek
haklamak	ıslanmak	islenmek
hararetlenmek	ısmarlamak	istenilmek
harcanmak	ışıldamak	işitilmek
haşlanmak	ıştırmak	işitmek
hatırlamak	içerlemek	işkillenmek
hatırlatmak	içirilmek	işlemek
hazırlamak	içirmek	itilmek
hazırlanmak	içlenmek	itişmek
hazırlatmak	iğnelenmek	iyileşmek
hecelemek	iğrenmek	kabarmak
hesaplamak	ilerlemek	kabartmak
hesaplaşmak	ilerletmek	kaçırılmak
heyecanlanmak	ilgilendirmek	kaçırmak
hırçınlaşmak	ilgilenmek	kaçışmak
hırpalanmak	ilişmek	kalabalıklaşmak
hızlandırmak	iliştirmek	kaldırılmak
hızlanmak	ilmiklemek	kaldırmak
homurdanmak	imrenmek	kalkışmak
hoplamak	inandırmak	kamçılamak
hoşlanmak	incelemek	kamçılanmak
hüzünlenmek	incitmek	kanatmak

kandırmak	kekelemek	kızdırmak
kapaklanmak	kenetlemek	kızışmak
kaplanmak	kesilmek	kızıştırmak
kapatmak	keskinleşmek	kollamak
kapılmak	keskinleştirmek	konaklamak
kapışmak	kestirmek	konulmak
kaplamak	keyiflenmek	konuşturmak
kaptırmak	kılıçlaşmak	konusulmak
kararlaştırmak	kımıldamak	koparılmak
kararmak	kımıldatmak	koparmak
karartmak	kıpıldanmak	korkutmak
kargılamak	kıpırdamak	korunmak
karışmak	kıpırdanmak	koşturmak
karıştırmak	kıpırdatmak	koşulmak
karşılama	kırbaçlamak	koşuşmak
karşılanmak	kırdırmak	kovalamak
karşılaşmak	kırılmak	koydurmak
katılmak	kırılmak	koyulmak
katışmak	kısırlaşmak	köpüklenmek
katlamak	kıstırmak	körüklemek
katlanmak	kışkırtmak	kötüleştirmek
kaykılmak	kıvılcımlanmak	kucaklamak
kaynaşmak	kıyışmak	kucaklaşmak
kazandırmak	kızarmak	kullanılmak
kazılmak	kızartmak	kurcalamak

kurtarmak	oklaşmak	öldürölmek
kurtulmak	okunmak	önmek
kurulmak	okutmak	örselenmek
kuşanmak	olgunlaşmak	örtölmek
kuşatılmak	olgunlaştırmak	övönmek
kuşatmak	omuzlamak	paralanmak
kuşkulanmak	onarılmak	parçalamak
kutlamak	onarmak	parçalanmak
kutlanmak	otlamak	pataklamak
kuvvetlendirmek	oturtmak	patlamak
kuvvetlenmek	ovalamak	patlatmak
küçölmek	ovuştırmak	paylaşmak
küçümsemek	oyalamak	pençeleşmek
köllenmek	oynamak	pihtılaşmak
küstahlaşmak	oynatmak	pısırlıklaşmak
mahmuzlamak	oyulmak	pişirmek
meraklanmak	ödevlendirmek	pusatlanmak
mıhlanmak	öfkelenmek	puslanmak
mırıldanmak	öfkelenmek	püskürtmek
morarmak	öğrenilmek	rahatlamak
mühörlenmek	öğrenmek	rastlamak
müjdelemek	öğretmek	sabırsızlanmak
nazlanmak	ölçüşmek	sağlamak
nişanlanmak	ölçüştörmek	sağlamlaşmak
oklamak	öldörmek	sağlamlaştırmak

saklanmak	sertleştirmek	silinmek
saldırmak	seslenmek	silkelemek
saldırtmak	sessizleşmek	silkinmek
sallamak	sevdimek	sindirmek
saplamak	sevilmek	sinirlenmek
saplanmak	sevimplileşmek	sokulmak
sararmak	sevindirmek	solumak
sarılmak	sevinmek	sorulmak
sarınmak	sezilmek	soruşturmak
sarkıtmak	sezinlemek	soysuzlaşmak
sarsılmak	sıçratmak	soyulmak
savrılmak	sığınmak	söylenmek
savuşturmak	sıkılmak	söyletmek
saydırmak	sıkışmak	sözleşmek
sayıklamak	sıkıştırmak	suçlandırılmak
sayılmak	sıkılaşmak	sulamak
seçilmek	sınanmak	sunulmak
seğirtmek	sıralanmak	susturmak
selamlamak	sırnaşmak	süngülenmek
sendelemek	sırtlamak	sürüklemek
serinletmek	sıvazlamak	sürüklenmek
serpilmek	sıvışmak	sürülmek
sersemlemek	sıyrılmak	sürümek
sersemletmek	sızlamak	sürünmek
sertleşmek	silikleşmek	süslemek

süslenmek	tartışmak	tozlanmak
şahlandırmak	tasalanmak	tutturmak
şahlanmak	tasarlanmak	tutulmak
şakırdamak	taşımak	tutunmak
şakırdatmak	taşınmak	tutuşmak
şaklamak	tekrarlamak	tutuşturmak
şaklatmak	tekrarlanmak	tükenmek
şaşalamak	temizlemek	tüketmek
şaşılmak	temizletmek	uçurmak
şaşırmak	tepelemek	uçuşmak
şaşırtmak	tepelenmek	uğraşmak
şekillenmek	tepinmek	uğrulamak
şenlendirmek	terlemek	uğuldamak
şenlenmek	tingırdatmak	ulaşmak
şımartmak	tınlamak	ulaştırmak
şişirmek	tırmalamak	umulmak
şüphelenmek	tırmanmak	umursamak
takılmak	titizlenmek	umutlanmak
takınmak	titreşmek	unutturmak
tamamlamak	titretmek	unutulmak
tanınmak	tokuşturmak	utandırmak
tanışmak	toparlamak	uyandırmak
tanıtmak	toparlanmak	uydurmak
taratmak	toplamak	uyuklamak
tartaklamak	toplanmak	uyuşmak

uyutmak	yakalamak	yarıştırmak
uzaklaşmak	yakalanmak	yarlıgamak
uzaklaştırmak	yakarmak	yaslamak
uzatmak	yakılmak	yaslanmak
uzlaşmak	yakışmak	yassılmak
üfleme	yakıştırmak	yaşanmak
üleştirmek	yaktırmak	yatırılmak
üretmek	yalaşmak	yatırmak
ürkütme	yalazlanmak	yatışmak
ürpertme	yanaşmak	yatıştırmak
üşürme	yanılmak	yavaşlamak
üşütme	yapılmak	yavaşlatmak
üzülmek	yapışmak	yayılmak
vazgeçirmek	yapıştırmak	yazdırmak
vedalaşmak	yaptırmak	yazıklanmak
verilmek	yaralamak	yazılmak
vınlamak	yaralanmak	yenilenmek
vızlamak	yaraşmak	yenilmek
vurulmak	yaratılmak	yenışmek
vuruşmak	yaratmak	yenmek?
vuruştırmak	yardımlaşmak	yerindirmek
yadırgamak	yargılamak	yerinmek
yağdırılmak	yargılanmak	yerleşmek
yağdırmak	yarılanmak	yerleştirmek
yağmalanmak	yarılmak	yeşermek

yetinmek	yoksullaşmak	yüklemek
yetişmek	yollamak	yüklenmek
yetiştirmek	yollanmak	yükselmek
yığılmak	yorulmak	yükseltmek
yıkılmak	yönelmek	yüksündürmek
yılışmak	yöneltmek	yürütmek
yıpranmak	yumruklamak	yürütülmek
yıpratmak	yumuşamak	yüzdürmek
yırtınmak	yumuşatmak	zayıflamak
yitirmek	yutkunmak	zıplamak
yoğrulmak	yuvarlanmak	zorlamak
yoklamak	yüceltmek	

1.59.3. Birleşik fiiller

aç bırakmak	akın etmek	arayı kapatmak
aç kalmak	akın yapmak	arkadaşlık etmek
açığa vurmak	aksettirmek	arta kalmak
açık vermek	alay etmek	at sürmek
adam olmak	aldırış etmemek	ava çıkmak
âdet edinmek	alıkoymak	avunç vermek
adı geçmek	alışık olmak	aydınlığa çıkarmak
adı yaşamak	alışveriş yapmak	ayırt etmek
adını bilmek	allak bullak etmek	azmetmek
ah çekmek	altına almak	bağdaş kurmak
ah etmek	altından kalkmak	bağlı olmak
ahenk yapmak	arasında kalmak	bahsetmek

bakakalmak	cevap vermek	engel olmak
bakıvermek	çabuk olmak	esrik olmak
bangır bangır bağırarak	çağı gelmek	eşi olmamak
barış yapmak	çeviri yapmak	eşi bulunmamak
baskın vermek	çıkagelmek	ezber etmek
baskın yapmak	çın çın ötmek	fayda vermemek
baskına uğramak	çok görmek	feda etmek
başarabilmek	dahil olmak	fena olmak
başarı kazanmak	derleyip toplamak	fırsat bilmek
başsağlığında bulunmak?	devam etmek	fırsat bulmak
başvurmak	dışarı atmak	fırsat vermek
bay kılmak	dışarıda kalmak	gayret etmek
baygınlık gelmek	dik durmak	geç kalmak
belli etmek	diz çökmek	gelin etmek
belli olmak	diz vurmak	gevezelik etmek
bıçak çekmek	dizgin boşaltmak	görünmez olmak
bırakabilmek	doğru bulmak	gösteri yapmak
bilgi edinmek	donakalmak	gözden geçirmek
bir olmak	düş görmek	güç toplamak
boru çalmak	düşeyazmak	güçsüz olmak
boş kalmak	ehemmiyet vermek	gün batmak
boşboğazlık etmek	eksik gedik kapatmak	gün doğmak
buyruk almak	eli boş dönmek	hâkim olmak
buyruk vermek	emretmek	hapse atmak
cevap almak	engel çıkmak	hapsedilmek

hapsetmek	işe girmek	koruyabilmek
hareket etmek	işe yaramak	koyuvermek
hasıl olmak	işi uzatmak	mahkûm etmek
hasret kalmak	iştirak etmek	mecbur olmak
hayatta kalmak	itaat etmek	memnun olmak
hayatta olmak	itiraf etmek	mensup olmak
hayret etmek	itiraz etmek	merak etmek
haysiyetine dokunmak	ittifak etmek	mest etmek
hediye etmek	izahat vermek	mızıkçılık etmek
hız vermek	izin vermek	muhafaza etmek
hissetmek	kabil olmak	mukabele etmek
hitap etmek	kabul etmek	muvaffak olmak
hücum etmek	kabul olmak	müdafaa etmek
hücumu geçmek	kâfi gelmek	nasip olmak
hükmetmek	kahkaha atmak	ok atmak
ızdırıp çekmek	kâr etmek	oç almak
icap etmek	karmakarışık olmak	öğüt almak
idam etmek	kastetmek	öğüt etmek
iddia etmek	kaybetmek	öğüt vermek
ihtihar etmek	kaybolmak	örnek göstermek
ilan etmek	keder vermek	övünç duymak
ilave etmek	kesilivermek	özen göstermek
intihar etmek	keşfetmek	perişan etmek
istafede etmek	kontrol etmek	peyda olmak
iş birliği yapmak	korunabilmek	pişman etmek

plan kurmak	tarif etmek	tuzak kurmak
pusu kurmak	tarif etmek	uçmağa gitmek
rahat durmak	tasvip etmek	uçmağa varmak
reddetmek	tatbik etmek	usluluk etmek
reddolunmak	tedbir almak	uygun olmak
sahip olmak	tehlike atlatmak	uzayıp gitmek
salıvermek	tek kalmamak	yağma etmek
samimi olmak	teklif etmek	yanıp yakılmak
sarf etmek	tekrar etmek	yardım etmek
saygısızlık etmek	telaş etmek	yasak etmek
sebeup olmak	telkin etmek	yasak olmak
serbest bırakmak	telkin yapmak	yaş akmak
seyretmek	tenezzül etmek	yemin etmek
sırsıklam olmak	tereddüt etmek	yetki vermek
söz etmek	tertibat almak	yoldaşlık etmek
söz vermek	teşebbüs etmek	yorgunluk çıkarmak
suç işlemek	teşkil etmek	yük olmak
suç olmak	tetik olmak	yürürlükte olmak
şarkı söylemek	tevkif etmek	zahmet etmek
şikâyet etmek	tımar etmek	zengin etmek
tabi olmak	timsal olmak	zengin olmak
takip etmek	tuhaf gelmek	ziyan etmek
talimat vermek	tutsak olmak	ziyaret etmek

1.59.3.1. Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Fiiller

1.59.3.1.1. Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

ah etmek	hediye etmek	kontrol etmek
arkadaşlık etmek	hissetmek	mahkûm etmek
akın etmek-akın yapmak	hitap etmek	merak etmek
alay etmek	hücum etmek	mest etmek
aldırış etmemek	hükmetmek	mızıkçılık etmek
aksettirmek	icap etmek	muhafaza etmek
allak bullak etmek	idam etmek	mukabele etmek
ayırt etmek	iddia etmek	müdafaa etmek
azmetmek	ihtihar etmek	öğüt etmek
bahsetmek	ilan etmek	perişan etmek
belli etmek	ilave etmek	pişman etmek
boşboğazlık etmek	intihar etmek	reddetmek
devam etmek	istafede etmek	sarf etmek
emretmek	iştirak etmek	saygısızlık etmek
ezber etmek	itaat etmek	seyretmek
feda etmek	itiraf etmek	söz etmek
gayret etmek	itiraz etmek	şikâyet etmek
gelin etmek	ittifak etmek	takip etmek
gevezelik etmek	kabul etmek	tarif etmek
hapsetmek	kâr etmek	tasvip etmek
hareket etmek	kastetmek	tatbik etmek
hayret etmek	kaybetmek	teklif etmek
	keşfetmek	tekrar etmek

telaş etmek	tımar etmek	zahmet etmek
telkin etmek	usluluk etmek	zengin etmek
tenezzül etmek	yağma etmek	ziyan etmek
tereddüt etmek	yardım etmek	ziyaret etmek
teşebbüs etmek	yasak etmek	
teşkil etmek	yemin etmek	
tevkif etmek	yoldaşlık etmek	

1.59.3.1.2. Olmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

adam olmak	hasıl olmak	sebeb olmak
alışık olmak	hayatta olmak	sırsıklam olmak
bağlı olmak	kabil olmak	suç olmak
belli olmak	kabul olmak	tabi olmak
bir olmak	karmakarışık olmak	tetik olmak
çabuk olmak	kaybolmak	timsal olmak
dahil olmak	mecbur olmak	tutsak olmak
engel olmak	memnun olmak	uygun olmak
esrik olmak	mensup olmak	yasak olmak
eşi olmamak- eşi bulunmamak	muvaffak olmak	yük olmak
fena olmak	nasip olmak	yürürlükte olmak
görünmez olmak	peyda olmak	zengin olmak
güçsüz olmak	sahip olmak	
hâkim olmak	samimi olmak	

1.59.3.1.3. Bırakmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

aç bırakmak	serbest bırakmak
-------------	------------------

1.59.3.1.4. Kalmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

aç kalmak	boş kalmak	hasret kalmak
arasında kalmak	dışarıda kalmak	hayatta kalmak
arta kalmak	dona kalmak	
bakakalmak	geç kalmak	

1.59.3.1.3. Vurmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

açığa vurmak	başvurmak	diz vurmak
--------------	-----------	------------

1.59.3.1.5. Vermek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

açık vermek	fırsat vermek	öğüt vermek
avunç vermek	hız vermek	salı vermek
bakı vermek	izahat vermek	söz vermek
baskın vermek	izin vermek	talimat vermek
buyruk vermek	keder vermek	yetki vermek
cevap vermek	kesilivermek	fayda vermemek
ehemmiyet vermek	koyuvermek	

1.59.3.1.6. Edinmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

âdet edinmek	bilgi edinmek
--------------	---------------

1.59.3.1.7. Geçmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

adı geçmek	hücuma geçmek
------------	---------------

1.59.3.1.8. Yaşamak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

adı yaşamak

1.59.3.1.9. Bilmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

adını bilmek	bırakabilmek	korunabilmek
başarabilmek	fırsat bilmek	koruyabilmek

1.59.3.1.10. Çekmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

ah çekmek	bıçak çekmek	ızdırap çekmek
-----------	--------------	----------------

1.59.3.1.11. Yapmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

ahenk yapmak	barış yapmak	gösteri yapmak
akın yapmak	baskın yapmak	iş birliği yapmak
alışveriş yapmak	çeviri yapmak	telkin yapmak

1.59.3.1.12. Almak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

altına almak	öç almak	tedbir almak
buyruk almak	öğüt almak	tertibat almak
cevap almak		

1.59.3.1.13. Kalkmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

altından kalkmak

1.59.3.1.14. Kapatmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

arayı kapatmak	eksik gedik kapatmak
----------------	----------------------

1.59.3.1.15. Dönmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

eli boş dönmek

1.59.3.1.16. Çıkmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

ava çıkmak
engel çıkmak

1.59.3.1.17. Bulmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

eşi bulunmamak	fırsat bulmak	doğru bulmak
----------------	---------------	--------------

1.59.3.1.18. Geçirmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

gözden geçirmek

1.59.3.1.19. Toplamak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

güç toplamak	derleyip toplamak
--------------	-------------------

1.59.3.1.20. Batmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

gün batmak

1.59.3.1.21. Duymak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

övinç duymak

1.59.3.1.22. İşlemek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

suç işlemek

1.59.3.1.23. Sürmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

at sürmek

1.59.3.1.24. Ötmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

çın çın ötmek

1.59.3.1.25. Görmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

düş görmek çok görmek

1.59.3.1.26. Uğraşmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

baskına uğramak

1.59.3.1.27. Yaramak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

işe yaramak

1.59.3.1.28. Dokunmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

haysiyetine dokunmak

1.59.3.1.29. Varmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

uçmağa varmak

1.59.3.1.30. Kurmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

bağdaş kurmak plan kurmak pusu kurmak

tuzak kurmak

1.59.3.1.31. Durmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

dik durmak rahat durmak

1.59.3.2. Kurallı Birleşik Fiiller

1.59.3.2.1. Yeterlik Anlamlı Birleşik Fiiller

başarabilmek korunabilmek koruyabilmek

1.59.3.2.2. Sürerlik Anlamlı Birleşik Fiiller

bakakalmak donakalmak

1.59.3.2.3. Tezlik Anlamlı Birleşik Fiiller

bakıvermek kesilivermek koyuvermek
salıvermek

1.60. Atısız'ın Kazandırdığı Sözcükler

aç buzağı ak bulutu ana memesi sanır	buyruk	kineşmek
ağu	deneç	konçuy
albız	deneşmek	sağrak
albız alsın	eçe	sart
albızca	ilteber	singil
anda	ilteriş	ulca
asığ	kannış	uran
asığsız	karangu	utacı
başyargucu	karganmış	yargu
bay kılmak	kayın eçe	yargucu
bitig	kırış	yasavul
buşkulanmak	kineş	yasavulbaşı

2. YABANCI SÖZ VARLIĞI

2.1. Alıntılar

2.1.1. Almanca Alıntılar

manga

2.1.2. Arapça Alıntılar

acayıp

acep	bilhassa	ders
adam	burç	devam
âdet	cennet	devlet
âdeta	cephe	divan
ahlak	cesaret	dua
ait	ceset	dükkân
akıl	cevap	ebedî
akis	ceza	ebediyen
aleyh	ciddiyet	eda
amma	cinayet	ehemmiyet
arsa	cümle	elbet
asker	cüret	elbise
asla	dahil	emir
avrat	daima	esmer
ayıp	dair	eşkîya
azim	daire	eşya
bahis	darbe	etraf
basit	dava	fal
bela	davet	falan
bereket	davul	fark
beyaz	defa	fasıl
bilakis	derece	fatih

fazla	hak	hazine
fedâ	hakaret	hediyeye
fedai	hakem	helal
felaket	hakiki	herif
felsefe	hâkimiyet	hesap
felsefi	halk	heybet
fen	halka	heyet
fena	hamle	heykel
fırsat	hapis	hırs
fikir	haraç	hikâye
fit	harami	hile
gafil	hareket	hilekâr
galiba	hasıl	his
gam	hasım	hitap
garip	hasret	hiza
gasp	hatır	hizmet
gayet	hatıra	husus
gayret	hava	huzur
gıda	havuz	hücum
gurur	hayal	hüküm
haber	hayalet	ırk
had	haydut	ısrar
hademe	hayır	ızdırap
hadise	hayret	ibaret
hain	haysiyet	icap

idam	itibar	keder
idare	itiraf	kelime
iddia	itiraz	kere
idman	ittifak	keyif
ihanet	izahat	kısım
ihmal	izin	kısmet
ihtar	kabiliyet	kitap
ihtilal	kabul	kule
ihtimal	kâbus	kusur
ihtiras	kadar	kuvvet
ihtiyaç	kademe	küfür
ihtiyat	kafa	lahza
ilahi	kâfi	lakin
ilan	kafîle	lazım
inat	kahkaha	leh
insan	kaide	levha
intihar	kale	lüzum
irade	kalp	macera
İsa	karar	maddi
isabet	karar	mademki
istifade	kasaba	mağara
isyan	kavis	mahalle
işaret	kayıp	mahiyet
iştirak	kaza	mahkûm
itaat	kebap	maiyet

makam	mesela	musiki
maksat	mesele	mutlak
mal	meşale	mutlaka
malum	meşgul	muvaffak
mana	meşhur	muvazene
mandal	mevki	müdafa
manevi	mevsim	müddet
manzara	meşdan	müellif
masal	mısra	mühim
mavi	mızrap	münakaşa
mazi	mide	münevver
mecbur	miktar	müptezel
mecburiyet	millet	mürekkep
meçhul	millî	müstakbel
mektup	minnet	müstakil
melek	miras	mütehasıs
memleket	misil	mütevekkil
memnun	muhafaza	müttefik
memur	muhafız	nabız
menfaat	muhakkak	nara
mensup	muhtaç	nasip
merak	muhtelif	nazır
merhem	muhtemel	netice
Meryem	muhteşem	nihayet
mesafe	mukabele	niyet

nur	saniye	şekil
nüfuz	sarf	şeref
ömür	satır	şevk
radde	sedd	şevkat
rahat	sedir	şey
rahmet	sefalet	şifa
rakip	sefer	şiiir
razı	sefil	şikâyet
rehine	sel	şuur
resim	selam	şükür
ret	servet	şüphe
rezil	sevda	tabi
ruh	seyir	tabiat
rütbe	seyis	tabii
rütbe	sır	tahammül
rüya	sırf	tahmin
saat	sofra	takip
sabah	surat	takke
sabır	sükûnet	talebe
sabır	şahıs	talih
saf	şan	talim
sahip	şarap	talimat
sakin	şarkı	tamam
samimi	şart	taraf
sandık	şehit	tarif

tarih	tesir	ve
tas	teşebbüs	veda
tasvip	teşekkür	velhasıl
tatbik	teşkil	veliaht
tatil	tevekkül	veya
tavsiye	tevkif	vezir
tebaa	tılsım	vicdan
tecelli	ticaret	vilayet
tecrübe	timsal	vukuat
tedbir	topuz	yekûn
teftiş	tüccar	yemin
tehlike	ufki	zafer
teklif	ufuk	zahmet
tekrar	usul	zaman
telaş	üslup	zapt
telkin	vaka	zarar
tellal	vakit	zaten
tenezzül	vasıta	zebani
tereddüt	vasiyet	zevk
tertibat	vazife	zihin
tesadüf	vaziyet	ziyaret

2.1.3. Arapça-Türkçe Alıntılar

bahsetmek	hapsetmek	kaybolmak
emretmek	hissetmek	reddetmek
hapsedilmek	kaybetmek	reddolunmak

resmigeçit

2.1.4. Arapça-Türkçe-Farsça Alıntılar

halbuki

2.1.5. Arapça-Farsça Alıntılar

belki mademki şairane

karargâh veya

2.1.6. Farsça Alıntılar

ahenk	çare	gonca
ahır	çark	günah
ambar	çarşı	güya
ateş	çehre	hafta
azar	çene	hasta
baç	çıra	hayli
bahane	çırak	hemen
bahar	çile	henüz
bahçe	çilekeş	her
baht	çirkin	hiç
bahtiyar	damat	hoca
bedbaht	derhal	huy
bel	dert	hüner
beter	dost	işkembe
can	duvar	işkence
canavar	düşman	kağıt
ciğer	ejder	kâr
çadır	feryat	kavga

kenar	pars	şahane
kin	Pazar	şehir
kör	pazı	taht
köşe	pehlivan	taze
kötek	pençe	tımar
köy	perde	tohum
kulübe	perişan	ümit
laf	peşrev	yaban
lala	peyda	yadigâr
leke	pilav	yâr
mehtap	pirinç	yaver
mendebur	pişman	zehir
merdiven	post	zemin
mest	renk	zengin
mum	rüzgâr	zırh
mühür	sahte	zil
müjde	saray	zincir
nazik	saz	zindan
nişan	serbest	ziyan
para	serseri	zor
parça	siper	

2.1.7. Farsça-Türkçe Alıntılar

vazgeçmek

2.1.8. Farsça-Arapça Alıntılar

derhâl Azeri

2.1.9. Fransızca Alıntılar

romantizm	klasik	realist
barbar	kontrol	realite
biftek	kumandan	realizm
ceket	pansiyon	roman
depo	plan	teleskop
filozof	prens	tez
iskarpın	rapor	

2.1.10. İtalyanca Alıntılar

bora	karga tulumba	peçe
caka	manevra	
fırtına	mola	

2.1.11. Rumca Alıntılar

avlu	efendi	mazgal
çetele	gönder	papaz
fenec	hoyrat	sınır
fırça	istif	tırpan
fiske	kutu	avlu

2.1.13. Türkçe-Arapça Alıntılar

nasıl

2.1.14. Türkçe-Farsça Alıntılar

Sanki ilkbahar

2.1. İnsan Bedeni ve İnsan Bedeni ile İlgili Diğer Adlar

ciğer	çene	kalp
çehre	işkembe	mide

2.2. Hastalık Adları ve Hastalık ile İlgili Diğer Adlar

merhem

2.3. Akrabalık Adları ve Akrabalık ile İlgili Diğer Adlar

aile herif lala

avrat

2.4. Hayvan Adları ve Hayvan ile İlgili Diğer Adlar

pars

2.5. Bitki Adları ve Bitki ile İlgili Diğer Adlar

bahar piriñ

2.6. Beslenme Adları

2.6.1. Yiyecek Adları ve Yemek ile İlgili Diğer Adlar

biftek pilav tohum

kebab piriñ

2.6.2. İçecek Adları ve İçecek ile İlgili Diğer Adlar

şarap

2.7. Giyim, Kuşam, Kumaş ve İlgili Diğer Adlar

aba iskarpin kumaş

ceket kemer post

2.8. Araç, Eşya Adları

bel elbise kötek

çadır eşya kumaş

çetele fırça levha

çıra gönder mal

daire havuz mandal

davul iskarpin mühür

duvar kemer nal

para	Sofra	topuz
peçe	taht	vasıta
perde	takke	zırh
sandık	tas	zil
Sedir	tırpan	zincir

2.9. İş, Meslek, Rütbe, Görev ve İlgili Diğer Adlar

asker	hoca	talebe
bahadır	kumandan	tellal
çırak	papaz	tüccar
filozof	pehlivan	vezir
hakem	psikolog	yaver
hekim	seyis	

2.10. Yer Adları

Pa	Siganfu	Şandung
Peping		

2.10.1. Özel Yer Adları

2.10.1.1. Coğrafi Yer Adları

dünya	âlem
-------	------

2.10.2. Genel Yer Adları

bahçe	kule	saray
kale	mağara	sokak
kasaba	mahalle	
nehir	kulübe	

2.10.2.1. Bina, İş Yeri ve Yapı Adları

ahır kule yapı

hapis kulübe

kale saray

2.10.2.2. Binanın Bölümleri ve Yapı Malzemeleri

Adları

avlu kum pencere

duvar merdiven zemin

2.11. Lakap, Unvan Adları

efendi han

2.12. Kavim ve Boy Adları

Acem

2.13. Ölçü Adları

kısım fasıl

2.14. Renk Adları

beyaz mavi

2.15. Ebat Bildiren Adlar

kadar

2.16. Miktar Bildiren Adlar

hayli radde tane

kere sefer

miktar tamam

2.17. Zaman Adları

dakika saat sabah

saniye

vakit

sene

zaman

2.18. Yön adları

etraf

kenar

taraf

2.19. Coğrafya ile İlgili Adlar

dünya

âlem

2.20. Gök Bilimi ile İlgili Adlar

bahar

fırtına

2.21. Sosyal Olaylar ile İlgili Adlar**2.21.1. Gelenek ve Görenek Adları**

âdet

2.21.2. Cinsiyet, İnsan Ömrü ve İlişkileri ile İlgili Adlar

adam

hayat

taze

ceset

ihtiyar

yâr

genç

ömür

2.21.3. Toplum İlişkileri ile İlgili Adlar

aile

hasım

köy

davet

hediye

meydan

dünya

ırk

millet

etraf

ilan

millî

haber

insan

şahıs

halk

izin

tatil

halka

kafile

yadigâr

hareket

kısmet

2.21.4. Spor ve Oyunlar ile İlgili Adlar

hakem

pehlivan

2.22. Bilim ve Sanat ile İlgili Adlar

davul	kitap	roman
destan	klasik	satır
felsefe	masal	şairane
felsefî	mektup	şarkı
fen	mızrap	şiiir
heykel	musikî	tarih
hikâye	peşrev	teleskop
ilahi	resim	üslup

2.23. Askerlik ile İlgili Adlar

asker	haydut	sefer
bahadır	kahraman	siper
burç	kale	subay
cephe	karargâh	subaylık
darbe	kule	süingü
dava	mahkûm	talim
düşman	manga	talimat
emniyet	mazgal	topuz
fatih	muhafaza	tulga
hamaset	muhafiz	zırh
hapis	müdafaa	zırhlı
hasım	nöbet	

2.24. Siyasi Olaylar ve Siyaset ile İlgili Adlar

hüküm	kurultay	müttefik
ittifak	münakaşa	nazır

2.25. İdare ve İdari Olaylar ile İlgili Adlar

heyet	maiyet	vezir
imparatoriçe	veliaht	

2.26. İkilemeler

2.26.1. Aynı Sözcüğün Tekrar Edilmesiyle Oluşan İkilemeler

heyet	maiyet	vezir
imparatoriçe	veliaht	

2.27. Ses ile İlgili Sözcükler

kahkaha	feryat
laf	nara

2.28. İlişki Sözlere

aile	hasım	köy
davet	hediyeye	meydan
dünya	ırk	millet
etraf	ilan	millî
haber	insan	şahıs
halk	izin	tatil
halka	kafile	yadigâr
hareket	kısmet	

2.29. Kalıp Sözcükler

Dualar	şükür
--------	-------

2.30. Terimler

2.30.1. Hukuk Terimleri

ceza	ıdam	miras
dava	iddia	tebaa
devlet	mahkûm	tevkif

2.30.2. Sağlık ve Tıp Terimleri

nabız

2.30.3. Müzik Terimleri

davul	mızrap	saz
ilahi	peşrev	şarkı

2.30.4. Tarih Terimleri

baç	kurultay	vezir
kale		

2.30.5. Ticaret, İş ve Ekonomi Terimleri

Para

2.30.6. Mantık ve Ruh Bilimi Terimleri

tez	şuur
-----	------

2.30.7. Edebiyat Terimleri

destan	hatıra
--------	--------

2.30.8. Matematik Terimleri

ufki	yekûn
------	-------

2.31. Argo İfadeler ve Argo ile İlgili Diğer Adlar

caka

2.32. Halk Ağzında Bulunan Sözcükler

avrat

2.33. Eskimiş Sözcükler

çilekeş	misil	tamu
dâhil	muharrir	tebaa
dâhiyane	muvazene	tevkif
ejder	münevver	timsal
felsefi	müptezel	Türkvari
had	mütevekkil	ufki
halt	peçe	yaver
hamaset	radde	zırh
lahza	sual	
lala	şahane	

2.34. Birleşik Adlar

bedbaht

2.35. İnsani Vasıf, Durum ve İnsanlık ile İlgili Adlar

belâ	itibar	münevver
efendi	kabiliyet	rakip
fark	kumaş	sahip
haysiyet	mahlûk	şeref
hoca	maiyet	
hüner	makam	

2.36. Hareketlilik, Davranış İfade Eden Adlar

ciddiyet	darbe	eda
----------	-------	-----

garip	münakaşa	takip
hamle	ret	tedbir
mukabele	sefer	teşkil

2.37. İrade, Düşünce Bildiren Adlar

ahlak	itiraf	şuur
akıl	itiraz	şükür
aleyh	kafa	şüphe
bahis	karar	tabiat
cevap	leh	tahammül
çare	maksat	tahmin
derman	masal	tarif
fikir	menfaat	tasvip
gayret	merak	tavsiye
hakaret	nabız	teklif
hatır	niyet	teşekkür
hayal	plan	tohum
hedef	rahat	ufuk
hile	rahmet	umut
husus	rüya	ümit
ısrar	sabır	vicdan
inat	şekil	zevk
itaat	şikâyet	

2.38. Zamirler

dünya alem	herkes	falan
------------	--------	-------

2.39. Zarflar

acaba	fena	karga tulumba
acep	galiba	mutlak
âdeta	gayet	mutlaka
asla	gayrı	parça parça
bazen	hakikaten	rahat
belki	hâlâ	rahat rahat
bilakis	hazır	sabah
bilhassa	hemen	sanki
bizzat	hemen hemen	sırf
dâhiyane	henüz	tekrar
daima	hep	velhasıl
derhâl	hiç	zaman zaman
ebediyen	hoş	zaten

2.40. Sıfatlar

2.40.1. Niteleme Sıfatları

acayıp	bedbaht	diğer
acemi	beter	ebedî
ait	billûr	emin
asıl	ciddi	evvelki
asi	çevik	fatih
bahtiyar	çilekeş	fazla
barbar	çirkin	felsefi
basit	dair	fena
bazı	dev	gafil

genç	kabil	şairane
hain	kâfi	tâbi (tabi)
hakiki	lâyık (layık)	tabii
hakim	lazım	tam
hasıl	rezil	tamam
hasta	ruhi	taze
hazin	sahte	temel
helâl	samimi	tuhaf
her	sayrı	Türkvari
hilekâr	serbest	ufki
ibaret	serseri	umumi
ihtiyar	sert	yad
ilahî (ilahi)	şâhâne (şahane)	zor

2.40.2. Renk Olan Sıfatlar

beyaz

2.41. Ünlemler (Saygı, İstek, Seslenme, Şaşkınlık, Merak, Onama Sözüleri)

aman müjde ya

2.42. Bağlaçlar

amma ki veya
dahi lakin yahut
fakat mademki
halbuki ve

2.43. Edatlar

kadar mesela rağmen

SONUÇ

Bu çalışmamızda Hüseyin Nihal Atsız'ın *Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar Diriliyor* adlı eserleri taranmıştır. İncelenen metinlerde sözcükler birer birer taranmış, anlamı Türkçe Sözlük'te (TDK 2011) yer almayan sözcükler, çeşitli sözlüklerden yararlanılarak verilmiştir. Anlamını bulamadığımız veya Türkçe Sözlük'te anlamı yetersiz verilen sözcükler tarafımızdan anlamlandırılmıştır. Hazırlanmış olan *Sözlük ve Söz Varlığı* bölümlerindeki verilerden yararlanılarak şunları söylemek mümkündür:

Hüseyin Nihal Atsız *Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar Diriliyor* adlı eserlerinde Atsız'ın söz varlığını oluşturan, sözlük kısmında madde başı olarak verilen 8.000'e yakın sözcük kullanmıştır. Bu sözcüklerin 581'i yabancı kökenlidir. Türk dilinde sadeliği ve yabancı dilin etkisinin azaltılması gerektiğini savunan Atsız, yabancı sözcükleri az kullanmış ve Türk dilinin zenginliğini ortaya koymuştur. Kullanmış olduğu bu yabancı kökenli sözcükler yüzyıllar önce dilimize yerleşmiş, halk tarafından yaygın olarak kullanılan sözcüklerdir. Atsız, dilimizde yabancı kökenli sözcüğün Türkçe karşılığı varsa yaygın olarak kullanılıp kullanılmadığına bakmaksızın yabancı sözcük yerine Türkçe karşılığını kullanmıştır. Atsız'ın bu şekilde kullandığı 37 sözcük bulunmaktadır. Kullanmış olduğu yabancı söz varlığının dağılımı ise şu şekildedir: Almanca: 1; Arapça: 430; Farsça: 113; Fransızca: 20; İtalyanca: 7; Rumca: 15.

Hüseyin Nihal'in bugün kullanım yaygınlığı çok olmayan (eskimiş) 48 sözcük, halk ağzına ait ise 19 sözcük kullanmıştır. Bu kullanımlar, Atsız'ın yabancı sözcükler yerine Türkçe karşılığını kullanma çabasının da bir göstergesi kabul edilebilir.

Bir dilin kültürünü nesilden nesle kolayca aktarılmasını sağlayan kalıplaşmış söz gruplarından *atasözleri, deyimler, ikilemeler, ilişki sözleri, terimler, dualar ve beddualar* metinler içinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu kalıplaşmış söz gruplarının dağılımı ise şu şekildedir: Atasözleri: 6 Deyimler: 945 İkilemeler: 72 İlişki Sözleri: 29 Dua-Beddua:1 Kalıplaşmış Sözler: 27 İlişki Sözleri: 29 Terim: 34 Argo: 8 Sapma: 111 Pekiştirme: 17

Hareketli bir dil yapısı olan Atsız, bir dilin zenginliğini ortaya koyan, konuşma ve yazmada bize kullanım kolaylığı sağlayan, dili aktarmada ve onu etkili bir şekilde kullanmada önemli rol oynayan deyimleri eserlerinde sıklıkla kullanmıştır.

İncelenen metinlerde kullanılan sözcükler, kullanım görevleri temel alınarak sıralandığında sözcüklerin türü ve kullanım sıklığı şu şekildedir: Sıfat: 513; Zarf: 487; Bağlaç: 19; Edat: 12; Ünlem: 17 Zamir: 26

Ayrıca eserlerde 289 basit, 812 türemiş, 243 birleşik fiil olmak üzere toplam 1344 fiil kullanılmıştır. Eserlerinde artık karakteristik bir özellik sayılabilecek bu durum, Atsız'ın durağan değil, hareketli bir yapısı olduğunu göstermektedir.

Bunların dışında yazarın kullanmış olduğu diğer adlar, en az kullanılanlardan en çok kullanılanlara olmak üzere şu şekilde göstermek mümkündür:

Mensubiyet Adları: 1

Başkent Adları: 2

İlçe, Semt ve Köy Adları: 2

Coğrafi Yer Adları: 2

Deniz, Nehir, Göl, Dere Adları:2

Lakap, Unvan Adları: 2

Şehir Adları: 3

Lisan adları: 3

Ölçü Adları: 3

Yer Adları: 4

Bölge Adları: 4

Dağ, Ova, Yayla, Tepe, Ada Adları: 4

Ülke Adları: 5

Millet Adları: 6

Madenler ve Enerji Kaynakları Adları: 6

Gök Bilimi ile İlgili Adlar: 6

Ses ile İlgili Sözcükler: 6

İçecek Adları ve İçecek ile İlgili Diğer Adlar: 7

Yön adları: 7

Bitki Adları ve Bitki ile İlgili Diğer Adlar:	9
Hastalık Adları ve Hastalık ile İlgili Diğer Adlar:	11
Giyim, Kuşam, Kumaş ve İlgili Diğer Adlar:	11
Bina, İş Yeri ve Yapı Adları:	11
Binanın Bölümleri ve Yapı Malzemeleri Adları:	12
Soru Adları:	12
Coğrafya ile İlgili Adlar:	12
Bilim ve Sanat ile İlgili Adlar:	14
İrk Adları:	15
Spor ve Oyunlar ile İlgili Adlar:	15
Siyasi Olaylar ve Siyaset ile İlgili Adlar:	16
Genel yer adları:	18
Yiyecek Adları ve Yemek ile İlgili Diğer Adlar:	19
Renk Adları:	19
Hareketlilik, Davranış İfade Eden Adlar:	22
Zaman Adları:	25
Duygu İfade Eden Adlar:	25
Ebat Bildiren Adlar:	26
Savaş, Kargaşa ile İlgili Adlar:	31
İrade, Düşünce Bildiren Adlar:	36
İnsani Vasıf, Durum ve İnsanlık ile İlgili Adlar:	41
Hayvan Adları ve Hayvan ile İlgili Diğer Adlar:	42
Sayı Adları:	42
Hava Olayları ile İlgili Adlar:	18
Cinsiyet, İnsan Ömrü ve İlişkileri ile İlgili Adlar:	9

Akrabalık Adları ve Akrabalık ile İlgili Diğer Adlar: 50

Askerlik ile İlgili Adlar: 52

Terimler: 54

İnsan Bedeni ve İnsan Bedeni ile İlgili Diğer Adlar:59

Miktar Bildiren Adlar:75

Birleşik Adlar: 75

İş, Meslek, Rütbe, Görev ve İlgili Diğer Adlar: 107

Hareket Adları: 112

Durum Bildiren Adlar:121

Araç, Eşya Adları: 123

Özel Adlar: 308

Bu sıralamaya göre yazarın en çok kullandığı Sözcüklerin başında *özel adlar, araç, eşya adları, durum bildiren adlar, iş, meslek, rütbe ve görevle ilgili diğer adları* sıklıkla kullandığı görülmektedir. Eser içinde en az yer verilen isimlerse *mensubiyet adları, başkent adları, ilçe, semt ve köy adları, coğrafi yer adları, deniz, nehir, göl, dere adları, lakap, unvan adları, şehir adları, lisan adları* diye sıralamak mümkündür.

Atsız eserlerinde en çok fiilleri, sıfatları, zarfları ve özel isimleri kullanmıştır. Bağlaçlar, edatlar, ünlemler sözcük olarak çok kullanılmamasına rağmen aynı bağlacın veya edatın metin içinde defalarca tekrar edilmesi onların da sıklıkla kullanıldığını göstermektedir.

Metin içerisinde en çok kullanılan *çeri, bey, arkadaş, okvb.* adlar; *bir, bin, yüz, birer, iki* gibi sayı adları; *anlamak, başlamak, olmak, binmek, gelmek, yapmak* gibi fiiller; *ben, sen, o, biz, onlar kendi* gibi zamir adları; *Çinli, Çin, Türk, Göktürk,* gibi özel adlar; *daha, hiç, en,* gibi zarflar; *büyük, küçük, arka, biraz* gibi sıfatlar sıklıkla kullanılmıştır.

Hüseyin Nihal Atsız'ın incelenen iki eserinde madde başı olarak yaklaşık 8.000 sözcük bulunmaktadır. Bunlara madde içi de eklendiğinde bu sayı 10.000'e yaklaşmaktadır. Bu sözcüklerin 527'si madde başı olarak tarafımızdan verilmiştir. Bunlara aynı sözcüğe birkaç anlam eklendiği de hesaba katılırsa bu sayı 1.000'e yaklaşmaktadır.

Atsız'ın, yabancı kökenli sözcükleri az kullanması, yaygın olan yabancı sözcükler yerine az kullanılan Türkçe karşılıklarını kullanması, sade ve anlaşılır bir dil seçmesi ve işlediği dönemin özelliklerine uygun sözcüklere eser içinde yer vermesi yönüyle Türk dilinin söz varlığına katkı sağladığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan (1996). *Türkçenin Sözcük Varlığı*, Ankara: Engin Yayınevi.
- AKSAN, Doğan (1998). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AKÜN, Ömer Faruk (1991). *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal (2010). *Bozkurtlar Diriliyor*, İstanbul: İrfan Yayınevi.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal (1948). 'Milli Şuur Uyanıklığı', *Kızılelma*, S: 10, s. 5-13.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal (1962). 'Türk Milletine Çağrı', *Orkun*, S: 1. s. 16-18 ve 32.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal (1973). 'Turancılık', *Ötüken*, S: 6 s. 3-4.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal (2007). *Bozkurtların Ölümü*, İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler I-II*, (2004). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Derleme Sözlüğü I-XII*, (1993). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (1978). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Doğu Matbaası.
- Dil Derneği (1998). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- DİLÇİN, Cem (2009), *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- EMİNOĞLU, Emin (2008). *Şeyyâd Hamza Destân-ı Yûsuf*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.
- EMİNOĞLU, Emin (2010). *Türk Dilinin Sözlükleri ve Sözlükçülük Kaynakçası*, Sivas: Asistan Yayınları.
- EMİNOĞLU, Emin (2011a). *Abbâs ibni Hamza es-Sabrânî, Kitâbü'l-Ef'âl – Kıpçakça Satır Arası Sözlük*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- EMİNOĞLU, Emin (2011b). "Sözlükçülük Geleneği İçinde Temel Türkçe Sözlük Düzenleme Yöntemleri", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, The Journal

of Turkish Language and Literature Studies, Sayı 04, Yaz 2011, İstanbul: 93-121.

- ERCİLASUN, Ahmet B. (2005). 'Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'un Değerlendirmesi', *Doğumunun 100. Yılında Nihâl Atsız*, Ankara: Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları: 99- 102.
- ERGÜT, Merve (2015). *Yavuz Bülent Bakiler'in Âşık Veysel, Seninle, Şiirimizde Ana, Üsküp'ten Kosova'ya Adli Eserlerinin Sözlüğü ve Söz Varlığı*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- HACALOĞLU, Yücel (2005). *Doğumunun 100. Yılında Hüseyin Nihal Atsız*, Türk Ocakları Yayınları, S. 15.
- <https://www.youtube.com/watch?v=3VWrUeUjiAs>
- IŞIK, İhsan (2011). *Türkiye Yazar Ansiklopedisi*, Ankara: Elvan Yayınları.
- ÖNER, Sakin (1977). *Nihal Atsız*, İstanbul: Toker Yayınları.
- PAÇACIOĞLU, Burhan (2006). *VIII-XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı*, Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- PARLATIR, İsmail (2008). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (1998). *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (2002). *Türk Atasözleri Sözlüğü*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- SAMİ, Şemseddin (1996). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- SERTKAYA, Osman Fikri (1987). *Nihal Atsız*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Tarama Sözlüğü I-VIII*, (1996). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TULUM, Mertol (2011). *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergâh Yayınları İstanbul 1977, C. 1.

Türkçe Sözlük, (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

YILDIRIM, Dursun (2005). ‘Türk Ülküsü Atsız’, *Doğumunun 100. yılında Nihal Atsız*, Ankara: Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları: 7-31

YILMAZ, Murat (2015). ‘Nihal Atsız’ın Tarih Algısı ve Türk Tarihi Hakkındaki Görüşleri’, *Turkish Studies*, Volume 10/9.

YURTBAŞI, Metin (2012). *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul: Excellence Publishig.

YURTBAŞI, Metin (2012). *Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: Excellence Publishig.

100. Yılında Hüseyin Nihal Belgeseli,(2005). El Birliği Derneği.

Öz Geçmiş

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Esra KAAN
Uyruğu : T.C
Doğum Tarihi ve Yeri : 30.04.1990 KAYSERİ
e-posta : esrakaan1@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi	2013
Yüksek Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi	2016

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
-------	-------	-------

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı	YDS (X)	TOEFL ()	EILTS ()
-------------------	---------	-----------	-----------

